Հայկական գիտահետազոտական հանգույց
Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ ոչ առևտրային իրավաասություն 3.0» արտոնագրով

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonComercial 3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) **license.**

Դու կարող ես.
պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:
Share — copy and redistribute the material in any medium or format
Adapt — remix, transform, and build upon the material

Լեռ
588

1966

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

ԱՍՏՈՒԱԾԱՇՈՒՆՉ

ԳՐՈՑ

ԼԷՕՆ
ԳՐԱԴԱՐԱՆ

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

ԱՍՏՈՒԱԾԱՇՈՒՆՉ
ԳՐՈՑ

ՀԻՆ ԵՒ ՆՈՐ ԿՏԱԿԱՐԱՆԱՑ

ՀԱՄԱՌՕՏԵԱԼ

ՏՆ. ՅՈՎՀԱՆՆՈՒ Վ. ԶՕՀՐԱՊԵԱՆ
ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՕԼՍԵՑՒՈՅ

ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ի ՎԵՆԵՏԻԿ
Ի ՎԱՆՍ ՍՐԲՈՑՆ ՂԱԶԱՐՈՒ

1859

Ամենայն գիրք աստուածաշունչք և օգտակարք՝ 'ի վարդապետութիւն են և 'ի յանդիմանութիւն և յուղղութիւն, և 'ի խրատ արդարութեան. զի կատարեալ իցէ մարդն Աստուծոյ յամենայն գործս բարութեան հաստատեալ: Բ. Տիմ. Գ. 16:

45 88-60

Հբ. 590

ԾԱՆՈՒՑՈՒՄՆ

Աստուածաշունչի պատմութիւնը՝ ինչպէս իր անունը կը ցուցընէ, ամէն պատմութիւններէն աւելի պատուական ըլլալով մարդուս, ու մանաւանդ հաւատացելոց խիստ հարկաւոր ըլլալով, որովհետև քրիստոնէական հաւատքին հիմը (այսինքն Թէմէլը) է աստուածաշունչ սուրբ գիրքը․ շատոնցմէ տեսնելով որ այսպիսի շահաւոր բանը մեր ազգին մէջը կը պակսի, պատրաստուեր էինք որ տեղն 'ի տեղը ընդարձակ աս սուրբ պատմութիւնները մեր սովորական գրքի լեզուով շարադրած տպէինք 'ի լուսաւորութիւն ազգիս ։ Բայց ետքը աս մտմտալով որ այնպիսի գրաբառ շարադրած մեծ գիրք մը այնչափ օգտակար չըլնար ըլլալ՝ մեր ազգին հիմակու որպիսութեանը նայելով, որ համարձակ գրաբառը հասկցողը քիչ է ու ան քիչէն շատէն հասկցողն ալ ուզէ նէ բուն աստուածաշունչէն իր փափաքը կրնայ առնել ։

Անոր համար դարձուցինք համառօտ կերպով աշխարհաբառ ոճով ըրինք, որ գրաբառ գիտցողն ալ ասկէ կարօտ չմնար, որ շատ տեղ լոյս կու տայ աստուածաշունչը աւելի լաւ հասկընալու․ ու չգիտցողը՝ որ կամ ամենևին չէր լսեր աստուածաշունչի պատմութիւնները, կամ մէկ քանի նահապետներուն գործքերը վեր 'ի վերայ միայն լսած էր՝ ասկէց կատարեալը կ'իմանայ ։ Նաև այնպիսին որ շատ պիտանացու գրաբառ գըրքերէն զրկուեր էր, աս մէկս կարդալով ու հասկընալով, կը յուսանք որ ըստ կարելութեան կրնայ շատին տեղը լեցընել, ոչ միայն հոգևորի կողմանէն որ բոլոր քրիստոնէական ճշմարիտ ուսումը աստուածաշունչին բանծներուն վրայ հաստատուած է, հապա նաև բնական և քաղաքական ուսման դիէն, որ ան պատմութիւններով խելքը կը բացուի կը լուսաւորուի, ու անկէց ալ ուրիշ շատ բան կ'իմանայ ։

Իսկ աշխարհաբառ շարադրութիւնն որ ըսինք, նայեցանք որ զուտ հայերէն ըլլայ՝ առանց այլազգի բառեր մէջը խառնելու՝ տաճկերէն, կամ պարսկերէն, կամ ֆռէնկերէն, (ինչպէս որ հիմակու ժամանակս մեր ցիրուցան եղած ազգը ինչ ազգի հետ որ բնակեր է նէ՝ կամաց կամաց անոր լեզուէն առեր խառներ է իր հայերէնին մէջը), որ ատով շատ աւրեր է աշխարհաբառ լեզունիս, ու անանկ փոխուեր է որ՝ մէկ տեղացին մէկալին ըսածը դժուարաւ կը հասկընայ: Անոր համար մենք ջանացինք որ այնպէս չըլլայ, հապա որչափ կարելի է ամէնքը հասկընան. ուստի ոճն ալ Ստամպօլցիի հայերէնի կերպով բռնեցինք, որ բուն Հայաստանցւոց ալ աւելի մօտ է, ու Պարսկահայք ալ կը հասկընան. միայն թէ՝ ուր տեղ որ խօսքը այնպիսի աշխարհաբառէն կը պակսէր՝ ան տեղը գրաբառէն առած բանեցուցինք, և տեղ տեղ ալ՝ այսինքնով մեկնելով, զատ տաճկերէնը դրինք, որ ատով կարդացողներուն քիչ գրաբառի ալ դուռ բացուի:

Աս համառօտ ծանուցումս ընելէն ետև՝ ալ աւելորդ կը համարինք աս գրքիս օգտակարութեանը վրայ երկայն գովասանք ընել, ու յորդորել որ ամէն կարդան. որովհետև կը յուսանք որ միայն անունը լսելով՝ ետևէ իյնան որ ունենան, ու կարդալով ձեռքէ չթողուն, մանաւանդ պարզամիտները ու նորավարժ տղաքը, որ գլխաւորաբար իրենց համար՝ ինչպէս ըսինք, շարադրուեցաւ աս գիրքս. որով մեր փոքր աշխատանքն ալ պարապ չեն հաներ, որ սիրով յանձն առինք 'ի փառս Աստուծոյ, և 'ի յօգուտ ազգիս:

Այս գործոյս երկրորդ տպագրութեան մէջը շատ տեղ աշխարհաբառ շարադրութեան ոճը աւելի յարմարցընելէն 'ի զատ, նաև իւրաքանչիւր պատմութեան սկիզբը աստուածաշունչին գլուխը նշանեցինք, և ժամանակագրական թուականն ալ աւելցուցինք, սկսեալ 'ի ստեղծմանէ աշխարհի: Բայց որովհետև աստուածաշունչի ժամանակագրութեան վրայ կերպ կերպ կարծիք կան, (անանկ որ՝ սկսեալ 3740էն մինչուան 6984 տարին Քրիստոսէ առաջ՝ աշխարհքի ստեղծումը դրին), մենք հիմակու հիմա առանց մասնաւոր քննութեամբ մեր կարծիքը որոշելու, ասոր մէջը այն սովորականին հետևեցանք, որ աշխարհքի ստեղծումը Քրիստոսի թուականէն 4000 տարի առաջ կը դնեն:

ՈՐ
ԷՆ

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

ԱՍՏՈՒԱԾԱՇՈՒՆՉ ԳՐՈՑ

ՀԻՆ ԿՏԱԿԱՐԱՆԻ

ՄԱՍՆ ԱՌԱՋԻՆ

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ԾՆՆԴՈՑ ԳՐՔԻՆ · ՍՏԵՂԾՄԱՆԷ ԱՇԽԱՐՀՔԻՍ ՄԻՆՉԵՒ ՅՈՎՍԷՓԱՅ ՄԱՀԸ

ԳԼՈՒԽ Ա.

Ստեղծումը աշխարհքիս և առաջին մարդուն :

Ամ աշխարհի 0 : (Ծննդոց · գլ · Ա · Բ :)

ԱՄԵՆԱԿԱԼՆ Աստուած երբոր կամեցաւ աս աշխարհքս ստեղծել, պինտ առաջ հրամայեց որ ոչինչէն երկինք ու երկիրս ըլլայ՝ իր ամէն մէջի բաներովը, անպատրաստ (այսինքն խառնափնդոր, կամ թափուր) : Եւ անոր ստեղծումը վեց օրուան մէջ ուզեց որ աս կարգովս կատարէ : Առջի օրը՝ լոյսը ստեղծեց : Երկրորդ օրը՝ հաստատութիւնը ըրաւ, որ երկինք ըսուեցաւ : Երրորդ օրը՝ երկրիս գունտը որ բոլոր ջրով պատած էր՝ ջուրը անկէց բաժնեց, որով ցամաքը՝ երկիր ըսուեցաւ, ու մէկտեղ կեցած ջուրը՝ ծով . և ասկէ 'ի զատ՝ հողուն մէջը ամէն բաներուն սերմը

(այսինքն Թօխումը) դնելով՝ հրամայեց որ ամէն
կերպ խոտեր ու ծառեր բուսնին ։ Չորրորդ օրը
երկնքի բոլոր աստղերը ստեղծեց . և սահմանեց
որ արևը՝ ցորեկը լուսաւորէ, ու լուսընկան՝ գի-
շերը . և ասոնց պտըտելովը ըլլայ՝ տարի, ամիս,
ու օր ։ Հինգերորդ օրը հրամայեց որ ջրերէն ա-
մէն ցեղ ձկներ և Թռչուններ (այսինքն խուշեր)
ըլլան՝ մեծ ու պզտիկ, և ասոնք ամէնքը աճին ու
շատնան ։ Վեցերորդ օրը հրամայեց որ երկրէն՝
այսինքն հողէն ամէն ցեղ չորքոտանիներ ու ա-
նասուններ (այսինքն հայվաններ) ըլլան ։ Եւ
ան օրը աս ամէն կենդանիները ստեղծելէն ետև՝
ուզեց որ ասոնց մէկ տիրապետող մը դնէ . անոր
համար հողէն առաւ շինեց առջին մարդը Ադամ,
հասարակ անբան կենդանիներէն վեր՝ բանական
հոգի տալով իրեն, որ ասով՝ ըստ պատկերի և
ըստ նմանութեան Աստուծոյ ըսուեցաւ մարդը ։
Ետքը ուզելով Աստուած որ Ադամայ մէկ իրեն
նման օգնական մըն ալ հետը տայ, Ադամայ քնա-
ցած ատենը անոր մէկ կողը առաւ՝ ու անկէց շի-
նեց Եւան՝ կնիկ մարդ ։ Եւ այսպէս՝ Աստուած
բոլոր աշխարհքս իր մէջը եղած ամէն բաներովը
վեց օրուան մէջ ստեղծելէն ետև՝ եօթներորդ
օրը դադարեցաւ 'ի ստեղծագործութենէն . և
օրհնելով այն օրը ուզեց որ սուրբ պահուի 'ի յի-
շատակ հանգստեան իւրոյ ։

ԳԼՈՒԽ Բ.

Նախահարց մեղքը ու պատիժը :

Ամ աշխարհի 0 : (Ծննդ. Գ:)

Աստուած Ադամ ու Եւան ստեղծելուն պէս զիրենք դրախտը դրաւ, որ հոն բանին՝ ան տեղը պահեն : Աս դրախտ ըսածս՝ մէկ աղուոր ու զըւարճալի պարտէզ (այսինքն պախչա) մըն էր՝ ամէն բարիքներով լեցուած զարդարած. և ուրիշ գեղեցիկ և պտղատու ծառերէն 'ի զատ՝ ան դըրախտին մէջ տեղը երկու ծառ ալ կային, որ անոնց մէկը կ'ըսուէր՝ Ծառ կենաց, և մէկալը՝ Ծառ գիտութեան բարւոյ և չարի : Հոն Աստուած Ադամայ ապսպըրեց ըսաւ որ՝ “Բոլոր դրախտին ծառերուն պտուղներէն կրնաք ուտել, միայն պտղէն գիտութեան բարւոյ և չարի ծառին չըլլայ թէ ուտէք, գիտնաք որ անկէց ուտելնուդ պէս կը մեռնիք„ : Բայց խորամանկ սատանան օձու կերպարանք մտնելով՝ երևցաւ Եւային ու խաբեց զինքը, ըսաւ որ “Չէ թէ ան ծառէն ուտէք նէ կը մեռնիք դուք, հապա՝ գիտնալով Աստուած որ ան ծառին պտղէն ուտելնուդ պէս՝ ձեր աչքը կը բացուի ու դուք ալ Աստուած կ'ըլլաք՝ բարին ու չարը կը ճանչնաք, անոր համար ձեզի ապըսպըրեց Աստուած որ ան ծառին չմօտենաք„ : Եւա երբոր աս բանս լսեց, ու մէկալ դիէն ալ տեսնելով ան արգելած պտղին աղուորութիւնը՝ չզիմացաւ՝ գնաց ծառէն փրցուց ու կերաւ. և անկէց իր էրկանն ալ տուաւ, որ ան ալ առաւ կերաւ : Աստի սանկ ուտելնուն

պէս՝ Իրաւ աշուղնին բացուեցաւ, որ առաջ երկուքն ալ մերկ (այսինքն չըպլախ) էին, և իրենց մերկութիւնը չէին տեսներ, ան ատենը մերկութիւննին իմացան, ու ամչնալով շուտ մը թըզենւոյ տերևով (այսինքն ինճիրի եաբրախներով) գոցեցին պարտըկեցին իրենց մերկութիւնը. և երբոր Աստուծոյ դըրախտը գալը իմացան նէ՝ փախան ծառերուն մէջը պահուըտեցան: Ետքը Աստուած որ կանչեց՝ “Ադամ ո՞ւր ես”, Ադամ պատասխան տուաւ թէ՝ “Քու դըրախտը գալդ իմացայ նէ՝ վախցայ ու մերկ ըլլալուս համար գացի պահուըտեցայ”: Աստուած ալ ըսաւ. “Ո՞վ ըսաւ քեզի որ՝ դուն մերկ ես. չըլլայ թէ ան պտուղն որ քեզի ապսպրեցի՝ որ չուտես, անկէց կերած ըլլաս”: Ադամ ալ պատասխանեց. “Կնիկս որ ինծի ընկեր տուիր նէ, անիկայ ինծի տուաւ որ ուտեմ”: Աստուած նորէն դարձաւ կնկանը հարցուց. “Հապա դուն ինչո՞ւ ատ բանդ ըրիր”. ան ալ պատասխանեց թէ՝ “Օձը իս խաբեց”: Ան ատենը օձին դարձաւ ըսաւ Աստուած. “Ատ չարութեանդ համար՝ բոլոր կենդանեաց մէջ անիծեալ ըլլաս դուն. բերենքս 'ի վար փորուդ վրայ քալես, ու քու կերակուրդ հողը ըլլայ. քու մէջդ ու ատ կնկանը մէջը ձեր զաւկըներուն թշնամութիւն ըլլայ, որ ան քու ետեւէդ իյնայ գլուխդ ջախջախելու, ու դուն անոր գարշապարը (այսինքն էօքճէն) խածնելու”: Ետքը կնկանն ալ ըսաւ. “Քու վիշտդ ու տառապանքդ շատնայ, տղաբերքդ տրտմութեամբ ու ցաւով ըլլայ. էրկանդ իշխանութեան տակը ըլլաս, որ ինքը քու վրադ տիրապետէ”: Անկէ ետև Ադամայ ալ ըսաւ. “Դուն ալ որովհետև կնկանդ մտիկ ըրիր՝ իմ արգելած պտղէս կերար,

ատ քու մեղքիդ համար՝ անիծեալ ըլլայ երկիրը, փուշ և տատասկ քեզի բուսցընէ. որ երեսիդ քրտինքովը հացդ ուտես՝ մինչուան որ նորէն հող դառնաս ուսկից որ ստեղծուեցար„: Այսպէս որ եղաւ, Աստուած կաշին լաթեր հագցուց Ադամայ ու Եւայի, անանկ դրախտէն դուրս ըրաւ: Իրենք ալ ան ատենէն սկսան բնակիլ աս թշուառութեան երկիրս, ու զաւակ բերելով օրէ օր շատցան:

ԳԼՈՒԽ Գ.

Կայենի և Աբելի պատմութիւնը:

Ամ՛ աշխարհի 128 . 130 : (Ծննդ . Գ :)

Ադամայ ու Եւայի առջինեկ զաւակը Կայէնը եղաւ, և անկէց ետքը՝ Աբէլ: Կայէն երկրագործութիւն (այսինքն էքինճիութիւն) կ՚ընէր, ու իր եղբայրը Աբէլ ոչխարներ ունէր՝ ինքն ալ հովուութիւն (այսինքն չօպանութիւն) կ՚ընէր: Ասոնք երկուքն ալ ուզեցին իրենց ունեցածներէն Աստուծոյ պատարագ (այսինքն փէշքէշ) մատուցանել. Կայէն նայեցաւ որ իր երկրին բերքերուն անշահները տայ. բայց Աբէլ անոր ներհակը՝ իր ոչխարներուն առջինները ու աղէկները զատեց Աստուծոյ տուաւ: Անոր համար Աստուած ալ սիրեց Աբէլը՝ ու իր ըրած պատարագը ընդունեցաւ, ու Կայէնը ատեց՝ իր տուածէն երեսը դարձուց: Աս բանիս համար խիստ տրտմեցաւ Կայէն՝ երեսը կախեց. ետքը Աստուծմէ ալ յանդիմանութիւն լսեց թէ՝ «Ինչո՞ւ երեսդ կախեր տըրտմեր ես՝ ու կը նախանձիս եղբօրդ վրայ. մեղքը

քուկդ է, թող դուն ալ աղէկները ինծի պատարագ ընէիր,,։ Նաեւ թէպէտ Աստուած աս ալ ըսաւ որ՝ կը ներեմ թողութիւն կու տամ քեզի՝ ու անդրանկութենէդ քեզ չեմ զրկեր, բայց այսու ամենայնիւ Կայենի սրտին նախանձուն կրակը չմարեցաւ․ հապա մէկ օր մը խաբելով Աբէլը՝ թէ զբօսանքի երթանք, մինաւոր հետը առաւ մէկ անապատ տեղ մը տարաւ, ու հոն վրան ելաւ սպաննեց զինքը։

Ետքը երբոր Աստուած հանդիպեցաւ Կայենի հարցուց թէ՝ “Ո՞ւր է քու Աբէլ եղբայրդ,,, Կայէն սուտ պատասխան տուաւ թէ, “Ես ինչ գիտնամ, ես եղբօրս պահապա՞նն եմ մի,,։ Ան ատենը Աստուած ալ ըսաւ իրեն․ “Դուն աս ինչ ըրիր, եղբօրդ արիւնը գետնէն ինծի կը բողոքէ (այսինքն տատաֆիրեաթ կը կանչէ)․ անոր համար՝ անիծեալ ըլլաս դուն ան գետնին վրայ՝ որ քու ձեռքովդ եղբօրդ արիւնը խմեց, ու քու աշխատանքիդ պտուղը անկեց չառնես․ և բարբարական ըլլաս աս աշխարհքիս վրայ,,։ Այսու կերպիւ Կայէնը Աստուծոյ երեսէն ընկած, բոլոր իր կենացը մէջ յուսահատած բարբարական կը պտըտէր, ինչուան որ անգամ մը Ղամէք իր թոռը յանկարծ չճանչնալով թէ ով է՝ սպաննեց զինքը։ Ետքը՝ աս Կայենի ցեղն ալ իրենց հօրը պէս աստուածպաշտութենէ պաղած, ինչպէս կ'ըսեն՝ կամաց կամաց կռապաշտութիւն սկսան մէջերնին մտցընել։

Բայց Աստուած՝ Ադամայ նախահօրը ուրիշ զաւկըներէն 'ի զատ՝ անմեղ Աբէլին տեղը բարի որդի մը տուաւ՝ Սէթ անունով, որ ան խիստ սիրելի եղաւ Աստուծոյ․ Սեթայ բարի զաւկըները և թոռները՝ Որդիք Աստուծոյ ըսուեցան։ Ա-

անոնց մէջէն ալ գլխաւորը՝ մէկ մը Ենովս նահապետը եղաւ, որ աստուածպաշտութիւնը շատ ծաղկեցուց. մէկալը Ենովք նահապետը, որ չըմեռած՝ մարմնով երկինքը վերացաւ. ու մէկ մ'ալ՝ Մաթուսաղա ըսուած, որ ամէն մարդէն աւելի ապրեցաւ, այսինքն՝ ինը հարիւր վաթսունը ինը տարի ։

ԳԼՈՒԽ Գ.

Աստուած մարդոց չարութիւնը ջրհեղեղով կը պատժէ ։

Ամ աշխարհի 1656. 1657 ։ (Ծննդ. Զ. Է. Ը. Թ.։)

Ստեղծմանէ աշխարհքիս (ըստ եօթանասնից) երկու հազար երկու հարիւր տարիի չափ անցնելէն ետքը, երբոր ալ մարդիկ շատնալով լեցուցեր էին բոլոր աշխարհքս, անոնց մեղքը ու անօրէնութիւնն ալ այնչափ շատցաւ որ՝ չափը անցուց. անոր համար Աստուած սաստիկ սրդողելով վրանին ուզեց որ աշխարհքէս ջնջէ վերցընէ մարդիկը, բոլոր կենդանիներն ալ հետը՝ որ անոնց ծառայութեան համար ստեղծեր էր ։ Բայց աս բիւրաւոր մարդիկներուն մէջէն մէկ մարդ մը կար Սեթայ օրհնեալ ցեղէն՝ Նոյ նահապետը, որ ինքը միայն իր անմեղութեամբը և կատարեալ արդարութեամբը Աստուծոյ սիրելի եղեր էր. ուստի ասոր յայտնեց Աստուած որ բոլոր աշխարհքս ջրհեղեղով պիտի պատժէ կորսընցընէ, ու միայն զինքը իր տղոցմովը պիտոր խալըսէ, որ անկէ ետև միայն անոր ցեղէն ելլան աշխարհքս լեցընեն ։ Անոր համար հրամայեց Աստուած Նոյ նահապետին որ մէկ մեծ տապան մը (այսինքն

կէմիի պէս շինուածք մը) շինէ, իրեք հարիւր կանգուն երկայնքը, յիսուն լայնքը, ու երսուն՝ բարձրութիւնը. մէջը՝ խորշ խորշ (այսինքն պէօլմէներով) բաժնած. և անոր ներսը դուրսը բոլոր ձիւթով (այսինքն զիֆթով) աղէկ մը ծեփէ, որ մէջը ջուր չանցնի: Նոյ նահապետը երբոր խալըսեցաւ աս տապանը շինելը, Աստուծոյ հրամանովը անոր մէջը մտաւ ինքը իր կնիկովը ու իրեն իրեք տղացմովը, որ կ'ըսուէին՝ Սեմ, Քամ, Յաբեթ, անոնք ալ իրենց կնիկներովը. և աշխարհքիս ցամաքի ամէն կենդանիներէն ու թռչուններէն երկու երկու արու և էգ, իսկ սուրբ կամ ուտելու կենդանիներէն՝ եօթը եօթը: Եւ ատոնք ամէնքը հոն մտնելէն ետև՝ Աստուած ալ դրսէն տապանին դուռը վրանին գոցեց. ու սկըսաւ ջրհեղեղը, որ քառասուն օր քառասուն գիշեր անդադար սաստիկ անձրևով ու ծովը բարձրանալով՝ բոլոր աշխարհքիս ցամաքը ջրով ծածկուեցաւ, անանկ որ նաև ամենա բարձր լեռներուն ծայրէն տասնըհինգ կանգուն ալ վեր ելաւ ջուրը. որով տապանէն դուրս մնացած բոլոր կենդանի ստեղծուածները խեղդուեցան մեռան. ու միայն Նոյ նահապետը իր հետը եղածներովը ողջ մնացին ան տապանին մէջը, որ ջրին երեսը կը պըտըտէր: Ետքը հարիւր յիսուն օրն որ եղաւ, Աստուած մէկ հով մը հանեց, որ կամաց կամաց ան ջուրը սկսաւ աշխարհքիս երեսէն պակսիլ. ուստի Նոյի տապանն ալ ան ատենը Հայաստանի կողմերը գտնուելով՝ Արարատ կամ Մասիս ըսուած լերան վրայ նստաւ: Ան ատենը Նոյ նահապետը տապանի պզտի պատուհանը (այսինքն փէնճիրէն) բացաւ, ու երկրին ցամաքութիւնը փորձելու համար առաջ ագռաւ մը (այսինքն խառ-

ղա մը) դուրս թող տուաւ. երբոր տեսաւ որ ան ագռաւը ետ չդարձաւ, անոր ետևէն մէկ աղաւնի (այսինքն կիւվէրճին) մը թողուց. բայց աս աղաւնիս ոտք դնելու տեղ չգտնելով՝ շուտ մը դարձաւ: Ասոր վրայ Նոյ եօթն օր ալ սպասեց, նորէն թողուց աղաւնին, որ գնաց ուշացաւ, ու իրիկուան դէմ՝ բերանը ձիթենիի (այսինքն զէյթինի ծառի) կանանչ ճիւղիկ մը առած տապանը դարձաւ: Անկէ եօթն օրէն ետև նորէն մէկ մ'ալ թողուց աղաւնին. երբոր տեսաւ որ ալ ետ չդարձաւ աղաւնին, ու չորս դին նայեցաւ տեսաւ որ ջուրը բոլորովին ցամքեր է, (ինչուան ան ատենը լման տարի մը տապանին մէջը կենալէն ետև), Աստուծոյ հրամանովը ինքն ալ դուրս ցամաքը ելաւ իր բոլոր ընտանիքովը, ու հետը դուրս հանեց ան բովանդակ կենդանիներն ու թռչունները. և 'ի շնորհակալութիւն Աստուծոյ ըրած բարերարութեանը՝ սեղան մը շինեց՝ անոր վրայ ողջակէզ մատուց այն սուրբ կենդանիներէն: Աստուած ալ սիրով ընդունեց Նոյի պատարագը, օրհնեց զինքը իր տղաքներովը՝ որ նորէն աճին շատնան աշխարհքիս վրայ, ու բոլոր կենդանիները իրենց տէրութեան ներքևը ձգեց, որ անոնցմէ կարող ըլլան մորթելու ուտելու. նաև հետերնին ուխտ ու դաշինք ըրաւ որ մէյմ'ալ երկիրս անխծելով ջրհեղեղ չըլնէ. և աս բանիս նշան՝ ծիրանի գօտին, ըսաւ, կը դնեմ՝ երկինքը ամպերուն մէջը:

Անկէ ետքը Նոյ նահապետը՝ առջինին պէս նորէն երկրագործութիւն ընելով՝ էգի տնկեց, անոր խաղողովը գինի շինեց. ու մէկ հեղ մը ան գինիէն քիչ մը աւելկէկ փախցընելով՝ անանկ գինովցաւ որ վրայի լաթերը հանած մերկ փը-

ռուած ընկաւ պառկեցաւ ։ Ասանկ խայտառակ կերպով պառկած տեսնելով իր Քամ ըսուած որդին՝ վազեց մէկալ եղբայրներուն՝ ծաղր ընելով պատմել զրուցել իրենց հօրը խայտառակութիւնը։ Սեմու Յաբեթ եղբայրներն ալ երբոր աս լսեցին՝ սաստիկ ամչնալով սրդողեցան վրան, ու շուտ մը լաթեր առին կռնըկնին վրայ՝ անանկ ետ ետ երթալով առանց տեսնելու գացին ծածկեցին իրենց հայրը ։ Անոր համար ետքը երբոր արթընցաւ զգաստացաւ Նոյ նահապետը՝ ու բանը իմացաւ նէ, անիծեց ան Քամ տղան իր բոլոր զաւկըներովը, ու օրհնեց Սեմը և Յաբեթը ։ Ետև ջրհեղեղին վրայ իրեք հարիւր յիսուն տարի ալ ապրեցաւ Նոյ նահապետը, ու ինը հարիւր յիսուն տարուան մեռաւ ։

ԳԼՈՒԽ Ե.

Բաբելոնի աշտարակը :

Ամ աշխարհի 1770 ։ (Ծննդ. ԺԱ.)

Նոյ նահապետին տղոցմէ օրէ օր նորէն մարդիկը սկսան շատնալ. և ասոնք ամէնքը աշխարհիս մէկ կողմը բնակած՝ մէկ լեզու կը խօսէին մէջերնին ։ Ետքը՝ ալ այնչափ շատնալէն խիստ դժուար ըլլալով իրենց մէկ տեղ կենալը՝ մտածեցին որ մէյմէկէ բաժնուին երթան ասդին անդին բնակին ։ Ան ատենը ասոնց միտքը հպարտութեան և յանդգնութեան խորհուրդ մը ինկաւ, որ առաջ՝ քանի որ մէկտեղ են նէ՝ մէկ աշտարակի (այսինքն խուլէի) ձևով քաղաք մը շինեն, անանկ մեծ ու բարձր՝ որ անոր ծայրը ինչուան երկինքը հասնի ըսէն, որ անով իրենց

յաւիտենական անուն մը աշխարհքիս վրայ թողուն. ու մէկ մ՚ալ՝ ինչպէս որ կ՚ըսեն, անկէ ետքը ջրհեղեղէն ազատ ըլլան՝ թէ որ Աստուած նորէն մարդիկը պատժել ուզէ նէ: Բայց աս ամբարտաւանական գործքս այնչափ անհաճոյ եղաւ Աստուծոյ, և յիմարական երևցաւ աստուածային իմաստութեան առջևը, որ ուզեց հիմնայատակ ընել ոչնչացընել զանիկայ. և ան՝ այսպիսի կերպով աստուածաշունչը կը ձևացուցանէ. « Աստուած, կ՚ըսէ, երբոր ինջաւ տեսաւ աս որդւոց մարդկան շինած աշտարակը, դարձաւ ըսաւ թէ՝ Ես բոլոր մարդիկ մէկ ազգ ըլլալով և մէկ լեզու խօսելով՝ աս բանը շինեցին, և ոչինչ կողմանէ պակասութիւն քաշելով՝ ինչ որ ուզեն նէ կ՚ընեն. ատանկ չըլլար, հապա եկէք ասոնց լեզուն խառնենք շփոթենք, որ մէկը մէկալին զրուցածը չհասկընայ »: Ուստի կ՚ըսեն թէ՝ այս կերպով ան աշտարակին շինուածքը խափանեց Աստուած, որ երբոր այնչափ հազարաւոր մարդիկ՝ Նեբրովթ ըսուած մէկը՝ Քամայ թոռը՝ իրենց վրայ գլուխ առաջնորդ կեցուցած աս շինուածքիս վրան թափեր կը շինէին, Աստուած յանկարծակի իրենց գիտցած լեզունին մոռցընելով՝ խառնելով նոր կերպ կերպ արտաբերութեամբ իրենց խօսել տուաւ. և այնպէս մէկմէկու ըսածը չիմանալով՝ աշտարակին շինուածքը մնաց՝ առաջ չգնաց: Ասոր վրայ նաև արտաքին պատմութիւններն ալ կ՚ըսեն թէ՝ Աստուած մէկ սաստիկ փոթորիկ մը (կամ խայ մը) հանեց որ ան Բաբիլոնի աշտարակը հիմնայատակ կործանեց: Աշտարակին բանը ատանկ որ եղաւ, այն միաբանած մարդիկն ալ անկէց ցրուեցան, ու խումբ խումբ բաժնուած սկսան ասդին անդին երթալ, աշխարհքիս չորս կողմը բնակիլ:

Նաեւ ան լեզուներուն խառնուելուն պատճառո-
վը՝ աշտարակին տեղին անունը որ առաջ Սե-
նաար կ'ըսուէր, անկէ ետեւ Բաբէլ կամ Բա-
բելոն՝ ըսուեցաւ, որ Խառնակութիւն ըսել է :

ԳԼՈՒԽ Զ·

Հայր Աբրահամու կոչումը, ու իրեն ուրիշ գործքերը :

Ամ աշխարհի 2083 · 2092 : (Ծննդ · ԺԲ · ԺԳ · ԺԴ :)

Աշտարակին բաժանումէն ետեւ աշխարհքիս մարդիկը եւելօք շատնալով՝ ու աստուածպաշտութենէն նորէն կռապաշտութիւն դառնալով, Աստուած ասոնց մէջէն իրեն հաւատարիմ ծառայ ընտրեց հայր Աբրահամը, որ Սեմայ՝ Նոյ նահապետին օրհնեալ տղին ցեղէն էր, որ Միջագետաց երկիրը՝ Խառան ըսուած քաղաքը կը բնակէր իր հօրը հետ, որ Թարա կ'ըսուէր : Ուստի Աստուած անկէց կանչեց զինքը ու ըսաւ · "Դու քու երկրէդ և քու ազգիդ մէջէն ու հայրենական տնէդ ելիր, հոն եկուր բնակէ՝ ուր որ քեզի կը ցուցընեմ · որ քեզ օրհնեմ աճեցընեմ, քեզ անուանի ընեմ աշխարհքիս · և քեզմով օրհնուին բոլոր աշխարհքիս մարդիկը ,, : Աբրահամ ալ շուտ մը հնազանդեցաւ Աստուծոյ, ելաւ՝ հետը առաւ իր Սառա ըսուած կնիկը, ու Ղովտը իր եղբօրորդին, Աստուծոյ ցուցուցածին պէս եկաւ Քանանացւոց երկիրը բնակեցաւ, որ Պաղեստին ալ կ'ըսուի : Հոս տեղս նորէն Աստուած երեւցաւ Աբրահամու՝ ու ըսաւ · "Քու զաւկիդ պիտոր տամ աս երկիրները ,, : Աբրահամ ալ հոն իր առջի սեղանը շինեց 'ի պատիւ Աստուծոյ, ու համարձակ սկսաւ Աստուած պաշտել : Ան

ատենները աս Քանանացւոց երկիրը սով մը (այսինքն խըթլըխ մը) ինկաւ, և ան պատճառով Աբրահամ իր տնով տեղովը ելաւ անկէ Եգիպտոս փախաւ: Ետքը նորէն Քանանացւոց երկիրն որ դարձաւ՝ տեսնելով որ խիստ շատուոր կ'ըլլան Ղովտայ հետ մէկտեղ բնակելով, և ձեռուընին եղած երկիրն ալ քիչ ըլլալով՝ չօգտեր իրենց անասունները արծելու, անոր համար ուզեց որ Ղովտը իր քովէն զատէ. ու խրկեց՝ որ իր բաներովը երթայ Յորդանան գետին կողմերը բնակի՝ որ աղէկ պարարտ երկիր էր. և հոն տեղուանքը կ'ըլլար Սոդոմ ու Գոմոր ըսուած քաղքները, որ անոր մարդիկը խիստ չար ու մեղաւոր էին:

Երբոր Սոդոմ քաղաքը կը բնակէր, ան ատենները քովի եղած տէրութիւններէն չորսը մէկտեղ միաբանած՝ մէկ պատճառով մը Սոդոմացւոց ու Գոմորացւոց և անոնց հետ միաբանած թագաւորներուն վրայ պատերազմ բացին, և յաղթելով անոնց՝ Սոդոմացիքն ալ գերի բռնեցին. և ան գերիներուն հետ Ղովտն ալ իր բոլոր ունեցածներովը քշեցին տարին: Աս բանս երբոր լսեց Աբրահամ, շուտ մը կանչեց մէկ տեղ ժողվեց իր հաւատարիմ կորիճ ծառաները, բոլորը իրեք տանուտէրներ իր հետը միաբանած՝ ան չորս թագաւորներուն վրան վազեց, ու իրենց աղէկ ջարդ մը տալով՝ մնացածը փախցընելով, Ղովտը ուրիշ բռնուած գերիներուն հետ ազատեց, ու թալլած բաներնին ձեռուընէն առաւ: Աստանկ որ յաղթութեամբ փառաւորապէս դարձաւ Աբրահամ, Սոդոմացւոց թագաւորը շնորհակալութեամբ առջևը ելաւ դիմաւորեց զինքը, և հոն Մելքիսեդեկ թագաւորը Սաղիմայ՝ որ

Լ Ի Օ Ի
ԳՐԱԴԱՐԱՆ

քահանայ ալ էր Աստուծոյ՝ իրեն հաց ու գինի հանեց տուաւ, ու Աստուծոյ կողմանէ օրհնեց զինքը ։ Աբրահամ ալ անոր տասանորդ, այսինքն իր ունեցածներուն տասներորդ բաժինը հանեց իրեն տուաւ ։ Սոդոմայ թագաւորը ան ատենը ուզեց Աբրահամու պարգեւ տալ ան թագաւորներուն իրմէ թալլած բաները՝ գերիներէն ՚ի զատ. բայց Աբրահամ երդում ընելով՝ "Քաւ լիցի, ըսաւ, ամենեւին քու բաներէդ բան մը չեմ առներ, որ ետքը վրաս չպարծենաս ըսես թէ՝ Աբրահամը ես հարստացուցի մեծցուցի,, ։

ԳԼՈՒԽ Է.

Աբրահամու հետ Աստուած ուխտ ու դաշինք կ՚ընէ, և իրեն խոստացեալը զաւակ կու տայ ։

Ամ աշխարհի 2094. 2107 ։ (Ծննդ. ԺԵ. ԺԶ. ԺԷ ։)

Երբոր ան պատերազմէն դարձաւ Աբրահամ, Աստուած նորէն իրեն երեւցաւ, ու սիրտ տալով մխիթարեց որ ամենեւին բանէ մը չվախնայ, ինքը կեցեր է պաշտպանելու ։ Ան ատենը Աբրահամ ալ դարձաւ գանգատեցաւ Աստուծոյ իր ամլութեանը համար, որ ինչուան ան ծերութեան ատենը ինքն զաւկի մը տէր չէ եղեր ։ Ասոր՝ Աստուած ալ իրեն ցուցընելով երկնքի աստղերը՝ ըսաւ թէ "Ինչպէս որ ասոնք համրանքի տակ չեն իյնար, այսպէս քու զաւակդ անթիւ անհամար պիտոր ըլլայ,, ։ Ու աս ըսածը հաստատելու համար՝ Աստուած մէկ տեսիլք մը ցուցուց Աբրահամու, ու անով յայտնեց թէ՝ իրմէ առաջ եկած ցեղը ատենով Եգիպտացւոց ձեռքէն պիտի տանջուին. և ետքը ան բոլոր այլազ-

դիներուն երկիրները իրենց պիտոր տիրապետել տայ ։

Բայց աս Աբրահամու խոստացած բուն ժառանգ որդին ծնանելէն առաջ, Սառա Աբրահամու հարազատ ընկերը՝ (ինչպէս որ կ՚ըսեն՝ աստուածային յայտնութեամբը) իր Հագար ըսուած աղախինը Աբրահամու նուիրեց՝ որ անկէց զաւակ ունենայ ։ Աս որ եղաւ՝ Հագար երբոր տեսաւ թէ ինքը ա՛լ յղի է, հպարտացաւ ու սկսաւ Սառայի վրայ ծուռ նայիլ՝ անիկայ բանի տեղ չսեպել․ անոր համար Սառա ալ Աբրահամու հրամանովը օր մը Հագարը ծեծելով տնէն դուրս վռնտեց ։ Հագար անանկ տրտմած գլուխը կախած Ճամբան երթալէնէ՝ հրեշտակ մը հանդըպեցաւ դէմը, ու խրատ տալով յորդորեց զինքը որ տուն դառնայ՝ իրեն տիկնոջը (այսինքն խաթունին) հնազանդ ըլլայ․ և աս ալ ըսաւ թէ՝ "Քեզմէ տըղայ մը պիտոր ըլլայ Իսմայէլ անունով․ անոր զաւակները Աստուած պիտի աճեցընէ ու շատցընէ„ ։ Երբոր տուն դարձաւ Հագար ու ժամանակը հասաւ տղան որ բերաւ, Աբրահամ հրեշտակին ըսածին պէս անոր անունը Իսմայէլ դրաւ ։

Անկէ ետև մէկ մ՚ալ երևցաւ Աստուած Աբրահամու՝ նորէն օրհնեց զինքը, և աս բանիս նըշան՝ թէ շատ ազգերու նահապետ պիտոր ըլլայ՝ անունը որ առաջ Աբրամ կ՚ըսուէր, փոխեց՝ Աբրաամ կամ Աբրահամ դրաւ․ ու հետը ուխտ ու դաշինք ընելով՝ հրամայեց որ ինքը իր բոլոր մանչ զաւկըներովը որդւոց որդի թլփատուի, որ ա՛ն՝ ուրիշ անհաւատ ազգերէն բաժնուելու նշան ըլլայ ։ Ետքը ընկերոջը Սարային անունն ալ Սարրա կամ Սառա՝ կանչուի ըսաւ․ ինչու որ՝ պիտի ա՛ն ալ օրհնեմ, որ անկէց հարազատ որդի մը

ունենաս, և անանկ շատցընեմ անոր զաւկըները՝ որ թագաւորներ ըլլան իրեն ցեղէն ։ Երբոր աս բանս լսեց Աբրահամ՝ երեսի վրայ ինկաւ սկսաւ խնդալ, և մտքին մէջը զարմանալով ըսել՝ թէ “ Ինչպէս կարելի է որ ես՝ ալ հարիւր տարուան ծեր մը՝ նորէն զաւկի տէր ըլլամ, և Սառա իմ ընկերս՝ որ ինքն ալ իննսուն տարուան է՝ տղայ բերէ „ ․ հապա դարձաւ՝ “ Տէր, ըսաւ, թող Իսմայէլը ողջ մնայ, ատ ըսած բարիքներդ անոր ըրէ „ ։ Աստուած ալ իրեն պատասխան տուաւ ․ “ Ոչ, անանկ չէ ․ հապա կնոջդ ըսի նէ՝ Սառա քեզի զաւակ պիտի բերէ, ան ըլլայ քու հարազատ ժառանգդ ․ բայց քու աղաչանքիդ համար Իսմայէլն ալ երեսէ չեմ ձգեր ․ ան ալ կ՚օրհնեմ՝ ու շատցընելով մեծ ազգ կ՚ընեմ զինքն ալ „ ։ Ետքը Աստուծոյ հրամայածին պէս շուտ մը Աբրահամ բոլոր իր տանը մարդիկը մէկտեղ ժողվեց թլփատեց, ու ինքն ալ իր ան ծերութեան ատենը թլփատուեցաւ ։

ԳԼՈՒԽ Ը.

Աբրահամու և Ղովտայ հիւրասիրութիւնը, ու Սոդոմացւոց պատիժը ։

Ամ աշխարհի 2107 ։ (Ծննդ․ ԺԸ․ ԺԹ ։)

Անկէ ետև մէկ օր մը Աբրահամ իր տանը դրան առջևը կէս օրուան դէմ նստած հանգչելնէնի՝ յանկարծ տեսաւ որ անդիէն 'ի դաս իրեք կտրիճ դէպ 'ի ինքը կու գան, (որ հրեշտակներ էին մարդկային կերպարանքով) ։ Ինքն ալ շուտ մը ելաւ վազեց՝ բարևելով առջևնին գնաց ինկաւ, ու աղաչեց՝ սիրով առաւ իր տունը բերաւ,

և այն ատենի սովորութեանը պէս՝ ջուր բերաւ ոտուըննին լուաց, ու մէկ ծառի մը շուքի տակ հանգչեցուց նստեցուց՝ առջևնին սեղան պատրաստեց դրաւ, և ինքը ամենայն յօժարութեամբ կեցեր կը ծառայէր իրենց: Կերակուրն որ խալսեցան, անոնցմէ մէկը Աբրահամու ըսաւ թէ՝ “Գալ տարի աս ատեն նորէն քու քովդ գալու ըլլամ նէ՝ պիտի տեսնեմ որ Սառա քու ընկերդ զաւակ մը ունի”: Սառա՝ որ անդին դրանը ետևէն մտիկ կ՚ընէր, աս խօսքիս վրայ սկսաւ ինքիրեն քթին տակէն խնդալ, իբր թէ անկարելի բան է ըսածը. այն ատենը հրեշտակն ալ յայնդիմանեց անոր թերահաւատութիւնը՝ որ Աստուծոյ կարողութեանը վրայ կը տարակուսի: Ետքը երբոր ելան ասոնք երթալու եղան, յայտնեցին Աբրահամու՝ թէ “Կ՚երթանք որ Սոդոմ ու Գոմոր քաղաքները կործանենք, ինչու որ մեղքերնին ալ չափը անցուցին”: Աբրահամ աս բանը լսելով՝ սաստիկ ցաւեցաւ խղճաց վրանին. ուստի Աստուծոյ առջևը ընկաւ շատ աղաչանք պաղատանք ըրաւ որ իրենց մեղացը թողութիւն տայ չպատժէ չկործանէ այն քաղաքները: Եւ ասոր վրայ Աստուծոյ հետ խոնարհութեամբ երկայն խօսելով՝ բանը հոն հասաւ որ՝ Աստուած ալ խօսք տուաւ ըսաւ. “Թէ որ միայն տասը արդար մարդ գտնուելու ըլլայ այն քաղքըներուն մէջը, անոնց խնայելով՝ չեմ պատժեր մէկալնոնք ալ”: Աս որ լսեց Աբրահամ՝ ալ բան մը չըսաւ կեցաւ մնաց:

Ետքը աս հրեշտակներուն երկուքը իրիկուան դէմ երբոր եկան որ Սոդոմ քաղաքը մտնեն, Ղովտը տեսնելով զասոնք աղուոր կտրիճի կերպարանքով, ու մեղքընալով վրանին որ չըլլայ թէ

անօրէն Սոդոմացիքը ասոնց չարութիւն մ'ընեն, գնաց աղաչելով առաւ իր տունը բերաւ, ու սեղան դրած առջևնին մեծարեց զիրենք : Սոդոմացիները որ իմացան թէ ասանկ մարդիկ եկեր են Ղովտայ քովը, գիշերանց ելան եկան չորս դին տունը պատեցին, ուզեցին որ Ղովտ ան մարդիկը հանէ իրենց ձեռքը տայ . աս բանիս Ղովտ շատ դէմ կեցաւ, բայց ճար չեղաւ որ անոնք ետ կենան, անանկ որ Ղովտը կը ծեծէին ու տանը դուռը կը կոտրէին, թէ որ ան հրեշտակները զինքը ներս չքաշէին՝ ու դուռը վրանին գոցելով ան տեղը ան բոլոր մարդիկը չկուրացընէին նէ : Ետք որ եղաւ, ան ատենը հրեշտակները բանը բացին Ղովտայ ըսին թէ՝ “ Գիտնաս որ Աստուած մեզ ղրկեց որ աս քաղաքս պատժենք կործանենք, ու քեզ խալըսենք . ուստի թէ որ փեսայ, տղաք, կամ ուրիշ ազգական ունիս նէ՝ շուտով ասկէ հանէ„ : Ղովտն ալ ելաւ իր աղջիկներուն նշանածներուն զուրցեց աս բանս . բայց անոնք չհաւատալով իրեն ու ծաղր ընելով՝ տեղերնէն չշարժեցան : Ուստի առտուանց կանուխ ելան հրեշտակները, ու արտորցընելով Ղովտայ և կնիկանը ու իր երկու աղջկանը ձեռուըներնէն բռնած Սոդոմ քաղաքէն դուրս հանեցին, ապսպրեցին իրենց որ շուտ քալեն երթան՝ չըլլայ որ կանկ առնեն ետևնին դառնան նային : Երբոր ասանկ արտորնօք կ'երթային, Ղովտ աղաչեց ըսաւ որ գոնէ Սեգոր քաղաքը երթան խալըսին հոն հանգչին . ու անանկ եղաւ որ ասոնք Սեգոր համնելու եղան, Աստուած սկսաւ սոսկալի պատիժը. Սոդոմայ ու Գոմորայ վրայ թափել, կրակ, անձրև երկինքէն իջեցուց, որ բոլոր ան քաղքըները իրենց դաշտերովը ըրեց մոխիր

դարձուց ։ Ան ատենը Ղօտայ կնիկը՝ ինչպէս ե-
ղաւ որ, դարձաւ ետև նայելու, (ինչպէս կ՚ը-
սեն՝ հետաքրքրութեամբ կամ ցաւակցելով Սո-
դոմացւոց ողորմելութիւնը տեսնելու համար),
ու ան տեղը պատժուեցաւ՝ արձան աղի կամ աղէ
քար կտրեցաւ ։

ԳԼՈՒԽ Թ.

Իսահակ ծնանելէն ետև՝ Աբրահամ Իսմայէլը քովէն կը ճամբէ ։

Ամ աշխարհի 2108 . 2115 ։ (Ծննդ . ԻԱ ։)

Աստուծոյ ըսածին պէս՝ երբոր ատենը եկաւ, Սառա՝ որ իննսուն տարուան պառաւ էր՝ մանչ զաւակ մը բերաւ . Աբրահամ ալ ինչպէս Աստուած իրեն հրամայեր էր՝ անոր անունը Իսահակ դըրաւ և ութերորդ օրը թլփատեց զինքը ։ Ետքը երբոր ատենը հասաւ որ տղան կաթէն կտրեցին, Աբրահամ փառաւոր կոչունք ուրախութիւն ըրաւ անոր համար ։ Տղան որ սկսաւ օրէ օր մեծնալ առաջ գալ, Սառա մէկ կողմանէ որչափ կ՚ուրախանար իր մէկ հատիկ սիրելի զաւկին վրայ, մէկալ դիէն տեսնելով որ Իսմայէլ Ագարայ որդին Իսահակը բանի տեղ չսեպեր՝ ու վրան նախանձելով ինքը կ՚ուզէ որ Աբրահամու ժառանգութիւնը յափշտակէ, խիստ կը ցաւէր կը տանջուէր, և կը մտածէր որ մօրը հետ տընէն դուրս վռնտէ զանի ։ Աբրահամ առջի բերանը խղճալով տղին վրայ, որովհետև ան ալ իր զաւակն էր, աս բանիս դէմ կեցաւ . բայց ետքը Աստուծմէ ալ որ լսեց թէ՝ Սառայի ըսածը մտիկ ըրէ՝ ինչու որ Իսահակէն պիտոր ըլլայ քու հա-

բազմատ ցեղդ, ան ատենը հնազանդեցաւ Սարային. ուստի մէկ օր մը առտուանց կանուխ ելաւ քիչ մը հաց ու տիկով (այսինքն թուլումով) ջուր Ագարայ կռնակը տուաւ, անանկ Իսմայէլ տղան հետը՝ Ճամբեց զիրենք որ ելլեն երթան։ Անոնք երբոր ելան դէպ՚ի անապատը կ՚երթային՝ Ճամբան մոլորեցան, և ասդին անդին իյնալով՝ ջրերնին ալ հատաւ, ու տղան սկսաւ սաստիկ ծարաւէն փրփրալ ու լալով ճնկճնկալով՝ ջուր ուզել. անանկ որ մօրը Ճարը հատաւ տարաւ տղան մէկ ծառի մը շուքին տակը ձգեց, ու ինքն ալ քիչ մը հեռու մէկ դին քաշուեցաւ ընկաւ, որ աչաց առջևը չտեսնէ տղին մեռնիլը։ Ան ատենը Աստուած ողորմեցաւ տղին, հօն տեղուանքը մէկ աղբիւր մը ցուցուց Ագարայ, որ գնաց տիկը ջրով լեցուց՝ բերաւ տղին տուաւ. ու այնպէս ոյժ առին, ելան Փառան ըսուած անապատը գացին բնակեցան, որ ետքը Աստուծոյ ըսածին պէս աս Իսմայէլի ցեղը ան տեղուանքը շատնալով՝ մեծցաւ բռնեց։

ԳԼՈՒԽ Ժ.

Աստուած կը հրամայէ Աբրահամու՝ որ Իսահակը իրեն ողջակէզ ընէ:

Ամ աշխարհի 2133: (Ծննդ. ԻԲ:)

Իսահակ երբոր ալ մեծցաւ կտրիճ եղաւ, ու Աբրահամ բոլոր յոյսը անոր վրայ դրեր կը սիրէր, Աստուած Աբրահամու կատարեալ հաւատքը և հնազանդութիւնը փորձով յայտնելու համար՝ իրեն հրամայեց որ Իսահակը առնէ մէկ բարձր լեռ մը տանի, ու հօն տեղը մորթէ Աս-

տուծոյ ողջակէզ ընէ ։ Ինչ որ լսեց Աբրահամ, շուտ մը առտուանց կանուխ ելաւ էշը պատրաստեց, ողջակիզին համար փայտ ջարդեց վրան բեռցուց, Իսահակն ալ մէկտեղ՝ հետը երկու ծառայ ալ առաւ, անանկ ճամբայ ելաւ՝ եկաւ հոն հասաւ որ Աստուած իրեն ըսեր էր ։ Երեք օրէն ետև Աստուած Աբրահամու ցուցուց ան տեղը՝ ուր որ աս ողջակէզս պիտոր ըլլար. ուստի ինքն ալ ծառաներուն ապսպրեց որ իշուն հետ հոն կենան սպասեն՝ մինչուան որ ինքը տղին հետը անդին մէկ տեղ մը երթայ որ քիչ մը աղօթք ընեն, ու դառնան քովերնին ։ Ասանկ ըսելով՝ ան բերած փայտերը Իսահակայ կռնակը տուաւ, ու իր ձեռքն ալ թուրը ու կրակը առած՝ սկսան մէկտեղ երթալ. Ճամբան երթալնին՝ Իսահակ զարմանալով հարցուց հօրը. “ Հայր, կրակը ու փայտը ունինք հետերնիս, հապա ողջակէզ ընելու ոչխարը ո՞ւր է ”։ Աբրահամ ալ իրեն պատասխան տուաւ. “ Որդի, Աստուած կը պատրաստէ իրեն ողջակէզ ընելու ոչխարը ”։ Երբոր եկան հասան Աստուծոյ ցուցուցած տեղը, Աբրահամ հոն մէկ սեղան մը շինեց, վրան ան բերած փայտերը դիզեց, ու Իսահակն ալ կապած անոր վրայ հանեց ։ Ետքը թուրը վերցուցածին պէս որ ալ տղան մորթէ, ան վայրկեանը մէկէն հրեշտակ Աստուծոյ երկնքէն կանչեց իրեն. “ Աբրահամ Աբրահամ, ձեռքդ քեզի քաշէ՝ տղին մի մօտենար. հիմա աղէկ գիտցայ որ աստուածավախ մարդ մըն ես դուն, որ Աստուծոյ հնազանդելու համար՝ քու սիրելի զաւկիդ ալ չես խնայեր ”։ Ինչ որ լսեց Աբրահամ, մէկէն աչքը անդին դարձընէ տեսնէ որ մէկ ոչխար մը եղջիւրներէն (այսինքն պոյնուզներէն) կախուեր կեցեր էր Սաբեկայ բուսած

ծառէն 'ի վար . ինքն ալ իմացաւ բանը , ու գնաց անկեց առաւ բերաւ , ան ոչխարը ողջակէզ ըրաւ Իսահակայ տեղը ։ Ետքը նորէն հրեշտակ Աստուծոյ երկնքէն կանչեց ըսաւ . " Աստուած կ'ըսէ որ՝ իմ վրաս երդում կ'ընեմ, որ քեզ ատ ըրած գործքիդ համար Ճշմարտապէս կ'օրհնեմ ու կ'օրհնեմ . ուստի երկնքին աստղերուն ու ծովու աւազի (այսինքն խումի) չափ կը բազմացնեմ կը շատցնեմ քու զաւակդ , անանկ որ՝ իր թշնամիներուն քաղաքները երթայ ինքը առնէ նստի . և բոլոր աշխարհքիս մարդիկը քու զաւկովդ օրհնուին „ ։ Աս ետքի ըսածովս Աստուած խոստացաւ Աբրահամու՝ որ *Քրիստոս Մեսիան իր զաւակէն պիտոր ըլլայ, ինչպէս կը ցուցունէ Պօղոս առաքեալը (Գաղատ . գ . 16) ։ Անկէ ետև ելաւ եկաւ Աբրահամ Իսահակայ հետ իր ծառաներուն քովը , ու անանկ մէկտեղ նորէն տուն դարձան ։

ԳԼՈՒԽ ԺԱ .

Աբրահամ Իսահակը կը կարգէ , և այնպէս կը վախճանի :

Ա. Ամ աշխարհի 2145 . 2184 ։ (Ծննդ . ԻԳ ։)

Սառա հարիւր քսանըեօթը տարի ապրելէն ետքը երբոր մեռաւ , Աբրահամ անոր սուգը կատարելէն ու թաղելէն ետև՝ ինքն ալ աւելի ծերացած , պատրաստութիւն տեսաւ որ իր սիրական Իսահակ որդին կարգէ ։ Ուստի կանչեց Եղիազարը իր հաւատարիմ ծառան , որ բոլոր տանը կառավարութիւնը անոր ձեռքն էր , ու երդուընցընելով ապըսպրեց իրեն՝ որ ելլէ Միջագե-

տաց երկիրը երթայ, անկէց իրեն ազգականներէն
մէկ կոյս աղջիկ մը առնէ բերէ՝ որ Իսահակայ հետ
կարգէ. ու արգելեց որ հապա թէ աղջիկը գա-
լու չըլլայ նէ, իր մեռնելէն ետքը ամենևին չըլլայ
որ Իսահակը առնէ հոն կարգելու տանի: Եղիա-
զար ալ Ճամբուն պիտանաւորութիւնը տեսաւ,
տասը ուղտ առաւ հետը՝ գնաց. երբոր Միջագետ-
քը հասաւ՝ իրիկուան դէմ Խառան ըսուած քաղ-
քէն դուրս մէկ հորու մը քով կանգ առաւ. ու Աս-
տուծմէ խնդրեց որ ան քաղքին աղջիկներն որ պի-
տոր գային ջուր առնելու, ան ատենը շուտով իր
բանը աջողէ: Ու ըսածին պէս ինքը աս բանին
ինչ նշան որ դրաւ նէ՝ անանկ կատարուեցաւ. ե-
կաւ սափորով ջուր առնելու Ռեբեկա ըսուած
Բաթուէլի աղջիկը խիստ աղուոր՝ որ Աբրահա-
մու եղբօրը թոռն էր. Եղիազար իրմէ խմելու
ջուր ուզեց. ան ալ չէ թէ միայն իրեն՝ հապա իր
ուղտերուն ալ ջուր խմցուց նէ, ան ատենը Ե-
ղիազար իրեն հարցուց, ու երբոր իմացաւ թէ
ինքը ով է, ուրախութեամբ փառք տալով Աստու-
ծոյ՝ հետը բերած ոսկի օղերը անոր ականջները
դրաւ, ու ապարանջանները (այսինքն պիլէզիկնե-
րը) թևերը անցուց: Ռեբեկան ալ շուտ մը դար-
ձաւ տուն վազեց, աս բանս իմացուց հօրը, և իր
եղբօրը՝ որ Լաբան կ'ըսուէր: Լաբանն ալ եկաւ
առաւ Եղիազարը տուն տարաւ. աղջկանը հայրը
մայրը երբոր իմացան՝ թէ Աբրահամ խրկեր է
զինքը որ իրենց աղջիկը իր տղին ընկեր առնէ,
Աստուծմէ է ըսելով՝ աս բանիս ամենևին դէմ
չկեցան, խօսք տուին որ աղջիկնին տան: Ե-
ղիազար ան ատենը նորէն ուրիշ ոսկիէ ու արծը-
թէ ընծաներ հանեց տուաւ Ռեբեկայի ու իրեն
մօրը և եղբայրներուն. և ան գիշերը հոն ուրա-

խութեամբ անցընելէն ետև՝ առտուանց կանուխ ելաւ կ'աղաչէր որ շուտով զինքը թողուն՝ որ Ռեբեկան հետը առած ճամբայ ելլէ երթայ։ Աղջկան ծնողքը և եղբայրները տասն օր ալ կ'ուզէին բռնել՝ հարսնիքի պատճառով. Եղիազար կ'արտորար՝ չէր ուզեր մնալ. ինչուան որ խօսքը Ռեբեկայի ձգեցին՝ իրեն հարցուցին. երբոր ան ալ ըսաւ թէ շուտով հետը կ'երթամ, հապա վրան օրհնէնքներ կարդալով, իր ամէն բաներովը ու նաժիշտներովը (այսինքն խալայէխներովը) Եղիազարի հետ ճամբայ դրին։ Երբոր ասոնք եկան հասան Աբրահամու բնակած տեղը մօտեցան՝ իրիկուան դէմ ըլլալով, ան ատենը Իսահակ դաշտը ելեր կը պտըտէր. ու դէպ 'ի ասոնք որ կու գար, Ռեբեկա զինքը տեսածին պէս՝ ուղտէն վար իջաւ՝ Եղիազարի հարցուց թէ ան մարդը ով է. ու իմանալուն պէս որ Իսահակն է՝ լաչակը վրան առաւ. ու անանկ մէկմէկու հանդիպեցան։ Ետքը աս բոլոր ճամբորդութեան բանը Եղիազար տեղն 'ի տեղը Իսահակայ պատմեց. ան ալ սիրով Ռեբեկան իրեն ընկեր առաւ, ու անով մխիթարուեցաւ իր մօրը Սառային մահուանը վրայ։

Հայր Աբրահամ այսպիսի կերպով աստուածային օրհնութեամբը՝ Իսահակ իր սիրական որդին կարգելէն ետև՝ խել մ՚ալ ապրեցաւ. ու ետքը սրբութեամբ և աստուածպաշտութեամբ վախճանեցաւ հարիւր եօթանասունըհինգ տարուան. որ Իսահակ ու Իսմայէլ իր տղաքը եկան պատուով թաղեցին իրեն գնած գերեզմանատեղը Սառային քովը։

ԳԼՈՒԽ ԺԲ.

Իսահակայ որդիքը՝ Եսաւ ու Յակոբ :

Ամ. աշխարհի 2168 : (Ծննդ. ԻԵ :)

Աստուածային օրհնութիւնը հայր Աբրահամէն ետև թէպէտ Իսահակայ վրայ դարձաւ, բայց առջի բերանը քսան տարիի չափ Աստուած Իսահակայ զաւակ չտուաւ. ինչուան որ Աստուծոյ շատ աղաչելէն ետքը երկու մանչ զաւակ մէկէն (այսինքն էքիզ) յղացաւ Ռեբեկա : Աս երկու տղաքը դեռ Ռեբեկայի փորուն մէջը՝ մէկմէկու հետ կռիւ ընելու պէս շարժելով՝ շատ նեղութիւն կու տային իրեն. ուստի ինքն ալ չիմանալով՝ Աստուծոյ որ դիմեց, Աստուած իրեն ըսաւ որ "Ասոնք երկուքն ալ մէյմէկ ազգի գլուխ պիտոր ըլլան, ու մէկը մէկալին դէմ պիտոր ելլէ ու մեծը պզտիկին պիտի ծառայ ըլլայ" :

Երբոր ատենը եկաւ, Ռեբեկա առջինը ծնաւ կարմիր մորթով ու բրդոտ մազերով, անոր համար անունը Եսաւ դրին. անոր ետևէն մէկալը ամենևին առջինին ներհակ՝ լերկ առանց մազի, որ ձեռքով առջինին ոտքէն բռներ էր, ասոր ալ անունը՝ Յակոբ կանչեցին : Ասոնք որ մեծցան մարդ եղան, Եսաւը տնէն դուրս ընկաւ որսորդութեան (այսինքն աւճիութեան) տուաւ զինքը, ու Յակոբ տունը կը կենար տանը բաները կը հոգար. անոր համար Ռեբեկան Յակոբը աւելի կը սիրէր. բայց Իսահակ Եսաւը կը սիրէր՝ որ դաշտերը կ'երթար կենդանիներ կ'որսար կը բռնէր՝ ու անկէց իրեն կերակուրներ կը շինէր որ

ուտէ ։ Մէկ օր մը Յակոբ ոսպէ ապուր շիներ էր որ ուտէ ․ Եսաւ սաստիկ անօթի դաշտէն եկած ատոր վրայ հասաւ, աղաչեց որ անկեց իրեն ալ տայ ։ Յակոբ ալ ըսաւ ․ “Թէ որ ատոր տեղը քու անդրանկութիւնդ՝ այսինքն առջինեկութեանդ իրաւունքը ինծի կը ծախես նէ, կու տամ” ։ Եսաւ ալ իրեն ըսաւ ․ “Ես մէկ օր մը պիտի մեռնիմ, ինծի ի՞նչ շահ ունի ան անդրանկութիւնս” ։ Յակոբ երդում ուզեց աս բանիս վրայ ․ ան ալ որ երդուընցաւ, ան ատենը Յակոբ ալ Եսաւայ տուաւ որ ուտէ ։

ԳԼՈՒԽ ԺԳ․

Յակոբ հօրը օրհնութիւնը եղբօրը ձեռքէն կը յափշտակէ ինքը կ'առնու ։

Ամ աշխարհի 2245 ։ (Ծննդ․ ԻԷ ։)

Իսահակ երբոր ալ ծերացաւ հարիւր տարին անցաւ, աչուըները անանկ տկարացան որ դժուար կը տեսնէր ։ Ու մէկ օր մը կանչեց Եսաւը՝ իրեն ապըսպրեց որ երթայ դաշտէն մէկ աղէկ բան մը որսայ՝ ինչպէս առաջուց կ'ընէր, ու բերէ իր սըրտին ուզածին պէս լաւ կերակուր մը շինէ որ “Ուտեմ, ըսաւ, և մեռնելէս առաջ աղօթք ընեմ վրադ՝ քեզի օրհնենքս տամ” ։ Ռեբեկա աս բանս իմանալուն պէս՝ շուտ մը գաղտուկ Յակոբը կանչեց՝ անոր պատմեց, ու խրատ տուաւ որ եղբօրմէն առաջ ինքը վազէ երթայ դաշտէն երկու գիրուկ ուլ (այսինքն քէչիի եաւրու) առնէ իրեն բերէ՝ որ անով Իսահակայ սիրած կերակուրը շինէ, ու Յակոբ տանի կերցընէ, որ ինքը առնէ

օրհնութիւնը ։ Յակոբ դարձաւ մօրը ըսաւ թէ՝ "Ա՛տ ինչպէս կ'ըլլայ որ՝ Եսաւ եղբայրս մազոտ է, ու իմ մարմինս լերկ. հապա թէ հայրս յանկարծ ինծի դպչելու ըլլայ և բանը իմանայ նէ, ան ատենը ես խաբող ու ծաղր ընող մը կ'երևամ հօրս առջևը, ու այնպէս՝ օրհնութեան տեղը՝ անոր անէծքը վրաս կ'առնեմ"։ Մայրն ալ ըսաւ. "Թո՛ղ իմ վրաս ըլլայ ատ անէծքը, միայն թէ որդի՛ դու իմ ըսածս ըրէ"։ Ան ալ շուտ մը գնաց ուլերը բերաւ. ու Ռեբեկան ըսածին պէս առաւ ան ինչպէս որ պէտք էր եփեց պատրաստեց. ետքը Եսաւայ աղէկ պահեստէն լաթերը առաւ Յակոբայ վրան հագցուց, ու ուլերուն մորթն ալ անոր վիզը ու թևերը անցուց, անանկ՝ շինած կերակուրը ձեռքը տուաւ որ հօրը տանի։ Երբոր տարաւ Յակոբ, Իսահակ զարմանալով իրեն հարցուց թէ "Դուն ո՞վ ես"։ Յակոբ ալ ըսաւ. "Ես քու Եսաւ անդրանիկ որդիդ եմ, ահա ըսածիդ պէս ըրի. ելի՛, հայր իմ, նստէ՛ ու հրամմէ՛ կեր իմ բրած որսս, որ իս օրհնես"։ Իսահակ իրեն ըսաւ. "Որդի, ատ ինչպէս շուտով գտար"։ Ան ալ պատասխան տուաւ. "Աստուած ասանկ աջողեց"։ Իսահակ նորէն վրան տարակուսելով ըսաւ. "Մօտ եկուր որ քեզ բռնեմ՝ անանկ ճանչնամ որ դու իմ Եսաւ որդիս ես մի"։ Ան ալ երբոր մօտեցաւ, Իսահակ զինքը բռնեց ու ըսաւ. "Ձայնդ Յակոբայ ձայնն է, ու ձեռքդ Եսաւայ ձեռքն է"։ Աս ըսելով Իսահակ առաւ ախորժելով (այսինքն իշտահով) կերաւ Յակոբայ բերած կերակուրը, ու գինի ալ խմեց վրայէն. ետև զինքը պագնելէնինի երբոր Յակոբայ վրայի լաթերէն անոյշ հոտեր առաւ, ան ժամանակը օրհնելով ըսաւ. "Իմ

որդւոյս անուշահոտութիւնը Աստուծմէ օրհ-
նած դաշտի հոտերուն կը նմանի . Աստուած եր-
կնքէն եկած շաղով և երկրիս պարարտութեամ-
բը առատացընէ քու ցորենդ ու գինիդ . քեզի
շատ ազգեր պիտի ծառայեն , ու իշխաններ եր-
կըրպագութիւն ընեն . եղբօրդ տէր ըլլաս , և քե-
զի երկրպագութիւն ընեն քու հօրդ զաւկըննե-
րը . քեզ անիծողը անիծած ըլլայ , ու քեզ օրհ-
նողը օրհնած ըլլայ ” : Երբոր լմնցաւ , ու Յա-
կոբ աս օրհնութիւնները առած Իսահակայ քո-
վէն որ զատուեցաւ , ան ատենը Եսաւ վրայ հա-
սաւ . և բանը չգիտցած՝ ինքն ալ իրեն ապըս-
պըրուած կերակուրը Իսահակայ որ բերաւ , Իսա-
հակ հարցուց իրեն թէ՝ “ Դուն ո՞վ ես ” . ան
ալ պատասխան տուաւ . “ Ես քու Եսաւ անդրա-
նիկ որդիդ եմ ” : Իսահակ զարմանալով ըսաւ .
“ Հապա ան ո՞վ էր որ քեզմէ առաջ բերաւ , ու
ես կերայ՝ օրհնեցի զինքը , և օրհնեալ ըլլայ ” :
Աս որ լսեց Եսաւ՝ կատղեցաւ ու սկսաւ պոռա-
լով ըսել . “ Հայր՝ իս ալ օրհնէ ” : Ան ատենը
բանը իմացաւ Իսահակ . “ Անանկ է նէ քու
եղբայրդ էր , ըսաւ , որ եկաւ քու օրհնութիւնդ
առաւ ” : Եսաւ ալ ըսաւ . “ Իրաւ՞ անոր անու-
նը Յակոբ ըսուեցաւ որ՝ աս երկու հեղ կ'ըլ-
լայ որ զիս կը խաբէ . մէկ հեղ մը՝ իմ անդրան-
կութիւնս առաւ , հիմայ ալ՝ իմ օրհնութիւնս
կ'առնէ ” . ու դարձաւ նորէն աղաչեց . “ Դու-
նեա , ըսաւ , հա՛յր , մէկ օրհնութիւն մը՞ն ալ
ի՞նծի համար չպահեցի՞ր մի ” : Իսահակ ալ պա-
տասխան տուաւ . “ Որովհետև անիկայ քու
վրադ տէր ըրի՝ և օրհնեցի զինքը , ալ քեզի
ի՞նչ ընեմ , որդի ” : Եսաւ նորէն ըսաւ . “ Մ՛իայն
մէ՞կ օրհնութիւն մը ունիս դուն . իս ալ օրհնէ ,

հայր ,, ։ Իսահակ անկէ ետև ալ չդիմանալով Եսաւայ ձեռքէն, մէկ հարևանցի օրհնութիւն մըն ալ անոր վրայ կարդաց, այնպէս ձեռքէն խալըսեցաւ ։ Բայց աս բանիս համար սաստիկ ոխ պահեց Եսաւ Յակոբայ վրայ, անանկ որ՝ միտք դրաւ թէ հօրը վախճանելէն ետև Յակոբը մեռցընէ ։ Անոր համար Ռեբեկան ալ Եսաւայ չար միտքը գիտնալով՝ Յակոբայ խրատ տուաւ որ անկեց բաժնուի ելլէ Միջագետքը Լաբանայ իր եղբօրը քովը երթայ, հոն կենայ մինչուան որ Եսաւ աս բաներս մոռնայ՝ ոխը անցնի. "Զըլլայ թէ, ըսաւ, ձեզ երկուքդ ալ մէկէն մէկ օրը կորսնցընեմ",, ։ Ետքը Ռեբեկա առանց աս բանիս պատճառը յայտնելու՝ գնաց Իսահակայ հետ ալ խօսք անցուց որ Յակոբը Միջագետքը խրկէ, որ "Անկեց, ըսաւ, իրեն ցեղէն երթայ աղջիկ առնէ ,,. որովհետև երկուքն ալ խիստ նեղացեր էին Եսաւայ առած հարսներուն ձեռքէն՝ որ քանանացի էին ։

ԳԼՈՒԽ ԺԳ.

Յակոբ Միջագետք երթալնին տեսիլք կը տեսնէ, ու հոն կ'երթայ կը կարգուի տուն տեղ կ'ըլլայ ։

Ամ. աշխարհի 2246 ։ (Ծննդ. ԻԸ. ԻԹ. ։)

Յակոբ Իսահակայ օրհնութիւնը նորէն առնելով՝ ճամբայ ելաւ որ Խառան քաղաքը իր մօրենական տունը երթայ ։ Աս ճամբորդութեանս մէջը մէկ օր մը իրիկուան դէմ որ տեղ մը հասաւ, ան գիշերը հոն մնաց որ հանգչի, և ան

տեղուանքէն մէկ քար մը առաւ իրեն բարձ ըրաւ գլուխը վրան դրաւ քնացաւ ։ Նոյն մէջը տեսիլք տեսաւ որ՝ մէկ սանդուխք (այսինքն վերտիվէն) մը առջևը տնկած կեցեր էր՝ որ ծայրը մինչուան երկինքը կը հասնէր, անոր վրան հրեշտակները կ'ելլէին ու կ'իջնէին. և անոր ծայրը տեսաւ որ Աստուած կեցեր իրեն կ'ըսէր. "Ես եմ տէր Աստուած քու հօրդ Աբրահամու և Աստուած Իսահակայ. մի վախնար, աս երկիրդ որ դուն պառկեր ես՝ քեզի և քու զաւկըներուդ կու տամ, որ աւազի (այսինքն խումի) պէս շատուոր պիտի ըլլան, որ աշխարհքիս չորս դին տարածուին. ու քեզմով և քու զաւկովդ բոլոր աշխարհքիս մարդիկը պիտոր օրհնուին. ես ալ միշտ քու հետդ եմ՝ որ քեզ ամէն տեղ պահեմ, և ձեռքէ չեմ թողուր՝ մինչուան որ աս ըսածներս կատարեմ,, ։ Ասոր վրայ երբոր արթընցաւ Յակոբ՝ սահմռկելով ըսաւ. "Աս Աստուծոյ տեղ և երկնքի դուռ է եղեր, որ ես չեմ գիտցեր,, ։ Ետև շուտ մը առտուանց ելլելուն պէս, ան իրեն բարձ ըրած քարը՝ աս տեսիլքիս յիշատակի համար՝ ան տեղը կայնեցուց, ու եղով օծեց. և ան տեղին անունը Բեթել՝ այսինքն Տուն Աստուծոյ դրաւ. և Աստուծոյ ուխտ ըրաւ որ՝ թէ իր բանը յաջողած դառնայնէ, ան տեղը իրեն տուն Աստուծոյ, այսինքն՝ ժամու պէս աղօթատեղի ընէ, և ամէն Աստուծոյ իրեն տուածէն՝ անոր տասանորդ հանէ տայ ։

Ետքը անկեց ելաւ Յակոբ, ու Ճամբան առաջ երթալով երբոր Միջագետաց երկիրը գնաց հասաւ, հոն մէկ դաշտի մը մէջ տեսաւ որ մէկ մեծ հոր մը կար, ու անոր չորս դին հովիւները

իրենց ոչխարներովը կեցեր կը սպասէին, որ ամէնքը գան մէյտեղին, ու ան հորուն վրայի քարը վերցընեն՝ ամէն մարդ իրեն անասուններուն ջուր տայ ։ Յակոբ ասոնց քովը գնաց մօտեցաւ, և հարցուց իմացաւ որ ասոնք Խառան քաղաքէն են եղեր. ու ըսին թէ Լաբան՝ (որ իրեն մօրը եղբայրն էր), ան ալ ողջ է. և անոր Ռաքէլ ըսած աղջիկն ալ ահա իր ոչխարներովը կու գայ կոր ։ Երբոր Յակոբ Ռաքէլը տեսաւ, ալ չհամբերեց՝ գնաց շուտ մը ան հորուն վրայի քարը ինքը մէկ դի առաւ, ու պինտ առաջ անոր ոչխարները խմցուց, և սաստիկ ուրախութենէն սկսաւ լալ. ու իրեն ճանչցուց զինքը թէ Ռեբեկայի անոր հօրը քրոջը որդին է. երբոր աս իմացաւ Ռաքէլ՝ շուտ մը տուն վազեց հօրը ըսաւ ։ Լաբանն ալ ուրախութեամբ եկաւ գրկեց պագաւ Յակոբը՝ առաւ իր տունը տարաւ, և ամիս մը ատեն քովը պահելէն ետև՝ Յակոբայ ըսաւ որ՝ “Զեմ ուզեր որ դուն ինծի ձրի (այսինքն ճապա) ծառայութիւն ընես, ըսէ ինչ վարձք կ'ուզես”։ Յակոբ ալ ըսաւ. “Եօթը տարի կը ծառայեմ քեզի, որ անոր տեղը ինծի Ռաքէլ աղջիկդ տաս”։ Լաբան ան ատենը իրեն խօսք տուաւ հաւնեցաւ ասոր ։ Բայց եօթը տարին լմննալէն ետև երբոր Յակոբ իր կնիկը ուզեց, Լաբան խաբեց զինքը՝ Ռաքէլին տեղը Լիա անունով մէկ ուրիշ մեծ աղջիկ մ'ալ ունէր՝ անիկայ հանեց Յակոբայ տուաւ, Յակոբայ անանկ հասկըցընելով՝ թէ մեր երկիրը օրէնք կայ որ՝ առաջ մեծը կը կարգեն՝ ու հապա պզտիկը. “Աւստի, ըսաւ, թէ որ Ռաքէլն ալ առնել կ'ուզես նէ, անոր համար ալ նորէն եօթը տարի ինծի ծառայու-

թխեն ըրէ, որ ան ալ տամ,,։ Ա՛ն ատենը Յակոբայ ճարը հատնելով, (ինչու որ սաստիկ սիրով կապուեր էր Ռաքելի հետը՝) ըսածին պէս եօթը տարի ալ նորէն ծառայեց Լաբանայ՝ ու անանկ ետքը Ռաքէլն ալ առաւ։

ԳԼՈՒԽ ԺԵ.

Յակոբ կ'ելլէ իր երկիրը դառնալու։

Ամ աշխարհի 2265։ (Ծննդ. ԼԱ։)

Երբոր Յակոբայ ծառայութեան տասնըչորս տարին լմնցաւ, ու աստուածային օրհնութեամբը տասուերկու զաւկի տէր որ եղաւ, Լաբանէն հրաման ուզեց որ ալ անով տեղովը իր երկիրը դառնայ երթայ։ Լաբան ալ ըսաւ թէ՝ “Կը տեսնեմ որ Աստուծոյ օրհնութիւնը քո հետդ իմ տունս բերիր. ուրեմն ինչ վարձք կ'ուզես որ քեզի տամ,,։ Յակոբ իրմէն աս միայն ուզեց՝ որ նորէն անոր ոչխարները այծերը առջինին պէս ինքը պահէ հոգայ, և անոնցմէ բոլոր ճերմակները Լաբանայ ըլլան, ու խատուտիկ (այսինքն ալաճա) եղածները իրեն վարձքը ըլլայ։ Աս բանիս խօսք որ տուաւ Լաբան, Աստուծոյ օրհնութեամբը Յակոբայ բաժինը եւելօք շատցաւ, և քիչ մը ատենի մէջ անանկ հարուստցաւ անասուններով ու ծառաներով, որ սկսաւ Լաբան անոր վրայ նախանձիլ ու ծուռ նայիլ. և անկէ ետև ալ չէր ուզեր որ Յակոբ քովէն զատուի երթայ։ Բայց երբոր ատենը եկաւ՝ Յակոբ Աստուծոյ հրամանովը Լաբանէ գաղտուկ ժողվեց ժողվըտեց իր բոլոր ունեցած բարիքը, ու կնիկները տղաքները

մէկտեղ առած՝ ճամբայ ելաւ որ իր երկիրը դառնայ : Երեք օրէն ետև աս բանս որ իմացաւ Լաբան՝ սաստիկ կատղեցաւ վրան , ուստի ինքն ալ իր մարդիկներովը եօթն օրուան ճամբայ ետևէն վազեց գնաց Յակոբայ հասաւ Գաղաադու լեռներուն վրայ . և Լաբանայ միտքը չար էր , շատ զէն կ'ուզէր Յակոբայ հասցընել, թէ որ Աստուած իրեն չերևնար զինքը չարգելէր նէ . անոր համար քիչ մը աւելի պակաս Յակոբայ զրուցելէն ետև , Յակոբ ալ իր անանկ գաղտուկ ելլելուն պատճառները անոր առջևը դնելով, հաշտութիւն ըրին մէկտեղ . ու մէջերնին ուխտ ու դաշինք դրին՝ որ մէյ մ'ալ ան կեցած տեղերնէն իրարու սահմանը (այսինքն սինօրը) չանցնին : Այսպէս Լաբան թողուց՝ որ Յակոբ իր ճամբան առաջ երթայ , ու ինքն ալ իր տեղը դարձաւ :

ԳԼՈՒԽ ԺԶ ·

Յակոբայ ճամբորդութեան մէջ ուրիշ հանդիպած բաները :

Ամ աշխարհի 2266 · 2273 · 2288 : (Ծննդ · ԼԲ · ԼԳ · ԼԴ · ԼԵ :)

Յակոբ Լաբանայ ձեռքէն խալըսելէն ետև , անճըրկեր էր թէ Եսաւայ իր եղբօրը ձեռքէն ալ ի՞նչպէս պիտի ազատի , որ ճամբուն վրայ ան տեղուանքը կ'ըլլար . ուստի մտածեց որ իրմէ առաջ մարդիկ խրկէ՝ որ երթան իր կողմանէ քաղաքավարութեամբ բարևեն Եսաւը : Բայց երբոր աս մարդիկս ետ դարձան պատմեցին թէ՝ Եսաւ չորս հարիւր հոգի հետը առած՝ անանկ

դիմացէն կու գայ կոր, ան ատենը Յակոբ շատ վախ քաշեց, և Աստուծոյ ապաւինելով՝ որ զինքը աս փորձանքէս ալ խալըսէ՝ ինչպէս որ իրեն խոստացեր էր, բոլոր հետը եղածը երկու բանակ (այսինքն պէօլիւկ) բաժնեց՝ մէկմէկէ 'ի զատ, որ թէ մէկը զարնուի նէ՝ գոնէ մէկալը խալըսի. ու ամէն ունեցած անասուններէն խել մըն ալ ընծայ հանեց տուաւ որ Եսաւայ տանին, որ ասով անոր սիրտը առնէ՝ հետը հաշտուի: Այսպէս որ բանը կարգաւորեց, ան գիշերը Աստուած ալ ցուցընելու համար՝ թէ Յակոբայ աղօթքը լսեր է՝ և միշտ զինքը կը պահպանէ, Յակոբայ քով մէկ հրեշտակ մը խրկեց մարդկային կերպարանքով, որ ինչուան առտու հետը (կիւլէշ բռնած) ծեծկուիլ ցուցուց. ու ետքը իբր Յակոբէն յաղթուած՝ ալ կ'ուզէր որ զինքը թողու որ ելլէ երթայ, Յակոբ չթողուց ինչուան որ ինքը չօրհնեց. ան ալ ան ատենը Յակոբայ անունը փոխեց՝ Իսրայէլ դրաւ, որ կը նշանակէ՝ Յաղթօղ Աստուծոյ, կամ Աստուածատես. "Որովհետև, ըսաւ, Աստուծոյ դէմ դիմացար նէ՝ մարդիկներէն ալ ամէնևին պիտի չվախնաս,,: Անկէ ետքը առտուանց երբոր ելաւ Յակոբ տեսաւ որ Եսաւ չորս հարիւր մարդով դիմացը եկեր մօտեցեր է, կնիկները ու տղաքը ետ թողուց, ինքը մինաւոր քալեց գնաց՝ Եսաւայ առջևը եօթը անգամ իյնալով բարևեց երկըրպագութիւն ըրաւ: Աս որ տեսաւ Եսաւ, բոլորովին սիրտը կակղցաւ, ու դեռ Յակոբ իրեն չմօտեցած, ինքը վազեց Յակոբը բռնեց գըրկեց, անանկ լալով մէկտեղ պագտուեցան: Ետքը տեսնելով Եսաւ Յակոբայ ընտանիքը զաւկըները՝ սիրով ուրախակից եղաւ իրեն. ու քաղա-

քավարութեամբ ընդունելով Յակոբայ տուած ընծաները, ուզեց որ Յակոբայ ծառայութիւն ընելով հետը մէկտեղ առնէ զինքը, և անանկ ընկերութեամբ տանի իրենց երկիրը․ բայց Յակոբ շնորհակալ ըլլալով՝ “ Չեմ ուզեր, ըսաւ, քեզի ծանրութիւն տալ․ մանաւանդ պէտք է ալ, ըսաւ, որ կամաց կամաց շարժիմ երթամ՝ աս մանր տղոցը և անասուններուն պատճառովը ”։ Երբոր ասանկ Եսաւ իրմէ բաժնուեցաւ՝ ելաւ տեղը դարձաւ, Յակոբ ալ ետևէն Քանանացւոց երկիրը եկաւ հասաւ, և հոն Սիկիմացւոց քաղաքին քով տեղ մը գնեց առաւ՝ քիչ մը ատեն հոն բնակեցաւ։

Աս Սիկիմացւոց քաղաքը Յակոբայ որդիքը կ'երթային կու գային․ և մէկ օր մըն ալ Դինա ըսուած Յակոբայ մէկ հատիկ աղջիկը զբօսանքի (այսինքն սէյրի) համար երբոր ինքն ալ գնաց աս քաղաքս, հոն ան տեղին իշխանը Սիւքէմ անունով՝ Եմմովրայ որդին, աչք ձգեց աս Դինայի վրայ, ու առաւ պղծեց․ և ետքը իր հօրը աղաչեց որ՝ երթայ Յակոբայ հետ խօսի որ Դինան իրեն կնիկ առնէ։ Եմմովր ալ Յակոբայ քով եկաւ որ աս բանիս վրայ խօսք անցընէ․ ու կը յորդորէր կ'ըսէր որ՝ “ Եկէք ետև մէկտեղ խնամութիւն ալ ընենք՝ մէկմէկու աղջիկ տանք առնենք․ նաև ալ ասկեց մի երթաք, ըսաւ, հոս կեցէք՝ առուտուրնիդ հոս ըրէք ”։ Սիւքէմն ալ կ'ըսէր թէ՝ “ Միայն թէ աղջիկը տուէք, ինչ օժիտ (այսինքն ճէհէզ) որ կ'ուզէք նէ կու տամ ”։ Ասոնց ըսածին պատասխան տուին Յակոբայ տղաքը՝ (մանաւանդ Շմաւոն ու Ղեւի, որ մէկ մօրէ հարազատ քուրերնին ըլլալով Դինան՝ աւելի սրտերնին էրած էր

ան խայտառակութեանը համար), ու խաբէու-
թեամբ ըսին՝ թէ “ Աս չըլլալու բան է՝ որ մեր
քոյրը մէկ անթլփատի մը տանք. հապա ասանկ
կ'ըլլայ, որ ձեր բոլոր էրիկ մարդիկը թլփատին՝
մեզի պէս ըլլան, ու անկէ ետև մէկմէկու աղջիկ
կու տանք կ'առնենք, ու միյտեղ կը կենանք մէկ
ազգ կ'ըլլանք ,,: Խիստ հաւնեցան ասոր՝ Եմովր
ու Սիւքէմ. ուստի շուտ մը գացին միամտու-
թեամբ ան քաղաքի մարդիկներուն ալ խելուը-
նին մտուցին, որ իրենց հետ բոլոր էրիկ մարդիկը
թլփատուեցան: Երրորդ օրն որ եղաւ, երբոր
աս թլփատածները աւելի ցաւի մէջ էին, և կա-
րողութիւն չունէին ոտք ելլելու, Շմաւոն ու
Ղևին Յակոբայ բան չըսած՝ իրենց գլխուն թու-
րը՝ ձեռուընին առած մտան քաղաքը, ու բոլոր
ան էրիկ մարդիկը ջարդեցին՝ Եմովր ու Սիւքէմ
ալ մէկտեղ. ու Դինա քուրերնին առին տուն
բերին, և բոլոր անոնց կնիկները ու անասուննե-
րը և ամէն բաներնին կողոպտեցին: Յակոբ աս
բանիս համար շատ սրդողեցաւ տղոցը վրայ, որ
ալ վրէժխնդրութեան (այսինքն էօճ առնելուն)
չափը անցուցեր էին. և ինքն ալ վախի մէջ էր՝
որ աս պատճառով ան երկրին մարդիկը թշնա-
մութեամբ իր վրայ հանէ:

Անոր համար Աստուած հրամայեց Յակոբայ
որ անկէց ելլէ Բեթէլ երթայ, և հոն 'ի պա-
տիւ Աստուծոյ մէկ սեղան մը շինէ. (աս ան տեղն
է՝ որ ինքը Եսաւայ ձեռքէն փախչելու ատենը
ան սանդուխքին տեսիլքը տեսաւ): Յակոբ ալ
առաջ պատրաստութիւն տեսնելով՝ սրբեց մաք-
րեց իր ընտանիքը ան կռապաշտական բաներէն՝
որ Խառանէ առած հետերնին բերեր էին. ու հոն
հասածին պէս ան ըսած սեղանը շինեց 'ի շնոր-

հակառակութիւն Աստուծոյ իրեն ըրած բարերարութեանցը, ինչպէս առաջ ինքն ալ ուխտ ըրեր էր։ Եւ ան տեղը մէյ մ'ալ երեւցաւ Աստուած Յակոբայ, նորէն ըսաւ որ՝ "Քու անունդ այսուհետեւ՝ Իսրայէլ ըսուի,,․ ու օրհնեց զինքը որ աճի շատնայ, եւ խոստացաւ որ ան երկիրները իրեն եւ իր զաւակներուն տայ՝ ինչպէս ըսեր էր Աբրահամու եւ Իսահակայ։ Ետքը երբոր Բեթելէն ելաւ Յակոբ դէպ 'ի Քեբրոն կու գար Իսահակայ իր հօրը քով, ճամբուն վրայ Ռաքէլ Բենիամին ըսած որդին ծնաւ, որ Յակոբայ վերջին զաւակը եղաւ․ բայց դժուարածին ըլլալով՝ տղաբերքէն մեռաւ Ռաքէլ, ու հոն Եփրաթայի ճամբուն վրայ թաղուեցաւ, որ ետքը ան տեղը Բեթղեհէմ ըսուեցաւ։ Այնչափ ատենէն ետեւ ողջ առողջ Աստուծոյ տուած հազար բարիքներով երբոր Յակոբ եկաւ Քեբրոն հասաւ՝ ալ խիստ ծերացած գտաւ իր Իսահակ հայրը, որ քիչ մ'ալ ապրելէն ետքը հարիւր ութսուն տարուան վախճանեցաւ, եւ իր երկու որդիքը Յակոբ ու Եսաւ թաղեցին զինքը։

ԳԼՈՒԽ ԺԷ․

Յակոբայ մէկալ տղոցը նախանձը եւ դաւաճանութիւնը Յովսէփ Գեղեցիկին վրայ ։

Ամ աշխարհի 2276 ։ (Ծննդ․ ԼԷ ։)

Յակոբ նահապետը բոլոր տասուերկու մանչ զաւակ ունեցաւ, ու մէկ աղջիկ մը․ եւ ան տղոցը անուններն են Ռուբէն, Շմաւոն, Ղեւի, Յուդա, Իսաքար, Զաբուղոն, Դան, Նեփթաղիմ, Գադ, Ասեր, Յովսէփ, Բենիամին,

որ ասոնք Իսրայէլացւոց տասուերկու ցեղին նահապետները եղան ։ Ասոնց մէջէն Յակոբ Յովսէփը որ Ռաքէլի առջինեկն էր մէկալներէն աւելի կը սիրէր իր անմեղութեանը համար, ու մէյ մ'ալ որ՝ անիկայ որդի ծերութեան էր․ անոր համար իրեն ծաղկեայ պատմուճան (այսինքն չինչէկլի կապայ) մըն ալ շիներ էր, որ Յովսէփ հագնելով՝ իր բնական գեղեցկութեանը վրայ աւելի աղուոր և շնորհալի կ'երևար ։ Աս պատճառաւս մէկալ եղբայրները խիստ կը նախանձէին Յովսէփայ վրան, ու սուտ ամբաստանութիւններով (այսինքն շէքվաներով իֆտիրայով) կը ջանային որ հօրերնուն առջև անոր անունը աւրեն․ բայց Յակոբ բանը գիտնալով՝ անոնց մտիկ չէր ըներ ։ Եղաւ որ երազ մը տեսաւ Յովսէփ, ու ելաւ ուրիշներուն ալ պատմեց․ իբր թէ՝ մէկ դաշտի մը մէջ ինքը եղբայրներուն հետ մէկտեղ ցորենի որայ (այսինքն տէմէթ) կը կապէին․ և իր կապած որան ելաւ շիտակ կայնեցաւ, ու եղբայրներուն կապածները երկրպագութիւն տալու պէս իրենին առջևը կը ծռէին ։ Մէկ ուրիշ երազ մըն ալ տեսաւ որ՝ արևը ու լուսընկան և տասնըմէկ աստղ՝ իրեն երկրպագութիւն կ'ընէին ։ Աս երազներս լսելով իր եղբայրները, ու հասկընալով որ ասոնք ատենով Յովսէփայ գալու մեծութիւնը և իշխանութիւնը կը ցուցընեն, անոր համար սկսան եւելօք վրան նախանձիլ՝ սաստիկ ատել զինքը, անանկ որ արիւնը կ'ուզէին խմել, ինչպէս գործքով ալ յայտնեցին իրենց անողորմութիւնը, որ ասանկ եղաւ ։ Քիչ մը ատենէն ետև՝ մէկ օր մը երբոր աս Յակոբայ տղաքը մէկ հեռու տեղ մը իրենց ոչխարները արծելու գացին ու հոն շատ ուշա-

ցան, Յակոբայ սիրտը աս բանիս համար ան-
հանգիստ ըլլալով, Յովսէփը անոնց ետեւէն խրկեց որ՝ երթայ տեսնէ իր եղբայրները նայի թէ ո՛ւր են՝ ինչ կ'ընեն կոր, որ գայ իրեն զըրուցէ։ Յովսէփ ալ հնազանդեցաւ հօրը, ելաւ գնաց եւ ասդիս անդին փնտռտելէն ետքը Դովթայիմ ըսուած դաշտը գտաւ զիրենք։

Ան տեղը երբոր եղբայրները հեռուանց տեսան անիկայ որ դէպ 'ի իրենց կու գար կոր, մէկմէկու ծաղր ընելով սկսան ըսել. "Նայէ նայէ, երազ տեսնողը կու գայ կոր„. ու ան ատենը մէջերնին խօսք դրին՝ որ զինքը բռնեն սպաննեն, իր մարմինը ան տեղուանքի հորերուն մէկին մէջը նետեն, ու անանկ ձայն հանեն որ մէկ գազան մը (այսինքն ճանավար մը) Յովսէփը բզքտեր կերեր է. "Ու ան ժամանակը, ըսին, տեսնենք թէ՝ ինչ կ'ըլլայ իրեն երազները„։ Ռուբէն մեծ եղբայրնին աս բանիս դէմ կեցաւ՝ "Չէ, ըսաւ, տղին արիւնը չմտնենք, հապա աս տեղուանքներս մէկ պարապ հորու մը մէջ ձգենք որ ինքիրեն երթայ կորսուի„. աս ճամբովս Ռուբէն ուզեց որ տղան մեռցընելէն խալըսէ՝ ու ողջ իր հօրը ձեռքը հասցընէ։ Մէկալնոնք ալ ասոր ըսածին պէս՝ բռնեցին վրայէն ծաղկեայ պատմուճանը հանեցին, տարին մէկ պարապ ցամաք հոր մը ձգեցին, ու եկան նստան հացերնին ուտելու։ Ան ատենը մէյ մըն ալ դառնան նային որ՝ անդիէն իսմայելացի վաճառականներ իրենց ուղտերով ու ապրանքով դէպ 'ի Եգիպտոս կ'երթան կոր. աս որ տեսաւ Յուդա՝ միտքը ինկաւ ըսաւ. "Մեզի ինչ շահ կ'ըլլայ որ եղբայրնիս սպաննենք. հապա՝ ձեռուընիս մեր եղբօրը արիւնը չթաթխած՝ եկէք աս իսմայելացիներուն ծա-

խենք երթայ „ ։ Մէկալնոնց միտքն ալ աս բանիս վրայ պառկեցաւ . ուստի շուտ մը գացին ան հորէն Յովսէփը հանեցին , բերին անանկ աս իսմայելացիներուն քսան դահեկանով (կամ խուռուշով) ծախեցին , որ անոնք ալ հետերնին առին անմեղ Յովսէփը Եգիպտոս տարին ։ Ետքը ասոնք իրենց ըրած չարութիւնը հօրերնուն առջեւը գոցելու համար՝ Յովսեփայ ծաղկեայ պատմուճանը առին՝ մէկ այծ մը մորթեցին անոր արիւնովը թաթխեցին , անանկ Յակոբայ խրկեցին ըսին թէ " Մենք աս լաթը գտանք՝ նայէ քու տղիդ պատմուճա՞նն է մի „ ։ Երբոր Յակոբ ան տեսաւ՝ ու ճանչցաւ , սկսաւ լալով ըսել . " Իմ տղիս է աս պատմուճանը . չար գազանի հանդիպեցաւ իմ Յովսէփ որդիս՝ որ զինքը բզըքտեց կերաւ „ . և անանկ սաստիկ կսկիծէն իր վրայի լաթերը պատռտեց ձգեց , սգաւորի պէս քուրձ մը (այսինքն խարար մը) հագաւ , ու շատ ժամանակ ասանկ լալով՝ սուգը սրտէն չէր երթար , չէր մխիթարուեր , հապա՝ " Թողուցէք , կ'ըսէր, որ ես ալ մեռնիմ իմ սիրական տղիս քովը երթամ „ ։

ԳԼՈՒԽ ԺԸ.

Յովսէփ Եգիպտոսի մէջ կը ծախուի , ու հոն զրպարտութեամբ բանտ կը մտնէ :

Ամ աշխարհի 2277 ։ (Ծննդ . ԼԹ . Խ ։)

Յովսէփ տասնըեօթը կամ տասնըութը տարուան էր երբոր իր եղբայրները զինքը իսմայելացւոց ծախեցին . անոնք ալ Եգիպտոս որ տարին, հոն տեղը Պետափրէս ըսած մէկ իշխանի մը , որ

Փարաւոն Թագաւորին դահճապետ (այսինքն ճելլատ պաշի կամ սիլիհտար) էր, անոր ծախեցին։ Եւ Աստուծոյ շնորհքը միշտ Յովսեփայ վրան ըլլալով, իր խոհեմութեամբը և հաւատարմութեամբը խիստ սիրելի եղաւ իրեն տիրոջը, անանկ որ տանը ամէն բանը ու կառավարութիւնը անոր ձեռքը հաւտայեր տուեր էր. և անոր համար Աստուծոյ օրհնենքն ալ ան մարդուն տընէն անպակաս էր։ Բայց Յովսէփ տեսքով ազուոր կտրիճ մը ըլլալով՝ իր տիրոջը կնիկը վրան սկսաւ աչք ձգել, ու շատ անգամ ետեւէն ընկաւ որ իր հետը մեղանչէ։ Յովսէփ ալ քովէն հեռանալով՝ իրեն պատասխան կու տար. “Դուն ալ գիտես որ իմ տէրս բոլոր իր ունեցածները իմ ձեռքս տուեր հաւտացեր է, քեզ միայն իրեն պահեր է՝ որ իր կնիկն ես. հապա ինտո՞ր կարելի է որ ես անոր աս անհաւատարմութիւնը ընեմ, և ասով Աստուծոյ դէմ ալ մեղանչեմ. քաւ լիցի, ըսաւ, որ ատ չարութիւնը ընեմ„։ Կնիկը այսու ամենայնիւ ետ չէր կենար՝ իր չար բաղձանքը կ'ուզէր որ առաջ տանի. ուստի մէկ օր մը որ Յովսէփ հարկաւոր բանի համար տունը մինաւոր հետը մնացեր էր, ան ատենը աս կնիկս սկսաւ եւելօք բռնաբարել (զօռ ընել) Յովսեփայ, անանկ որ՝ վրայի լաթը բռներ կը քաշէր. Յովսէփ ալ ճարը հատած՝ շուտ մը լաթը (կամ պինիշը) հանեց ձեռքը թողուց՝ այնպէս վազեց տնէն դուրս ելաւ։ Անանկ որ ըրաւ Յովսէփ, ալ ան ժամանակը վրան սաստիկ սըրդողելով կատղեցաւ կնիկը, ու պոռալով տանը մարդիկը սկսաւ կանչել թէ՝ “Եկէք տեսէք որ երիկս աս Եբրայեցի մանչը տունս բերաւ որ մեզ ոտքի տակ առնէ՝ խայտառակ ընէ„. ու անոնց

սուտ պատմեց թէ՝ "Անիկայ քովս եկաւ որ հետս մեղանչէ. և երբոր ես զինքը քովէս վռնտելով կանչուըռտեցի, շուտ մը ան ալ արտօրալէն իր լաթը քովս թողուց՝ փախաւ գնաց,,: Ատքը երբոր էրիկը տունը եկաւ՝ անոր ալ ասանկ սուտ զրուցեց. ան ալ հաւտալով կնկանը՝ Յովսէփը բռնել տուաւ բանտը դրաւ: Բայց ան բանտին մէջն ալ Յովսէփ իր անմեղութեամբը և առաքինութեամբը այնչափ սիրելի եղաւ բանտապետին, որ կամաց կամաց բանտին պահպանութիւնը և վրակեցութիւնը իրեն ձեռքը տուաւ. և հոն ալ Աստուած իր բանը կ'աջողէր:

Ան ատեններն Փարաւոն Եգիպտացւոց թագաւորը՝ մէկ յանցանքի մը (այսինքն սուչի մը) համար իր տակառապետը (այսինքն խատէհ-քեար պաշին) ու մատակարարը (այսինքն աշճի պաշին) Յովսէփայ կեցած բանտը դրաւ: Մէկ քանի օրէն ետև ասոնք երկուքն ալ մէկ գիշեր մը երազ տեսան. ու առտուանց երբոր Յովսէփ քովերնին գնաց որ նայի իրենց պիտանաւորութիւնը հոգայ, տեսաւ որ երկուքն ալ երեսնին կախած չփոթեր էին. Յովսէփ հարցուց իրենց ասոր պատճառը: Անոնք ալ պատասխան տուին թէ՝ "Երկուքս ալ մէյմէկ երազ տեսանք, ու մարդ չունինք որ մեզի մեկնէ ըսէ թէ ինչ պիտոր ըլլայ,,: Յովսէփ ալ իրենց ըսաւ. "Աստուծով ես կը մեկնեմ, թէ որ տեսածնիդ ինծի պատմէք,,:

Ան ատենը տակառապետը առաջ ցաթկեց սկսաւ պատմել. "Երազս, ըսաւ, տեսայ որ՝ առջևս մէկ որթ մը (այսինքն ասմայի քիւթիւկ մը) կար, ու անոր վրայ իրեք կանաչ ճիւղ բուսած էին, իրեքն ալ վրանին մէյմէկ ողկոյզ հասած խաղող

ունէին, ես ալ Փարաւոնի գաւաթը ձեռքս բըռնած՝ ան խաղողը կը փրցընէի՝ կը ճըմլէի գաւաթին մէջը, ու Փարաւոնի կու տայի որ խմէ։ Յովսէփ ալ իրեն պատասխանեց. "Քու երազիդ մեկնութիւնն աս է. ան իրեք ճիւղը՝ իրեք օր կը ցուցընէ, որ իրեք օրէն ետև Փարաւոն զքեզ պիտի յիշէ, նորէն քեզ առջի պաշտօնդ (այսինքն մատռուակդ) պիտոր հանէ, որ քու սովորութեանդ պէս գաւաթը Փարաւոնի ձեռքը տաս. միայն թէ, ըսաւ, քեզի կ'աղաչեմ որ՝ ան ատենը իս յիշես Փարաւոնի առջևը՝ ու աս բանտէս խալըսես, որ ես յանցանք մը չըրած՝ իս հոս բերեր դրեր են"։ Ետքը մատակարարն ալ տեսնելով որ Յովսէփ յաջող մեկնեց տակառապետին երազը, ինքն ալ իրենը պատմեց. "Ես ալ, ըսաւ, տեսայ որ՝ իրեք բարակ ալիւրի աման գլխուս վրայ դրած ունէի. և պինտ վրայի ամանին մէջը որ Փարաւոնի ազնիւ կերակուրները կային՝ թըռչունները կու գային անկեց կ'ուտէին"։ Ասոր մեկնութիւնն ալ այսպէս տուաւ Յովսէփ. "Իրեք ամանները, ըսաւ, իրեք օր կը ցըցունէ, որ իրեք օրէն ետև քու գլուխդ Փարաւոն պիտի կտրէ, ու քեզ կախէ. և անկեց թռչունները պիտոր դան մարմինդ ուտեն"։ Երբոր իրեք օրը եղաւ՝ ամէն բան Յովսեփայ ըսածին պէս կատարուեցաւ. ինչու որ՝ Փարաւոն ան օրը իր ծննդեան տարեդարձին սեղան ըրաւ, և ան ուրախութեան մէջը աս երկուքս ալ յիշեց. տակառապետը նորէն իր պաշտօնին վրայ հանեց, ու մատակարարը կախել տուաւ։ Բայց տակառապետը Յովսէփը չի յիշեց՝ Յովսեփայ ըսածը ան ատենը մոռցաւ։

ԳԼՈՒԽ ԺԹ.

Յովսէփ փարաւոնի երազները մեկնելով՝ բանտէն կը խալըսի, և իշխանութեան կը հասնի:

Ամ աշխարհի 2289: (Ծննդ. ԽԱ.:)

Անկէց երկու տարիէն ետև Փարաւոն թագաւորը ասանկ երազ տեսաւ որ՝ իբր թէ ինքը գետին (այսինքն չային) քովը կեցեր էր, ու գետէն եօթը գէր աղուոր մատղաշ կովեր ելեր՝ ան տեղուանքը կ՚արծէին. ետքը անոնց ետևէն նորէն եօթը կով ալ ելան ան գետէն՝ խիստ անշնորհք քաշուած վատուժ, և ասոնք ալ հոն արծելնին՝ դացին ան առջի եօթը աղէկ կովերը կերան: Նոր վրայ արթընցաւ Փարաւոն՝ ու մէյ մ՚ալ քնացաւ տեսաւ որ մէկ ցորենի բունէն եօթը լեցուն աղուոր ցորենի գլուխներ բուսան. ու անոր քովէն մէյ մ՚ալ նորէն եօթը ցորենի գլուխներ ելան՝ չոր ու ցամաք. և աս ետքինները՝ ան առջի աղէկները կլլեցին: Երբոր առտու եղաւ, Փարաւոն աս երազներուս վրայ չփոթելով տակնուվրայ եղած՝ շուտ մը հրամայեց առջևը կանչել տուաւ բոլոր Եգիպտոսի կարդացողները՝ որ աս բանս իրեն մեկնեն ըսեն: Անոնցմէ երբոր մարդ մը չգտնուեցաւ որ կարող ըլլար Փարաւոնի երազը մեկնել, ան ատենը յանկարծակի տակառապետին միտքը ինկաւ Յովսէփը, ուստի սկսաւ Փարաւոնի պատմել թէ՝ անիկայ ինչպէս ատենով իրեն ու մատակարարին բանտին մէջը տեսած երազները աղէկ մեկներ էր. ան ատենը Փարաւոն ալ հրամայեց որ Յովսէփը բանտէն հանեն իր քովը

բերեն ։ Ասանկ՝ Յովսէփ վրան գլուխը մաքրած՝ նոր լաթեր հագած Փարաւոնի առջեւը ելաւ, (որ ան ատենը ալ երեսուն տարուան կտրիճ էր եղեր), ու տեղն 'ի տեղը սկսաւ իրեն մեկնել ան երազները. “Աստուած, ըսաւ, ինչ որ ետքը ատենով ընելու է նէ՝ ատ երազներովը քեզի յայտնեց, որ երկուքն ալ մէկ բանի վրայ են. ան եօթը աղուոր մատղաշ կովերը, և եօթը լեցուն ցորենի գլուխները՝ եօթը առատութեան (այսինքն պօլլուխի) տարիներ կը ցուցունեն, և մէկալ եօթը քաշուած կովերը ու ցամաք ցորենները՝ եօթը սովի (այսինքն խըթլըխի) տարիներ են, որ առջի առատութեան ետեւէն պիտի գան ։ Ուստի, ըսաւ, քեզի մէկ իմաստուն խելացի մարդ մը գտիր՝ որ աս բանիս վերակեցու գնես, որ ան եօթը առատութեան տարիներուն բարիքը ժողվէ՝ ետեւէ եկած սովին ատենին պահէ, որ ժողովուրդը անօթութենէն չջարդուի” ։ Շատ հաւնեցաւ Փարաւոն աս Յովսեփայ տուած մեկնութեանը, ու միտքը աղէկ պառկեցաւ ըսածին. ուստի ինքն ալ Յովսեփայ դարձաւ ըսաւ որ՝ “Քեզմէ ուրիշ ո՞վ կայ աւելի խոհեմ և իմաստուն, որ ատ Աստուծոյ քեզի յայտնած բանը կատարէ. անոր համար ես ալ հիմա քեզ իշխան և վերակեցու կը դնեմ իմ տանս և իմ երկրիս վրայ, որ բոլոր Եգիպտացւոց ժողովուրդը քու բերանդ նայի՝ քեզի հնազանդին, անանկ որ՝ ես միայն աթոռովս (կամ թախտովս) քեզմէ վեր նստիմ” ։ Ասանկ լսելով Փարաւոն՝ իր մատէն հանեց թագաւորական մատնին Յովսեփայ մատը դրաւ, ու իրեն իշխանական կապայ հագցուց, ոսկիէ շղթայ վիզը ձգեց և իր երկրորդ կառքը նստե-

ցուցած , հրամայեց որ այնպէս փառաւորութեամբ բոլոր քաղաքը պտըտցունեն՝ առջևէն կանչելով՝ որ ամէնը զինքը Եգիպտոսի տէր ճանչնան ։ Ասկէ 'ի զատ՝ Յովսեփայ անունն ալ փոխեց՝ եգիպտացիերէն Փսոմթոմփանէ դրաւ , որ կը նշանակէ՝ Փրկիչ աշխարհի ․ ու երբոր մէկ մեծ իշխանի մը աղջիկ ալ Ասանէթ անունով Յովսեփայ տուաւ հետը կարգեց , որ անկէ երկու տղայ եղաւ , մէկին անունը Մանասէ՝ ու մէկալինը Եփրեմ ։ Ինչպէս որ եղաւ , ան առատութեան տարիները Յովսէփ ելաւ բոլոր Եգիպտացւոց երկիրները պտըտեցաւ շատ ցորեն դիզեց պահեց , այնչափ որ՝ երբոր եօթն սովի տարիները եկաւ նէ՝ անոր չէ թէ միայն բոլոր Եգիպտացիները՝ հապա նաև ուրիշ մօտաւոր երկիրներուն մարդիկն ալ կշտացուց , որ չորս դին Եգիպտոս կը թափէին կերակուր գնելու ։ Նաև ասով եւելօք շատ շահ ըրաւ Յովսէփ Փարաւոնի և թագաւորական գանձին (այսինքն խազնէին) ․ ինչու որ ալ սաստիկ սովէն ժողովուրդը չկրնալով հացի ստակ հասցունել , ինչ որ ունէին՝ գետին ըլլայ՝ անասուն ըլլայ , և երբոր նաև իրենց անձերնին՝ գերիի պէս ստրկի տեղ թագաւորին ծախեցին , որ ցորեն առնեն՝ անով ապրին ։

ԳԼՈՒԽ Ի.

Յովսեփայ եղբայրները սովին պատճառովը իրեն որ կը դիմեն, Յովսեփ զանոնք կը փորձէ:

Ամ աշխարհի 2297 : (Ծննդ. ԽԲ. ԽԳ.:)

Եգիպտոսի սովը ինչուան Քանանացւոց երկիրը համնելով, Յակոբ նահապետը որ իր զաւկըներովը հոն կը բնակէր, ինքն ալ սկսաւ նեղութիւն քաշել. և լսելով որ Եգիպտացւոց երկիրը ցորեն կը ծախուի, իրեն տասը տղաքը մէկէն Եգիպտոս խրկեց, որ անկէց երթան ցորեն բերեն. միայն պզտի տղան Բենիամինը՝ որ Յովսեփայ մէկ մօրէ եղբայրն էր, Յակոբ քովը պահեց հետերնին չթողուց, որ չըլլայ թէ երթայ նէ՝ ըսաւ, անոր ալ փորձանք մը համդիպի: Երբոր ասոնք Եգիպտոս եկան և Յովսեփայ առջևը ելան երկրպագութիւն ըրին՝ որ իրմէ ցորեն ուզեն, չճանչցան զինքը. բայց Յովսէփ զանոնք տեսնելուն պէս շուտ մը ճանչցաւ և միտքը ինկաւ իր երազները. և առջի բերանը առանց նշան մը ցոյց տալու՝ օտար մարդու պէս սկսաւ խստութեամբ (այսինքն սէրթ սէրթ) հետերնին երթալ. “Դուք, ըսաւ, ուսկէց կու գաք. կ'երևայ թէ դուք լրտես (այսինքն չաշուտ) էք՝ որ եկեր էք աս տեղուանքս նայիլ տեսնել”: Անոնք ալ՝ “Քաւ լիցի, տէր, ըսին. մենք քու ծառայդ ենք՝ որ Քանանացւոց երկրէն եկանք ցորեն գնելու. մենք ամէնս մէկ մարդու զաւակ ենք, տասուերկու եղբայր ենք, պզտիկը հօրերնուս քովն է, ու մէկալն ալ կորսուած է”: Յովսէփ նորէն սիրտը ամուր բռնելով

իրենց պատասխան տուաւ . " Ահա աս խօսքերնէդ կ'երեւցընէք որ դուք լրտես էք . ուստի ես ձեր ըսածին ճշմարտութիւնը փորձելու համար ձեզ չեմ թողուր որ երթաք, մինչուան որ ան ձեր ըսած պզտի եղբայրնիդ ալ առջեւս չգայ նէ ,, : Ասանկ ըսելով՝ բռնեց ամէնը բանտը դրաւ . և իրեք օրէն ետեւ՝ իբր թէ վրանին խղճալով բանտէն հանեց զիրենք , ու հրամայեց որ միայն մէկերնին մնայ , մէկալնուք երթան յորեննին տանին . և մէյ մ'ալ դառնալու որ ըլլան նէ ան պզտի եղբայրնին ալ առնեն հետ բերեն , չէ նէ , ըսաւ , գիտնաք որ ձեզ կը սպաննեմ : Անատենը տասը եղբայրներն ալ սկսան մէջերնին մէկմէկու ըսել . " Իրաւ որ արժանապէս մենք աս նեղութիւնը կը քաշենք ան մեր եղբօրը ըրածնուս համար , երբոր ան ողորմելին կ'աղաչէր մեզի՝ որ իրեն խնայենք , ու մենք մտիկ չէինք ըներ ,, : Ռուբէնն ալ դարձաւ ըսաւ . " Ես ձեզի չէի՞ ըսեր որ տղին արիւնը մի՛ մտնէք , ու դուք ինծի մտիկ չըրիք . ահա հիմա անոր արիւնը մեզմէ կ'ուզուի կոր ,, : Աս բաներս կը խօսէին մէջերնին՝ ու չէին գիտեր որ Յովսէփ կը հասկընայ կ'իմանայ . ինչու որ ինքը իր հայրենական Եբրայեցւոց լեզուն անոնցմէ պահելով միշտ թարգմանով (այսինքն թերճիմանով) կը խօսէր հետերնին : Յովսէփ երբոր աս բաներս լսեց , ալ սիրտը լեցուելէն չդիմացաւ , ու անոնց քովէն զատուեցաւ որ երթայ մինաւոր լայ . ետքը նորէն քովերնին եկաւ հրամայեց որ անոնցմէ Շմաւոն ըսածը բռնեն կապեն , որ հոն մնայ՝ մինչուան մէկալնուք դառնան . և իրենց ամանները ցորենով լեցընելէն ետեւ , գաղտուկ ապըսպրեց իր ծառաներուն որ՝ անոնց տուած ցորենին

գինը ստակը ամէն մէկունը իրենց ամաններին մէջը դնեն՝ անանկ կապեն . անկէ 'ի զատ ուրիշ ճամբու համար կերակուր ալ տուաւ իրենց՝ ու անանկ ճամբեց : Անոնք ալ միամտութեամբ ան ցորենը իրենց իշերուն վրայ բեռցուցած՝ երբոր եկան մէկ իջևան մը (այսինքն խանախ մը) հասան, մէկերնին արձըկեց իր քուրձը (այսինքն չուալը) որ իշուն կերակուր տայ, ու տեսնելով որ իր բերած ստակը քուրձին բերանը դրած է՝ զարմացաւ . և ան որ տեսան՝ ամէնքն ալ շփոթեցան՝ ու կ'ըսէին թէ Աս Աստուծոյ բանն է :

Ետքը երբոր իրենց տունը հասան, սկսան տեղն 'ի տեղը Եգիպտոս իրենց գլխէն անցածները հօրերնուն պատմել . և հոն մէկալներն ալ իրենց ցորենները պարպելու ատենը երբոր տեսան որ ամէն մէկուն տարած ստակը ծրարած իր քուրձին մէջը դրած էր, ան տեղը ամենուն սիրտը սաստիկ վախ մը ինկաւ՝ չէին գիտեր ինչ ըսեն : Ան ժամանակը Յակոբ ծերունին ալ աս բաները լսելով ու տեսնելով, սկսաւ էրած սըրտով ախ ընելով անոնց ըսել . “Իս զաւկըներէս զրկեցիք . Յովսէփը չկայ, Շմաւոնը չկայ, ու հիմա Բենիամինս ալ կ'ուզէք ինծմէ առնել . աս ամէն խեղճութիւնները իմ վրաս մի կու գան „ : Ռուբէնը դարձաւ իրեն ըսաւ . “Իմ երկու տըղաս սպաննէ՝ թէ որ Բենիամինը քեզի չդարձընեմ բերեմ նէ, դուն միայն թէ իմ ձեռքս տաս „ : “Չէ, ըսաւ Յակոբ, չըլլար, իմ որդիս քեզի հետ գալու չէ . ասոր եղբայրը մեռած է, աս միայն մնացեր է Ռաքելի բերած տղոցմէ . թէ որ աս ալ մէկ փորձանքի մը հանդիպի նէ, ան ատենը իմ ծերութիւնս անմխիթար տրտմութեամբ գերեզմանը կը դնէք „ : Բանը ասանկ մնաց ինչուան

որ հատցընելու եղան ան բերած ցորեններն. ետքը սովը օրէ օր աւելի որ կոխեց, Յակոբայ ճարը հատաւ՝ տղոցը ըսաւ որ նորէն երթան Եգիպտոսէ ցորեն բերեն ։ Յուդա ալ դարձաւ՝ "Գիտնաս, ըսաւ, որ ան տեղի իշխանը մեր հետ ասանկ խօսք դրեր ըսեր է՝ որ մէյ մ'ալ իմ երեսս չէք տեսներ մինչուան որ ձեր պզտի եղբայրը հետերնիդ չբերէք. ուստի թէ որ անիկայ հետերնիս չտաս նէ՝ մենք չենք երթար"։ Յակոբ նորէն ըսաց. "Աս ինչ վայ բերիք վրաս. ինչո՞ւ անոր զուրցեցիք որ դուք ուրիշ եղբայր ալ ունիք"։ Անոնք ալ պատասխան տուին թէ՝ "Հապա ինչ ընէինք՝ որ մեզի մէկիկ մէկիկ մեր ազգը սկսաւ հարցընել, ըսել թէ՝ հարերնիդ ողջ է մի, ուրիշ եղբայր ալ ունիք մի. մենք ալ ինչ ընենք՝ իրեն պատմեցինք. ո՞վ գիտէր որ մեզի պիտոր ըսէր թէ՝ ան ձեր եղբայրը բերէք"։ Ետքը Յուդա նորէն մէջ մտաւ, ու ինքը երաշխաւոր (այսինքն քէֆիլ) ըլլալով՝ ճորով Յակոբայ ձեռքէն տղան փրցուց որ հետը տանի. և անկէ 'ի զատ Յակոբ ըսաց որ՝ աս իրենց երկրի բերքերէն ընծայ ալ տանեն տանին ան իշխանին, և ան ետ դարձած ցորենի ստակն ալ հետերնին առնեն. անանկ Յակոբ վրանին օրհնենք կարդալով՝ ճամբայ ըրաւ որ երթան ։

ԳԼՈՒԽ ԻԱ.

Յովսէփ իր եղբայրները քիչ մըն ալ փորձելէն ետև՝ զինքը անոնց կը յայտնէ :

Ամ՟ աշխարհի 2297 : (Ծննդ. ԽԳ. ԽԵ :)

Երբոր աս Յակոբայ որդիքը Բենիամինը հետերնին առած Եգիպտոս հասան, Յովսէփ հրամայեց իր տանը վերակեցուին (այսինքն վէքիլխարճին) որ առնէ անոնք իր տունը տանի, ու սեղան պատրաստէ՝ որ ետքը ինքն ալ գայ մէկտեղ հաց ուտեն : Բայց եղբայրները աս ատենը կարծիք երթալով՝ թէ աս ստըկին համար տունը կը տանի՝ որ դատաստաննին կտրէ, սկսան աս մարդուն պատմել թէ՝ ինչպէս աս ստակները իրենք առանց գիտնալու ամէն մարդ իրեն ամանին մէջը գտաւ, "Ու հիմա, ըսին, անկէ 'ի զատ ուրիշ ստակ ալ բերեր ենք որ նորէն ցորեն առնենք տանինք,,: Մարդը սիրտ տուաւ իրենց ըսաւ թէ "Աս Աստուծոյ բանն է որ ձեր տուած ստակը ձեզի դարձուց, ատոր վրայ հոգ մ'ընէք, ես առնելիքս առեր եմ,,. ու ասանկ ըսելով՝ տուն տարաւ հանգչեցուց զիրենք, նաև Շմաւոն եղբայրնին ալ արձըկեց քովերնին բերաւ : Ետքը Յովսէփ տուն եկաւ, սիրով ընդունեց իրենց բերած ընծաները, հարցուց իմացաւ հօրերնուն ողջութիւնը, ու ըսաւ՝ թէ Աստուծմէ օրհնած մարդ մըն է ան. ետև Բենիամինի վրան նայելով, որ իր հարազատ եղբայրն էր, հարցուց թէ՝ "Ա՞ս է մի ձեր ըսած պզտի եղբայրը. Աստուած քեզի ողորմի, որդի,, ըսաւ. և աս տեղը Յովսեփայ սիրտը անանկ լե-

ցուեցաւ , աղիքը կտրտեցան , որ ա՛լ արցունքը չկրցաւ բռնել , ձգեց զիրենք՝ անդին մինաւոր տեղ մը գնաց որ լայ ։ Ետեւ կերակուրին ատենն որ եկաւ՝ ամէնը մէկտեղ կարգով իր հետը հաց նստեցուց , ու սեղանին վրայ աւելի պատիւ ցուցուց Բենիամինի ։ Ասանկ ուրախ սրտով ուտել խմելէն ետեւ՝ Յովսէփ վերակացուին ապսպրեց որ իրենց ցորենին ամանները աղէկ մը լեցընէ , ու նորէն իրենց տուած ցորենին ստակը ամէն մէկուն քուրձին բերանը դնէ կապէ . նաեւ աս ալ ըսաւ որ իր արծըթէ գաւաթը (կամ թասը) Բենիամինին ամանին մէջը անոր ստըկին հետը դնէ ։ Այսու կերպով առտուանց կանուխ ամէնքը իրենց բեռներովն որ ճամբեց՝ ու ելան գացին , քիչ մը անցնելէն ետքը՝ որ քաղքէն շատ չէին հեռացեր՝ Յովսէփ ան վերակացուն իրենց ետեւէն խրկեց՝ որ երթայ բռնէ անոնք ու երեսնին տայ . " Դուք ասանկ չա՞ր մի կը հատուցանէք ձեր բարերարին դէմ , որ իմ տիրոջս արծըթէ գաւաթը գողցեր էք " ։

Աս բանս երբոր լսեցին անոնք , տակնուվրայ եղան՝ " Վա՜յ լիցի , ըսին , մենք այդպէս բան չենք ըրած ու չենք գիտեր . ինչպէս կարելի է որ մենք արծաթ կամ ոսկի գողնանք քու տիրոջմէդ որ մեր ամանին մէջը գտած ստակնիս ալ նորէն ձեզի դարձուցինք բերինք " ։ Ու աս գողութեանս վրայ ամէնուն կարծիք չունենալով աս ալ համարձակ իրեն ըսին թէ՝ " Մեր մէջը որուն քովէն որ ելլէ ան գաւաթը՝ զինքը սպաննեցէք , և մենք ամէնքս գերի ըլլանք ան իշխանին " . ասանկ ըսելով շուտ մը բեռներնին վար իջեցուցին արձըկեցին ։ Վերակացուն ալ կարգով մէկիկ մէկիկ նայիլ փնտռելնին ան գաւաթը՝ եկաւ Բե֊

նիամինին ամանին մէջէն որ հանեց, ան տեղը ամէնքը պաղեցան մնացին, ու սաստիկ յուսահատութենէն վրայի լաթերնին սկսան պատռտել, և անանկ գլուխնին կախած՝ հետը քաղաքը դարձան։

Երբոր ասոնք եկան Յովսեփայ առջևը ելան, ու ան ալ սկսաւ իրենց ըսել թէ Ի՞նչ է ձեր ըրածը, Յուդա շուտ մը գնաց ոտքը ինկաւ ու ըսաւ. “Մենք ալ պատասխան չունինք տալու՝ խօսքերնիս հաստատ, ինչ ըսենք որ խալըսինք, Աստուած մեղքերնիս երեսնիս տուաւ. ահա ամէնքս հրամանոցդ գերին ենք”։ Յովսեփ ալ “Չէ, ասանկ չէ, ըսաւ, հապա որուն քովէն որ գաւաթը ելաւ՝ ան պիտոր իմ գերիս ըլլայ. ու դուք ազատ եղէք՝ ձեր հօրը քով գացէք”։ Ան ատենը աս խօսքիս վրայ քիչ մը սիրտ առաւ, ու իրմէ թողութիւն ուզելով սկսաւ կարգով պատմել թէ՝ ինչպէս իրենց հօրը ծերութեան սիրական զաւակն է Բենիամինը, և ինքը որչափ դժուարութիւն քաշեր է՝ ինչուան որ տղան ան ծերուն ձեռքէն փրցուցեր բերեր է, որ ըսաւ՝ չէր թողուր կ'ըսէր թէ՝ Ռաքէլ կնիկս ինծի միայն երկու զաւակ բերաւ. մէկը քովէս բաժնուեցաւ, որ դուք ըսիք թէ անիկայ գազանը բզըքտեց կերաւ, որ ինչուան հիմայ մէյ մ'ալ անիկայ չտեսայ. հիմայ թէ որ աս ալ քովէս առնէք՝ երթայ ճամբան հիւընդնայ՝ իրեն փորձանք մը հանդիպելու ըլլայ նէ՝ իս կը մեռցընէք. “Անոր համար, ըսաւ Յուդա, ես հօրս առջևը աս տղին երաշխաւոր (այսինքն քէֆիլ) եղայ, ուստի անոր տեղը ես գերի կ'ըլլամ հրամանոցդ, որ ինքը ազատուի հօրը քով երթայ. թէ չէ՝ ինչ երեսով ես հօրս առջևը պիտի ելլեմ, ու անոր կսկիծը տեսնեմ”։

Ան ատենը Յովսէփ ալ չկրցաւ համբերել ինքը զինքը բռնել. ուստի օտար մարդիկը քովէն դուրս հանել տուաւ, և միայն իր տասնըմէկ եղբարցը հետ մնալով՝ մէկէն լալով կանչեց ըսաւ. „Ես Յովսէփն եմ, իրաւցընէ իմ հայրս ո՞ղջ է մի": Եղբայրներն որ աս լսեցին՝ ան տեղը պաղեցան մնացին, բերաննին չէր բացուեր: Յովսէփ նորէն զիրենք քովը մօտ կանչեց ու ըսաւ. „Ես Յովսէփ ձեր եղբայրն եմ, որ դուք իս ան վաճառականներուն ծախեցիք՝ որ անոնք ալ առին հոս Եգիպտոս բերին. բայց մի՛ վախնաք ան ձեր ըրածին համար. Աստուած ասանկ կարգաւորեց որ ես աս ճամբով հոս գամ, իշխան ու տէր ըլլամ Եգիպտոսի, և աս սովիս ատենը ձեզ կերակրեմ, որ մեր ազգը աշխարհքիս վրայէն չհատնի. և հիմա սովին երկրորդ տարին է, հինգ տարի ալ կ'ուզէ որ եօթը տարի ըլլայ": Անանկ սիրով հետերնին գրկուելէն պագտուելէն ետքը՝ ապսպրեց որ շուտով երթան իր հօրը զրուցեն, որ Աստուած՝ Յովսէփը իր որդին Եգիպտացւոց վրայ իշխան է ըրեր. ու պատմեն իրեն փառքը, մեծութիւնը, և ըսեն որ չուշանայ՝ ինքն ալ իր տնով տեղովը ելլէ Եգիպտոս գայ, որ զինքը աս սովիս ատենը կերակրեմ: Աս Յովսէփայ եղբայրներուն յայտնուիլը Փարաւոն թագաւորն ալ երբոր իմացաւ՝ շատ ուրախացաւ. ու ինքն ալ Յովսէփայ ապսպրեց որ՝ անոնց սայլեր (այսինքն արաբաներ) և ուրիշ ճամբու պաշարներ տայ, որ երթան հայրերնին բոլոր տնով տեղովը Եգիպտոս բերեն. Յովսէփ ալ Փարաւոնի ըսածին պէս անոնց պիտանաւորութիւնը աղէկ մը հոգալով, ու սիրտ տալով իրենց ճամբայ դրաւ, որ Քանանացւոց երկիրը գացին:

ԳԼՈՒԽ ԻԲ.

Յակոբ բոլոր ընտանիքովը կ'ելլէ Եգիպտացւոց երկիրը կ'երթայ. և հոն իր զաւկըները օրհնելով՝ բարի ծերութեամբ կը վախճանի :

Ամ՝ աշխարհի 2298. 2315 : (Ծննդ. ԽԶ. ԽԷ. ԽԸ. ԽԹ. :)

Յակոբայ տասնըմէկ որդիքը մէկէն երբոր ուրախութեամբ եկան իրեն ըսին թէ՝ Յովսէփ տղադ ողջ է եղեր, և ինքն է Եգիպտոսի իշխանը, Յակոբ սաստիկ շփոթեցաւ պաղեցաւ մնաց. առջի բերանը չհաւտաց, ինչուան որ տեղն 'ի տեղը նորէն պատմեցին, ցուցուցին սայլերը և ուրիշ համբու պատրաստութիւնները, որ զինքը տանելու համար Յովսէփ անդիէն հետերնին խրկեր էր : Ան ժամանակը Յակոբայ սիրտն ալ վառուեցաւ ու ըսաւ. "Ասկէց աւելի ալ ինչ մեծ բարիք կրնամ ունենալ՝ որ գիտնամ թէ իմ Յովսէփս ողջ է. անանկ է նէ՝ սիրով կ'երթամ որ չմեռած տեսնեմ զինքը". ուստի ամէն բաները պատրաստեց, ու իր տղաքներովն ու թոռներովը բոլորը եօթանասունըհինգ հոգի համբայ ելաւ : Բայց աս երթալուս վրայ Յակոբ քիչ մը տարակուսանքի մէջ էր. ինչու որ ան իրեն կեցած Քանանացւոց երկիրը՝ Աստուած Աբրահամու, Իսահակայ և իրեն ալ միշտ խոստացեր էր որ իրենց ազգին տայ, ու հոն մնան շատնան. ուստի երբոր եկաւ Երդման ըսած տեղը հասաւ, Աստուծոյ ուխտ ըրաւ զոհ մատուց որ զինքը լուսաւորէ : Աստուած ալ ան գիշերը երևցաւ իրեն, ըսաւ որ՝ չվախնայ Եգիպտոս երթայ, որ Յովսէփ մահուան ատենը

իր աչուըները գոցէ․ Նաև աս ալ խոստացաւ որ հօն իր ազգը աճեցընէ շատցընէ, ու ետքը նորէն զիրենք Եգիպտոսէն հանէ ։ Ասկէ՝ աւելի սիրտ առաւ Յակոբ, ու Ճամբան առաջ երթալով՝ երբոր Եգիպտոսի մօտ Գեսեմ ըսած երկիրը հասաւ, ան տեղը Յովսէփ ալ դէմը եկաւ․ ու իր հայրը տեսնելուն պէս՝ գնաց լալով վիզը պլլուեցաւ․ հայրն ալ զինքը գրկելով ըսաւ․ “ Այսուհետև մեռնիմ երթամ, որդի, որ քեզ մէյ մ'ալ ողջ տեսայ ”։ Ետքը Յովսէփ տուն տուաւ սորվեցուց իր հօրը և եղբայրներուն՝ թէ Փարաւոնի առջևը ինչ պիտոր ըսեն, որ Եգիպտացիներէն զատ իրենք ան Գեսեմ երկիրը բնակին, որ իրենց խիստ յարմար տեղ էր․ ու հետը մէյտեղ առաւ իր Յակոբ հայրը՝ հինգ հօգի ալ եղբայրներէն, անանկ Փարաւոնի առջևը հանեց ։ Փարաւոն ալ շատ ուրախացաւ վրանին, և սիրով Յակոբ ծերունիին օրհնութիւնը հարցընելէն ետև՝ երբոր իմացաւ որ անոր տղոցը արուեստը հովուութիւն է, Յովսէփայ ուզածին պէս՝ իրեն ապսպրեց որ Գեսեմ երկիրը անոնց տայ հոն բնակին, (որ ան Եգիպտացւոց երկրին աւելի պարարտ կողմն էր)․ Նաև ըսաւ որ թագաւորական ոչխարներուն վրայ ալ անոնցմէ վերակացու դնէ ։ Յովսէփ ալ Գեսեմի երկիրը տեղաւորեց զանոնք․ և ան սովին մնացած հինգ տարին ալ՝ իր հօրը տունը ինքը հոգաց կերակրեց՝ որ պակասութիւն մը չքաշեցին ։

Աս տեղս Յակոբ նահապետը տասնըեօթը տարի ալ ապրելէն ետքը երբոր ալ խիստ ծերացաւ, Յովսէփը քովը կանչեց, ու երդուընցընելով ապսպրեց որ զինքը հոն Եգիպտացւոց եր-

կիրը չթաղէ, հապա առնէ Քանանացւոց երկիրը տանի իրեն հայրենական գերեզմանը դնէ։ Անկէ ետև մէկ հեղ մըն ալ Յովսէփ իր երկու որդիքը Մանասէ ու Եփրեմ առաւ ծերունի հօրը քով բերաւ, որ իր վերջի օրհնութիւնը տայ իրենց։ Յակոբ ալ գիրկը առաւ պագաւ աս տղաքը, ու եւելօք վրանին մխիթարուելով՝ “Փառք Աստուծոյ, ըսաւ Յովսեփայ, որ ես չէ թէ միայն քու տեսոյդ կարօտ չթողուց, հապա քու զաւակդ ալ ինծի ցուցուց„։ Ետքը Յովսէփ աս տղաքը կարգով Յակոբայ առջեն որ չոքեցուց, այսինքն աջ ձեռքին դիէն Մանասէն՝ որ անդրանիկ զաւակն էր, ու ձախը՝ Եփրեմը որ պզտիկն էր, որ անանկ ձեռուընները վրանին դըրած օրհնէ զիրենք, Յակոբ աստուածային կարգաւորութեամբ՝ աջ ձեռքը երկնցուց Եփրեմի վրայ դրաւ, ու ձախը Մանասէին վրայ՝ այնպէս իր օրհնէնքները տուաւ։ Եւ ան ատենը Յովսէփ ալ զաս դիպուածով (կամ թէվէքէլի) բան մը կարծելով՝ թէպէտ փոխել շտկել ուզեց, բայց Յակոբ մտիկ չըրաւ, հապա անանկ Եփրեմը Մանասէէն վեր դասելով, Յովսեփայ սիրոյն՝ երկուքն ալ իր հարազատ որդւոցը կարգին մէջը դրաւ, որ անոնց հետը մէյտեղ իրենք ալ առանձին բաժին առնեն իր թողած ժառանգութենէն. ու Սիկիմը մէկալ եղբայրներէն ՚ի զատ՝ մասնաւորապէս Յովսեփայ տուաւ։

Եւ ասկէ ետքը Յակոբ նահապետը ալ բուն իր վախճանելուն ատենը տասուերկու որդիքն ալ մէկէն առջեւը կանչել տուաւ, ու Ռուբէն անդրանիկէն սկսած ամէն մէկուն ցեղին վրայ զատ մարգարէութիւններ խօսեցաւ, որ ատենով պիտի կատարուէին։ Աս ըսած մարգարէու-

թիւններուս մէջը Յուդայինը շատ երեւելի է, որ յայտնի կը գուշակէ թէ ատենով անոր ցեղին մէջը պիտոր հաստատուի Իսրայելացւոց թագաւորութիւնը, և ինչուան Մեսիային գալուստը պիտի դիմանայ, ինչպէս որ եղաւ։ Նաև իր վերջի հայրական օրհնութիւնը իրենց տալով, և նորէն կտակ ընելով որ մարմինը Քանանացւոց երկիրը իր հայրենական գերեզմանը տանին թաղեն, այնպէս բարի ծերութեամբ հարիւր քառասունեօթը տարուան վախճանեցաւ։

ԳԼՈՒԽ ԻԳ.

Յովսէփ իր հայրը կը թաղէ, և եղբայրներուն թողութիւն տալէն ետև ինքն ալ կը վախճանի։

Ամ աշխարհի 2315. 2369։ (Ծննդ. Ծ։)

Երբոր Յակոբ վախճանեցաւ, Յովսէփ Եգիպտացւոց սովորութեանը պէս՝ զմռսել տուաւ անոր մարմինը, (ինչպէս որ մեծամեծ մարդիկը պատուելու համար կ՚ընէին), ու եօթանասուն օր անոր սուգը կատարելէն ետև, Փարաւոն թագաւորին հրամանովը՝ իր բոլոր եղբայրները մէկտեղ, ու շատ մարդիկ ալ Եգիպտոսի իշխաններէն հետերնին՝ կառքերով և ձիաւորներով փառաւոր հանդէսով առաւ Քանանացւոց երկիրը տարաւ, իրեն հայրենական գերեզմանը թաղեց, ինչպէս Յակոբ իրեն կտակ ըրեր էր։ Ըս փառաւոր թաղումն որ ըմբնցաւ, և ամէնքը նորէն Եգիպտոս տներնին դարձան, ան ատենը Յովսեփայ եղբայրները վախցան որ՝ չըլլայ թէ Յովսէփ ան անցած բաներուն համար վրանին ոխ պահելով՝ հօրը մեռնելէն ետև իրենցմէ վրէժը

(այսինքն եօձը) առնէ. ուստի եկան Յովսեփայ ըսին թէ՝ "Հայրերնիս մեռնելէն առաջ մեզի ապսպրեց որ՝ իր կողմանէ հրամանոցդ ըսենք, որ քեզի դէմ ըրած մեղքերնուս թողութիւն տաս. ուստի մենք ալ որ Աստուծոյ ծառայքն ենք, կը խնդրենք որ մեր չարութեանը ներումն շնորհես". և անանկ գացին Յովսեփայ ոտքը ինկան, "Ահա մենք ամէնս քու ծառադ ենք", ըսին: Ան ատենը Յովսեփայ սիրտն ալ լեցուեցաւ՝ սկսաւ լալ. ու մխիթարելով իրենց ըսաւ. "Մի՛ վախնաք, ես ալ Աստուծոյ ծառան եմ. իրաւ որ դուք ինծի չար ընել ուզեցիք, բայց Աստուած ան չարը 'ի բարին դարձուց, ինչպէս դուք ալ տեսաք, որ անհամար մարդիկ կերակրեցի. ուստի մի՛ վախնաք, ասկէ ետև ալ ձեզ կը հոգամ ինչպէս որ մինչև հիմայ ըրի": Այսպիսի անյիշաչարութեամբ թողութիւն տալով և սրտերնին առնելով՝ ճամբեց զիրենք. ու անանկ հօն ինչուան ետքը խաղաղութեամբ հանգիստ ապրեցան:

Բայց Յովսէփ հարիւրտասը տարին որ հասաւ, վախճանելու մօտ ատենը՝ մնացած եղբայրները քովը կանչեց՝ ինքն ալ աս կտակս անոնց ըրաւ, որ երբոր Աստուած Իսրայելացիները՝ (ինչպէս ըսեր էր) Եգիպտոսէ հանէ, ու Աբրահամու, Իսահակայ և Յակոբայ խոստացած երկիրը տանի նէ, ան ժամանակը իր ոսկորներն ալ Եգիպտոսէ վերցընեն հետերնին մէյտեղ առնեն հօն տանին:

ՄԱՍՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ԵԼԻՑ ԵՒ ԹՈՒՈՑ ԳՐՔԵՐՈՒՆ·
ԻՍՐԱՅԵԼԱՑԻՈՑ ՀԱՆԴԻՊԱԾՆԵՐԸ ԵԳԻՊՏՈՍ ՈՒ ԱՆԱՊԱՏԻՆ ՃԱՄԲԱՆ

ԳԼՈՒԽ Ա·

Իսրայելացւոց հալածումն ու նեղութիւնը Եգիպտացւոց ձեռքէն :

Ամ աշխարհի 2428 : (Ելից · Ա :)

ՅՈՎՍԷՓ նահապետին մեռնելէն ետքը՝ վաթսուն տարիի չափ ալ Իսրայելացիք հանգիստ և խաղաղ անցընելով, օրէ օր այնչափ աճեցան շատցան, որ իրենց բնակած Գեսեմ երկիրը մարդով լեցուեցաւ : Բայց ետեւէ ետև Եգիպտացւոց նոր թագաւորներ նստելով՝ մէկն ալ եկաւ, որ ինքն ալ Փարաւոն կ՚ըսուէր, ասիկայ աղէկ մը չգիտնալով և բանի տեղ չդնելով Յովսեփայ Եգիպտացւոց ըրած բարիքները, երբոր տեսաւ որ Իսրայելացիք այսպէս եւելօք կը շատնան կ՚ուժովնան կոր՝ վախցաւ թէ ասոնք մէկ օր մը իրենց թշնամիներուն հետ մէկ եղած՝ իրենց զէն կը հասցընեն . ուստի խորհուրդ ըրաւ որ Իսրայելացիքը շինուածքներու աշխատցընելով, և ծանր պարտքեր վրանին հեծցուցած՝ զիրենք նեղէ ու չարչարէ, որ ասով այնչափ չշատնան չուժովնան :

Եւ թէպէտ անանկ խիստ ու անտանելի չարչարանքով Իսրայէլացիքը երեք քաղաք շինեցին, այսինքն Փիդոմը, Ռամեսէ ու Օնը ըսուած, բայց Փարաւոն իր միտքը դրածին չհասաւ. ինչու որ՝ որքան Եգիպտացիները Իսրայէլացիքը կը տանջէին, անոնք աստուածային օրհնութեամբը այնչափ աւելի կը շատնային ու կը զօրանային։ Անոր համար մէկ ուրիշ բանի մ'ալ ձեռք զարկաւ Փարաւոն. երկու վարպետ դայեկներ կային որ կ'երթային Իսրայէլացւոց դայեկութիւն կ'ընէին. ասոնց գաղտուկ հրամայեց որ՝ երբոր Իսրայէլացւոց տղայ առնելու ըլլան՝ մանչ ծնածները շուտ մը խեղդեն, և աղջիկները միայն ողջ թողուն։ Դայեկները՝ Աստուծոյ ահը սրտերնին ըլլալով, չկատարեցին Թագաւորին տուած հրամանը. անոր համար Աստուած ալ օրհնեց զիրենք՝ որ բաներնին կ'աջողէր, կը հարուստնային։ Ետքը երբոր Թագաւորը քովը կանչեց, վրանին սրդողեցաւ, անոնք ալ ասանկ պատասխան տուին թէ՝ “Ի՞նչ ընենք, Եբրայեցւոց կնիկները Եգիպտացւոց պէս չեն, հապա դայեկը քովերնին չհասած՝ տղան կը բերեն„։ Փարաւոն Թագաւորը երբոր տեսաւ որ աս ճամբով ալ իր ուզածը չեղաւ, անկէ ետև յայտնի հրաման հանեց որ բոլոր Իսրայէլացւոց կամ Եբրայեցւոց մանչ ծնած տղաքը գետը ձգեն որ խեղդուին, ու միայն աղջիկները խալըսին։

ԳԼՈՒԽ Բ.

Փարաւոնի աղջիկը՝ Մովսէսը գտնէն կը խայլուն՝ իրեն որդեգիր կ'առնէ :

Ամ աշխարհի 2433 : (Ելից . Բ :)

Աս ատեններս Իսրայելացւոց ազգէն Ղեւին ցեղէն՝ Ամրամ ըսուած մէկ մարդու մը մանչ զաւակ մը եղաւ. զասիկայ տեսնելով ծնողքը որ աղուոր տղեկ մըն է՝ մեղքընցան գետը ձգել. բայց անանկ՝ Թագաւորական հրամանին դէմ իրեք ամիս գաղտուկ պահելէն ետեւ՝ վախնալով որ մէկ օր մը յանկարծ բանը դուրս ելլայ ու իրենք պատիժը քաշեն, անոր համար մէկ պըրտուէ (այսինքն խսիրէ) հիւսած սնտուկ մը առին, կպրաձիւթով (այսինքն զիֆթով) ծեփեցին, ու տղան մէջը դրած գոցած՝ անանկ գետին քովի կողմը ձգեցին. ու տղին քոյրն ալ սիրտը չդիմանալով՝ քովէն չէր զատուէր՝ որ տեսնէ թէ ինչ կ'ըլլայ: Էն ժամանակն ալ Փարաւոն թագաւորին աղջիկը իր նաժիշտներովը (այսինքն խալայեխներովը) անդլին գետին քովերը ելեր ժուռ գալնին՝ երբոր տեսաւ աս սնտուկը, շուտ մը խրկեց հանել տուաւ, ու բանայ նայի որ մէջը մէկ տղեկ մը դրած կու լայ կոր. անոր վրայ խիստ գութը շարժեցաւ, կռահ գնաց որ աս Եբրայեցւոց բանը ըլլայ: Տղին քոյրը ան ատենը քովը մօտեցաւ, "Կուզես, ըսաւ, որ մէկ Եբրայեցի կաթնտուող կնիկ մը կանչեմ որ ատիկայ առնէ պահէ..." ան ալ՝ հա՛ ըսաւ. աղջիկն ալ գնաց տղին մայրը բերաւ. ու Փարաւոնի աղջիկը անոր ձեռքը յանձնեց տղան, որ իր ծախքովը (այսինքն խարձո-

մը) պահէ մեծցընէ տղան : Մայրն ալ սիրով քովը առաւ պահեց . ու մեծցընելէն ետև՝ նորէն տարաւ Փարաւոնի աղջկան ձեռքը տուաւ : Ան ալ, ինչպէս կ՚ըսեն, ուրիշ զաւակ չունենալով՝ աս տղան առաւ իրեն որդեգիր (այսինքն օղուլլուխ) չինեց, և անունը Մովսէս դրաւ, որ Ջրէ հանած ըսել է . և անկէ ետքը վարպետներու քով դրաւ որ Եգիպտացւոց ուսումներն ու իմաստութիւնները կարդայ սորվի :

ԳԼՈՒԽ Գ.

Մովսէս ազգասիրութեան պատճառով Մադիանացւոց կը փախչի, և մորենիին հրաշքը կը տեսնէ :

Ամ աշխարհի 2474 . 2513 : (Ելից . Գ . Դ :)

Մովսէս երբոր մեծցաւ քառասուն տարուան մարդ եղաւ, աստուածային շնորհքով զօրանալով՝ թողուց ձգեց անհաւատ թագուհիին որդեգրութիւնը և թագաւորական տունը տեղը, ու գնաց իր Իսրայելացւոց ազգին հետ կեցաւ : Անկէց ետև մէկ հեղ մը Մովսէս տեսաւ որ եգիպտացի մարդ մը մէկ եբրայեցի մը բռներ կը ծեծէր ու կը չարչարէր . աս բանիս չդիմացաւ Մովսէս, աադիս անդին նայեցաւ որ մարդ չտեսնէ, շուտ մը վրան վազեց սպաննեց ան եգիպտացին, ու ան տեղը աւազին մէջը թաղեց : Ետքը անոր մէկալ օրը նորէն տեսաւ որ՝ երկու եբրայեցի մէկմէկու հետ կռիւ կ՚ընէին, Մովսէս ալ մէջ մտաւ որ հաշտեցընէ զանոնք . "Մարդիկ, ըսաւ, դուք մէյտեղ եղբայր էք, ինչո՞ւ մէկզմէկ կ՚ուզէք զրկել" . ան ատենը զրկողը Մովսեսի

երեսը վազեց ու ըսաւ. “Քեզ ո՞վ մեր վրայ իշխան կամ դատաւոր դրաւ. իս ալ սպաննե՞լ մի կ'ուզես՝ ինչպէս որ երէկ այն եգիպտացին սպաննեցիր „: Աս որ լսեց Մովսէս՝ զարմացաւ մնաց թէ ինչպէս բանը յայտնուեր է, ու ետքը իմանալով որ Փարաւոնի ականջն ալ հասեր է, ու անոր համար զինքը կը փնտռէ որ բռնէ մեռցընէ, Եգիպտոսէ ելաւ Մադիանացւոց երկիրը փախաւ գնաց՝ որ Կարմիր ծովուն մէկալ դին կ'ըլլար՝ Սինա լերանը մօտ: Հոն մնաց, կարգուեցաւ՝ Սեպփովրա ըսուած Մադիանացւոց իշխանին կամ քահանայապետին աղջիկը առաւ, որ անկէց իրեն երկու որդի եղաւ՝ Գերսամ ու Եղիազար. և քառասուն տարիի չափ ասանկ աներոջը քով կեցած, որ Հռագուէլ կամ Յոթոր կ'ըսուէր, անոր ոչխարները կ'արծէր: Աս ատեններս թէպէտ Եգիպտոս՝ այն վերի ըսած Փարաւոն թագաւորը մեռաւ, բայց ետևէն ուրիշ Փարաւոն մը տեղը նստաւ՝ որ Իսրայէլացւոց հալածանքը աւելի սաստկացուց, հոգինին բերաննին բերաւ, անանկ որ՝ ա՛լ ճարերնին հատած՝ ա՜խ վա՜խ ընելով Աստուծոյ սկսան դիմել որ յիշէ իրեն ըրած խոստմունքները՝ իրենց նահապետացը Աբրահամու, Իսահակայ և Յակոբայ, ու խալըսէ այն ծանր գերութենէն: Ետքը Աստուծոյ սահմանած չափն որ հասաւ, իր անհուն ողորմութեամբը Իսրայէլացւոց հառաչանքը լսելով՝ կամեցաւ որ Մովսէսի ձեռքովը զանոնք Եգիպտացւոց անողորմ ծառայութենէն ազատէ. այսու կերպով Մովսէսի երևնալով և հետը խօսելով:

Մէկ օր մը Մովսէս ոչխարները առած արծելու որ հանեց, ու ելաւ ինչուան Քորեբ լեռը

գնաց, ան տեղը յանկարծ դիմացը նայի որ՝ մէկ մորենի մը (այսինքն մորմենիի ծառ մը) կրակ կտրած կը վառէր, ու ամենևին չէր երեր հատներ։ Մովսէս երբոր քիչ մը առաջ գնաց մօտեցաւ՝ որ աս զարմանալի հրաշքս աղէկ մը տեսնէ, ան ատենը մորենիէն այսպիսի ձայն եկաւ իրեն. "Մովսէս Մովսէս, հոս մի գար մօտենար, կօշիկներդ ոտքէդ հանէ, ինչու որ՝ կայնած տեղդ սուրբ գետին է"։ Մովսէս ալ զարհուրած չէր կրնար վրան նայիլ։ Նորէն աս ալ ըսաւ. "Ես եմ Աստուած Աբրահամու, Իսահակայ և Յակոբայ. տեսայ իմ ժողովրդոցս չարչարանքը, ու լսեցի անոնց հառաչանքը Եգիպտացւոց ձեռքէն, անոր համար եկայ որ զիրենք Եգիպտոսէ խալըսեմ, ու իմ՝ անոնց նահապետներուն խոստացած երկիրս տանիմ զիրենք, որ անանկ աղէկ է՝ որ կաթ ու մեղր կը բխէ. ուստի եկուր, ըսաւ, քեզ Փարաւոն Թագաւորին քովը ղրկեմ՝ որ դուն իմ ժողովուրդս Եգիպտոսէ հանես"։ Մովսէս ալ պատասխան տուաւ. "Տէր, ես ով եմ որ Փարաւոնի առջևը ելլեմ, ու Իսրայելացիքը Եգիպտոսէ հանեմ"։ Աստուած ալ ըսաւ. "Ես քու հետդ կ'ըլլամ որ քեզի օգնեմ"։ Մովսէս նորէն դարձաւ Աստուծոյ հարցուց. "Հապա թէ ես երթամ Իսրայելացւոց ըսեմ որ՝ ձեր նահապետներուն Աստուածը իս ձեզի ղրկեց, և անոնք ալ հարցընելու ըլլան թէ՝ անոր անունը ի՞նչ է, ես ի՞նչ ըսեմ"։ Աստուած ալ իրեն պատասխան տուաւ. "Ես եմ Աստուած որ էն, իմ յաւիտենական անունս աս է. ուստի այսպէս ըսէ անոնց. Որ էնը՝ որ ձեր նահապետներուն Աստուածն է՝ իս ձեզի ղրկեց. ասանկ գնա բանը հասկըցու

իրենց . և անոնց խօսքի տէր մարդիկներէն հետդ
ա՛ռ մէյտեղ Փարաւոնի առջևը ելիր ու ըսէ .
Մեր տէր Աստուածը մեզ կը կանչէ որ իրեք օ֊
րուան հեռու ճամբայ դէպ ՚ի անապատը եր֊
թանք , որ իրեն զոհ մատուցանենք ։ Գիտեմ ,
ըսաւ Աստուած , որ Փարաւոն ձեզ պիտի չթո֊
ղու , մինչուան որ չարաչար պատժեմ բոլոր Ե֊
գիպտացիները , անանկ որ՝ եաքը ակամայ թողու
որ անկէց ելլէք ” ։ Մովսեսի սիրտը ասով ալ
չհանգչեցաւ նորէն հարցուց . “ Հապա , ըսաւ ,
Իսրայելացիները չհաւտան թէ Աստուած ին֊
ծի աս բաներս յայտներ է , ես ան ատենը ինչ
պիտոր ընեմ ” ։ Աստուած ալ ըսաւ իրեն . “ Հի֊
մայ՝ ատ ձեռքդ բռնած գաւազանդ (այսինքն
տէյնէկդ) գետինը ձգէ ” . ան ալ ձգելուն պէս՝
գաւազանը օձ մը դարձաւ . ու Մովսէս վախնա֊
լով՝ սկսաւ քովէն փախչիլ ։ Աստուած հրամայեց
որ պոչէն բռնէ վերցընէ . և անանկ ձեռքը որ
առաւ՝ ան օձը նորէն գաւազան եղաւ ։ Ետև
մէյ մ՚ալ իրեն հրամայեց Աստուած՝ որ ձեռքը
ծոցը խօթէ . և Մովսէս ալ անանկ ըրաւ , ու
եաքը հանեց տեսաւ որ ան ձեռքը բոլոր բորո֊
տած էր . Աստուած “ Նորէն ծոցդ դիր ” ըսաւ .
ու դնելուն պէս՝ բորը վրայէն գնաց ։ “ Թէ որ ,
ըսաւ Աստուած , ատ երկու հրաշքը առջևնին
ընես , ու չհաւտանինէ , ետևէն աս ալ ըրէ . գե֊
տէն ջուր ա՛ռ՝ գետինը լեցուր , որ ան ջուրը տես֊
նան որ արիւն կը դառնայ ” ։ Մովսէս նորէն ետ
կեցաւ , աս գործքիս մէջ չուզեց որ մտնէ .
“ Կ՚աղաչեմ , տէր , ըսաւ , ես մէկ խօսող մարդ
մը չեմ , ատ բանը չեմ կրնար պաշարել ” ։ Աս֊
տուած ալ իրեն ըսաւ . “ Ես քու բերանդ կը
բանամ ու տուն կու տամ որ պէտք եղածը զրու֊

ցես„։ Մովսէս նորէն ըսաւ. “Տէր, կ՚աղաչեմ որ իս թողուս, ու մէկ ուրիշ զօրաւոր մարդ մը ատ բանիդ վրայ դնես„։ Ան ատենը ալ Աստուած վրան սրդողեցաւ, ու ըսաւ. “Ահա քեզի Ահարոնը քու եղբայրդ, անոր բերանը խօսք կայ. երբոր երթաս նէ, անիկայ ուրախութեամբ առջեւ կ՚ելլէ քեզ կ՚ընդունի. իմ ըսածներս դուն անոր բերանը դիր, ինքը քու դիեդ ըսէ ժողովրդոցը, և ատ գաւազանդ ալ հետդ առ որ անով աս հրաշքները ընես„։

ԳԼՈՒԽ Դ.

Մովսէս Եգիպտոս կը դառնայ, որ Իսրայէլացիքը Եգիպտացւոց ձեռքէն խալըսէ:

Ամ աշխարհի 2513: (Ծննդ. Դ. Ե:)

Մովսէս պինտ եաքը Աստուծոյ հնազանդելով երբոր Քորեբ լեռնէն տուն դարձաւ, աներոջը կեցիք բարով ըրաւ, և իր կնիկը տղաքը հետը, ան իր գաւազանն ալ ձեռքը առած՝ ճամբայ ելաւ Եգիպտոս գնաց։ Աստուած հօն նորէն երեւցաւ իրեն՝ ու հրամայեց որ երթայ ան հրաշքները Փարաւոնի առջեւը ընելով՝ ըսէ թէ “Աստուած կը հրամայէ որ իմ Իսրայէլացի ժողովուրդս անդրանիկ որդիս թողուս՝ որ գան իս պաշտեն, հապա թէ չէ՝ ես իրեն անդրանիկ որդին կը սպաննեմ„. ու մէկալ դիէն Ահարոնի ալ երեւցաւ Աստուած, հրամայեց որ ելլէ Մովսէսի դիմացը երթայ։ Ուստի աս երկու եղբայր մէկզմէկ որ տեսան՝ սիրով պագտուեցան մէյտեղ, ու անանկ գացին, ան Աստուծոյ նշանտուած հրաշքները Իսրայէլացւոց առջեւ ընելով

հաւտացուցին՝ թէ Աստուած իրենց աղաչանքը
լսեր՝ կ'ուզէ որ զիրենք Եգիպտացւոց ձեռքէն
խալըսէ ։ Ետքը՝ երկուքն ալ մէկտեղ Փարաւոնի
առջևը ելան ըսին թէ՝ “Իսրայելացւոց տէր
Աստուածը կ'ըսէ որ թող տաս իր ժողովուրդը
որ անապատը երթան իրեն տօնախմբութիւն ը-
նեն ” ։ Փարաւոն ալ իրենց պատասխան տուաւ
թէ՝ “Ո՞վ է աս որ ես անոր խօսքը մտեմ
Իսրայելացիքը թողում ․ ես աս ձեր ըսած տէրը
չեմ ճանչնար՝ ու Իսրայելացիքն ալ չեմ թողուր
որ երթան ” ։ Նաև աս բանիս վրայ աւելի սըր-
դողելով Փարաւոն՝ երկուքն ալ քովէն վռնտեց՝
թէ “Դուք ժողովուրդը գլխէ կը հանէք որ բա-
ներնէն կը մնան ” ․ և անկեց ետև հրաման հա-
նեց որ Իսրայելացւոց նեղութիւնը չարչարանքը
աւելցընեն՝ չարաչար աշխատցընեն զիրենք ան
շինուածքներուն վրայ ․ “Ինչու որ պարապ են ,
ըսաւ , բան ու գործ չունին , անոր համար այս-
պիսի փուճ բաներու ետևէ են ինկեր ” ։ Իսրայե-
լացիք երբոր իմացան թէ աս հալածանքիս ա-
ւելի գրգռուելուն պատճառը Մովսէս ու Ահա-
րոն եղեր են , և երբոր անոնք Փարաւոնէն ելած
դիմացնին որ հանդիպեցան , ան ատենը էրած
սրտով ասոնք երեսնին վազեցին ըսին թէ “Աս-
տուած ձեր դատաստանը կտրէ , որ մեզ այսպէս
ատելի ըրիք Փարաւոնի և Եգիպտացւոց առջևը ․
դուք թուրը անոր ձեռքը կու տաք որ մեզ ամէնս
ջարդէ ” ։ Ան ատենը Մովսէս ալ դարձաւ աս
բանս գանգըռտեցաւ Աստուծոյ առջևը ․ բայց Աս-
տուած նորէն սիրտ տուաւ իրեն , որ երթայ իր
կողմանէ աղէկ մը բանը Իսրայելացւոց հասկը-
ցընէ ․ ու Ահարոնի հետ նորէն Փարաւոնի եր-
թան զրուցեն որ Իսրայելացիները թողու , չէ

նէ , ըսաւ , իրենց անանկ սոսկալի պատիժներ կու տամ, որ ան ատենը ինքը ուզէ չուզէ՝ իմ զօրութեամբս իմ ժողովուրդս անկեց կը հանեմ․ և աս ալ ապըսպրեց որ եթէ Փարաւոն հրաշք տեսնել ուզէ նէ՝ ան գաւազանին օձ դառնալու հրաշքը անոր առջևը ընեն ։ Անոնք ալ Փարաւոնի առջևը ելան , և ան բաները ըսելէն ետև՝ Ահարոն Մովսեսի գաւազանը առաւ գետինը ձգելուն պէս՝ մէկ մեծ օձ մը դարձաւ գաւազանը․ ան ատենը Փարաւոն աս կախարդական բան կարծելով՝ ինքն ալ իր կախարդները հոն բերել տուաւ , որ անոնք ալ իրենց գաւազանները օձ դարձուցին ։ Աս որ եղաւ՝ Փարաւոն ան հրաշքը բանի տեղ չսեպեց , ու սիրտը խըստացաւ Աստուծոյ ըսածին մտիկ չըրաւ․ Թէպէտ եաքը ան ալ տեսաւ որ Մովսեսի օձ դարձած գաւազանը շուտ մը գնաց ան մէկալներունը կլլեց ։

Անոր համար Աստուած ինչպէս որ ըսեր էր , տասը կերպ չարաչար հարուածներով պատժել սկսաւ Փարաւոնի և Եգիպտացւոց խստասրտութիւնը (այսինքն ինատը), ինչուան որ եաքի պատիժովը ա՛լ հոգինին բերաննին եկած՝ անանկ թող տուին Իսրայելացիները որ ելլեն երթան ։

ԳԼՈՒԽ Ե.

Եգիպտացւոց տասը հարուածները կամ պատիժները:

Ամ աշխարհի 2513: (Ելից. Է. Ը. Թ. Ժ.)

Ա. Առջին հարուածը աս եղաւ որ՝ Մովսէս ու Ահարոն գաւազանով գետին ջուրը զարնելուն պէս՝ ան՝ Նեղոս գետը և բոլոր Եգիպտոսի լիճերը (այսինքն կէօլերը), հորերը, և ուր տեղ ինչ ամանի մէջ ջուր կար նէ՝ ամէնը արիւն դարձան ու հոտեցան, և մէջը եղած ձկները սատկեցան. անանկ որ՝ ալ Եգիպտացիները խմելու ջուր չէին գտներ: Աս պատիժս եօթը օր դիմանալէն ետքը, Փարաւոն տեսնելով որ իր կախարդներն ալ ուրիշ տեղաց ջուր բերին՝ իրենք ալ անանկ արիւն դարձուցին, աս հրաշքովս չշարժեցաւ որ Իսրայելացիները թողու:

Բ. Անոր համար երկրորդ հարուածը եկաւ. որ երբոր Ահարոն Մովսեսի գաւազանը երկնցուց դէպ ՚ի Եգիպտոսի ջրերուն ու լիճերուն վրայ, անհամար գորտ (այսինքն խուրպաղի) բխեց ելաւ անոնցմէ՝ որ բոլոր Եգիպտացւոց տները եկան լեցուեցան, և բոլոր անոնց պառկելու մահիճներուն վրայ, թոնիրներուն ու կերակուրներուն վրայ կը վխտային ան գորտերը: Աս ցուցանքս թէպէտ Եգիպտացւոց կախարդներն ալ ըրին՝ անոնք ալ գորտ հանեցին, բայց այսու ամենայնիւ Փարաւոն կանչեց աղաչեց Մովսեսի ու Ահարոնի, որ աղօթք ընեն Աստուծոյ՝ աս պատիժս վերցընեն. և ինքն ալ Փարաւոնի ցուցընելով թէ ինքը աս բաներս կախարդութեամբ

չընէր, իրեն Թողուց որ աս պատիժիս դադրելու առենը ինքը ըսէ. Փարաւոն ալ Վաղը Թող ըլլայ, ըսաւ. Մովսէս աղօԹք ընելուն պէս, անանկ եղաւ, մէկալ օրը մէկէն սատկեցան ան գորտերը, որ բոլոր Եգիպտացւոց երկիրը հոտեցուցին:

Գ. Երբոր Փարաւոն աս հարուածէս խալըսելէն ետև տուած խօսքէն որ ետ դարձաւ, Ա-տուած ետևէն երրորդ հարուածը տուաւ. հրամայեց Մովսէսի՝ որ Ահարոն գաւազանովը գետնի հողը զարնէ: Անանկ որ ըրաւ՝ բոլոր Եգիպտոսի մարդիկն ու անասունները մունով (այսինքն սիվրիսինէկով) ծածկուեցան: Փարաւոնի կախարդներն ալ աս բանս ընել ուզեցին՝ ինչպէս մէկալ երկու առջինը ըրին, որ խաղք ընեն Մովսէսը ու Ահարոնը. բայց երբոր չկրցան ընել, դարձան Փարաւոնի ըսին Թէ՝ Աստուծոյ ձեռքը կայ աս բանիս մէջը. և անով ալ Փարաւոնի սիրտը չկակուղցաւ, որ Իսրայելացիները Թողու:

Դ. Ուստի չորրորդ հարուածը եղաւ շանաճանճ ըսուած կենդանին՝ որ լեցուեցաւ բոլոր Եգիպտացւոց երկիրը, ու կծելով՝ շատ մարդ և անասուն մեռցուց. բայց հոն մօտիկ Գեսեմ երկիրը՝ որ Իսրայելացիները կը կենային՝ Աստուած միշտ ազատ պահեց աս պատուհաններէս: Փարաւոն աս շանաճանճէն չդիմանալով՝ Մովսէս ու Ահարոնը կանչեց՝ ըսաւ որ Գնացէք ձեր աստուածոյն զոհ ըրէք իմ երկրիս մէջը: Մովսէս ալ ըսաւ Թէ՝ “Աս ըլլալու բան չէ, որ մենք Եգիպտացւոց առջևը ան կենդանիները զոհ ընենք, որ անոնք մորԹելը պղծուԹիւն կը սեպեն, որ տեսնեն նէ՝ մեզ կը քարկոծեն. հապա

պէտք է որ իրեք օրուան ճամբայ հեռու անապատը երթանք՝ հոն զոհերնիս ընենք”: Փարաւոն ալ ըսաւ. “Գացէք՝ միայն թէ շատ չհեռանաք, և ինծի համար ալ աղօթք ըրէք”: Մովսէս քովէն ելաւ, ու աղօթք ընելուն պէս՝ բոլորովին շանաճանճը գնաց փարատեցաւ իրենց վրայէն:

Ե. Բայց Փարաւոնի սիրտը նորէն խստացաւ, ու խօսքին վրայ չկեցաւ, ուստի Աստուած շուտ մը հինգերորդ հարուածը Մովսէսի ձեռքովը խրկեց անոնց անասուններուն վրայ, որ Եգիպտացւոց կենդանիներէն՝ անհամար ձիեր, էշեր, ուղտեր, կովեր ու ոչխարներ ջարդեց. բայց երբոր իմացաւ Փարաւոն թէ Իսրայելացւոց կենդանիներուն ամենևին զէն մը չէ եղեր, աւելի դժարը գալով՝ պինտ կեցաւ Իսրայելացիները չթողուց:

Զ. Անոր համար Աստուած նորէն հրամայեց Մովսէսի ու Ահարոնի, որ Փարաւոնի առջևը ելլեն, ու ափով տաք մոխիր առած դէպ 'ի երկինքը ցանեն: Երբոր անանկ ըրաւ Մովսէս՝ վեցերորդ հարուածը եղաւ, որ մարդիկներուն և մնացած անասուններուն վրայ անանկ խոցեր (այսինքն եարաներ) ու բշտած ուռեցքներ ելան, որ չէին կրնար դիմանալ: Աս խոցերս Փարաւոնի կախարդներուն վրայ ալ եղաւ. և անով իրենք ալ սաստիկ չարչարուելով չկրցան Մովսէսի դիմացը ելլել, որ կախարդութեամբ իրենք ալ ատ բանը փորձէին:

Է. Աստուած տեսնելով՝ որ աս պատիժովս ալ Փարաւոնի սիրտը չկակուղցաւ, նորէն Մովսէսը իրեն խրկեց, որ ըսէ թէ “Գիտնաս որ վաղուան օրը անանկ սաստիկ կարկուտ պիտի վրա-

նիդ թափեմ, որ Եգիպտոս քանի եղած է նէ՝ անանկ բան տեսած չէ „ ․ ու Մովսէս աս բանս որ զրուցեց՝ ետեւէն ան ալ ըսաւ որ՝ “ Ով որ դուրս տեղը մարդիկ կամ կենդանիներ ունի նէ՝ ներս առնէ, որ աս կարկուտս իրենք չմեռցընէ „ ։ Եւ ասանկ ըսածին պէս՝ մէկալ օրը երբոր առտընը եկաւ, ու Աստուծոյ հրամանովը Մովսէս ձեռ-քը դէպ 'ի երկինքը վերցուց, սկսաւ սոսկալի կարկուտը՝ որոտալով ու կայծակներով այնպէս խոշոր ու սաստիկ իջնալ, որ բոլոր կանանչները ծառերը ջարդեց մոխիր դարձուց․ և ով որ Մովսեսի խրատը չմտեց դաշտերը թողուց իրեն մարդիկը ու անասունները՝ անոնք ամէնը կար-կուտը սպաննեց ։ Աս պատուհասէս Փարաւոն սոսկալով՝ թէպէտ շուտ մը քովը կանչել տուաւ Մովսէս ու Ահարոնը, և մեղայ գոչելով՝ իրենց աղաչեց որ՝ Աստուծոյ աղօթք ընեն դադրեցը-նեն, և Իսրայելացիներն ալ թող կու տամ ը-սաւ․ բայց երբ անոնց աղօթքովը աս պատիժս որ դադրեցաւ, ինքն ալ խօսքէն ետ դարձաւ՝ թող չտուաւ ։

Ը․ Ուստի նորէն Աստուծոյ հրամանովը Մով-սէս ու Ահարոն Փարաւոնի գացին ըսին թէ՝ “ Եբրայեցւոց Աստուածը կ'ըսէ թէ աս ինչ ա-ներեսութիւն է քու ըրածդ՝ որ ինձմէ չես ա-մըչնար, իմ ժողովուրդս չես թողուր՝ որ իս գան պաշտեն․ չէ նէ գիտնաս որ՝ վաղը աս ատեն բո-լոր քու երկրիդ վրայ անանկ սաստիկ մարախ (այսինքն չէքիրկէ) պիտի բերեմ, որ ոչ ձեր հարքը և ոչ անոնց պապերը տեսեր են, որ թէ կարկուտէն բան մըն ալ մնացեր է նէ՝ ան ուտէ սրբէ „ ։ Ասանկ ըսին Փարաւոնի՝ ու ձգեցին ելան քովէն ։ Բայց աս բանս որ լսեցին Փարաւոնի

քովը եղած եգիպտացիները, սկսան գանգըտելով իրեն ըսել՝ թէ "Ո՜ւ ինչուան ե՞րբ մենք աս պատուհասներս պիտի քաշենք. թո՛ղ տուր աս մարդիկը որ երթան իրենց Աստուածը պաշտեն. չե՞ս տեսներ որ Եգիպտոսը ատոնց պատճառովը բոլորովին կը կորսուի կոր": Ան ատենը երկուքն ալ նորէն քովը դարձուցին, ու Փարաւոն իրենց ըսաւ որ՝ "Ձեզի հրաման կու տամ որ երթաք ձեր Աստուածը պաշտէք. բայց կ՚ուզեմ գիտնալ թէ ո՛վ ով պիտոր երթայ": Մովսէս ալ պատասխան տուաւ թէ՝ "Մենք ամէնս՝ ծեր ու տղայ, մանչ ու աղջիկ, մեր կովերովը և ոչխարներովը պիտի երթանք, որ մեր Աստուծոյ տօնախմբութիւնը կատարենք": "Դուք բարով երթաք, ըսաւ Փարաւոն, ձեզ կը թողում, բայց աս ձեր ամէն բաներն ալ հետ տանիլը՝ կ՚երեւցունէ թէ սրտերնիդ չարութիւն կայ. ատանկ չէ, հապա միայն էրիկ մարդիկը երթան՝ ինչպէս որ առաջ դուք եկաք ինծմէ խնդրեցիք". այսպէս ըսելով Փարաւոնի առջեւէն վռնտեցին զիրենք: Մովսէս ալ երբոր դուրս ելաւ, ան ատենը Աստուծոյ հրամանովը ձեռքը դէպ 'ի երկինքը երկնցընելուն պէս՝ հարաւային կողմէն մէկ սաստիկ հով մը ելաւ, ու մէկ օր մը և գիշեր մը փչելով՝ այնչափ մարախ բերաւ որ՝ բոլորովին Եգիպտացւոց երկիրը ծածկեց, ու կերաւ չորցուց ինչ որ կարկուտէն մնացեր էր: Աս պատուհասի համար ալ Փարաւոն Մովսէսը քովը կանչեց՝ մեղայ ըսաւ, աղաչեց որ աղօթք ընէ՝ վերցընէ: Մովսէս ալ Աստուծոյ աղաչելով՝ մէկալ դիէն հով մը հանեց, որ ան մարախը բոլոր տարաւ Կարմիր ծովը թափեց. բայց այսու ամենայնիւ Իսրայելացիքը չթողուց Փարաւոն:

Թ. Նոր համար շատ չանցաւ որ՝ ետեւէն ին-
ներորդ հարուածը եկաւ, որ երբոր Մովսէս նո-
րէն Աստուծոյ հրամանովը ձեռքը դէպ 'ի երկին-
քը երկնցուց, մէկ անանկ սոսկալի թանձր մութ
ու խաւար մը պատեց բոլոր Եգիպտացւոց երկի-
րը, որ իրեք օր ամենեւին մարդ զմարդ չէր կըր-
նար տեսնել. ու ինչպէս կ'ըսեն՝ օդին սաստիկ
թանձրութենէն ճրագ վառելով ալ բան չէր ե-
րեւար. ուստի ան իրեք օրը ամէն մարդ պառկած
տեղը մնաց՝ չելաւ. և միայն Իսրայելացւոց բնա-
կած Գեսեմ երկիրը աս պատիժէս ազատ մնաց,
ինչպէս բոլոր մէկալ պատիժներէն ալ։ Աս մու-
թուն ատենը Փարաւոն ճար մը գտաւ որ նորէն
Մովսէս ու Ահարոնը քովը կանչեց, և ա՛լ հրա-
ման տուաւ իրենց որ երթան, միայն թէ կովեր-
նին և ոչխարնին հոն թողուն՝ հետ չտանին։ Մով-
սէս ալ իրեն պատասխան տուաւ թէ՝ “Մենք չէ
թէ միայն մեր բոլոր կենդանիները պիտի տանինք՝
և անոնցմէ մէկ ոսկոր մըն ալ չենք թողուր, հա-
պա դուն ալ պէտք է որ մեզի ողջակեզ ընելու
բան տաս, որ տեսնենք թէ անոնց մէջէն որը
Աստուած կ'ուզէ որ՝ իրեն ողջակեզ մատուցա-
նենք”։ Աս ատենը Փարաւոնի սիրտը նորէն
խստացաւ, ու սրդողելով Մովսեսի ըսաւ. “Գնա՛
քովէս, կորիր, մէյ մ'ալ առջեւս չերեւաս, հապա
թէ չէ՝ քեզ կը սպաննեմ”։ Մովսէս ալ անոր՝
“Ըսածիդ պէս կ'ըլլայ, ըսաւ, մէկ մըն ալ քու
առջեւդ չեմ երեւար”. ու քովէն ելաւ գնաց։
Այսպէս որ եղաւ, Աստուած Մովսեսի ըսաւ
որ՝ “Մէկ հարուած մըն ալ մնաց Եգիպտացւոց
տալու, ան ատենը Փարաւոն ա՛լ ձեզ թող կու-
տայ որ Եգիպտոսէ ելլէք”։

ԳԼՈՒԽ Զ.

Եգիպտացւոց տասներորդ հարուածը, ու Իսրայելացւոց Եգիպտոսէ ելլելը :

Ամ աշխարհի 2513 : (Ելից. ԺԱ. ԺԲ. ԺԳ :)

Աստուած տասներորդ մեծ հարուածը չըրած՝ օրերով առաջ Մովսեսի ապըսպրեց որ երթայ գաղտուկ Իսրայելացւոց հասկըցընէ որ՝ իրենց բարեկամ և դրացի եգիպտացիներէն ոսկիէ արծըթէ բաներ և ուրիշ ալ կնկան սուղ հագուստներ զարդարանքներ՝ փոխ ուզեն քովերնին պահեն, որ Եգիպտոսէ ելլելու ատենը՝ առնեն մէջտեղ հետերնին տանին : (Սըով, ինչպէս կ՚ըսեն, կամեցաւ Աստուած վճարել՝ կամ փոխարինել ողորմելի Իսրայելացւոց չարաչար աշխատանքը, որ այնչափ տարի Եգիպտացիները չարչարելով իրենց ծառայեցուցին) : Ետքը նորէն Մովսեսի ձեռքովը հրամայեց Աստուած որ՝ Իսրայելացիքը ամէն տան գլուխ մէկմէկ ոչխար առնեն պատրաստ պահեն, ու աս ոչխարս արու (այսինքն էրքէկ) պիտոր ըլլայ՝ ու մէկ տարուան. և անիկայ իրենց Նիսան ամսուն տասնըչորսին իրիկուան դէմ ամէն մարդ իր տունը մորթէ. ու առանց ջարդելու անանկ ամբողջ խորված (այսինքն քեպապ ըրած) ան գիշերը սեղան դնեն, ու արտորնօք ճամբորդի պէս՝ կօշիկնին հագած մէյմէկ գաւազան ալ ձեռուընին բռնած՝ անանկ բաղարջով (այսինքն խամուրսուզով), ու եղէգով (կամ լեղի սալաթայով) ուտեն : Եւ աս բանս՝ (որ իրենց լեզուովը Պասքա կամ Պասեք կոչեցաւ, ու մեր մէջը հայերէն՝ Զատիկ ըսուեցաւ, իբր թէ

Իսրայէլացւոց Եգիպտոսէ զատուելուն կամ ել-
լելուն բաժնուելուն արարողութիւնը) ըսաւ որ
անկէ ետև ալ միշտ Իսրայէլացւոց օրէնք ըլլայ,
որ որդւոց որդի ամէն տարի ան օրը աս սեղանս
ընեն ։ Նաև ուրիշ օրէնքներ ալ տալէն 'ի զատ՝
Աստուած ան ատենը զգուշութեան համար աս
ալ ապսպրեց որ՝ ան մորթած ոչխարին արիւ-
նէն առնեն ամէնքը իրենց տանը դրան վերի սե-
մին վրայ քսեն, որ Եգիպտացիները պատժող
հրեշտակը ան արիւնին նշանը տեսնելով՝ զիրենք
թողու չպատժէ ։

Երբոր եկաւ ան ըսած օրը՝ որ ալ Իսրայէ-
լացիք Աստուծոյ հրամայածին պէս զատիկնին
պատրաստեր կ'ուտէին, յանկարծ կէս գիշե-
րուն սկսաւ տասներորդ հարուածը, որ բոլոր
Եգիպտացւոց անդրանիկները, այսինքն առջի-
նեկ տղաքը մեծ ու պզտիկ՝ Փարաւոնի տղէն
ինչուան ետքի աղքատին տղան ինկան մեռան,
ու նաև անբան կենդանիներուն ալ անդրանիկ-
ները ջարդուեցան. անանկ որ՝ ան գիշերը Եգիպ-
տոս տուն չմնաց որ մէջը մեռել չըլլայ ։ Ասկէց
շատ իրարանցում և գոռում գոչում եղաւ բոլոր
Եգիպտոսի մէջը, որ Փարաւոն ալ սաստիկ շփո-
թած ելաւ գիշերանց արտորնօք կանչել տուաւ
Մովսէս ու Ահարոնը, իրենց ըսաւ որ "Ելէք
գացէք ասկէց ձեր ամէն բաներովը՝ ինչպէս որ
կ'ուզէիքնէ". և բոլոր Եգիպտացիներն ալ ետև-
նին ինկած՝ կ'արտորցընէին որ շուտով ելլեն եր-
թան. կը վախնային թէ՝ չըլլայ որ մեռնելու
կարգը մնացածներուն վրայ գայ ։ Ուստի Իս-
րայէլացիք ալ այնպէս արտորնօք պատառը բե-
րաննին Ճամբայ ելան, որ թրած ալիւրնին ալ
չխմորած (այսինքն մայան չհասած), լաթի մէջ

փաթթած՝ անանկ կռնակնին զարկին կ'երթային . և իրենց մէկալ բաներուն հետ ան Եգիպտացիներէն փոխ առած ոսկիէ ու արծըթէ բաներն ալ մէյտեղ առին տարին ։

Եւ ան ատենը վերը ըսած զատկին օրէնքէն 'ի զատ՝ Աստուած աս օրէնքս ալ հրամայեց Իսրայէլացւոց, որ՝ ան Եգիպտացւոց անդրանիկներուն ջարդուելուն յիշատակ, անկէ ետև միշտ և հանապազ բոլոր Իսրայէլացւոց արու անդրանիկները այսինքն առջինեկ ծնածը՝ Աստուծոյ ընծայուի . անանկ որ ան առջինեկին համար ամէն մարդ իր կարողութեան չափովը մէկ կով մը կամ՝ ոչխար մը, կամ՝ թէ երկու տատրակ (այսինքն խումրի), կամ՝ երկու աղաւնի, տանին Աստուծոյ զոհ ընեն . և աս հրամանս նաև Իսրայէլացւոց անբան անասուններուն վրայ ալ էր, որ անոնց սուրբ ըսած կենդանիներուն առջինեկներն ալ պիտի Աստուծոյ զոհ մատուցուին, ու անսուրբներուն տեղը՝ սուրբերէն պիտոր առնեն ընեն ։

Իսրայէլացիք երբոր Եգիպտոսէ ելան, միայն իրենց էրիկ մարդիկը վեց հարիւր հազար էին՝ մանր տղոցմէ ու կնիկներէն 'ի զատ . թողունք ուրիշ ազգէ ալ շատ մարդիկ որ հետերնին խառնուած մէկտեղ ելան ։ Եւ Իսրայէլացւոց այսպիսի մեծ բանակին (կամ՝ օռտուին) առջևէն՝ Աստուած Ճամբայ ցուցընող տուաւ, բարձր օդուն (այսինքն հաւային) մէջը կեցած, ցորեկը մէկ սեան պէս (այսինքն տիրէկի պէս) ամպ մը, ու գիշերը՝ կրակէ լուսաւոր սիւն մը . անանկ որ՝ գիշեր ու ցորեկ ասոնք դէպ 'ի ուր որ կը շարժէին կ'երթային՝ բանակն ալ անոնց ետևէն կ'երթար ։

ԳԼՈՒԽ Է.

Իսրայէլացիք Կարմիր ծովէն կ'անցնին, ու Փարաւոն իր զօրքովը հոն կը խեղդուի:

Ամ աշխարհի 2513: (Ելից. ԺԴ. ԺԵ:)

Մէկ քանի օրէն ետև երբոր Իսրայելացւոց բանակը աստուածային կարգաւորութեամբը Կարմիր ծովուն քովերը հասեր էր, ան ատենը անդին Փարաւոնի և Եգիպտացւոց միտքը փոխուեցաւ, "Վա՛խ, ըսին, մենք ինչու ասոնք թող տուինք որ երթան, որ մեզի աղէկ կը ծառայէին". ուստի շուտ մը Փարաւոն պատրաստել տուաւ բոլոր զօրքը երկու հարիւր յիսուն հազարի չափ՝ ու վեց հարիւր ալ պատերազմական կառքեր իրենց ձիերով և ամէն զէնքերովը, ու ելաւ դէպ 'ի Կարմիր ծովը Իսրայելացւոց վրայ գնաց: Երբոր հեռուանց տեսան Իսրայէլացիքը աս սոսկալի Եգիպտացւոց բանակը, սաստիկ վախուն իրար անցած սկսան աղաղակել Աստուծոյ, ու Մովսեսի դէմ տանգրտելով կ'ըսէին. "Եգիպտոս գերեզմա՞ն մի կը պակսէր, որ մեզ աս անապատ տեղս բերես սպաննես. մենք հոն քեզի չէ՞ինք ըսեր որ՝ թո՛ղ տուր մեզի՝ մենք Եգիպտացիներուն կը ծառայենք. շատ աղէկ էր որ Եգիպտացւոց ծառայութեան տակը ըլլայինք, քան թէ աս անապատ տեղս գանք մեռնինք": Մովսէս իրենց սիրտ կու տար որ չվախնան. "Հիմա, կ'ըսէր, կը տեսնէք որ ինչպէս պիտի մեզ Աստուած ազատէ, ինքը մեր տեղը անոնց հետ պատերազմ կ'ընէ. աս ետքի անգամն է՝ որ մէյ մըն ալ Եգիպտացիները պիտի չտեսնէք":

Երբոր ալ սկսան Եգիպտացիները մօտենալ, ու իրիկունն ալ վրայ հասնելու էր, Մովսէս Աստուծոյ հրամանովը ժողովուրդը առաջ քշեց ծովուն քովը տարաւ․ և իրեն գաւազանը ջրին զարնելուն պէս՝ շուտ մը ծովը ան տեղէն պատռեցաւ երկուք բաժնուեցաւ, և երկու դիէն պարիսպի (այսինքն հիսարի) պէս ան ջուրը դիզուած՝ մէջ տեղը լայն ու արձակ չոր ճամբայ եղաւ, որ Իսրայելացւոց բանակը ան ճամբուն մէջ մտած՝ առանց թրջելու բոլոր գիշերը քալեցին ծովին մէկալ դին անցան։ Ետքը երբոր Եգիպտացիք ալ Իսրայելացւոց ետևէն ան ծովին մէջը բացուած ճամբան իրենք ալ մտան, ու բոլոր բանակնին ցամաքէն կտրուած ալ ծովին մէջն էին, և անդիէն բոլոր Իսրայելացիները ցամաքը ելեր էին, ան ատենը Աստուած Եգիպտացւոց սիրտը մէկ վախ մը ձգեց թէ՝ մենք աս մութ գիշերը ինչպիսի տեղ կը քալենք կոր, ու սաստիկ շփոթելով հոն ծովին մէջը կապուեցան մնացին, ոչ առաջ կրնային երթալ՝ ոչ ետ դառնալ։ Աս որ եղաւ, առտուան դէմ Աստուած Մովսէսի հրամայեց՝ որ դառնայ ձեռքը ծովուն վրայ երկընցընէ․ ու անանկ ըրածին պէս՝ ան երկու դի բաժնուած բոլոր ծովին ջուրը քովէ քով եկաւ, ան տեղը բովանդակ Եգիպտացւոց բանակը Փարաւոն ալ հետը այնպէս ծածկեց որ՝ մարդ մը չխալըսեցաւ։ Աս մեծ հրաշքս երբոր Իսրայելացիքը տեսան՝ Աստուծոյ ահը սրտերնուն մէջը աւելի հաստատուեցաւ, ու աղէկ իմացան թէ Մովսէս մարգարէն մեծ ծառայ Աստուծոյ է։ Ան ատենը էրիկ մարդիկը և կնիկ մարդիկը զատ զատ երկու դաս եղած, մէկուն դասագլուխը՝ Մովսէս, ու մէկալինը Մովսէսի քոյրը Մա

իամ մարգարէն, սկսան ուրախութեամբ Աստուծոյ գովութիւն տալ, և նուագարանով (այսինքն չալղըներով) պար բռնած կ՚երգէին այն օրհնութիւնը որ կ՚ըսէ. Օրհնեսցուք զՏէր, զի փառօք է փառաւորեալ. և այլն :

ԳԼՈՒԽ Ը.

Անապատը Աստուած Իսրայէլացւոց ջրին պակասութիւնը կը հոգայ, և մանանան իրենց կերակուր կու տայ :

Ամ աշխարհի 2514 : (Ելից. ԺԶ. ԺԷ : Թուոց. ԺԱ :)

Իսրայէլացւոց բանակը Կարմիր ծովէն ելաւ՝ դէպ ՚ի Սուր ըսուած անապատն որ գնաց, հոն երեք օր ճամբայ ընելով՝ ալ խմելու ջրերնին պակսեցաւ, ու ան անապատը ջուր չէին գտներ. ետքը երբոր Մեռա ըսած տեղ մը հասան, և հոն ալ եղած ջուրը տեսան որ անանկ լեղի է՝ որ չէր խմուեր, սկսաւ ժողովուրդը Մովսէսի դէմ տրտնջալ՝ թէ ի՞նչ պիտոր խմենք : Մովսէս ալ ան ատենը Աստուծոյ որ դիմեց, Աստուած իրեն մէկ կերպ մը փայտ ցուցուց՝ որ անիկայ ջրին մէջը դնելով կ՚անուշնար, ու անանկ խմելով ծարաւնին անցուցին. և ասով խրատեց Աստուած ժողովուրդը որ՝ թէ իրեն տուած պատուիրանքները պահեն նէ, ամէն փորձանքներէն զիրենք կը պահպանէ՝ ու կը հոգայ : Անկէ ելան Իսրայէլացիքը Եղիմ ըսուած տեղը եկան, որ հոն տասներկու անուշ ջրի աղբիւր կար, ու եօթանասուն արմաւենի (այսինքն խուրմայի ծառ). ան տեղն ալ քիչ մը ատեն կենալէն ետքը, նորէն ճամբայ ելան գացին դէպ ՚ի Սին անապա-

տը ։ Ան ատենը երբոր ալ ուտելիքնին սկսաւ պակսիլ, ամէնքը մէկ բերան տրտնջալով Մովսէսի ու Ահարոնի վրայ՝ կ՚ըսէին․ "Երանի թէ Եգիպտոս ան Աստուծոյ խրկած պատուհասներովը մենք ալ մեռած ըլլայինք, երբոր մսին պըտուկներուն քովը նստած՝ կուշտ մեր հացը կ՚ուտէինք, քան թէ մեզ աս անապատ տեղս հանեցիք բերիք՝ որ հոս ամէնքս սովը սպաննէ"։ Մովսէս ու Ահարոն ալ իրենց ըսին թէ՝ "Ի՞նչ կ՚ընէք, ատ ձեր տրտունջը մեզի չէ՝ հապա Աստուծոյ վրայ կ՚երթայ՝ որ ինքը ձեզ Եգիպտոսէ հաներ է"։ Եւ Աստուծոյ դիէն իրենց խօսք տուին՝ որ ան իրիկունը ուտելու միս գտնեն, ու մէկալ առտուանց հաց ալ ունենան․ և աս Մովսէսի խօսքը Աստուած Իսրայելացւոց հաւտացընելու համար՝ ան իրենց առաջնորդող Սիւն ամպոյ ըսածը աւելի լուսաւոր ու փառաւոր երևցուց ան ատենը։ Ետքը Մովսէսի ըսածին պէս՝ իրիկուան դէմ անհուն անհամար լորամարգի (այսինքն պըլտըրճին) եկաւ ինջաւ իրենց բանակին վրայ ու մէկալ օրը առտուանց կանուխ ելլեն տեսնեն որ բանակին չորս դին գետնին երեսը գինձի (այսինքն քիշնիշի) պէս մանտրտիկ կլոր ձերմակ բան մը ինջեր է․ ուստի Իսրայելացիք զարմանալով սկսան մէյմէկու եբրայեցերէն հարցընել ըսել՝ Մա՞ն հու, որ ըսել է թէ՝ Ա՞ ինչ է․ և ասով անոր անունը՝ Մանանա մնաց։ Մովսէս ալ ըսաւ․ "Ահա աս է հացը որ Աստուած ձեզի կու տայ որ ուտէք"։ Ետքը Աստուծոյ դիէն Մովսէս անոնց ապսպրեց՝ որ ամէն առտու ելլեն իրենց մէկ օրուան պէտք եղածին չափ անկէց ժողվեն, որ ան օրը ուտեն՝ մէկալ օրուան չթողուն․ ու ուրբաթ օրերը երկու չափ

ժողվէն, որ շաբաթ օրուան ալ բաւական ըլլայ։ Ինչու որ՝ շաբթու մէջը միայն վեց օր կ'իջնար աս մանանաս՝ շաբաթ օրերը չէր ի գար. և թէ առտուանց ուշանային՝ կանուխ չժողվէին նէ, արեւը վրան ցայթածին պէս կը հալէր բան չէր մընար. և թէ շաբաթ օրէն 'ի զատ՝ ուրիշ օրուան համար պահէին նէ՝ կ'աւրէր կ'որդնոտէր։ Աս մանանաս անանկ բան մըն էր՝ որ առաջ կը ծեծէին ալիւրի պէս կ'ընէին, ետքը շաղուելով հացի խմորի պէս կը շինէին, և այնպէս կ'եփէին կ'ուտէին, որ շատ անոյշ ու համով բան կ'ըլլար, և մարդը աղէկ կը կշտացնէր. անանկ որ՝ բոլոր Իսրայելացիքը աս մանանայով ապրեցան ան քառսուն տարի ճամբորդութեան ատեննին, մինչեւ որ տեղերնին հասան։ Նաև աս ալ հրամայեց Աստուած Իսրայելացւոց՝ որ ան մանանայէն մէկ ամանով մը առնեն զատ պահեն, որ աստուածային բարերարութեանը յաւիտենական յիշատակ մնայ իրենց ազգին մէջը, որով անապատը իրենք կերակրեց Աստուած. և ան ամանով մանանան ետքը տապանակին մէջը դըրուեցաւ պահուեցաւ։ Աս Սին ըսուած անապատէն երբոր ելան Ռափիդիմ ըսած տեղը եկան՝ հոն ալ խմելու ջուր չգտան. ուստի նորէն ժողովուրդը սկսաւ տրտնջալ ու բամբասել Մովսէսի դէմ. “Ինչո՞ւ, ըսին, մեզ Եգիպտոսէ հանեցիր աս անապատ տեղս բերիր՝ որ մեզ ամէնքս ծարաւէն ջարդես„. և աս բանիս համար քիչ մնաց որ Մովսէսը քարկոծէին։ Մովսէս ալ գանգըտելով Աստուծոյ դիմեց՝ որ ասոր ճարը տեսնէ. ան ատենը Աստուած ալ հրամայեց որ՝ մէկ քանի հոգի մը անոնց ծերերէն հետը առած երթայ դիմացը Քորեբ լեռը, և

հոն իր գաւազանովը ապառաժ քարէն զարնէ, որ անկէց բխած ջուրը ժողովուրդը խմէ: Մովսէս ալ անանկ ջուրերնին խմցուց. և ան տեղին անունը՝ Փորձութիւն դրաւ, ինչու որ՝ Իսրայելացիքը ասով Աստուած փորձել ուզեցին:

ԳԼՈՒԽ Թ.

Ամաղեկացիքը կը ջարդուին Իսրայելացիներէն: Յոթոր կու գայ Մովսէսը բարեւելու:

Ամ աշխարհի 2514: (Ելից. ԺԷ. ԺԸ.)

Աս տեղուանքս Ամաղեկացի ըսուած ազգը պինտ առջինը եղաւ որ Իսրայելացւոց դէմ կեցաւ, հետերնին պատերազմ ուզեց ընել: Մովսէս ալ զօրապետ դրաւ Յեսու որդին Նաւեայ Եփրեմայ ցեղէն, և իրեն հրամայեց որ ժողովրդոց մէջէն կորիճ ուժով մարդիկ ընտրէ հետը առնէ, Ամաղեկացւոց դէմ պատերազմի ելլէ. ու ան ատենը ինքն ալ՝ գաւազանը ձեռքը՝ Ահարոնի ու Ովրի հետ լերան վրայ ելաւ, որ անկէց պատերազմը տեսնէ, ու աղօթք ընէ վրանին: Ան պատերազմին ատենը Մովսէս թևերը վեր բռնած աղօթք որ կ՚ընէր՝ Իսրայելացիները կը յաղթէին, երբոր յոգնելէն Մովսէսի թևերը վար կ՚ինջնար՝ Ամաղեկացիները վրայ կ՚ելլէին: Աս որ տեսան Ահարոն ու Ովր, առին Մովսէսը մէկ քարի մը վրայ հանգիստ նստեցուցին, ու մէկը աս դիէն՝ մէկալը ան դիէն թևերուն ներքևը մտան վեր բռնեցին. և անանկ ինչուան իրիկուն Մովսէս բազկատարած աղօթք ընելով, Յեսու բոլոր Ամաղեկացիները տակ առաւ ջարդեց: Ետքը Մովսէսի հրամայեց Աստուած՝ որ աս յաղ-

թուլթեանս յիշատակարանը գրէ՝ ու Յեսուայ տայ, և ըսէ որ՝ Աստուած բոլորովին Ամաղեկացւոց յիշատակը աշխարհքէս պիտի վերցընէ: Մովսէս ալ ՚ի շնորհակալութիւն աս յաղթութեանս ան տեղը Աստուծոյ մէկ սեղան մը շինեց, ու անունը դրաւ՝ Տէր ապաւէն իմ:

Աս առեններս Յոթոր Մովսեսի աները ան տեղուանքը մօտ բնակած ըլլալով, ինքն ալ հետը առած Մովսէսի կնիկը և երկու տղաքը (որ՝ ինչ պէս կ'ըսեն՝ նորէն Մովսէս Եգիպտոսէ հոն խրկեր էր), ելաւ եկաւ որ Մովսէսը բարևէ, և Իսրայելացւոց ուրախակից ըլլայ Եգիպտացւոց ձեռքէն ազատութեանը համար: Մովսէս ալ շատ սիրով մեծարանքով ընդունեց իր աները, ու առաւ տեղն ՚ի տեղը անոր պատմեց Փարաւոնի ձեռքէն իրենց գլխէն անցածները, և Աստուծոյ Իսրայելացւոց վրայ ըրած բարիքը և նախախնամութիւնը. որ Յոթոր ալ լսելով փառք և գոհութիւն կու տար Աստուծոյ: Ետքը անոր մէկալ օրը Յոթոր տեսնելով որ առտուանց ինչուան իրիկուն ժողովուրդը Մովսեսի գլուխը թափեր են, ու Մովսէս միս մինաւոր անոնց ամէն մէկուն դատաստանը (այսինքն շէրահաթը) կտրելու իրաւունքը ցուցընելու կը տանջուի կոր, աս բանիս չհաւնեցաւ Յոթոր, դարձաւ Մովսեսի ըսաւ. "Աս աղէկ չես ըներ, որ դուն ալ՝ ժողովուրդն ալ հետդ մէյտեղ չափէ դուրս կը տանջուիք. աս մինաւոր ընելու բան չէ,,: Ետև Մովսեսի աս խրատս տուաւ որ՝ ան բոլոր ժողովուրդին մէջէն՝ ինքը խելացի, արդար, աստուածավախ ու խոնարհ մարդիկ ընտրէ. և ասոնք իրեն ներքևը դատաւորներ դնէ, հազար մարդու վրայ՝ մէկը, հարիւրին՝ մէկ ուրիշ մը, յիսունին՝

ուրիշ մը, տասնին ալ՝ մէկ մը, որ մանր բաներուն դատաստանը անոնք տեսնեն. ու մեծ բան մը որ հանդիպի նէ՝ իրեն բերեն՝ որ ինքը կտրէ՝ իրաւունքը ցուցունէ: Աս Յոթորայ տուած խրատը՝ Մովսէս իբրև Աստուծմէ իրեն յայտնուած՝ անանկ սիրով մտեց, ու լսածին պէս ընելով անկէ ետև ալ շատ աշխատանք չէր քաշեր այնչափ ժողովուրդը կառավարելու:

ԳԼՈՒԽ Ժ.

Աստուած Սինա լեռը տասնաբանեայ պատուիրանները կու տայ Իսրայելացւոց:

Ամ աշխարհի 2514: (Ելից. ԺԹ. Ի:)

Իսրայելացիք Ռափիդիմէն ելած՝ Սինա լեռան տակը եկան հասան նէ՝ լման իրեք ամիս եղաւ Եգիպտոսէ ելլելէն. և հոն լեռանը դիմացը երբոր Աստուծոյ հրամանովը բանակնին դրին կանկ առին, Մովսէս մինաւոր Սինա լեռան գլուխը ելաւ, ու Աստուած՝ Իսրայելացւոց ազգին ըրած բարերարութիւնները Մովսեսի առջևը դնելով, հրամայեց որ երթայ իրենց ըսէ թէ՝ Աստուած հետերնին ուխտ ու դաշինք կ'ուզէ դնել, որ Եբրայեցւոց ազգը ուրիշ ազգերուն մէջէն ընտրած՝ իրեն մէկ հատիկ սիրելի ժողովուրդ ընէ: Մովսէս ալ լեռնէն իջաւ՝ աս բաները բոլոր ժողովրդոց առջևը դրաւ: Անոնք ալ ամէնը մէկ բերան հաւնեցան խօսք տուին թէ՝ ինչ որ Աստուած մեզի կը հրամայէ նէ՝ կը հնազանդինք անանկ կ'ընենք: Մովսէս նորէն լեռը ելաւ որ աս ժողովուրդին պատասխանը Աստուծոյ տանի. և ան ատենը Աստուած Մովսեսի

ըսաւ. “Ինչուան աս օրս հետդ առանձին կը խօսէի, հիմա ամպերու մէջէն պիտի քու հետդ յայտնի զրուցեմ, որ ժողովուրդն ալ իրենց ականջովը լսեն, և այսուհետև կատարեալ հաւտան քեզի”: Նաև հրամայեց որ նորէն երթայ անոնց ապսպրէ՝ որ լաթերնին լուանան սրբուին մաքրուին, ու այսպիսի պատրաստութեամբ իրեն օրէնքները առնեն՝ որ անկէց երեք օրէն ետև պիտի տայ. Նաև աս ալ ըսաւ որ՝ լերանը չորս դին սահման (այսինքն սինօռ) դընեն, ու չըլլայ թէ մարդ կամ ուրիշ կենդանի անկէց անդին անցնի, որ ան տեղը չպատժուի չարաչար մեռնի: Աս բոլոր բաները Մովսէս Իսրայելացւոց գալէն ըսելէն ետև, երբոր օրն որ եղաւ՝ առտուանց կանուխ ժողովուրդը ելաւ տեսաւ որ՝ Սինա լերան գլուխը ամպերով ծածկած սոսկալի կայծակներ ցաթկըցընելով կ'երեր կը մխար, ու գոռալով զարհուրելի փողերու ձայներ անկէց կու գար: Երբոր անանկ լերան չորս դին ժողովուրդն որ սարսափած կեցեր էր, ան ատենը Աստուած ահաւոր ձայնով՝ ան ամպերուն մէջէն իր տասնաբանեայ պատուիրանքները սկսաւ աս կարգովս ըսել.

Ա. “Ես եմ քու տէր Աստուածդ, որ քեզ Եգիպտացւոց ծառայութենէ ազատեցի: Ինծմէ ալ ուրիշ աստուածներ չունենաս. ամենևին մէկ կերպարանքով մը չըլլայ որ քեզի կուռք շինես՝ ոչ երկինք տեսածներուդ նմանութիւնով, ոչ երկրի վրայ եղածներուն, կամ ջրի մէջ գըտնուածներուն. ու չըլլայ թէ անոնց երկրպագութիւն ընես, անոնք պաշտես. թէ չէ գիտնաս որ ես քու տէր Աստուածդ՝ անանկ նախանձոտ Աստուած եմ, որ իս ատող հայրերուն մեղաց ճնա-

ցած պատիժը՝ կը հատուցանեմ իրենց որդւոցը մինչեւ իրեք ու չորս պորտը. ու իս սիրողներուն կ՚ողորմիմ՝ մինչեւ անոնց հազար պորտը:

Բ. "Քու տէր Աստուծոյդ անունը՝ բերան առած պարապ տեղ մի՛ բանեցըներ. գիտնաս որ Աստուած ան մարդը անմեղ չսեպեր, որ իր անունը անհարկի տեղուանք կը բանեցընէ:

Գ. "Յիշէ՛ որ սուրբ պահես շաբաթ օրը: Վեց օրուան մէջ բանէ, ինչ գործք ունիս նէ ըրէ. եօթներորդ օրը շաբաթ՝ քու տէր Աստուծոյդ նուիրած է. ան օրը ամենեւին բան մի՛ բանիր, ո՛չ դուն, ո՛չ քու տղադ, ո՛չ քու աղջիկդ, ո՛չ ծառադ, և ո՛չ աղախինդ. ո՛չ էշդ, ո՛չ եզդ, և ո՛չ ուրիշ անասուններդ. նաև ո՛չ քեզի հետ կեցող օտար մարդիկը: Որովհետև՝ վեց օրը ըրաւ տէր Աստուած երկինքը ու երկիրս ու ծովը՝ և ամէն բաները որ անոնց մէջ են, ու եօթներորդ օրը հանգչեցաւ. անոր համար ինքը օրհնեց աս օրս ու սրբացուց:

Դ. "Պատիւ տո՛ւր մեծարէ քու հայրդ ու քու մայրդ, որ քեզի աղէկ ըլլայ և շատ ապրիս ան բարի երկրին վրայ՝ որ քու տէր Աստուածդ պիտի քեզի տայ:

Ե. "Սպանութիւն մի՛ ըներ:

Զ. "Շնութիւն մի՛ ըներ:

Է. "Գողութիւն մի՛ ըներ:

Ը. "Սուտ վկայութիւն մի՛ ըներ քու ընկերիդ վրայ:

Թ. Ժ. "Մի՛ ցանկար, այսինքն աչք մի՛ տընկեր ուրիշի տանը, կամ անոր արտին (այսինքն Թառլային): Մի՛ ցանկար ուրիշի կնկանը, ո՛չ անոր ծառային, ո՛չ աղախնին, ո՛չ եզանը, ո՛չ էշուն, և ո՛չ ալ ինչ որ ուրիշը ունի նէ,,:

Ան ատենը ժողովուրդը երբոր աս աստուածային սոսկալի տեսիլքս տեսաւ ու ահագին ձայները որ լսեց, սաստիկ զարհուրելով ետ քաշուած աղաչեցին Մովսեսի՝ որ անկէ ետքը ինքը երթայ Աստուծոյ հետ մինաւոր խօսի, ու անանկ գայ իրենց հասկըցընէ Աստուծոյ հրամանները. որ չըլլայ թէ ըսին՝ մէյ մ՚ալ որ ասանկ հանդըպի նէ՝ վախերնէս մեռնինք: Մովսէս ալ իրենց սիրտ տուաւ մխիթարեց. և երբոր նորէն Աստուած ինքը կանչեց, Սինա լեռը ելաւ՝ ու ամպով ծածկուած հոն Աստուծոյ հետ կեցաւ քառսուն օր՝ քառսուն գիշեր: Եւ ան ատենին մէջը Աստուած ուրիշ ալ շատ օրէնքներ և աստուածպաշտութեան ծէսեր Մովսեսի ըսաւ որ Իսրայելացւոց տայ սորվեցընէ. ետքը ան տասնաբանեայ պատուիրանքներն ալ երկու քարի վրայ գրած՝ Աստուած իրեն տուաւ որ Իսրայելացւոց տանի:

ԳԼՈՒԽ ԺԱ.

Իսրայելացիք Աստուած կը թողուն՝ հորթ կը պաշտեն:

Ամ աշխարհի 2514: (Ելից. ԼԲ. ԼԳ. ԼԴ:)

Ան քառսուն օրուան մէջը Իսրայելացիքը տեսնելով որ Մովսէս ուշացաւ՝ չերևար կոր, շատ դժարնին եկաւ. ուստի գացին Ահարոնի վրայ թափեցան ըսին. “Դուն մեզի աստուածներ շինէ՝ որ անոնք մեզի առաջնորդութիւն ընեն տանին. ան Մովսէսը որ մեզ Եգիպտոսէ հանեց՝ չենք գիտեր ինչ եղաւ որ չերևար”: Ահարոն ալ հրամայեց որ՝ երթան իրենց կնիկներուն ու զաւկըներուն ոսկի օղերը ականջներէն հա-

նեն իրեն բերեն. և անոնք Ահարոն առաւ հալեցուց, անով մէկ ոսկիէ հորթ մը թափեց: Երբոր աս տեսան Իսրայելացիքը՝ խիստ ուրախացան, ու (ինչպէս կ'ըսեն) հրաշք սեպելով աս բանս որ Եգիպտացւոց պաշտած Աստուծոյն կերպարանքը ելաւ, անոր համար սկսան ըսել՝ թէ Աս է մեր Աստուածը որ մեզ Եգիպտոսէն հանեց: Ահարոն ալ դրաւ՝ անոր առջևը սեղան շինել տուաւ, ու ամենուն ծանուցում ըրաւ որ վաղը գան անոր տօնախմբութիւնը կատարեն. Ժողովուրդն ալ մէկալ օրը եկան զոհ մատուցին անոր առջև. և ամէնքը ուրախութեամբ նստան կերան խմեցին, ու ետքը ելան սկսան խաղալ պարցաթկել ան հորթուն առջևը: Աս Իսրայելացւոց ըրած կռապաշտութիւնը՝ Աստուած Սինա լերան վրայ Մովսեսի իմացուց. և վրանին սաստիկ սրդողելով ըսաւ որ բոլորովին ջարդէ ջնջէ բոլոր Իսրայելացիքը, ու Մովսէսը միայն պահէ՝ մեծ ազգ ընէ: Բայց Մովսէս մէջ մտաւ, հազար աղաչանքով պաղատանքով ձօրով դադրեցուց Աստուծոյ բարկութիւնը որ աս բանս չընէ: Ետքը Մովսէս ան Աստուծոյ դրած տասնաբանեայ պատուիրանքը ձեռքը բռնած՝ Յեսուի հետ որ լեռնէն իջած կու գար կոր, Յեսուն հեռուանց ժողովրդոց կանչուըռտելու ձայնն որ լսեց, բանը չգիտնալով Մովսեսի ըսաւ թէ՝ "Բանակէն պատերազմ ընելու ձայն կու գայ կոր": Մովսէս ալ ըսաւ. "Աս՝ յաղթութիւն ընողներու կամ յաղթուողներու ձայն չէ, հապա ես թմրած գինովներու ձայն կը լսեմ": Եւ երբոր Մովսէս Իսրայելացւոց բանակին մօտեցաւ, և ան հորթը՝ ու առջևը պար բռնողներն որ տեսաւ, սաստիկ բարկութենէն ներքև

վրայ եղած՝ ան իր ձեռքի տասնաբանեայ պատուիրանքին քարերը ան տեղը գետինը զարկաջարդեց, Անարժան են, ըսելով, աս փոփոխամիտ ժողովուրդս այսպիսի աստուածային սուրբ օրինաց: Ետքը շուտ մը գնաց կործանեց ան ոսկի հորթը, ու կրակը դրաւ երեց, խարտոցով (այսինքն էյէով) մանրեց, և ան մանրուքը ջրին մէջը ցանեց՝ թերեհաւատ ժողովրդոյը խմցուց, որ իմանան թէ ան ինտո՛ր ոչինչ բան է, որ իրենք Աստուծոյ տեղ դրած կը պաշտէին: Նաև Ահարոնի վրայ ալ սաստիկ սրդողելով երեսը վար տուաւ՝ որ աս կռապաշտութեանս ինքն ալ պատճառ եղեր է՝ դէմ չէ կեցեր: Ետև աս կերպով ուզեց Մովսէս որ Աստուծոյ բարկութիւնը Իսրայելացւոց վրայէն վերցընէ. ինքը մէկդի բանակին դուռը կեցաւ՝ ու ժողովրդոց ըսաւ. "Ով որ Աստուծոյ դին է նէ՝ քովս գայ": Աս որ լսեցին Ղևեայ ցեղին մարդիկը՝ բոլորը քովը ժողվուեցա՛ն. ան ատենը Մովսէս Աստուծոյ կողմանէ իրենց հրամայեց որ թուրերնին առնեն բանակը մտնեն, ու չնային՝ ո՛չ ազգական ո՛չ բարեկամ, առանց խնայելու սպաննեն ան կռապաշտութիւն ընողները: Ասանկ՝ իրեք հազարի չափ մարդ ջարդուեցաւ. և Ղևտացիները աս սուրբ վրէժխնդրութեանս համա՛ր մանաւորապէս Աստուծոյ սիրելի եղան՝ իր օրհնութիւնը առին, որ ետքը Իսրայելացւոց քահանայութիւնը Աստուած իրենց ցեղին տուաւ:

Անկէ ետև նորէն մէջ մտաւ Մովսէս, ու շատ աղաչանքով Աստուծոյ սիրտը առաւ, որ աս ապերախտութեանս համար ջնջել վերցընել կ'ուզէր Իսրայելացւոց ժողովուրդը. ու ասանկ ըրաւ որ՝ Աստուած հրամայեց իրեն որ առջինին

պէս՝ նորէն երկու քար չինէ Սինա լեռը երթայ։ Մովսէս ալ չինեց՝ առաւ տարաւ. ու հոն մէյ մ՚ալ Աստուծոյ հետ քառասուն օր քառասուն գիշեր կեցաւ, որ Աստուած ան առջի տուած օրէնքները նորէն յիշելով՝ ան քարերուն վրայ Մովսեսի գրել տուաւ տասնաբանեայ պատուիրանքը։ Եւ անկէ ետև երբոր աս պատուիրանքներս առած Մովսէս եկաւ Իսրայելացւոց երեւցաւ, Մովսեսի երեսը անանկ փառաւոր ճառագայթով կը վառուէր՝ որ ժողովուրդը վախէն քովը չէին կրնար մօտենալ. անոր համար՝ ալ անկէ ետքը Մովսէս սովորութիւն ըրաւ՝ որ ժողովրդին հետ զրուցելու որ կ՚ըլլար՝ երեսը մէկ քօղ մը կը ծածկէր, և երբոր կ՚երթար Աստուծոյ հետ խօսելու՝ ան քօղը երեսէն կը վերցընէր։

ԳԼՈՒԽ ԺԲ.

Խորանին ու տապանակին շինելը, և ուրիշ աստուածպաշտութեան ծեսերը :

Ամ աշխարհի 2514 : (Ելից. ԼԵ. ԼԶ. ԼԷ :)

Մովսէս երկրորդ անգամը տասը պատուիրանաց քարերը բերելէն ետև՝ բոլոր ժողովուրդը մէյտեղ ժողվեց, ու յորդորեց որ ան քառասուն օրուան Աստուծոյ իրեն յայտնած աստուածպաշտութեան բաներուն ձեռք զարնեն՝ կատարեն :

Անոնք ալ սիրով խօսք տուին որ ընեն. ուստի սկսան ընծայ տալ Աստուծոյ իրենց աղէկ հագուստները և զարդարանքները, նաև ոսկիէ ու արծըթէ ամանները, ազնիւ քարեր, և ուրիշ ալ այսպիսի սուղ բաներ։ Անոնք Մովսէս առաւ

ու Աստուծոյ հրամանովը կանչեց Բեսելիէլ ըսուած մէկ մարդ մը Յուդայի ցեղէն, ու Եղիաբ՝ Դանայ ցեղէն՝ իրենց յանձնեց. որ երկուքն ալ (այսպիսի բարակ արհեստներէն հասկընալէն 'ի զատ՝ հոգւով սրբով ալ լուսաւորուած ըլլալով) Մովսեսի տուն տալովը՝ առաջ Խորան վկայութեան ըսուածը շինեցին, որ մէկ պզտիկ ժամ մը կամ աղօթարան մըն էր, վրանի (այսինքն չատըրի) պէս շինած. և Ճամբան՝ ուր որ Իսրայէլացիք բանակնին կը դնէին՝ անոր մէջ տեղը աս խորան վկայութեանը կը կայնեցընէին կը յարմարցընէին: Ետքը Տապանակ կտակարանաց ըսուածը շինեցին, (որ ան խորանին մէջը կը պահուէր). և աս ալ մէկ սնտուկ մըն էր անփուտ (կամ ապանոզ) փայտէ՝ ներսէն դրսէն ոսկիէ թիթեղով (այսինքն թէնեքէով) պատած. ու վրայի խուփը (կամ խափախը) բոլոր մէկ կտոր թափծու ոսկիէ՝ որ ասիկայ ալ Քաւութիւն կ'ըսուէր: Ասոր վրայ երկու ոսկիէ թափծու քերոբէ՝ հրեշտակ դրած էր՝ մէկը ասդիէն և մէկալը անդիէն, որ թևերնին (այսինքն խանատնին) բացած կը ծածկէին տապանակը. և աս տապանակին մէջը կը պահուէր տասնաբանեայ պատուիրանաց դրած քարերը, և մէկ ոսկիէ սափորով (այսինքն տէստիով) մը մանանան. ու ետքը նաև Ահարոնի գաւազանը որ հրաշքով կանանչցաւ. աս իրեք բանս: Ասկէ 'ի զատ վկայութեան խորանին մէջը երկու սեղան ալ շինուեցաւ ոսկիով պատած. ասոնց մէկը կ'ըսուէր՝ Սեղան առաջաւորութեան, որ միշտ տասուերկու բաղարջ հաց վրան կը դրուէր. և մէկալը Սեղան խնկոց, ուր Աստուծոյ ընծայուած բաները կը դրուէին. ու խորանին դրսի դին գաւիթը՝ ուրիշ սեղան

մըն ալ՝ վրան ողջակէզ զոհ ընելու համար, զօ-
հէն ամէն գործիքներովը ։

Նաև մէկ մեծ ոսկիէ թափծու աշտանակ (այսինքն ճրագկալ կամ շամտան) մըն ալ՝ բարակ բանուածքներով զարդարած, որ վերի դին եօթը ճեղ կը բաժնուէր, և ամէն մէկին ծայրը մէյմէկ կանթեղ, որ բոլոր գիշերը ան վկայութեան խորանին մէջը պիտի վառէր ։ Նաև երբոր բոլոր Ղևեայ ցեղը՝ (որ Ղևտացի ըսուեցան) Աստուած իր ծառայութեան համար որ առաւ, ու անոնց մէջէն Մովսեսի եղբայրը Ահարոնը՝ իր զաւկըներովը որդւոց որդի քահանայ ու քահանայապետ սահմանեց որ ըլլան, անոնց աստուածպաշտութեան ատենի հագուստներն ալ շինուեցան. և աս բոլոր ըսածներս՝ Մովսէս սուրբ եղով օծեց որ Աստուծոյ նուիրուեցան ։ Վկայութեան խորանը երբոր ասանկ իր ամէն պիտանաւորութեամբ որ լմնցաւ, ան ատենը Աստուած ալ ամպով ծածկեց զանիկայ, ու բոլոր գիշերը մէկ ճառագայթով լոյս մը անոր վրան կ'երևար ։ Ճամբայ ըրած ատեններն որ խորանը կը ժողվէին՝ ան ամպը անյայտ կ'ըլլար. ու տեղէ տեղ ուր որ բանակ կը դնէին՝ խորանը կը հաստատէին, նորէն ան ամպը կու գար խորանը կը պատէր, ու միշտ գիշերը ան լոյսը վրան կ'երևար ։

ԳԼՈՒԽ ԺԳ.

Նադաբ ու Աբիուդ, և ուրիշ յանցաւորներու կը պատժուին :

Յանստոյգ ամի : (Ղևտ. Ժ. ԻԴ : Թուոց. ԺԵ :)

Աստուած ուրիշ օրէնքներէն 'ի զատ աս ալ հրամայեր էր՝ որ քահանաները գիշեր ու ցորեկ կրակը միշտ վառ պահեն ողջակիզաց սեղանին վրայ, որ այն սուրբ կրակէն բանեցընեն բուրվառին մէջը՝ երբոր խորանը խնկարկել պէտք ըլլայ :

Մէկ անգամ մը հանդըպեցաւ որ՝ Նաբադ կամ Նադաբ ու Աբիուդ՝ Ահարոնի մեծ որդիքը՝ (որ իրենք ալ քահանայ էին), անհոգութեամբ իրենց բուրվառներուն մէջը դրսէն ուրիշ կրակ դրած՝ անանկ խորանը խունկ կը ծխէին նէ, յանկարծ սեղանէն կրակ մը ելաւ՝ ու հոն խորանին մէջը էրեց մեռցուց զիրենք : Ան որ տեսան՝ ամէնքը սոսկացին զարհուրեցան . ու մէկալ քահանաներուն խրատ եղաւ որ՝ ինչպէս զգուշութեամբ պիտի կատարեն ան Աստուծոյ հրամանովը դրած ծէսերը :

Ասկէ ետքը մէկ անգամ մը երկու հոգի մէկ-մէկու հետ կռիւ ընէնէին՝ ասոնցմէ մէկը (որ հայրը եգիպտացի ու մայրը իսրայելացի էր), ան բարկութեան մէջը՝ մէկալին (որ իսրայելացի էր) անունը հայհոյեց . աս որ լսեցին քովի եղողները զինքը բռնեցին Մովսեսի բերին : Մովսէս ալ Աստուծոյ հարցուց, ու հրամայեց որ ան հայհոյիչը բանակէն դուրս հանեն, և բրած հայհոյանքը լսողները՝ երթան ձեռուընին անոր գլու

խուն վրան դնեն՝ նշան թէ իրենք վկայ են , և բոլոր ժողովուրդը զանիկայ քարկոծեն . ու անանկ ան մարդը սպաննեցին :

Ուրիշ հեղ մըն ալ մէկ իսրայելացի մը գտան՝ որ շաբաթ օրը լեռը ելեր փայտ կը ժողվէր . ասիկայ բռնեցին Մովսէսի և Ահարոնի առջևը բերին՝ որ անոր դատաստանը կտրեն : Անոնք ալ երբոր տարակուսելով մարդը բանտը դրին՝ ու հարցուցին Աստուծոյ , Աստուած հրամայեց որ անիկայ բանակէն դուրս հանեն՝ ու այնպէս քարկոծելով մեռցընեն :

ԳԼՈՒԽ ԺԴ.

իսրայելացիք Աստուծոյ դէմ կը տրտնջան , ու կը պատժուին :

Ամ' աշխարհի 2515 : (Թուոց . ԺԱ. :)

Իսրայելացւոց բանակը մէկ տարիի չափ Սինա լերան տակը կենալէն ետև՝ երբոր ելաւ անկէց իրեք օր ճամբայ ըրաւ դէպ 'ի Փառանու անապատը , ան ատենը ժողովուրդը Աստուծոյ դէմ սկսաւ տրտնջալ՝ թէ աս ինչ չարչարանք է մեր քաշածը : Անոր համար սրդողեցաւ Աստուած՝ սոսկալի կրակ մը ձգեց վրանին , որ էրեց լափեց բանակին մէկ կողմը՝ ուր որ ան տրտնջողները կ'ըլլային . անանկ որ՝ Մովսէսի աղօթքովը ճորով դադրեցաւ աս պատիժս . և աս պատճառովս ան տեղւոյն անունը՝ Հրայրեաց (այսինքն՝ եանղըն) ըսուեցաւ : Ասկէ ետքը հասարակ վարի ժողովուրդէն մէկ փափաք մը եկաւ միս ուտելու . և անոնց հետ մէկ եղած մէկալներն ալ անանկ նստեր լալով կ'ըսէին . « Ո՜վ թէ մեզի

միս ըլլար որ ուտէինք . դեռ մտքընէս չելլար ան ձկները՝ որ Եգիպտոս ձրի կ'ուտէինք . ո՞ւր է ան սեխն ու ձմերուկը, ու պրասը, սոխն ու սխտորը, որ անօթեցեր ենք՝ և մանանայէն 'ի զատ աչուընիս ա՛լ ուրիշ բան չտեսնար ,, ։ Մովսէս ալ աս բանս լսելով՝ տակն ու վրայ եղաւ, սկսաւ գանգըտելով Աստուծոյ ըսել՝ թէ “ Ես մինաւոր կարողութիւն չունիմ այսչափ ժողովուրդը հոգալ ու կառավարել . ես ասոնց ուսկի՞ց պիտոր միս տամ, որ չորս դին առեր կու լան ու կ'ըսեն թէ՝ մեզի ուտելու միս տուր . աս բանս ես մինաւոր գլուխ չեմ կրնար տանիլ . հապա թէ չէ՝ ինծի մեծ շնորհք կ'ընէիր որ իս մեռցընէիր՝ քան թէ աս թշուառութիւնները տեսնամ ,, ։

Ան ատենը Աստուած ալ Իսրայելացւոց մէջէն եօթանասուն հոգի հասուն մարդիկ ընտրել տուաւ, ու Մովսէսի շնորհքէն անոնց ալ տալով՝ օգնական դրաւ իրեն, որ հետը մէյտեղ ժողովուրդին պիտանաւորութիւնը հոգան ։ Ու ետքը բարկութեամբ հրամայեց որ՝ ան ժողովուրդը պատրաստուի որ վաղուան օրէն սկսած միս ուտէ . չէ թէ մէկ քանի օր մը, հապա մէկ ամիս մը ատեն, ինչուան որ, ըսաւ, ա՛լ յափրանայնէն (այսինքն պըխմիշ ըլլալէն) քիթերնէն դուրս գայ ։ Աս ըսածիս վրայ Մովսէս ալ զարմանալով դարձաւ ըսաւ Աստուծոյ . “ Աս ժողովուրդիս մէջը միայն կտրիճները վեցհարիւր հազար հոգի են, ինչպէս պիտոր ըլլայ՝ որ ասոնց ամիս մը միս բաւէ . ո՞րչափ կով ու ոչխար պիտոր մորթուին ,, ։ Աստուած ալ իրեն պատասխան տուաւ թէ՝ Հիմա կ'իմանաս Աստուծոյ կարողութիւնը, որ ան ինչպէս պիտոր ըլլայ ։ Ան ատենը ծովու դիէն մէկ սաստիկ հով մը ելաւ, և դէպ 'ի Իսրայելա-

ցւոց բանակը այնչափ լորամարգի (այսինքն պըլտըրճին) բերաւ ձգեց, որ բոլոր բանակը լեցընելէն ետև, բանակին չորս դին օրով ճամբայ՝ երկու կանգուն բարձր գետինը դիզուած կեցաւ, անանկ որ՝ երկու օր մէկ գիշեր ժողովուրդը վրան Թափեցան, ժողվելէն չէին կշտանար, որ մէջերնին պինտ քիչ ժողվողը՝ տասը քոռ (կամ 400 հոխայի չափ) բան դիզեց․ անոր համար շատն ալ ապխտեցին ու անանկ պահեցին։ Բայց շատ չանցաւ՝ և աս միս դեռ ժողովրդոց բերանն էր, ուտելով չէին հատուցած, որ Աստուած իր բարկութիւնը Թափեց ան տժգոհացող որկրամոլներուն վրայ ու չարաչար սպաննեց զիրենք։ Եւ աս պատճառով ալ ան տեղը ըսուեցաւ Գերեզմանք ցանկութեան․ ինչու որ՝ հոն Թաղուեցան ան մեծ ցանկացողները։

ԳԼՈՒԽ ԺԵ․

Ահարոն ու Մարիամ կը պատժուին։

Ամ աշխարհի 2515։ (Թուոց․ ԺԲ։)

Անկեց որ ելաւ Իսրայելացւոց բանակը Ասերովթ եկաւ, Մարիամ Մովսէսի քոյրը (ինչպէս կ՚ըսեն) Մովսէսի կնկանը հետ կռուըռտեցաւ․ ինչու որ՝ աս կնիկը տեսնելով որ Մովսէս իր էրիկը անանկ Աստուծոյ սիրելի եղաւ՝ առաջ ելաւ, իրեն քիթն ալ մեծցաւ, ու անով կը պարծենար։ Ուստի աս բանիս չդիմանալով Մարիամ՝ որ մէկ եթովպացի կամ մադիանացի կնիկ մը ասանկ գլուխ վերցընէ հպարտանայ, իր Ահարոն եղբայրը հետը առած, սկսան Մովսէսի դէմ՝ վար զարնելով ըսել թէ՝ "Միթէ Ա-

տուած միայն Մովսէսի՞ հետ կը խօսի, հապա մեզի հետ ալ խօսեր զրուցեր է ”։ Մովսէս ալ բնութեամբ խիստ հեզ (այսինքն մազլըմ) ու անուշ մարդ մը ըլլալով՝ ամենեւին անոր վրայ չսրդողեցաւ, դէմ չզրուցեց ։ Բայց Աստուած իրեն տէր ելած՝ սաստիկ բարկացաւ վրանին, հրամայեց որ երկուքն ալ խորանը գան. և հոն տեղը դրանը առջեւը ամպին մէջէն խօսեցաւ յանդիմանեց զիրենք, ու ըսաւ. “Ասանկ գիտնաք որ՝ ուրիշ մարգարէներու հետ խօսելու որ կ'ըլլամ, տեսիլքով անոնց երազին մէջը կ'երեւամ՝ այնպէս հետերնին կը խօսիմ. բայց Մովսէսի հետ՝ որ իմ տանս հաւատարիմ ծառան է՝ անանկ չեմ ըներ, հապա յայտնի բերնէ բերան կը զրուցեմ. ուր մնաց որ ինքը իմ աստուածային փառքս ալ տեսեր է. անանկ է նէ դուք ինչպէս չվախցաք՝ որ աս իմ Մովսէս ծառաս քամահրեցիք ”։ Երբոր երկուքն ալ ասանկ չեխ կերած Աստուծոյ առջեւէն ելան որ երթան, շուտ մը պատիժը առաջ Մարիամու վրայ եկաւ, որ բոլոր մարմինը բոր դուրս տուաւ՝ ձիւնի պէս վրան ճիփճերմակ կտրեցաւ ։ Ան որ տեսաւ Ահարոն՝ գնաց Մովսէսի մեղայ ըսաւ, ու իրմէ թողութիւն խնդրելով՝ աղաչեց որ ան պատիժը իրենց վրայէն վերցընէ ։ Մովսէս ալ անոնց համար Աստուծոյ աղօթք որ ըրաւ, ան ատենը Աստուած հրամայեց որ Մարիամը եօթը օր բանակէն զատուի դուրս ելլէ կենայ՝ ինչուան որ բորոտութիւնը բժշկուի, ու անանկ նորէն բանակը դառնայ ։

ԳԼՈՒԽ ԺԶ·

Մովսէս լրտեսներ կը խրկէ Քանանու երկիրը · և Իսրայէլացիք նորէն կը պատժուին ։

Ամ աշխարհի 2515 ։ (Թուոց · ԺԳ · ԺԴ ։)

Երբոր Իսրայէլացւոց բանակը Կադէս Բառնեայ եկաւ հասաւ , (որ Փառանու անապատին մէջն էր), Մովսէս իրենց ծանուցում ըրաւ թէ՝ ալ Քանանու երկիրը մտնելը մօտեցան՝ որ Աստուած խոստացեր էր որ իրենց տայ · բայց ժողովուրդը վախցաւ՝ սիրտ չըրաւ առաջ երթալու · ուստի աղաչեցին Մովսէսի՝ որ առաջ՝ մէկ քանի հոգի մը խրկէ ան երկիրները որ տեսնեն թէ ինտոր է ։ Մովսէս ալ Աստուծմէ հրաման առաւ , և այնպէս տասներկու Իսրայէլացւոց ցեղէն մէյմէկ մարդ ընտրեց որ երթան , ու իրենց ապսպրեց որ աղէկ մը նային տեսնեն ան երկիրներուն որպիսութիւնը և մարդիկը · նաև ան տեղի բուսած պտուղներէն ալ հետերնին առնեն բերեն ։ Գարնան ատեններն էր , երբոր աս տասներկու լրտեսները Ճամբայ ելան գացին · ու հոն քառասուն օր ուշանալէն ետև՝ դարձան Իսրայէլացւոց բանակը եկան , և իրենց ցուցնելու համար՝ անկէց փրցուցեր հետերնին բերեր էին պտուղական նուռեր ու թուզեր , և մէկ խաղողի ողկոյզ մը , որ այնչափ մեծ ու ծանր էր , որ մէջէն փայտ մը անցուցած՝ անանկ երկու հոգի կը վերցընէին ։ Լրտեսները աս պտուղները ցուցընելով՝ բոլոր ժողովրդոց առջևը սկսան Մովսէսի ու Ահարոնի պատմել թէ՝ « Իրաւ ան երկիրները պարարտ և բարեբեր տեղուանք են՝

որ այսպիսի պտուղ կու տան, բայց շատ զօրաւոր և ուժով են անոնց մարդիկը, քաղաքնին խոշոր պարիսպներով պատած ամրցուցած,,: Ժողովուրդը աս բաները որ լսեցին՝ սրտերնին սաստիկ վախ ինկաւ, մէջերնին մէկ շշունկոց մը մտաւ, ու սկսան Մովսէսի դէմ մռմռալ: Քաղէբ Յուդայի ցեղէն որ ան տասուերկուքէն մէկն էր՝ ինքը մէկալներուն ներհակ ժողովրդոցը սիրտ կու տար թէ Մի՛ վախնաք՝ կ'երթանք տակ կ'առնենք զանոնք. մէկալ տասը հոգին նորէն դէմ կը դնէին, ու ժողովրդոց սիրտը աւելի վախ կը ձգէին. "Ան մեր տեսած տեղը, կ'ըսէին, մարդածախ (այսինքն մարդ կերող կամ մարդզայ ընող) երկիր մըն է. անոր մարդիկը խոշոր մէյմէկ հսկայ են, անանկ որ՝ անոնց քովը մենք մարախ (այսինքն պզտի չէքիրկէ) կը նմանէինք,,: Անոր համար ժողովրդոց մէջը շատ մեծցաւ խռովութիւնը, ու բոլոր ան գիշերը իրար անցած՝ կու լային կը տժգոհային Մովսէսի ու Ահարոնի դէմ. "Շատ աղէկ էր, կ'ըսէին, որ մենք Եգիպտոս մեռած ըլլայինք՝ կամ աս անապատ տեղս մեռնէինք, քան թէ մեզ Աստուած հոն տանի՝ որ պատերազմով ջարդուինք ու մեր կնիկները տղաքը թալուին,,: Ետքը ելան "Ասանկ չըլլար, ըսին, մենք Եգիպտոս կը դառնանք կ'երթանք,,. ու սկսան խորհուրդ ընել որ մէջերնին մէկը առաջնորդ դնեն՝ որ անկէց ելլեն դառնան: Ան ատենը Մովսէս ու Ահարոն ժողովրդոց առջևը երեսի վրայ գետինը ինկան կ'աղաչէին որ աս բանս չընեն. անոնց հետ նաև Յեսու որդի Նաւեայ ու Քաղէբ որդի Յեփոնեայ, (որ ան տասուերկու լրտեսներէն էին), իրենք ալ ասոր վրայ սաստիկ ցաւելով՝ լաթերնին պատռած՝ ժո-

ժողովուրդը կը յորդորէին որ ամենևին չվախնան հոգ չընեն, միայն թէ Աստուած հետերնին ըլլայ, ան կը պատերազմի՝ կ՚ըսէին՝ իրենց տեղը։ Բայց ժողովուրդը մտիկ չըրաւ, հապա կատղած սկսան վրանին վազել, և հոն տեղը ան չորսն ալ կը քարկոծէին, թէ որ ան ժամանակը յանկարծակի Աստուծոյ փառքը՝ վկայութեան խորանին վրայ չերևնար, որ ամէնքը յայտնի տեսան. ու կանչեց Մովսէսը ըսաւ. "Աս քանի՞ մէկ է որ աս ժողովուրդը զիս կը սրդողցընէ. այսչափ հրաշքներ ըրի ատոնց աչաց առջևը, ու դեռ ինծի չեն հաւատար. թող տուր, կ՚ըսեմ, ինծի՝ որ սպաննեմ կորսնցընեմ զատոնք, և քեզ քու ազգովդ ատոնցմէ աւելի մեծցընեմ շատցընեմ"։ Մովսէս ալ շուտ մը սկսաւ նորէն աղաչել Աստուծոյ, որ իր երկայնմտութեամբը աս անգամ ալ իր ժողովըրդոցը մեղաց թողութիւն տայ, որ "Չըլլայ թէ, ըսաւ, Եգիպտացւոց և ուրիշ անհաւատ ազգերուն բերանը իյնայ Աստուած, ու ըսեն թէ՝ Իսրայելացւոց Աստուածը այնչափ բաներ ընելէն ետև չկրցաւ իր ժողովուրդը իրեն խոստացած երկիրը տանիլ, անոր համար տարաւ անապատին մէջը ձգեց մեռցուց զանոնք"։ Մովսէս այսպիսի բաներ զուրցելով՝ ճորով քիչ մը Աստուծոյ սիրտը առաւ՝ որ բոլորովին չջնջէ ժողովուրդը։ Բայց այսու ամենայնիւ երդում ընելով ըսաւ Աստուած՝ թէ "Ան Եգիպտոսէ ելլող մարդիկը՝ քսան տարիէն վեր մէկը ան աւետեաց երկիրը պիտի չմտնէ՝ ինչպէս որ իրենք ուզեցին, Յեսուէն և Քաղեբէն 'ի զատ. հապա ամէնքը ան անապատի ճամբան ոսկորնին պիտոր թողուն"։ Ուստի անկէց ետև հրամայեց Աստուած որ ճամբանին դարձընեն նորէն դէպ 'ի Կարմիր ծովը

երթան , ու անապատներուն մէջը ասդին անդին մոլորած պտըտին , ինչուան որ քառսուն տարին լման կատարուի , երբոր Աւետեաց երկիրը հասնին , փոխանակ ան քառսուն օրուան՝ որ լրտեսները հոն ուշացան : Աս Աստուծոյ սպառնալիքը եւ պատիժներն որ Իսրայելացիք լսեցին , մեղքերնին դարձաւ՝ սկսան ցաւիլ ու զղջալ իրենց ըրածներուն վրայ . եւ մէկալ օրը առտուանց կանուխ ելան Մովսէսի եկան ըսին թէ՝ «Մենք Աստուծոյ դէմ ըրած թերեհաւատութեան մեղքերնիս կ՚ուզենք սրբել . ուստի հիմա դիմացի լերան գլուխը կ՚ելլենք , ու անկէց պատերազմելով ալ առաջ կ՚երթանք» : Մովսէս տեղէն չշարժեցաւ , եւ իրենց ալ ըսաւ թէ՝ «Մի ընէք աս բանը , Աստուած հետերնիդ չէ , ձեր թշնամիները ձեզ տակ կ՚առնեն կը կոտրեն» : Անոնք մտիկ չըրին՝ իրենք իրենց գլխուն ելան գացին . Մովսէսի ըսածին պէս Ամաղեկացիքն ու Քանանացիքը դէմերնին ելան՝ խել մը կոտրեցին ասոնցմէ , մնացածները խախք եղած՝ փախան բանակը դարձան :

Աս Իսրայելացւոց պատժէս ետքը՝ որով երսունըութը տարիի չափ ալ երկնցաւ իրենց Ճամբորդութիւնը , Աստուած ան ատենները Մովսէսի ձեռքով ուրիշ ալ շատ խտրական ծէսեր եւ դատաստանական օրէնքներ տուաւ Իսրայելացւոց , որ Ղեւտացւոց եւ Երկրորդ Օրինաց գրքերուն մէջը տեղն ՚ի տեղը գրած են . նաեւ ան ժամանակները՝ ինչպէս կ՚ըսեն , հանդիպեցաւ Կորխայ պատիժը , որ հիմա պիտի պատմենք :

ԳԼՈՒԽ ԺԷ․

Կորխը, Դաթանը և Աբիրոնը կը պատժուին․ ու Ահարոնին գաւազանը կը ծաղկի։

Ամ աշխարհի 2520։ (Թուոց․ ԺԶ․ ԺԷ։)

Կորխ Ղեւեայ ցեղէն՝ Ահարոնի հօրեղբօրը որդին, որ քահանայութեան ետեւէ էր, ու Դաթան և Աբիրոն, (որ Ռուբէնի ցեղէն մեծ մարդիկ էին), աս իրեքս մէկ եղած, և ուրիշ երկու հարիւր յիսուն հոգի ալ Իսրայելացւոց խօսքի տէր մարդիկներէն հետերնին առած՝ Մովսէսի ու Ահարոնի դէմ գլուխ քաշեցին, յանդգնութեամբ վրանին ելան ըսին թէ՝ “Աս բաւական է որ Իսրայելացւոց ժողովուրդը սուրբ է, ու զԱստուած իրենց մէջերնին ունին․ ալ ձեզի ինչ՞ որ յափշտակեր էք Աստուծոյ ժողովուրդը, ու տակերնիդ առեր կ'իշխէք վրանին„։ Աս ատենը Մովսէս անոնց առջեւը երեսի վրայ ինկաւ՝ ասանկ պատասխան տուաւ թէ՝ “Աստուած որն որ ուզեց նէ՝ ան ընտրեց իրեն առաւ, ու չուզածները թողուց․ ուստի, Կորխայ ըսաւ, աս բանիս վրայ մէկալ ցեղերուն մարդոցը պիտի դժարը գար, չէ թէ Ղեւեայ ցեղին, որով Աստուած քեզ ալ քու զաւկըներովդ իրեն առեր մօտեցուցեր է․ և աս բաւական չէ՝ քահանայ ալ կ'ուզես որ ըլլաս„։ Ետքը Մովսէս աս նշանս դրաւ Կորխայ, որ վաղը իր մարդիկներովը ամէնը բուրվառնին ձեռուընին առած խորանը գան, որ հոն Աստուած իր կամքը յայտնէ․ ետքը մարդ խրկեց որ Դաթան ու Աբիրոնն ալ իրեն գան։ Անոնք ալ պատասխան տուին թէ՝ “Չենք ի գար․

աս հերիք չէ՞, ըսին, որ մեզ ան պատուական Եգիպտացւոց երկրէն հանեցիր՝ որ կաթ ու մեղր կը բխէր, և աս անապատ տեղս բերիր որ ամէնքս սպաննես. Նայէ՛ սըւոր, որ իշխան եղեր է հետերնիս սաստելով (այսինքն սէրթ) ալ կը զուրցէ. Թէ որ, ըսին, մեր աչուըներն ալ փորես հանես նէ՝ մենք քու ոտքդ գալու չենք”։

Մովսէս աս բանս որ լսեց՝ սաստիկ տակնուվրայ եղաւ, ու դարձաւ Աստուծոյ ըսաւ. “Տէր, աս ապերախտներուն աղօթքը մի՛ ընդունիր. ես ատոնցմէ ամէնուն բան մը չեմ ուզեր առեր, ու մէկուն զրկանք մը չեմ ըրած, որ վրաս ասանկ կը խօսին”։ Առտուանց Մովսէսի ըսածին պէս Կորխը՝ իրեն երկու հարիւր յիսուն հետեւողներովը բուրվառնին ձեռուընին՝ մէջը խունկ դրած՝ խորանին դուռն որ եկան, Մովսէս ալ Ահարոնի հետը իրեն բուրվառը ձեռքը բռնած հոն կեցեր էին նէ, յանկարծակի ան տեղը Աստուծոյ փառքը ամպով երեւցաւ բոլոր ժողովրդոցը, և Աստուած բարկութեամբ հրամայեց Մովսէսի ու Ահարոնի՝ որ ան ժողովրդեան մէջէն մէկդի կենան, որ ինքը ան բոլորը մէկէն ջարդէ կորսնցընէ։ Ան ժամանակը շուտ մը երկուքն ալ Աստուծոյ առջեւը երեսի վրայ ինկան, ու աղաչելով ըսին. “Աստուած Աստուած հոգւոց և ամենայն մարմնոց, մէկ մարդու մը մեղաց համար բոլոր ժողովուրդին վրա՞յ մի պիտի գայ քու բարկութիւնդ”։ Ետքը Աստուած նորէն Մովսէսի հրամայեց որ ժողովուրդը աս իրեք ապստամբներուն քովէն զատուին հեռու կենան. ուստի Մովսէս ալ աս բանս ժողովրդոց ապսպրեց՝ ու ըսաւ. “Թէ որ ատոնք ուրիշ մարդոց պէս մեռնին նէ՝

նշան ըլլայ որ Աստուած զիս ձեր վրայ չէ խրկեր. հապա թէ կարգէ դուրս ցուցանքով ողջ ողջ գետինը անցնելու որ ըլլան, գիտնաք որ ատ մարդիկը զԱստուած սաստիկ սրդողցուցեր են„։ Երբոր աս բանս կ՚ըսէր՝ մէկ մ՚ալ յանկարծակի դոռալով գետինը ճեղքուեցաւ բացուեցաւ, ու Կորխը, Դաթանը և Աբիրոնը ողջ ողջ իրենց տնով տեղովը ամէն բաներով մէջը առաւ՝ ծածկուեցան անյայտ եղան. ու անկէց ժողովուրդը սոսկալով անանկ մէկզմէկ անցան չփոթեցան՝ որ կարծես թէ բոլոր Իսրայելացւոց բանակը գետինը կ՚անցնի կոր։ Ասոնց ետևէն ան երկու հարիւր յիսուն հոգին ալ, որ գլուխ քաշեր անդին խորանին առջևը խունկ կը մատուցանէին՝ անոնց վրայ ալ կրակ ինջաւ, էրեց մոխիր դարձուց զիրենք։ Ետքը հրամայեց Աստուած որ ան էրած մարդիկներուն ձեռքի պղնձէ բուրվառները մէյտեղ բերեն հալեն, ու տափկըցուցած ողջակեզի սեղանին վրան անցընեն, որ յաւիտենական յիշատակ ըլլայ աստուածային պատուհասին, որ մէյ մըն ալ Ահարոնի զաւկըներէն դուրս՝ ուրիշ օտար ցեղէ կամ ազգէ մարդ՝ Աստուծոյ առջևը խունկ չծխէ։

Աս սոսկալի պատուհասներէն ետև շուտ մը անոր մէկալ օրը ժողովուրդը նորէն սկսաւ մըռմըռալ Մովսեսի ու Ահարոնի դէմ, և վրանին վազելով կ՚ըսէին թէ Դուք պատճառ եղաք որ երէկ այնչափ հոգի ջարդուեցան։ Անոնք ալ ճորով ձեռուընէն խալըսած խորանն որ փախան՝ ամպը ինջաւ ծածկեց զիրենք. և ան ժամանակը Աստուած ալ սաստիկ բարկանալով՝ նորէն աս երկուքին հրամայեց որ ժողովուրդին մէջէն զատուին ելլէն, որ ա՛լ մէկէն ան Իսրայելացիքը

աշխարհքէս ջնջէ ։ Իրենք ալ երբոր Աստուծոյ առջեւ խնկան աղաչելու որ թողութիւն տայ իրենց , ան ատենը ժողովուրդին մէջը ջարդը ա՛լ սկսեր էր ․ ուստի Մովսէս շուտ մը Ահարոնի ըսաւ՝ որ բուրվառը առնէ երթայ մէջերնին մըտնէ , և այնպէս անոնց մեղքը քաւելով՝ դադրեցընէ Աստուծոյ պատուհասը ․ բայց Ահարոն մինչուան գնաց որ դադրեցընէ՝ տասնըչորս հազար եօթը հարիւր հոգի ա՛լ մեռած էին ։

Ետքը Աստուած աս Իսրայէլացւոց տրտունջները բոլորովին վերցընելու համար՝ Ահարոնի քահանայութիւնը նոր հրաշքով մը ուզեց հաստատել ․ հրամայեց որ՝ Իսրայէլացւոց տասներկու ցեղն ալ զատ զատ մէկ մէկ գաւազանի վրայ իր ցեղին անունը գրէ , ու Ահարոնի գաւազանին վրայ ալ զատ իր անունը գրուի , և աս բոլոր գաւազանները մէկտեղ վկայութեան խորանը դընեն ․ “ Ետքը ասոնց մէջէն , ըսաւ , որուն գաւազանն որ ծաղկի նէ՝ նշան ըլլայ որ Աստուած զանիկայ իրեն քահանայութեան համար զատեր առեր է „ ։ Երբոր անանկ ըրին՝ վկայութեան խորանին մէջ տապանակին առջեւը դրին աս գաւազանները , մէկալ օրը Մովսէս ու Ահարոն խորանը մտան տեսան որ՝ անոնց մէջը միայն Ահարոնի գաւազանը կանանչցեր ծլեր ծաղկեր է , ու վրան ընկոյզ (այսինքն Ճէվիզ) պտուղ ալ բուսեր է ․ զասոնք դուրս հանեց Մովսէս՝ որ բոլոր ժողովուրդն ալ ան հրաշքը տեսան ։ Ետքը Աստուած հրամայեց որ ան Ահարոնի հրաշալի գաւազանը առնեն տապանակին մէջը դնեն՝ որ մէկալ բաներուն հետ պահուի , յիշատակ ըլլայ Իսրայէլացւոց անհնազանդութեանը , որ մէյ մ՚ալ չտրտնջան՝ ու չջարդուին մեռնին ։

Բայց Իսրայէլացիք աս մէկմէկու ետև վրանին եկած պատիժներէն ալ զարհուրած՝ և խիստ սրտերնին կոտրած՝ եկան Մովսեսի ըսին թէ՝ “Մենք ալ օրէ օր կը ջարդուինք կը հատնինք կը կորսուինք կոր, ով որ վկայութեան խորանը կը մօտիկնայ նէ՝ կը մեռնի. ասոր մէկ ճար մը տեսնէ մեզի ըսէ ինչ ընենք”: Մովսէս ալ Աստուծոյ հրամանովը զիրենք նորէն կարգաւորեց, որ խորանին մէջի պէտք եղածը՝ միայն Ահարոն իր տղաքներուն հետ ինքը ընէ. ու Ղևտացիները Աստուծոյ ծառայութեան մէջ ինչ գործք իրենց դրուած է նէ՝ ան ընեն, անկէց աւելի բանի ձեռք չզարնեն. և մէկալ մնացած բոլոր ժողովուրդը խորանին հետ ամենևին բան չունենան, դրսէն միայն մէկալնոնց ծառայեն:

ԳԼՈՒԽ ԺԲ.

Իսրայէլացւոց ճամբորդութեան վերջի տարին հանդիպած բաները:

Ամ աշխարհի 2552: (Թուոց. Ի. ԻԱ:)

Շատ տարիներէն ետև երբոր Իսրայէլացիք նորէն Սին անապատը եկան՝ և Կադէս ըսուած տեղը բանակնին որ դրին, հոն Մարիամ Մովսեսի ու Ահարոնի քոյրը մեռաւ՝ և ան տեղը թաղուեցաւ: Բայց աս տեղս ժողովուրդը նորէն ջրի պակասութիւն քաշելով՝ սկսան տրտնջալով նորէն Մովսէս Ահարոն ափ առնել թէ՝ “Աս ինչ է որ մեզ աս անապատս բերեր էք՝ որ ծարաւէն ջարդէք. երանի թէ, կ՚ըսէին, մենք ալ ան Աստուծոյ տուած պատիժներովը մեր եղբայրներուն հետը մեռած ըլլայինք, և աս նե-

ղութիւնները չքաշէինք ,, ։ Մովսէս ու Ահարոն ալ խորանը գացին Աստուծոյ դիմեցին․ Աստուած ալ Մովսէսի հրամայեց որ գաւազանը ձեռքը առնէ, ու Ահարոնի հետ բոլոր ժողովուրդն ալ մէյտեղ երթան ան դիմացի լեռը, հոն ապառաժ քարէն ջուր հանեն՝ որ ժողովուրդը խմէ ։ Մովսէս ալ անանկ գնաց ելաւ ան ապառաժին վրայ, ու ինչպէս կ՚ըսեն՝ տարակուսած խելքը չկտրելով որ անկէ ջուր ելլէ այնպիսի թերեհաւատներուն համար՝ "Այ քարէս, ըսաւ, ձեզի ջուր մի պիտի հանենք ,,․ և աս բանս ըսելուն պէս՝ ձեռքը երկու հեղ որ քարին զարկաւ, սկսաւ անկէց առատ ջուր բխել, որ ժողովուրդը իրենց անասուններովը խմեցին ։ Բայց աս բանիս մէջ Աստուած բարկացաւ Մովսէսի ու Ահարոնի, որ ինչպէս կ՚ըսեն՝ իրենց աս գործքըս ընելնին Աստուծոյ ըսածին վրայ տարակուսութիւն մը ցուցընելով՝ չար օրինակ տուին ժողովրդոցը․ անոր համար երկուքին ալ աս պատիժս տուաւ Աստուած՝ որ Աւետեաց երկիրը չմտնեն․ և ան պատճառովը աս ջրիս անունը՝ Ջուր բամբասանաց կամ հակառակութեան ըսուեցաւ ։

Ետքը երբոր Կադէսէ ելան Իսրայելացիք՝ Հովր լերան տակը եկան, (որ ալ իրենց Եգիպտոսէ ելլելուն քառսուն տարին մտան), Աստուած Մովսէսի իմացուց թէ Ահարոնի ալ ատենը հասաւ՝ որ իրեն ան թերեհաւատութեանը պատիժ՝ Աւետեաց երկիրը չտեսած մեռնի, ու ինչպէս պիտոր ընէր նէ՝ Մովսէսի ապըսպրեց ։ Մովսէս ալ Աստուծոյ ըսածին պէս առաւ Ահարոնը ան Հովր ըսուած լեռը տարաւ, հոն քահանայապետական զգեստները վրայէն հանեց՝

անոր Եղիազար տղին հագուեցուց, որ հօրը տեղը ինքը քահանայապետ ըլլայ. և ան լերանը վրայ մեռաւ Ահարոն հարիւր քսանուիրեք տարուան, ու հոն թաղուեցաւ. Իսրայելացիք ալ երսուն օր անոր մահուանը սուգը կատարեցին ան տեղը: Հովր լեռնէն որ ելան Սելմոնա եկան, ժողովուրդը ալ աս Ճամբու նեղութիւններէն ձանձրացած՝ նորէն սկսան Աստուծոյ դէմ տժգոհալ ու Մովսեսի ըսել՝ թէ "Մեզ Եգիպտոսէ ինչու հանեցիր, և անօթի ծարաւ մեզ աս անապատներուս մէջը կը ջարդես, որ ալ գաներ ենք ան անշահ մանանայէն՝ որ հացի տեղ կ'ուտենք": Աստուած ալ աս մեղացս պատիժ՝ չար թունաւոր (այսինքն զեհրըլի) օձեր վրանին խրկեց՝ որ շատ մարդ զարկին սպաննեցին, ինչուան որ խեղճերնին գլուխնին եկաւ՝ Մովսեսի դիմեցին՝ որ Աստուծոյ աղօթք ընէ աս պատուհասս վերցընէ: Մովսէս ալ Աստուծոյ հրամանովը մէկ պղնձէ օձ մը շինեց՝ ձողի (այսինքն սըրըգի) վրայ բարձր կայնեցուց, որ ան օձերէն զարնուողները աս պղնձէ օձը նայելով կը բժըշկուէին. ու ասանկ ընելով՝ դադրեցաւ աս պատիժս:

ԳԼՈՒԽ ԺԹ.

Բաղաամու պատմութիւնը:

Ամ աշխարհի 2559: (Թուոց. ԻԲ. ԻԳ. ԻԴ:)

Իսրայելացիքը Ճամբանին առաջ երթալով՝ երբոր Մովաբացւոց երկիրը հասան, և անոնց չդպած խաղաղութեամբ անկեց անցնիլ որ կ'ուզէին, Սեհոն Մովաբացւոց թագաւորը դէմեր-

նին ելաւ՝ չէր թողուր որ անցնին. ուստի Իսրայելացիք ալ հետերնին պատերազմ ընելով՝ զանոնք տակ առին՝ ու տիրապետեցին Ամովրացւոց երկիրը։ Անկէց ետև եկան Բասան, և հոն ալ անոնց Ովգ ըսած Թագաւորը յաղթելով՝ որ ան ալ դէմ կը դնէր, անոր երկիրն ալ առին։ Աս Իսրայելացւոց յաղթութիւններն որ լսեց Բաղակ Մովաբացւոց Թագաւորը՝ վախցաւ որ իր երկիրն ալ առնեն. անոր համար խորհուրդ ըրաւ՝ ուզեց քովը կանչել Բաղաամ որդի Բէովրայ ըսած մէկ մարգարէ մը, որ գայ Իսրայելացիները անիծէ, որ չըլլայ թէ իրեն վրան ելլեն՝ զինքն ալ յաղթեն. բայց երբոր խրկած մարդիկը Բաղաամու գացին, ու ան ալ Աստուծոյ հարցուց, Աստուած արգիլեց որ չերթայ։ Բաղակ Թագաւորը ետևէն մէյ մ'ալ խրկեց իր իշխանները աւելի ընծաներով, որ չէ՛ չըսէ գայ՝ իրեն խնդիրքը կատարէ։ Բաղաամն ալ առջի բերանը ան բերած ընծաներուն երեսը չնայեցաւ, ու “Թէ որ, ըսաւ, բոլոր իր տանը արծաթն ու ոսկին Բաղակ ինծի տայ՝ ես Աստուծոյ խօսքէն դուրս չեմ ելլեր, անոր ինծի տուածէն՝ աւելի պակաս բան չեմ ըսեր”։ Ետքը ան գիշերը քովը բռնեց ան մարդիկը՝ որ Աստուծոյ մէյ մ'ալ նորէն հարցընէ, ու անանկ իրենց պատասխան տայ։ Աստուած ալ երևցաւ Բաղաամու, ու իրեն թող տուաւ որ ելլէ հետերնին երթայ, միայն թէ ըսածէն դուրս չելլէ՝ անէծք չկարդայ Իսրայելացւոց վրայ։ Երբոր առտուանց ասանկ ելաւ Բաղաամը՝ իր էշը հեծաւ ու անոնց ետևէն կ'երթար, Աստուած՝ գիտնալով որ Բաղաամու սիրտը ստըկին վրայ գնաց, ու միտքը փոխուեցաւ՝ որ երթայ Թագաւորին կամքը ընէ, բար-

կացաւ վրան, դիմացէն հրեշտակ մը խրկեց՝ ձեռ-
քը Թուր բռնած վերցուցած՝ որ ճամբուն վրայ
կեցած Բաղաամը արգիլէ որ առաջ չերԹայ։
Էշն որ աս հրեշտակը անանկ դիմացը ելած տե-
սաւ, (որ Բաղաամ չէր տեսներ), վախէն սկը-
սաւ ճամբէն դուրս մէկդի երԹալ. Բաղաամ
ալ բանը չգիտնալով՝ գաւազանովը զարկաւ էշը
որ շիտակ քալէ. քիչ մը որ առաջ գացին՝ էշը նո-
րէն ան հրեշտակը տեսաւ առջևը կայնած, ու
մէյ մ՚ալ մէկդի քաշուելնուն՝ ան տեղը այգիին
պատին քովէն անանկ քսուելով գնաց՝ որ Բա-
ղաամու ոտքը ճմլեց ցաւցուց. ան ալ սրդողելով
իշուն կը զարնէր՝ որ աղէկ քալէ։ Ետքը գնաց
հրեշտակը մէկ նեղ ճամբու մը վրայ կեցաւ, որ
քովէն ամենևին անցնելու տեղ չկար. հոն առ-
ջևն որ հասաւ էշը, ա՛լ ճարը հատած՝ ան տեղը
գետինը նստաւ։ Ան ատենը՝ որ Բաղաամ ա՛լ
չարաչար կը ծեծէր էշը, Աստուած յանկարծակի
իշուն բերանը բացաւ, որ դարձաւ մարդու պես
Բաղաամու ըսաւ. "Աս քեզի ինչ ըրի՝ որ աս
իրեք անգամ կ՚ըլլայ որ զիս կը ծեծես,,։ Բա-
ղաամ ալ ըսաւ. "Անոր համար որ՝ զիս ծաղր
կ՚ընես կոր, անանկ որ ձեռքս մէկ դանակ մը ու-
նենայի նէ՝ հիմա քեզ անով կը զարնէի ալ,,։
Էշը նորէն իրեն դարձաւ ըսաւ. "Աս ան քու
էշդ չե՞մ որ պզտիկուցմէ 'ի վեր ինչուան հիմա
վրաս կը հեծնէիր, երբ ծուլացայ, քեզի ա-
սանկ բան ըրի,,։ Բաղաամ երբոր խօսքը բե-
րանը անոր պատասխան կու տար՝ Թէ չէ, յան-
կարծ Աստուած աչքը բացաւ՝ որ ինքն ալ տեսաւ
ան ահաւոր հրեշտակը, ու շուտ մը վար ինջաւ
երկրպագուԹիւն իրեն ըրաւ։ Հրեշտակը ան ա-
տենը չեխեց զինքը որ անանկ անգԹուԹեամբ

անբան անասունը կը ծեծէր, որ “Ես, ըսաւ, քու դէմդ ելեր էի քեզ բռնելու արգիլելու որ՞ ծուռ ճամբայ կ'երթայիր. ու թէ որ էշը առջեւէս չփախչըտէր, քեզ պիտոր սպաննէի՝ ու անմեղ անասունը թող տայի որ երթար„: Բաղաամ ալ “Մեղայ, ըսաւ, թէ որ կամենաս նէ՝ ետ կը դառնամ„: Հրեշտակը նորէն թող տըւաւ որ երթայ, “Միայն թէ ըսաւ՝ ինչ որ քեզի Աստուած տուն տալու ըլլայ նէ ա՛ն զրուցես„:

Երբոր եկաւ հասաւ Բաղաամ, Բաղակ թագաւորը իր առջեւը ելաւ, ու շատ մեծարանքով քովը առաւ բերաւ իրեն փառաւոր սեղան մը ըրաւ՝ բոլոր իշխաններն ալ մէյտեղ. և ետքը մէկ բարձր տեղ մը հանեց զինքը, որ անկէց Իսրայելացւոց բանակը աղէկ մը տեսնելով անէծք կարդայ վրանին: Բաղաամ ալ կախարդական բաներ ապսպրեց թագաւորին՝ որ ան ատենը ընելով՝ իրեն ճար մը ըլլայ Աստուծմէ հրաման առնելու որ անիծէ զանոնք: Բայց Բաղակ թագաւորը աս ամէն բաները ընելէն ետեւ՝ չէ թէ միայն ուզածին չհասաւ, հապա անոր ներհակը՝ անիծելու տեղը Աստուած Բաղաամու բերանը դրաւ որ Իսրայելացւոց վրայ օրհնենք կարդայ, ու անոնց ընելու յաղթութիւնները զրուցէ. նաեւ Իսրայելացւոց ազգէն գալու Մեսիային վրայ փառաւոր մարգարէութիւններ ընէ: Անոր համար Բաղաամու վրան սրդողելով Բաղակ՝ ետքը աս ըսաւ. “Քեզ իմ թշնամիներս անիծելու կանչեցի, ու դու անոնց օրհնենք տալէն չես դադրիր. ինծի ա՛լ պէտքը չես, ուսկից եկար նէ դարձիր տեղդ գնա՛. ես միտքս դրեր էի որ քեզ եւելօք պարգեւներով մեծարեմ. բայց կը տեսնեմ որ Աստուած զքեզ աս բարիքներէն զրկեց„:

Բաղաամ ալ պատասխան տուաւ՝ թէ “Քեզի չըսի՞ որ տունդ լեցուն ոսկի ու արծաթ ալ ինծի տալու ըլլաս նէ՝ Աստուծոյ իմ բերանս դրածէն աւելի կամ պակաս բան չեմ կրնար զուրցել”:

Իրաւ որ թէպէտ Բաղաամ չար մարդ մըն էր, և ինչպէս կ'երևայ նաև կախարդ ալ էր, որ ասով անարժան էր մարգարէութեան, բայց Աստուած իր մեծագործութիւնը ցուցունելու համար չգարշեցաւ իր սուրբ պատգամը այսպիսի մարդու բերանը դնել. ինչպէս անոր տալու խրատը և յանդիմանութիւնն ալ արժանապէս իր անբան իշուն բերանը դրաւ. որ երկուքն ալ իրենց բերնովը ըսածը չէին հասկընար: Անոր համար Բաղաամ ան մարգարէութիւնները ըսելէն ետև, Բաղակ թագաւորին ճամբայ ցուցուց որ՝ ինչպէս Իսրայելացիները մեղաց մէջ ձգէ, որ անով Աստուծմէ պատժուին ու ջարդուին: Ու բանը սանկ եղաւ որ, Մովաբացւոց ու Մադիանացւոց երկիրը Իսրայելացիքը երբոր բանակնին դրին, սկսան անոնց աղջիկներուն հետ պոռնկութիւն ընել. և անոնք ալ զիրենք գլխէ հանեցին՝ որ հետերնին երթան կուռքերու զոհած կերակուրներ ուտեն, ու Բէլփեգովը ըսուած կուռքերնին պաշտեն:

Աս պատճառովս Աստուած Իսրայելացւոց վրայ սաստիկ բարկացաւ, ու հրամայեց Մովսեսի՝ որ մարդ մարդու չխնայէ՝ բոլոր աս կռապաշտութիւն ընողները թրէ անցընեն. որ անանկ՝ քսանըչորս հազար հոգի ինկան: Ու աս ջարդիս ատենը Փենեհէս Ահարոնի թոռը՝ Եղիազար քահանայապետին որդին՝ Աստուծոյ կողմանէ կեցած մասնաւոր վրէժխնդրութիւն ցուցունելով, Աստուած նորէն հաստատեց որ քահանայութիւնը

ինչուան եւքը որդւոց որդի իրենց ազգին մնայ ։ Բայց աս բաները ըլլալէն ետեւ Աստուած Իսրայէլացւոց հրամայեց որ ան Մադիանացւոց վրան ելլեն՝ առանց խնայելու ջարդեն զանոնք, որ աւանկ խաբելով մեղաց տէր ըրին Իսրայէլացիքը. և աս պատերազմիս մէջը Բաղաամն ալ հետերնին ինկաւ մեռաւ ։ Նաև աւոնցմէ ձեռք ձգած կողոպուտը՝ Մովսէս Իսրայէլացւոց մէջը ամենուն արդարութեամբ բաժնեց. և ինչուան ան տեղը Յորդանանի քով առած երկիրները՝ Աստուծոյ հրամանովը Ռուբենի, Գադայ՝ ու Մանասէի կէս ցեղին տուաւ ։

ԳԼՈՒԽ Ի.

Մովսէս մարգարէն կը վախճանի, Յեսու որդի Նաւեան անոր տեղը կ'անցնի :

Ամ աշխարհի 2553 ։ (Բ. Օրի. ԼԲ. ԼԳ ։)

Աստուած որովհետեւ Մովսեսի արգիլեր էր՝ որ Իսրայէլացիքը աւետեաց երկիրը ինքը չտանի, և հոն չկոխէ, անոր համար Իսրայէլացւոց բանակը երբոր Յորդանան գետին քովերը հասաւ, որ Քանանացւոց կամ աւետեաց երկրին սահմանն էր, Աստուած Մովսեսի հրամայեց որ՝ Յեսու որդին Նաւեայ՝ (որ իր աշակերտն էր) իր տեղը Իսրայէլացւոց վրայ գլուխ կամ առաջնորդ դնէ, և ինքը մեռնելու պատրաստութիւնը տեսնէ ։ Մովսէս ալ Իսրայէլացւոց ամէն բանը կարգի դնելէն ետեւ՝ Յեսուն կանչեց, և ամենուն առջեւը աս Աստուծոյ տուած հրամանը իրեն յայտնեց, ու սիրտ տուաւ որ զօրանայ, չվախնայ թշնամիներէն, Իսրայէլացւոց ժողովուրդը

քաջութեամբ տանի հասցընէ Աստուծոյ խոստացած երկիրները ։

Ասկէ 'ի զատ շատ խրատներ և յորդորանքներ ըրաւ Մովսէս Իսրայելացւոց՝ որ Աստուծոյ տուած օրէնքները և պատուիրանքները աղէկ պահեն ․ որ բոլորը հինգ գրքի մէջ գրած իրենց թողուց, այսինքն Ծննդոց, Ելից, Ղևտացւոց, Թուոց, և Երկրորդ Օրինաց ։ Նաև ան վերջի ատենը մէկ օրհնութիւն մըն ալ շինեց Աստուծոյ, որ կը սկսի՝ Նայեցարուք երկինք, ու սորվեցուց Իսրայելացւոց՝ որ ըսեն, և անով շնորհակալ ըլլան աստուածային անբաւ երախտեացը՝ որ իրենց վրայ ցուցուցեր է, ու պիտոր ցուցունէ՝ թէ որ հաւատարմութեամբ Աստուծոյ ծառայեն ։ Ինկէ ետև Յակոբ նահապետին պէս մարգարէական հոգւով ամէն Իսրայելացւոց ցեղերուն վրայ զատ օրհնէնքներ կարդալով՝ Աստուծոյ հրամանովը Աբարիմ կամ Նաբաւ ըսուած լերանը գլուխը ելաւ, որ անկեց բարձրէն Աստուած իրեն ցուցուց բոլոր Իսրայելացւոց տալու երկիրները, և հոն տեղը առանձին վախճանեցաւ ու թաղուեցաւ, անանկ որ ամենևին մարդ չգիտցաւ իր գերեզմանը՝ թէ ան լերանը որ կողմը թաղուած է ։

Մովսէս մարգարէն երբոր վախճանեցաւ նէ թէպէտ հարիւր քսան տարուան էր, բայց ինչուան ետքի ատենը՝ ծերութեան նշան վրան չէր երևար, հապա անանկ ժիր ու կայտառ էր՝ որ երեսը կռնճմտունք մը չկար, ու աչուըները առողջ աղէկ կը տեսնէին ։ Նաև աս սուրբ մարգարէին պէս՝ ինչպէս աստուածաշունչը կը գրէ՝ ուրիշ մարգարէ մը չէ եղած, որ զԱստուած դիմադէմ տեսնէ, հետը բարեկամի պէս բերնէ

բերան խօսի, և այնչափ մեծամեծ հրաշքներ գործէ ։

Իսրայելացւոց ժողովուրդն ալ երսուն օր Մովսեսի վախճանելուն սուգը կատարելէն ետև՝ Յեսու որդին Նաւեայ Մովսեսին տեղը առաջնորդ և գլուխ ճանչցան. որ ան տարաւ մտցուց զիրենք աւետեաց երկիրը. ինչպէս ետևի մասին մէջը պիտի պատմենք ։

ՅԱՒԵԼՈՒԱԾ

ՅՈԲ ԵՐԱՆԵԼԻԻՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

Ժամանակին կարգը անանկ կը բերէ, որ աս տեղս՝ Մովսէս մարգարէին վախճանելէն ետև՝ Յոբ երանելիին մասնաւոր պատմութիւնը դընենք, որ ինչպէս Յունաց և մեր աստուածաշունչը կ՚ըսէ՝ Յոբն ալ Աբրահամ նահապետէն առաջ եկած՝ Եսաւայ ցեղէն հինգերորդ կը սեպուի, ինտոր Մովսէս ալ Յակոբ նահապետին ցեղէն անանկ կու գայ. որ այնպէս Յոբ երանելին և Մովսէս մարգարէն՝ երկու եղբօր թոռան զաւկըներ կ՚ըլլան:

Աս Յոբ երանելիս՝ որ Յոբաբ ալ կ՚ըսուէր, Եդովմայեցւոց երկիրը Աւսիդ ըսուած գաւառը կ՚ըլլար. և ինքը իշխանի մը պէս էր, ու անոնց մէջը ունևորներէն մէկն էր, որ եօթը հազար ոչխար ունէր, իրեք հազար ուղտ, հինգ հարիւր չուխտ եզ, ու հինգ հարիւր մատակ էշ. նաև ասոնցմէ 'ի զատ ուրիշ ալ աշխարհքիս բարիքներէն աւելի հարուստ էր առաքինութեամբ, անմեղութեամբ, և կատարեալ աստուածպաշտութեամբ: Աստուած իրեն տասը զաւակ տուեր էր, եօթը մանչ՝ իրեքը աղջիկ. և Յոբայ աչքը միշտ անոնց վրայ էր՝ որ չըլլայ թէ Աստուծմէ հեռանան՝ չար ճամբայ երթան. անոր համար երբոր անոնք մէյտեղ կու գային որ ուտեն խմեն

ուրախութիւն ընէն, շուտ մը Յոբ անոնց ամէն մէկին համար մէյմէկ զոհ կը մատուցանէր Աստուծոյ, որ թէ մեղք մը ըրեր են նէ՝ Աստուած իրենց թողութիւն տայ։ Ասանկ աստուածավախ, արդար, ու սիրելի Աստուծոյ ըլլալով Յոբ՝, չար սատանան միշտ բարւոյն հակառակ՝ շատ կը նախանձէր վրան, և ետևէ էր որ զինքը փորձութեան մէջ ձգելով՝ Աստուծոյ աչքէն հանէ։ Ու աս բանս այսպիսի առակով կը պատմէ աստուածաշունչը։

Մէկ օր մը հրեշտակները Աստուծոյ առջևը կեցած որ կը պաշտէին, սատանան ալ աշխարհքիս վրայ պտըտելէն ետև՝ ինքն ալ հոն եկաւ. Աստուած դարձաւ ըսաւ իրեն. "Կը տեսնա՞ս, սատանայ, իմ Յոբ ծառաս, որ աշխարհքիս վրայ անոր պէս սուրբ, արդար, աստուածապաշտ և անմեղ մարդ չկայ"։ Սատանան ալ Աստուծոյ պատասխան տուաւ. "Ի՞նչ, ըսաւ. ձրի՞ մի (այսինքն Ճապա՞ մի) Յոբը զԱստուած կը պաշտէ. հապա դուն ձեռքդ վրան դրեր՝ ամէն դիէն պահպաներ ես՝ ու օրհնելով հարստացուցեր ես զինքը. անոր համար ատանկ անմեղ է. թող քիչ մը դպիր իրեն բաներուն, ան ժամանակը կը տեսնես որ՝ ինչպէս անոր ըրածը սրտանց չէ՝ հապա կեղծաւորութիւն է"։ Ան ատենը Աստուած ալ սատանային ըսաւ. "Ահա քու ձեռքդ կուտամ անոր բոլոր ունեցածները, որ ինչ կ'ուզես նէ ընես, միայն թէ իրեն անձին մի՛ մօտենար"։ Սատանան ալ ելաւ գնաց՝ որ Յոբը փորձէ. և ասանկ եղաւ։ Տեսնես որ՝ մէկ օր մը Յոբայ զաւկըները (ինչպէս որ սովորութիւն ըրեր էին) երբոր մէյտեղ ժողված իրենց մեծ եղբօրը քով կ'ուտէին կը խմէին, յանկարծ մէկ մարդ մը ե-

կու Յոբայ պատմեց որ՝ "Քու եզներդ երբոր կը հերկէին կը բանէին, ու անոնց քովը էշերդ ալ որ կ'արծէին, մէկէն գերեվարներ (այսինքն Թիւրիւտիներ) վրայ հասան՝ բոլորը քաշեցին տարին, ու պահապաններն ալ սպաննեցին. անոնցմէ ես մինակ խալըսեցայ եկայ որ քեզի ըսեմ,,: Անիկայ որ աս բանը Յոբայ կը պատմէր, ան ատենը մէկ ուրիշ մարդ մըն ալ վրայ հասաւ, և ան ալ սկսաւ ըսել թէ՝ "Երկնքէն կրակ իջաւ քու ոչխարներուդ վրայ, ամէնը էրեց մոխիր դարձուց՝ իրենց հովիւներն ալ մէյտեղ. անոնցմէ ես մինակ փախայ խալըսեցայ եկայ որ քեզի պատմեմ,,: Երբոր աս կ'ըսէր, ուրիշ մըն ալ ետևէն եկաւ, սկսաւ ըսել. "Իրեք խումբ ասպատակաւորներ (այսինքն Ճէլալլիներ) վրանիս եկան ուղտերդ առին տարին՝ ու վրայի եղած պահապանները մեռուցին, որ ես միայն փախայ ազատեցայ՝ եկայ որ քեզի պատմեմ,,: Ան ալ իր խօսքը չմընցած՝ մէկ ուրիշ մարդ մըն ալ եկաւ ետևէն ու ըսաւ. "Երբոր տղաքդ և աղջիկներդ իրենց մեծ եղբօրը քով կ'ուտէին կը խմէին, յանկարծակի մէկ փոթորիկ մը (այսինքն գայ մը) ելաւ՝ տունը զաւկըներուդ վրայ կործանեց՝ ամէնքը մեռցուց ինծմէ 'ի զատ, որ ես մինակ խալըսեցայ եկայ որ քեզի պատմեմ,,: Երբոր աս ետքինս ալ լսեց Յոբ, ան ատենը ելաւ վրայի հագած լաթը պատռեց ու գլխուն մազը կտրեց, (որ աս բաներս ան ժամանակի սգոյ նշանն էր), այնպէս գետինը փռուեցաւ՝ Աստուծոյ երկրպագութիւն ըրաւ, ու ըսաւ. "Աս իմ մօրս փորէն մերկ եկայ, և նորէն մերկ պիտի դառնամ. աս բաներս ինծի Աստուած տուաւ, և հիմա ինքը ետ առաւ. ինչպէս որ Աստուած կամեցաւ նէ՝ անանկ

եղաւ . Աստուծոյ անունը օրհնեալ ըլլայ ” : Այսպիսի սիրով Յոբ երանելին համբերելով աս փորձանքներուս , ամենևին Աստուծոյ դէմ չտժգոհաց : Սատանան աս բաները ընելէն ետև՝ երբոր նորէն Աստուծոյ առջևը ելաւ , Աստուած իրեն հարցուց . “ Հիմա , ըսաւ , փորձելով իմացա՞ր մի իմ Յոբ ծառաս , որ ինչպէս ըսի նէ աշխարհքին վրայ անոր նմանը ճշմարիտ արդար ու աստուածապաշտ մարդ չկայ , որ ատ փորձանքներն ալ գլուխը գալով՝ ինքը իր անմեղութեան մէջը մընաց ” : Սատանան ալ Աստուծոյ պատասխան տըւաւ . “ Ատ մեծ բան մը չէ , ըսաւ , որ մէկը իր վրայի կաշին պահելու համար՝ անոր տեղը իրեն ունեցածներուն կաշին տայ . մարդ ամէն բանը կու տայ կը կորսնցընէ՝ որ միայն թէ իր անձը խալըսէ . անանկ չըլլար , ըսաւ , հապա քիչ մը դպչէ իրեն ոսկորներուն ու մսին . ան ատենը տեսնես թէ ինտո՞ր երեսդ կը վազէ քեզ կ'անիծէ ” : Աստուած ալ ան ժամանակը սատանային ըսաւ . “ Ահա բոլորովին Յոբը քու ձեռքդ կու տամ, որ ինչ որ ուզես նէ ընես , միայն թէ հոգին չհանես՝ չմեռցընես զինքը ” : Երբոր աս հրամանս առաւ սատանան , շուտ մը գնաց անանկ հիւանդութիւն մը ձգեց Յոբայ վրան՝ որ ոտքէն ինչուան գլուխը ողջ տեղ մը չմնաց . բոլոր մարմինը խոցերով լցուած (այսինքն եարա փէրէ եղած) գարշելի թարախները վրայէն կը վազէին . ու անանկ՝ իրեն մարդիկներն ալ իրմէ գանելով, քաղքէն դուրս հանած աղբիւսը (այսինքն չէօփլիւկին մէջը) ձգած էր . որ հոն օրերով նստած՝ խեցիով (այսինքն թուղլայի կտորուանքով) ան որդնոտ թարախները մարմնոյն վրայէն կը քերէր : Բայց այսչափ անտանելի տառապանաց և

թշուառութեան մէջը՝ երանելին Յոբ ամենեւին չտժգոհաց ու համբերութիւնը չկորսնցուց , հապա միշտ փառք կու տար Աստուծոյ : Եւ ասոր դէմ, Յոբայ կնիկը էրկանը այսպիսի խեղճութիւնները տեսնելով՝ ալ ձանձրացած , սատանայէն դրդմամբը երբոր Յոբայ ըսաւ թէ՝ “ Ինչուան էրբ ատ տառապանքը պիտի քաշես . պարապ տեղը կը յուսաս որ ատկեց խալըսիս , ու ես ալ քու պատճառովդ տնէ տուն թափառական եղեր եմ . մէկէն Աստուծոյ դէմ անէծք մը կարդա , որ հոգիդ առնէ շուտով ազատիս „ , Յոբ վրան սրդողած ծուռ ծուռ նայեցաւ , ու ասանկ իրեն պատասխան տուաւ . “ Իրաւցընէ որ , ըսաւ , մէկ խենթ կնկան մը պէս բան զուրցեցիր . մենք որ Աստուծոյ ձեռքէն այսչափ բարիքներ առինք , հիմա աս չարիքներուս պիտի չհամբերե՞նք մի „ :

Ետքը աս Յոբայ վրան եկած բոլոր փորձանքները լսելով՝ իրեք հոգի իր բարեկամներէն զինքը տեսնելու և մխիթարելու եկան . մէկը Եղիփազ Թեմնացի ըսուած , մէկալը՝ Բաղդատ սաւքեցի , երրորդը Սոփար մինեցի , ու ասոնց ետեւէն մէկ մ՚ալ եկաւ՝ Եղիուս բուզացի . որ ամէնքը Եդոմայեցւոց երկրին իշխաններէն էին , որ թագաւոր ալ կ՚ըսուէին : Ասոնք Յոբ երանելին ան խեղճութեան մէջը տեսնելով՝ առջի բերանը չկրցան զինքը ճանչնալ . ու ետքն որ իմացան՝ սաստիկ ցաւելով սկսան լալով վայ տալ իրենց , վրայի լաթերնին պատռտեցին , գլուխնին հող ցանեցին , ու խել մը ատեն բերաննին կապուած՝ Յոբայ առջեւը իրենք ալ գետինը նստան , և անանկ պաղած վրան կը նայէին . ինչուան որ Յոբ՝ առաջ ինքը բերանը բացաւ , և իր գլուխը եկած

փորձանքները սկսաւ իրենց ըսել։ Բայց աս բաներս զրուցելնին՝ խօսքը դանդըռելու պէս որ ձգեց, ան ատենը անոնք ըսածը ծուռ իմանալով՝ տժգոհանքի վերայ առնելով, Յոբ երանելին մխիթարելու տեղը՝ սկսան չեխելով իրեն խրատ տալ՝ թէ Դու ըրած մեղքերուդ համար Աստուած քեզի աս պատիժներս խրկեց։ Յոբ ալ անոնց դէմ իր անմեղութիւնը ցուցունելով՝ կ'ըսէր որ Աստուած արդարներուն ալ վիշտ նեղութիւն կու տայ, որ իրենց համբերութիւնը փորձէ, և վարձքերնին աւելցընէ. անոնք ալ մէկ բերան ասոր դէմ կենալով՝ իրենց կարծիքը կ'ուզէին հաստատել թէ՝ Աստուած անմեղ մարդուն պատիժ չխրկեր։ Աս բաներուս վրայ շատ երկայն կերպ կերպ պատճառներով մէյմէկու հետ տաքցած հակաճառութիւն ընելէն ետև՝ Աստուած ամպին մէջէն հետերնին խօսեցաւ, ու Յոբայ ըսածները ցուցուց թէ ճշմարիտ է, և անոր բարեկամները չեխեց, որ ծուռ բան հաստատելով Յոբայ դէմ անանկ սիրտ ծակելու խօսքեր ըսին։ Անոր համար ետքը իրենց հրամայեց որ եօթը հորթ և եօթը ոչխար բերեն Յոբայ տան, որ իրենց համար զոհ մատուցանելով աղօթք ընէ՝ որ ան իրենց ըրած մեղացը թողութիւն ըլլայ։

Յոբ երանելին աս փորձութիւններուս քաջասրտութեամբ համբերելէն ետև, նորէն Աստուած իր առջի առողջութիւնը դարձուց, և առջի ունեցած բարիքներուն երկու այնչափը իրեն տուաւ, և նորէն ալ եօթը մանչ զաւակ, ու իրեք աղջիկ ունեցաւ. հարիւր եօթանասուն տարի ալ ապրեցաւ. և բոլորը՝ երկու հարիւր քառսունըութը տարի աշխարհքիս վրայ ապրելէն ետև՝ բարի մահուամբ վախճանեցաւ։

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՅԵՍՈՒԱՅ ԵՒ ԴԱՏԱՒՈՐԱՑ ԳՐՔԵՐՈՒՆ · ԻՍՐԱՅԵԼԱՑԻՈՑ ԱՒԵՏԵԱՑ ԵՐԿԻՐԸ ՄՏՆԵԼ ՏԻՐԱՊԵՏԵԼԸ · ԵՒ ԻՐԵՆՑ ԴԱՏԱՒՈՐՆԵՐՈՒՆ ԱՏԵՆԸ ՀԱՆԴԸՊԱԾՆԵՐԸ

ԳԼՈՒԽ Ա.

Յեսու կ'առաջնորդէ Իսրայէլացւոց՝ որ Յորդանան գետը կ'անցնին :

Ամ աշխարհի 2553 : (Յես . Բ . Գ . Ե :)

Մովսէս մարգարէին վախճանելէն ետքը, Յեսու որդին Նաւեայ Աստուծոյ հրամանովը զօրանալով՝ ապրսպրեց Իսրայելացւոց որ պատրաստուին Յորդանան գետը անցնելու, որ անկէ սկսին Քանանացիքը ջարդել՝ անոնց երկիրները տիրապետել. և աս բանիս համար՝ առաջ երկու կտրիճ լրտես (այսինքն չաշուտ) խրկեց Երիքով ըսուած Քանանացւոց մայրաքաղաքը, որ անտեղերուն որպիսութիւնը երթան իմանան :

Աս լրտեսները երբոր եղան գացին, ու հոն Ռախաբ ըսուած մէկ կնկան մը տունը իջան, Երիքովի թագաւորը իմանալով որ ասանկ մարդիկ իր երկիրը եկեր են լրտեսութիւն ընելու՝ ետևնին մարդ խրկեց որ երթան Ռախաբին տնէն բռնեն զիրենք : Բայց Ռախաբը զանոնք տարաւ

գաղտուկ տեղ մը պահեց, ու եկողներուն խաբեց ըսաւ թէ՝ «Ասանկ մարդիկ իրիկունը ինծի եկան՝ և առտուանց կանուխ ելան չեմ գիտեր ուր գացին, նայեցէք որ ետևնէն հասնիք»: Ու-զանոնք այսպէս ճամբելէն ետև՝ գնաց լրտեսներուն ըսաւ թէ «Գիտեմ որ Աստուած՝ մեր երկիրը ձեր ձեռքը պիտի տայ. ինչու որ՝ ձեր ահը տիրեր է աս մեր մարդոցը վրայ, լսելով՝ ձեր Կարմիր ծովէն հրաշքով անցնելնիդ, ու Ամովրացւոց թագաւորներուն տուած ջարդերնիդ՝ ձեր Աստուծոյն օգնականութեամբ. որ ես ալ կ'ըսեմ թէ ա՛ն է ճշմարիտ Աստուածը. անոր համար կ'աղաչեմ որ՝ երդում ընէք խօսք տաք ինծի, որ ինչպէս ես ձեզի աս բարիքս ըրի՝ ձեզ պահեցի, դուք ալ ինծի և իմ տանս խնայէք ողորմիք՝ երբոր աս քաղաքը մտնելու ըլլաք»: Անոնք ալ խօսք տուին երդուընցան որ զինքը խալըսեն, «Միայն թէ, ըսին, ա՛ն ատենը հայրդ մայրդ եղբայրներդ քու տունդ ժողվես, ու նշանով ճանչցուելու համար՝ տանդ պատուհանը մէկ կարմիր չուան մը կապես, որ ա՛ն տեսնելով՝ քեզի չդպչինք»: Ասանկ մէջերնին խօսք դնելէն ետև, կնիկը զիրենք տանը պատուհանէն (որ քաղքին պարսպին վրայ կ'ըլլար) չուանով վար ինջեցուց, ու անանկ գաղտուկ ելան գացին: Լրտեսները երբոր դարձան պատմեցին թէ ինչպէս Աստուած անոնց սիրտը վախ ձգեր է, Յեսու աւելի սիրտ առաւ՝ Իսրայելացւոց բանակը առաջ բերաւ ինչուան Յորդանան գետին քովը. ու ժողովրդոց իմացուց որ՝ հրաշքով ա՛ն Յորդանան գետէն անդին պիտոր անցնին. և ինչպէս որ պիտի ընէին՝ տեղն 'ի տեղը իրենց ապսպրեց:

Ուստի իրեք օրէն ետև Աստուծոյ հրամանովը քահանաները առջևէն տապանակը ուխտին կռնակնին առած երբոր եկան ալ ոտուընին Յորդանանի ջրին դպցընելու եղան, յանկարծակի ան տեղէն Յորդանան գետը երկուք ճըղքուեցաւ. վերէն եկած ջրերը կեցան մէկմէկու վրայ դիզուեցան, ու վարի եղածները անցան ծովը գացին. և ան տեղը ցամաք ճամբայ որ մընաց, քահանաները տապանակը վերուցած գացին մէջ տեղը կեցան՝ ինչուան որ բոլոր Իսրայելացւոց բանակը ամենևին առանց թրջելու մէջէն անցաւ մէկալ դին գնաց: Ան ատենը որ տապանակը դեռ Յորդանանի մէջն էր, Աստուած հրամայեց Յեսուայ որ՝ ամէն ցեղէն մէյմէկ հոգի՝ մէկ մէկ քար Յորդանանի մէջէն առնեն վերցընեն, ու անանկ տասուերկու քար՝ տանին իրենց առջի բանակ դրած տեղը տնկեն, որ աս հրաշքիս յաւիտենական յիշատակը մնայ. Նաև ասկէ 'ի զատ ուրիշ տասուերկու քար ալ տնկեց Յեսու Յորդանանի մէջը տապանակին կեցած տեղը: Ամենէն ետև երբոր տապանակն ալ Յորդանան գետին մէջէն ելաւ, ան ժամանակը նորէն ջուրը եկաւ առջինին պէս սկսաւ վազել: Իսրայելացիք Յորդանանէն ելլալէն ետքը՝ Յեսու Աստուծոյ հրամանովը գայլախազէ (այսինքն չախմախի քարէ) դանակ շինեց, և անով բոլոր անապատը ծնած Իսրայելացւոց էրիկ մարդիկը թլփատեց, որ չէին թլփատուած. և աս պատճառովս ան առջի բանակ դրած տեղին անունը՝ Գաղգաղա ըսուեցաւ: Աս տեղս՝ ալ երկնքէն մանանայ իջնալը դադրեցաւ, Իսրայելացիք ցորենէ հաց սկսան ուտել. որ առջի զատիկնին ալ հոս ընելով՝ ցորենէ շինած բաղարջ կերան:

ԳԼՈՒԽ Բ.

Երիքով ու Գայի լռուած քաղքըներուն առումը:

Ամ աշխարհի 2553: (Յես. Զ. Է. Ը.:)

Երիքով քաղքին մարդիկը, որ խիստ վախցեր էին Իսրայելացուոցմէ, երբոր իմացան թէ Յորդանան գետը անցան՝ իրենց մօտեցան, քաղքին դռները գոցած՝ անանկ ներսը կեցեր էին:

Բայց Աստուած կամեցաւ որ նոր կերպով մը Իսրայելացիք աս քաղաքս առնեն. հրամայեց Յեսուայ որ՝ վեց օր մէյմէկու ետեւէն մէկ անգամ Իսրայելացուոց զօրքը ելլէ՝ քահանաներն ալ մէկտեղ տապանակը ուխտին հետերնին առած, ժողովուրդը առանց ձայն ձուն հանելու՝ եօթը քահանայ միայն փողեր չալելով անանկ թափօրի պէս Երիքովի պարսպին չորս դին պտըտին, ու եօթներորդ օրը եօթը հեղ աս պտոյտըս ընեն, և վերջին անգամը փողերը չալելուն պէս բոլոր ժողովուրդը մէկէն սկսին կանչուըռտել: Աս որ ասանկ ըրին Իսրայելացիքը, ան ատենը Երիքովի պարիսպները մէկէն չորս դին բոլոր կործանեցան գետինը ինկան. իրենք ալ Աստուծոյ հրամայածին պէս վազեցին մէջը մըտան. և ինչպէս որ Յեսու Աստուծոյ ուխտ ըրեր էր որ բան մը չառնի չխալըսի, անանկ առանց խնայելու բոլոր բովանդակ մարդ ու անասուն ինչ որ կար նէ՝ ջարդեցին թրէ անցուցին, ու քաղքին կրակ տուին մոխիր դարձուցին: Ու մէջէն միայն Ռախաբը իր մարդիկներովը՝ ինչ-

պէս խօսք տուեր էին նէ՝ խալըսեցին, որ եկաւ ինքն ալ Իսրայելացւոց հետ մէկ եղաւ, ու ետքը Յուդայի ցեղէն Սաղմոն ըսուած մէկու մը հետ կարգուեցաւ, (որ Քրիստոսի ազգահամարին մէջը կը յիշուի)։ Եւ Յեսու հերիք չսեպելով Երիքովի ասանկ չարաչար հիմնայատակ ըլլալը, անէծք ալ կարդաց ան մարդուն վրայ՝ որ Երիքով քաղաքը նորէն շինելու ըլլայ. անանկ որ, ըսաւ, առջինեկ զաւկովը անոր հիմը դնէ, և պինտ ետքինովը պարսպին դուռը շինէ, (այսինքն ան մարդուն բոլոր զաւկըները մէկմէկու ետեւէ մեռնին). ու ըսածին պէս հինգ հարիւր տարիէն ետև՝ Թագաւորաց ատենը կատարուեցաւ, երբոր Ազան կամ Աքիէլ ըսուած բեթելացի մէկ մարդ մը՝ նորէն որ Երիքովը շինեց։

Երիքովը կործանելէն ետև՝ Յեսու ուզեց որ Գայի ըսուած քաղքին վրայ երթայ. և ան վերի ըսած լրտեսներէն իմանալով որ աս անանկ ուժով մը չէ, միայն իրեք հազարի չափ մարդ խըրկեց վրան որ երթան զան ալ առնեն։ Բայց բանը չյաջողեցաւ. աոնցմէ յաղթուեցան Իսրայելացիք, որ երսունըվեց հոգի ջարդուած այնպէս փախան բանակը դարձան։ Ասոր վրայ Յեսու խիստ շփոթեցաւ, ու սաստիկ տրտմութենէն վրայի լաթերը պատռեց, գանգըտելով Աստուծոյ առջեւը ինկաւ, չէր գիտեր ինչ ընէ, որ ժողովրդին սիրտն ալ անով կոտրեցաւ։ Ան ատենը Աստուած իրեն պատասխան տուաւ թէ՝ "Անոր համար աս եղաւ որ՝ Իսրայելացիք մեղաց մէջ ինկան. ինչու որ՝ Երիքովի կործանելու ատենը՝ անոր նզոված արգիլած բաներէն գողցեր պահեր են. ուստի թէ որ կ՚ուզէք, ըսաւ, որ աս պատիժէս խալըսիք, ու ես ձեզի ձեռք

բռնելով թշնամիները յաղթէք, վիճակ ձգեցէք՝ ատ մարդը գտէք, ու զինքը իր ամէն բաներով երեցէք, որ ատով նզովքը մէջերնէդ վերցուի,,: Յեսու ալ անանկ ըրաւ տասուերկու ցեղին մէջը կարգով վիճակ ձգեց. ու երբոր պինտ ետքը վիճակը Աքար ըսուած՝ Յուդայի ցեղէն մէկ զինուորի մը վրայ որ ելաւ, Յեսու զանիկայ առջևը կանչեց՝ հարցուց իմացաւ որ ան Երիքովի թալած կողոպուտներէն՝ որ Աստուծոյ խարանին համար մէկդի դրեր էին՝ անկեց մէկ աղուոր բանած վերարկու մը, ու երկու հարիւր արծաթէ երկդրամեան (կամ ղուռուշ), և մէկ լեզու մը (այսինքն սիւպիւքէ մը) յիսուն ոսկիի առեր էր, ու տեղն ալ ըսաւ ուր որ զասոնք պահեր էր: Ան ատենը մարդ խրկեց Յեսու, որ գացին անկեց բաները առին, և ան Աքարը իր զաւկըներովը՝ անասուններովը՝ և բոլոր տնով տեղովը մէկ ձոր մը (այսինքն չոր տէրէի մը մէջ) տարին. ու հոն բոլոր ժողովուրդը վրան թափեցան քարկոծեցին զասոնք, և ան իր բաներուն ալ կրակ տուին երեցին, ու վրանին խոշոր քարերով ծածկած մէկ պզտի լեռ մը շինեցին, որ յաւիտենական յիշատակ մնայ աս պատուհասիս. անոր համար ան տեղին անունն ալ՝ Եմակ կամ Ձոր Աքորայ ըսուեցաւ:

Ետքը Աստուած Յեսուայ հրամայեց որ՝ բոլոր զօրքով ելլէ նորէն Գայի քաղքին վրայ երթայ, ու Երիքովի պէս զան ալ հիմնայատակ ընէ. Յեսու ալ գիշերանց երսուն հազար զօրք տարաւ քաղքին ետևները պահուըտցուց, ու ինքը առտուանց քիչ մը զօրքով քաղքին առջևը ելաւ երևցաւ: Գայիի մարդիկն որ զասոնք դիմացնին տեսան, ամէնքը իրենց թագաւորին հետ քաղ-

քէն դուրս ելան որ Իսրայելացւոց դէմ պատերազմ ընեն . Յեսու սաստ վախ ցուցունելով՝ ետ ետ քաշեց զօրքը՝ ինչուան անոնք աղէկ մը իրենց քաղքէն հեռացան ։ Ան ատենը Յեսու ան պահուըտածներուն նշան տալուն պէս՝ ամէնը տեղերնէն ելան քաղաքը մտան, մէջը մնացած մարդիկը ջարդեցին՝ ու քաղքին կրակ տուին . ետև իրենք առջևէն և մէկալ բանակը անդիէն՝ ան քաղքէն դուրս ելած թշնամիները մէջերնին առին , առանց խնայելու բոլորը ջարդեցին , որ ամէնը տասուերկու հազար հոգի էին՝ էրիկ մարդ կնիկ մարդ՝ որ Գայիի մէջը կը բնակէին ։ Ու իրենց թագաւորը ողջ բռնած , Յեսու՝ երկճիղ (այսինքն երկու բաժնած չաթալ) փայտի վրայ կախել տուաւ , որ ինչուան իրիկուն կախած կեցաւ . ետքը ինջեցուցին մէկ փոս մը ձգեցին՝ վրան քարեր դիզեցին , որ աս յաղթութեան յիշատակ ըլլայ ։ Աս երկու քաղաքները առնուելէն ետև՝ Յեսու Նաւեան Իսրայելացւոց ժողովուրդը տարաւ Գեբաղ ու Գարիզին ըսուած լեռները տարաւ՝ որ մէկմէկու մօտ էին . հոն քարերով Աստուծոյ սեղան մը շինեց՝ վրան զոհ ըրաւ , և աստուածային պատուիրանքներուն խօսքերը անոր վրայ նորէն գրելով՝ դաս առ դաս երկու լեռնէն ան օրհնութիւններն ու անէծքները կարդալ տուաւ , որ Մովսէս Երկրորդ Օրինաց գրքին մէջը գրեր՝ Իսրայելացւոց ապըսպրեր էր , որ երբոր աւետեաց երկիրը մտնելու ըլլան նէ՝ աս բանը ընեն ։

ԳԼՈՒԽ Գ.

Գաբաւոնացւոց խաբէբայութիւնը, և Քանանացւոց հինգ թագաւորներուն ջարդուիլը :

Ամ աշխարհի 2554 : (Յես. Թ. Ժ :)

Իսրայելացւոց այսպիսի յաղթութիւնները և առաջ գալը երբոր լսեցին ան կողմերու Քանանացւոց ազգերը, սրտերնին սաստիկ վախ ինկաւ, ու միյտեղ եկան խօսք դրին որ Իսրայելացւոց դէմ ելլեն : Բայց ասոնցմէ Գաբաւոնացիք ըսուածները՝ աղէկ հասկընալով որ իրենց ուժովը Իսրայելացւոց դէմ բան չեն կրնար տեսնել, մտածեցին որ խաբելով բարեկամութիւն ընեն հետերնին, ու անանկ իրենք անոնց ձեռքէն խալըսին : Ուստի հին պատըռտած ձամբորդի լաթեր առին հագան վրանին, ու կտըրտած մաշած կօշիկներ ոտքերնին, և գինիի կարկըտած տիկեր՝ ու քուրձեր կռնակնին զարկած՝ մէջը չորցած որդնոտած հացի կտորուանք՝ իբր ձամբու պիտանաւորութեան համար. ասանկ եկան Յեսուայ առջևը ելան՝ այնպէս ցուցունելով թէ՝ հեռաւոր աշխարհքէ դեսպան խրկուած եկեր են. որ ըսին թէ Մեր կառավարները լսելով Իսրայելացւոց մեծ անունը՝ մեզ խրկեցին որ հետերնիդ ուխտ ու դաշինք ընենք : Յեսու ալ ատ բանին վրայ Աստուծոյ չհարցուցած՝ հաւտաց անոնց ըսածին, և խօսք տուաւ որ հետերնին միշտ բարեկամութիւն պահէ. Իսրայելացւոց իշխաններն ալ երդումով աս դաշինքը հաստատեցին : Իրեք օրէն ետև երբոր Իսրայելացւոց ժողովուր-

դը իմացաւ որ՝ աս Գաբաւոնացիները հոն քովերնին մօտ Քանանացւոց ազգերէն են եղեր, սկսան տրտնջալ մռմռալ իրենց իշխաններուն դէմ որ ասանկ խաբուեցան, ու սաստիկ սրդողած ուզեցին Գաբաւոնացիները ջարդել: բայց իշխանները զանոնք բռնեցին չթողուցին, որ Աստուծոյ անուանը վրայ ըրած երդումնին դէմ չգործեն, ու պատժուին։ Անոր համար Յեսու ետքը կանչեց Գաբաւոնացիները, և աս խաբեբայութեանս համար բարկանալով վրանին՝ իրենց պատիժ դրաւ, որ գերիի պէս միշտ և հանապազ Իսրայելացւոց ազգին և Աստուծոյ խորանին փայտ կտրող՝ ջուր կրող ըլլան. անոնք ալ սիրով խօսք տուին որ ընեն։

Ադոնիբեզեկ Երուսաղեմայ թագաւորը երբոր լսեց թէ Գաբաւոնացիները իրենցմէ զատուած գացին Իսրայելացւոց տակը զիրենք ձգեցին՝ շատ զարմացաւ, ու սիրտը աւելի վախ ինկաւ Իսրայելացիներէն, ինչու որ՝ Գաբաւոնացիքը Քանանացւոց մէջը զօրաւորներէն էին։ Բայց այսու ամենայնիւ ինքը ուրիշ չորս Քանանացւոց թագաւորներու հետ միաբանած, անանկ հինգ թագաւոր մէկէն Գաբաւոնացւոց վրան պատերազմ բացին։ Աս պատճառով Գաբաւոնացիներն ալ Իսրայելացւոց որ դիմեցին, որ իրենց տէր կենան ազատեն անոնց ձեռքէն, ան ատենը Յեսու Աստուծոյ հրամանովը քաջ զօրքեր հետը առած՝ գիշերանց ճամբայ ելաւ, ու լուսնալու ատենը յանկարծակի մէկէն Գաբաւոն քաղքին քովերը անոնց վրայ վազեց. ու չարաչար կոտրելով զիրենք, երբոր ալ փախչողներուն ետևէն ինկաւ՝ ան ժամանակը Աստուած ալ վերէն օգնեց Իսրայելացւոց, որ խոշոր քա-

բերու պէս կարկուտ ան թշնամիներուն վրան թափեց. անանկ որ՝ ասով մեռնողները աւելի եղան քան թէ թրով ջարդուածները ։

Այսպիսի յաջողութեամբ Իսրայելացւոց պատերազմը ան օրը որ առաջ կ'երթար, Յեսու վախնալով որ չըլլայ թէ թշնամիները բոլոր չջարդուած՝ գիշերը վրայ հասնի՝ ու ձեռքերնէն ազատին, Աստուծմէ խնդրեց որ քիչ մը արեւը ու լուսընկան տեղերնին կայնին ։ Աստուած ալ, ինչպէս կ'ըսէ աստուածաշունչը, Յեսուայ խընդիրքը կատարեց, որ մէկ օրուան ատենի չափ արեւն ու լուսընկան ուր որ հասեր էին նէ՝ հրաշքով տեղերնին կանկ առնել տուաւ, որով ան մէկ ցորեկուան օրը երկուք եղաւ. ինչուան Իսրայելացիքը զանոնք բոլորովին ջարդեցին հատցուցին. և անոնց երկիրները բոլոր տիրապետելէն ետեւ՝ ելան Գաղգաղա իրենց բանակը դարձան ։ Բայց աս պատերազմիս ատենը իմանալով Յեսու որ ան հինգ թագաւորները փախեր՝ Մակեդա ըսուած տեղը մէկ այրի (այսինքն մաղարայի մը) մէջ մտեր պահուեր են, հրամայեց որ ան այրին բերանը քարերով գոցեն՝ ինչուան որ պատերազմը խալըսի ։ Ետքը բանալ տուաւ՝ ան հինգն ալ հանեց պառկեցուց, ու Իսրայելացւոց զօրագլուխներուն ըսաւ որ՝ ելլեն ոտքով անոնց վզերուն վրան կոխեն, և ասով սիրտ առնեն չվախնան անոնցմէ, որ Աստուած բոլոր Իսրայելացւոց թշնամիները ասանկ պիտոր ընէ ։ Ետեւ սպաննել տուաւ ան թագաւորները. և ինչուան իրիկուն անոնց մարմինները կախելէն ետեւ, վար առին նորէն այրին մէջը ձգեցին՝ խոշոր քարերով այրը գոցեցին ։

ԳԼՈՒԽ Գ.

Յեսու բոլոր անոնց երկիրը տիրապետելով՝ զանիկայ Իսրայելացւոց կը բաժնէ, ու անանկ կը վախճանի:

Ամ աշխարհի 2560. 2570: (Յես. ԺԱ. ԺԲ. ԻԳ. ԻԴ:)

Երբոր Իսրայելացիք աս հինգ Քանանացւոց թագաւորները ջարդեցին և երկիրնին տիրապետեցին, ան ատենը անդիէն հիւսիսային կողմէն՝ Յաբին ըսուած Ասորայ թագաւորը՝ որ ինքն ալ մեծերէն էր, չորս դին մարդ խրկեց մէկալ մնացած Քանանացւոց թագաւորներուն՝ Ամորհացւոց, Քետացւոց, Փերեզացւոց, Յեբուսացւոց, Խևացւոց, և զանոնք ալ դրդեց ոտք հանեց, որ ամէնը մէկէն անհամար զօրք թափեն, անանկ բոլորովին իրենց երկրէն Իսրայելացիքը ջնջեն վերցընեն: Այսպիսի մեծ պատրաստութեամբ երբոր ասոնք անչափ բազմութեամբ իրենց ձիերովն ու պատերազմական կառքերով եկան ժողվեցան Մառոմ ըսած ջրին քովը, ան ատենը Աստուած յորդորեց սիրտ տուաւ Յեսուայ՝ որ ամենևին չվախնայ. հապա "Վաղը, ըսաւ, աս ատեն ան ամէնը ձեր ձեռքը պիտի տամ, որ զանոնք տակ առնէք, իրենց ձիերուն ջղերը ջարդէք և կառքերը էրէք": Յեսու ալ քաջութեամբ իր զօրքովը ելաւ՝ լերան դիէն յանկարծակի ասոնց վրայ ինջաւ, ու Աստուծոյ ըսածին պէս չարաչար կոտրեց զիրենք. ետքը փախչողներուն ետևէն ինկաւ այնչափ ջարդեց՝ որ մարդ չխալըսեցաւ. ու գնաց անոնց երկիրներն ալ քաղաքներն ալ առաւ: Այսանկ յաղ-

թութիւններ ընելով ան ամէն դէմ կեցող թագաւորներուն և ազգերուն վրայ, հինգ վեց տարուան մէջ բոլոր Քանանացւոց երկիրը Իսրայելացւոց տակերնին առին տիրապետեցին. անանկ որ՝ ան երկիրները ալ բանի եկող թագաւոր մը չմնաց, հապա մէկ քանի այլազգի տէրութիւններ կամ նախարարութիւններ թողուց Աստուած՝ Իսրայելացւոց զգաստութեան և զգուշութեան համար, որ պարապ կենալով չթուլնան. նաև պէտք եղած ատենը՝ անոնց ձեռքովը պատժէ խրատէ զիրենք՝ որ խելուընին գլուխնին ժողվեն։

Ասկէ ետև Աստուած հրամայեց Յեսուայ՝ որ Յորդանան գետէն ասդին առած երկիրները՝ մէկալ իննուկէս Իսրայելացւոց ցեղերուն բաժնէ. որ երկու ցեղ ու կէսը Յորդանանէն անդին արդէն Մովսէսի ատենը առեր էին իրենց բաժինը։ Յեսու ալ Եղիազար քահանայապետին և Իսրայելացւոց ցեղապետներուն հետ մէյտեղ եկած՝ Մովսէսի սահմանած կարգին պէս ամէն մէկ ցեղին տեղուանքը զատ զատ որոշեցին ցուցուցին։

Իսկ ասոնցմէ՝ Ղևտացւոց ցեղը, որովհետև Աստուած ըսեր էր որ մասնաւոր տեղ չունենան, ան ալ առին աս բոլոր Իսրայելացւոց ցեղերուն երկիրներուն մէջը ցրուեցին. քառասունըութը քաղաք տուին իրենց, և անոնցմէ ալ վեցը՝ քաղաք ապաստանի ըրին, որ հոն ակամայ մարդ մեռցնողը փախչէր նէ՝ կը խալըսէր՝ չէին բռնէր, ինչպէս որ Աստուած ապըսպրեր էր Մովսէսի։ Ասկէ 'ի զատ Քաղեբայ ալ, որ ան Մովսէսի խրկած տասուերկու լրտեսներէն մէկն էր, իր բարի վկայութեանը վարձ՝ (ինչպէս Մով-

սեսի ձեռքով Աստուած իրեն խոստացեր էր) մասնաւոր տեղ տուին. նաև Յեսու ալ Աստուծոյ հրամանովը իրեն զատ տեղ առաւ իր Եփրեմի ցեղին երկրին լերան մը վրայ՝ Թամնաթսարա ըսուած. ան տեղը քաղաք շինեց, ու ինչուան ետքը ինքն ալ հոն կը բնակէր: Աս տեղերուս բաժանմունքներուն վրայ՝ ան ատենը Թէպէտ Իսրայելացւոց ցեղերուն մէջը շատ վէճեր եղան, բայց Յեսու խաղաղեցուց զիրենք՝ և ամէնքը որչափ կարելի էր գոհ ըրաւ: Ետքը երբոր ամէն մարդ ալ սկսան իրենց տեղուանքը շինել որ բնակին, վկայութեան խորանն ալ՝ տապանակովը և իր ամէն բաներովը Գաղգաղայէն վերուցին՝ Սելով ըսուած քաղաքը տարին, որ Եփրեմի ցեղին երկրին մէջը կ'ըլլար: Ու ետև Թէպէտ անկէ ալ Իսրայելացիք առին տեղէ տեղ տարին, բայց իր հաստատ տեղը հոն եղաւ՝ ինչուան Սամուէլ մարգարէին ատենը:

Այսու կերպով Յեսու աս ամէն ցեղերը օրհնելով իրենց տեղը ճամբելէն ետև, մէկ բան մը հանդըպեցաւ՝ որ Իսրայելացւոց մէջը շատ շփոթութիւն ձգեց: Ան երկու ցեղ ու կէսը՝ ինչպէս ըսինք, որ Յորդանան գետէն անդին իրենց բաժինը առեր էին, երբոր ա՛լ տեղերնին գացին տեղաւորուեցան՝ հոն Յորդանան գետին քովը մէկ մեծ սեղանի պէս շինուածք մը շինեցին: Մէկալ տասը ցեղը ասդիէն աս բանս որ իմացան՝ ծուռ միտք գացին վրանին, իբր Թէ իրենցմէ զատուած՝ նոր հաւատք կ'ուզեն սահմանել. անոր համար մէյտեղ եկան խորհուրդ ըրին որ անոնց վրայ պատերազմի ելլեն: Բայց նորէն բանը աղէկ մը իմանալու համար՝ Փենեհես քահանան ուրիշ խօսքի տէր մարդիկներու հետ

մէկտեղ անոնց խրկեցին՝ որ գնաց յանդիմանեց զիրենք թէ "Այդպէս բան ընելով՝ կ'երևցընէք որ՝ դուք մէկալ Իսրայելացւոց ցեղերէն զատուած՝ աստուածպաշտութիւնը թողուցեր՝ կռապաշտութիւն կը սկսիք ընել. որով բոլոր Իսրայելացւոց ազգին վրայ Աստուծոյ բարկութիւնը կը շարժէք որ նորէն մեզ ամէնս պատժէ, ինչպէս ատէն ատէն հանդըպեցաւ,,: Անոնք ալ դարձան պատասխան տուին թէ՝ "Քաւ լիցի որ մենք աս պատճառով շինած ըլլանք աս սեղանը՝ որ զատ Աստուած պաշտենք՝ կամ վրան զոհ մատուցանենք. ինչպէս աս բանիս մեր տէր Աստուածն ալ վկայ է. հապա մենք ասոր համար շինեցինք որ՝ մեր մէջը և ձեր մէջը՝ որ դուք մեր եղբայրն էք՝ միաբանութեան յիշատակ մը ըլլայ ասիկայ՝ մեր ետևէն եկող տղաքներուն,,: Փենեհէսի սիրտն ալ աս լսելով հանդչեցաւ՝ հաւնեցաւ անոնց ըրածը, և անանկ եկան հասկըցուցին մէկալնոնց. ու անոնք ալ փառք տուին Աստուծոյ՝ որ աս մեղքէս ազատ են եղեր: Անոր համար Յեսու ալ ան սեղանին անունը դրաւ՝ Վկայութիւն կամ Յիշատակ՝ որ ան ցեղերն ալ մէկալնոնց հետ մէկ Աստուած կը պաշտեն:

Աս ամէն բաներէն ետև Յեսու երբոր ալ ծերացաւ, բոլոր Իսրայելացւոց մեծերը քովը կանչեց, ու անոնց առջևը դնելով Աստուծոյ իրենց վրայ ըրած անհամար բարերարութիւնները՝ բարի խրատներով յորդորեց զիրենք, որ չըլլայ թէ ան քովերնին մնացած կռապաշտ ազգերուն նայելով՝ կամաց կամաց թուլնան աստուածպաշտութիւնը թողուն՝ անոնց կուռքերուն ետևէն երթան. որ ան ատենը Աստուած

ալ վրանին բարկանայ զիրենք երեսէ ձգէ, ու նորէն երթան ան ազգերուն տակը գերի ըլլան՝ չարչարուին հոգիներնին ելլէ ։ Նաև ասոր վրայ Իսրայելացւոց բերնէն երդումով հաստատ խօսք առաւ՝ որ յաւիտեանս յաւիտենից իրենց տէր Աստուածը պաշտեն, անկէց ալ ուրիշ Աստուած չճանչնան․ և աս բանիս յիշատակ՝ խորանին քովը մէկ մեծ քար մը տնկեց, որ որդւոց որդի աս նորէն Աստուծոյ հետ ըրած ուխտն ու դաշինքը յիշեն ։ Անկէ ետքը բարի ծերութեամբ հարիւրտասը տարուան մեռաւ Յեսու Նաւեան՝ իր Թամնաթսարա ըսուած քաղաքը, ու հոն իրեն քարէ շինած դանակը հետը մէյտեղ դրած՝ անանկ թաղուեցաւ ։

Յեսուայ ետևէն շատ չանցաւ որ Եղիազար քահանայապետն ալ մեռաւ, և անոր տեղը քահանայապետ եղաւ Փենեհէս իրեն որդին ։

ԳԼՈՒԽ Ե․

Յեսուայ ետև՝ դատաւորաց ատենի իսրայելացւոց որպիսութիւնը։

Ամ աշխարհի 2585 ․ 2591 ․ 2662 ։ (Դատ․ Ա․ Բ․ Գ ։)

Յեսուայ մեռնելէն ետև՝ առջի տարիները քանի որ ան հին ծերերէն մնացած կային, Իսրայելացիք աստուածպաշտութիւնը չթողուցին․ բայց երբոր անոնք ալ մեռան հատան, կամաց կամաց ժողովուրդը իրենց քովը եղած այլազգիներուն հետ բարեկամութիւն ընելով՝ հետերնին խառնուեցան, ու անոնց նայելով իրենք ալ

սկսան կռապաշտութիւն ընել ։ Ան ժամանակները Աստուած Իսրայելացւոց հրեշտակ մը խըրկեց , որ եկաւ մեղքերնին երեսնին տուաւ խըրատեց զիրենք ․ որ թէ չդառնան նէ , ըսաւ , Աստուած պատիժնին կու տայ ։ Իսրայելացիք աս լսելով՝ ան ատենը զղջում ցուցուցին լացին ․ և այսու ամենայնիւ իրենց բռնած չար ճամբէն որ ետ չկեցան , Աստուած վրանին բարկանալով՝ շատ անգամ թողուց որ երթան գերի ըլլան ան այլազգիներուն , որ անոնց տակը տանջուելով՝ խելուընին վրանին գայ ։ Անանկ երբոր կը զգաստանային՝ նորէն Աստուծոյ կը դիմէին , Աստուած ալ իրենց ողորմելով՝ ատեն ատեն մէյմէկ ուժով մարդ կը հանէր մէջերնին , որ ան թշնամիներուն ձեռքէն խալըսէ , և պէտք եղած ատենը զիրենք կառավարէ ․ որ ասոնք Դատաւոր կ՚ըսուէին ։

Ուստի պինտ առաջ երբոր Իսրայելացիքը այլազգիներուն ձեռքէն չարչարուած Աստուծոյ ինկան՝ ու իրենց առաջնորդ մը խնդրեցին , Աստուած Յուդայի ցեղը ցուցուց , որ ան ալ Շմաւոնի ցեղը հետը առած Փերեզացիներուն դէմը ելան՝ տասը հազար հոգի ջարդեցին , և անոնց Ադոնիբեզեկ ըսուած թագաւորը բռնեցին , ու ձեռուըներուն ոտուըներուն ծայրերը կտրեցին ։ Ինքն ալ ան ատենը դարձաւ ըսաւ թէ՝ “ Իմ ըրածիս հատուցումը Աստուծմէ գըտայ , որ ես ալ եօթանասուն թագաւորներ որ բռնեցի , անոնց ձեռուըներուն և ոտուըներուն ծայրերը կտրած՝ սեղանիս ներքևը կը դնէին՝ որ շան պէս վար ինկած փշրանքներս բերնով առնէին ուտէին ,, ։

Իսրայելացիք ասանկ քիչ մը քաջութիւններ

ընելէն ետև՝ նորէն աստուածպաշտութենէ Թուլցան, կռապաշտներուն հետ խառնուեցան, մէջերնին աղջիկ տուին առին, ու անոնց Բահաղ ըսուած կուռքն ալ պաշտեցին. անոր համար Աստուած սրդողեցաւ վրանին, Քուսարսաթեմ Ասորւոց Թագաւորին ձեռքը տուաւ զիրենք։ Բայց ութը տարի անոր տակը չարաչար ծառայելէն ետև՝ երբոր խելունին վրանին եկաւ՝ նորէն Աստուծոյ դիմեցին, Աստուած ալ ան ատենը իրենց առաջնորդ տուաւ Գոթոնիէլ Քաղեբայ պզտի եղբայրը, (կամ ինչպէս կ՚ըսեն՝ եղբօրը որդին), որ քաջութեամբ ելաւ յաղթեց զանիկայ, ու Իսրայելացիքը ազատեց անոր ձեռքէն. որ ասանկ քառսուն տարի Իսրայելացիք ազատ ինքնագլուխ մնացին։

Գոթոնիէլի մեռնելէն ետև նորէն Իսրայելացիք սկսան մեղանչել՝ զԱստուած Թողուլ. ասատի Աստուած զիրենք նորէն մատնեց Էգղոմ ըսուած Մովաբացւոց Թագաւորին ձեռքը, որ վրանին ելաւ տիրապետեց, ու տասնըութը տարի տակը առած կը չարչարէր Իսրայելացիքը, ինչուան որ ա՛լ չդիմացան Աստուծոյ ինկան՝ որ զիրենք անոր ձեռքէն խալըսէ։ Ան ժամանակը Աստուած ալ ողորմեցաւ վրանին՝ Աւոդ ըսուած մէկ մարդ մը Բենիամինի ցեղէն իրենց առաջնորդ ցուցուց, որ անանկ քաջ մարդ մըն էր որ՝ երկու ձեռքն ալ հաւասար կը բանեցընէր։ Պէտք եղաւ որ աս Աւոդը Իսրայելացւոց ընծան կամ տուրքը՝ Էգղոմ Թագաւորին տանի. ան ատենը ինքն ալ մէկ Թիզ մը երկայն երկսայրի (այսինքն երկու բերնէ) դանակ մը՝ աջ մէջքը վերարկուին ներքևէն առաւ պահեց, ու անանկ ելաւ Էգղոմ Թագաւորին գնաց. և անոր ընծաները տա-

լէն ետքը՝ իր հետի մարդիկը քովէն դուրս ճամ-
բեց, ու Եգղոմի ըսաւ որ՝ “Քեզի հետ գաղ-
տուկ խօսք մը ունիմ„ ․ Եգղոմն ալ քովի մար-
դիկը դուրս հանել տուաւ՝ որ ըսածը մտիկ ընէ։
Երբոր երկուքը մինակ մնացին, Աւոդ նորէն
իրեն “Թագաւոր, ըսաւ, ես Աստուծոյ կողմա-
նէ եկած քեզի բան մը պիտի զրուցեմ„ ․ Եգ-
ղոմ ալ, որ խիստ գէր մարդ մըն էր, նստած տե-
ղէն ելաւ քովն որ մօտեցաւ, ան ատենը Աւոդ
շուտ մը ձախ ձեռքովը իր աջ մէջքէն դանակը
քաշեց՝ Եգղոմի կուշտը անանկ ուժով մը խո-
թեց որ՝ դանակին կոթն ալ ձեռքէն սկլրդեցաւ
հետը ներս մտաւ, որ գիրուցը վրան եկաւ բըռ-
նեց՝ որ ալ չկրցաւ դանակը դուրս հանել․ ու ա-
նանկ Աւոդ արտորնօք մարդ չտեսած դուրս ե-
լաւ դուռը վրայէն գոցեց, պատուհանէն դուրս
ցատքեց փախաւ գնաց։ Թագաւորին ծառաները
անդին դուրսը կեցած, կարծելով թէ ինքը ներ-
սը հարկի համար կ՚ուշանայ, խել մը սպասե-
լէն ետև՝ բանալիք բերին դուռը բացին տե-
սան որ՝ Եգղոմը մեռած գետինը փռուեր էր։
Երբոր Մովաբացիքը աս բանիս վրայ շփոթած
իրար անցեր էին, Աւոդ ան ատենը գնաց շու-
տով Իսրայելացիքը ժողվեց՝ ասոնց վրայ եկաւ՝
տասը հազար հոգի մէկ օրուան մէջը ջարդեց,
և անանկ Իսրայելացիները Մովաբացւոց գե-
րութենէն խալըսեց․ որ ութսուն տարիի չափ
ազատ մնացին․ ու ինքը Աւոդ ինչուան մեռաւ
նէ անոնց դատաւորութիւն կ՚ընէր։ — Ատկէն
մէկ քաջ մարդ մը ելաւ Սամեգար ըսուած որդի
Անաթայ, որ աս ալ շատ օգնութիւն ըրաւ Իս-
րայելացւոց․ անանկ որ՝ մէկ հեղ մը գետին հեր-
կելու արօրովը (այսինքն սապանով) վեց հա-

բիւր այլազգի մեռուց , ու անոնց անասուննե-րէն՝ կով , ոչխար , հորթ , շատ բան կողոպտեց ասդին առաւ :

ԳԼՈՒԽ Զ·

Դեբորայի , Բարակայ , Սիսարայի և Յայէլի պատմութիւնը :

Ամ աշխարհի 2700 : (Դատ . Դ . Ե :)

Սամեգարի մեռնելէն ետև՝ Իսրայելացիք նո-րէն ճամբանին որ փոխեցին , Աստուած բարկա-ցաւ վրանին՝ գլխընիք մատնեց Յաբին ըսուած Քանանացւոց թագաւորին ձեռքը , որ քսան տա-րի տակը առած չարչարեց : Այս ատենները Իս-րայելացւոց մէջը մէկ բարեպաշտ մարգարէ կնիկ մը կար Դեբորա անունով՝ Եփրեմի երկիրը նըս-տած . որ Իսրայելացիք մէջերնին վէճ մը ունե-նային նէ՝ անոր կ'երթային , ան կը տեսնէր իրենց դատաստանը : Անիկայ քովը կանչեց Բարակ ը-սուած մէկ մարդ մը Նեփթաղիմի ցեղէն , իրեն ըսաւ թէ՝ " Աստուած քեզի կը հրամայէ որ Թաբոր լեռը երթաս , ու Նեփթաղիմ՝ Զա-բուղոնի ցեղերէն տասը հազար հոգի ժողվես հետդ առնես երթաս Կիսոնի հեղեղատը (այս-ինքն չայը) Սիսարա ըսուած Յաբին թագաւո-րին զօրապետին դէմ , որ ես հոն անոր բոլոր զօր-քը քու ձեռքդ պիտի մատնեմ ,, : Բարակ վախ-ցաւ սիրտ չըրաւ որ ինքը մինաւոր աս բանիս ձեռք զարնէ . ուստի դարձաւ Դեբորային ը-սաւ . " Թէ որ դուն ալ հետս կու գաս նէ՝ կ'եր-թամ , որ ինծի ատենովը իմացընես թէ Աս-

տուած երբ բանս կ՚աջողէ. չէ նէ՝ չեմ եր-
թար,,: Դեբորան ալ խօսք տուաւ թէ “Կու-
գամ. բայց գիտնաս, ըսաւ, որ ան ատենը յաղ-
թութիւնը քուկդ չըլլար,,. ու անանկ մէյ-
տեղ ելան տասը հազար մարդ ժողվեցին Թա-
փոր լեռը գացին: Աս երբոր իմացաւ Սիսարա
զօրապետը, ինքն ալ բոլոր իր զօրքերը առաւ՝
ինըհարիւր պատերազմական երկըթէ կառքե-
րով եկաւ Կիսոնի հեղեղատը պատրաստուած
կեցաւ Իսրայելացւոց դէմ: Երբոր ատենը հա-
սաւ՝ և Դեբորայի ըսածին պէս Բարակը Թա-
փոր լեռնէն իջաւ՝ որ թշնամիներուն դէմ պա-
տերազմ սկսի, ան ժամանակը Աստուած անանկ
վախ մը ձգեց Սիսարայի սիրտը, և մէկ իրար
անցում մը թշնամիներուն բանակին մէջը, որ
սաստիկ շփոթած՝ փախչող փախչողի եղան, ու
Բարակը իր զօրքովը ետևնէն ինկած զամէնքը
ջարդեց սրբեց: Սիսարան ան խռովութեան մէ-
ջը շուտով փախչիլ ուզելով՝ իր կառքէն դուրս
ցատքեց, ու ոտքով վազելով՝ դէպ 'ի Կինե-
ցւոց կողմը գնաց ինկաւ: (Աս Կինեցիք ըսուա-
ծը պզտիկ ազգ մըն էին որ եկեր վրանով ան
տեղուանքը կը բնակէին. և ինչպէս կ՚ըսեն՝
Մովսեսի կնկանը դիէն Իսրայելացւոց խնամի
ըլլալով՝ հետերնին բարեկամ էին. բայց այլազ-
գիներուն հետ ալ աւրուած չէին): Ան ատենը
Յայել ըսուած՝ Քաբեր կինեցիին կնիկը Սիսա-
րայի դէմը հանդըպեցաւ, ու մեծարելով կան-
չեց իր վրանը առաւ տարաւ Սիսարան՝ որ հանգ-
չի. ան ալ անանկ յոգնած տաքցած խմելու ջուր
որ ուզեց, Յայելը ջրին տեղը իրեն կաթ տուաւ
որ զէն չընէ, ու անանկ ներսը անոր ուզածին
պէս գաղտուկ տեղ մը պառկեցուց վրան ծած-

կեց՝ որ մարդ գալու ըլլայ նէ չիմանայ թէ հոն փախեր է ։ Յայելը երեսանց ասանկ բարեկամութիւն ցուցուց Սիսարայի, բայց իր սիրտը Իսրայելացւոց հետ մէկ ըլլալով՝ երբոր նորէն քովը դարձաւ տեսաւ որ պառկած խորունկ քուն եղեր է, ան ատենը վրանին ցիցը (այսինքն չատըրին խազըխը) առաւ՝ անով գետինը գամեց Սիսարայի գլուխը, անանկ մեռցուց զինքը ։ Ետքը երբոր Բարակը վրայ հասաւ՝ որ Սիսարայի ետեւէ ինկեր կը փնտռէր, Յայել առջեւը ելաւ ըսաւ. "Եկուր որ քու փնտռած մարդդ տեսնես,,. ինքն ալ ներս գնաց տեսաւ որ Սիսարան անանկ ինկած մեռեր է ։ Աս կերպով Աստուած զԻսրայելացիս Քանանացւոց Յաբին թագաւորին ձեռքէն խալըսեց. որ անկէ ետքը քառսուն տարի ազատ հանգիստ մնացին ։ Դեբորա ալ Բարակայ հետ՝ այսպիսի հրաշալի յաղթութեանս վրայ փառք տալով Աստուծոյ՝ շնորհակալութեան գովասանք մը ըրին մէյտեղ ։

ԳԼՈՒԽ Է.

Գեդէոն զօրավար կ՚ըլլայ՝ Իսրայէլացիքը Մադիանացւոց ձեռքէն կ՚ազատէ ։

Ամ աշխարհի 2750 ։ (Դատ. Զ. Է. Ը ։)

Իսրայելացիք կամաց կամաց նորէն զԱստուած բարկացընելով՝ Աստուծոյ երեսէն իյնալով՝ անտէր անտերունչ Մադիանացւոց և Ամաղեկացւոց ձեռքէն անանկ բան քաշեցին, որ ալ տուներնին տեղերնին ձգեր՝ ասդին անդին ցիր ու ցան եղած՝ լեռները այրերուն մէջ անպաւարի տեղուանք փա

խեր՝ հոն կը կենայրն։ Ասանկ եօթը տարի որ չար-
չարուեցան, և ալ ճարերնին հատած դարձան Աս-
տուծոյ որ ինկան, Աստուած ողորմեցաւ վրանին.
առաջ մարգարէ մը խրկեց իրենց, որ ըրած մեղ-
քերնին երեսնին տուաւ՝ խրատեց զիրենք։ Ետքը
հրեշտակ մը խրկեց Գեդէոն ըսուած մարդու մը,
որ Յովասու որդին էր Մանասէի ցեղէն, երբոր
աւիկայ Մադիամացւոց ձեռքէն փախած՝ իր հօրը
կալը (այսինքն հարմանը) կ'աշխատէր ցորեն կը
ծեծէր. ու հրեշտակը եկաւ իրեն ըսաւ թէ՝
“Աստուած քեզ ընտրեր է որ երթաս Իսրայե-
լացւոց ժողովուրդը իրենց թշնամիներուն ձեռ-
քէն խալըսես”։ Գեդէոն աս բանիս վրայ զար-
մանալով՝ ետ քաշուեցաւ, ըսաւ թէ՝ “Ես ով
եմ, մէկ ողորմելի հասարակ մարդ մը, որ Իս-
րայելացիքը ազատեմ”։ Հրեշտակն ալ պատաս-
խան տուաւ թէ՝ “Աստուած հետդ որ ըլլայ՝ բո-
լոր Մադիամացիները մէկէն կը ջարդես”։ Ան
ատենը Գեդէոն ալ աս բանիս ճշմարտութեանը
համար՝ որ ինքը Աստուծմէ խրկուած է, իրմէ մէկ
նշան մը ուզեց. և աղաչեց հրեշտակին որ հոն
կենայ՝ մինչուան ինքը երթայ իրեն համար սե-
ղան պատրաստէ բերէ. ու գնաց Գեդէոն շուտ
մը մէկ ուլ մը խաշեց, ու բաղարջ հաց շինեց.
առաւ զասոնք հրեշտակին առջևը որ բերաւ,
հրեշտակը ըսաւ որ դիմացի քարին վրայ դնէ ան
բաները, և ձեռքի գաւազանովը ան մսին ու բա-
ղարջին դպածին պէս՝ կրակ մը ելաւ ան քարէն
երեց լափեց կերակուրները, ու յանկարծակի
հրեշտակը աներևոյթ եղաւ ան տեղէն։ Գե-
դէոն երբոր աս հրաշքս տեսաւ՝ սաստիկ ահռե-
ցաւ, իմացաւ որ հրեշտակ Աստուծոյ է եղեր.
և ան տեղը Աստուծոյ մէկ սեղան մը շինեց։ Ան

գիշերը Աստուած Գեդէոնի հրամայեց որ՝ երթայ Բահաղ կուռքին սեղանը քակէ կործանէ, անոր քովը եղած կռապաշտական ծառերը կըտրէ. և ան կտրած փայտերովը՝ իր հօրը եօթը տարուան պարարտցուցած եզը առնէ՝ Աստուծոյ ողջակէզ ընէ ան նոր շինած սեղանին վրայ։ Գեդէոն ալ ցորեկը վախցաւ աս բանս ընելու. ուստի մէկ գիշեր մը գաղտուկ ելաւ տասը հոգի իր հօրը ծառաներէն հետը առաւ՝ գնաց անանկ ան Աստուծոյ հրամայածը կատարեց։ Առտուանց երբոր ելան քաղքի մարդիկը աս բաներս տեսան, և փնտռեցին իմացան որ Գեդէոն ըրեր է, կատղած անոր հօրը վրան եկան, ու կ'ուզէին որ Գեդէոնը հանէ ձեռուընին տայ՝ որ սպաննեն։ Հայրն ալ ասով խալըսեց Գեդէոնը, անոնց ըսաւ թէ "Ձեր ինչ վրանիդ պէտք է. Բահաղը թէ որ աստուած է նէ՝ թող ինքը իր սեղանը կործանողներուն վրէժը առնէ (կամ հախէն գայ) մեռցընէ". և աս պատճառով հայրը Գեդէոնի անունը Յերոբոաղ դրաւ, իբր թէ ասով՝ Բահաղ կուռքը յաղթեց։

Անկէ ետքը երբոր իմացաւ Գեդէոն որ Մադիամացիքը և Ամաղեկացիք մէկտեղ նորէն Իսրայելացւոց վրայ կու գան, ինքն ալ Աստուծմէ ուժ առած՝ կանչեց ժողվեց Իսրայելացիքը՝ Ասերի, Զաբուղոնի և Նեփթաղիմի ցեղերէն՝ որ անոնց դէմ ելլէ։ Բայց նորէն հաստատ գիտնալու համար՝ թէ իրաւ Աստուած զինքը Իսրայելացւոց առաջնորդ ընտրեր է՝ որ Մադիամացւոց ձեռքէն զիրենք խալըսէ, Աստուծմէ աս նշանս խնդրեց, որ մէկ գզաթ մը (այսինքն փէօստէքի մը) գիշերը դուրս տեղ փռած թողու, և բոլոր գետինը չոր ցամաք մնայ, ու ան

գզաթին վրայ միայն անձրև գայ. Աստուած ալ Գեդեոնին խնդիրքը կատարեց, որ երբոր առտուանց ելաւ ան գզաթը քամեց նէ՝ վազած ջուրը կոնք մը (այսինքն լէյէն մը) լեցուց: Աս հերիք չէ, ետևէն մէյ մ'ալ Աստուծմէ խնդրեց որ ասոր ներհակը՝ ան գզաթը չոր մնայ, ու բոլոր գետինը թրջի: Գեդեոն երբոր աս երկու հրաշքս տեսաւ, ալ սաստիկ սիրտ առաւ. ուստի իր բոլոր զօրքը ժողված թշնամիներուն դէմ որ երթալու եղաւ, ան ատենը Աստուած դարձաւ Գեդեոնի ըսաւ որ՝ “Քու զօրքդ շատ են, ես ասչափովդ Մադիանացիքը ձեր ձեռքը չեմ ի տար, որ չըլլեն Իսրայելացիքը ըսեն թէ՝ Մենք մեր ուժովը անոնց յաղթեցինք. հապա իրենց ըսէ որ մէջերնին վախկոտները ետ դառնան”: Աս խօսքիս վրայ՝ քսանուերկու հազար հոգի ելան ետ դարձան, ու միայն տասը հազար մնացին: Ետքը աս մնացածին համար ալ Աստուած ըսաւ թէ շատ են, ու Գեդեոնի հրամայեց որ զասոնք առնէ մէկ ջրի մը քով տանի, որ ծարուեր էին, ու հոն խմելնուն՝ նայի թէ անոնցմէ ովը ջուրը ափը առած՝ մէջէն շան պէս լափէ նէ, անիկայ մէկ դի կայնեցընէ, ու ով որ ծնկան վրայ ինկած խմէ նէ՝ ան ալ մէկալ դին զատէ: Ասանկ որ ըրաւ Գեդեոն՝ տեսաւ որ միայն իրեք հարիւր հոգի շան պէս լափելով խմեցին, ու բոլոր մէկալ մնացածը ծնկան վրայ ինկած ջուրերնին խմեցին. ան ատենը Աստուած Գեդեոնի ըսաւ թէ՝ “Աս իրեք հարիւրովը Իսրայելացիք պիտի Մադիանացւոց ձեռքէն ազատեմ. մէկալ բոլորը իրենց տունը ճամբէ որ երթան”: Ետքը Աստուած իրեն նորէն սիրտ տալու համար՝ հրամայեց որ ինքը մինակը իր Փարա ըսուած

մանչը հետը առած՝ գիշերանց գաղտուկ Թշնամիներուն բանակը երթայ, որ լսէ թէ անոնք մէջերնին ինչ կը զրուցեն ։ Գեդէոն ըսածին պէս գնաց՝ մտիկ ըրաւ որ զինուորին մէկը մէկալին կը պատմէր թէ՝ "Երազ մը տեսայ որ՝ մէկ գարիէ շինած նկանակ մը (այսինքն արփայէ սօմուն մը) անդիէն կլտորելով եկաւ դէպ 'ի մեզ, զարկաւ կործանեց բոլոր Մադիամացւոց բանակը"։ մէկալն ալ անոր ըսաւ թէ՝ "Սա Գեդէոնի Յովասի տղին թուրը պիտոր ըլլայ, կ'երեւայ որ Աստուած մեզ անոր ձեռքը տուեր է"։ Սա որ լսեց Գեդէոն՝ Աստուծոյ շնորհակալ ըլլալով շուտ մը իր բանակը դարձաւ, ըսաւ թէ "Ել ելէք երթանք. Աստուած Մադիամացիքը մեր ձեռքը տուաւ"։ ուստի ան իրեք հարիւր հոգին իրեք դաս բաժնեց, եւ անոնց՝ զէնքի տեղամենուն մէկ մէկ ձեռուընին եղջիւրէ փող (այսինքն պօյնուզէ շինած զուռնա մը) տուաւ, ու մէկալ ձեռուընին մէյմէկ վառած ճրագ՝ սափորի (այսինքն տէստիի) մէջ դրած որ չերեւայ. եւ իրենց ապսպրեց որ ինքը ինչ որ ընէ նէ՝ ամէնքն ալ անանկ ընեն ։ Սանկ կէս գիշերուան մօտ ելան ասոնք յանկարծակի Թշնամիներուն բանակը գացին, ու Գեդէոնին ըսածին պէս մէկէն փողերնին չալելով՝ սափորնին կոտրտեցին ճրագները դուրս երեւցան, ու ամէնը մէկ բերան սկըսան կանչուըռտել՝ Սուր Տեառն եւ Գեդէոնի ։ Սա բանով Աստուած Մադիամացւոց բանակին մէջը մէկ այնպիսի սոսկում մը ձգեց, որ ան տեղը իրար անցնելով՝ ան մութ գիշեր ամեն մէկը զմէկալը իրենց թշնամիներէն կարծելով՝ անխնայ առջեւնին եկածը կը ջարդէին. անանկ որ՝ հարիւր քսան հազար հոգի ան տեղը իրենցմէ կո-

տրուեցան , ու տասնըհինգ հազար ալ որ ասդին անդին ցիր ու ցան փախեր էին , անոնց համար ալ մարդ խրկեց Գեդէոն մէկալ Իսրայէլացւոց , որ ելան դէմերնին առին զանոնք ալ ջարդեցին , ու անոնց երկու իշխաններուն ալ՝ մէկը Որէբ ու մէկալը Զէբ ըսուած՝ գլուխնին կտրեցին Գեդէոնի բերին : Ետքը Գեդէոն ուրիշ երկու իշխաններ ալ բռնեց՝ Զեբէէ ու Սաղմանա ըսուած , և զասոնք ալ ինքը իր ձեռքովը մորթեց :

Գեդէոն երբոր աս քաջութիւնս ըրաւ լմընցուց , ան ատենը Իսրայէլացիք իրեն եկան ըսին թէ՝ "Ասկէ ետև քեզի կը վայլէ որ դուն՝ ու ետևէդ քու տղաքդ՝ մեզի առաջնորդ իշխան ըլլան , որ մեզ Մադիամացւոց ձեռքէն ազատեցիր" : Ան ալ "Քաւ լիցի , ըսաւ , ձեր իշխանը Աստուած է . ես միայն աս մէկ բանս ձեզմէ կը խնդրեմ, որ թշնամիներուն կողոպուտներէն մարդ գլուխ հանեք ինծի մէյմէկ օղ տաք" . (պատճառն որ՝ ան կտրուածներուն մէջը շատ իսմայէլացիներ ալ կային , որ ոսկիէ օղ կը դընէին) . անոնք ալ սիրով հանեցին տուին , որ ասանկ ընելով՝ բոլորը մէյտեղ՝ Գեդէոն շատ բան ձեռք ձգեց , ան Մադիամացւոց իշխաններուն ոսկիէ զարդարանքներէն ի զատ : Ետքը ինքն ալ առաւ անով աւելորդապաշտական բաներ շինեց իր Եփրա ըսուած քաղաքին մէջը , որ ան ետքը մեղաց պատճառ եղաւ իրեն՝ ու իր զաւկըներուն՝ և բոլոր մէկալ Իսրայէլացւոց ալ . Թէպէտ ինքը իր աստուածպաշտութիւնն ալ ձեռքէ չթողուց , և հետը Իսրայէլացիք ալ Աստուծոյ ծառայելով , քառասուն տարի՝ քանի որ Գեդէոն կարնէ՝ ազատ մնացին Մադիամացւոց և ուրիշ այլազգիներուն ձեռքէն :

ԳԼՈՒԽ Ը.

Աբիմելէքայ թագաւորութիւնը :

Ամ աշխարհի 2770 : (Դատ. Թ. :)

Անկէ ետև Իսրայելացիք զԱստուած թողուցին , սկսան Բահաղ Բերիթ ըսուած Սիկիմացւոց կուռքը պաշտել . և մեծ ապերախտութիւն ցուցուցին Գեդեոնի՝ որ իրենց այնչափ բարիք էր ըրեր . որ ասանկ եղաւ : Գեդէոն որ մեռաւ՝ իրեն առած կնիկներէն եօթանասուն զաւակ թողուցեր էր , ու ասոնցմէ զատ մէկ ուրիշ մ'ալ Աբիմելէք ըսուած՝ որ Սիկիմացի կնիկէ մը եղեր էր : Ասիկայ ան ատենը իրեն մօրը դին ազգականներուն ձեռքովը Սիկիմացւոց սիրտը իրեն քաշեց՝ որ ան բոլոր մէկալ եօթանասունն ալ թողուն , զինքը հօրը տեղը Իսրայելացւոց վրայ իշխան դնեն . և իր իշխանութիւնը ապահովցընելու համար՝ մէկէն առջի բերանը Սիկիմացիներէն առած ստըկովը՝ սրիկայ (այսինքն հովարտա ու եարամազ) մարդիկ վրան ժողվեց՝ ու շուտ մը գնաց ան իր եօթանասուն եղբայրները բռնեց՝ վաթսունըինը մէկ քարի մը վրայ մորթեց . որ մէջերնին պզտի պըզտիկը միայն՝ Յովաթամ ըսուած՝ փախաւ պահուեցաւ մեռնելէն խալըսեցաւ : Ետքը երբոր Սիկիմացիները ուրիշ Իսրայելացւոց հետ մէկտեղ եկած՝ Աբիմելէքայ թագաւոր դնելուն հանդէսը որ կ'ընէին , ան ատենը Յովաթամ գնաց ասոնց դիմացը Գարիզին ըսուած լերանը վրայ ելաւ , ու հեռուանց կանչելով ըսաւ իրենց.

“Մտիկ ըրէք Սիկիմացիք՝ ինչ որ պիտի ձեզի ըսեմ։ Ծառերը ուզեցին որ իրենց մէկ թագաւոր մը դնեն, ու գացին ձիթենիին (այսինքն զէթինի ծառին) ըսին թէ՝ Մեզի թագաւոր եղիր. ան ալ իրենց պատասխան տուաւ թէ՝ Ես ինտո՞ր թողում իմ պարարտ եղս, որ անով Աստուած ու մարդիկ իս կը մեծարեն, ու գամ՝ ձեզի պէս ծառերուն իշխան ըլլամ. ետքը գացին թզենիին (այսինքն ինճիրի ծառին) ինկան՝ որ ան գայ իրենց վրայ թագաւորէ. ան ալ ըսաւ թէ՝ Ի՞նչպէս թողում իմ անուշ պտուղս, ու երթամ փայտերուն իշխան ըլլամ։ Ան ալ որ չեղաւ՝ գացին որթին (այսինքն ասմային). որթն ալ պատասխան տուաւ թէ՝ Ես ինտո՞ր կ՚ըլլայ որ իմ գինիս թողում որ Աստուծոյ և մարդիկներուն ուրախութիւնն է, ու գամ ձեզի պէս փայտերուն իշխան ըլլամ։ Աս ալ որ չէ՛ ըսաւ, ան ատենը եկան գժնիկին (այսինքն գարա չալըին) ըսին՝ թէ Դուն եկուր մեր վրայ թագաւորէ. գժնիկն ալ ուրախացաւ՝ ու ըսաւ իրենց. Ո՛հ որ իրաւ իս ձեր վրայ թագաւոր կը դնէք նէ՝ եկէ՛ք իմ շուքիս տակը պարտըկուեցէք, չէ նէ՝ գժնիկէն կրակ կ՚ելլէ՝ ու ձեզի պէս եղևնափայտները (այսինքն չամի ծառերը) կ՚երէ կ՚ուտէ ”։ Աս առակիս ետևէն ըսաւ Յովաթամ. “Նայեցէ՛ք, ատ արդարութիւն էր մի՝ որ Գեդէոնի ձեր բարերարին ատանկ հատուցում ըրիք, որ անոր եօթանասուն զաւակը մէկէն ջարդել ուզեցիք, որ Աբիմելէքը անոր աղախինին որդին՝ ձեզի թագաւոր դնէք. եթէ աս բանս շիտակ է նէ՝ բարով կը վայլէք մէկզմէկ. հապա թէ չէ՝ պիտի կրակ ելլէ ան Աբիմելէքէն՝ որ ձեզ էրէ ու լափէ, կամ թէ ձեզմէ ելած կրակը զանիկայ կ՚ուտէ ”։

Յովաթամ ասանկ ըսելով՝ ելաւ փախաւ գնաց երեսը ծածկեց․ և անոր ըսածը ճշմարիտ ելաւ․ ինչու որ՝ Աբիմելէք իրեք տարիի չափ անկարգութեամբ Իսրայելացւոց տիրապետելէն ետքը, ան՝ չդիմացան Սիկիմացիները անոր բռնակալութեանը, ուստի Գաաղ ըսուած իշխանի մը հետ մէկ եղան անկէ գլուխ քաշեցին, ու ետևէ էին որ զինքը բռնեն մեռցընեն։ Աս որ եղաւ, Աբիմելէք իր զօրքովը Սիկիմացւոց վրայ գնաց, ու ջարդելով զիրենք՝ բերդէն կրակ տուաւ՝ հազար հոգիի չափ ալ հոն էրեց։ Անկէց ելաւ Թեբէս ըսուած քաղքին վրայ գնաց, որ ասոնք ալ իրմէ գլուխ քաշեր էին․ ան քաղքին մէջ տեղը մէկ ամուր բերդ մը կար, քաղքին մեծամեծներէն խել մը անոր մէջը մտան պահուեցան։ Երբոր Աբիմելէք բերդին տակը գնաց մօտեցաւ որ դրանը կրակ տայ, ան ատենը վերէն մէկ կնիկ մը երկանի (այսինքն տէյիրմէնի) քարի կտոր մը ձգեց վրան, որ եկաւ Աբիմելէքի գլխուն գագաթը ջարդուբուրդ ըրաւ․ ան ալ շուտ մը կանչեց իր կապարճակիրը (այսինքն սիլիհտարը) ըսաւ որ թուրը հանէ զինքը սպաննէ, որ չըսուի թէ մէկ կնիկ մը զինքը մեռուցեր է։ Եւ ասանկ անտեղը չարաչար մեռաւ Աբիմելէք, Աստուծմէ առնելով իր անողորմութեան և չարութեան պատիժը՝ Սիկիմացւոց հետ, ինչպէս որ ան առակը բերելով զիրենք անիծեր էր Յովաթամ։

ԳԼՈՒԽ Թ.

Յեփթայէի պատմութիւնը :

Ամ աշխարհի 2800: (Դատ. Ժ. ԺԱ. ԺԲ:)

Աբիմելէքայ ետեւ Իսրայելացւոց դատաւոր եղաւ Թովղա ըսուած մէկ մը Իսաքարի ցեղէն, որ քսանուերեք տարի նստաւ. անոր ետեւէն Յայիր գաղայադացին, որ երսունուերկու որդի ունէր, ու ասոնք երսունուերկու աւանակ հեծած անանկ կ'երթային, եւ ամէն մէկը մէյմէկ քաղաք ունէին, որ Աւան Յայիրայ ըսուեցան:

Յայիր քսանուերկու տարի դատաւորութիւն ընելէն ետքը որ մեռաւ, Իսրայելացիք նորէն կռապաշտութեան ետեւէ ինկան, սկսան Ասորւոց, Մովաբացւոց եւ Ամոնացւոց կուռքերը պաշտել. անոր համար Աստուած ալ սրդողեցաւ զիրենք երեսէ ձգեց, թող տուաւ որ տասնըութը տարի ան ազգերը ասդին անդին իրենց երկիրները մտնեն՝ տակն ու վրայ ընեն: Այսպէս երբոր ալ Ամոնացիք բանակով առաջ եկան Գաղայադ ըսուած գաւառին մօտիկցան, որ անկէց ալ երթան կարգով բոլոր Իսրայելացւոց երկիրները աղէկ մը տիրեն, ան ատենը Իսրայելացիք ալ խելունին գլուխնին ժողվեցին, ան կուռքերը մէջերնէն վերցուցին, մեղայ ըսին Աստուծոյ դիմեցին: Ու աս Ամոնացւոց դէմ՝ Գաղայադու մեծերը ասանկ խօսք դրին մէջերնին, թէ ով որ առաջ իյնայ պատերազմ ելլէ, զանիկայ իրենց իշխան նստեցընեն. բայց ետքը տեսնելով որ մարդ սիրտ չըներ կոր աս բանիս, մտմտացին որ

Յեփթայէն կանչէն բերեն՝ անիկայ աս պատերազմիս ճարը հոգայ։ Աս Յեփթայէ ըսածս՝ մէկ ուժով քաջ գաղայադացի մարդ մըն էր, որ անկեց իրեն եղբայրները հայրենական ժառանգութենէն զրկելով տնէն դուրս վռնտեր էին՝ Դուն մեր հօրը խորթ զաւակն ես ըսելով. ու ինքն ալ գացեր մէկդի գլուխը քաշեր՝ քովը սրիկայ մարդիկ ժողված՝ անանկ քաջութեամբ ինքնագլուխ կը կենար։ Ուստի երբոր ասոնք եկան իրեն աղաչեցին որ ելլէ գայ՝ ինքը աս պատերազմն առաջ տանի, Յեփթայէն առջի բերանը ծանրէն քաշեց, երեսնին տուաւ Գաղայադացւոց իրեն դէմ ըրած անիրաւութիւնը։ Ետքը անանցմէ երդումով խօսք առաւ՝ որ եթէ Աստուած յաջողէ պատերազմը յաղթէ նէ՝ ինքը իրենց վրայ իշխան ըլլայ, անանկ ելաւ հետերնին եկաւ Մասեփա ըսուած տեղը, ուր որ Իսրայելացիք մէյտեղ ժողվեր էին. ու մէկէն դեսպան խրկեց Ամոնացւոց թագաւորին՝ թէ “Դուն ինչո՞ւ իմ երկիրս եկեր պատերազմ կ՚ընես”։ Ամոնացւոց թագաւորը իրեն պատասխան տուաւ թէ “Աս տեղուանքս իմ երկիրներս էին, որ Իսրայելացիք Եգիպտոսէ ելան եկան տիրապետեցին”։ Յեփթայէն ալ նորէն իրեն խրկեց ըսաւ թէ՝ “Ան ատենը երբոր աս տեղի մարդիկը մեզի չուզեցին ճամբայ տալ՝ հետերնիս պատերազմ բացին, մենք ալ զանոնք յաղթելով մեր Աստուծոյ օգնութեամբը՝ պատերազմական իրաւունքով աս երկիրները մեզի առինք. որ իրեքհարիւր տարի կ՚ըլլայ ձեռուընիս է. ու դուն հիմա ելեր կ՚ուզես որ մեր ձեռքէն յափշտակես. ատ քու ըրած անիրաւութեանդ դատաստանը, ըսաւ, Աստուած ինքը տեսնէ”։ Ետքը

երբոր տեսաւ Յեփթայէն որ ան իր խօսքին վրայ կեցեր՝ կ'ուզէ առաջ գալ, ան ատենը ինքն ալ Աստուծմէ շարժած՝ շուտ մը ելաւ նորէն զօրք ժողվեց. և դէմը պատերազմ երթալու ժամանակը՝ Աստուծոյ ասանկ ուխտ ըրաւ որ՝ ան Ամմոնացիքը յաղթելէն ետև խաղաղութեամբ իր տունը դառնալու ըլլայ նէ, ով որ պինտ առաջ տանը դռնէն դուրս ելլէ իրեն դիմացը գալու՝ զանիկայ Աստուծոյ ողջակէզ ընէ։ Այսպիսի կերպով գնաց Յեփթայէ, և Աստուծոյ օգնութեամբը թշնամիները չարաչար կոտրելով՝ քսան քաղաք ալ ձեռուընէն ետ առաւ, ու մնացածները փախցընելով ցիրուցան ըրաւ. ետքը Մասեփա քաղաքը իր տունն որ կը դառնար՝ տեսաւ որ իր մէկ հատիկ սիրական կոյս աղջիկը պար բռնած ուրիշ աղջիկներու հետ՝ ուրախութեամբ թմբուկ զարնելով դիմացը ելաւ։ Ան ատենը Յեփթայէն ալ տակնուվրայ եղաւ, սաստիկ տրտմութենէն վրայի լաթը պատռեց՝ “Վայ ինծի, ըսաւ, իմ աղջիկս, ինչ ձիւն բերիր գլուխս. որ ես չգիտնալով՝ քեզի համար Աստուծոյ ուխտ եմ ըրեր, ու հիմա խօսքես չեմ կրնար ետ դառնալ”։ Աղջիկն ալ քաջասրտութեամբ վրայ տուաւ ըսաւ թէ՝ “Ինծի համար ինչ որ ուխտեր ես նէ՝ պէտք է որ կատարես, որ անով Աստուած քեզի աս յաղթութիւնս տուաւ. միայն թէ, ըսաւ, աս կը խնդրեմ որ՝ երկու ամիս ինծի ատեն տաս, որ աս իմ ընկերներուս հետ լեռները երթամ պտըտիմ, ու իմ կուսութիւնս լամ ողբամ”։ Յեփթայէն ալ ըսածին պէս անանկ թող տուաւ. և երկու ամսէն ետև որ դարձաւ՝ կատարեց Աստուծոյ ըրած իր ուխտը։ Աս ան ա-

տենէն սովորութիւն մնաց Իսրայելացւոց մէջը՝ որ ամէն տարի չորս օր աղջիկ տղաքը մէյտեղ եկած Յեփթայէի աղջըկանը վրայ ողբ կ՚ընէին ։

Անկէ ետքը Եփրեմի ցեղը Յեփթայէի վրայ նախանձելով՝ Յորդանան գետը անցան իրեն եկան սրդողելով ըսին թէ՝ “Ինչո՞ւ մեզ մարդուտեղ չդրիր՝ հետդ պատերազմ չկանչեցիր ”․ և աս բանիս համար վախ կու տային իրեն թէ՝ Տունդ տեղդ վրադ կ՚երենք ։ Յեփթայէն ալ անոնց պատասխան տուաւ որ՝ “Ես ձեզ կանչեցի․ բայց երբոր տեսայ թէ մարդ չեկաւ , ես իմ վտանգի մէջ դրի , ու Աստուած ալ բանս աջողեց ” ։ Ետքը երբոր Յեփթայէ տեսաւ որ անոնք նորէն հանդարտ չեն կենար՝ բան կը գըրգռեն կոր՝ Գաղայադացւոց սիրտը ծակելու խօսքեր կ՚ըսեն , շուտ մը վրանին զօրք հանեց տուէ եկողները ջարդեց , ու անոնցմէ փախչողները որ Յորդանանի մէկ նեղուցէ մը պիտոր անցնէին իրենց տեղը երթալու՝ բռնել կու տար , ու զիրենք փորձելու համար թէ Եփրեմի ցեղէ՞ն են մի՝ իրենց ըսել կու տար աս Եբրայեցւոց բառը՝ շիպպօլէթ , որ կը նշանակէ Հասկ կամ ցորենի գլուխ․ ու ով որ շխտակ չէր կրնար ըսել, հապա (ինչպէս կ՚ըսեն) սիպպօլէթ կ՚ըսէր , ան Եփրեմի մարդոցը նշանը կ՚ըլլար՝ զանիկայ կը մեռցընէին․ և աստով ալ բոլոր քառասուներկու հազար հոգի կոտրուեցան անոնցմէ աս պատերազմիս մէջը ։ — Յեփթայէ ասանկ վեց տարի դատաւորութիւն ընելէն ետքն որ մեռաւ , ետեւէն դատաւոր եղաւ Եսեբոն Բեթղեհեմացին , որ վաթսուն զաւակ ունէր՝ երսունը մանչ , երսունը աղջիկ , և աս ամէնն ալ ինքը իր ձեռքովը կարգեց․ ու եօթը տարի Իսրայելացւոց

դատաւորութիւն ըրաւ ։ Անոր ետեւէն նստաւ Եղոն զաբուղոնացի՝ տասը տարի ։ Ետքը Աբդոն փարաթոնացի Եփրեմի ցեղէն, որ քառսուն տղաք ունէր, անոնցմէ ալ երսուն եղած՝ բոլորը մէկէն եօթանասուն աւանակ կը հեծնէին. եւ աս ալ ութը տարի դատաւորութիւն ըրաւ, ու մեռաւ ։

ԳԼՈՒԽ Ժ.

Սամփսոնի պատմութիւնը :

Ամ աշխարհի 2850 ։ (Դատ. ԺԳ. ԺԴ. ԺԵ. ԺԶ ։)

Վերի ըսուած դատաւորներէն ետեւ Իսրայէլացիք աստուածպաշտութենէ թուլնալով՝ եւ քառսուն տարիի չափ անտէր մնալով՝ նորէն այլազգիներուն տակը ինկան ։ Աս ատենները Իսրայէլացւոց մէջը Դանայ ցեղէն մէկ մը կար՝ Մանովէ անունով, որ ասոր կնիկը ամուլ էր տղայ չէր բերեր ։ Մէկ օր մը հրեշտակ Աստուծոյ՝ մարդու կերպարանքով աս կնկանը երեւցաւ ըսաւ թէ՝ “ Դուն տղայ պիտի բերես, որ ան ուխտաւոր, այսինքն Աստուծոյ նուիրեալ պիտոր ըլլայ. անոր համար պիտի զգուշանաս որ բերանդ գինի, կամ օղի (այսինքն ռախի) եւ ուրիշ պիղծ կերակուրներ չդնես. որ երբոր տղան ըլլայ՝ ամենեւին անոր գլխու մազերուն պիտի չդըպչուի չկտրուի. ան պիտոր Իսրայէլացիները այլազգիներուն ձեռքէն ազատէ„ ։ Մանովէ որ աս բանս չէր գիտեր, երբոր իր ընկերոջմէն լսեց՝ աղաչեց Աստուծոյ որ ան սուրբ մարդը մէյ մըն ալ խրկէ իրենց, որ նորէն աղէկ մը իմանան թէ՝ ինչ պիտոր ընեն աս տղին ։ Աստուած ալ հրեշտակը նորէն կնկանը երեւցուց, որ ան ալ շուտ մը վա-

զեց երիկը կանչեց անոր քովը բերաւ ․ Հրեշտակն ալ ինչ որ առաջ կնկանը ըսեր էր՝ ան բաները նորէն իրենց ապըսպըրեց ։ Ետքը Մանուէ հրեշտակը մարդ սեպելով՝ իրենց եփած ուլ մը բերաւ որ ուտէ ․ ան ալ որ չկերաւ՝ հապա Աստուծոյ նուիրէ , ըսաւ , ան ատենը Մանուէ ան ուլը Աստուծոյ զոհ ընելնին՝ հրեշտակը ան կրակին բոցովը դէպ 'ի երկինքը ելաւ անյայտ եղաւ , և ան տեղը՝ երիկ կնիկ աս հրաշքս որ տեսան՝ սաստիկ վախցան , ու իմացան որ հրեշտակ Աստուծոյ է եղեր անիկայ ։ Ետեւ ատենն որ եկաւ , կնիկը մանչ տղայ մը բերաւ , որ անունը Սամփսոն դրին ․ և Աստուծոյ օրհնութիւնը միշտ անոր վրան ըլլալով՝ մեծցաւ նէ խիստ ուժով մարդ մը եղաւ , որ իր ծնողացը հետ միյտեղ Սարաա և Եսթաուլ ըսուած քաղքըներուն մէջ տեղը կը կենար ։

Սամփսոն մէկ անգամ մը Աստուծոյ նախախնամութեամբը Թամնաթա ըսուած այազգիներուն քաղաքը գնաց , ու հոն մէկ այլազգի աղջըկան մը հետը սիրտը կապուեցաւ ․ եկաւ իր ծնողացը ըսաւ որ ան աղջիկը իրեն առնեն ․ ծնողքն ալ չգիտնալով որ աս բանս Աստուծմէն է , (որ ան պատճառով Սամփսոն այլազգիներուն մէջը մանելով՝ անոնց ըրած անիրաւութիւններուն հատուցումը տայ) , առջի բերանը իրեն դէմ կեցան , կ'ըսէին թէ “ Քու ազգէդ աղջիկ մի կը պակսի , որ երթաս այլազգի մը առնես „ ․ ետքը երբոր տեսան որ ճար չըլլար , իրենք ալ Սամփսոնի հետ միյտեղ ելան Թամնաթա երթալու որ աղջիկը առնեն ։ Ճամբան որ կ'երթային , Սամփսոն գլուխը քաշեց մինակը դէպ 'ի այգիներուն մէջէն երթալնին՝ յանկարծակի

մէկ առիւծի (այսինքն ասլանի) ձագ մը իրեն գլմացը վազեց · Սամփսոն ալ ձեռքը զէնք մը չունէր · անանկ Աստուծմէ ուժ առած՝ զասիկայ բռնեց բերանը բացաւ երկուք ճղքեց մեռցուց · ու նորէն դարձաւ եկաւ ծնողացը քովը՝ բան մը չըսաւ իրենց · անանկ եկան աղջըկանը հետ խօսքը կապեցին ։ Քիչ մը ատենէն ետեւ նորէն որ Թամնաթա դառնալու եղաւ Սամփսոն՝ որ ալ հարսնիքը ընէն, գնաց ան մեռցուցած առիւծը նայելու, ու տեսնէ որ՝ մեղուները մէջը մեղր շիներ են · ինքն ալ առաւ ճամբան սկսաւ ուտելով երթալ, հօրը մօրն ալ տուաւ որ ուտեն ։ Երբոր ալ հարսնիքը սկսան ընել, որ եօթը օր կը քշէր, այլազգիները վախցան իրմէն, անոր համար հետը երսուն կտրիճ մարդիկ դրին՝ որ Սամփսոն ասոնց հետ ընկերութիւն ընէ ուրախանայ ։ Ու հարսնիքի ուրախութեան ատենը Սամփսոն մէկ հանելուկ մը (այսինքն պիլմէճէ մը) ըսաւ ասոնց, որ ան եօթն օրուան մէջը գիտնալու որ ըլլանէ՝ իրենց երսուն կտոր (կամ Թօփ) բարակ կտաւ տայ, ու երսուն ալ հագնելու լաթեր · հապա որ չկրնան գիտնալ, անոնք աս բաները իրեն տան · և հանելուկը աս էր · Ուտողէն կերակուր ելաւ, ու ուժովէն անուշ ելաւ ։ Ասոր վրայ իրեք օր չարչըրուեցան ան կտրիճները, ու ետքը երբոր տեսան որ չեն կրնար մեկնել՝ եկան գաղտուկ Սամփսոնի հարսին ըսկան, որ էրիկը խաբելով բերնէն առնէ իրենց զրուցէ · " Չէ նէ, ըսին, գիտնաս որ՝ քեզ քու տնովդ կ'էրենք, որ մեզ աղքատցընելու համար հոս կանչեցիր ,, ։ Ինքն ալ Սամփսոնի աղաչելով լալով այնչափ բան ըրաւ՝ որ եօթներորդ օրը ալ ճար չեղաւ բերնէն առաւ, ու գնաց զրուցեց անոնց · որ ետ-

քը անոնք ալ դարձան Սամփսոնի ասանկ ըսին. Մեղրէն աղւոր ի՞նչ կայ, առիւծէն ուժով ի՞նչ կայ։ Ան ատենը Սամփսոն անոնց խաբեբայութիւնը իմացաւ, և ինքն ալ աս կերպով իրենց պատասխան տուաւ. Թէ որ, ըսաւ, իմ երինջս (այսինքն կէնծ կովուկս) նեղը չծեէր՝ իմ հանելուկս չէիք գտներ. ու սրդողելով շուտ մը անկէ ելաւ Ասկաղոն քաղաքը գնաց, Աստուծոյ օգնութեամբը հոն երսուն այլազգի սպաննեց, անոնց վրայի լաթերը հանեց բերաւ ասոնց տուաւ. ետքը կնիկն ալ հոն տեղը ձգեց՝ ինքը սրդողած իր հօրը տունը դարձաւ։ Ետև ատենով Սամփսոնի բարկութիւնն որ անցաւ, մէկ ուլ մը հետը պարգև առած՝ նորէն ուզեց որ կնկանը քով երթայ. և երբոր եկաւ տեսաւ որ աները իր կնիկը առեր ուրիշի մը հետ կարգեր է, աս բանս պատճառ Սամփսոն՝ որ այլազգիներէն աղէկ մը իր ոխը հանէ. ուստի գնաց իրեքհարիւր աղուէս (այսինքն թիլքի) բռնեց, (որ ան երկիրները շատ կար կ'ըսեն). զասոնք երկու երկու պոչերնին մէյմէկու կապեց, և մէջ տեղը մէկմէկ ջահ կամ ճրագ դրաւ կապեց, ու անանկ այլազգիներուն ցորենի արտերը թող տուաւ, որ գացին կրակ ձգելով երեցին մոխիր դարձուցին անոնց բոլոր ցորենները, այգիները ու ձիթենիները, որ բան մը չմնաց։ Ասոնց տէրերը երբոր իմացան թէ աս բանս Սամփսոնն է ըրեր, ու պատճառը իր աները եղեր է՝ որ կնիկը հաներ ուրիշի է տուեր, եկան անոր տանը կրակ տուին, որ իր աղջիկն ալ հետը տնով տեղով էրեցաւ. բայց աս բաներս Սամփսոն հերիք չսեպելով՝ նորէն ուրիշ շատ այլազգիներ ալ սպաննեց, ու ետքը գնաց Յուդայի ցեղին մէջը՝ Ետեմ ըսուած մէկ

այր մը՝ հոն կը կենար ։ Այլազգիներն որ աս լսեցին, զօրք ժողվեցին անանկ բանակով Յուդայի ցեղին վրան գացին, ու անոնցմէ ուզեցին որ Սամփսոնը կապած իրենց ձեռքը տան ։ Յուդայի մարդիկն ալ վախցան՝ իրեք հազար հոգի մէկէն ելան Սամփսոնի եկան, ըսին թէ՝ “Աս ինչ է քու ըրածդ, չես գիտեր որ մենք այլազգիներուն տէրութեան ներքեւն ենք. ուստի հիմա եկանք որ քեզ կապենք անոնց ձեռքը տանք„ ։ Սամփսոն ալ առաջ երդուրնցուց զիրենք՝ որ չբռնեն սպաննեն, ու անանկ թող տուաւ որ իրեք նոր հաստ ամուր չուաններով կապեն զինքը՝ որ այլազգիներուն տան խալըսին ։ Երբոր Սամփսոն աստանկ կապած այլազգիներուն բանակին եկաւ մօտեցաւ, ու անոնք ալ սկսան ուրախութեամբ կանչուըռտելով վրան վազել որ բռնեն, ան տեղը Աստուծոյ զօրութիւնը Սամփսոնին հասաւ, որ մէկէն թօթվեց կտըրտեց ան չուանները, ու հոն գետինը մէկ իշու ծնօտ մը (այսինքն չէնեէի ոսկոր մը) գտաւ, ան ձեռքը առաւ վազեց այլազգիներուն վրան, ու անով հազար հոգի մեռցուց ։ Աս աշխատանքէս ետեւ Սամփսոն սաստիկ ծարաւեցաւ՝ Աստուծմէ ջուր խընդրեց. Աստուած ալ ան ծնօտէն ջուր բխեցուց, որ խմեց՝ ու անով նորէն ուժ առաւ ։ Ետքը եկաւ Սամփսոն Գազա ըսուած այլազգիներուն քաղաքը գնաց. ան որ իմացան իր թշնամիները՝ եկան գիշերը քաղքին դռները առին, որ առտուն ելլէն զինքը բռնեն մեռցընեն. բայց Սամփսոն կէս գիշերանց ելաւ՝ քաղքին դռները իր սեմերովը՝ կղպանքներովը փրցուց կռնակը զարկաւ տարաւ լերան գլուխը հանեց ձգեց, ու անանկ ձեռքերնէն խալըսեցաւ ։

Աս բաներս ըլլալէն ետեւ՝ այլազգիներուն իշխանները տեսնելով որ Սամփսոն իրենց երկիրը մէկ Դալիլա ըսուած կնկան մը քով շատ անգամ կու գայ, անոր հետ խօսք կապեցին՝ որ եթէ Սամփսոնը խաբելով բերնէն առնէ իմանայ որ՝ անոր ուժը ինչ բանով կը կապուի նէ, մարդ գլուխ իրեն հազար ու հարիւր արծաթի (կամ խուռուշ) տան. ուստի այնուհետեւ սկսաւ աս կնիկը անուշ անուշ խօսքերով Սամփսոնի ետեւէն իյնալ՝ որ աս բանս ըսէ իրեն։ Սամփսոն ալ առջի բերանը ըսաւ. “Թէ որ եօթը նոր ջիլով (այսինքն քիրիշով) իս կապեն նէ՝ ուժս վրայէս կը փախչի, ուրիշ մարդիկներու պէս կ'ըլլամ”։ Կնիկն ալ անանկ կապեց զինքը ան ջիլերովը, ու ետքը փորձելու համար ետեւէն մէյ մը կանչեց. “Սամփսոն, այլազգիները եկան հիմայ վրադ կը հանեն”. (ու ան ատենը անոնք գաղտուկ պահուըտեր էին, որ եթէ ըսածը իրաւ ըլլայ նէ՝ վրան վազեն բռնեն)։ Սամփսոն աս ձայնս լսածին պէս՝ մէկէն ցատքեց թօթվեց կոտրեց ան ջիլերը, ու ելաւ տեսաւ որ մարդ չկար, ինքն ալ ծաղրաբանութիւն (այսինքն շախա) կարծեց. անոր համար նորէն որ աղաչեց կնիկը որ իրաւը ըսէ, Սամփսոն ալ ըսաւ թէ “Անանկ չէ, հապա թէ որ եօթը նոր ամուր չուաններով կապուելու որ ըլլամ նէ՝ ան ատենը ուժս կը թափի՝ ու կը բռնուիմ”։ Աս ալ փորձեց կնիկը. ու երբոր տեսաւ որ անով ալ չեղաւ, նորէն աղաչեց թախանձեց որ շիտակը ըսէ։ Սամփսոն մէյ մըն ալ ծաղրաբանութեամբ ըսաւ. “Թէ որ գլխէս եօթը մազ բռնես՝ ծայրերը դերձանի հետ կապես ու զանոնք պատը գամես նէ՝ ուժս կ'երթայ”։ Կնիկը աս բանս ալ

ընելէն ետեւ՝ երբոր տեսաւ որ անանկ միշտ գլինքը կը խաբէ, ա՛լ բոլոր ուժովը սկսաւ Սամփսոնի ետեւէն իյնալ շողոքորթել, ու այնչափ բան ըրաւ որ՝ Սամփսոնի ճարը հատաւ չկրցաւ դիմանալ, բերնէն փախցուց ըսաւ թէ՝ «Գիտնաս որ ես իմ մօրս փորէն Աստուծոյ նուիրած եմ, որ իմ գլուխս պիտի ածելի (այսինքն ուստուրա) չդպչի, և թէ որ մազս կտրուելու ըլլայ նէ՝ ուժս վրայէս կը փախչի՝ ես ալ ուրիշ մարդիկներուն պէս կ՚ըլլամ»։ Ան ատենը ալ հաւտաց կնիկը՝ որ իրաւ է զրուցածը. ուստի շուտ մը այլազգիներուն իշխանները գաղտուկ տունը կանչեց, որ անոնք ալ իրեն տալու ստակնին մէյտեղ առին եկան. ու ինքը Սամփսոնը խաբխըբելով գիրկը առաւ ծնկանը վրայ քնացուց, և ան քնուն մէջը գլխուն մազերը ածիլել տալուն պէս՝ սկսաւ Սամփսոն թուլնալ ու թմրիլ։ Ասոր ընելէն ետեւ երբոր կանչեց՝ «Սամփսոն, այլազգիները վրադ հասեր են», Սամփսոն արթնցաւ՝ ուզեց մէկէն ցատքել ելլել, բայց տեսաւ որ ան Աստուծոյ զօրութիւնը վրայէն գացեր է, որ չկրնար շարժիլ. ուստի շուտ մը վրան եկան այլազգիները զինքը բռնեցին՝ աչուըները փորեցին հանեցին, ու երկաթներով կապած Գազա քաղաքը տարին և հոն գերիի պէս ջաղացքը (այսինքն տէյիրմէնը) դրին՝ որ երթայ բանի՝ աղայ։ Քիչ մը ատենէն ետքը որ ալ Սամփսոնի մազերը սկսեր էին երկննալ, ու անով առջի ուժն ալ վրան գալու պէս էր, այլազգիներուն իշխանները իրենց Դագոն ըսուած կուռքին մեծ տօնախմբութիւն մը ըրին՝ կերուխումով ուրախութեամբ, որ իրենց թըշնամին Սամփսոնը ձեռուընին տուեր է։ Երբոր աս ուրախութիւնս կ՚ընէին՝ իրենց կնիկներով

տղաքներովը անհամար բազմութիւն մէկ մեծ պալատի մը մէջ՝ վերը վարը լեցուն, ուզեցին որ Սամփսոնն ալ հոն բերել տան, որ առջևնին անանկ կոյր կոյր խաղայ՝ ծաղր ըլլայ, որ սրտերնին վրան աւելի պաղշտըկի։ Սամփսոն ալ ասանկ խաղալէն ետև՝ գնաց ան պալատին երկու սիւներուն (այսինքն թէմէլ տիրէկներուն) քովը՝ որ ան բոլոր շինուածքը անոնց վրայ հաստատուած կեցեր էր, ու դէպ 'ի Աստուած կանչելով ըսաւ. “Տէր, տէր զօրութեանց, յիշէ զիս, և աս մէկ հեղս ալ ինծի ուժ տուր, որ այլազգիներէն իմ երկու աչացս ոխը հանեմ,,։ Իր աղօթքը ըրաւ՝ ու երկու ձեռքովը ան երկու սիւները բռնեց, “Ես ալ աս այլազգիներուս հետ մեռնիմ,, ըսելով՝ անանկ ուժով քաշեց թօթվեց, որ հոնտեղը մէկէն քայքայեցաւ հիմնայատակ եղաւ ան բոլոր շինուածքը, ու իրեն հետ մէյտեղ՝ բովանդակ մէջի եղած այլազգիները մեռցուց, որ մեծ ու պզտիկ իրեք հազար հոգի էին, և ասով՝ Սամփսոն մեռնելովը աւելի մարդ սպաննեց՝ քան ողջութեան ատենը։ Ետքը իրեն ազգականները եկան մարմինը անկէց վերուցին, իրենց երկիրը իր հօրը գերեզմանը տարին թաղեցին. որ քսան տարի Իսրայելացւոց քաշած նեղութիւնը թեթևցուց, և ասով ինքն ալ դատաւորներուն կարգը սեպուեցաւ։

ԳԼՈՒԽ ԺԱ.

Միքայի պատմութիւնը, և Բենիամինի ցեղին ջարդուիլը :

Ամ աշխարհի 2585 : (Դատ. ԺԷ. ԺԸ. ԺԹ. Ի :)

Դատաւորաց գրքին մէջը Սամփսոնէն ետեւ ուրիշ երկու պատմութիւն ալ կը պատմուի, որ կ'երեւայ թէ Յեսուայ մեռնելէն ետքը շատ չանցած որ անոնք պատահեցան :

Առջինը, որ Միքա ըսուած մէկ մարդ մը Եփրեմի ցեղէն աւելորդապաշտութեամբ արծըթէ կուռքի պէս բան մը շինեց՝ իր տունը դրաւ, ու ղեւտացի մը գտաւ՝ քովը բռնեց, որ իրեն քահանայութիւն կ'ընէր : Ան ատենն ալ Դանայ ցեղը՝ տեղերնին իրենց նեղուածք գալով, հինգ հոգի լրտես խրկեր էին՝ որ երթան պտըտին ուրիշ բնակելու ալ տեղ գտնեն . ասոնք Միքայի տանը ղեւտացիին հանդըպեցան, ու անոր ձեռքով Աստուծոյ հարցուցին՝ իմացան իրենց բանին յաջողութիւնը : Երբոր գացին բաներնին տեսան, ու վեց հարիւր հոգի մէկ եղած՝ ելան որ երթան Լայիսա ըսուած քաղաքը այլազգիներուն ձեռքէն առնեն՝ հոն բնակին, նորէն եկան՝ ան ղեւտացին իր աւելորդապաշտական բաներովը Միքայի տնէն յափըշտակեցին վերուցին՝ հետերնին առին Լայիսա քաղաքը տարին, որ հոն իրենց առանձին քահանայութիւն ընէ, ու քաղքին անունն ալ փոխեցին՝ Դան դրին : Ու ան ատենէն աս աւելորդապաշտութիւնը ան տեղը մնաց՝ մինչեւ Յերոբովամ Իսրայելացւոց թագաւորին ժամա-

նակը, որ ան ալ իր շինած երկու ոսկի հորթե-րուն մէկը հոս դնկեց, ինչպէս իր տեղը պիտի պատմենք ։

Երկրորդ՝ Բենիամինի ցեղին ջարդը կը պատմուի, որ մէկ ղևտացիի կնկան մը պատճառով եղաւ ։ Երբոր Գաբաա բնակած Բենիամինի քաղքին անշահ մարդիկը աս կնիկը խայտառակելով մեռուցին, երիկը առաւ անոր մեռելը տասներկու կտոր ըրաւ, ու Իսրայելացւոց ամէն ցեղերուն անկեց մէյմէկ կտորը խրկեց՝ որ երթան տեսնեն, ու անոր դատաստանը իրենք կտրեն ։ Իսրայելացիք ալ աս անօրէնութեանը վրայ սոսկալով՝ մէյտեղ եկան խորհուրդ ըրին, մարդիկ խրկեցին Բենիամինցոց՝ որ ան չարութիւնը ընողները երթան բռնեն մեռցընեն ։ Բայց Բենիամինցիք տէր կեցան ան չարագործներուն, ու սկսան ասոնց դէմ պատերազմի պատրաստութիւն տեսնել, որ քսանըհինգ հազար եթըհարիւր կորիճ պատերազմող մարդիկ ալ հանեցին ։ Ասոր վրայ բանը տաքցաւ, ուստի ասդիէս ալ Իսրայելացւոց բոլոր ցեղերը մէկ եղած՝ իրենք ալ չորս հարիւր հազար զօրք ժողվեցին, ու Աստուծոյ հարցուցին հրաման առին անանկ Բենիամինցոց վրան ելան ։ Առջի զարնուելուն մէջը՝ քսանուերկու հազար Իսրայելացիներէն ջարդուեցան. անոր վրայ թէպէտ սրտերնին կոտրեցաւ, բայց նորէն Աստուծոյ հարցուցին, և անանկ մէյ մ'ալ որ զարնուեցան, և ութը հազար հոգի ալ կորսնցուցին նէ, ան ատենը ա՛լ պաք պահելով՝ զոհ մատուցանելով, տարակուսեցան՝ Աստուծոյ աղաչեցին որ իրենց յայտնէ թէ ինչ ընեն, նորէն ելլա՞ն՝ թէ դադրին մի ։ Աստուած ալ Փենեհէս քահանայապետին բերնովը

հրամայեց որ չվախնան ելլեն, որ վաղը զանոնք բոլոր իրենց ձեռքը պիտի տայ՝ ըսաւ ։ Անանկ եղաւ․ մէկալ օրը քսանըհինգ հազար ու հարիւր հոգի Բենիամինէն ջարդեցին, եւ Գաբաա մայրաքաղաքը՝ և բոլոր իրենց մէկալ քաղաքներն ալ մտան առանց խնայելու զամէնը կոտրեցին՝ կնիկ՝ տղայ, իրենց անասուններովը, որ բան չըխալըսեցաւ անոնց մէջը, ու չինուածքներուն ալ կրակ տալին մոխիր դարձուցին, անանկ որ՝ բոլոր Բենիամինի ցեղէն միայն վեցհարիւր կորիճներով չոր գլուխ մէկ անառիկ տեղ մը փախան ենկան, որ Սէմ Ռեմմոնայ կ'ըսուէր ։ Ետքը այսչափով ալ չկշտացան Իսրայելացիքը, հապա ալ գլուխնին տաքցած, ուզելով որ ան ցեղը բոլորովին աշխարհքէս վերնայ, մէկ եղան՝ Աստուծոյ առջեւը երդումով ուխտ ըրին որ ան մնացած վեց հարիւր հոգիէն իրենցմէ մարդ աղջիկ չտայ ։ Անանկ որ չափը անցուցին Իսրայելացիք, ետքէն խելունին վրանին եկաւ, սկսան զղջալ ան ըրած երդումին վրայ․ և անոր ճարը այսպէս մտմտացին որ՝ Յաբիս Գաղաադին մարդիկը ջարդեն՝ իրենց կոյս աղջիկներէն 'ի զատ, ու զանոնք ալ Բենիամինի մնացած կորիճներուն տան, որ անով ան ցեղը մնայ չկորսուի․ ինչու որ՝ բոլոր Իսրայելացւոց մէջը միայն Յաբիսցիները գլուխ քաշեր՝ չէին եկեր ան պատերազմը, որ մէջերնին երդումով հաստատուած էր՝ որ ամէնքը գան ։ Եւ երբոր տեսան որ Յաբիսէ միայն չորս հարիւր աղջիկ ելաւ, որ բաւական չէր ըլլար ան Բենիամինի կորիճներուն, մնացած երկու հարիւրն ալ Սելով քաղքէն ուրիշ ճամբով մը հանեցին անոնց տուին․ և ասով Բենիամինի ցեղը նորէն ոտքի վրայ կայնեցուցին ։

ԳԼՈՒԽ ԺԲ.

Հռութայ պատմութիւնը :

Ամ աշխարհի 2700 :

Իսրայելացւոց դատաւորներուն ատենը՝ և ինչպէս կ՚երևայ՝ սկիզբները, աս Հռութայ բանը եղաւ, որ աստուածաշունչը Դատաւորաց ետևէն մասնաւոր գրքով կը պատմէ, որ Դաւիթ մարգարէին պապերը կարգով բերէ, մանաւանդ թէ՝ Յիսուսի Քրիստոսի Մեսիային ցեղը ըստ մարմնոյ. որով իրեն ազգահամարին մէջը Հռութն ալ կը յիշէ աւետարանիչը :

Իսրայելացւոց երկիրը մէկ սաստիկ սով մը ինկաւ, և ան պատճառով Եղիմելէք ըսուած մէկ մարդ մը Յուդայի ցեղէն որ Բեթղեհէմ կը կենար, առաւ իր Նոյեմին կնիկը ու երկու տղաքը Մովաբացւոց երկիրը գնաց՝ որ հոն նստի ապրի : Շատ չանցաւ աս մարդս մեռաւ. ետքը ան երկու՝ տղաքն ալ հոն կարգուեցան մովաբացի այլազգի հարսեր առին, մէկին անունը Որփա, ու մէկալինը Հռութ : Տասը տարիէն ետև աս երկու տղաքն ալ որ առանց զաւկի մեռան, Նոյեմին մայրերնին լսելով թէ Իսրայելացւոց երկիրը ալ շտկուեր է, ուզեց որ աս հարսերը իրենց տներնին ճամբէ, ու ինքը գլուխը քաշէ իր երկիրը դառնայ : Ասոնց մէկը ինչ որ է նէ քովէն գնաց, բայց Հռութը ճար չեղաւ իր կեսուրէն չզատուեցաւ, ու ըսաւ որ՝ « Ես քեզմէ միայն մահը պիտի բաժնէ. դուն ուր որ երթաս՝ ես ալ հետդ եմ. քու ազգդ իմ ազգս է, և քու Ա-

տուածդ իմ Աստուածս ալ է,,։ Այսպէս որ եղաւ, Նոեմին Հռութը հետը առաւ Բեթղեհէմ դարձաւ. հոն Եղիմելէքի ազգական մը կար Բոոս ըսուած. ասիկայ Նոեմինին վրայ ձեռք դրաւ, իրենց տեղ տուաւ որ բնակին։ Ան ատենը որ արտերը ցորեն կը քաղէին՝ Հռութ Նոեմինէն ուզեց որ երթայ ինքն ալ արտերը բանի, որ անով իրենց աղքատութիւնը անցընեն ապրին. անանկ գնաց Բոոսին արտը ցորեն կտրելու։ Բոոս երբոր իմացաւ թէ Հռութ Նոեմինին հարսն է, վրան մասնաւոր հոգ ցուցուց, և իր աղջիկներուն հետ դրաւ որ կերակուրը մէկտեղ ուտէ, ու բանուորներուն ապսպրեց որ զինքը աղէկ նային, և ցորենի հասկերուն մնացածը թողուն որ՝ կ'ուզէ նէ ժողվէ տուն տանի։ Հունձէն երբոր տուն դարձաւ Հռութ, ու Բոոսի իրեն վրայ ըրած հոգն որ պատմեց կեսրոջը, ան ալ շատ խնտաց վրան, ու Հռութի Ճամբայ ցուցուց որ Բոոսի հետը կարգուի, և ասանկ կը վայլէ, ըսաւ, ինչու որ՝ ան Եղիմելէքի ազգական է։ Ասանկ որ Բոոս երբոր Հռութի միտքը իմացաւ, չէ չըսաւ. բայց որովհետև իրմէ աւելի մօտ՝ Եղիմելէքի ուրիշ ազգական մըն ալ կար՝ որ առաջ անոր կ'իյնար որ Հռութն առնէ, Բոոս բանը ասանկ ձգեց՝ որ կարգով ըլլայ։ Քաղքին ծերերը մէկտեղ բերաւ՝ անոնց առջևը ան մէկալ ազգականին ըսաւ որ՝ “Նոեմինը Եղիմելէքի որբևարին՝ իր երկանէն մնացած գետիններուն մէկ կտորը ծախել կ'ուզէ. առաջ քեզի կ'իյնայ որ առնես, չէ նէ ես կ'առնեմ,,։ Ետև սա ալ ըսաւ. “Գիտնաս որ՝ ան տեղը առնողը իրեն հարսը Հռութն ալ պիտի առնէ, որ անկեց ան մեռնողին ժառանգ թողու,,։ Աս որ լսեց

ան մէկալ մարդը՝ ետ կեցաւ, դուն ալ ըսաւ : Ան ատենը Բոոս վկայ բռնելով ան ծերերը ու բոլոր հոն գտնուած ժողովուրդը՝ Հռութը իրեն հարազատ կնիկ առաւ, որ ամէնքը ուրախութեամբ օրհնենք կարդացին վրանին. և Աստուած ալ օրհնելով՝ շատ չանցաւ որդի մը տըւաւ իրենց, որ անունը Ովբեդ դրին, ու անկեց եղաւ Յեսսէ՝ Դաւիթ մարգարէին հայրը :

ԳԼՈՒԽ ԺԳ.

Աննայի աղօթքով Սամուէլը կը ծնանի՝ ու Աստուծոյ կը նուիրուի :

Ամ աշխարհի 2848 : (Ա. Թագ. Ա. Բ :)

Հեղի երբոր Իսրայելացւոց քահանայապետութիւն կ՚ընէր, որ ետքը դատաւորութիւն ալ սկսաւ ընել, ան ատենը Եղկանա անունով մէկ ղևտացի մը կար Արիմաթեմ քաղաքը՝ որ երկու կնիկ ունէր, մէկին անունը Աննա, ու մէկալինը՝ Փեննանա : Աննան ամուլ էր տղայ չէր բերեր, ու Փեննանան զաւակներ ունէր. ուստի Աննա միշտ սրտցաւ էր աս բանիս համար : Եղկանան սովորութիւն ըրեր էր, որ տարին հեղ մը կնիկները և տղաքը մէկտեղ առած ուխտ կ՚երթար Սելով քաղաքը՝ տապանակին Աստուծոյ առջևը : Մէկ անգամ մ՚ալ երբոր ասանկ ուխտ գացին, Եղկանան Աստուծոյ զոհ ընելէն ետև սեղան որ նստաւ՝ Փեննանայի ու անոր տղոցը բաժինները մէկտեղ տուաւ. և Աննայի ալ զատ մէկ բաժին մը որ տուաւ, Աննան անանկ մնաւոր նստած ուտելինին՝ նորէն միտքը ինկաւ աս

իր ամլութիւնը, ու ախ վախ ընելով կը հալէր կը մաշէր․ Թէպէտ Եղկանան Աննային վրայ աւելի սէր ունենալով՝ սիրտ կու տար իրեն ու կ՚ըսէր թէ "Մի՛ վախնար, ես քանի որ կամ նէ՝ քեզի տասը զաւկի տեղ եմ", բայց ճար չէր ըլլար որ Աննան աս բանս մոռնայ։ Ուստի երբոր սեղանը խալըսեցաւ՝ Աննան մինաւոր ելաւ գնաց Աստուծոյ տաճարին դրանը առջևը ինկաւ, ու սրտանց լալով սկսաւ աղաչել պաղատիլ Աստուծոյ, որ իրեն ողորմի մէկ զաւակ մը տայ, և ուխտ ալ ըրաւ որ ան զաւակը ինքն ալ Աստուծոյ նուիրէ։ Աս աղօթքս ընելինի Աննայի բերանը չէր շարժեր, հապա սրտանց կ՚ըսէր ու կը հառաչէր․ անոր համար Հեղի քահանայապետը որ հոն նստած էր՝ բանը չգիտնալով, երբոր տեսաւ որ Աննա շատ երկնցուց հոն անանկ կենալը, կարծեց գնաց թէ գինովցեր է․ ուստի որղան խրկեց որ երթայ չելնէ վռընտէ ան սուրբ տեղէն։ Աննա ալ խոնարհութեամբ անոր պատասխան տուաւ թէ՝ "Չա՛ւ լիցի, ես գինով չեմ, հապա տրտմութեամբ լցուած կնիկ մըն եմ, որ Աստուծոյ առջև եկեր եմ իմ սրտիս ցաւը կը բանամ"։ Հեղի ալ ան ատենը իրեն ըսաւ․ "Անանկ է նէ՝ խաղաղութեամբ երթաս, Աստուած քու խնդիրքդ լսէ"։ Աս խիստ մխիթարուեցաւ Աննա․ և երբոր անկէց իրենց տունը Արիմաթեմ դարձան՝ Աննա յղացաւ մանչ զաւակ մը բերաւ, ու անոր անունը Սամուել դրին, որ ըսել է՝ Աստուծմէ խնդրուած։ Անկէ ետև Աննան ա՛լ էրկանը հետ Սելով չգնաց՝ մինչուան որ տղան քիչ մը մեծցաւ ու կաթէն կտրեց․ ան ատենը առաւ ընծաներով Սելով բերաւ, և հայրը զոհ մատուցանելով՝ անանկ Աս-

տուծոյ նուիրեցին, ու Աննան՝ տղան Հեղի քա-
հանայապետին ձեռքը տալնին՝ ըսաւ. “ Տէր
իմ, ես ան կնիկն եմ, որ առենով քու աչքիդ
առջեւը Աստուծոյ աղաչեցի աս տղիս համար, որ
Աստուած իմ խնդիրքս կատարեց. հիմա ես ալ
ինչպէս որ Աստուծոյ ուխտ ըրի նէ ատիկայ իրեն
փոխ կու տամ կը նուիրեմ ”: Ետքը Աննա ան
մարգարէական շնորհակալութեան օրհնութիւ-
նը ընելով Աստուծոյ, որ կը սկսի՝ Հաստատեցա-
ւ սիրտ իմ ’ի Տէր, հոն թողուց Սամուէլը, ու ինքը
Հեղիի օրհնէնքը առած՝ էրկանը հետ տուն
դարձաւ: Աստուած ալ օրհնեց զինքը, ու Սա-
մուէլէն ետքը նորէն ուրիշ իրեք մանչ ու իրեք
աղջիկ տուաւ իրեն: Բայց ինքը ամէն տարի որ
Սելով կ'երթար՝ Սամուէլը չէր մոռնար, միշտ
իրեն լաթ կը շինէր կը տանէր: Սամուէլ ալ ա-
նանկ պզտիկուց սկսաւ Աստուծոյ տանը ծա-
ռայութիւնը ընել, և օրէ օր անմեղութեամբ
մեծնալով՝ չէ թէ միայն Աստուծոյ հապա ժո-
ղովրդոց ալ աչքը կը մտնար, որ կը սիրէին
զինքը:

ԳԼՈՒԽ ԺԳ.

Հեղի իր տղաքներովը կը պատժուի՝ քահանայութենէն կ'իյնայ, անոր տեղը Սամուէլ կ'ընտրուի:

Ամ աշխարհի 2860: (Ա. Թագ. Գ. Դ. Ե:)

Հեղի քահանայապետը երկու որդի ունէր, մէկուն անունը Ոփնի կ'ըսուէր, ու մէկալինը՝ Փենեհէս. ասոնք երկուքն ալ իրենց հօրը ներքև՝ Իսրայելացւոց քահանայութիւն կ'ընէին

Աստուծոյ տապանակին առջեւը, անոնց զոհերը կը մատուցանէին, եւ ուրիշ աստուածպաշտութեան ծեսերը կը կատարէին. բայց իրենց չար ու գայթակղական գործքերովը ժողովրդին սիրտը կ'երէին, ուստի Աստուած ալ խիստ սրդողեր էր վրանին: Հեղի թէպէտ ասոնց անկարգութիւնները միշտ կը լսէր գիտէր, բայց ինչպէս պէտք է նէ աս բաներուս դեղ չէր դներ՝ չէր պատժեր զիրենք, հապա անհոգութեան մէկ թոյլ խրատով մը կ'անցընէր. «Որդիք, կ'ըսէր, ձեր վրայ աղէկ չեմ լսեր, ինչո՞ւ ատանկ կ'ընէք», եւ այլն. եւ անոնք ալ իրենց գիտցածէն չէին անցներ: Անոր համար Աստուած Հեղիի վրայ սաստիկ բարկանալով՝ մէկ հրեշտակ մը խրկեց, որ եկաւ չարաչար յանդիմանեց զինքը աս իր տղոցը ըրածներուն համար, ու իրեն աս տուաւ թէ «Քահանայապետութիւնդ պիտի քու տնէդ ընջեմ վերցընեմ, ուրիշ իմ հաւատարիմ ծառայիս տամ. որովհետեւ, ըսաւ, դուն ապերախտ եղար իմ շնորհքիս. եւ աս բանիս նշանը ան պիտոր ըլլայ՝ որ Ոփնի ու Փենեհէսը մէկ օրուան մէջ պիտի իյնան մեռնին»:

Նաքը Աստուած աս բանս Սամուէլին ալ յայտնեց, որ երբոր ինքը պզտիկուց տաճարը կը պառկէր, մէկ գիշեր մը յանկարծակի ականջը ձայն մը եկաւ՝ որ զինքը կը կանչէր. «Սամուէլ Սամուէլ»: Ան ալ կարծելով թէ Հեղին անդիէն զինքը կը կանչէ՝ ելաւ վազեց քովը գնաց. «Ահա եկայ, ըսաւ, ինչ կը հրամմես»: Հեղի ալ ըսաւ. «Ես քեզ չկանչեցի, որդի, գնա տեղդ պառկէ»: Ասանկ իրեք հեղ որ եղաւ՝ որ Սամուէլը վազեց քովը եկաւ, ան ատենը Հեղի կռահ գնաց թէ՝ Աստուած տապանակէն

զինքը կը կանչէ , ուստի երրորդ անգամին՝ Սա-
մուէլի խրատ տուաւ , որ մէյ մ՚ալ կանչելու ըլ-
լայ նէ՝ ինքն ալ ըսէ . “Տէր , ինչ կը հրամմես
քու ծառայիդ ,, ։ Սամուէլ ալ հնազանդեցաւ , ու
երբոր չորրորդ անգամը կանչուելուն անանկ ը-
սաւ , ան ատենը Աստուած բանը իրեն բացաւ ,
ու գրուցեց թէ՝ ինտոր սաստիկ բարկացեր է Հե-
ղիին վրայ՝ իրեն տղոցը պատճառովը , որ անոնք
չյանդիմաներ ճամբայ բերեր . “Անոր համար ,
ըսաւ , ճար չկայ՝ պիտոր զիրենք չարաչար պատ-
ժեմ , քահանայապետութիւնը ձեռուընէն առ-
նեմ ,, ։ Երբոր առտու եղաւ , Սամուէլ վախէն
չէր ուզեր Աստուծոյ խօսածները Հեղիին պատ-
մել , բայց Հեղի այնչափ ետեւէն ինկաւ՝ որ ճո-
րով բերնէն առաւ . ու երբոր լսեց Հեղի՝
“Կամք Տեառն օրհնեալ եղիցի ,, ըսաւ . և այսու
ամենայնիւ՝ անով ալ չզգաստացաւ . նմանապէս
տղաքն ալ իրենց ըրածէն ետ չէին կենար ։ Բայց
Աստուած ան ատենէն սկսաւ Սամուէլի հետ ըն-
տանութիւն ընել՝ իր կամքը անոր յայտնել . որ
ասով օրէ օր Սամուէլի անունը բոլոր Իսրայելա-
ցւոց մէջ հռչակուեցաւ թէ Աստուծոյ սիրելի և
հաւատարիմ մարգարէ է ինքը ։ Ետև Աստուած
ան Հեղիին պատիժն որ տալու եղաւ , թող
տուաւ որ այլազգիները Իսրայելացւոց վրայ պա-
տերազմ ելլեն . ու երբոր առջի զարնուելուն Իս-
րայելացիք տեսան որ յաղթուեցան՝ չորս հազար
հոգի իրենցմէ կորսնցուցին , ուզեցին որ Աստու-
ծոյ տապանակը բանակը բերեն՝ որ անով Աս-
տուած իրենց օգնութիւն հասնի ։ Ու այսպէս
Սելովէն տապանակը որ վերցուցին բերին՝ Ոփնի
ու Փենեհէս Հեղիին որդիքն ալ հետը , ան ա-
տենը այլազգիները Իսրայելացւոց ժողովրդին

ձայնէն իմանալով տապանակին գալը՝ սրտերնին սաստիկ վախ ինկաւ. "Վա՜յ է մեզի, ըսին, մե՛լ բաներնիս բուսաւ, ինչու որ՝ ան Իսրայելացւոց Աստուածը մէջերնին եկաւ, որ ինչուան հիմա բոլոր իրենց թշնամիները ջարդեր կորսնցուցեր է,,: Աստի մէկմէկու սիրտ տալով՝ անանկ յուսահատութեամբ սկսան Իսրայելացւոց վրան վազել. Աստուած այնպէս կարգաւորեց՝ որ երսուն հազար հոգի Իսրայելացիներէն կոտրեցին՝ Ոփնի ու Փենեհէս ալ մէյտեղ, ու մնացածը ցիրուցան փախուցին, և Աստուծոյ տապանակն ալ գերի առին՝ իրենց Ազոտոս քաղաքը տարին ։ Աս որ եղաւ, շուտ մը մէկ մարդ մը լաթերը պատռտած գլուխը հող ցանած վազեց Սելով քաղաքը՝ որ աս խեղճութիւններս պատմէ. և ան ատենը Հեղի ալ ծերացած իննսունըութը տարուան՝ որ աչքին լոյսն ալ կորսնցուցեր էր, տանը դրանը առջևը աթոռով նստեր կը սպասէր, ու սիրտը կ՚եփէր տապանակին վրայ ։ Երբոր աս մարդէս լսեց որ պատերազմին բանը ձախորդ գացեր է, իր երկու տղաքն ալ մեռեր են, ու Աստուծոյ տապանակը առնուեր է, ան տեղը Հեղի սաստիկ ցաւէն աթոռէն կռնըկին վրայ գետինը ինկաւ՝ ու մէջքը կոտրեցաւ մեռաւ ։ Անկէ ետև Փենեհեսի կնիկն ալ, որ ան օրերը տղաբերքի մօտ էր, ան ալ իր պարոնտատին և էրկանը մեռնիլը մէկէն լսելով՝ ցաւը բռնեց ու տղաբերքին մէջը խղճաբար մեռաւ ։

ԳԼՈՒԽ ԺԵ.

Այլազգիները տապանակին պատճառով կը պատժուին ու զան նորէն Իսրայէլացւոց կը դարձընեն :

Ամ աշխարհի 2888 : (Ա. Թագ. Զ. Է. Ը :)

Այլազգիները որ տապանակը գերի բռնեցին Ազովտոս տարին, զանիկայ իրենց Դագոն ըսուած կուռքին տաճարը դրին. և երբոր մէկալ օրը առտուանց կանուխ ելան տաճարը գացին՝ տեսնան որ Դագոն կուռքը տապանակին առջևը երեսին վրայ գետինը փռուած էր. ուստի վերցուցին նորէն իր տեղը կայնեցուցին : Բայց անոր մէկալ առտուն մէյ մ'ալ գան գտնան որ՝ Դագոն նորէն գետինը կործանած՝ ողնայարը (այսինքն կէօվտէ քիւթիւյիւն) միայն ողջ մնացեր էր, ու գլուխը՝ և երկու ոտուըները տաճարին մէջ տեղը ինկեր ջախջախեր էին, և երկու թևերը դրանը սեմին վրայ կեցեր էին : Ասկէ 'ի զատ՝ Աստուած ուրիշ պատիժ ալ խրկեց այլազգիներուն վրայ, որ նստուկ տեղերնին խոց կ'ելլէր՝ սաստիկ կը տանջուէին, և առով ալ շատ մարդ կը մեռնէին. նաև իրենց արտերը անհամար մկներ կը վխտային, որ բոլոր վարուցաննին կ'ուտէին կ'աւրէին : Աս պատուհաններն որ Ազովտացիքը տեսան, կարծիք երթալով որ տապանակին պատճառովը կ'ըլլայ՝ խորհուրդ ըրին մէկալ այլազգի իշխաններուն հետը, ու փորձելու համար տապանակը անկէց վերցուցին Գէթ ըսուած քաղաքը տարին : Բայց այսու ամենայնիւ երբոր հոն ալ տեսան որ ան պատուհանները

կ՚ըլլան, անկեց ալ ուղեցին որ Աքկարոն տանին. Աքկարոնացիները ասոր դէմ կեցան, "Մենք բոլորս ջարդուիլ չենք ուզեր" ըսին: Ասոր համար եօթը ամիս տապանակը այլազգիներուն քովը կենալէն ետև, մտմտացին որ նորէն Իսրայելացւոց ետ ձամբեն՝ խալըսին աս պատուհասներէս. և ասոր վրայ իրենց քուրմերը խորհուրդ տուին որ պարապ չխաւրեն, հապա այլազգիներուն հինգ իշխաններուն համրանքովը՝ հինգ հատ ոսկիէ նստուկ տեղի նմանութիւն շինեն, ու հինգ ալ ոսկիէ մկներ, և ասոնք տապանակին նուէրեն տան, որ ան պատիժները վրաներնէն վերնայ: Ետքը աս ալ ապըսպրեցին որ՝ նորէն աղէկ մը փորձելու համար, որ իմանան թէ աս պատիժներս անկէ՞ց է՝ թէ չէ, տապանակը ան ըսած ոսկիէ բաներովը առնեն մէկ նոր սայլի (այսինքն առապայի) մը վրայ դնեն, ու երկու մատղաշ կովեր որ առջինեկ հորթերնին բերեր են՝ ան սայլին լծեն ու հորթերնին քովերնէն բաժնեն տունը պահեն, անանկ ձամբայ դնեն զանոնք որ երթան. եթէ տեսնեն որ աս կովերը շիտակ դէպ 'ի Իսրայելացւոց երկիրը կ՚երթան նէ, գիտնան որ ան պատիժները տապանակին պատճառովը եղած է: Անոնք ալ անանկ որ ըրին, ու ետևէն գացին նայելու, տեսան որ կովերը առանց մէկ դին մէկալ դին ծռելու՝ շիփշիտակ գացին դէպ 'ի Բեթսամիւս ըսուած Իսրայելացւոց երկիրը, որ ան ատենը ցորեն կը հնձէին անոնք: Ու հոն Յովսեայ բեթսամիւսացիին արտը որ մտան, Իսրայելացիքը իմացան՝ ինտալով տապանակին վրան վազեցին սայլէն առին վերուցին, ու սայլը ջարդեցին վառեցին, անոր կրակովը ան երկու կովերը ղևտացիները

եկան ողջակէզ ըրին տապանակին առջեւը ։ Բայց աս Իսրայելացւոց ուրախութիւնը մեծ տրտմութեամբ վերջացաւ, որ յիսուն հազար ու եօթանասուն հոգի ան ատենը Աստուծմէ պատժուեցան մեռան. ինչու որ՝ կ'ըսեն թէ, երբոր տապանակը ասանկ հոն հասաւ, Իսրայելացիք մեծ ու պզտիկ վրան թափեցան, ու առանց անոր պատիւը պահելու՝ սկսան տապանակին դրպչիլ հետաքրքրութեամբ մէջը խառնեցին նայեցան, որ աս բանս իրենց սաստիկ արգիլեր էր Աստուած ։ Ասոր Բեթսամիւսցիքն ալ տապանակէն սոսկալով դողալով՝ Կարիաթարիմցոց աղաչեցին որ իրենց քաղաքը առնեն տանին. ու անանկ Կարիաթարիմ տարին, որ հոն շատ տարի Ամինադաբ քահանային տունը կեցաւ ։

Հեղի քահանայապետէն ետեւ, ինչպէս ըսինք, Սամուէլ մարգարէն որ սկսաւ Իսրայելացիքը կառավարել, իր առջի հոգը աս եղաւ՝ որ բոլոր կուռքերը և կռապաշտական բաները մէջերնէն վերցուց մաքրեց, ու աստուածպաշտութիւնը նորոգեց, մանաւանդ տապանակը դառնալէն ետքը ։ Նաեւ աս ատեններս մէկ հեղ մը Սամուէլ բոլոր Իսրայելացիները մէյտեղ Մասփաթ ըսուած տեղը ժողված՝ իրենց քարոզ որ կու տար՝ և Աստուծոյ աղօթք որ կ'ընէին, ան ժամանակը այլազգիները յանկարծակի ուզեցին վրանին պատերազմ ելլել. ան որ իմացան Իսրայելացիները՝ սրտերնին դող ինկաւ, ու Սամուէլի դիմեցին, որ Աստուծոյ աղաչէ՝ որ անոնց ձեռքէն խալըսին ։ Սամուէլ ալ մէկ գառնուկ մը առաւ Աստուծոյ ողջակէզ որ ըրաւ, Աստուած երկինքէն անանկ սոսկալի գոռալու ձայն մը հանեց՝ որ բոլոր այլազգիները իրար անցած սկսան

փախչիլ, ու Իսրայելացիները ետևնին ինկած զանոնք ջարդեցին, ու իրենց քաղաքներն ալ նորէն անոնց ձեռքէն առին. և ասով այնպիսի վախ ինկաւ այլազգիներուն սիրտը, որ Սամուէլի օրը մէյ մ'ալ Իսրայելացւոց վրայ պատերազմ չըացին : Եւ ինքը Սամուէլ մարգարէն ալ սովորութիւն ըրեր էր, որ տարին հեղ մը Իսրայելացւոց քաղաքները կը պտըտէր, անոնց պիտանաւորութիւնը կը հոգար՝ դատաստաննին կը տեսնէր. և մէկալ մնացած ժամանակը Արիմաթեմ իրեն տունը կը կենար :

ՄԱՍՆ ՉՈՐՐՈՐԴ

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ԹԱԳԱՒՈՐՈՒԹԵԱՆՑ ԵՒ ՄՆԱՑՈՐԴԱՑ ԳՐՔԵՐՈՒՆ · ԻՍՐԱՅԵԼԱՑԻՈՑ ԹԱԳԱՒՈՐՆԵՐՈՒՆ ԱՏԵՆԸ ԵՂԱԾԸ ՄԻՆՉԵՒ ԻՐԵՆՑ ԳԵՐՈՒԹԻՒՆԸ

ԳԼՈՒԽ Ա·

Իսրայելացիք իրենց թագաւոր կ'ուզեն դնել · Աստուած ալ Սաւուղը առջի թագաւոր կ'ընտրէ Իսրայելացւոց :

Ամ աշխարհի 2908 : (Ա · Թագ · Թ · Ժ :)

ԵՐԲՈՐ ծերացաւ Սամուէլ, կառավարութեան բեռը իր վրայէն թեթեւցընելու համար՝ իրեն երկու որդիքը Յովէլ ու Աբիա ըսուած՝ իր տեղը Իսրայելացւոց վրայ դատաւոր դրաւ : Անոնք իրենց հօրը բարեպաշտութեան եւ արդարութեան ճամբէն դուրս ելան, որ կաշառքներով (այսինքն ռուշվաթ առնելով) եւ ուրիշ անիրաւութիւններով ժողովուրդը կը չարչարէին : Անոր համար ալ չդիմանալով՝ ամէնքը եկան Սամուէլին քովը, ու միաբերան ըսին թէ՝ "Մեզի մէկ թագաւոր մը դիր, որ աշխարհքին ուրիշ ազգերուն պէս մենք ալ մեր թագաւորէն կառավարուինք ": Ասով ժողովուրդը չուզել մը ցուցընելով անմիջապէս Աստուծմէ կառավարուիլը՝ իր պաշտօնէից ձեռքով (ինչպէս ինչուան

ան ատենը եղած էր), Սամուէլ աս բանս որ լսեց՝ խիստ վշտացաւ ու գանգըտեցաւ Աստուծոյ հետ ։ Աստուած ալ հրամայեց որ անոնց ուզածը կատարէ , միայն թէ՝ առաջ իրենց առջեւը դնէ թագաւորներուն իրաւունքը , որ ինչպէս սովորութիւն է՝ ժողովրդոց վրայ բռն կ'ըլլան , ու զիրենք գերիի պէս կը բանեցընեն ։ Բայց աս բաներովս ալ Իսրայելացւոց աչքն որ չվախցաւ , և իրենց խօսքին վրայ հաստատ կեցեր էին , ան ատենը Աստուած նորէն հրամայեց Սամուելի որ Սաւուղը Իսրայելացւոց թագաւոր օծէ ․ որ ասանկ եղաւ ։ Բենիամինի ցեղին մէջը մէկ մարդմը կար՝ Կիս անունով ․ ասիկայ մէկ կորիճ տղայ մը ունէր խիստ շնորհալի , պատուական , ու բարձր հասակով (այսինքն պօյլու), անանկ որ՝ ինքը մէկ հատիկ մըն էր բոլոր Իսրայելացւոց մէջը , որ Սաւուղ կ'ըսուէր ։ Պատահեցաւ որ աս Կիսը իր էշերը կորսնցուց ․ ուստի Սաւուղը՝ մէկ ծառայի մը հետը դրաւ ետեւէն խրկեց որ երթան ան էշերը փնտռեն ․ անոնք ալ աս բանիս համար ելան շատ տեղուանք պտըտեցան ․ ետքը երբոր չգտան , ու յուսահատած պիտոր ալ ետ դառնային նէ՝ յանկարծ ծառային միտքը եկաւ Սամուէլ մարգարէն՝ որ հոնտեղուանքը կը գտնուէր , ու ըսաւ որ երթան իրեն հարցընեն ան կորսուած էշերուն համար ։ Բայց օրով առաջ Աստուած Սամուելի յայտներ էր թէ՝ Վաղը աս ատեն քեզի Բենիամինի երկրէն Սաւուղը պիտոր խրկեմ , որ զանիկայ թագաւոր օծես իմ ժողովրդոցս վրայ ․ ուստի երբոր տեսաւ Սամուէլ , ճանչցաւ որ Սաւուղն է ․ և անոր սիրտը հանգչեցընելէն ըսելէն ետեւ՝ թէ իր հօրը էշերը գտնուած են , բռնեց զինքը ուրախութեամբ հետը առաւ սեղան տարաւ , ու հոն

պատիւ ըրաւ՝ Սաւուղը ամէնէն վեր նստեցուց, ու աղէկ պատառներն ալ իրեն առջեւ դնել տուաւ ։ Սեղանն որ լմնցաւ՝ չթողուց որ երթայ, հապա ան գիշերը հոն բռնեց, ու առտուանց ելաւ գլուխը եղ լեցուց՝ ըսաւ թէ "Աստուած քեզ թագաւոր օծեց իր ժողովրդոցը վրայ, որ թշնամիներուն ձեռքէն զիրենք ազատես" ։ Նաեւ երբոր ալ իր հօրը տունն որ ճամբելու եղաւ, աս թագաւոր ըլլալուն ճշմարտութեանը նշանի համար մէկ քանի բան մը մարգարէացաւ Սամուէլ, որ ան երթալնին ճամբան իրեն պիտի հանդիպէին. ու հետը խօսք դրաւ՝ որ եօթը Գաղգաղա քաղաքը երթայ իրեն սպասէ, որ եօթը օրէն ետեւ ինքն ալ հոն կու գայ, և ինչ որ պիտոր ընէր նէ՝ Աստուծոյ կողմանէ հոն տեղը իրեն պիտի յայտնէ ։ Այն ամէն նշանները Սաւուղի վրայ կատարուելէն ետքը, ինչպէս խօսք կապեր էր նէ, գնաց Սամուէլ՝ ու բոլոր ժողովուրդը Մասեփաթ ժողվեց, որ հոն իրենց թագաւոր ընտրէ ։ Ասոր առաջ տասուերկու Իսրայելացւոց ցեղերուն վրայ վիճակ ձգել տուաւ, ու երբոր Բենիամինի ցեղին վրայ ելաւ վիճակը, ան ատենը Սամուէլ աստուածային յայտնութեամբ Սաւուղը պահուըտած տեղէն բռնեց բերաւ ժողովրդոց մէջը կայնեցուց՝ ու ըսաւ. "Ահա ան մարդը որ Աստուած ձեզի թագաւոր դրաւ" ։ Ժողովուրդն ալ ուրախութեամբ մէկ բերան կանչեցին. Կեցցէ՛ արքայ. և ան օրէն աստուածային դրդմամբը Սաւուղի քովը սկսան ժողվուիլ ուժով ու քանի եկող մարդիկը, որ անանկ Իսրայելացւոց նոր թագաւորութիւն կայնեցաւ ։

ԳԼՈՒԽ Բ.

Սաւուղ մեծ յաղթութիւն մը ընելէն ետեւ՝ նորէն թագաւոր կ'օծուի :

Ամ աշխարհի 2909 : (Ա . Թագ . ԺԱ . ԺԲ :)

Աս բաներէս մէկ ամսէն ետքը՝ Նաաս Ամո-
նացւոց թագաւորը ելաւ Իսրայելացւոց երկրին
մէկ կողմը՝ Յաբիս ըսուած Գաղաադացւոց
վրայ . անոնք ալ դէմ կենալու ուժ չունենալով՝
անոր խրկեցին ըսին թէ՝ “ Մէջերնիս ուխտ ու
դաշինք դնենք՝ ու անանկ քու ներքեւդ ըլլանք ,, :
Ան ալ անանկ պատասխան տուաւ թէ՝ “ Մէ-
ջերնիս դաշինքը աս ըլլայ՝ որ ամէն մէկերնիդ
ձեր աջ կողմի (այսինքն սաղ դին) աչքերնիդ
հանեմ ,, : Յաբիսցիքը աս որ լսեցին՝ իրենց եօ-
թը օր ատեն ուզեցին , ու ասդին անդին Իս-
րայելացւոց երկիրը իմացուցին աս բանը : Սա-
ւուղ ալ երբոր լսեց ան անիրաւ բանը՝ վառուե-
ցաւ աստուածային զօրութեամբ , ու սաստիկ
սրդողելով՝ առաւ իր երկու եզը կտոր կտոր ը-
րաւ , ան կտորուանքը չորս դին Իսրայելացւոց եր-
կիրը խրկեց ըսաւ թէ՝ “ Ո՛վոր Սաւուղին ու Սա-
մուելին հետ չգար՝ անանկ կտոր կտոր կ'ընեն ա-
նոր եզները ,, : Աս բանովս այնպիսի սոսկում մը
ձգեց ժողովրդոց սիրտը , որ ամէնը ոտք ելան
Սաւուղին քով եկան , բոլորը վեցհարիւր եօթա-
նասուն հազար հոգի . և զասոնք Սաւուղ իրեք
բանակ ըրած՝ անանկ ան Ամոնացւոց վրան որ
վազեց , աղէկ ջարդ մը տուաւ անոնց՝ մնացածը
ցիրուցան փախցուց կորսնցուց , ու Յաբիսցիքը

աղաչեց ։ Եւ ասով Սաւուղ ժողովրդոցը շատ աչքը մտաւ, ու սրտերնին տաքցաւ վրան, այնչափ որ՝ ոտք ելան բանել մեռցընել կ'ուզէին ան մարդիկը, որ Սաւուղը բանի տեղ չսեպելով՝ գլուխ քաշեր իրեն տուրք չէին ի տար․ բայց Սամուէլ արգիլեց խաղաղցուց զամէնքը ։ Ետքը Սամուէլ առաւ բոլոր Իսրայելացիքը Գաղգաղա տարաւ, ու հոն շնորհակալութեան զոհ մատուցանելով Աստուծոյ՝ նորէն Սաւուղը թագաւոր օծեց․ և հոն ամենուն առջևը Սամուէլ իր ինչուան ան ատենը արդար կառավարութեան վկայութիւնը ժողովրդոց բերնէն առնելով, և Աստուծոյ իրենց վրայ ըրած բարերարութիւնները առջևնին դնելով՝ խրատեց ու յորդորեց որ իրենց թագաւորին հետ միաբան Աստուծմէ վախնան, անոր պատուիրանքները պահեն ։ Բայց նորէն աս բանիս նշան թէ Իսրայելացիք Աստուծոյ մեծ անիրաւութիւն ըրին որ թագաւոր ուզեցին, աղօթք ըրաւ Սամուէլ, ու շուտ մը երկինքը սկսաւ սաստիկ գոռալով անձրև թափել․ այնչափ որ ժողովուրդը սոսկալով մեղայ ըսին, աղաչեցին Սամուէլի, որ ան Աստուծոյ պատուհասը դադրեցընէ ։

ԳԼՈՒԽ Գ.

Սաւուղ նորէն այլազգիները կը յաղթէ, ու անհնազանդութեանը համար Աստուծոյ աչքէն կ'իյնայ: Յովնաթան իր ըրած քաջութեամբը մեռնելէն կ'ազատի:

Ամ աշխարհի 3911: (Ա. Թագ. ԺԳ. ԺԴ.)

Մէկ տարիէն ետեւ Իսրայելացւոց պատերազմ հանդըպեցաւ Փղշտացւոց հետ. ատ բանիս համար ամէնքը մէկտեղ Գաղգաղա ժողվուեցան. եւ Սամուէլ ալ եօթն օրէն ետքը հոն գտնուելու խօսք տուեր էր՝ որ գայ Աստուծոյ զոհ մատուցանէ, ժողովրդոցը սիրտ տայ պատերազմ ելլալու. պատճառն որ՝ ամէնքը սոսկացեր էին՝ լսելով որ իրենց թշնամիները սաստիկ ուժով երսուն հազար կառքով, վեցհազար ձիաւորով եւ անհամար զօրքերով վրանին կու գան կոր: Երբոր եօթը օրը եղաւ՝ ու տեսաւ Սաւուղ որ չհասաւ Սամուէլը, եւ ժողովուրդն ալ տրտընջալով կը ցրուէին կոր, ինքը ձեռք զարկաւ զոհ մատուցանելու, որ ա՛լ չսպասէ՝ թշնամիներուն դէմը ելլէ: Զոհն որ լմննալու եղաւ՝ ան ատենը հասաւ Սամուէլ, ու սաստիկ սրդողելով Սաւուղի անհամբերութեանը եւ յանդգնութեանը վրայ՝ ըսաւ թէ "Աստուած քեզ ատ բանիդ համար երեսէ ձգեց, անանկ որ՝ քու թագաւորութիւնդ քեզմէ քու տղիդ պիտի չանցնի". ու այնպէս թողուց ելաւ գնաց: Աս լսելով զօրքը՝ աւելի սրտերնին կոտրեցաւ, եւ Սաւուղի հետ միայն վեց հարիւր հոգի մնացած՝ անանկ սկսան թշնամիներուն դէմ երթալ:

Ան ատենը Յովնաթան Սաւուղի որդին մարդու բան մը չըսած՝ միայն իր կապարճակիրը (այսինքն սիլահտարը) հետը առած՝ թշնամիներուն բանակը մօտեցաւ, ու գնաց մէկ լերան մը նեղուցի բերան կեցաւ, անոնցմէ դէմը եկածը մէկմէկու ետեւէ քսան հոգիի չափ մեռցուց. և ասով Աստուած անանկ վախ մը շփոթութիւն մը ձգեց թշնամիներուն մէջը, որ կարծելով թէ ետեւնին կեցած է Իսրայելացւոց մեծ բանակը՝ սկսան ցիր ու ցան ըլլալ փախչիլ։ Երբոր աս հեռուանց տեսաւ Սաւուղ, ու բանը իմացաւ թէ ինչպէս եղեր է, ինքն ալ սիրտ առաւ, (մանաւանդ երբոր ժողովուրդն ալ աս բանը իմանալով՝ նորէն տասը հազար մարդու չափ իր քովը ժողվուեցան). ուստի ուժով ետեւնին ինկաւ աղէկ մը ջարդեց, մնացածը փախցուց։ Աս մեծ յաղթութեանս մէջը զարմանալին ան էր, որ Իսրայելացւոց կողմէն՝ բոլոր այնչափ հոգիէն միայն երկուքը՝ Սաւուղ ու Յովնաթան գեղարդ ու թուր ունէին. ինչու որ՝ այլազգիքը Իսրայելացւոց վրայ տիրապետած ատեննին այսպիսի պատերազմական զէնքերը արգիլեր էին անոնց, նաև երկաթագործները անոնցմէ վերցուցեր էին. որ Իսրայելացիքը իրենց երկրագործութեան խոփը՝ մանգաղը ու գերանդին սրելու համար՝ այլազգիներուն երկիրը կ'երթային հօն շինել կուտային։ Բայց աս փառաւոր յաղթութեանս ուրախութիւնը մէկէն կորեց մէկ տրտմալի դիպուած մը. պատճառն որ՝ Սաւուղ ան այլազգիներուն վրայ վազելուն ատենը՝ անխոհեմութեամբ երդումով ուխտ ըրաւ Աստուծոյ, որ ան օրը ինչուան բոլոր թշնամիները չկորսուին նէ՝ մինչև իրիկուն ծոմ կենան՝ մարդ բերանը բան

չգնէ ։ Յովնաթան չէր գիտեր աս իր հօրը երդումը , ուստի մեղուներուն փեթակներուն քովէն անցնիլնին՝ խիստ անօթի ըլլալով ձեռքի գաւազանը երկնցուց՝ անկէց մեղրը առաւ կերաւ ․ և անով աչքը բացուեցաւ ուժը վրան եկաւ ։ Երբոր իրիկուն եղաւ՝ զօրքն ալ սաստիկ յոգնած ու անօթեցած , թշնամիներէն ինչ որ ձեռուընին ինկեր էր՝ ոչխար , հորթ , անհամբերութեամբ գետնին վրայ սկսան մորթել , ու օրինաց դէմ արիւնթաթախ ուտել ։ Ասիկայ որ իմացաւ Սաւուղ՝ մնացածը իր առջևը բերել տուաւ , ու մէկ քարի մը վրայ մորթած՝ անանկ միսը արիւնէն մաքրած իրենց տուաւ որ ուտեն ։ Ետքը ան գիշեր ալ Սաւուղ նորէն ուզելով որ թշնամիներուն վրայ երթայ՝ քահանային ձեռքովը հարցուց Աստուծոյ ․ երբոր տեսաւ որ Աստուած պատասխան չտուաւ , գիտցաւ որ մէկ մեղք մը պատահած է ․ անոր համար հրամայեց որ ամենուն վրայ վիճակ ձգուի , ու “ Թէ որ , ըսաւ , Յովնաթան տղիս վրայ ալ վիճակը ելլէնէ , չեմ խնայեր՝ մեռցընել կու տամ ” ։ Վիճակը որ ձգեցին , Յովնաթանու վրայ ելաւ ․ Սաւուղ իրեն հարցուց թէ “ Ի՞նչ ըրեր ես ” ․ ան ալ ըսաւ թէ “ Կտոր մը մեղր ուտելուս համար ես պիտոր մեռնիմ մի ” ․ Սաւուղ ալ երդում ըրաւ թէ “ Անանկ է , պիտի այսօր մեռնիս ” ։ Ան ատենը եղաւ ժողովուրդը ասոր դէմ կեցաւ ․ “ Բաւ լիցի , ըսին , ինչպէս սպաննուի ան մարդը , որ պատճառ եղաւ Իսրայելացւոց ազատութեանը ” ․ ու անանկ ժողովուրդը աս մեղքս վրանին առած՝ Աստուծոյ աղօթք ընելով Յովնաթանը մեռնելէն խալըսեցին ։

ԳԼՈՒԽ Դ.

Սաւուղ Ամաղեկացւոց խնայելով՝ թագաւորին Աստուծոյ աչքէն կ'իյնայ :

Ամ աշխարհի 2930 : (Ա. Թագ. ԺԵ :)

Ամաղեկացւոց մեղացը չափն որ լցուեցաւ, Աստուծոյ հրամանովը Սամուէլ մարգարէն գնաց Սաւուղի, ըսաւ որ Ամաղեկացւոց վրայ պատերազմ ելլէ, և չխնայէ բոլորը ջարդէ՝ էրիկ մարդ՝ կնիկ մարդ, ինչուան մանր տղաքն ալ, ու անոնց անասուններն ալ : Սաւուղ ալ զօրք ժողվեց՝ չորս հարիւր երսուն հազարի չափ, ու ելաւ կոտորեց Ամաղեկացիքը : Բայց Աստուծոյ հրամանը լման չկատարեց, ինչու որ ողջ բռնեց պահեց Ագագ ըսուած անոնց Թագաւորը, ու իրենց կենդանիներուն և ուրիշ բաներուն աղէկներն ալ մեղքնցաւ պահեց : Անոր համար սաստիկ բարկացաւ Աստուած, և աս բաները Սամուէլի պատմելով՝ հետը գանգըտեցաւ ու ըսաւ թէ “Զղջացեր եմ որ Սաւուղը Թագաւոր դրի, որ ասանկ իմ խօսքս չմտեց” : Սամուէլ ալ ան գիշերը անանկ տրտմած՝ Աստուծոյ առջևը ինկաւ, ու առտուն գնաց ան ատենը վրայ հասաւ՝ որ Սաւուղ Ամաղեկացւոց առած կողոպուտները Աստուծոյ զոհ կը մատուցանէր. երբոր Սաւուղ Սամուէլը տեսաւ, առջևը վազեց ու ըսաւ. “Ահա Աստուծոյ հրամանը ինչպէս ըսեր էր նէ կատարեցի” : Ան ժամանակը Սամուէլ ալ իրեն հարցուց. “Հապա ինչ է, ըսաւ, ան ոչխարներուն ու կովերուն ձայնը որ ես կը լսեմ”. ան ալ պատասխան տուաւ թէ՝ “Անոնք Ամա-

ղեկացուցմէ բերածս է, որ աղէկները ժողովուրդը ուզեց պահել որ Աստուծոյ զոհ ընեն„ ։ Սամուէլ ալ աստուածային նախանձով վառեալ՝ հոն տեղը չարաչար յանդիմանեց զինքը ․ “Աստուծոյ, ըսաւ, աւելի հաճոյ է հնազանդութիւնը, քան թէ զոհ մատուցանելը ․ անոր համար ինչպէս որ դուն զԱստուած բանի տեղ չսեպեցիր, Աստուած ալ քեզ երեսէ կը ձգէ՝ թագաւորութիւնդ ձեռքէդ կ'առնէ„ ։ Աս բանէս Սաւուղի սիրտը դողաց՝ “Մեղայ, ըսաւ, թողութիւն տուր ինծի, ու եկուր մէյտեղ Աստուծոյ աղօթք ընենք որ մեղքս թողու„ ։ Սամուէլ ալ մտիկ չըրաւ ․ ու երբոր երեսը դարձուց որ երթայ, Սաւուղ ետեւէն վազեց, ու անոր վերարկուն բռնել քաշելնին որ չթողու որ երթայ՝ կտոր մը պատռեցաւ ձեռքը մնաց ․ ասոր վրայ դարձաւ Սամուէլ նորէն իրեն ըսաւ թէ՝ “Այսօր Աստուած պատռեց ու քեզմէ առաւ քու թագաւորութիւնդ, որ քեզմէ աղէկ մարդու մը ձեռքը տայ ․ և աս Աստուծոյ ըսած բանը ետ չդառնար„ ։ Ետքը Սամուէլ՝ ա՛լ տեսնելով որ Սաւուղի ձեռքէն չխալըսիր, հետը դարձաւ եկաւ որ Աստուծոյ աղօթք ընէ ․ և ուզեց որ Ագագ թագաւորը իր առջեւը բերեն ․ ան ալ երբոր դողալով առջեւը ելաւ նէ, ան ատենը Սամուէլ թուր մը առաւ՝ իր ձեռքովը հոն տեղը մեռցուց զինքը, ասանկ ըսելով ․ “Ինչպէս քու թուրդ այնչափ կնիկները իրենց տղոցմէ զրկեր է, այսպէս ալ հիմա քու մայրդ քեզմէ զրկուի„ ։ Աս բաներուս վրայ ա՛լ Սամուէլի սիրտը բոլորովին կոտրեցաւ, թողուց ելաւ՝ Արիմաթեմ իր տունը գնաց, ու անանկ քաշուած նստեցաւ, մէյ մըն ալ Սաւուղի հետ չտեսնուեցաւ ։

ԳԼՈՒԽ Ե.

Դաւիթը թագաւոր կ՚օծուի:

Ամ աշխարհի 2934: (Ա. Թագ. ԺԶ.:)

Աստուած որ այսպէս Սաւուղը երեսէն ձգեց, անկէ ետքը Սամուէլ մարգարէն մխիթարելով հրամայեց իրեն որ ելլէ Բեթղեհէմ երթայ, հոն Յեսսէին տղոցը մէկը՝ որ ինքը իրեն պիտի յայտնէր, զանիկայ Իսրայելացւոց վրայ թագաւոր օծէ Սաւուղի տեղը: Սամուէլն ալ աս բանս Սաւուղէն գաղտուկ ըլլալու համար՝ որ իրեն զէն մը չընէ, Բեթղեհէմ որ գնաց Աստուծոյ հրամանովը՝ ասանկ ձայն հանեց թէ՝ զոհ ընելու համար Բեթղեհէմ եկեր է: Ուստի երբոր ուրիշներուն հետ ան զոհին եկաւ Յեսսէ ըսուած մէկ մարդ մը Յուդայի ցեղէն՝ իր տղաքներովը, Սամուէլ ուզեց որ Յեսսէն տղաքը մէկիկ մէկիկ իր առջեւը բերէ՝ որ տեսնէ: Եւ պինտ առաջ տեսնելով Յեսսէին մեծ տղան Եղիաբ ըսուածը՝ Սամուէլ կարծեց թէ ան ըլլայ Աստուծոյ ընտրածը, բայց Աստուած իրեն ըսաւ թէ "Անոր երեսը ու հասակին մեծութիւնը մի նայիր, իմ ընտրածս ատ չէ. մարդը մարդուն երեսը նայելով անանկ դատաստանը կ՚ընէ. բայց Աստուած մարդուն երեսը չնայիր, հապա սիրտը կը նայի,,: Անոր ետեւէն Յեսսէն բերաւ Ամինադաբ ըսուածը. ան ալ չեղաւ. անկէ ետքը մէկալ մնացածները բոլոր եօթն ալ կարգով առջեւը ելան: Երբոր տեսաւ Սամուէլ որ անոնցմէ մէկն ալ Աստուծոյ ուզածը չէ, Յեսսէի հարցուց թէ՝ "Այդ-

չափ է մի քու տղաքներդ„․ ան ալ ըսաւ․ “Մէկ պզտիկ մըն ալ կայ որ ոչխար կ'արածէ„, որ ան՝ Դաւիթ կ'ըսուէր ։ Սամուէլը կանչել բերել տուաւ զանիկայ ալ, ու տեսաւ որ մէկ շիկուկ շնորհալի տղայ մըն էր աս Դաւիթ ըսուածս․ և ան տեղը աստուածային յայտնութեամբը Սամուէլ եղը առաւ անոր գլխուն վրայ լեցուց՝ գլընքը թագաւոր օծեց․ ու ան ատենէն 'ի վեր՝ ալ Աստուծոյ հոգին Սաւուղէն ելաւ հեռացաւ, Դաւթին վրան եկաւ ։ Այսպէս որ Սաւուղ Աստուծոյ երեսէն ինկաւ, ա՛լ դև մտաւ իրեն, որ ատեն ատեն անով չարաչար կը տանջուէր․ և աս նեղութիւնս քիչ մը թեթևցընելու համար՝ մէկ քնար (այսինքն սանթուր) չալող մը փընտըռեցինին՝ Դաւիթը գտան Սաւուղի քովը բերին․ որ երբոր անոր խենթութեան ցաւը կը բռնէր նէ՝ Դաւիթ անուշիկ չալելով կը դադրեցընէր, կը հանգչեցընէր զինքը ։ Ու անկէ ետև անանկ սիրելի եղաւ Դաւիթ Սաւուղի՝ որ առաւ իրեն կապարճակիր ալ ըրաւ ։

ԳԼՈՒԽ Զ․

Դաւիթ Գողիաթը կը սպաննէ և անով բոլոր այլազգիները կը յաղթուին ։

Ամ աշխարհի 2938 ։ (Ա․ Թագ․ ԺԷ ։)

Այլազգիները նորէն ուժովնալով՝ Իսրայելացւոց վրայ պատերազմ բացին․ Սաւուղ ալ իր զօրքովը գնաց անոնց դիմացնին բանակը դրաւ կեցաւ ։ Այլազգիներուն բանակը մէկ հսկայ մարդ մը կար՝ Գողիաթ անունով, որ վեց կան-

գուն ու մէկ թիզ մը երկայն էր՝ (իբր երկու մարդու հասակէն երկայն), ու իր վրայի ունեցած զէնքերն ալ անանկ խոշոր ու ահաւոր էին. գլուխը պղընձէ սաղաւարտ դրած, բոլոր մարմինը երկըթէ զրահով (այսինքն զըրխով) պատած. վահանը (այսինքն խալխանը) վրան առած, և ձեռքը իրեն մեծութեան չափով մէկ ծանր տէգ մը (այսինքն մզրախ մը) բռնած. (անանկ որ կ'ըսուի թէ բոլոր վրայի զէնքերուն ծանրութիւնը՝ իբր հարիւր քսան հօխայէն աւելի էր): Ասիկայ ամէն իժիր իրենց բանակէն դուրս կու գար, և դէպ 'ի Իսրայելացւոց բանակը քամահրելով կը կանչէր թէ "Դուք ո՞վ էք որ մեր դիմացը ելեր էք. գոնէ, ըսաւ, ասանկ ընենք որ պարապ տեղը չջարդուիք. ձեզմէն մէկ մը ընտրեցէք որ դիմացս ելլէ, ես ու ան մինակ ծեծկուինք. թէ որ ան իս յաղթելու ըլլայ՝ մենք ձեր ներքևը ըլլանք, հապա թէ ես զինքը յաղթեմ՝ նէ՝ դուք մեր ներքևը ըլլաք, և ասով պատերազմը դադրի „: Սաւուղ և բոլոր Իսրայելացիքը աս սոսկալի հսկաս ան իրեն զէնքերովը տեսնելով՝ ու անոր ըսածը լսելով՝ սարսափած կեցեր էին քառսուն օր, ու չէին գիտեր ինչ ընեն. և ան ատենը թէպէտ խոստացաւ Սաւուղ թէ՝ ով որ սիրտ ընէ անոր դէմը ելլէ սպաննէ նէ, իր աղջիկը անոր կու տայ, ու զինքը իր ազգովը ազատ կը դրէ, բայց մարդ չգըտնուեցաւ որ աս բանիս սիրտ ընէր: Ան օրերը հանդըպեցաւ որ՝ Յեսսէն իր պզտի Դաւիթ տղան Իսրայելացւոց բանակը խրկեց, որ երթայ հոն իրեն իրեք եղբայրներուն հաց տանի, ու տեսնէ թէ ինչպէս են: Դաւիթ որ եկաւ աս Գողիաթին բանը իմացաւ տեսաւ նէ, խիստ

տաքցաւ վրան, որ մէկ անհաւատ այլազգի մը Աստուծոյ բանակը աստանկ քամահրէ. ու սկսաւ ինքը բանակին մէջը ասդին անդին ձայն հանեց թէ՝ «Ի՞նչ կու տան ինծի, ես Աստուծով անոր դէմը կ'ելլեմ ու կը յաղթեմ»։ Եղիաբ իր մեծ եղբայրը աս որ լսեց, չեխեց զինքը թէ՝ «Անդին ոչխարները երեսին վրայ ձգեր՝ հոս ինչ եկեր հետաքրքրութիւն կ'ընես, ու մեծ մեծ կը զրուցես»։

Ետքը Սաւուղի ականջն ալ որ հասաւ աս բանս, ու առջևը կանչել տուաւ, Դաւիթ իրեն ըսաւ թէ՝ «Մենևին մի վախնար, ես կ'երթամ զան կը յաղթեմ»։ Սաւուղ ալ ըսաւ. «Վախնամ թէ չկրնաս, ինչու որ՝ դուն տղայ մըն ես, ու անիկայ պզտըկուցմէ պատերազմի մէջ մեծցած մարդ է»։ Դաւիթ ասոր պատասխան տուաւ թէ «Ես քու ծառադ՝ իմ հօրս ոչխարները արածելնին՝ երբոր առիւծ կամ արջ վրայ կու գար կը յափշտակէր, ես ետևէն կը վազէի բերնէն կը փրցընէի կ'առնէի. ու թէ որ վրաս ելլէր նէ՝ անոր վիզէն կը բռնէի կը սպաննէի. յուսամ որ աստանկ ալ Աստուած աս այլազգին ձեռքէն զիս խալըսէ, որ ան անհաւատին բերնէն Իսրայելացւոց տուած նախատանքը վերցընեմ»։ Սաւուղի խելքն ալ պառկեցաւ ան ատենը աս բանիս վրայ. ուստի հրամայեց որ իր պատերազմական երկըթէ հագուստները Դաւթին հագցընեն, ու իր զէնքերը անոր տան՝ որ անանկ Գողիաթին դէմը ելլէ. բայց Դաւիթ սորված չըլլալով այսպիսի ծանր հագուստներու և զէնքերու՝ մէկդի թողուց զանոնք, ու իր ցուպը (այսինքն տէյէնէկը) մէկ ձեռքը առած, և մէկալ ձեռքը պարսատիկը (այսինքն սափանը), ու

հինգ քար ալ առաւ իր մախաղին (այսինքն չանթային) մէջը դրաւ, անանկ Գողիաթին առջևը ելաւ։ Գողիաթն որ տեսաւ զինքը առանց մէկ շիկուկ ու փափուկ տղայ մը՝ առանց պատերազմական զէնքի իր դէմը ելած, “Պա՛հ, ըսաւ, ես շո՞ւն եմ մի՝ որ ցուպով ու քարով վրաս կու գաս կոր”․ Դաւիթ ալ իրեն պատասխան տուաւ թէ՝ “Շունէն ալ գէշ ես”․ ան ալ ըսաւ․ “Եկուր եկուր մօտեցիր քովս՝ որ քու միսըդ թռչուններուն ու գազաններուն տամ որ ուտեն”։ Դաւիթ ալ ըսաւ․ “Դուն քու զէնքերովդ իմ դիմացս ելեր ես, բայց ես Աստուծոյ զօրութեանց անունովը քու վրադ կու գամ․ և յուսամ յԱստուած որ քեզ իմ ձեռքս կու տայ որ սպաննեմ, ու գլուխդ վրայէդ վերցընեմ, և քու ու քեզի հետ եղած բոլոր այլազգիներուն մարմինը այսօրս թռչուններուն և գազաններուն տամ որ ուտեն․ և ասով բոլոր աշխարհքս գիտնայ որ՝ Իսրայելացւոց մէջն է ճշմարիտ Աստուածը, որ առանց թուրի ու զէնքի երբոր ինքը կը կամենայ նէ՝ յաղթութիւն ընել կու տայ”։ Աս որ ըսաւ Դաւիթ՝ ու ալ քիչ մը մօտեցան մէկմէկու, շուտ մը քար մը հանեց պարսատիկը դրաւ, դէպ 'ի վրան ուժով քաշածին պէս՝ քարը գնաց Գողիաթին ճակատին մէջը մտաւ ու ան տեղը մէկէն երեսն 'ի վար գետինը փռուեցաւ ինկաւ․ ան ժամանակը շուտ մը վազեց վրան ցատքեց Դաւիթ, ու անոր թուրը մէջքէն հանեց՝ անով Գողիաթի գլուխը կտրեց փրցուց վրայէն։ Այլազգիները աս տեսածնին պէս սկըսան ցիրուցան ըլլալ փախչիլ, ու Իսրայելացիքը ետևնին իյնելով՝ խել մը ջարդեցին անոնցմէ, և բոլոր բանակը կոխեցին առին։ Ետքը Դա-

ւիթ Գողիաթի գլուխը և անոր թուրն ալ հետը ձեռքը բռնած՝ Սաւուղի առջևն որ ելաւ, ան ատենը Սաւուղ, ինչպէս ոմանք կ՚ըսեն՝ շատոնց Դաւիթը քովէն հեռանալով, և այնպիսի գեղացի հովիւի հագուստով տեսնելով զինքը՝ չճանչցաւ. ուստի զարմանալով վրան՝ իրեն հարցուց թէ՝ "Դուն որո՞ւն տղան ես": Ան ալ պատասխան տուաւ թէ՝ "Քու ծառայիդ, որ Յեսսէ բեթղեհեմցի կ՚ըսուի": Ան ժամանակը Յովնաթան Սաւուղի տղան՝ Դաւթին աս մեծ քաջութիւնը տեսնալով, և իրեն շնորհալի զրուցուածքը լսելով՝ անանկ սիրտը հետը կապուեցաւ, որ իր վրայի զինուորական հագուստը և զէնքերը հանեց անոր տուաւ, ու հետը խօսք կապեց աղբրգիր եղաւ: Սաւուղ ալ անկէց ետև ալ չթողուց՝ որ Դաւիթ իր հօրը տունը դառնայ, հապա իր քովը առաւ:

ԳԼՈՒԽ Է.

Սաւուղի նախանձութիւնը Դաւթի վրայ:

Ամ աշխարհի 2942: (Ա. Թագ. ԺԸ. ԺԹ:)

Դաւիթ աս քաջութիւնս ընելէն ետև, երբոր ալ Սաւուղի հետ պատերազմէն կը դառնային, ան ատենը Իսրայելացւոց ժողովուրդը քաղաքներէն սկսան շնորհաւորելով դիմացնին ելլել, ու խնտումով առջևնին ինկած, կնիկներն ալ պար բռնելով ծնծղաներ չալելով՝ անանկ ուրախութեամբ կ՚երգէին ու կ՚ըսէին. "Սաւուղը հազար ջարդեց, բայց Դաւիթը տասը հազար": Ասոր վրայ Սաւուղ սաստիկ նախանձե-

լով՝ սկսաւ ըսել թէ "՝Նայէ Դաւթի տասը հազար տուէն, ու ինծի՝ միայն հազար. ալ ինչ կը պակսի Դաւթի, միայն թէ իմ թագաւորութիւնս" որ ան ալ առնէ,,: Նոյն օրէն ետև սկսաւ ծուռ ծուռ նայիլ Դաւթի վրայ. անանկ որ՝ մէկ օր մը իր սովորական դիւահարութիւնը բռնած՝ երբոր Դաւիթ առջևը քնար կը չալէր, յանկարծ գեղարդը անոր վրայ շտկեց նետեց, և հոնտեղը կը սպաննէր, թէ որ Դաւիթը չժըմնէր անկէց փախչէր նէ: Ետքը աս ճամբաս գտաւ Սաւուղ Դաւիթը մեռցընելու. ինչպէս որ առաջ ըսինք Սաւուղը իր խօսք տուածին պէս Մերովբ ըսուած իր մեծ աղջիկը Դաւթի պիտոր տար, Դողիաթը սպաննելուն համար. բայց անկէ ետև մոռանցընելով աս բանս՝ հանեց զանիկայ ուրիշի հետ կարգեց. ետքը իմանալով որ իր մէկալ Մեղքող ըսուած աղջիկը Դաւթի վրայ աչք ձգեր էր, մտածեց Սաւուղ որ անով Դաւիթը որոգայթի մէջ ձգէ որ մեռնի. ուստի խրկեց Դաւթի ըսաւ թէ՝ "Ինծի ուրիշ բան չեմ ուզեր որ Մեղքող աղջիկս քեզի տամ՝ ինծի փեսայ ըլլաս, հապա ինծի երթաս հարիւր այլազգի մեռցընես,,. և անով Սաւուղ կը յուսար որ Դաւիթ այլազգիներուն ձեռքը իյնայ մեռնի: Աս բանէս թէպէտ աղջի բերանը խոնարհութեամբ ետ կեցաւ Դաւիթ, ըսելով թէ "Ես արժանի չեմ թագաւորի փեսայ ըլլալ,,, բայց ետքը գնաց քաջութեամբ Սաւուղի ուզածը կատարեց, ու ողջ առողջ դարձաւ, Մեղքողը իրեն կնիկ առաւ:

Դաւիթ անանկ օրէ որ աստուածային շնորհքովը որչափ առաջ կ'երթար, ու իր խոհեմու-

թեամբը և քաջութիւններովը սիրելի կ՚ըլլար ժողովրդոցը, այնչափ Սաւուղի նախանձութիւնը անոր վրայ կ՚աւելնար, որ ալ յայտնի սկսաւ ետեւէն իյնալ որ զինքը սպաննէ։ Ինչպէս մէկ օր մը նորէն իր դիւահարութիւնը բռնած՝ երբոր առջեւը Դաւիթ քնար կը չալէր, ան մէկալ հեղուն պէս մէյ մ՚ալ դեղարդով ուզեց որ զարնէ մեռցընէ։ Դաւիթ ալ առջեւէն փախաւ իր տունն որ գնաց, Սաւուղ ետեւէն մարդիկ խըրկեց՝ որ երթան գիշերանց տանը դուռը առնեն, որ առտուանց դուրս ելածին պէս բռնեն սպաննեն։ Մեղքողը իմացաւ աս բանս, ու ան գիշերը գաղտուկ պատուհանէն Դաւիթը վար ինջեցուց՝ որ երթայ ազատի. և իրեն փախչելու ատեն տալու համար մէկ խամաճիկ մը (կամ խուխլա մը) շինեց Դաւթի պառկած տեղը դրաւ՝ վրան ծածկեց. ու առտուանց Սաւուղէն խըրկուած մարդիկն որ եկան, զանիկայ ցուցուց ըսաւ թէ՝ “Հիւանդ է չկրնար գալ„։ Սաւուղ ալ նորէն հրամայեց որ՝ թող մահիճովը առնեն բերեն. ու ետքը երբոր իմացաւ աս Մեղքողի ըրած խաբեբայութիւնը, և լսեց որ Դաւիթ ելեր Սամուէլի քով Նաւաթհռամայ ըսուած տեղը փախեր է, անոր ետեւէն ալ թէպէտ իրեք հեղ մարդիկ խրկեց, ու ետքը ճարը հատած՝ ինքն ալ ելաւ գնաց, բայց Աստուած հոն ալ Դաւիթը խալըսեց։

ԳԼՈՒԽ Ը.

Դաւիթ Սաւուղի ձեռքէն կը հալածուի՝ փախստական կը պտըտի :

Ամ աշխարհի 2945 : (Ա. Թագ. Ի. ԻԱ. ԻԲ. ԻԳ. ԻԴ. ԻԶ :)

Սաւուղ որչափ որ թշնամի էր Դաւիթի, անոր ներհակը Յովնաթան իր որդին՝ սրտանց սաստիկ բարեկամութիւն ունէր Դաւիթի հետ, ու կը ջանար որ հօրը սրտէն ալ անոր նախանձութիւնը և թշնամութիւնը հանէ : Բայց ետքը երբոր փորձեց տեսաւ որ աս բանիս ճարը չկայ, գաղտուկ մէյտեղ խօսք դրած՝ Դաւիթը գտաւ, ու լալով հետը պագտուելով իրեն ըսաւ որ գլուխը քաշէ երթայ՝ մէյ մ՚ալ Սաւուղի աչքեր չերևնայ : Ասոր Դաւիթ ալ չուշացաւ, և անանկ առանց պատրաստութեան որ ճամբայ ելաւ՝ շուտ մը գնաց Աքիմելէք քահանայապետին հանդըպեցաւ, ու անոր ասանկ ցուցուց թէ՝ թագաւորական բանի մը համար ինքը ծածուկ տեղ մը խրկուած է . ու անկէց հինգ հատ օրհնած հաց ուզեց առաւ, որ իրեն և հետը եղած մարդիկներուն ճամբու պաշար ըլլայ, ու նաև Գողիաթի թուրը որ Աստուծոյ նուիրուած՝ հոն կը պահուէր, ան ալ վրան առաւ, այնպէս ելաւ Դաւիթ այլազգիներուն երկիրը գնաց՝ Անքուս ըսուած Գեթացւոց թագաւորին քովը : Բայց ան տեղն ալ երբոր բանը իմացուեցաւ թէ՝ աս ան Դաւիթն է որ Իսրայելացւոց մէջէն իրենց դէմ ան յաղթութիւնները ըրեր է, անկէց Դաւիթի սիրտը շատ վախ ին-

կաւ . ուստի սկսաւ անոնց առջեւը խենթ ու խե-
լառ բաներ ընելով՝ անանկ ցուցընել թէ ինքը
խենթ մըն է, (կամ թութարըխը) . որ անով
թագաւորը քովէն վռընտեց՝ և ինքն ալ առիթ
գտաւ անկէց ելլելու ազատելու : Ետքը գնաց
Իսրայելացւոց սահմանին մօտ Մովաբացւոց եր-
կիրը, ու իր քովը եկան իր հայրը մայրը եղբայր-
ները, նաև ուրիշ Իսրայելացւոց երկրէն փախըս-
տական մարդիկ կամաց կամաց հոն ժողվուեցան
Դաւթի հետ մէկ եղան՝ բոլորը չորս հարիւր
հոգիի չափ, որ ասոնց Դաւիթ գլուխ եղաւ՝ ի-
րենց վրայ զօրապետութիւն կ՚ընէր :

Աս բաներս որ լսեց Սաւուղ, ու իմացաւ որ
Աքիմելէք քահանայապետը Դաւթի տէրու-
թիւն է ըրեր, զանիկայ առջեւը կանչեց՝ բոլոր ի-
րեն ներքեւը եղած քահանաներովը իրեք հարիւր
հինգ հոգի, ու վրանին չարաչար սրդողելով՝ հոն
տեղը իր աչաց առջեւը քահանայական զգեստով-
նին զամէնքը ջարդել տուաւ՝ Դովեկ Ասորի ը-
սուած մարդուն ձեռքովը, որ ինքը եկեր աս
բանս մատներ էր Սաւուղի : Ետքը ասով ալ
Սաւուղի սիրտը չպաղըշտըկեցաւ՝ խրկեց Նոմբա
ըսուած քահանաներուն քաղաքը թրէ անցընել
տուաւ բոլոր բովանդակ թէ՛ մարդ՝ թէ անա-
սուն կենդանի, անանկ որ՝ միայն Աքիմելէքի
մէկ տղան Աբիաթար ըսուածը՝ խալըսեցաւ փա-
խաւ Դաւթի քովը գնաց . որ Դաւիթ ալ սի-
րով ընդունեց զինքը՝ քովը առաւ . “Որովհե-
տև, ըսաւ, իմ պատճառովս քու հայրդ բոլոր
տնով տեղովը ջարդուեցան„ : Անկէ ետև Սա-
ւուղ ալ զօրքով սկսաւ Դաւթի ետևէն իյնալ՝
որ գտածին պէս սպաննէ զինքը . ան պատճա-
ռով Դաւիթ ալ իր հետը եղած մարդիկներովը

երեսը պահելով ասդին անդին բարբարական կը պտըտէր, և Աստուած ամէն վտանգներէն զինքը կը խալըսէր։

Ու չէ թէ միայն աս, հապա երկու հեղ ալ այնպէս յաջողեց Աստուած՝ որ Սաւուղ Դաւթի ձեռքը ինկաւ, ու Դաւիթ իր հեզութեամբը և անյիշաչարութեամբը անոր բան չըրաւ. որ ասանկ եղաւ։ Անգամ մը Անձուկ Գադդայ ըսուած այրին (այսինքն մաղարային) մէջը կ'ըլլար Դաւիթ. Սաւուղ որ իմացաւ՝ իրեք հազար զօրքով ետևէն գնաց որ բռնէ. ու աս այրին բերանը երբոր հասաւ, աստուածային նախախնամութեամբը՝ առանց ներս մտնելու անտեղուանքը նստաւ հանգչել ուզեց, և հոն ամենուն քունը տարաւ։ Ան որ ներսէն Դաւթի մարդիկը իմացան, եկան իրեն ըսին թէ “Ահա աս օրս է՝ որ Աստուած թշնամիդ քու ձեռքդ տուաւ որ անկեց ոխդ առնես,,։ Դաւիթ սիրտ ըրաւ ելաւ Սաւուղի քով եկաւ. ան ատենը շատ վրայ տուին իր հետը եղած մարդիկը, որ ան տեղը մէկէն Սաւուղը սպաննէ խալըսի ձեռքէն. բայց Դաւիթ “Քաւ լիցի, ըսաւ, որ ես Աստուծոյ օծած մարդուն ձեռք դպցընեմ,,. նաև անոնց ալ չթողուց որ բան մը ընեն. հապա միայն Սաւուղի հագած վերարկուին ծայրէն կտրեց առաւ, անանկ անոնցմէ մարդ չիմացած իր տեղը դարձաւ. ու ետքը ան վերարկուին կտրելուն համար ալ Դաւթի խղճմտանքը զարկաւ, որ մէկ քամահրանաց նշան մը կը սեպուի։ Երբոր ալ Սաւուղ բան մը չիմացած իր մարդիկներովը անկեց ելաւ կ'երթար, ան ատենը Դաւիթ այրէն դուրս ելաւ՝ Սաւուղի ետևէն կանչեց, “Տէր իմ արքայ, ըսաւ, ինչու անանց կը հաւ-

տաս որ կ՚ըսեն թէ Դաւիթը քեզ մեռցընել կ՚ուզէ „ . Ետքը ան վերարկուին կտորը իրեն ցուցընելով՝ ըսաւ . “ Ահա տես որ՝ ինչպէս Աստուած այսօր քեզ իմ ձեռքս տուաւ , ու ես քեզի բան մը չըրի , ըսի թէ օծեալ Տեառն է . որ ասով դուն իմ անմեղութիւնս կրնաս հասկընալ . անոր համար Աստուծոյ կը թողում որ ինքը մեր դատաստանը կտրէ „ ։ Աս բաները որ լսեց իմացաւ Սաւուղ , ան տեղը սիրտը կակուղցաւ , ու դարձաւ լալով Դաւթի պատասխան տուաւ . “ Ատ քու ձայնդ է , ըսաւ , որդեակ իմ Դաւիթ . դուն ինծմէ արդար ես եղեր , որ այսպիսի բարիք հատուցիր իմ քեզի ըրած չարութեանս դէմ , որ ձեռքդ ինկայ , ու դուն զիս չըմեռցուցիր . անոր համար կը հաւտամ որ Աստուած ալ քեզի բարիք պիտի հատուցանէ , իմ թագաւորութիւնս հանէ քեզի պիտի տայ . միայն թէ , ըսաւ , քեզմէ աս կը խնդրեմ որ՝ երդում ընես ինծի , որ իմ զաւակներս չսպաննես , և իմ անունս աշխարհքէս չջնջես „ ։ Դաւիթ ալ աս բանիս վրայ երդում ըրաւ . ու անանկ մէկմէկէ բաժնուեցան ։

Բայց այսու ամենայնիւ քիչ մը ատենէն ետև նորէն սկսաւ Սաւուղ Դաւթին ետևէն իյնալ . և վերը ըսածիս պէս՝ ուրիշ հեղ մըն ալ Զիփացիներն որ եկան Սաւուղի մատնեցին թէ Դաւիթ իրենց կողմերն է , Սաւուղ շուտ մը իրեք հազար զօրքով ելաւ ետևէն գնաց՝ Հաքեղայի բլուրին վրայ բանակը դրաւ նստաւ ։ Դաւիթ անոր բանակը լրտես խրկեց . ու իմանալով թէ ինչպէս տեղաւորուեր նստեր են , մէկ գիշեր մը որ Սաւուղ և անոր Աբեններ զօրապետը ու բոլոր զօրքը չորս դին պատած պառկեր կը քնա-

նայէն, Դաւիթ Աբեսսա ըսուած իր կորիճ մարդուն հետ սիրտ ըրաւ եկաւ Սաւուղի բանակը մտաւ՝ անոր քովը գնաց մօտեցաւ։ Ան ատենը Աբեսսան որ Սաւուղի գեղարդը տեսաւ իր քովը գետինը տնկած ցցուած, Դաւթի ըսաւ թէ՝ "Ահա հիմա ժամանակն է որ Աստուած թշնամիդ քու ձեռքդ տուեր է. թող տուր, ըսաւ, որ աս գեղարդովս մէկէն զինքը գետինը կարեմ"։ Դաւիթ դարձաւ՝ "Մի՛, ըսաւ, մի՛ ըներ, ո՞վ է որ Աստուծոյ օծելոյն ձեռք դպցնէ՝ ու ետքը թողութիւն գտնէ. թողունք որ Աստուած ինքը խրատէ. թող օրը գայ իր օրհասովը (այսինքն էճէլովը) մեռնի. միայն, ըսաւ, գեղարդն ու ջրին բարչը առ՝ երթանք ասկէ"։ Այսպէս մարդ չտեսած չիմացած ելան գացին դիմացի լեռն ելան. ու ան ատենը Դաւիթ դէպ 'ի Աբեններ զօրապետը սկսաւ կանչել թէ՝ "Ինչո՞ւ ձայն չես հաներ, Աբեններ". ան ալ որ ցատքեց նայեցաւ, Դաւիթ զինքը յանդիմանեց ըսաւ թէ՝ "Դուն միայն բոլոր Իսրայելացւոց մէջ քաջ մարդ մը պիտոր ըլլաս՝ ատա՞նկ կը պահես քու տէր թագաւորդ, որ հիմա մէկ մարդ մը քու բանակդ մտաւ ու թագաւորդ սպաննել կ'ուզէր. աս աղէկ բան չէ. Աստուած կենդանի՝ որ դուք մահապարտ էք աս բանիս համար. և թէ որ ըսածիս չես հաւտար նէ՝ ահա, ըսաւ, թագաւորին գեղարդը ու ջրին բարչը՝ որ անոր քովն էր"։ Սաւուղ երբոր լսեց աս բանս, "Ատ, ըսաւ, քու ձա՞յնդ է, որդեակ իմ Դաւիթ"։ Դաւիթ ալ իրեն պատասխան տուաւ թէ՝ "Ես քու ծառադ եմ, տէր իմ արքայ. քեզի ի՞նչ եմ ըրեր, ըսաւ, որ ատանկ իմ ետևս ես ինկեր. աս ի՞նչ բան է որ

Իսրայէլացւոց Թագաւորը ագռաւի պէս լեռնէ լեռ կը պտըտի որ զիս բռնէ „ : Սաւուղ ալ նորէն զղջացաւ՝ " Մեղայ , ըսաւ , քովս դարձիր քեզի բան չեմ ըներ „ : Բայց Դաւիթ չգնաց , հապա իրմէ մէկը ուզեց որ գայ գեղարդը առնէ . և նորէն Սաւուղ Դաւիթի վրայ օրհնենք կարդալով՝ անանկ ամէնը իր տեղը դարձան :

Աս ատեններս Սամուէլ մարգարէն ալ խիստ ծերացած վախճանեցաւ , ու Արիմաթեմ իր տունը թաղուեցաւ . որ շատ ցաւ տուաւ Իսրայէլացւոց :

ԳԼՈՒԽ Թ .

Նաբաղի ու Աբիգեայի պատմութիւնը , և Դաւթի ուրիշ դիպուածները :

Ամ աշխարհի 2947 : (Ա . Թագ . ԻԵ . ԻԷ . Լ :)

Դաւիթ երբոր փախստականութեանը ատենը հետը վեց հարիւր մարդով Կարմեղոս լեռը կ'ըլլար , հոն մէկ հարուստ մարդ մը կար Նաբաղ անունով՝ չար ու ագահ մը , որ կնիկ մը ունէր Աբիգեա ըսուած՝ խիստ իմաստուն ու գեղեցիկ . և աս մարդս հազարաւոր ոչխարներու և այծերու տէր էր : Ասոր հետ Դաւիթ բարեկամութեամբ կ'երթար , որ գողերէն կը պահպանէր անոր բաները , և իր մարդիկը չէր թողուր որ Նաբաղի զեն մը հասցընեն : Ուստի երբոր ոչխարներուն խուզելու օրերը եկաւ նէ , (որ ուրախութեամբ կերուխումով սովորութիւն էր որ կ'ընէին) , Դաւիթ տասը հոգի խրկեց Նաբաղի , որ երթան իրեն զինէն քաղաքավարութեամբ շատ բարև ընեն , ու ըսեն որ՝

յիշէ ան իր ըրած պաշտպանութիւնը , ինչպէս որ յարմար տեսնէ՝ զիրենք ալ ան ուրախութենէն չզրկէ , իրենց ալ բաժին մը հանէ ։ Նաբաղ որ աս բանս լսեց , վրանին սրդողելով ըսաւ . " Ո՞վ է աս Դաւիթը՝ մէկ իր տիրոջմէն փախստական ծառայ մը , որ ես իմ մարդիկներուս բերնէն հացս կտրեմ , իմ չճանչցած մարդիկներուն տամ ,, ։ Երբոր ասոնք դարձան Նաբաղի տուած պատասխանը Դաւիթի որ պատմեցին , Դաւիթ կրակ կտրեցաւ վրան , ու շուտ մը չորս հարիւր հոգի թրերնին մէջքերնին կապած հետը առաւ ճամբայ ելաւ , որ երթայ Նաբաղը իր բոլոր բաներովը ջարդ ու բուրդ ընէ ձգէ հոն տեղը ։ Բայց աս Նաբաղի ըրած կոպտութիւնն որ իմացաւ իր Աբիգեա կնիկը , շատ դժարն եկաւ՝ չհաւնեցաւ ըրածին . և սիրտը վկայելով վախնալով թէ աս բանիս վրայ մէկ բօլթ մը կ'ելլէ , ինքն ալ շուտ մը իր էրկընէն գաղտուկ գնաց երկու հարիւր հաց ճարեց , երկու աման գինի , հինգ եփած ոչխար , և ուրիշ ալ ուտելիքներ . ասոնք հետը առաւ ելաւ գնաց Դաւիթը դիմաւորեց . ու խոնարհութեամբ իմաստուն և անուշ խօսքերով Դաւթի սիրտը այնպէս ինջեցուց , որ ան ալ ընդունելով բերած ընծաները՝ ճամբէն ետ դարձաւ իր տեղը գնաց ։ Աբիգեան երբոր տուն դարձաւ տեսաւ որ էրիկը գինովցած ուրախութեան մէջ է , բան չըսաւ իրեն ան իրիկունը . առտուանց ելաւ տեղն 'ի տեղը որ պատմեց իրեն՝ թէ որպիսի փորձանքէ խալըսեր են , Նաբաղը վախէն սաստիկ սրտադողէն յանկարծակիի եկաւ հիւընդցաւ , ու տասը օրէն ետքը մեռաւ ։ Երբոր լսեց Դաւիթ որ Նաբաղը մեռաւ , փառք տուաւ Աստուծոյ որ արդարութեամբ

Նաբաղի դատաստանը կտրեց. ու խրկեց Աբի-գեան բերել տուաւ իրեն կին առաւ։

Անկէ ետև՝ ալ տեսնելով Դաւիթ որ Սա-ւուղի ձեռքէն ազատում չկայ՝ միշտ և համա-պազ իր ետևէն կը պտըտի կոր, նորէն՝ իրեն հետի վեց հարիւր մարդովը իր կնիկներով տնով տեղովը՝ ելաւ գնաց այլազգիներուն երկիրը՝ Ա-քուս ըսուած Գեթացւոց թագաւորին քովը։ Բայց աս անգամ Դաւիթ այնչափ սիրելի եղաւ Աքուս թագաւորին, որ Սիկելակ ըսուած քա-ղաքը հանեց իրեն տուաւ, որ իր մարդիկներովը հոն բռնէ նստի։ Դաւիթ ալ Աքուսի աս ծա-ռայութիւնը կ՚ընէր, որ ատեն ատեն անոր թըշ-նամիներուն վրան կ՚ելլէր գերի կը բռնէր՝ և շատ կողոպուտներ ձեռք կը ձգէր. որով Դաւթի անունը օրէ օր եւելըք կը մեծնար չորս դին կը հռչակուէր։

Աս տեղս մէկ ցաւալի դիպուած մը Դաւթի հանդըպեցաւ, թէպէտ ետքը աղէկ վերջացաւ. որ սանկ եղաւ։ Իսրայելացւոց վրայ այլազգիքն որ պատերազմ բացին՝ ինչպէս ետև պիտի պատ-մենք, Աքուս թագաւորն ալ ան այլազգինե-րուն հետ դաշնակից ըլլալով՝ Դաւիթն ալ իր մարդիկներով հետը ուզեց առաւ որ Իսրայելա-ցւոց դէմ երթայ։ Աս որ վրայ Աքուսի իշխան-ները տժգոհալով՝ իրեն հասկցուցին թէ Դաւ-իթ Իսրայելացի գտնուելով՝ իրենց դին պիտի բռնէ՝ մեզ անոնց մատնէ, և այլն։ Այնպէս ետ որ դարձաւ Դաւիթ, իրեք օրէն ետև Սիկելակ գայ տեսնէ որ՝ Ամաղեկացի իր թշնամիները ե-կեր Սիկելակը կոխեր յափշտակեր են, քաղքին կրակ տուեր էրեր են, ու մէջի մարդիկը և կնիկ-ները բոլոր կահ կարասիներով քշեր գերի տա-

րեր են ։ Աս ողորմելութիւնս բաւական չէ, ան ատենը նաև Դաւթի հետ եղած մարդիկն ալ՝ իրենց կնիկներուն ու զաւկըներուն վրայ սրտերնին էրած, Դաւթի վրայ դարձուցին իրենց կատաղութիւնը, այնչափ որ՝ անտեղը կ՚ուզէին բըռնել քարկոծել, իբր թէ ինքը պատճառ է աս բաներուս ։ Դաւիթ ան ալ ատենը սաստիկ նեղած չէր գիտեր որ դին դառնայ՝ ինչ ընէ ։ Վերջը Աստուծոյ դիմելով հրաման առաւ, անմանկ չորս հարիւր մարդով ելաւ գնաց ան Ամաղեկացիները գտաւ, ու առտուանց ինչուան իրիկուն հետերնին պատերազմ ընելով՝ բոլորը ջարդեց, և բովանդակ յափշտակած բաներնին, կնիկներով՝ ողջ առողջ առաւ ետ դարձաւ ։ Այսպէս աջողութեամբ դառնալէն ետև ալ թէպէտ մէկ կռիւ մը ծագեցաւ Դաւթի մարդիկներուն մէջը, որ ան չորս հարիւր հոգի պատերազմ գացողները ասդին մնացած երկու հարիւրին՝ իրենց կնիկներէն տղոցմէն 'ի զատ ուրիշ բան չէին ուզեր տալ, ըսելով թէ “Մենք գացինք աշխատեցանք, բոլոր առած կողոպուտնիս մեզի կ՚իյնայ„ ․ բայց Դաւիթ մէջ մտաւ յորդորեց զիրենք, որ սիրով ամենուն հաւասար բաժին հանեն ։ Ու աս բանս ալ անկէ ետև օրէնք եղաւ Իսրայելացւոց մէջը, որ պատերազմի կողոպուտը քաղաքը մնացող պահողին և պատերազմ գացողին մէջը հաւասարապէս բաժնուի ։

ԳԼՈՒԽ Ժ.

Սաւուղի մահը, ու Դաւթի անոր վրայ ըրած բարի հատուցումը:

Ամ աշխարհի 2948. 2949. (Ա. Թագ. ԻԸ. ԼԱ: Բ. Թագ. Ա. Բ:)

Աս ատեններս այլազգիները մէկ եղան զօրքերնին մէյտեղ ժողվեցին, ու սաստիկ ուժով Իսրայելացւոց վրայ պատերազմ բացին: Սաւուղ ալ բոլոր Իսրայելացիքը ժողվեց՝ գնաց Գեղբուէ ըսուած լերանը քովը՝ անոնց դէմ բանակը դրաւ. բայց երբոր տեսաւ այլազգիներուն բանակը ահաւոր պատրաստութեամբ՝ սիրտը վախ ինկաւ. ուստի Աստուծոյ դիմեց հարցուց թէ ինչպէս պիտոր ըլլայ աս պատերազմիս վերջը, կամ ով պիտի յաղթէ: Երբոր տեսաւ որ Աստուած ամենեւին իրեն պատասխան չտուաւ, ոչ տեսիլքով՝ ոչ մարգարէի ձեռքով, ան ատենը ինքն ալ ելաւ լաթերը փոխեց անանկ գաղտուկ գիշերանց մէկ վհուկ (այսինքն պիպիւձիւ) կնկան մը քով գնաց, որ իրեն ցուցընէ Սամուէլ մարգարէն, որ երկու տարիով առաջ մեռած էր: Վհուկ կնիկը առջի բերանը քիչ մը դըժուարութիւն ցուցընելէն ետքը՝ իրեն երեւցուց Սամուէլ մարգարէն, որ սրդողելով Սաւուղի ըսաւ. "Ինչո՞ւ զիս աշխատցուցիր տեղէս շարժեցիր, ինչ եկեր կը հարցընես ինծի, որ Աստուած քեզ երեսէ ձգեր է, եւ քու թագաւորութիւնդ ձեռքէդ քաշէ առնէ՝ Դաւթի պիտոր տայ. որովհետեւ դուն Աստուծոյ հնազանդութիւն չըրիր. ու քեզ քու հետդ եղած Իս-

բայելացիներովը այլազգիներուն ձեռքը պիտի մատնէ , անանկ որ՝ վաղը դուն տղոցդ հետ պիտի մեռնիս ,, ։ Ինչ որ լսեց Սաւուղ՝ սարսափած հոն գետինը ինկաւ , որ ետքը ծառաները եկան Զորով ոտք հանեցին . և կնկանը պատրաստած կերակուրէն կերաւ՝ քիչ մը ուժ առաւ , անանկ գիշերանց նորէն ելաւ իր բանակը դարձաւ ։

Երբոր ատենը եկաւ պատերազմ սկսան , Իսրայելացիքը մէկէն յաղթուեցան , սկսան փախչիլ , և շատ մարդ ջարդուեցաւ . անոնց մէջը Սաւուղի իրեք տղաքն ալ զարնուեցան ինկան . և Սաւուղ ալ տեսնելով՝ որ ինքն ալ նետով չարաչար զարնուեցաւ , յուսահատած՝ ըսաւ իրեն կապարճակիրին որ թուրը հանէ իրեն խոթէ մեռցընէ , որ չըլլայ թէ այլազգիներուն ձեռքովը մեռած ըլլայ ։ Կապարճակիրն որ ետ քաշուեցաւ չուզեց աս բանս ընել , ան ատենը Սաւուղ առաւ իր թուրը , ու փորուն կըթընցընելով վրան ինկաւ՝ անանկ մեռաւ ։ Ետքը իր կապարճակիրն ալ աս տեսնելով , չդիմացաւ՝ ինքն ալ իր թըրին վրայ ինկաւ զինքը մեռցուց ։ Ինչանկ որ եղաւ , այլազգիները մեծ խնտումով եկան Սաւուղի գլուխը վրայէն կտրեցին , ու քաղքէ քաղաք իրենց կուռքերուն տաճարները շնորհակալութեամբ տանելով պըտըտըցընելով՝ իր զէնքերուն հետ մէյտեղ , բերին Դագոնի տաճարը դրին . ու նախատանքի համար՝ իրեն և իր տղոցը մարմինները Բեթսան քաղքին պարիսպէն վար կախեցին ։ Որ ետքը գիշերանց գաղտուկ Յաբիս Գաղայադացւոց կտրիճները եկան անկէց գողցան ան մարմինները , Յաբիս քաղաքը բերին թաղեցին . ու քաղաքացիներն ալ եօթը օր մեռելի սուգ կատարեցին վրանին , ինչու որ՝ իրենք ալ Բենիամինի ցեղէն էին ։

Բայց Դաւիթ աս բաներուս վրայ ուրախանալու տեղը , որ իրեն Թշնամին մեռաւ կորսուեցաւ , եւելօք սրտանց ցաւ ցուցուց ու լացաւ , անանկ որ մէկ ողորմուկ ողբ մըն ալ ըսաւ Սաւուղի և Յովնաթանի վրայ . և Յաբիսցոց երախտագիտութիւնը շատ գովելով օրհնեց զիրենք : Նամանաւանդ աս ետքի գործքովս ալ աւելի յայտնեց իրեն բարի սիրտը Սաւուղի վրայ . որ այսպէս եղաւ : Աս պատերազմէս երկու օր ետև՝ մէկ ամաղեկացի մը արտորնոք Սիկելակ եկաւ Դաւթի առջևը ելաւ , իբր թէ Իսրայելացւոց բանակէն խալըսած կու գայ : Դաւիթ հարցուց իրեն թէ՝ “ Ի՞նչպէս եղաւ Իսրայելացւոց բանը . ո՞վ ով ինկաւ , Սաւուղ ու Յովնաթան ի՞նչ եղան ” . անիկայ ալ պատասխան տուաւ թէ՝ “ Ես ալ Գեղբուէ լեռն էի . հոն տեսայ որ Սաւուղ իր նիզակին (այսինքն մզրախին) վրայ կըռթընած զինքը մեռցընել կ՚ուզէր . երբոր դարձաւ զիս տեսաւ նէ , կանչեց աղաչեց որ վրան ելլեմ կոխեմ որ շուտով մեռնի . ես ալ այնպէս ըրի . ու մեռնելէն ետքը ահա անոր գլխու թագաւորական թագը ու թևի ապարանջանները առի հրամանոցդ բերի ” : Աս որ լսեց Դաւիթ , սաստիկ տրտմութեամբ վրայի լաթը պատռեց . ան որ տեսան իր քովի մարդիկն ալ , անանկ տըրտմութիւն ցուցուցին , և ինչուան իրիկուն սուգ կեցան լացին ծոմ պահեցին : Ետքը նորէն Դաւիթ ան մարդը առջևը կանչեց ու իրեն ըսաւ . “ Հապա դուն ի՞նչպէս չվախցար , որ Աստուծմէ օծած մարդուն ձեռք դպցուցիր սպաննեցիր ” . և շուտ մը հրամայեց որ՝ հոն իր առջևը ան ամաղեկացին սպաննեն , ու ըսաւ . “ Արիւնդ քու գլուխդ ըլլայ , որ քու բերնովդ բանուեցար ” :

ԳԼՈՒԽ ԺԱ.

Սաւուղի տունը կը մարի, ու Դաւթի թագաւորութիւնը կ'աճի :

Ամ աշխարհի 2956 : (Բ. Թագ. Բ. Գ. Դ. Ե : — Ա. Մնաց. ԺԱ :)

Սաւուղի մեռնելէն ետքը Դաւիթ Աստուծոյ հրամանովը՝ իր ամէն մարդիկներովն ու կնիկներովը՝ այլազգիներուն երկրէն Սիկելակ քաղքէն ելաւ, Իսրայելացւոց երկիրը դարձաւ, Յուդայի ցեղին Քեբրոն ըսուած քաղաքը եկաւ բնակեցաւ : Հոն պինտ առաջ Յուդայի ցեղին մեծամեծները եկան զինքը թագաւոր օծեցին. որ այսպէս եօթը տարի ու կէս թագաւորեց Դաւիթ միայն Յուդայի վրայ : Պատճառն որ՝ Աբեններ խօսքի տէր մարդ՝ Իսրայելացւոց զօրապետը, Սաւուղը մեռնելէն ետև՝ անոր Յեբուսթէ ըսուած տղան առաւ Իսրայելացւոց տասնըմէկ ցեղին վրայ հօրը տեղը թագաւոր դրաւ. ու անանկ միշտ կռիւը ու պատերազմը պակաս չէր ըլլար անոնց՝ և Դաւթի մարդիկներուն մէջը. թէպէտ Դաւթի բանը օրէ օր Աստուծոյ յաջողութեամբը առաջ կ'երթար, ու մէկալներունը ետ կը մնար : Ետքը Աբեններ մէկ պատճառով մը Յեբուսթէի հետ որ աւրուեցաւ, ալ ետևէ էր որ զանիկայ թագաւորութենէն ձգէ ու բոլոր Իսրայելացիքը Դաւթի դարձընէ. բայց աս բանս եփելու ատենը՝ Յովաբ Դաւթի զօրապետը, որ առաջուց Աբենների ոխ պահեր էր՝ իր Ասայէլ ըսուած եղ-

բայրը սպաննելուն համար, Աբեններ խաբե-
բայութեամբ կանչել տուաւ, ու մէկէն զարկաւ
մեռուց ։ Անոր վրայ ալ շատ ցաւեցաւ՝ սուգ
մտաւ Դաւիթ, և մարմինը պատուով թաղել
տուաւ, ու Յովաբայ սաստիկ սրդողելով՝ ա-
նէծք կարդաց վրան ։

Քիչ ետև շատ չանցաւ, որ Յեբուսթէն մէկ
օր մը քնոյն մէջը իրեն երկու զօրապետները
գաղտուկ գացին մորթեցին, և գլուխը առին
Դաւթի ընծայ բերին՝ իբր իրեն աչքիլոյս ը-
նելով ։ Բայց Դաւիթ իրենց շնորհակալ ըլլա-
լու տեղը, ինչպէս մէկալ Սաւուղի մեռնելուն
աւետիս բերողին ըրաւ՝ ասոնց վրայ ալ սաստիկ
բարկացաւ, որ անմեղ մարդը անանկ անօրէ-
նութեամբ սպաններ են, ու շուտ մը հրամայեց
որ անոնց երկու հոգին ալ հանտեղը բռնեն մեռցը-
նեն, և ձեռուընին ոտուընին կտրեն՝ տանին կա-
խեն, ու ան բերած Յեբուսթէի գլուխը մեծա-
րանքով գերեզմանը թաղեն ։ Աս բաներովս
Դաւիթ Իսրայելացւոց աւելի աչքը մտաւ ․ ա-
նոր համար՝ ալ տեսնելով անոնք որ Սաւուղի
ազգէն ուրիշ թագաւորութեան յարմար մարդ
չմնաց՝ մէկ Մեմփիբոսթէէն 'ի զատ, որ Յով-
նաթանի որդին էր, ան ալ պզտի տղայ մը՝ ու
ոտուըները կաղ անդամալոյծ, (որ ետքը Դաւիթ
իր հօրը սիրուն զինքը քովը առաւ իր սեղանէն
կը կերցընէր), Իսրայելացւոց տասնըմէկ ցեղե-
րուն մեծամեծները ելան Քեբրոն քաղաքը
Դաւթի քով եկան, և հետը մէյտեղ ուխտ
ու դաշինք ընելով՝ զինքը նորէն թագաւոր օ-
ծեցին բոլոր Իսրայելացւոց տասուերկու ցեղին
վրայ ։

Դաւիթ երբոր բոլոր Իսրայելացւոց վրայ

տէրութիւնը առաւ, և անով աւելի որ ուժովցաւ, ուզեց որ երթայ առաջ Երուսաղէմը առնէ՝ իր լերանը վրայի ամրոցովը (այսինքն խալէովը), որ Սիոն կ'ըսուէր. ան ատենը անհաւատ Յեբուսացւոց ձեռքն էր։ Երբոր վրան գնաց պաշարեց, Թշնամիները ներսէն ծաղր ընելով Դաւթի ասանկ պատասխան խաւրեցին թէ՝ “Դուն հոս չես մտներ. պատճառն որ՝ կոյրերը ու կաղերը քեզի դէմ ելեր՝ կ'ըսեն թէ Դաւիթը հոս պիտի չմտնէ”։ (Ինչպէս ոմանք կը մեկնեն, որ աս ըսել էր թէ՝ Պարապ տեղը եռևէ մի իյնար. ինչու որ՝ անանկ անառիկ է բերդերնիս, որ միայն մեր կոյրերը ու կաղերը դնենք զանիկայ պահելու նէ՝ մարդ չկրնար անոր ուժ հասցընել առնել)։ Բայց աս խօսքը Դաւիթ անոնց վրայ դարձուց, իր զօրապետներուն խոստացաւ որ՝ “Ով որ բերդին վրայ վազէ առնէ՝ և ան կոյրերը ու կաղերը ջարդէ անկեց վերցընէ նէ, անիկայ իմ զօրապետս ըլլայ”։ Աս քաջութիւնս Յովաբ որդի Շարուհեայ ըսուածը կատարեց, որ վրանին վազեց առաւ՝ Դաւթի ըսածին պէս ըրաւ. և ասով իր զօրապետութիւնը նորէն հաստատուեցաւ։ Դաւիթ ալ հոն իրեն նորէն քաղաք շինեց, և անոր մէջը իր փառաւոր թագաւորական պալատը աղնիւ փայտերով, որ Քիրամ Տիւրոսի թագաւորը իրեն խրկեց։ Ետքը այլազգի Փղշտացիները երբոր իմացան որ Դաւիթ ասանկ օրէ օր կը մեծնայ կ'ուժովնայ, վախնալով թէ օր մը յանկարծ վրանին ելլէ՝ անոր համար իրենք առանց իմացընելու մէկէն Իսրայելացւոց երկիրը թափեցան, ու Բեթղեհեմի և Երուսաղեմի մէջ տեղը բանակնին դրին։ Դաւիթ ալ Աստուծոյ հարցուց՝

ու այնպէս ատոնց վրայ որ եկաւ , ան ատենը
սաստիկ տաքուն Դաւիթ ծարուեցաւ , ու ինքի-
րեն զրուցեց . “Հա՜յ թէ , ըսաւ , մէկը ինծի
Բեթղեհեմի դրան քովի հորէն ջուր մը բերէր՝
որ խմէի ծարաւս անցնէր ” : Ասոր լսելին՝ ի-
րեք հոգի իր քաջ զինուորներէն շուտ մը վազե-
ցին գացին թշնամիներուն բանակը ճղքեցին մէ-
ջը մտան ու մէկ ամանով մը ան ջրէն քաշեցին՝
առին Դաւթի բերին : Դաւիթ երբոր աս բա-
նըս տեսաւ՝ սիրտը լեցուեցաւ , “Քա՜ւ լիցի ,
ըսաւ , որ ատ մարդիկներուն արիւնը ես խմեմ ,
որ իրենց կեանքը մեռնելու վտանգի մէջ դրած՝
անանկ բերին ինծի ” . ու չխմեց Աստուծոյ նուի-
րեց ան ջուրը : Ետև ան թշնամիներուն վրայ
քալելով՝ յաղթեց , և անանկ չարաչար հալա-
ծեց՝ որ իրենց ուրիշ բաներուն հետ կուռքերնին
ալ հոն թողուցին անանկ փախան :

ԳԼՈՒԽ ԺԲ.

Դաւիթ՝ Աստուծոյ տապանակը կը վերցընէ
Երուսաղէմ կը տանի :

Ամ աշխարհի 2959 : (Բ. Թագ. Զ : — Ա. Մնաց. ԺԳ. :)

Անկէց ետքը աստուածային օգնութեամբ ու-
րիշ յաղթութիւններ ալ ըրաւ Դաւիթ այլազ-
գիներուն դէմ . և ամէն կողմանէ իր բանը աջող
երթալով , ուզեց որ ՚ի շնորհակալութիւն Աս-
տուծոյ բարերարութեանցը՝ Աստուծոյ տապա-
նակը Կարիաթարիմէն վերցընէ՝ իր նոր շինած
Երուսաղէմ քաղաքը բերէ հանգչեցընէ : Ուս-
տի բոլոր Իսրայելացւոց մեծամեծները և Ղե-

տացիները մէյտեղ եկած՝ անանկ եօթանասուն հազար մարդով Կարխաթարիմ գացին, Ամինադաբի տնէն տապանակը վերցուցին մէկ նոր սայլի մը վրայ դրին, և ուրախութեամբ առջևէն կերպ կերպ նուագարաններ (այսինքն սազեր) չալելով, և Աստուծոյ գովասանքներ կարդալով, ու ինքը Դաւիթ ալ հագուած կապուած մէյտեղ առջևէն պար ցատքելով՝ անանկ Ճամբայ եղան տապանակը կը բերէին։ Երբոր հասան Քելոն ըսուած մէկ տեղ մը, սայլին կովերուն մէկը անկարգ քալելով տապանակը ծռեց. ան ատենը Օզա ղևտացին ալ Ամինադաբի տղան որ տապանակին քովէն կ'երթար, (ինչպէս կ'ըսեն՝ վախնալով որ չըլլայ թէ կործանի) ձեռքը որ երկնցուց բռնեց տապանակը, ան տեղը Աստուած զինքը պատժեց, որ յանկարծակի գետինը փռուեցաւ մեռաւ։ (Աս պատիժս Աստուած իրեն տուաւ կ'ըսեն, կամ որ՝ թէպէտ Օզան ղևտացի էր՝ բայց քահանայ չէր, որ անոնց միայն կ'իյնար անմիջապէս ծառայել տապանակին Աստուծոյ. և կամ որ քահանայքը օրինաց դէմ ուսերնուն վրայ չէին վերցուցած տապանակը, հապա սայլի վրայ դրեր էին)։ Աս սոսկալի պատիժս որ հանդըպեցաւ, ամէնքը զարհուրեցան. և անկէ ետև Դաւիթ ալ վախցաւ տապանակը Թագաւորական քաղաքը իր տունը տանելու. ուստի մտածեց որ ան տեղուանքը մօտ՝ Աբեդդար գեթացի ըսուած ղևտացիին տունը տանին դնեն, ինչուան որ տեսնէ բանը ուր կը վերջանայ։ Իրեք ամսէն ետև երբոր լսեց իմացաւ Դաւիթ, որ տապանակին պատճառովը օրհնեց Աստուած Աբեդդարի տունը տեղը՝ որ ամէն բարիքներով ու յաջողութեամբ լեցուեցաւ, ան

ատէնը ինքն ալ սիրտ առաւ, ուզեց որ նորէն անկեց տապանակը վերցընէ առնէ Երուսաղէմ տանի, և հոն մասնաւոր անոր համար շինուած խորանին մէջը դնէ ։ Ուստի առջինէն աւելի պատրաստութեամբ ու հանդիսաւորութեամբ՝ կարդացմունքներով և ծնծղաներով՝ գնաց անկեց տապանակը վերցուց, ու այնուհետև Ղևտացիներուն և քահանաներուն ուսը դրած բարձած՝ անանկ աւելի մեծարանքով առաւ Երուսաղէմ բերաւ ։

Աս երկրորդ անգամ տապանակը բերելու հանդիսութեանս ատէնը՝ Դաւիթ ալ որ բեհեզէ պատմուճանը (կամ բարակ խումաշէ վերարկուն) հագած՝ ուրախութեամբ տապանակին առջևը կը չալէր ու պար բռնելով որ կը խաղար, և զան վերէն պատուհանէն տեսնելով Մեղքող Սաւուղի աղջիկը, իրեն անշնորհք բան մը երևցաւ Դաւիթի ըրածը․ ուստի երբոր հանդէսը լմնցաւ՝ Դաւիթ տուն դարձաւ նէ, Մեղքող ծաղր ընելով առջևը ելաւ, “Այսօր ըսաւ, ինչպէս փառաւոր կ'երևար Իսրայելացւոց Թագաւորը, որ անանկ սօթտուած իր ծառաներուն և աղախիններուն առջևը՝ մէկ կաքաւչի (կամ չէնկիի մը) պէս կը խաղար ու կը ցատքէր ”: Դաւիթ ալ իրեն պատասխան տուաւ․ “Անանկ է, ըսաւ, Աստուծոյ առջևը կը խաղամ․ օրհնեալ է տէր Աստուած, որ մէկդի ձգեց քու հայրդ և եղբայրներդ, ու զիս առաջնորդ ընտրեց դրաւ իրեն Իսրայելացւոց ժողովրդոցը վրայ․ իրաւ է, կը խաղամ պար կը ցատքեմ Աստուծոյ առջևը, որ ասանկ քու գիմացդ ցած բան մը կ'երևամ, ու աղախիններուն առջևը, ինչպէս ըսիր նէ, կը փառաւորուիմ ”: Անոր համար Աս-

տուած ալ՝ (ինչպէս կը ցուցընէ աստուածաշունչը) աս բանիս պատիժ՝ Մեղքողի ամենևին զաւակ չտուաւ։

Դաւիթ երբոր տապանակը Երուսաղէմ բերաւ՝ ու անոր համար շինած խորանին մէջը որ դրաւ, ետքը սկսաւ խղճմտանքը զարնել թէ՝ “Ինչպէս կ՚ըլլայ որ ես լայն ու արձակ փառաւոր պալատի մէջ բնակիմ, ու Աստուծոյ տապանակը ան պզտի խորանին մէջը անանկ կենայ”․ անոր համար կանչեց խորհուրդ ըրաւ Նաթան մարգարէին հետ, որ ձեռք զարնէ՝ Աստուծոյ մէկ իրեն արժանաւոր մեծ փառաւոր տաճար մը շինէ։ Բայց Աստուած Նաթան մարգարէն նորէն իրեն խրկեց ըսաւ որ՝ “Դուն ինծի տաճար մի շիներ․ հապա քեզի մէկ որդի մը պիտոր տամ, որ քու մեռնելէդ ետև՝ ան տեղդ կընստի, և աս պատիւս անոր պիտի ընեմ, որ իմ տաճարս ինքը շինէ”։

ԳԼՈՒԽ ԺԳ․

Դաւթի ուրիշ յաղթութիւնները, ու իր մեծ մեղքը՝ և ապաշխարութիւնը։

Ամ՝ աշխարհի 2965։ (Բ․ Թագ․ Ը․ Թ․ ԺԱ։)

Ասկէ ետքը ալ ուրիշ շատ յաղթութիւններ ալ ըրաւ Դաւիթ այլազգի թագաւորներուն դէմ, ու անոնց ձեռքէն շատ տեղուանք առաւ․ և իրենք որ Իսրայելացւոցմէ հարկ կ՚առնէին, տակը առաւ զանոնք իրեն հարկատու ըրաւ, ինչպէս Եդովմայեցիքը, Մովաբացիքը, Ամոնացիքը, ու Ասորիքը․ և աստղ ելելօք ոսկի, ար-

ծալթ, պղինձ դիզեց Դաւիթ, որ ետքը տաճա-
րը շինելու ատենը պէտք եղաւ։

Քիչ մը ժամանակ խաղաղանալէն ետև՝ հարկ եղաւ որ Դաւիթ նորէն պատերազմ բանայ Ամոնացւոց վրայ. և ասոր պատճառը ան էր որ, Նաաս ըսուած Ամոնացւոց թագաւորը Դաւթի հետ խիստ սիրելի բարեկամ ըլլալով, երբոր ինքը ինկաւ մեռաւ՝ Դաւիթ անոր Անոն ըսուած տղին, որ հօրը տեղէն նստաւ, երկու դեսպան խրկեց, որ քաղաքավարութեամբ իր կողմանէ երթան հօրը մահուանը ցաւակից ըլլան ու մխիթարեն։ Բայց Անոն իրեն իշխաններուն տուած ծուռ խորհուրդը մտելով, (որ կ՚ըսէին թէ Դաւիթ աս մարդիկը քու երկիրներդ լրտեսութիւն ընելու խաւրեր է), ինքն ալ բռնեց ան դեսպանները՝ խայտառակելու համար մօրուքնին ածիլել տուաւ, և վրայի լաթերնին մէջքէն 'ի վար կըտրած՝ անանկ նախատանքով վռնտեց քովէն։ Աս որ լսեց Դաւիթ՝ խրկեց իրենց ըսաւ որ Երիքով կենան մինչուան մօրուքնին բուսնի երկըննայ. և ինքը Ամոնացւոց վրան չարաչար սրդողած՝ ուզեց որ պատերազմով անոնց ըրած քամահրանքին հատուցումը տայ։ Ուստի Յովաբ զօրապետը իր կտրիճ զօրքերովը Ամոնացւոց դէմը խրկեց, որ անոնք ալ առաջուց աս պատերազմիս վրայ կռահ երթալով՝ ասդիէն անդիէն շատ զօրք իրենց օգնութիւն առեր էին։ Յովաբ՝ իր զօրքին կէսը Աբեսսա զօրապետին ձեռքը տուաւ, և կէսը ինքը առած՝ ասոնց դէմ ելան, ու քաջութեամբ եօթը հարիւր պատերազմական կառքեր և քառսուն հազար ձիաւոր ան պատերազմին մէջը կոտրեցին, և անոնցմէ փախչելով ապրածները իրենց տակը առին՝ Դաւ-

թի հարկատու ըլլին ։ Նոյնը Ամմոնացիները աս ջարդովս չկշտացած՝ նորէն որ ուզեցին պատերազմ ելլել, Դաւիթ մէյ մ՚ալ խրկեց Յովաբ զօրապետը, որ ալ ան ատենը աղէկ մը ջարդեց զիրենք. ու առաջ քալեց մինչուան իրենց Ռաբաթ ըսուած թագաւորական քաղաքը որ հասաւ պաշարեց՝ և առնելու մօտ էր, խրկեց կանչեց Դաւիթը՝ որ ինքը գայ իր անունովը առնէ ։ Անանկ քաղաքը որ առին՝ չարաչար տանջանքով սպաննեցին մէջի մարդիկը, ու շատ կողոպուտ անկէց վերցուցին. որ ատոնց մէջը թագաւորական թագը կամ ամպհովանին խիստ փառաւոր բան էր, տաղանդ մը ոսկի ծանրութիւն ունէր, (որ ինչպէս կ՚ըսեն՝ իբր տասնըհինգ հոխա կու գար), սուղ քարերով զարդարած. որ անկէ ետև զանիկայ Դաւիթ ինքը առաւ բանեցուց ։

Աս պատերազմիս ատենները Դաւիթ Երուսաղէմ իր տունը հանգիստ որ նստած էր, մէկ օր մը իրիկուան դէմ թագաւորական պալատին տանիքին վրայ ժուռ գալնին՝ յանկարծ տեսաւ որ մէկ աղուոր կնիկ մը անդին աւազանին քովը կը լուացուի կոր. Դաւիթ անոր ցանկութեամբը վառուեցաւ, ու իմանալով որ ան Բերսաբէն է՝ Ուրիա Քետացիին կնիկը, որ իր զօրապետներէն մէկն էր, խրկեց քովը կանչել տուաւ ։ Եւ անոր հետ մեղքը կատարելէն ետև՝ երբոր լսեց որ կնիկը յղի է, աս խայտառակութիւնս ասանկ գոցել ուզեց. շուտ մը խաւրեց Յովաբի քովէն Ուրիա Քետացին Երուսաղէմ իրեն բերել տուաւ, իբր թէ անկէց պատերազմին որպիսութիւնը տեղն 'ի տեղը իմանայ ։ Երբոր Ուրիան եկաւ Դաւթի առջևը ելաւ, Դա-

ւիթ պատերազմին բաները իրեն հարցընելէն ետև՝ ըսաւ որ իր տունը երթայ լուացուի սրբուի՝ քիչ մը հանգչի ։ Բայց Ուրիան իր տունը չգընաց, հապա Դաւիթի պալատը ծառաներուն քովը մնաց՝ հոն պառկեցաւ ։ Դաւիթն որ աս իմացաւ, կանչեց նորէն իրեն ըսաւ որ “ Ճամբէ եկած ես՝ գնա տունդ հանգչէ ”. ան ալ պատասխան տուաւ թէ՝ “ Տապանակը Աստուծոյ ու բոլոր ժողովուրդը անդլին վրաններուն ներքև են, և Յովաբ իմ տէրս, ու քու մէկալ ծառաներդ բաց տեղը կեցեր են. ինչպէս կ'ըլլայ որ ես իմ տունս երթամ ուտեմ խմեմ ու կնկանս հետ պառկիմ. քաւ լիցի որ ես աս բանդ ընեմ ” ։ Նոր մէկալ օրն ալ Դաւիթ Երուսաղէմ բռնեց զՈւրիան, ու իր քովը աղէկ մը կերցընելէն խմցընելէն ետև, տեսաւ որ ան գիշերն ալ ճար չեղաւ՝ Ուրիան իր տունը պառկելու չգնաց, ան ատենը Դաւիթ ուզեց որ առջի գործած մեղքը մէկ ուրիշ աւելի մեծ մեղքով մը գոցէ ։ Ուստի առտուանց որ ելաւ Ուրիան իր տեղը ճամբելու, Յովաբի մէկ գաղտուկ թուղթ մը գրեց՝ իրեն ձեռքը տուաւ որ տանի, և անոր մէջը կը հրամայեր որ Ուրիան առնէ պատերազմին վտանգաւոր կողմը դնէ, ու զինքը մինաւոր թողուն որ զարնուի մեռնի ։ Յովաբ ալ Դաւիթի ըսածին պէս խեղճ Ուրիան անանկ անիրաւութեամբ սպաննելէն ետքը՝ երբոր իրեն խրկեց իմացուց, Դաւիթ կեղծաւորութեամբ՝ առջի բերանը սաստիկ սրդողել ցուցուց Յովաբի անխոհեմութեանը վրայ, որ առաջ վազեր զիրենք վտանգի մէջ ձգեր են. բայց ետքը դարձուց բանը՝ թէ “ Յովաբի ըսէ որ սիրտը չկոտրի. պատերազմին բանը ասանկ է, թուրը երբեմն աս

դիէն կը կտրէ, երբեմն անդիէն. ուստի դուն մի յուսահատիր, ըսաւ, նայէ որ քաղաքը առնես„։ Բերսաբէն ալ երբոր իմացաւ որ իր էրիկը Ուրիան մեռեր է՝ սաստիկ սուգ մտաւ. ու սուգը անցնելէն ետև Դաւիթ զինքը քովը առաւ, իրեն կնիկ ըրաւ։

Բայց աս բաներուս համար խիստ բարկացաւ Աստուած Դաւթի վրայ. ուստի այն չնութեան զաւակը աշխարհք գալուն պէս՝ խրկեց Նաթան մարգարէն, որ գնաց Դաւթի առջևը ելաւ, ու աս առակովս իրեն ըրած մեղքերը և անօրէնութիւնները երեսը տուաւ. “Մէկ քաղաքի մը մէջ, ըսաւ, մէկ հարուստ մարդ մը՝ ու մէկ աղքատ մը կար. հարուստը շատ ոչխարներու կովերու տէր էր. իսկ ան աղքատը ալ ուրիշ բան չունէր, հապա մինակ մէկ գառնուկ մը՝ որ իր բոլոր ունեցածովը գներ էր, ու անոր վրայ դողալով կը պահէր. անանկ որ՝ իր զաւակացը հետ մեծցուցեր էր, և իր բերնի հացը ու ջուրը կը կերցընէր, և իր ծոցը կը պառկեցընէր։ Եղաւ որ մէկ ճամբորդ մը եկաւ ան հարուստին քովը իջաւ. ու աս մարդս ագահութեամբ իր ունեցած ոչխարները և կովերը չխնայելով՝ գնաց քաշեց առաւ ան խեղճ աղքատին մէկ հատիկ գառնուկը, ու մորթեց իրեն եկած հիւրին (այսինքն միսաֆիրին) առջևը զանիկայ դրաւ որ ուտէ„։ Աս որ լսեց Դաւիթ, անանկ սրդողեցաւ կրակ կտրեցաւ, որ Նաթան խօսքը չլմնցած՝ ինքը ցատքեց ըսաւ թէ, “Աստուած վկայ որ՝ մեռնելու արժանի է ատ բանը ընողը, ու պէտք է որ եօթը հեղ տայ վճարէ ան գառնուկին տիրոջը„։ Ան ատենը Նաթան ալ դարձաւ համարձակութեամբ Դաւթի երեսը զարկաւ.

“ Դուն ես, ըսաւ, այն մարդը, որ ատ բանը ըրիր. տէր Աստուածը Իսրայէլի քեզի կ'ըսէ որ՝ Ես քեզ թագաւոր օծեցի բոլոր Իսրայէլացւոց վրայ, ու քու տիրոջդ տեղը նստեցուցի. և քեզի այսչափ բարիքներ ընելէս ետև՝ դուն իմ օրէնքս կոխես, Ուրիա քետացիին կնիկը յափշտակես. և աս հերիք չէ՝ զինքն ալ հաւատարիմ ու անմեղ մարդը անգթութեամբ այլազգիներուն ձեռքը մատնես սպաննես: Ուստի, ըսաւ, չկարծես թէ ասոր պատիժը պիտի չքաշես, հապա ասանկ գիտնաս որ՝ թուրը յաւիտեան պիտի քու տնէդ չպակսի. ու քու կնիկներդ ալ թողում որ ուրիշը խայտառակէ. դուն աս մեղքերս, ըսաւ, ուզեցիր որ գաղտուկ ընես, բայց ես յայտնի ամենուն աչաց առջև պիտի ընեմ աս բաներս ”: Դաւիթ Աստուծոյ կողմանէ աս յանդիմանութիւնները որ լսեց, շուտ մը ըրածին վրայ զղջաց ու խոնարհութեամբ մեղայ Տեառն ըսաւ: Նաթան ալ իրեն պատասխան տուաւ թէ՝ “ Աստուած մեղացդ թողութիւն կու տայ՝ որ դուն չմեռնիս, բայց մեղացդ պատիժ՝ այն քու շնութեամբ ծնած որդիդ մեռնի ”. ու ըսածին պէս եղաւ, շատ չանցաւ՝ տղան հիւանդցաւ մեռաւ: Ետքը Աստուծոյ օրհնութեամբը Դաւթի հարազատ կնիկ եղաւ Բերսաբէն, և անկէց ծնաւ Սողոմոնը, ու Աստուած Նաթան մարգարէին ձեռքովը՝ Յեդեդի կանչել տուաւ անոր անունը, որ սիրելի Աստուծոյ ըսել է: Թէպէտ ինչպէս ըսինք՝ աս ըրած մեղքերուն կատարեալ թողութիւնը առաւ Դաւիթ՝ ճշմարիտ զղջումով մեղայ որ գոչեց ու ապաշխարեց, բայց մեղացը պատիժները մնաց որ քաշէ, ինչպէս կը տեսնենք աս ետևի գլխուն մէջը:

ԳԼՈՒԽ ԺԳ.

Աբիսողոմի ձեռքէն Դաւիթի քաշած նեղութիւններն իրեն մեղացը պատիժ :

Ըստ աշխարհի 2974. 2980. 2984 : (Բ. Թագ. ԺԳ. ԺԴ. ԺԵ. ԺԶ.)

Դաւիթ՝ իր Մաաքա ըսուած կնիկէն երկու զաւակ ունեցաւ, մէկը մանչ՝ որ Աբիսողոմ կ'ըսուէր, և մէկալը աղջիկ՝ անունը Թամար : Աս Աբիսողոմն մէկ աննման գեղեցկութիւն մը ունէր, որ բոլոր Իսրայելացւոց մէջը անոր պէս աղուոր չկար՝ ու լեցուն գեղեցիկ մազերով. նաև իրեն Թամար ըսուած քրոջը աղուորութիւնն ալ իրմէ վար չէր մնար. անոր համար Ամնոն Դաւթի տղոց մէջի անզգամնիկը սաստիկ ցանկութեամբ աս Թամարին աչք զարկաւ. և խաբէութեամբ որ զանիկայ ձեռք ձգեց պղծեց, ու ետքը չարաչար ատելութեամբ քովէն վռնտեց, Աբիսողոմ Թամարի համար Ամնոնի վրայ ոխ պահելով՝ ետևէ էր որ մէկ ճամբով մը զինքը սպաննէ : Ուստի երեք տարիէն ետև Աբիսողոմ փառաւոր կոչունք ուրախութիւն մը ըրաւ Երուսաղէմէ դուրս իր գեղը. և հոն իր մէկալ եղբայրներուն հետ Ամնոնն ալ չար մտքով ետևէ ինկաւ որ գայ : Երբոր ասոնք կերան խմեցին, և Ամնոնի ալ գլուխն որ տաքցաւ, ան ատենը Աբիսողոմ իր ծառաներուն ձեռքովը Ամնոնը մեռցուց. և աս պատճառով ամէնքը ցիրուցան եղան, ու ինքը Աբիսողոմ ալ ելաւ Գեսուր ըսուած այլազգիներուն երկիրը փախաւ : Ասոր վրայ շատ սրտա-

դող քաշեց Դաւիթ, ու սաստիկ բարկացեր էր Աբիսողոմի վրայ. բայց իրեք տարիէն ետեւ Յովաբ զօրապետը մէջ մտաւ, ու վարպետ ճամբով մը Դաւթէն հրաման առաւ՝ որ երթայ Աբիսողոմը Երուսաղէմ դարձընէ բերէ. միայն թէ գայ իր տունը նստի՝ պալատը չերթայ Դաւթի առջեւը չերեւայ:

Աբիսողոմ երկու ամիս մնանկ իր տունը կենալէն ետեւ՝ ըրաւ չըրաւ նորէն Յովաբի ձեռքովը գնաց հօրը հետ հաշտուեցաւ. ու անկէ ետքը ալ կամաց կամաց սկսաւ իր հօրը կենացը եւ անոր թագաւորութեանը որոգայթ լարել, որ զանիկայ վար ձգէ՝ ինքը տեղը նստի: Ուստի պինտ առաջ նայեցաւ որ ժողովրդոց սիրտը վաստըկի. ամէն օր ձիով ծառաներն առջեւէն՝ կանուխ կ'ելլէր դուռը կ'երթար, ու ով որ կու գար՝ որ իր վէճը դատաստանը թագաւորին առջեւը տեսնէ կտրէ, Աբիսողոմ ասոր դէմը կ'ելլար՝ սիրով իրեն կը հարցընէր. "Ուսկից եկեր ես, ինչ բան ունիս". եւ անոր գանգատը լսելով՝ սրտցաւ կ'ըլլար իրեն. "Ափսոս, կ'ըսէր, որ թագաւորը մէկ մարդ մը չէ դրեր որ աս բաներս հոգայ. ուր էր որ ես ձեզի դատաւոր ըլլայի, ու ամենուն պիտանաւորութիւնը տեսնէի հոգայի". եւ թէ որ մէկը առջեւը կ'ելլէր իրեն ծռելու բարեւելու, շուտ մը կը վազէր Աբիսողոմ կը գրկէր կը պագնէր զանիկայ: Չորս տարիի չափ այսպիսի կեղծաւորութեամբ եւ խաբեբայութեամբ ժողովուրդին սիրտը իրեն քաշելէն ետեւ, հօրմէն սուտմէնէ հրաման ուզեց որ Քեբրոն քաղաքը երթայ հոն իր ուխտը կատարէ, որ փախըստականութեան ատենը՝ Աստուծոյ ըրեր էր կ'ըսէր: Երբոր ասանկ Աբիսողոմ երկու հարիւր

հոգի բանի եկող մարդիկներէն հետը առած Քեբրոն գնաց, հոն իր թագաւորութեան խորհուրդը դուրս հանեց. և ան որ լսեցին՝ գրեթէ բոլոր Իսրայելացւոց ժողովուրդը հետը մէկ եղան, Դաւիթը թողուցին զինքը թագաւոր ճանչցան. և ասոնց հետ Աքիտոփէլ ըսուած Դաւթի խորհրդակիցը՝ որ շատգէտ մարդ մըն էր, ինքն ալ Դաւթէն բաժնուեցաւ Աբիսողոմի քովը գնաց, որ իրեն խորհուրդ տայ՝ ճամբայ ցուցընէ, երբոր ալ ելեր դէպ 'ի Երուսաղէմ Դաւթի վրայ կը քալէր:

Աս բաներս որ լսեց իմացաւ Դաւիթ՝ չորս դին ջուր կտրեցաւ, և աղէկ հասկընալով որ աս Աստուծոյ բանն է՝ ճար չկայ դէմ կենալու, զինքը Աստուծոյ ձեռքը յանձնելով՝ իր քովը գըտնուած քիչ մը զօրքը հետը առած ինքն ալ Երուսաղեմէ ելաւ որ փախչի, երթայ երեսը պահէ: Ան ատենը Սադովկ քահանայապետն ալ բոլոր քահանաները մէյտեղ տապանակն որ վերցուցին՝ որ հետ առնեն անանկ երթան, Դաւիթ ետ դարձընել տուաւ. "Թող որ, ըսաւ, Աստուած զիս արժանի ըրեր է նէ՝ նորէն կը դառնամ իր փառաւորութիւնը կը տեսնամ. չէ նէ՝ ահա իր ձեռքն եմ, ինքը ինչպէս կը կամի նէ անանկ ընէ": Ետքը Սադովկայ ապսպրեց որ՝ ինքը և իր տղաքը հոն կենան, որ Աբիսողոմի ընելիքները գաղտուկ իրեն խրկեն իմացընեն. և ասոնցմէ 'ի զատ՝ իր Քուսի Արաքացի ըսուած բարեկամին ալ Դաւիթ ապսպրեց որ Աբիսողոմի քովը երթայ, ու անոր հետը երեսէն բարեկամութիւն ցուցընելով Աքիտոփէլին տուած խորհուրդը փճացընէ, և ինչ որ Աբիսողոմ պիտոր ընէ նէ՝ իմանայ, ու իրեն խրկէ

իմացընէ ։ Դաւիթ քանի սաստիկ կարգի գնելէն ետև՝ լալով ու բոպիկ ոտքով երբոր ճամբայ ելաւ կ'երթար, մէյ մ'ալ անդիէն իրեն դէմը ելաւ Սեմէի ըսուած մէկ մարդ մը Սաւուղի ազգականներէն, որ Դաւիթի հազար նախատանք տալով՝ վրան քարեր կը նետէր, ու քամահրելով կ'ըսէր. “Ելի՛ր կորի՛ր, արիւնոտէր անօրէն մարդ. հիմա Աստուած քու գլուխդ բերաւ թափեց Սաւուղի տանը արիւնը. դուն անոր թագաւորութիւնը քաշեցիր առիր, անոր համար Աստուած ալ քու ձեռքէդ առաւ ու Աբիսողոմ տղիդ տուաւ, և ուրիշին ըրածդ քու գլուխդ դարձուց”։ Ան ատենը Աբեսսա զօրապետը Յովաբի եղբայրը ալ չդիմացաւ ասոր, դարձաւ Դաւիթի ըսաւ. “Աս ինչ է՝ որ մէկ սատկած շուն մը ասանկ կը հայհոյէ իմ տէր թագաւորս. ես՝ ալ չեմ կրնար համբերել, հիմա կ'երթամ անոր վրայէն գլուխը կ'առնեմ”։ Դաւիթ ալ իրեն սրդողելով՝ “Ձեզի ինչ, ըսաւ, թող տուէք որ ընէ. Աստուած անանկ կ'ուզէ՝ որ անիկայ Դաւիթը անիծէ ու հայհոյէ, ո՞վ կրնայ իրեն դէմ բան ըսել. ահա իմ որդիս որ ինծմէ եղած է՝ իմ ետևէս ինկեր՝ զիս մեռցընել կ'ուզէ, հապա ինչ պիտոր ընէ Սաւուղի ազգականը. ուստի մի դպչիք՝ թողուցէք, ըսաւ, որ զիս ասանկ անիծէ. կարելի է որ Աստուած տեսնելով աս իմ քաշած տառապանքս՝ ինծի անոր տեղը բարիք հատուցանէ”։ Դաւիթ ասանկ ըսելով խոնարհութեամբ իրեն մարդիկներովը կը քալէր առաջ կ'երթար, ու Սեմէին ալ ետևնին չէր զատուեր՝ ան նախատանքները կը զրուցէր ու վրանին հող ու քար կը նետէր. ինչուան որ ասոնք ամէնքը յոգնած մէկ տեղ մը եկան ինկան՝ որ հանգչին ։

Աս ատենները Աբիսողոմ ալ մէկալ դին եկաւ Երուսաղէմ մտաւ տիրապետեց, և պինտ առաջ Աքիտոփելի խորհրդովը՝ Դաւթի հոն տունը թողուցած կնիկները խայտառակեց։ Ետքը Աքիտոփել իրեն ըսաւ թէ՝ “Ատեն չկորսընցընենք, հապա տասուերկու հազար հոգի ինծի հերիք է, որ շուտ մը Դաւթի ետևէն երթամ՝ քանի որ անոր զօրքը յոգնած է, զինքը միայն մեռցընեմ, ու հետի եղածները քու կողմըդ դարձընեմ„։ Աս խորհուրդս որ շատ գէշ էր Դաւթի համար՝ Աստուած իր ողորմութեամբը այսպէս խափանեց, որ Աբիսողոմ աս բանս Քուսի արաքացիին ալ՝ (որ Դաւթի հետ, ինչպէս ըսինք, գաղտուկ սրտանց բարեկամ էր) ուզեց որ հարցընէ։ Քուսին ալ ըսաւ թէ՝ “Աս հեղուս Աքիտոփել աղէկ խորհուրդ չտուաւ„. ինքը սկսաւ Աբիսողոմի աչքը վախցընել թէ՝ վտանգաւոր բան է ասանկ մէկէն վրանին վազելը. “Դուն գիտես, ըսաւ, որ քու հայրդ և իր հետը եղածները ինտոր ուժով չար մարդիկ են. հապա խոհեմութեամբ պէտք է՝ որ առաջ զօրքդ շատցընես՝ ու անանկ վրանին ելլես, որ զանոնք բոլորը մէկէն կլլես„։ Քուսի ասով ուզեց որ Աբիսողոմ ուշանայ ետ մնայ, որ Դաւիթը փախչելու և պատրաստուելու ատեն ունենայ. անոր համար շուտ մը գաղտուկ խրկեց բանը Դաւթի ականջը հասցուց։ Աս խորհըրդիս՝ Աստուած կուրացուց, որ խիստ հաւնեցաւ Աբիսողոմ. բայց Աքիտոփել ասով յայտնի տեսնելով Աբիսողոմի կործանումը՝ ինքը գլուխը քաշեց ելաւ իր տունը գնաց, ու յուսահատութենէն ինքը զինքը կախեց խղդեց։

ԳԼՈՒԽ ԺԵ·

Աբիսողոմ կը սպաննուի, ու Դաւիթ նորէն իր տեղը կը դառնայ :

Ամ աշխարհի 2985 : (Բ . Թագ . ԺԸ . ԺԹ . Ի . ԻԱ :)

Աբիսողոմ երբոր ասանկ ուշացաւ, Դաւիթ անդին ատեն ունեցաւ որ Յորդանան գետը անցնի . ու նորէն զօրք ժողվեց իրեք բանակ բաժնեց . և ասոնց վրան զօրապետ դրաւ Յովաբը, Աբեսսան ու Եթթի գեթացին . և ինքն ալ ուզեց որ հետերնին մէյտեղ ելլէ, բայց զօրապետները չթողուցին : Ետքը աս զօրապետները ճամբայ դնելու ատենը՝ սիրտը չդիմացաւ անոնց ապսպրեց որ՝ Աբիսողոմին խնայեն չմեռցնեն : Երբոր Աբիսողոմ ալ իր զօրքովը եկաւ, (որ վրանին զօրապետ դրեր էր մէկ քաջ մարդ մը Ամեսայի ըսուած, որ ան ալ Դաւթի ազգական էր), ու Յորդանան գետը անցաւ սկսաւ Դաւթի զօրացը հետ պատերազմիլ, անտեղը մէկէն քսան հազար իրմէն ջարդուեցան . և ետքը ցիրուցան եղած Եփրեմի ըսուած անտառին (այսինքն օռմանին) մէջն որ ինկան, հոն ալ թրով մեռածներէն աւելի մարդ փճացաւ կորաւ Աբիսողոմի դիէն : Աբիսողոմ ալ իր ջորին հեծած ան անտառին մէջէն փախչիլնին՝ գլխուն մազերը մէկ կաղնիի մը ծառին ճիւղերուն պլլուեցաւ, ու ջորին տակէն ելաւ՝ ինքը անանկ կախուեցաւ մնաց : Աս բանս մէկ զինուոր մը տեսաւ՝ շուտ մը եկաւ Յովաբայ պատմեց . ան ալ իրեն ըսաւ թէ " Ինչու չսպաննեցիր, որ ես քեզի հիմա յիսուն սիկղ արծաթ՝ ու մէկ թուր մը կու տայի " : Զինուորն

ալ իրեն պատասխան տուաւ թէ՝ "Հազար ալ տայիր նէ՝ ես իմ թագաւորիս տղին վրայ իմ ձեռքս չէի երկնցըներ, որ մեր առջևը ձեզի ապըսպրեց որ Աբիսողոմի խնայէք,,: Ան ատենը Յովաբ ալ ըսաւ. "Հիմա կը տեսնես թէ ես ինչպէս կը մեռցընեմ,,, ու գնաց իրեք նետ Աբիսողոմի սրտին կողմը զարկաւ. տասը հոգի ալ Յովաբի մարդիկը վրան հասան, հոն տեղը զարնելով մեռցուցին, ու մէկ խորունկ փոսի մը մէջ ձգեցին անոր մարմինը:

Ետքը Յովաբ փող չալելով դադրեցընել տուաւ պատերազմը. ու երկու հոգի մէկմէկու ետևէ՝ մէկը Աքիմաաս ըսուած, մէկալը Քուսին վազեցին եկան որ Դաւթի աւետիս տան: Դաւիթ երբոր հարցուց՝ անոնցմէ իմացաւ որ Աբիսողոմը մեռած է, վրան սաստիկ տրտմեցաւ, ու մինաւոր տեղ մը քաշուած՝ սկսաւ լալ ողբալ ու ըսել. "Որդեակ իմ Աբիսողոմ, Աբիսողոմ որդեակ իմ, երանի թէ ես քու տեղդ մեռած ըլլայի, Աբիսողոմ որդեակ իմ,,:

Այս յաղթութենէս ետև՝ Յովաբ զօրապետը իր զօրքերովը դարձած երբոր եկաւ իմացաւ որ Դաւիթ տանը մէջը առանձին քաշուած Աբիսողոմի վրան այսպիսի ողբ ու լաց կ՚ընէ, ելաւ քովը գնաց, և ծանր խօսքերով աս բանիս համար յանդիմանելով զինքը՝ առաւ դուրս բերաւ, որ զօրքը զինքը անանկ ուրախ տեսնելով՝ սիրտ առնեն իրեն համար քաշած աշխատանքին վրայ, որ սրտերնին կոտրեր էր աս Դաւթի ըրածին պատճառովը: Բայց ասով և առջի ըրած անողորմ և յանդգնական գործքերովը՝ Յովաբ անանկ Դաւթի աչքէն ինկաւ, որ Դաւիթ ան Ամեսայի ըսուած Աբիսողոմի զօրապետին

խրկեց՝ իրեն խօսք տուաւ թէ՝ "Քեզ Յովաբի տեղը ինծի զօրապետ կ՚ընեմ,, ։ Այս բանս Յովաբը որ իմացաւ՝ Ամեսային ետեւէն էր որ սպաննէ . ուստի մէկ օր մը կեղծաւորութեամբ Ամեսային բարեւելնինի՝ դանակը փորը խօթեց մեռցուց, ինչպէս ատենով Աբենների Սաւուղի զօրապետին ալ ըրեր էր ։ Երբոր բանը աստանկ դարձաւ, և բոլոր Իսրայելացւոց ցեղերն ալ Դաւթի առջեւը գացին՝ որ զինքը մեծարանքով առնեն Յորդանան գետէն ասդին անցընեն՝ նորէն Երուսաղէմ իր աթոռը բերեն նստեցընեն, ան ատենը Սեմէին ալ հազար հոգի Բենիամինի ցեղէն հետը առած՝ ինքն ալ արտորաց Դաւթի առջեւը ելաւ մեծարելու համար, ու դնաց ոտքը ինկաւ՝ մեղայ ըսաւ ան իրեն ըրած նախատանքներուն համար ։ Աբեսսա զօրապետը ան որ տեսաւ՝ "Ի՞նչ է, ըսաւ, պիտոր Սեմէին չմեռնի՞ մի, որ Աստուծոյ օծեալը հայհոյեր է,, ։ Դաւիթ ալ զանիկայ չեխելով, դարձաւ երդում ըրաւ Սեմէիին թէ՝ "Մի՛ վախնար, քեզ չեմ մեռցըներ,, ։ Նաև Մեմփիբոսթէ Յովնաթանի որդին ալ խոնարհութեամբ եկաւ Դաւթէն թողութիւն խնդրեց, և պատճառը ըսաւ՝ թէ ինչու ինքն ալ Դաւթի փախչելու ատենը հետը չէ գտնուեր, ու բանը հասկըցուց որ՝ իր Սիբա ըսուած ծառան՝ սուտ գացեր իրմէ Դաւթի անցեր է, և անով բոլոր Սաւուղի ժառանգութիւնը իր վրայ դարձուցեր է ։ Դաւիթ ալ աս բանս իմանալով՝ Մեմփիբոսթէի հրամայեց որ ան ժառանգութիւնը Սիբայի հետ մէջերնին կիսուակէս բաժնեն ։

Դաւիթ երբոր փառաւորապէս եկաւ նորէն Երուսաղէմ նստաւ, ան ատենը մէկ մարդ մը

Բենիամինի ցեղէն Սաբէէ անունով՝ Դաւթի դէմ գլուխ քաշեց. ու Յուդայի ցեղէն 'ի զատ մէկալ Իսրայելացւոց ցեղերէն ալ շատ մարդիկ անոր հետ միաբանեցան: Յովաբ ու Աբեսսան իրենց զօրքերովը Սաբէի ետեւէն որ ինկան, անիկայ գնաց Աբէլ ըսուած քաղաքը մտաւ գոցուեցաւ. ասոնք ալ վրան գացին, և քաղաքը պաշարելով՝ պարիսպներն որ սկսան կործանել, վերէն պարիսպէն մէկ կնիկ մը խելացի խօսքերով Յովաբը դադրեցուց որ բան չընէ, ու ինքը գնաց մէջ մտաւ խօսք անցուց իր քաղքի մարդիկներուն, որ Յովաբի ուզածին պէս ան ապստամբ Սաբէին գլուխը կտրեցին՝ պարիսպէն վար Յովաբայ առջևը ձգեցին, որ անանկ պատերազմը վերջացաւ:

Ասկէ ետև իրեք տարիի չափ մէկ սով մը ինկաւ Իսրայելացւոց երկիրը. Դաւիթ ալ հարցուց Աստուծոյ, ու իմացաւ որ Սաւուղի պատճառովն է եղեր ան սովին պատիժը. ինչու որ՝ Սաւուղ բռներ ջարդեր է Գաբաւոնացիները, Իսրայելացւոց՝ Յեսուայ ատենի ըրած երդումին դէմ. ուստի Դաւիթ Գաբաւոնացիները կանչեց իրենց հարցուց թէ "Ի՞նչ հատուցում կ՚ուզէք որ ընեմ„: Անոնք ալ միայն եօթը հոգի ուզեցին Սաւուղի մնացած տղաքներէն կամ թոռներէն, որ կախեն մեռցընեն: Դաւիթ ալ առաւ Սաւուղի երկու մնացած խորթ տղաքը, ու անոր Մերովբ ըսուած աղջըկանը հինգ տղաքը՝ ձեռուընին տուաւ, որ անանկ ողջ ողջ արևը կախած մեռցուցին. և անով սովը դադրեցաւ:

ԳԼՈՒԽ ԺԶ.

Իսրայէլացիք մարդահամարով կը պատժուին :

Ամ աշխարհի 2987 : (Բ. Թագ. ԻԴ : — Ա. Մնաց. ԻԱ :)

Իսրայէլացւոց վրայ Աստուած իրենց մեղացը համար բարկանալով՝ Դաւիթի թոյլ տուաւ որ հպարտութեամբ անոնց ամենուն համրանքը գիտնալ ուզէ, երբոր ինքը ամէն դիէն հանդըստացած բոլոր Իսրայէլացւոց վրայ խաղաղութեամբ նստեր կը տիրապետէր. ուստի իր Յովաբ զօրապետին հրամայեց՝ որ երթայ ծայրէ 'ի ծայր պտըտի, ու բոլոր ժողովրդոց համրանքը իրեն բերէ : Յովաբ աս բանիս դէմ կեցաւ. "Տէր իմ, ըսաւ, ինչ պէտք է համրել. Աստուած տայ որ եղածին վրայ հարիւր այնչափ ալ աւելնան,, : Բայց այսու ամենայնիւ Դաւիթ ասոր վրայ սաստիկ վառուած՝ խօսքը որ ուզեց քալեցընել, ան ատենը Յովաբ ալ ելաւ ինը ամսէն աւել պտըտեցաւ՝ ժողվեց անոնց համրանքը բերաւ. որ ծերերէն, տղաքներէն և կնիկներէն 'ի զատ՝ միայն Իսրայէլացւոց կտրիճ մարդիկը որ պատերազմ կրնային ընել՝ ութը հարիւր հազար ելան, ու Յուդային ցեղինը՝ հինգ հարիւր հազար : Բայց Դաւիթ աս բանս ընելէն ետև խղճմտանքը զարկաւ՝ թէ Աստուծոյ դէմ ըրի. ուստի շուտ մը մեղայ գոչեց Աստուծոյ թողութիւն խնդրեց : Աստուած ալ անոր մէկալ օրը Գադ մարգարէն իրեն խրկեց որ՝ ան մեղացը համար աս իրեք պատիժէս մէկը ընտրէ, այսինքն կամ իրեք տարի սով ըլլայ բոլոր Իս-

րայելացւոց երկիրը , կամ երեք ամիս պատերազմով ջարդուին՝ ու ինքը բարբարական ըլլայ թըշնամիներուն ձեռքէն , և կամ երեք օր Աստուծոյ թրին ներքև ինկած՝ մահտարաժամ ըլլայ իր բոլոր տէրութեանը մէջ ։ Այն ատենը Դաւիթ սաստիկ նեղուած՝ պատասխան տուաւ թէ՝ " Ո՛րջին դառնամ նէ՝ գէշ է ․ բայց ինչ որ է նէ , ըսաւ , աւելի լաւ է որ Աստուծոյ ձեռքը իյնամ՝ որոյ ողորմութիւնը շատ է , և մարդու ձեռք չիյնամ " ․ ուստի աս երեքէն մահտարաժամը ընտրեց ։ Սրան շատ չանցաւ՝ շուտ մը մահը սկսաւ , և անանկ սաստիկ կը ջարդէր՝ որ ան առտուընէ ինչուան կէսօրուան ատենը եօթանասուն հազար հոգի մեռան ։ Դաւիթ երբոր տեսաւ հըրեշտակը Աստուծոյ՝ Ոռնա յեբուսացի ըսուած մէկ մարդու մը կալին (այսինքն հարմանին) վրայ , որ օդը կեցած սուրը ձեռքը աս պատիժս կու տար ժողովրդոցը , խոնարհութեամբ աղաչելով " Տէր , ըսաւ , ես հովիւս մեղանչեցի , աս բոլոր չարիքներուս պատճառ ես եմ , աս ոչխարները ինչ մեղք ունին ․ ուստի ատոնք թող տուր , ու զիս և իմ տունս պատժէ " ։ Այն ժամանակը Աստուած ալ գութ շարժեցաւ վրանին , և նորէն Գադ մարգարէին ձեռքովը Դաւիթի հրամայեց որ չուշանայ՝ ան կալին մէջը շուտ մը սեղան մը շինէ՝ վրան Աստուծոյ զոհ մատուցանէ , որ անով զԱստուած հաշտեցընէ ։ Դաւիթ ալ շուտ մը գնաց , ան կալին տէրը՝ իրեն եզներովը և սայլերովը Ոռնայէն ստըկով գնեց ․ հոն սեղան շինեց՝ ու վրան եզները Աստուծոյ ողջակէզ ըրաւ ․ որ ասով ան մահուան պատիժը դադրեցուց Աստուած ։ Ու աս ան տեղն է կ'ըսեն՝ ուր որ ետքը Սողոմոնի տաճարը շինուեցաւ ։

ԳԼՈՒԽ ԺԷ.

Դաւիթ իր ետևէն Սողոմոնը թագաւոր կը դնէ, ու ինքը կը վախճանի :

Ամ աշխարհի 2990 : (Գ. Թագ. Ա. Բ:)

Երբոր Դաւիթ ալ ծերանալու եղաւ, Ադոնիա ըսուած իր տղոց մէջը մեծը՝ հայրը չմեռած ուզեց որ թագաւորութեան պատրաստութիւն տեսնէ, որ հօրը ետևէն ինքը նստի. և Յովաբ զօրապետն ալ Աբիաթար քահանայապետին հետ մէյտեղ անոր դին բռնած՝ աս բանս կը ջանային որ առաջ տանին. Թէպէտ Դաւիթ ատենով խօսք տուեր էր որ Սողոմոնը՝ իր Բերսաբէ կնկանը որդին իրեն ետևէն թագաւոր նստի : Մէկ օր մը Ադոնիան աս իրեն բարեկամներուն և ուրիշ իշխաններուն՝ Երուսաղեմէ դուրս տեղ մը մէկ մեծ սեղան մը որ ըրաւ, ան ատենը Նաթան մարգարէն գնաց աս բանը Բերսաբէին հասկըցուց, ու ապըսպրեց որ երթայ Դաւթի միտքը ձգէ իր Սողոմոն տղին վրայ ըրած խոստմունքը. “Դուն գնա, ըսաւ, որ ետքը ես ալ վրայ կը հասնիմ ու ըսածներդ կը հաստատեմ„ : Բերսաբէն ալ գնաց Դաւթի առջևը երկրպագութիւն ըրաւ ու ըսաւ. “Տէր, հրամանքդ ինծի երդում ընելով խօսք տուիր որ՝ Սողոմոն տղաս ետևէդ թագաւոր նստեցընես, ու հիմա Ադոնիան առանց քու գիտնալուդ թագաւորութիւն կ՚ընէ. բոլոր Իսրայելացիները քու բերանդ կը նային՝ որ չմեռած իրենց թագաւորը ցուցընես. չէ նէ, ըսաւ, ետևէդ Ադո-

նիան կ'ելլէ ու զիս ալ Սողոմոնի հետ թրէ կ'անցընէ ,, ։ Աս որ Բերսաբէն կը զրուցէր, ան ժամանակը Նաթան մարգարէն ալ վրայ եկաւ, ու ինքն ալ երկրպագութիւն ընելով Դաւթի՝ սկսաւ հարցնել. " Տէր թագաւոր, հրամա՞նքդ ըսեր ես որ Ադոնիան ետեւէդ թագաւոր նստի. ինչու որ՝ այսօր գացեր մէկ փառաւոր սեղան մը ըրեր է, ու բոլոր թագաւորի տղաքը և զօրապետները հոն կանչեր է, Աբիաթար քահանան ալ մէյտեղ, ու ամէնքը կերած խմած՝ Կեցցէ արքայ Ադոնիա կ'ըսեն. միայն զիս ու Սադովկ քահանան, ու Բանեա որդի Յովիդեայ զօրապետը, ու Սողոմոն տղադ՝ թողուց չկանչեց ,, ։ Ան ատենը Դաւիթ Բերսաբէն քովը կանչեց, ու նորէն իրեն երդուընալով՝ ըսաւ թէ " Իմ ետեւէս Սողոմոն որդիս պիտի նստի ,, . ետքը շուտ մը հրամայեց որ Սադովկ քահանան, Նաթան մարգարէն ու Բանեան առնեն Սողոմոնը իր թագաւորական ջորին հեծցընեն, Գեհոն ըսուած տեղը տանին, և հոն զինքը թագաւոր օծեն բոլոր Իսրայելացւոց վրայ ։ Երբոր անանկ ըրին, ու փող չալելով չորս դին իմացուեցաւ որ Սողոմոն թագաւոր օծուեր է, և բոլոր ժողովուրդը պար բռնելով ուրախութեամբ՝ Կեցցէ արքայ Սողոմոն կը կանչէին, ան ատենը անդին Ադոնիայի հետը եղածները ամէնքը սարսափած՝ վախերնուն եղան փախան ցիրուցան եղան. ու Ադոնիան ալ իր գլուխը գալիքը գիտնալով՝ ինքն ալ վազեց Աստուծոյ խորանը փախաւ ապաւինեցաւ, ու անկեց դուրս չելաւ՝ ինչուան որ Սողոմոն իրեն խօսք չտուաւ՝ ըսաւ. " Թէ որ հանդարտ կենաս՝ քեզ չեմ մեռցըներ ,, , ու ետքը անանկ ելաւ իր տունը գնաց ։

Դաւիթ օրէ որ ալ մեռնելու որ մօտեցաւ, Սողոմոնը քովը կանչեց, և իրեն բարի խրատներ տուաւ որ Աստուծոյ պատուիրանքները աղէկ պահէ, ու Մովսեսի օրինաց ըսածին պէս արդար դատաստան ընէ, որ Աստուած ալ իր թագաւորութիւնը օրհնէ. ետքը աս ալ ապըսպրեց որ յիշէ Յովաբի ըրած անիրաւ մարդասպանութիւնները, ու արդարութեամբ իրեն գիտցածին պէս անոնց հատուցումը ընէ՝ զինքը մեռցընէ. ասանկ ալ Սեմէիին բանը հոգայ, անոր ըրածները իրեն չթողու՝ զան ալ մեռցընէ: Ասկէ 'ի զատ Աստուծոյ տաճար շինելու համար Սողոմոնի ապըսպրեց յորդորեց, ամէն բաներուն օրինակն ալ ցուցուց տուաւ թէ ինչպէս պիտի ընէ. նաև այսպիսի մեծ գործքիս համար իր առաջուց պատրաստած ոսկին արծաթը և ուրիշ նիւթերը Սողոմոնի ձեռքը յանձնելով՝ սիրտ տալով՝ և օրհնելով զինքը, բարի ծերութեամբ եօթանասուն տարուան վախճանեցաւ, բոլորը քառսուն տարի թագաւորութիւն ընելէն ետև, ու իր շինած զարդարած Երուսաղէմ քաղաքը թաղուեցաւ:

Դաւիթ մանկութենէն սկսած այնչափ սիրելի եղաւ Աստուծոյ՝ որ թագաւորութենէ 'ի զատ իրեն մարգարէական շնորհք ալ տուաւ Աստուած, որով շարադրեց ան սքանչելի սաղմոսները յորհնութիւն և 'ի փառաբանութիւն Աստուծոյ, որ միշտ և հանապազ աղօթագիրք եղաւ ամենայն աստուածապաշտ ժողովրդոց: Ու ասոնք հերիք չէ, նաև երդումով իրեն խոստացաւ Աստուած որ Մեսիային մարմնաւոր ծնունդը իր ազգէն ըլլայ, ինչպէս որ կը ցուցընեն աւետարանիչները:

ԳԼՈՒԽ ԺԲ.

Սողոմոնի թագաւորութիւնը :

Ամ աշխարհի 2990 : (Գ. Թագ. Բ. Գ.)

Սողոմոն տասուերկու տարուան էր երբոր թագաւոր օծուեցաւ . ու քիչ մը ատեն հօրը հետ կենալէն ետեւ՝ երբոր սկսաւ ինքնագլուխ թագաւորութիւն ընել, ան ատենը Ադոնիա իր մեծ եղբայրը նորէն թագաւորութեան ետեւէ իյնալով՝ գնաց Բերսաբէի աղաչեց որ երթայ Սողոմոնի իր տղին խօսք անցընէ՝ որ Աբիսակ սոմնացի ըսուած կոյս աղջիկը (որ Դաւիթ ծերութեան ատենը քովը առեր էր) իրեն կնիկ առնէ : Երբոր Բերսաբէն միամտութեամբ աս բանը Սողոմոնի բացաւ՝ որ Աբիսակը անոր տայ, Սողոմոն աս բանիս վրայ սաստիկ բարկանալով՝ Բերսաբէի պատասխան տուաւ թէ "Ինչու Աբիսակ սոմնացին կ՚ըսես, հապա իմ թագաւորութիւնս ըսէ որ Ադոնիային տամ, որ ինքը ինծմէ մեծ ալ է, ու Աբիաթար քահանայապետը և Յովաբ զօրապետը՝ խօսքի տէր մարդիկ՝ իրեն գլին են" : Ուստի շուտ մը վրան վճիռը կտրեց Սողոմոն, ու Բանեա որդի Յովիդեայ ըսուած զօրապետը խրկեց որ երթայ Ադոնիան սպաննէ . ու Աբիաթարն ալ քահանայապետութենէ ձգեց՝ իր Անաթովթ գեղը աքսորեց, անոր տեղը Սադովկը դրաւ : Յովաբ աս բաները որ լսեց, ինքն ալ իր վրայ վախնալով՝ վազեց Աստուծոյ խորանը մօտ ապաւինեցաւ՝ որ չըռնեն մեռցընեն . Սողոմոն անոր ալ Բանեա որդի Յո-

վիզեան խրկեց ըսաւ որ անկեց ելլէ ․ ան ալ որ "Չեմ ելլեր, ըսաւ, հոս կը մեռնիմ", ան ատենը Սողոմոն Բանեային հրամայեց որ երթայ հոն տեղը զինքը սպաննէ, ան երկու անմեղ զօրապետներուն արիւնը իրմէ ուզելով, որ Յովաբ Դաւթի կամացը դէմ խաբէութեամբ սպաններ էր զանոնք ․ և անոր տեղը Սողոմոն Բանեան զօրապետ ըրաւ բոլոր Իսրայելացւոց վրայ ։ Ետքը Սեմէին ալ առջեւը կանչեց Սողոմոն, և իրեն վրայ աս պարտքս դրաւ որ՝ գայ Երուսաղէմ բնակի, հապա թէ անկեց դուրս ելլելու ըլլայ նէ՝ սպաննուի ։ Իրեք տարիի չափ անանկ կեցաւ Սեմէին ․ ետեւ հեղ մը պատահեցաւ որ իր ծառաները Իսրայելացւոց երկրէն փախան Գեթացւոց երկիրը գացին ․ Սեմէին ալ անոնց ետեւէն գնաց՝ ու բռնեց Երուսաղէմ բերաւ ․ ան ատենը Սողոմոն առջեւը կանչեց Սեմէին ու իրեն անհնազանդութիւնը և Դաւթի դէմ ըրած անօրէնութիւնները երեսը տալով՝ հրամայեց Բանեային որ զան ալ սպաննէ ։

Սողոմոն իր թագաւորութիւնը հաստատուելէն ետեւ՝ պինտ առաջ իշխանները ու բազմութիւն ժողովրդոց հետը առած ելաւ Գաբաւոն ըսուած տեղը գնաց, (որ կ'ըսեն թէ Մովսէսի շինած վկայութեան խորանը հոն էր), որ Աստուծոյ ուխտ ընէ ․ և ան տեղը հազար ողջակէզ մատուց Աստուծոյ ։ Աստուած ալ ան գիշերը քնոյն մէջը Սողոմոնի երեւցաւ՝ ըսաւ թէ "Ինչ որ կ'ուզես նէ խնդրէ ինծմէ" ․ Սողոմոն ալ շնորհակալ ըլլալով Աստուծոյ իր հօրը և իր վրայ ցուցըրած բարիքներուն համար, որ անանկ պզտիկուց զինքը թագաւոր ընտրեց դրաւ անհամար Իսրայելացւոց ժողովրդոց վրայ, "Ուրիշ

բան, ըսաւ, չեմ ուզեր, միայն ինծի իմաստութիւն տաս որ՝ այսչափ ժողովուրդս կառավարեմ, ու արդարութեամբ անոնց դատաստանը տեսնեմ,,: Աս Սողոմոնի ըրած խնդիրքը անանկ հաւնեցաւ Աստուած, որ ըսաւ իրեն. "Որովհետեւ դուն ոչ երկայն կեանք, ոչ հարստութիւն, ոչ թշնամիներուդ դէմ յաղթութիւն, հապա միայն իմաստութիւն ինծմէ խնդրեցիր, անոր համար քեզի այնչափ իմաստութիւն կու տամ, որ քեզմէ առաջ այնպիսի իմաստուն մարդ աշխարհք եկած չըլլայ, ու քեզմէ ետեւ ալ պիտի չգայ. և ասկէ 'ի զատ՝ ան որ դուն ինծմէ չխնդրեցիր՝ քեզ այնպիսի հարստութիւն տամ որ, քու օրերուդ թագաւորներուն մէջը քեզի պէս հարուստ մարդ չգտնուի. ու թէ որ իմ պատուիրանքներս աղէկ պահես, և քու հօրդ Դաւթի չխտակ ճամբէն դուրս չելլես նէ՝ քեզի երկայն կեանք ալ տեսցընել կու տամ,,: Առտուն որ ելաւ Երուսաղէմ քաղաքը դարձաւ Սողոմոն, հոն ալ նորէն Աստուծոյ ողջակէզ ընելէն ետեւ՝ շուտ մը յայտնուեցաւ իր իմաստութիւնը պինտ աղէկ ըրած դատաստանովը, որ ասանկ եղաւ:

Երկու աշխարհի կնիկ՝ Սողոմոնի առջեւը դատաստան ելան. ասոնցմէ մէկը կ'ըսէր թէ՝ "Ես և աս կնիկը մէկ տուն կը կենայինք՝ ու մեզմէ 'ի զատ ուրիշ մարդ չկար ան տանը մէջը. ես տղայ բերի. իրեք օրէն ետեւ աս կնիկս ալ իր տղան բերաւ: Եղաւ որ՝ մէկ գիշեր մը ասիկայ իր տղին վրայ ինկած պառկելնինի՝ տղան մեռցուցեր է, ու իմ քնոյս մէջը եկեր գաղտուկ իմ ողջ տղաս գրկէս առեր տարեր՝ իր հետ պառկեցուցեր է, ու իր մեռած տղան իմ քովս դրեր է.

առտուան դէմ ելլեմ ըսի կաթ տամ տղիս, տեսնամ տղան մեռած է. ետքը աղէկ մը որ լուսցաւ, նայիմ որ ան իմ բերած տղաս չէ ”: Մէկալ կնիկն ալ անոր դէմը ելեր կ'ըսէր թէ “Ատանկ չէ, հապա մեռածը քու տղադ է, ու ողջը իմս է ”. ու ասանկ մէյմէկու դէմ կեցեր կռիւ կ'ընէին: Սողոմոն ասոր ուրիշ ճար չգըտնելով մայրական սիրովը ուզեց իմանալ աս բանիս ճշմարտութիւնը. ուստի հրամայեց որ թուր մը բերեն՝ ան ողջ տղան երկու կտոր ընեն, կէսը մէկուն՝ ու կէսը մէկալին տան: Աս որ լսեց ան ողջ տղին մայրը, սիրտը չդիմանալով իր հարազատ զաւկին վրայ՝ դարձաւ աղաչեց որ միայն թէ չմեռցընեն տղան, թող ողջ անոր տան. մէկալ կնիկը նորէն “Չէ, կ'ըսէր, ոչ ինծի ըլլայ ոչ անոր՝ թող կտրուի ”: Աս ատենը Սողոմոն բանը իմացաւ, հրամայեց որ տղան ան մեռցընել չուզողին տան, որ ասով իր անոր հարազատ մայր ըլլալը ցուցուց: Աս Սողոմոնի ըրած խելացի դատաստանը որ Իսրայելացւոց ժողովուրդը լսեց, ամէնքը անոր Աստուծոյ տուած իմաստութեան վրայ զարմացան մնացին, և անկէ ետև սկսան Սողոմոնը մեծ սեպել, իրմէն պատկառիլ վախնալ:

ԳԼՈՒԽ ԺԹ.

Սողոմոն տաճարը և իր պալատը կը շինէ : Սաբա թագուհին իրեն տես կու գայ :

Ամ աշխարհի 2993 : (Գ. Թագ. Ե. Զ. Է. Ժ :)

Ինչպէս ըսինք՝ Դաւթի սրտին բաղձանքը՝ որ կ'ուզէր Աստուծոյ մէկ իրեն վայել փառաւոր տաճար մը շինել, Աստուած Սողոմոնի յաջողութիւն տուաւ որ գործքով կատարէ : Ուստի ամէն դիէն խաղաղ ու հանգիստ ըլլալով Սողոմոն և անով հարստութիւնն ալ օրէ օր աւելնալով՝ իր թագաւորութեան չորրորդ տարին մեծամեծ պատրաստութեամբ ձեռք զարկաւ որ աս տաճարս շինէ . անանկ որ՝ ութսուն հազար հոգի դրաւ՝ որ լեռներէն ան տաճարին շինուածքին պէտք եղած քարերը կտրեն , և ուրիշ եօթանասուն հազար հոգի ալ՝ որ զանոնք կրեն բերեն , ու աս բանուորներուս ալ վրակեցու՝ իրեք հազար հինգ հարիւր հոգի կայնին . Թողունք ուրիշ վարպետ արուեստաւորները , որ Քիրամ Տիւրոսի թագաւորը , Փարաւոն Եգիպտացւոց թագաւորը՝ Սողոմոնի հետ բարեկամ ըլլալով՝ իրեն խրկեցին : Աս կերպով աս տաճարը եօթը տարիին մէջը շինուեցաւ , ու անանկ փառաւոր բան եղաւ , որ աշխարհքիս վրայ անոր նմանը չպատմուիր , թէ հարստութեան դիէն , բոլոր մէջը ազնիւ փայտերով շինած՝ ու արծաթով ոսկիով ծեփած էր , և թէ վարպետաքան զարդարանքներուն կողմանէ , իր ամէն պիտանաւորութեամբը : Երբոր Սողոմոն ասանկ տաճարը լմնցաւ ,

ու Աստուծոյ տապանակն ալ մեծ հանդիսաւո֊րութեամբ բերաւ ան տաճարին մէջը իր տեղը դրաւ , տասնըչորս օր բոլոր Իսրայելացիքը մէյ֊տեղ ժողված՝ մեծ տօնախմբութիւն կատարեց ․ և ան ատենը քսանուերկու հազար կով ու հա֊րիւր քսան հազար ոչխար զոհ մատուց Աստու֊ծոյ ։ Եւ ան տաճարը օրհնելու կամ Աստուծոյ նուիրելու ատենը՝ ինքը Սողոմոն ալ ամենուն առջևը ծնկերը վեր տարածած սկսաւ աղօթք ընել, շնորհակալ ըլլալով Աստուծոյ բարերա֊րութեանցը , որ զինքը արժանի ըրաւ որ ան տա֊ճարը շինէ 'ի փառս Աստուծոյ ․ ու աս ալ խըն֊դրեց որ անտեղը ժողովուրդը ինչ աղօթք և խնդրուածք ընէ նէ , Աստուած լսէ՝ աղաչանքնին կատարէ ։ Սանկ երկայն աղօթք ընելէն ետև՝ Աստուած ալ յայտնի հրաշքով ցուցընելով՝ որ աս տաճարս իրեն ընդունելի է , ան ատենը մէկ լուսաւոր ամպ մը եկաւ բոլոր տաճարին մէջը լեցուեցաւ , ու երկինքէն կրակ ինջաւ ան ըրած ողջակէզները զոհերը էրեց լափեց ․ աս բանս որ տեսաւ ժողովուրդը՝ սոսկալով երեսնին վրայ ին֊կան փառք կու տային Աստուծոյ ։ Ետքը ան գիշերը Աստուած մէյ մ'ալ երևցաւ Սողոմոնի ու ըսաւ թէ՝ “ Քու ըրած աղօթքներդ մտիկ ըրի , որ աս տաճարիս համար ինչ որ խնդրեցիր նէ կը կատարեմ ․ զանիկայ իմ տունս կը սե֊պեմ, միայն թէ իմ տուած օրէնքներս և պա֊տուիրանքներս պահես , ու Դաւիթ հօրդ պէս հաւատարմութեամբ ինծի ծառայես ․ որ ան ա֊տենը որդւոց որդի քու թագաւորական աթոռդ կը հաստատեմ ։ Հապա թէ դուն կամ քու որ֊դիքդ կամ ժողովուրդը դառնաք՝ կուռք պաշտե֊լու որ ըլլաք , ձեզ կը ջնջեմ կը վերցընեմ աս եր֊

կիրներէս , ու այս տաճարը երեսէ կը ձգեմ՝ կը Թողում որ երթայ կործանի ,, :

Տաճարը լմննալէն ետև Սողոմոն սկսաւ իր Թագաւորական պալատը շինել , անանկ հարուստ՝ մեծաշէն ու փառաւոր՝ որ տեսնողին աչքը կ՚առնէր · բովանդակ մէջի բանեցուցած փայտերը ու տախտակները սուղ և ազնիւ Լիբանան լերանը մայր ըսուած ծառերէն կտրուած էր · անոր համար , ինչպէս որ կ՚ըսեն , տուն անտառին Լիբանանու ըսուեցաւ այն պալատը : Եւ ասոր մէջը ամենէն փառաւոր բանը իր Թագաւորական աթոռը (կամ Թախտն) էր , որ փղոսկրէ (այսինքն Ֆիլտիշէ) էր , ոսկի զարդեր անոր վրայ հագուցած , վեց աստիճանով վեր կ՚ելլուէր , ու ամէն մէկ աստիճանին վրայ երկու դիէն ալ մէկմէկ առիւծի կերպարանք շինած էր : Ասկէ 'ի զատ մէկ առանձին խիստ փառաւոր պալատ մըն ալ Սողոմոն շինեց Փարաւոն Թագաւորին աղջըկանը համար , որ իրեն կնիկ էր առեր · և աս բոլոր շինուածքներս քսան տարուան մէջը խալսեցաւ : Ետքը ծովու վրայ նաւեր ալ շինել տուաւ Սողոմոն , ու Սոփիր ըսուած երկիրը խրկեց · ու իրեք տարին հեղ մը անկէց շատ ոսկի ու ազնիւ քարեր և ուրիշ հազար բարիք կը բերէին Սողոմոնի : Այսպիսի կերպով Սողոմոն իր մեծ իմաստութենէն 'ի զատ հարստութեան կողմանէ ալ մէկ հատիկ եղաւ , անանկ որ՝ չորս դին աշխարհքս իր անունը ելաւ · ու այն պատճառով շատ մեծամեծ մարդիկ անոր տեսոյն կը կարօտէին :

Ասոնցմէ մէկը , որ Սաբա ըսուած աշխարհքին Թագուհին էր , իր զօրքերովը և ուղտերով ընծաներ վրան բեռցուցած Երուսաղէմ եկաւ՝

որ Սողոմոնը տեսնէ, անոր իմաստութիւնը փոր-
ձէ նայի թէ լսածները իրա՞ւ է մի ։ Ուստի եր-
բոր ասիկայ Սողոմոնի առջևը ելաւ, ու իր միտ-
քը դրած բաները հարցուց, անկեց տեղն 'ի տե-
ղը ամենուն իմաստութեամբ պատասխանը ա-
ռաւ. ետև անոր պալատին փառաւոր շինուածք-
ները, ու իր սեղանին կերակուրները և հարիւ-
րաւոր ծառաներուն կարգն ու կանոնը, ու տա-
ճարը ըրած զոհերը, աս ամէն բաներն որ տե-
սաւ՝ խելքը թռաւ արմընցաւ մնաց, ու դարձաւ
Սողոմոնի ըսաւ. "Ես հեռուանց քու իմաս-
տութիւնդ և մեծութիւնդ լսելով հաւատալս չէր
ի գար. բայց հիմա իմ աչքովս որ տեսայ, աս
կ'ըսեմ որ՝ ան լսածներս կէսն ալ չէ եղեր աս ե-
ւելօք տեսածներուս. երանի՜, ըսաւ, անոնց որ
միշտ քու հետդ են, ու քեզի կը ծառայեն, և
քու իմաստութիւնդ կը լսեն. օրհնեալ է տէր
Աստուածը, որ Իսրայելացիները սիրելուն քեզի
պէս մարդ վրանին թագաւոր դրեր է՝ որ արդա-
րութեամբ կառավարես զիրենք,,։ Ետքը ան
հետը բերած պարգևները Սողոմոնի ընծայեց,
հարիւր քսան տաղանդ ոսկի, (որ մէկ միլիոն մը
քարա ղուռուշէն աւելի կ'ընէր կ'ըսեն), ու պա-
տուական քարեր (այսինքն ձէվահիրներ), և
կերպ կերպ անուշահոտ ազնիւ խունկեր (այս-
ինքն պուհուրներ)։ Սողոմոն ալ աս ընծաները
առաւ, ու ինքն ալ անոր տեղը ինչ որ ուզեց նէ
տուաւ իրեն. ետքը անանկ ելաւ թագուհին
Սաբա իր երկիրը դարձաւ։

ԳԼՈՒԽ Ի.

Սողոմոնի մեղքը՝ ու իրեն մահը:

Ամ աշխարհի 3029: (Գ. Թագ. ԺԱ.)

Սողոմոն տարիքն որ առաւ՝ կամաց կամաց Աստուծոյ սիրուն պաղեցաւ, ու մարմնական ցանկութեան տուաւ զինքը. անանկ որ՝ Փարաւոնի աղջիկէն 'ի զատ չափէն աւելի ուրիշ ալ շատ կնիկներ առաւ այլազգի կռապաշտներէն. որ աս բանը Աստուած օրինաց մէջը Իսրայելացւոց արգելեր էր: Ետքը այսպիսի անհաւատ կնիկներուն կամքը կատարելու համար՝ չէ թէ միայն անոնց կուռքերուն տաճարներ շինեց, հապա ինքն ալ սկսաւ ան սուտ աստուածները պաշտել՝ իրեն կնիկներուն հետը անոնց առջևը զոհ մատուցանել: Անոր համար Աստուած ալ սաստիկ բարկացաւ Սողոմոնի, ու ըրած ապերախտութիւնը երեսը զարնելով, (որ իրմէն այսչափ բարիք առած մէկդի ձգեց՝ գնաց սուտ կուռքերուն ետևէն ինկաւ) իրեն ըսաւ որ՝ “Ահա քու մեղացըդ պատիժ՝ ձեռքէդ կը պատռեմ կ'առնեմ քու թագաւորութիւնդ, ու քու ծառայիդ ձեռքը կու տամ: Բայց աս բանս, ըսաւ, իմ հաւատարիմ Դաւիթ ծառայիս սիրոյն համար քեզի խնայելով՝ քու օրդ չեմ ըներ, և բոլորովին թագաւորութիւնդ ալ քու ազգէդ չեմ առներ, հապա մէկ գաւազան մը կամ ցեղ մը կը թողում քեզի”: Ետքը Աստուած ինչպէս որ ըսաւ՝ ընելիքը պատրաստեց. որ Սողոմոն աչքը չգոցած՝ երկու հոգի այլազգիներէն, մէկը Ադեր ըսուած,

մեկալը Ռասոն, իրեն դէմ գլուխ քաշեցին, ու թշնամութիւն կ'ընէին Իսրայելացւոց հետ։

Ասոնցմէ 'ի զատ՝ մէյ մըն ալ Յերոբովամ որդի՝ Նաբատայ ըսուած, Իսրայելացւոց մէջէն Եփրեմի ցեղէն՝ որ Սողոմոնի ծառայութեան մէջն էր, Աստուած Աքիա սիլոնացի մարգարէն անոր խրկեց, որ նոր լաթ մը վրան առած եկաւ Յերոբովամի քովը, ու ան լաթը պատռեց տասուերկու կտոր ըրաւ։ Ետև անոր տասը կտորը Յերոբովամի ձեռքը տուաւ ըսաւ թէ՝ "Աստուած պիտի այսպէս Սողոմոնի թագաւորութիւնը պատռէ և անկէց տասը ցեղին տէրութիւնը հանէ քեզի պիտոր տայ, ու միայն երկու ցեղը անոր տղին պիտի թողու, որ երթայ Երուսաղէմ թագաւորութիւն ընէ. ան ալ Դաւթի սիրոյն համար. և աս բանիս պատճառն որ՝ Սողոմոն ապերախտութեամբ զԱստուած մէկ դի ձգեց՝ գընաց գարշելի կուռքերուն ետևէն ինկաւ։ Նուդուն ալ, ըսաւ, թէ որ Աստուծոյ պատուիրանքները պահես, ինչպէս իմ Դաւիթ ծառաս ըրաւ, քու վրայ ձեռք կը դնեմ, որ որդւոց որդի թագաւորութիւնը քու տնէդ չպակսի,,։ Աս բանս երբոր Սողոմոնի ականջը հասաւ, ուզեց որ Յերոբովամը բռնէ մեռցընէ. ան ալ շուտ մը փախաւ Եգիպտացւոց թագաւորին քովը գնաց, ու անկէց չդարձաւ, ինչուան որ Սողոմոն մեռաւ. որ բոլոր քառասուն տարի թագաւորութիւն քշեց։ Շատ վարդապետներ կ'ըսեն՝ որ Սողոմոն ետքերը խելքը վրան ժողվեց ու ըրած մեղքերը ապաշխարեց, և ան ատենը ան Ժողովող ըսուած գիրքը գրեց աշխարհքիս ունայնութեանը վրայ, որ ասանկ կը սկսի. Ունայնութիւն ունայնութեանց՝ ամենայն ինչ ընդունայն է։ Բայց ո-

րովհետև աստուածաշունչը իր մեղքերը պատմելէն ետև՝ անոր դարձին վրայ յայտնի բան մը չըլիշեր , անոր համար ինչուան աս օրս տարակուսանքի տակ կը սեպուի անոր փրկութիւնը կամ դատապարտութիւնը , Թէպէտ և իր գրածները աստուածաշունչ գրոց կարգին մէջն է :

ԳԼՈՒԽ ԻԱ.

Իսրայելացւոց թագաւորութիւնը երկուք կը բաժնուի :

Ամ աշխարհի 3029 : (Գ․ Թագ․ ԺԲ :— Բ․ Մնաց․ Ժ :)

Սողոմոնի մեռնելէն ետև՝ անոր , ինչպէս կ՚ըսեն՝ մէկ հատիկ մանչ զաւակը Ռոբովամ ըսուած , երբոր Սիկիմ քաղաքը գնաց , որ բոլոր Իսրայելացւոց մեծամեծները հոն ժողվուած՝ զինքը հօրը տեղը Թագաւոր դնեն , և ան վերը ըսուած Յերոբովամն ալ հետերնին , Իսրայելացիք պինտ առաջ Ռոբովամի աս խնդիրքս ըրին ․ " Բիչ մը , ըսին , մեզ Թեթևցուր ան հօրդ դրած ծանր տուրքերէն , որ քեզ Թագաւոր ճանչնանք՝ ու քեզի աղէկ ծառայենք " : Ռոբովամ ալ " Իրեք օրէն ետև եկէք , ըսաւ , որ ատոր պատասխանը ձեզի տամ " ․ ուստի գնաց առաջ Սողոմոնի խորհրդատու ծերերուն հարցուց աս բանս ․ անոնք ալ մէկ բերան իրեն խորհուրդ տուին որ՝ անոնց ուզածը ընէ , առջի բերանը հետերնին անուշութեամբ վարուի սրտերնին վաստըկի , որ ետքը իր ուզածին պէս զանոնք կառավարէ : Բայց Ռոբովամ աս ծերերուն տուած խելացի խորհուրդը հերիք չսեպեց , նորէն կանչեց խորհուրդ հարցուց իրեն բարեկամ տղոցը , (կամ իրեն պօյտաշ ճահիլներուն) ․ անոնք ալ

մէկալ ծերերուն ներհակ՝ տուն տուէն որ ասանկ պատասխան տայ ժողովրդոցը. «Գիտնաք ըսէ, որ իմ պլնտ պզտի մատս հօրս մէջքէն հաստ է. հայրս ձեր վրայ ծանր բեռ դրաւ, ես ան բեռանը վրայ նորէն պիտի աւելցընեմ. հայրըս ձեզ գաւազանով կը ծեծէր, ես ձեզ քուքով (կամ փշոտ թօփուզով) պիտի ծեծեմ»։ Ռոբովամ ալ Աստուծոյ թոյլտուութենէն կուրցաւ՝ ծերերուն խորհուրդը մէկդի թողուց, աս անխելք խորհուրդիս հաւնեցաւ. ուստի խօսք դրածին պէս երրորդ օրն որ անանկ պատասխան տուաւ, ան ատենը Իսրայելացւոց ժողովուրդը ապստամբած գլուխ քաշեց, ու զէնքը թօթվելով ըսին. «Մենք այսուհետև մասն բաժին չունինք Դաւթի տանը հետ. դուն դնա քու ցեղիդ վրայ թագաւորութիւն ըրէ»։ Ասանկ Ռոբովամէն երեսնին դարձուցին՝ տասը Իսրայելացւոց ցեղը մէկ եղած գացին իրենց զատ թագաւոր դրին ան Յերոբովամը որդին Նաբատայ, որ Աստուած ըսեր էր Աքիա մարգարէին ձեռքովը։ Նաև Ռոբովամ զասոնք խաղաղեցընելու վաստըկելու համար՝ ետևնին մէկ իշխան մը խրկեց Ադոնիրամ ըսուած. բայց Ճար չեղաւ, անանկ որ՝ Իսրայելացիք զանիկայ բռնեցին քարկոծելով մեռցուցին. ու Ռոբովամ ալ փախցաւ՝ ելաւ Երուսաղէմ փախաւ։ Անկէ ետև երբոր Ռոբովամ նորէն հարիւր ութսուն հազար մարդ ժողվեց իր տակը եղած Յուդայի ու Բենիամինի ցեղէն՝ որ ան տասը Իսրայելացւոց ցեղին վրայ պատերազմ ելլէ՝ իրեն հնազանդեցընէ, Աստուած Սամէ անունով մէկ մարգարէ մը իրեն խրկեց, որ ըսէ թէ աս բաժանումն Աստուծոյ կամքովը եղած է, պարապ տեղը պատերազմ չը-

նէ ։ Այս անանկ վերջացաւ բանը , որ Ռոբովամ միայն Յուդայի ու Բենիամինի ցեղովը մնաց , ու Յերոբովամ որդին Նաբատայ՝ զատ Թագաւորութիւն սկսաւ ընել մէկալ Իսրայելացւոց տասը ցեղերուն վրայ ։ Այսպէս որ Իսրայելացւոց մէկ տէրութիւնը երկուք բաժնուեցաւ , երկուքին ալ հետևէ հետև մէկ ատենի մէջ զատ զատ Թագաւորներ նստան ։ Ասոր մենք ալ զասոնք մէյտեղ չխառնելու համար՝ հիմա առաջ Իսրայելացւոց տասը ցեղին Թագաւորներուն վրայ կը պատմենք , ու ետքը Յուդայի Թագաւորներուն պատմութիւնը կը դնենք ։

ԳԼՈՒԽ ԻԲ.

Յերոբովամի Իսրայելացւոց թագաւորին մեղքը , և իրեն չար յաջորդները ։

Ամ աշխարհի 3030 ։ (Գ. Թագ. ԺԲ. ԺԳ. ԺԴ. ԺԵ. ԺԶ ։)

Յերոբովամ ուզելով որ իր տէրութիւնը հաստատ պահէ , և վախնալով թէ չըլլայ որ Իսրայելցիք աստուածպաշտութեան համար՝ Յուդայի երկիրը Երուսաղէմ տաճարը երթալով՝ կամաց կամաց իրեն ձեռքէն ելլեն՝ ու անոնց տէրութեան ներքևը մտնեն , անոր համար իր Թագաւորութեան երկու գլխաւոր տեղուանքը , մէկը Դան՝ մէկալը Բեթէլ ըսուած քաղաքները՝ երկու տաճար շինել տուաւ , և երկուքին մէջն ալ մէյմէկ ոսկիէ Թափած հորթ դրաւ ։ Ու արգիլեց իրեն ժողովրդոցը՝ որ մէյ մ'ալ Երուսաղէմ չերթան , հապա աս տաճարներուն մէկը երթան՝ հոն իրենց զոհը Աստուծոյ մատուցանեն . նաև այսպէս քարոզեց ըսաւ որ՝ Ասոնք ան աստուած-

ներն են, որ Իսրայելացիք Եգիպտոսի գերութենէն ազատեր են։ Ասկէ 'ի զատ՝ լեռներուն գլուխը ուրիշ ուխտատեղիներ ալ սահմանեց, ու իր ուզածին պէս Ղեւտացիներէն դուրս ուրիշ քահանաներ ալ դրաւ. անանկ որ՝ այսպիսի բաներով Իսրայելացւոց մտցուց իրենց Ճշմարիտ Աստուածը, որ ալ սկսան յայտնի կռապաշտութիւն ընել. և աս պատճառաւս գրեթէ միշտ Աստուծոյ պատուհասն ալ վրաներնէն պակաս չէր ըլլար։

Աս Յերոբովամ թագաւորը պինտ առաջ երբոր Բեթէլը սեղանին վրայ ելած՝ ան իր դրած կուռքին առջևը խունկը իր ձեռքովը հանդիսաւոր զոհը կը մատուցանէր, անդիէն Յուդայի երկրէն Աստուած մէկ մարգարէ մը խրկեց, որ հոն եկաւ ան զոհին ատենը կանչեց ըսաւ. “Սեղան սեղան, Աստուած կ'ըսէ որ՝ Դաւթի ցեղէն մէկ մը պիտոր ըլլայ Յովսիա անունով, որ քու վրադ աս քուրմերը զոհ պիտի ընէ, որ ատոնք հիմայ վրադ զոհ կը մատուցանեն։ (Աս բանս հարիւրաւոր տարիներէն ետքը կատարուեցաւ երբոր Յովսիա Յուդայի թագաւորը ան քուրմերուն ոսկորները գերեզմաններէն հանեց, ու ան սեղանին մնացած քարերուն վրայ էրեց)։ Աս խօսքիս նշան որ Ճշմարիտ կ'ըսեմ, ըսաւ մարգարէն, հիմա աս սեղանը երկուք ճղքուի, ու վրայի եղածը թափի”։ Յերոբովամ ասոր վրայ սաստիկ բարկացած՝ երբոր ձեռքը երկնցուց ըսաւ թէ “Բռնեցէք աս մարդը”, ան տեղը ձեռքը չորցաւ մնաց, ու իր առջևի սեղանը մարգարէին ըսածին պէս երկու կտոր եղաւ։ Ան ատենը Յերոբովամ աղաչեց ան մարգարէին, ու անոր աղօթքովը բժշկուեցաւ. բայց անանկ ալ

խելքը գլուխը չժողվեց՝ չթողուց աս կռապաշտութեան մեղքը, որ անհամար ժողովրդոց ալ մեղաց պատճառ եղաւ ։ Ուստի Աստուած սաստիկ բարկանալով վրան՝ պատժեց իր Աբիա ըսուած որդին, որ ծանր հիւանդութեան մէջ ինկաւ ։ Ան ժամանակը Յերոբովամ իր կնկանը ըսաւ որ լաթերը փոխէ՝ որ մարդ զինքը չճանչնայ, ու հետը ընծաներ առած ելլէ Սելով երթայ ան Աքիա մարգարէին քով՝ (որ ատենով իր թագաւորութեանը համար մարգարէացեր էր) ու տղին բժշկութեանը համար իրեն հարցընէ ։ Կնիկն ալ երբոր ասանկ եկաւ մարգարէին տունը մտաւ, թէպէտ մարգարէն ա՛լ խիստ ծերութենէն աչքը չէր տեսներ, բայց շուտ մը Աստուած յայտնեց իրեն, որ անունը տալով քովը կանչեց կնիկը, և Աստուծոյ կողմանէ՝ Յերոբովամի ըրած ապերախտութիւնը ու կռապաշտութիւնը երեսը զարնելով ըսաւ որ՝ անոր համար Աստուած ալ զինքը իր տնով տեղովը և իր զաւկըներովը պիտի ջնջէ վերցընէ՝ թագաւորութիւնը ձեռուընէն առնէ ․ և “Հիմա դուն, ըսաւ, տունդ դառնալուդ պէս՝ ան Աբիա ձեր տղան պիտոր մեռնի, և Յերոբովամի տնէն միայն ասիկայ գերեզման պիտի մտնէ իր բարեգործութեանը համար ․ ինչու որ մէկալնոյն՝ քաղքին մէջ մեռածը շները պիտոր ուտեն, ու դուրս տեղ մեռածը՝ թռչունները ”։ Եւ ասանկ մարգարէին ըսածին պէս բանը կատարուեցաւ ։

Յերոբովամ ինչուան եաքը այսպիսի չարութեամբ քսանուերկու տարի թագաւորութիւն քշեց ․ և մեռնելէն ետև թէպէտ իրեն Նաբատ ըսուած որդին տեղը անցաւ, (որ ինքն ալ հօրը կռապաշտութեան ճամբան բռնեց), բայց երկու

տարիէն աւելի չթագաւորեց ։ Պատճառն որ Ռաասա ըսուած զօրապետը իրմէ գլուխ քաշեց, ու վրան պատերազմ ելաւ սպաննեց՝ թագաւորութիւնը ինքը առաւ. ետքը Եղիա մարգարէին ըսածին պէս՝ բոլոր Յերոբովամի տունը թրէ անցուց ։

Ու Ռաասա ըսուածն ալ մէկ աղէկ մարդ մը չէր, ինքն ալ կռապաշտութիւնը ձեռքէ չթողուց. անոր համար Աստուած Յէու մարգարէին բերնով յանդիմանեց զինքը, ու սպառնացաւ որ Յերոբովամի պէս իրեն ցեղն ալ պիտի ոչնչացընէ ։ Եւ անանկ ըսածին պէս կատարեցաւ. որ քանիերեք տարի թագաւորելէն ետքը երբոր մեռաւ, ու իր որդին Էլա ըսուածը սկսաւ թագաւորել, անոր թագաւորութեան երկրորդ տարին՝ իր զօրապետներուն մէկը Զամբրի անունով՝ երբոր աս Էլա թագաւորը կերուխումի մէջ էր՝ մտաւ սպաննեց, ու ինքը թագաւորութիւնը յափշտակելով՝ մեռցուց ջնջեց բոլոր Ռաասայի ցեղին մարդիկը ։

Այսպիսի անօրէն արիւնոտէր մարդուս ձեռքն ալ քիչ՝ այսինքն եօթը օր միայն մնաց տէրութիւնը. ինչու որ՝ Ամրի ըսուած մէկալ զօրապետը անդին իր ներքևի մարդիկը թագաւոր դրին, ու ինքն ալ շատ զօրքով ելաւ վրան եկաւ Թերսա ըսուած թագաւորական քաղաքը. Զամբրի երբոր տեսաւ թէ քաղաքը կ'առնուի կոր՝ ու ինքը իր թշնամիին ձեռքը պիտի իյնայ, իր պալատին կրակ տուաւ, ու անանկ ինքն ալ մէջը իր բոլոր բաներովը էրեցաւ ։ Ու որ եղաւ՝ նորէն ժողովուրդը երկուք բաժնուեցան. կէս մը Ամրիի հետ եղան, ու մէկալ կէսը ելան մէկ ուրիշ մարդ մը Թամնի ըսուած կ'ուզէին որ թագաւոր դը-

նեն․ բայց վերջը յաղթեց Ամրի՝ ինքը թագաւոր մնաց, Թերսա քաղաքը թողուց՝ գնաց իրեն ուրիշ թագաւորական քաղաք շինեց Սամարիա անունով։ Անիկայ ալ տասներկու տարի Յերոբովամի պէս կռապաշտութեամբ թագաւորելէն ետքը որ մեռաւ, ետեւէն թագաւոր նստաւ իրեն որդին՝ որ Աքայաբ կ՚ըսուէր։

ԳԼՈՒԽ ԻԳ.

Եղիա մարգարէն Աքայաբի չարութիւնը կը յանդիմանէ՝ ու զինքը կը պատժէ ։

Ամ աշխարհի 3092 ։ (Գ․ Թագ․ ԺԷ․ ԺԸ․ ԺԹ․ ։)

Աքայաբ թագաւորին կռապաշտութիւնը և անօրէնութիւնը անցուց իրմէ առաջ նստող Իսրայելացւոց թագաւորներուն ըրածը․ պատճառն որ՝ Յեզաբէլ ըսուած իր կնիկը այլազգի թագաւորի աղջիկ ըլլալով, ան ալ զինքը կը յորդորէր այսպիսի չարագործութիւնները առաջ տանելու։ Անոր համար Աստուած ալ սաստիկ բարկանալով վրանին՝ Եղիա մարգարէն խրկեց որ Աքայաբի ըսէ թէ՝ Իսրայելացւոց երկիրը տարիներով պիտի չոր ցամաքութեամբ պատժէ, անանկ որ՝ ամենեւին անձրեւ պիտի չգայ։ Եղիայի ըսածին պէս որ եղաւ, ան պատճառովը սաստիկ սով մը ինկաւ Իսրայելացւոց երկիրը։

Ան ատենը Աստուած հրամայեց Եղիա մարգարէին, որ ինքը անապատ տեղ մը՝ Քոռաթ ըսուած ջրին քովը երթայ բնակի․ ու հոն ագռաւները (այսինքն խառղաները) առտու իրիկուն իրեն հաց ու միս կը բերէին, անով կ՚ապրէր։

Ետքը ատենով երբոր ան ջուրն ալ ցամքեցաւ , Աստուած նորէն հրամայեց Եղիայի որ անկէց ելլէ երթայ Սարեփթա ըսուած Սիդոնացւոց քաղաքը , որ հոն իրեն մէկ որբեւարի կնիկ մը կերակուր տայ ։ Ուստի ան սովուն ատենը Եղիա աս սարեփթացի կնկանը քով ապրեցաւ՝ այլազգիներուն երկիրը ․ որ ան կնկանը քիչ մը ալիւրը ու եղը հրաշքով անանկ աճեցուց , որ որչափ կ'ուտէին նէ անկէց՝ չէր պակսեր ։ Անկէ 'ի զատ մէկ ուրիշ հրաշք մըն ալ ըրաւ Եղիա , որ ան որբեւարի կնկան տղան , որ պատահմամբ ինկաւ մեռաւ , Եղիա աղօթքով ողջընցուց զանիկայ ։

Աս ատեններս Աքայաբ ու Յեզաբէլ սաստիկ սովէն նեղած կատղած՝ Եղիա մարգարէն կը փնտռէին որ սպաննեն , անանկ սեպելով թէ աս պատուհասը անոր խօսքովը եկած ըլլայ ․ ուստի Եղիան որ չգտան՝ իրենց կատաղութիւնը մէկալ աստուածապաշտ մարգարէներուն վրայ թափեցին , ձեռուընին ինկածը կը մեռցընէին ։ Սովէն իրեք տարին որ եղաւ , Աստուած նորէն Եղիայի հրամայեց որ՝ երթայ Աքայաբի երեւնայ ․ ան ալ երբոր գնաց առջեւը ելաւ , Աքայաբ սրդողելով իրեն ըսաւ թէ " Դուն Իսրայէլացւոց խռովիչն ես մի ,, ․ Եղիան ալ առանց վախնալու պատասխան տուաւ ․ " Քաւ լիցի , ըսաւ , ես չեմ խռովեր Իսրայէլացիները , հապա դուն , ըսաւ , և քու հօրդ տունն է , որ թողուցիք տէր Աստուածը՝ ու Բահաղ ըսուած կուռքերուն ետեւէն գացիք ,, ։ Ետքը ասանկ խօսք դրաւ Աքայաբի հետ , որ ան իր բոլոր կուռքերուն քուրմերը ութը հարիւր յիսուն հոգի մէյտեղ գան ժողվին , երկու եզ կամ կով բերեն , ասոնց մէ-

կը որն որ կ'ուզեն իրենք առնեն կտրեն՝ ու չոր փայտերու վրայ դնեն, և անոր վրան իրենք իրենց կուռքերը կանչեն. ու մէկալ մնացած եզը Թողուն որ Եղիան առնէ, ինքն ալ իր տէր Աստուածը կանչէ իրենին վրայ. ան ատենը որուն վրան որ կրակ ինջնի երէ նէ, անոր աստուածն է ճշմարիտ Աստուած: Ասոր բանիս բոլոր ժողովուրդն ալ հաւնեցան. ու ըսածին պէս քուրմերը պինտ առաջ իրենց եզը չոր փայտերուն վրան դրին, և առտուանց ինչուան օհարսակ անոր քովը կը պտըտէին ու կը կանչէին Բահաղ չաստուածը. ու ձայն ձիւն չկար, բան մը չէր ըլլար: Եղիա ալ ան ատենը զիրենք ծաղր ընելով կ'ըսէր. “Ամուր կանչեցէք որ արթըննայ լսէ, չըլլայ թէ քնացած է ձեր Բահաղ աստուածը”. և ասանկ ինչուան իրիկուն պարապ տեղը կանչելէն ետքը, անոնց՝ “Մէկդի կեցէք” ըսաւ Եղիան, ու ինքը սկսաւ պատրաստել իր զոհը. մէկ խորունկ սեղանի մը մէջ չոր փայտեր շարեց, անոր վրայ եզը կտրտած դրաւ. ու վրան տասուերկու սափոր ջուր լեցընել տուաւ, անանկ որ՝ ան փայտերն ու միսը կը լողային ան ջրին մէջը. ու երբոր ատենը հասաւ, դէպ 'ի երկինքը կանչեց Եղիա ըսաւ. “Տէր Աստուած Աբրահամու, Իսահակայ և Իսրայելի, աս կրակով գիտցուր քեզ՝ որ դուն ես Իսրայելացւոց ճշմարիտ Աստուածը, և թէ քու հրամանովդ ես աս բանս ըրի”: Աս որ ըսաւ Եղիա, ան տեղը շուտ մը երկինքէն կրակ ինջաւ՝ երեց լափեց ողջակէզը ան փայտերովը ու ջրովը. բոլոր ժողովուրդն ալ աս հրաշքս որ տեսան, ամէնքը երեսի վրայ ինկան ու ըսին թէ՝ “Իրաւի աս է ճշմարիտ տէր Աստուածը”: Ան ատենը Եղիա ալ հրա-

մայեց ժողովուրդին որ ան Բահաղի քուրմերը
բռնեն որ չփախչին, ու զամէնքը ջարդեց ։ Ետև
Եղիա աղօթք ալ ըրաւ Աստուծոյ որ անձրև
տայ, և անձրևին նշանը մարդ կարծիք չգնա-
ցած՝ ինքը միայն գիտնալով՝ Աքայաբ թագաւո-
րին ըսաւ որ "Անձրևը քեզ չբռնած ելիր շու-
տով տուն գնա կերակուրդ կեր,,։ ու անանկ ե-
ղաւ, որ ճորով Աքայաբը տուն հասաւ ան սաս-
տիկ անձրևէն ճամբան չբռնուած ։ Աս Եղիայի
ըրածները երբոր լսեց Յեզաբէլ, մանաւանդ ան
քուրմերուն ջարդը, վրան անանկ սաստիկ սըր-
դողեցաւ որ՝ իր կուռքերուն վրայ երդում ընե-
լով Եղիայի խրկեց ըսաւ որ Վաղուան օրը ի-
րեն ալ անանկ պիտոր ընեմ՝ ինչ որ ինքը ան
քուրմերուն ըրեր է ։ Եղիա ան ժամանակը
վախցաւ ուզեց երեսը ծածկել, ու ելաւ դէպ 'ի
Յուդայի երկիրը անապատը փախաւ ։ բայց ճամ-
բան շատ նեղութիւն քաշելով անօթի ծարաւ,
հրեշտակ Աստուծոյ իրեն կերակուր բերաւ, որ
անով ուժ առած՝ քառսուն օր քառսուն գիշեր՝
Քորեբ սուրբ լեռը գնաց հասաւ ։ ու հոն մէկ
քարայրի (այսինքն մաղարայի մը) մէջ կեցած՝
Աստուծոյ հետ կը խօսէր կը գանգըտէր աս Իս-
րայելացւոց կռապաշտութեանը համար ։ Ետքը
Աստուած ալ իրեն սիրտ տալով հրամայեց որ՝
չվախնայ նորէն Իսրայելացւոց երկիրը դառնայ,
երթայ Ազայէլ ըսուած մէյ մը Ասորւոց թագա-
ւոր օծէ, ու Յէու զօրապետն ալ Իսրայելացւոց
թագաւոր շինէ, և Եղիսէն ալ առնէ իրեն տե-
ղը մարգարէ դնէ, որ ասոնցմով Աքայաբ ու
Յեզաբէլ իրենց չարութեանը պատիժնին գըտ-
նեն ։ Եղիա ալ Աստուծոյ ըսածին պէս ելաւ՝
պինտ առաջ Եղիսէն կանչեց իրեն աշակերտ ը-

րաւ, ու ետքը անոր ձեռքովը ան մէկալ երկուքն ալ Թագաւոր օծուեցան :

ԳԼՈՒԽ ԻԴ.

Աքայաբի ուրիշ գործքերը, և իր չար սատակուիլը :

Ամ աշխարհի 3103 : (Գ. Թագ. Ի. ԻԱ. ԻԲ :)

Որդի Ադերայ ըսուած Ասորւոց Թագաւորը՝ ուրիշ այլազգի Թագաւորներու հետ մէկ եղած՝ Իսրայելացւոց վրայ պատերազմ ելաւ. եկաւ Սամարիա Թագաւորական քաղաքը պաշարեց, ու Աքայաբի դեսպան խրկեց՝ ըսաւ որ, “Քու ունեցած արծաթներդ ոսկիներդ կնիկներդ ու զաւկըներդ բոլորը իմս են” : Աքայաբ ալ վախէն իրեն պատասխան տուաւ թէ “Անանկ է՝ բոլոր ունեցածս հրամմնոցդ է” : Ասորւոց Թագաւորը նորէն իրեն խրկեց ըսաւ թէ՝ “Այնպէս է նէ, վաղը իմ մարդիկս կը խրկեմ որ բոլոր ատոնք քովէդ ժողվեն առնեն ինծի բերեն” : Աքայաբ ասոր վրայ խորհուրդ որ կանչեց Իսրայելացւոց ծերերը, ու անոնք ալ դէմ կեցան ըսին թէ Ատ ըլլալու բան չէ, ան ատենը Ասորիները ալ սկսան պատերազմի պատրաստութիւն տեսնել : Ան ժամանակը մէկ մարգարէ մը եկաւ Աստուծոյ կողմանէ Աքայաբի ըսաւ որ՝ չվախնայ պինտ առաջ ինքը վրանին քալէ, ու տեսնէ որ ինչպէս Աստուած զանոնք իրեն ձեռքը պիտի մատնէ : Ու ըսածին պէս որ յանկարծակի Իսրայելացիք Ասորիներուն վրան ելան, անոնցմէ խել մը Ջարդելէն ետև՝ ցիրուցան ըրին

զիրենք իրենց թագաւորներով, ու շատ կողո-պուտ ձեռք ձգեցին ։

Երբոր Ասորիները մտուընին ասանկ դնելով թէ՝ “Իսրայելացւոց Աստուածը լեռներու Աստուած է, անոր համար անոնց բանը աջողգնաց ,, ըսելով, անոր մէկալ տարին նորէն պատերազմ բացին Իսրայելացւոց հետ Յափեկ ըսուած դուր դաշտին վրայ ։ Բայց անտեղն ալ Աստուած նորէն ան մարգարէն Աքայաբի խըրկեց ըսաւ որ ինքը չէ թէ միայն լեռներու՝ հապա դաշտերու ալ Աստուած է, ու այնպիսի յաղթութիւն տուաւ Իսրայելացւոց՝ որ մէկ օրուան մէջը ան Ասորիներէն հարիւր հազար հոգի կոտրեցին, ու ողջ մնացածները իրենց քաղաքն որ փախան՝ անոնց վրայ ալ քաղքին պարիսպը փլաւ՝ քսանըեօթը հազար ալ հոն մեռան ։ Ան ատենը Ասորւոց թագաւորն ալ մէկ գաղտուկ տեղ մը փախստական եղած, իրեն իշխանները՝ խոնարհութեամբ վրանին քուրձ հագած ու գլուխնին չուան փաթթած՝ (որ աս յաղթուելու նշան էր) եկան Աքայաբի աղաչեցին, որ թողութիւն տայ թագաւորին՝ իրեն բան չընէ ։ Աքայաբ ալ թողութիւն տալէն ետև, կանչեց մեծարեց անոնց թագաւորը՝ իր քովը հանեց կառքը նստեցուց . երբոր հետոն ալ ուխտ ու դաշինք ընելով՝ անանկ բարեկամութեամբ թողուց որ երթայ ։ Բայց Աստուած աս ըրածին վրայ սրդողելով՝ Աքայաբի մարգարէ մը խրկեց, որ եկաւ մէկ առակով մը երեսը զարկաւ իրեն ծուռ բռնած ճամբան, ու ըսաւ որ՝ “Ան մահապարտ մարդը չմեռցընելուդ և ազատելուդ համար քու կեանքդ անոր տեղը պիտի տաս, ու քու ժողովուրդդ անոր ժողովրդին տեղը պիտոր ջար-

դուի ,, ․ Ինչպէս որ քիչ մը ետև ըսածին պէս կատարուեցաւ ։

Ասկէ ետքը Աքայաբ ու Յեզաբէլ օրէ օր իրենց անօրէնութիւնը և չարութիւնը եւելցընելով՝ աս ալ վրան դրին ։ Նաբովթ ըսուած մէկ մարդ մը կար , որ այգի մը ունէր Աքայաբի պալատին քովը ․ ասոր այգիին աչք տնկեց Աքայաբ՝ որ առնէ իրեն պարտիզին հետ խառնէ՝ մեծցընէ ։ Նաբովթ ատք կուխեր էր չէր ուզեր տալ ․ կ'ըսէր թէ “ Իմ հայրենական ժառանգութիւնս ձեռքէս չեմ հաներ ,, ։ Ան ատենը աս բանիս Ճարը Յեզաբէլ իր վրան առաւ որ հոգայ ․ սուտի սուտ վկաներով զրպարտութիւն (այսինքն իֆտիրա) ընել տուաւ Նաբովթի վրայ , ու քարկոծելով սպաննել տուաւ անմեղ մարդը ․ ու անանկ յափշտակեց Աքայաբ Նաբովթի այգին ։ Բայց աս անօրէնութեանս համար Աստուած խրկեց Եղիա մարգարէն՝ որ Աքայաբի ըսէ թէ “ Ուր որ ան անմեղ Նաբովթին թափած արիւնը շները ու խոզերը լափեցին նէ , անտեղը քու արիւնդ պիտի անանկ լափեն, ու Յեզրայէլ քաղքին պատին տակը Յեզաբէլի մարմինն ալ շները պիտի ուտեն ․ և անկէ ետքը նաև Աքայաբի ցեղն ալ բոլոր պիտի ջնջէ Աստուած , ինչպէս իրմէ առջի նստած չար թագաւորներուն ըրաւ ,, ․ և Աստուծոյ ըսածին պէս շատ չանցաւ՝ ու աս պատիժներս ասանկ կատարուեցաւ ։ Երեք տարիէն ետև Աստուած թող տուաւ որ Աքայաբ Միքիա մարգարէին ըսածը մէկդի ձգէ , ու իրեն սուտ մարգարէներուն խօսքովը նորէն պատերազմ բանայ Ասորիներուն վրայ՝ որ Ռամաթ Գաղայադու ըսուած քաղաքը անոնց ձեռքէն առնէ ։ Նու ան պատերազմին մէջը Աքայաբ չա-

րաչար վիրաւորուած որ մեռաւ, իրեն նստած կառքն ալ որ արիւնլուայ եղեր էր՝ Սամարիա քաղաքը ան Նաբովթի այգիին տեղը բերած լուալնին՝ շները վրան թափեցան արիւնը կը լզէին: Ետքը Յեզաբէլի պատիժն ալ վրան հասաւ, ինչպէս տեղովը պիտի պատմենք:

ԳԼՈՒԽ ԻԵ.

Ոքոզիայի պատիժը, և Եղիա մարգարէին երկինքը վերանալը:

Ամ աշխարհի 3107: (Դ. Թագ. Ա. Բ. Գ:)

Աքայաբ քսանուերկու տարի թագաւորելէն ու չարաչար մեռնելէն ետքը՝ թագաւոր նստաւ իրեն Ոքոզիա ըսուած տղան, որ ինքն ալ իր հօրը ու մօրը չար ճամբէն դուրս չելաւ. և երկու տարիէն աւելի չթագաւորած՝ ասանկ մեռաւ: Մէկ օր մը ասիկայ յանկարծակի տանը պատուհանէն վար ինկած՝ չարաչար հիւընդցաւ. անոր համար շուտ մը մարդիկ խրկեց Ակկարոն քաղաքը՝ որ հոն Ճանճիկ ըսուած կուռքին հարցընեն իր հիւանդութեանը համար՝ թէ պիտի բժշկուի՞ մի, ի՞նչպէս պիտոր ըլլայ: Ան ժամանակը Աստուծոյ հրամանովը Եղիա մարգարէն աս մարդիկներուն դիմացը հանդիպեցաւ, որ յանդիմանելով իրենց ըսաւ. “Ամօթ ձեզի՝ իբր թէ Իսրայէլացւոց մէջէն Աստուած պակսեր է՝ որ դուք Ակկարոն կ'երթաք որ Ճանճիկ կուռքին հարցընէք. չէ, ատանկ չէ, ըսաւ, հապա այսպէս կը հրամայէ Աստուած, որ Ոքոզիա թագաւորը պառկած տեղէն մէջ մ'ալ պիտոր չելլէ՝

հոն պառկած տեղը պիտի մեռնի „ ։ Երբոր աս բանս լսեց Ոքոզիա Թագաւորը՝ և իմացաւ որ Եղիա Թեզբացին է աս ըսողը, ետևէն յիսուն զինուոր խրկեց իրենց զօրապետովը՝ որ բռնեն իրեն բերեն. գնաց յիսնապետը Եղիան գտաւ՝ ու ըսաւ. " Ով մարդ Աստուծոյ, Թագաւորը կը հրամմէ որ ելլես իրեն գաս „. Եղիա ալ ըսաւ. " Թէ որ ես մարդ Աստուծոյ եմ նէ, հիմա երկինքէն կրակ կ՚իջնայ՝ քեզ քու յիսունովդ կ՚երէ կը լափէ „. ու անանկ եղաւ, ըսածին պէս հոն տեղը կրակը ինջաւ զիրենք էրեց. ետևէն նորէն ուրիշ յիսուն ալ խրկեց Թագաւորը, ու անոնց վրայ ալ առջիններուն փորձանքը եկաւ ։ Անկեց ետքը մէկ յիսնապետ մըն ալ խրկեց իր յիսունովը. որ ասիկայ իրմէ առջիններուն օրինակը տեսնելով՝ եկաւ խոնարհութեամբ Եղիայի առջևը չոքելով աղաչեց որ իրեն խնայէ՝ այնպիսի պատիժ չտայ ։ Ան ատենը Եղիա Աստուծոյ հրամանովը՝ հետը ելաւ Թագաւորին գնաց, ու համարձակ երեսն 'ի վեր յանդիմանեց իրեն կռապաշտութիւնը. ետքը ըսաւ թէ " Դուն պիտոր մեռնիս „. և անոր վրայ շատ չանցաւ՝ մեռաւ Ոքոզիան ։

Ետևէն ինքը որդի չունենալով, իր Յովրամ ըսուած եղբայրը Թագաւոր նստաւ՝ տասուերկու տարի. ասիկայ թէպէտ իր հօրը ու մօրը չար ճամբէն քիչ մը դուրս էր, բայց Յերոբովամի մեղքէն ազատ չեղաւ, ան երկու հորթերը պաշտելը չթողուց ։

Աոր օրը կամեցաւ Աստուած՝ որ Եղիա մարգարէն ողջ ողջ աշխարհքէս վերցընէ, ու յայտնեց Եղիայի. ան ալ կ՚ուզէր աս բանս գաղտուկ պահել, որ մարդ չիմանայ ։ Բայց Եղիսէն

Եղիային սիրելի աշակերտը՝ աս բանիս կռահ երթալով՝ ուր որ Եղիան կ'երթար կ'առանձնանար, ան ալ քովէն չէր զատուեր: Ետքը տեսնելով Եղիա որ ճար չկայ քովէն չբաժնուիր, Եղիսէն իր հետը առաւ, ու գնաց հրաշքով Յորդանան գետը պատռեց, մէջէն քալելով մէկալ գլին որ անցան, ալ յայտնեց Եղիսէի թէ “Ես պիտի աշխարհքէս վերնամ երթամ. ուստի ինչ որ, ըսաւ, կ'ուզես նէ՝ խնդրէ ինծմէն որ քեզի տամ”: Եղիսէն ալ ըսաւ թէ՝ “Քու կրկին հոգիդ իմ վրաս ըլլայ”, (այսինքն անոր մարգարէութիւնը և հրաշագործութիւնը. կամ կրկին (այսինքն երկու խաթ) զօրութիւնդ): Եղիա ալ պատասխան տուաւ թէ՝ “Դժուար բան է ուզածդ. բայց այսու ամենայնիւ թէ որ երկինքը ելլելս տեսնես նէ, թող անանկ ըլլայ”: Երբոր աս բաները մէկմէկու հետ խօսելով կ'երթային, մէյ մըն ալ յանկարծակի հրեղէն կառքեր կրակ կտրած ձիերով եկան իրենց երկուքին մէջը մտան, ու Եղիա մարգարէն առին յափշտակեցին դէպ 'ի վեր երկինքը կը տանէին: Ան որ տեսաւ Եղիսէն՝ սկսաւ ետեւէն կանչել. “Հա՛յր իմ, հա՛յր իմ, ո՞ւր կը թողուս կ'երթաս՝ որ Իսրայելացւոց կառքը ու կառավարն ալ դուն էիր”: Անանկ տրտմութեամբ Եղիսէն վրայի լաթերը պատռեց, ու Եղիային վերարկուն ձեռքը առած՝ (որ Եղիան վերէն իր վրայ ձգեր էր, ինչպէս կ'ըսեն՝ նշան, թէ անոր ուզած խնդիրքը կը կատարէ) եկաւ զանիկայ Յորդանան գետին վրայ զարնելով՝ մէջէն երկուք բաժնեց ջուրը, ու նորէն ասդին անցաւ:

ԳԼՈՒԽ ԻԶ.

Եղիսէ մարգարէին հրաշագործութիւնները ։

Ամ աշխարհի 3209 ։ (Դ. Թագ. Բ. Դ. Ե. Զ. Է ։)

Երբոր Եղիայէն դարձաւ՝ Երիքով քաղաքը եկաւ Եղիսէն, քաղքին մարդիկը իրեն եկան, կը գանգըտէին իրենց երկրին անբերութեանը (այսինքն խռաճութեանը) համար, որ լեղի ու անշահ ջրերէն առաջ կու գար. Եղիսէ ալ գնաց ան ջրերուն բխած տեղը աղ ձգեց, որ անով Երիքովի ջրերը անուշցան, ու երկիրը պտղաբեր եղաւ ։

Ասկէց ետև Եղիսէ երբոր Երիքովէն ելեր Բեթէլ կ'երթար, ճամբան մանր տղաքներ իրեն առջևը ելան՝ զինքը ծաղր ընելով կ'ըսէին. “Ե՛լ կնտակ, ե՛լ կնտակ„ (այսինքն տաղ գլուխ). Եղիսէն ալ զանոնք անիծելուն պէս՝ անտեղը մօտ անտառէն (այսինքն օրմանէն) երկու արջ փրթան վրանին՝ ու պատառ պատառ ըրին ան տղաքները, որ քառասուներկու հոգի էին ։

Մէկ օր մըն ալ բարեպաշտ որբևարի կնիկ մը եկաւ Եղիսէին առջևը ինկաւ, ու լալով իր խեղճութիւնը կը պատմէր թէ՝ այնչափ աղքատութեան մէջ ինկեր է որ, իրեն պարտքնատէրը եկեր երկու զաւակն ալ քաշելտանիլ կ'ուզէ կոր իր պարտքին տեղը ։ Եղիսէն ալ իրեն հարցուց թէ “Տունդ բան մը չմնա՞ց մի„. կնիկն ալ ըսաւ որ՝ “Ա՛լ ամենևին բան մը չկայ, միայն ամանով քիչ մը եղ մնաց„ ։ Եղիսէ հրամայեց ի-

րեն որ երթայ իր դրացիներէն փոխ պարապ ամաններ ուզէ՝ որչափ որ կրնայ, ու տղոցը հետ իր տունը մտած՝ ան եղովը ան ամանները լեցընէ ։ Գնաց անանկ ըրաւ կնիկը, ու հրաշքով ան քիչ մը եղը շատ ամաններ լեցուց, անանկ որ՝ անոնցմէ աւելի ալ ամաններ գտնէր նէ՝ անոնք ալ կը լեցուէին ։ Ետքը այնչափ եղը ծախելով՝ իր պարտքէն խալըսեցաւ ։

Ատենով Եղիսէի պէտք եղաւ որ շատ անգամ Սունամ ըսուած քաղաքը երթայ. և հոն մէկ բարեպաշտ ամուլ կնիկ մը իր երկանը հրամանովը սիրով պատուով իր տունը կ՚առնէր կ՚ընդունէր մարգարէն ։ Եղիսէ ուզելով որ ասոր բարի սրտին հատուցումը ընէ, Աստուածմէ խընդրեց, որ անոր զաւակ մը եղաւ. և աս տղաս մեծնալէն ետքը՝ յանկարծ որ ինկաւ մեռաւ, Եղիսէն աղօթքով ողջնցուց տղան, ու կենդանի մօրը ձեռքը տուաւ ։

Նաև ասոնցմէ 'ի զատ ուրիշ հրաշագործութիւններ ալ ըրաւ Եղիսէ մարգարէն. որ գլխաւորներէն մէկը եղաւ Նէեմանի բժշկութիւնը ։ Աս Նէեման ըսածս Ասորւոց Թագաւորին զօրապետն էր, որ շատոնցմէ բորոտութեան ախտով կը տանջուէր. ասիկայ լսելով որ Իսրայելացւոց երկիրը մէկ հրաշագործ մարգարէ մը կայ, իր Թագաւորին հրամանով ու թղթովը հետը շատ ստակ և ուրիշ պարգևներ առած՝ եկաւ Իսրայելացւոց Յովրամ Թագաւորին առջևը ելաւ, թուղթը իրեն տուաւ, որ մէջը գրած էր թէ՝ “ Ահա իմ Նէեման ծառաս քեզի կը խրկեմ, որ բորոտութենէն բժշկես զինքը ” ։ Երբոր աս տեսաւ Իսրայելացւոց Թագաւորը, սիրտը դող ելաւ վախցաւ թէ՝ աս մէկ վարպետութիւն մըն

է, որ իրեն վրայ Սուրիոյ Թագաւորը առիթ կը փնտռէ՝ որ պատերազմ բանայ. ուստի ըսաւ թէ՝ "Ես Աստուած եմ մի, որ մարդ սպաննեմ կամ բժշկեմ": Եղածը աս բանս բերնէ բերան անցնելով՝ Եղիսէի ականջը որ հասաւ, Եղիսէ խրկեց Թագաւորին ըսաւ թէ՝ "Ի՞նչ սոսկացեր կը վախնաս. թող քովս գայ Նեեման, ու ինքն ալ գիտնայ որ Իսրայելացւոց մէջը մարգարէ մարդ կայ": Նեեման ալ իր ձիերովը ու կառքերովը երբոր Եղիսէի դրան առջեւը եկաւ, Եղիսէն չերեւցաւ իրեն, հապա խրկեց ուրիշի բերնով իրեն ըսաւ որ երթայ Յորդանան գետը, ու հօն եօթը անգամ մտնայ լուացուի՝ որ բժշկուի: Աս որ լսեց Նեեման, Եղիսէի վրայ բարկանալով՝ "Ես, ըսաւ, կը կարծէի թէ աս մարդս պիտոր ելլէ ձեռքը վրաս դնէ, ու իր Աստուծոյն կարդացմունքներ ընելով զիս բժշկէ. մեր Դամասկոսի գետերը Իսրայելացւոց ջրերէն աղէկ չե՞ն մի, ըսաւ, որ ես հօն չերթամ լուացուիմ ու անով բժշկուիմ": Երբոր Նեեման սանկ սրդողած թօթվեց Եղիսէն՝ ու կ'ուզէր որ ալ ետ դառնայ երթայ, իր ծառաները նորէն մէջ մտան յորդորեցին զինքը՝ թէ մարգարէին ըսածը թեթեւ բան մըն է, թող փորձելու համար ընէ: Ան ատենը Նեեման ալ Յորդանան գետը գնաց, ու Եղիսէի առաջարկածին պէս հօն եօթը հեղ որ լուացուեցաւ՝ այնպէս կատարեալ բժըշկուեցաւ, որ վրայի միսը մէկ մատղաշ տղի մը մարմին դարձաւ:

Աս հրաշքս որ եղաւ, Նեեման ելաւ նորէն Եղիսէին քովը եկաւ, ու շնորհակալութեամբ փառք տալով Աստուծոյ կ'ըսէր որ՝ "Հիմա կը հաւատամ թէ աշխարհքիս վրայ ալ ուրիշ Աս-

տուած չկայ՝ Իսրայելացւոց երկրի Աստուածէն ՚ի զատ„ . և իր բժշկութեանը համար երախտագիտութիւն ցուցընելով՝ ան հետը բերած ընծաներէն հանեց որ Եղիսէի տայ . բայց Եղիսէն ամենևին բան մը չուզեց առնել ։ Ան ատենը Նէեման ալ կատարեալ դառնալով աստուածապաշտ ըլլալով՝ բարի հաւատքով Եղիսէէն խնդրեց որ՝ երկու ջորիի բեռ Իսրայելացւոց երկրէն հող վերցընէ առնէ հետը իր երկիրը տանի, որ անոր վրայ՝ իբր թէ սուրբ երկրի վրայ կեցած՝ Ճշմարիտ Աստուծոյ իր աղօթքը ու բարեպաշտութիւնը ընէ ։

Բայց մէկ զարմանալի դիպուած մ'ալ պատահեցաւ . աս Նէեմանի կեցիք բարով ընելու երթալու ատենը՝ Եղիսէն մէկ փոքրաւոր մը ունէր Գէեզի անունով, ասոր դժուարը եկաւ թէ ինչո՞ւ Եղիսէ Նէեմանէն բան մը չառաւ՝ որ մարդը սիրով հաներ կու տար կոր . ուստի ինքը ետևէն վազեց գնաց Նէեմանի հասաւ, իրեն սուտ ըսաւ թէ՝ "Վարդապետս զիս քեզի խըրկեց որ՝ բերած ընծաներէդ մէկ տաղանդ մը արծաթ, ու երկու ձեռք հագնելու լաթ տաս, որ երկու աղքատ մարդիկներու պիտի տամ, որ խիստ կարօտութեան մէջ են„ ։ Նէեման ալ սիրով յօժարութեամբ հանեց իրեք տաղանդ արծաթ երկու պարկի (կամ չուվալի) մէջ լեցընել տուաւ և ան հագուստներն ալ մէյտեղ՝ ծառաներուն կռնակը տուաւ՝ Գէեզիին հետը ճամբեց ։ Իրիկուան դէմ մթով մարդ չտեսած՝ Գէեզին աս բաները գաղտուկ տունը առաւ խոթեց պահեց . և մարդու բան չըսած, ատենն որ եղաւ՝ կեղծաւորութեամբ երբոր Եղիսէին առջևը ելաւ որ իր ծառայութիւնը ընէ, Եղիսէն դար-

ձաւ իրեն հարցուց թէ՝ “Ուսկէ՞ց կու գաս կոր”. ան ալ ըսաւ. “Ծառադ հոս էի, տեղ մը չեմ գացեր”: Ա՛ն ատենը Եղիսէն սրդողելով երեսը տուաւ ըսաւ. “Գիտես թէ իմ հոգիս հոն չէ՞ր մի՝ երբոր Նեեման արծաթները ու հագուստները հաներ քեզի կու տար, որ դուն անով գետիններ այգիներ ու կենդանիներ առնես, մեծնաս ծառաներու տէր ըլլաս. անոր համար քեզի կ'ըսեմ որ Նեեմանի բորը քու վրադ և քու զաւակներուդ վրայ անցնի”: Ու Եղիսէի ըսածին պէս տեղը շուտ մը ձիւնի պէս Գեհեզիին վրայ բորը դուրս տուաւ:

Ասկէ ետքը Ասորւոց Թագաւորը նորէն պատերազմ ուզեց բանալ Իսրայելացւոց հետ, ու կը նայէր որ գաղտուկ վարպետ ճամբաներով Իսրայելացւոց վրան ելլէ յաղթէ. բայց քանի անգամ որ կ'ընէր՝ չէր յաջողեր. ինչու որ՝ Եղիսէ մարգարէն անոր ըրածը կ'իմանար՝ Իսրայելացւոց Թագաւորին կը յայտնէր, որ ան ալ զգաստ կենալով փուճ կ'ըլլար Թշնամիին բռնած ճամբան: Աս բանիս վրայ Ասորւոց Թագաւորը կը զարմանար, թէ ի՞նչպէս կ'իմանայ Իսրայելացւոց Թագաւորը: Ետքը երբոր ետեւէ ինկաւ գիտցաւ որ՝ Եղիսէ մարգարէն է պատճառը, վրան զօրքեր խաւրեց՝ որ երթան Դովթայիմ քաղաքէն բռնեն իրեն բերեն: Երբոր աս զօրքերս եկան քաղաքը պաշարեցին, Եղիսէին փոքրաւորը ահով դողով վազեց իրեն քովը՝ ըսաւ. “Տէր, մեր բանը ի՞նչպէս կ'ըլլայ”: Եղիսէ ալ անոր սիրտ տուաւ թէ՝ “Մի՛ վախնար, մեր հետի եղածները, ըսաւ, անոնցմէ շատ են”, ու խնդրեց Աստուծմէ որ տղին աչքը բանայ որ տեսնէ. ան ալ հրաշքով տեսաւ որ բոլոր լեռը

ձիաւոր զօրքերով ու հրեղէն կառքերով թըշ-
նամիներուն դէմը կեցած՝ Եղիսէն կը պահպա-
նէին ։ Ետքը երբոր թշնամիներուն զօրքը ե-
կան Եղիսէի մօտեցան որ բռնեն, աղօթքով
անանկ կուրցուց զանոնք, որ առանց ճանչցուե-
լու ինքը ըսաւ անոնց թէ՝ "Եկէք ան ձեր
փնտռած մարդուն քով ձեզ տանիմ,,. և ա-
նանկ առջևնին ինկած Սամարիա քաղաքը բե-
րաւ. ու հոն աչուընին բացաւ, տեսան որ իրենց
թշնամիներուն թագաւորական քաղքին մէջը
գերի բռնուած են ։ Յովրամ Իսրայելացւոց
թագաւորը աս բանս որ տեսաւ՝ հարցուց Ե-
ղիսէի թէ "Օ ասոնք ջարդեմ սպաննեմ մի,,։
Եղիսէ ալ իրեն ըսաւ թէ՝ "Անոնք որ քու
թրովդ չես բռնած, իրաւունք չունիս մեռցընե-
լու. հապա կերցուր խմցուր զիրենք, ու իրենց
տիրոջը քովը ճամբէ,,. ան ալ այնպէս ըրաւ ։

Ետև շատ չանցաւ որ՝ Ասորւոց թագաւորը
նորէն եկաւ Սամարիա քաղաքը պաշարեց, ու
այնպէս նեղը ձգեց, որ բոլորովին կերակուրնին
հատած՝ սաստիկ սովէն ինչ որ կը գտնէին նէ
կ՚ուտէին. անանկ որ՝ մէկ օր մը Յովրամ թա-
գաւորը յուսահատած քաղքին պարիսպին վրայ
ելած որ կը պտըտէր, վարէն մէկ կնիկ մը իրեն
կանչեց ըսաւ թէ՝ "Թագաւոր, օգնէ ինծի,,,
ու սկսաւ մէկ ուրիշ կնկան մը վրայ պատմել
թէ՝ "Աս կնիկս ինծի ըսաւ որ՝ "Քու տղադ բեր
որ այսօր ուտենք, ու իմս վաղը կ՚ուտենք. ուս-
տի իմ տղաս եփեցինք կերանք, և մէկալ օրն որ
կարգը իր տղին եկաւ, պահեց խաբեց զիս,,։
Աս բանս որ լսեց թագաւորը՝ Եղիսէին վրայ
կատղած կրակ կտրեցաւ, (իբր թէ անիկայ այն-
չափ հրաշքներ կ՚ընէ՝ ու աս նեղութեանս ճարը

չհոգար կոր) , երդում ըրաւ որ Անոր գլուխը վրայէն կ'առնեմ, զինքը կը մեռցնեմ ։ Ասանկ սպառնալիքով երբոր անոր մարդ խրկեց՝ ետքը ինքն ալ ետեւէն գնաց Եղիսէի առջեւը ելաւ , եւ աս բաներուս վրայ յուսահատած կը խօսէր , Եղիսէն մէկէն իրեն պատասխան տուաւ թէ՝ “ Աստուած ասանկ կ'ըսէ որ՝ վաղուան օրը աս ատենս այնպէս առատութիւն պիտոր ըլլայ , որ մէկ գրիւ (կամ քիլէ) բարակ ալիւրը՝ մէկ սիկղ (իբր կէս զուռուշ) պիտի ընէ „ ։ Թագաւորին իշխաններուն մէկը ան ժամանակը դարձաւ իրեն ըսաւ թէ “ Երկինքէն ալիւրը անձրեւի պէս մի պիտի գայ , որ աս ըսածդ ըլլայ „ ։ Եղիսէ ալ իրեն պատասխան տուաւ որ՝ “ Աս բանս դուն աչքովդ պիտոր տեսնես՝ ու անկէց չուտես „ ․ ու Եղիսէին ըսածը այսպէս կատարուեցաւ ։

Չորս հոգի իսրայելացի՝ բորոտութեան պատճառով Սամարիայի քաղքէն դուրս կը կենային ․ ասոնք ալ ան սաստիկ սովէն ճարերնին հատած , յուսահատութեամբ՝ ան առտուն կանուխ մութուն ելան թշնամիներուն բանակը գացին , որ թէ չսպաննեն զիրենք՝ գոնէ ուտելու բան մը ձեռք ձգեն որ ապրին ․ եւ անոնց բանակին մէջը վեր վար պտըտին տեսնեն որ մարդ մարդաձայն չկայ ․ պատճառն որ ան գիշերը Աստուած անոնց մէջը մէկ սաստիկ ահ մը ձգեր էր , իրենց հեռուանց զօրքերու ձիաւորներու ձայներ լսել տալով ․ անանկ որ՝ կարծելով թէ Իսրայելացիք ուրիշ թագաւորներու հետ մէկ եղած վրանին կը հասնին կոր , վախերնէն ամէն բաներնին հոն թողած՝ արտորնօք փախեր էին ։ Աստի աս բորոտները երբոր ասանկ ամէն բարիքով լեցուն գտան բանակը , ան տեղը նստան աղէկ մը կերան

խմեցին, ու արծաթով ոսկիով լեցուած՝ եկան Սամարիա քաղքին պահապաններուն աւետիս տուին աս բանս ։ Թագաւորն ալ լսելով՝ առջի բերանը կարծեց թէ թշնամիները խաբեբայութեամբ ետ քաշուած ըլլան . բայց ետև երբոր մարդիկ խրկեց՝ նշաններէն իմացաւ որ՝ անանկ լեղապատառ փախեր են, որ ճամբուն վրայ ալ լաթերնին և ուրիշ բաներնին թողուցեր են, անկէց ետև՝ ալ բոլոր քաղաքը ելան թշնամիներուն բանակին վրայ վազեցին, ու ժողվող ժողվողի անանկ լեցուեցան անոնց թողած բարիքներովը, որ Եղիսէի ըսածին պէս ցորենը ու գարին ոչինչ գնով կը ծախուէր ։ Նաև աս շփոթութեանս մէջը ան վերի ըսած թերեհաւատ իշխանն ալ, որ քաղքին դուռը թագաւորը զինքը վերակեցու դրեր էր՝ որ ժողովրդոց աղմուկը կարգաւորէ, անտեղը ան բազմութեան ելլողին մտնողին ոտքին տակը ինկաւ մեռաւ, ինչպէս որ Եղիսէ մարգարէացեր էր ։ — Ասոնցմէ 'ի զատ ուրիշ հրաշքներ ալ ըրաւ Եղիսէ մարգարէն, ինչուան իր վախճանելէն ետքն ալ ։ Որ երբոր Յովաս թագաւորին օրերը մեռաւ ու թաղուեցաւ, անկէց մէկ տարիէն ետև մէկ մեռել մը որ գերեզմանները թաղելու տարեր էին, աս թաղողներուն վրայ աւազակներ հասան . անոնք ալ վախերնէն շուտ մը մեռելը հոն Եղիսէի գերեզմանը ձգելուն պէս՝ մեռելը ողջնցաւ ոտքի վրայ ելաւ կայնեցաւ ։

ԳԼՈՒԽ ԻԷ․

Յէու Աքաաբի ցեղը կը ջնջէ՝ ինքը կը թագաւորէ, և անոր ետեւէն եկած Իսրայելացւոց թագաւորները:

Ամ աշխարհի 3120 : (Դ․ Թագ․ Թ․ Ժ․ ԺԲ․ ԺԳ․ ԺԴ․ :)

Նորէն Ասորւոց հետ պատերազմ որ բացին Իսրայելացիք, ու Յովրամ թագաւորը աս պատերազմին մէջը վիրաւորուած երբոր Յեզրայէլ ըսուած քաղաքը բերին՝ որ հոն իրեն պէտ ընեն, ան ատենը Աստուծոյ հրամանովը Եղիսէն իր աշակերտներուն մէկը Ռամովթ Գաղայադ խրկեց, որ հոն Յէու ըսուած իշխանը Իսրայելացւոց վրայ թագաւոր օծէ, որ Աքաաբի տանը վրայ շատոնցմէ Աստուծոյ սպառնացած պատիժը կատարէ: Յէուն ալ թագաւոր եղածին պէս զօրքը ժողվեց՝ շուտ մը ելաւ Յեզրայէլ քաղաքը Յովրամ թագաւորին վրայ գնաց. Յովրամ որ փախչել կ'ուզէր, Յէուն ետեւէն հասաւ՝ նետով զինքը հոնտեղը սպաննեց, և անոր մարմինը Նաբովթի այգին (որ ան տեղուանքը կ'ըլլար) ձգել տուաւ. որ ասով Եղիա մարգարէին խօսքը կատարուեցաւ: Ետքը դարձաւ Յէու Յեզրայէլ քաղաքն որ պիտի մտնէր, տեսաւ որ Յեզաբէլ հագուած կապուած աչուըները ծարիր (այսինքն սուրմէ) քաշած՝ աղուորցած՝ անանկ իր պալատին պատուհանը կեցած իրեն խօսք կը նետէր. "Բարի եկար, կ'ըսէր, Զամբրի տիրասպան", իբր թէ Յէուն ալ Զամբրին պէս իր տէրը սպաններ՝ անոր թագաւորութիւնը ինքը յափշտակեր էր, ինչպէս որ վե-

րը պատմեցինք ։ Յէուն ալ հրամայեց Յեզաբելի քովը եղած երկու ներքինիներուն՝ որ բըռնեն զինքը անկէց վար ձգեն ․ ու ձգածին պէս՝ անանկ կտոր կտոր ջախջախեցաւ՝ և ձիերու ոտքի տակ ինկած կորսուեցաւ․ Յեզաբելի մարմինը՝ որ ետքը թաղելու համար ճորով միայն գըլխուն գագաթը ու ձեռաց թաթերը գտան, ինչպէս Եղիա մարգարէին բերնովը աս պատիժս ալ ըսեր էր Աստուած ։ Անկէ ետքը Յէու բռնեց ջարդել տուաւ Աքայաբի մնացած մէկալ եօթանասուն որդիքը ․ նաև ճամբով մը խաբեց՝ բոլոր Բահաղ կուռքին քուրմերը մէկտեղ իր տաճարին մէջը ժողվել տուաւ , բռնեց զամէնքը թըրէ անցուց , ու Բահաղի արձանը էրեց , անոր տաճարը կործանեց , ոտից ճամբայ շինեց ։ Աս Յէու թագաւորին ըրած նախանձայուզութեանը՝ Աստուած վարձք տուաւ որ չորս պորտ իրեն զաւկէն թագաւոր նստի ։ Թէպէտ Յէու այսպիսի գովելի բան ըրաւ , որ Աքայաբի կռապաշտ ցեղը բոլորովին աշխարհքէս ջնջեց վերուց , բայց ինքն ալ Յերոբովամի որդւոյ Նաբատայ մեղքէն ետ չկեցաւ՝ անոր դրած հորթերը պաշտելը չվերցուց ․ անոր համար Աստուած ալ իրեն պատիժ՝ նորէն Ասորւոց Ազայէլ թագաւորը Իսրայելացւոց վրայ հանեց , որ իրենցմէ շատ տեղուանք առաւ ու չարչարեց զիրենք ։

Յէու քսանըութը տարի թագաւորելէն ետքը որ մեռաւ , ետևէն իրեն Յովաքազ ըսուած որդին նստաւ տասնըեօթը տարի ․ որ ինքն ալ ան Յերոբովամի կռապաշտութիւնը չվերցուց ․ և ան պատճառովը Աստուած ալ Իսրայելացիները երեսէ ձգեց , որ ուժերնին գնաց՝ ու Ասորիները իրենց երկիրները եկան տիրապետեցին ։

Յովաքազի ետեւէն թագաւորութիւնը առաւ իրեն որդին Յովասը : Ան ատենը Եղիսէ մարգարէն որ հիւանդցեր մեռնելու մօտ էր, քովը գնաց Յովաս թագաւորը, ու սկսաւ առջեւը լալով ըսել թէ՝ « Դուն որ մեռնիս նէ, Իսրայելացւոց բանը ինչ պիտի ըլլայ » : Եղիսէն ալ իրեն հրամայեց որ՝ աղեղը (այսինքն օք եայը) ձեռքը առնէ, ու իր ձեռքը անոր ձեռքին վրան դրած՝ ըսաւ որ պատուհանէն դուրս դէպ'ի Ասորւոց երկիրը շտկէ նետէ, որ աս նշան ըլլայ Ասորիները կոտրելու : Թագաւորն ալ ասանկ իրեք հեղ նետելէն ետեւ կանկ որ առաւ, ան ատենը Եղիսէն ցաւեցաւ՝ « Ամա ափսոս, ըսաւ, որ միայն իրեք անգամ պիտի Ասորիները ջարդես. չէ նէ՝ հինգ կամ վեց հեղ նետած որ ըլլայիր, բոլորովին կը ջնջէիր զանոնք » : Եղիսէի ըսածին պէս Յովաս ալ իրեք անգամ յաղթութիւն ընելով Ասորւոց դէմ, իր հօրը ատենը Իսրայելացւոց կորսնցուցած քաղքըները նորէն ետ առաւ : Ետքը Ամասիա ըսուած Յուդայի ցեղին թագաւորն ալ՝ երբոր հպարտութեամբ Իսրայելացւոց վրայ պատերազմ բացաւ, Յովասն ալ յաղթեց՝ զինքը պատերազմին մէջը բռնեց, ինչուան Երուսաղէմ գնաց առաւ, եւ անկէց շատ կողոպուտ վերցուց Սամարիա բերաւ : Ասիկայ ալ տասուերկու տարի թագաւորելէն ետեւ որ մեռաւ, տեղը իր տղան նստաւ Յերոբովամ Բ ըսուած, որ քառասունըմէկ տարի թագաւորութիւն քշեց : Ասոր ետեւէն իրեն որդին նստաւ Զաքարիա անունով. ասիկայ Յեու թագաւորին ցեղին պինտ ետքինը եղաւ, որ միայն վեց ամիս թագաւորութիւն ըրաւ :

Աս չորսն ալ առջի Յերոբովամ թագաւորին

կռապաշտութեան ճամբան գացին . անոր համար Աստուծոյ պատիժն ալ վրանէն պակաս չեղաւ . անանկ որ ան ետքի Զաքարիային վրան ելաւ Սեղղում ըսուած մէկ մը՝ սպաննեց զանիկայ, ինքը անոր տեղը մէկ ամիս մը չափ թագաւոր նստաւ : Ետև Սեղղումի վրայ ալ ելաւ մէկ աւելի զօրաւոր մարդ մը՝ Մանայեմ անունով, ու Սեղղումը սպաննեց՝ ինքը թագաւորութիւնը առաւ : Ասիկայ՝ Թերսա ըսուած Իսրայէլացւոց քաղքըներուն մէկը որ իրեն դէմ կեցաւ, երբոր վրան գնաց առաւ նէ՝ շատ անողորմութիւններ ըրաւ անտեղը : Ետքը ծանր տուրքեր ձգեց Իսրայէլացւոց ժողովուրդին վրայ, ու տարաւ Փուա ըսուած Ասորեստանի թագաւորին տուաւ՝ որ ձեռքէն խալըսի վրայէն երթայ, և իրեն կանանք կենայ : Ան Մանայեմն ալ տասը տարի կռապաշտութեամբ թագաւորելէն ետև մեռաւ նէ՝ իր տղան անցաւ տեղը, Փակէէ ըսուած . և անոր ալ թագաւորութեանը տասը տարին որ եղաւ, իրեն իշխաններուն մէկը՝ որ Փակէէ որդի Ռոմմելայ կ՚ըսուէր, ուրիշ ուժով մարդիկներու հետ խօսք դրած՝ ելաւ մեռուց թագաւորը, ինքը յափշտակեց տէրութիւնը : Ան ալ իրմէ առջիններէն վար չմնաց կռապաշտութեան և ուրիշ անօրէնութեանց կողմանէ . ուստի ասոր օրերը եկաւ Թագղաթփաղասար ըսուած Ասորեստանի մեծ թագաւորը ու Իսրայէլացւոց շատ տեղուանքը առաւ տիրապետեց, և անոնցմէ շատ գերի քշեց՝ Ասորեստան տարաւ :

Ետքը Փակէի թագաւորութեանը քսաներորդ տարին՝ մէկ ուրիշ մը ելաւ Ովսէէ որդի Ելայի ըսուած, որ Փակէէն սպաննեց՝ ինքը յափշտակեց տէրութիւնը, և աս՝ Իսրայէլացւոց

Թագաւորներուն վերջինը եղաւ ։ Ինչու որ՝ աս Ովսէէ Թագաւորը ինքը հարկատու ըլլալով Ասսորեստանի Թագաւորին, խօսք դրաւ Եգիպտացւոց Թագաւորին հետ, որ իրեն օգնէ՝ ու անո մէկալին տակէն ելլէ ։ Անոր համար Ովսէի Թագաւորութեան եօթներորդ տարին՝ եկաւ Սաղմանասար Ասորեստանի Թագաւորը, և իրեք տարի Սամարիա քաղաքը պաշարելէն ետքը՝ մտաւ առաւ, ու բոլոր Իսրայելացւոց տասը ցեղին երկիրներն ալ տիրապետելով՝ Ովսէէ Թագաւորը շղթաներով կապած Իսրայելացւոց հետը Ասրեստան գերի տարաւ ։ Եւ անոնց տեղը՝ Ասրեստանէն և ուրիշ երկիրներէն աստիէն անդիէն մարդիկ ժողված՝ բերաւ Սամարիայի կողմերը բնակեցուց. որ ասոնք ետքը մէկ զատ ազգի մը պէս եղած՝ Սամարացիք ըսուեցան ։ Առջի բերանն որ աս կռապաշտ մարդիկը եկան, Աստուած իրենց պատիժ խրկեց, որ առիւծներ վրանին կու գային՝ շատ մարդ կը մեռցընէին. իրենք ալ Ասսորդան Թագաւորին ասանկ հասկցուցին բանը՝ Թէ ան երկրին աստուծոյն օրէնքը չգիտնալով՝ կը պատժուին կոր ։ Ան ատենը Թագաւորն ալ՝ Իսրայելացւոց բռնած գերի տարած քահանաներէն մէկը խրկեց իրենց, որ եկաւ Բեթէլ քաղաքը նստաւ, ու մովսիսական օրէնքները անոնց կը սորվեցընէր ։ Սամարացիներն ալ զան ընդունեցան, բայց իրենց ունեցած կուռքերն ալ ձեռքէ չթողուցին. անանկ որ՝ Աստուծմէ ալ կը վախնային, ու իրենց կռապաշտութիւնն ալ կ՚ընէին ։

Այսպիսի կերպով վերջացաւ Իսրայելացւոց տասը ցեղին Թագաւորութիւնը, որ երկու հարիւր յիսուն տարիի չափ դիմացաւ, առջի Յերո-

բովամէն սկսած՝ ինչուան աս ետքի Ովսէէ ըսուածը, որ տասնըիններորդ թագաւոր եղաւ ։ Աս բոլոր Իսրայելացւոց թագաւորները մէկ քան զմէկ չարանալով՝ և կռապաշտութիւն ընելով՝ ներքևի եղած ժողովուրդն ալ իրենց չար օրինակով գլխէ հանեցին․ այնքան որ՝ մեղքերնուն չափը լցուելով՝ Աստուած ալ ձեռուընէն առաւ թագաւորութիւննին, ու երեսէ ձգեց թողուց՝ որ երթան գերի ծառայ ըլլան ան թագաւորներուն և ազգերուն, որ անոնց կռապաշտութեանը ետևէն ինկեր չէին զատուեր, ու ամենևին չէին մտեր այնչափ սուրբ մարգարէից խրատներուն, որ մէկմէկու ետևէ Աստուած իրենց կը խրկեր՝ որ մտիկ ընեն դարձ գան ։ Ու թէպէտ Յուդայի ցեղին մէջն ալ պակաս չեղաւ կռապաշտութիւնը և չար թագաւորները, բայց բարիներ ալ գտնուեցան՝ որ աստուածապաշտութիւնը ձեռքէ չթողուցին, որ անով քիչ մը աւելի քշեց իրենց տէրութիւնը․ ինչպէս ալ հիմա պիտի դառնանք անոնց վրայ պատմենք ։

ԳԼՈՒԽ ԻԲ․

Յուդայի ցեղին թագաւորները՝ Ռոբովամէ սկսած ինչուան Յովրամ ։

Ամ աշխարհի 3030 ։ (Գ․ Թագ․ ԺԲ․ ԺԵ․ ԻԲ ։ — Գ․ Թագ․ Գ ։ — Բ․ Մնաց․ ԺԲ․ ԺԳ ։)

Իսրայելացւոց տասը ցեղն որ բաժնուեցան՝ ինչպէս վերը պատմեցինք, միայն Յուդայի ու Բենիամինի ցեղին վրայ թագաւոր մնաց Ռոբովամ Սողոմոնի որդին, որ քառասունըմէկ տարուան մարդ էր ։

Ա. Ասիկայ՝ առջի իրեք տարին աստուածպաշտութեամբ աղէկ անցուց. բայց անկէց ետքը իր հօրը չար օրինակին հետեւելով՝ ճամբան փոխեց, անանկ որ Աստուծոյ տաճարը մէկդի թողած՝ կուռքերու տեղուանք շինեց լեռներուն և անտառներուն մէջը, որ ասով իրեն տակը եղած Յուդայի ժողովուրդն ալ գլխէ հանեց: Անոր համար սաստիկ բարկացաւ Աստուած, ու Ռոբովամի թագաւորութեանը հինգերորդ տարին թող տուաւ որ Սուսակիմ Եգիպտացւոց թագաւորը անհամար զօրքով եկաւ իր երկիրները մտաւ՝ մինչուան Երուսաղէմ հասաւ, ու բոլոր տաճարին և թագաւորական պալատին ոսկեղէն ու արծաթեղէն բաները ժողվեց առաւ, և վրանին ալ ծանր տուրքեր դրաւ: Ասոր վրայ քիչ մը խելըընին գլուխնին ժողվեցին՝ Ռոբովամ և իր մեծամեծքը, յայտնի տեսնելով աստուածային բարկութիւնը, որ Սամէաս մարգարէն իրենց առջևը դրաւ. ու ասով Աստուած ալ դադրեցուց պատիժնին, որ թշնամին զիրենք թողուց ելաւ իր տեղը գնաց: Բայց այսու ամենայնիւ Ռոբովամ նորէն իր առջի չար ճամբան դարձաւ բռնեց մինչուան իր մահը, որ տասնըեօթը տարի թագաւորելէն ետև մեռաւ, Երուսաղէմ քաղաքը թաղուեցաւ:

Բ. Աբիաս կամ Աբիու՝ Ռոբովամի քսանըութը որդւոց մէջ հօրը աւելի սիրելի զաւակը, իր ետևէն թագաւորեց. որ ասոր չարութիւնն ալ կռապաշտութեան դիէն՝ իր հօրմէն շատ վար չէր մնար: Եւ որովհետև միշտ թշնամութիւն և ներհակութիւն մը մնացեր էր՝ Յուդայի, ու Իսրայէլի տասը ցեղին մէջը՝ ան Ռոբովամի ատենկու բաժնուելու պատճառովը, աս Աբիայի

և Յերոբովամի Իսրայելացւոց Թագաւորին մէ-
ջը նորէն մէկ մեծ պատերազմ մը բացուեցաւ ։ Աբիայի դիէն Յուդայի զօրքը չորս հարիւր հազար էին, ու Յերոբովամի դիէն Իսրայելացւոց զօրքը՝ ութը հարիւր հազար ։ Երբոր պատերազմ սկսելու եղան, Աբիաս ան ատենը աստուածպաշտութեան կողմը բռնելով՝ ելաւ կանչելով Իսրայելացւոց յորդորանք մը ըրաւ՝ որ նորէն գան Դաւթի Թագաւորութեան ներքևը դառնան, ու զճշմարիտն Աստուած պաշտեն իրեն տաճարին մէջը. և աս ալ ըսաւ. “ Իրաւ որ հիմա դուք մեզմէ շատուոր էք, բայց ձեր օգնականը Յերոբովամի շինած հորթէ սուտ աստուածները ըլլալով, և մեր հետը՝ մեր ճշմարիտ տէր Աստուածը, ինչպէս ձեր բանը պիտի աջողի, որ անանկ դուք Աստուծոյ դէմ ելեր կը պատերազմիք ”։ Աս բանս որ կ՚ըսէր Աբիան, Յերոբովամ անդիէն իր բանակը անանկ կարգաւորեց որ՝ Իսրայելացւոց ետևէն գացին Յուդայի զօրքը մէջերնին առին ։ Ան ատենը Աբիան ալ իր զօրքովը սաստիկ նեղը ինկած՝ սկսան Աստուծոյ աղաղակել օգնութիւն խնդրել. և այնպէս չարաչար մէկմէկու հետ պատերազմելով, քահանաներն ալ Աստուծոյ աղօթք ընելով փողերն որ կը չալէին՝ Աստուած օգնութիւն հասաւ Յուդայի բանակին, որ անտեղը հինգ հարիւր հազար հոգի Իսրայելացիներէն կոտրեցին, (որ մէկ զարնըւելով դեռ այսպիսի մեծ ջարդ աշխարհքիս մէջը լսուած չէ), և մնացած իրեք հարիւր հազարին ետևէն ինկան փախցուցին ցիրուցան ըրին, ու առաջ գացին Իսրայելացւոց երկիրներէն շատ տեղուանք առին ։ Աստուած աս բանս ըրաւ՝ որ իր ամենակարող զօրութիւնը ցուցընէ. բայց ա-

ասով ալ չշահուեցաւ Աբիայի սիրտը՝ որ կռապաշտութիւնը թողու՝ Աստուծոյ դառնայ. անոր համար Աստուած ալ արժանի չտեսաւ որ ինքը իրեք տարիէն աւելի թագաւորութիւն ընէ։

Գ. Ասա Աբիայի որդին իր ետևէն թագաւոր նստաւ։ Առջի բերանը շատ գովելի և բարեպաշտական գործքեր ըրաւ ասիկայ. Ջանաց որ կռապաշտութիւնը բոլորովին վերցնէ իր տէրութենէն, այնքան որ չխնայեց իր Մաաքա ըսուած մօրն ալ, որ կռապաշտութեան մէջ հաստատ կեցեր էր՝ զինքը թագուհիութենէ վար ձգեց։ Ասա՝ իր հօրմէն աւելի զօրքը շատցուց, որ միայն Յուդայի ցեղէն իրեք հարիւր հազար ունէր, ու Բենիամինի ցեղէն՝ երկու հարիւր վաթսուն հազար, բոլորը քաջ պատերազմող զինուորներ։ Զարեհ Եթովպացւոց թագաւորը Ասայի վրան եկաւ հազար հազարով (այսինքն միլիոն մը զօրքով) ու իրեք հարիւր պատերազմական կառքեքով. Ասա ալ Աստուծոյ օգնութիւնը խնդրելով՝ անոր դէմը ելաւ, ու մէկէն սաստիկ ջարդ մը տալով՝ աւրեց ցիրուցան ըրաւ զանոնք, և աւրիշ շատ կողոպուտներէն 'ի զատ՝ եօթը հարիւր կով ու ութը հազար ոչխար անոնցմէ ձեռք ձգեց, որ աս յաղթութեանս համար 'ի շնորհակալութիւն Աստուծոյ բերաւ զանոնք տաճարը զոհ մատուց։ Ետքը Ազարիա մարգարէին խրատովը ժողովուրդը մէյտեղ ժողվեց Ասա. նորէն ուխտ ու դաշինք ըրաւ Աստուծոյ հետ, որ բոլորովին կռապաշտական բաները իր տէրութենէն մաքրէ վերցնէ, միայն Աստուծոյ ծառայէ։ Ասա այսպիսի բարի բաները ընելէն ետեւ՝ իր թագաւորութեան ետքի տարիները կամաց կամաց փոխուեցաւ, սկսաւ ծուռ ճամբայ երթալ։ Մէջ

մը, որ իր մէջը ու Բաասա քսուած Իսրայելացւոց թագաւորին մէջ պատերազմ որ բացուեցաւ, Ասա Աստուծոյ չդիմեց՝ ինչպէս առջի անգամը, հապա մարդկային ճամբայ բռնեցընելով՝ ոսկի արծաթ ժողվեց, նաև Աստուծոյ տաճարէն ալ բան առաւ, Ասորւոց թագաւորին խրկեց՝ որ իրեն կռնակ կենայ օգնէ. և իրեն այսպիսի թերահաւատութեանը համար Անանիա մարգարէն երբոր զինքը կը խրատէր, Ասա վրան սրդողեցաւ՝ բռնեց մարգարէն բանտը դնել տուաւ, ու աս բանիս ժողովրդոց մէջէն դէմ խօսողները՝ սպաննել տուաւ: Երկրորդ՝ երբոր Ասա իր ծերութեան ատենը մէկ սաստիկ ոտքի ցաւով մը ինկաւ պառկեցաւ, փոխանակ Աստուծոյ դիմելու՝ բժիշկներուն ինկաւ՝ անոնց վրայ իր յոյսը դրաւ, որ անոնք ալ իրեն ճար մը չկրնալով ընել՝ մեռաւ իրեն թագաւորութեանը քառասուներմէկ տարին. թէպէտ և շատ փառաւորութեամբ զինքը թաղեցին:

Դ. Յովսափատ Ասային բարեպաշտ որդին՝ ետևէն թագաւորեց, որ իր հօրմէն շատ աւելի հոգ ու ջանք ցուցուց աստուածպաշտութեան և արդարութեան կողմանէ. որ ղևտացի քահանաներու հետ իշխաններ խրկեց ասդին անդին իր ներքևը եղած բոլոր քաղաքները և գեղերը, որ երթան աստուածային օրէնքները աղէկ մը սորվեցընեն ժողովրդոցը: Անոր համար Աստուած ալ օրհնեց իրեն թագաւորութիւնը, որ իր օրերը Յուդայի երկրին ամէն բանը աջող կ'երթար. անանկ որ՝ տասներմէկ հարիւր վաթսուն հազար (այսինքն մէկ միլիոն ու հարիւր վաթսուն հազար) պատերազմող զօրքի տէր եղաւ, և իր բերդերը ու քաղքըները անանկ ամրցուց, որ իրեն

սահմանակից այլազգի տէրութիւնները իրմէ կը վախնային և տուրք ալ կու տային ։

Այսպէս որ մեծցաւ հարստացաւ Յովսափատ, Աքաաբ Իսրայելացւոց թագաւորն ալ Ասորւոց դէմ պատերազմ ունենալով՝ Յովսափատ թագաւորին աղաչեց որ իրեն հետ ելլէ․ ան ալ չէ չըսաւ, միայն թէ ուզեց որ մարգարէի մը ձեռքով Աստուծոյ կամքը իմանայ ։ Աքաաբ աս բանիս վրայ իր սուտ մարգարէներուն աւելի հաւատալով՝ որ յաջողութիւն կ՚ըսէին, քան թէ Միքիա Յեմլայի մարգարէին՝ որ ձախորդ գուշակութիւն կ՚ընէր ան պատերազմին, այնչափ յորդորեց Յովսափատը՝ որ իր հետ պատերազմ հանեց ։ Բայց աս պատերազմիս մէջը երբոր յաղթուեցան ու չարաչար մեռաւ Աքաաբ, Յովսափատ ալ ձորով իր անձը խալըսեց Երուսաղէմ դարձաւ․ և ասոր համար ծանր յանդիմանութիւն լսեց Յէու մարգարէէն՝ թէ "Ինչու Աստուծոյ ատելի մարդուն հետ բարեկամութիւն ըրիր ու անոր խօսքը մտեցիր․ իրաւի, ըսաւ, աս բանիս պատիժը կը գտնէիր, եթէ Աստուած քու առջի բարեգործութիւններուդ համար քեզի չխնայէր,,։ Յովսափատ ալ ասոր վրայ զղջալով՝ նորէն հոգ տարաւ որ իր տէրութեանը մէջ աստուածպաշտութիւնը զարդարուի, ու աստուածային օրէնքները աղէկ պահուին ։ Ասկէ ետքը Ամոնացիք ու Մովաբացիք և ուրիշ այլազգիներ ալ մէկ եղած՝ Յովսափատի վրայ պատերազմ բացին․ Յովսափատ ալ աղօթքով ու պահքով Աստուծոյ օգնականութիւնը խնդրեց՝ անոնց դէմ ելաւ․ անոր համար դեռ պատերազմը չսկսած՝ Աստուած թշնամիներուն բանակին մէջ անանկ մէկ վախ մը ու շփոթու-

թիւն մը ձգեց՝ որ գրեթէ բոլոր մէկմէկ ջարդելով հատուցին, ու այնչափ բարիք Թողուցին հոնտեղը, որ ձորով իրեք օրուան մէջը կրեցին առին Երուսաղէմ բերին: Ասանկ քաջութեամբ քսանըհինգ տարի Թագաւորելէն ետքը մեռաւ Յովսափատ: Ինչպէս ըսինք, Թէպէտ այսպիսի բարի Թագաւոր մըն էր Յովսափատ բայց ետքը աս պակասութեանս մէջն ալ ինկաւ, որ Ոքոզիայի Աքայաբի տղին հետ ալ բարեկամութենէ 'ի զատ խնամութիւն ըրաւ, անոր քոյրը Յեզաբելի աղջիկը իր տղին կնիկ առաւ: Անոր համար Աստուծմէ աս պատիժս եկաւ վրան, որ երբոր Ոքոզիայի հետ մէյտեղ ընկերութեամբ նաւեր խրկեր էին որ երթան Սոփիրէն ոսկի առնեն բերեն, նաւերնին ճամբան կոտրտեցան:

Ե. Յովրամ Յովսափատի անդրանիկ տղան, որ իր հօրը առենէն Թագաւորութեան բաներու մէջ էր, երբոր անոր մեռնելէն ետև ալ ինքնագլուխ որ սկսաւ Թագաւորութիւն ընել, իրեն մէկալ վեց եղբայրները, որ իրենց հօրմէն աստիս անդին քաղաքներու վրայ իշխան դրուած էին, բռնեց մեռցուց, և իր Գոդողիա ըսուած կնկանը չար խրատովը, որ Աքայաբի ու Յեզաբելի աղջիկն էր, Թողուց իր հօրը բարեպաշտութեան ճամբան, ու նորէն կռապաշտութիւն մըտցուց Յուդայի երկիրը՝ Իսրայելացւոց պէս: Անոր համար աստուածային պատիժն ալ ետևէն շատ չուշացաւ վրան հասաւ, որ ներքևը եղած հարկատու ազգերը իրմէն գլուխ քաշեցին, ու ուրիշներուն հետ մէկ եղած եկան իր երկիրը մտան կողոպտեցին յափշտակեցին. և իր կնիկները ու զաւակները բոլոր՝ որը սպաննեցին, որը գերի

բռնեցին տարին, անանկ որ՝ միայն պզտի որդին Ոքոզիա ըսուածը մնաց իր մօրը հետ: Ետքը ինքը Յովրամ ալ չարաչար հիւընդցաւ, փորհարութեամբ (այսինքն խալով) քիչ մը ատենին մէջ ինկաւ մեռաւ, որ քառսուն տարուան կտրիճ էր. անանկ որ բոլորը ութը տարի թագաւորութիւն ըրաւ:

ԳԼՈՒԽ ԻԹ.

Յուդայի ցեղին թագաւորները Ոքոզիայէ սկսած մինչուան Աքազ:

Ամ աշխարհի 3120: (Դ. Թագ. ԺԱ. ԺԴ. ԺԵ. ԺԶ: — Բ. Մնաց. ԻԲ. ԻԳ:)

Զ. Ոքոզիա քսանուերկու տարուան էր՝ երբոր հայրը մեռաւ, անոր տեղը ինքը թագաւոր նստաւ: Սակայ ալ բոլորովին Աքայաբի ցեղին կռապաշտութիւնները՝ ու Իսրայելացւոց երկիրը եղած անօրէնութիւնները Յուդայի տէրութեան մէջը մտցուց՝ իրեն Գոդողիա ըսուած մօրը խրատովը: Անոր համար մէկ տարիէն աւելի չթագաւորած՝ Աստուծմէ առաւ իր արժանաւոր պատիժը. որ Իսրայելացւոց Յովրամ թագաւորին քովը գտնուելով՝ որ անոր հիւանդտես գացեր էր, հետը մէյտեղ սպաննեց զինքը Յէու թագաւորը, երբոր Աստուծոյ հրամանովը ելաւ բոլոր Աքայաբի ցեղը թրէ անցուց: Գոդողիա ալ երբոր տեսաւ որ Ոքոզիան մեռաւ, ինքն ալ շուտ մը ջարդել տուաւ բոլոր թագաւորութեան մնացած ժառանգները, ու ինքը նստաւ բռնեց

Յուդայի Թագաւորութիւնը ։ Այն ատենը Յովսաբէթ Ոքոզիայի քոյրը ուրիշ մօրմէն եղած , որ Յովիդայէ քահանայապետին կնիկն էր , Ոքոզիայի զաւկըներուն մէջէն պզտիկը Յովաս ըսուած՝ որ մէկ տարուան տղայ էր՝ ազատեց պահեց , ու Յովիդայէ քահանայապետին ձեռքը տուաւ , որ Գոդողիայէն գաղտուկ՝ առնէ քովը տաճարը պահէ ։

Է․ Ետքը աս Յովասը երբոր ալ մեծցաւ ու եօթը տարուան եղաւ՝ Յովիդայէ քահանայապետը ձեռաց տակէն իմացուց բոլոր Թագաւորութեան մէջը խօսքի տէր մարդիկներուն ու զօրապետներուն , և մէկ շաբաթ տօնախմբութեան օր մը զասոնք ամէնը մէյտեղ կանչեց տաճարը բերաւ , ու հօնտեղը անոնց առջևը Յովասը՝ գլուխը թագը դրած թագաւոր օծեց․ որ ամէնն ալ ուրախութեամբ ծափ զարնելով ցնծումով ընդունեցան՝ Կեցցէ արքայ ըսին ։ Գոդողիա որ բանը չէր գիտեր՝ աս ժողովրդոց իրար անցումն որ լսեց , ինքն ալ իր մարդիկներովը վազեց տաճարը գնաց , ու երբոր տեսաւ թագաւորը նըստած՝ ու անոր քովը իշխանները և բոլոր ժողովուրդը՝ որ խնդումով փողեր չալելով օրհնենք կը կարդային , կատղեցաւ՝ վրայի լաթերը պատռեց , “Աս ինչ դաւաճանութիւն է , ըսաւ , ձեր ըրածը” ։ Այն ատենը ժողովուրդը անտեղը ուզեցին որ բռնեն սպաննեն զինքը․ բայց Յովիդայէ չթողուց , ըսաւ որ տաճարէն դուրս հանեն՝ անանկ մեռցընեն Գոդողիան՝ իր խորհրդակիցներուն հետը մէյտեղ ։ Անկէ ետև Յովիդայէ քահանայապետը նոր թագաւորին՝ և իշխաններուն ուխտ ու դաշինք ընել տուաւ , որ կռապաշտական բաները մէջերնէն վերցընեն , ու աս-

տուածային օրէնքները աղէկ պահէին · ուստի շատ մը գային կործանեցին Բահաղ կուռքին տաճարը՝ որ Գոդողիան շինել տուեր էր, ու բոլոր Յուդայի երկիրը կուռքերէն և կռապաշտական բաներէն սրբեցին մաքրեցին · ետքը Աստուծոյ տաճարը նորոգելու ալ ձեռք զարկաւ Յովաս, և զան ալ պէտք եղածին պէս շինեց կարգի դըրաւ : Ասանկ աստուածպաշտութեամբ ու արդարութեամբ աղէկ կ'երթար Յովաս թագաւորը՝ քանի որ Յովիդայէ քահանայապետը ողջ էր՝ և անոր խրատներովը կը կառավարուէր · բայց երբոր Յովիդայէն մեռաւ, կամաց կամաց իրեն իշխաններուն ծուռ խորհուրդներուն մտիկ ընելով՝ ինքն ալ զԱստուած թողուց, ու սկսաւ կռապաշտութիւն ընել : Աս բանիս վրայ Յովաս թէպէտ շատ խրատուեցաւ մարգարէներէն, բայց չէ թէ միայն շահ մը չեղաւ, հապա Ազարիան ալ Յովիդայէի որդին որ Աստուծմէ խրկած տաճարին սրահին մէջը իրեն խրատ որ տալու եղաւ՝ ըսաւ թէ “ Ատանկ ընելով բանդ չյաջողիր „, Յովաս այնպէս սրդողեցաւ վրան, որ անոր հօրը իրեն վրայ ըրած երախտիքը բոլորովին մոռնալով՝ անտեղը զինքը քարկոծել տուաւ մեռցուց · որ ան ալ մեռնելու ատենը ըսաւ · “ Աստուած տեսնէ՝ ու քու դատաստանդ ընէ „ : Անոր համար ասոր մէկալ տարին թող տուաւ Աստուած, որ Ասորիները քիչ մը զօրքով Յովասի վրայ եկան, ու իրեն շատուոր զօրքը ջարդելով, թագաւորական գանձը կողոպտեցին առին՝ անանկ ելան տեղերնին դարձան : Ետքը ինքը Յովաս ալ՝ որ աս բանիս համար սիրտը կոտրած հիւանդցած պառկեր էր, ան ատենը քանի մը հոգի իրեն ծառաներէն մէկ եղած, անմեղ Ազարիա մարգարէին մա-

հուանը ոխը հանելու համար՝ գացին զինքը իր մահիճին մէջը մորթեցին. որ քառասուն տարի թագաւորութիւն ըրաւ :

Ը. Ամասիաս Յովասի որդին քսանըհինգ տարուան՝ երբոր հօրը տեղեն թագաւոր նստաւ, ան իր հայրը մեռցընողները բռնեց սպաննեց, ու ինքն ալ առջի բերանը բարեպաշտութիւն ցուցուց: Ասիկայ ուզեց որ Եդովմայեցիները որ Յովրամ թագաւորին ատենեն գլուխ քաշեր էին՝ նորէն իր տակը առնէ, և իրեն իրեք հարիւր հազար զօրքը բաւական չսեպելով Իսրայելացւոցմէ ալ հարիւր հազար զօրք՝ հարիւր տաղանդ արծաթ վարձք տուաւ բռնեց, որ չորս հարիւր հազարով անոնց վրայ երթայ: Երբոր Ամասիա ասանկ պատրաստուած պատերազմի պիտի ելլէր, իրեն մէկ մարգարէ մը եկաւ Աստուծոյ կողմանէ ըսաւ որ՝ “ Թէ որ կ՚ուզես յաղթութիւն ընել, ան Իսրայելացւոց զօրքը ետ ձամբէ, որ Աստուած հետերնին չէ ”: Ամասիան ալ պատասխան տուաւ թէ՝ “ Հապա ան տուած ստակս պարապ մի երթայ ”: Մարգարէն ալ “ Մի վախնար, ըսաւ, Աստուած անոր տեղը քեզի աւելի շատը կու տայ ”: Ան ատենը ինքն ալ հնազանդեցաւ, ան Իսրայելացիները մէկդի թողուց՝ միայն իր զօրքովը Եդովմայեցիներուն վրան գնաց, անոնց տասը հազարը ջարդեց, ու տասը հազարն ալ գերի բռնած չարաչար տանջանքով սպաննեց: Բայց աս յաղթութիւնը իրեն գեշ դուռ մը բացաւ, որ Եդովմայեցւոց կուռքերը առաւ Երուսաղէմ բերաւ, ու զԱստուած թողուց՝ սկսաւ զանոնք պաշտել: Ատքը երբոր Աստուծոյ կողմանէ մարգարէն եկաւ զինքը խրատեց՝ թէ “ Դուն ինչպէս ան

աստուածները կը պաշտես՝ որ իրենց ժողովուրդը քու ձեռքէդ չկրցան խալըսել, և ասոր համար պատիժդ պիտի Աստուծմէ գտնաս „, Ամասիա վրան որոտալով քովէն վռնտեց զանիկայ ու ըսաւ. «Թէ որ մէյ մ՚ալ բերանդ բանաս նէ՝ քեզ կը մեռցնեմ„: Ետքը Աստուծոյ պատիժը ասանկ Ամասիայի վրան եկաւ, որ երբոր հըպարտացած և իր ուժին վրայ ապաւինած՝ Յովասի Իսրայելացւոց թագաւորին դէմ ալ պատերազմ բացաւ, ան պատերազմին մէջը անանկ չարաչար յաղթուեցաւ որ՝ ինքն ալ բռնուեցաւ՝ ու Իսրայելացիքը ինչուան Երուսաղէմ եկան առին, քաղքին պարիսպները փլցուցին, ու բոլոր ոսկին արծաթը թալեցին տարին: Աս ալ հերիք չէ, ետև Ամասիայի զօրքը իրմէ գլուխ քաշեցին. ինքն ալ որ վախցաւ երեսը ծածկեց Լաքիս քաղաքը փախաւ, ետևէն գացին հոն սպաննեցին զինքը, ու ետքը անկեց մարմինը բերին Երուսաղէմ թաղեցին. որ բոլոր քսանըինը տարի թագաւորութիւն ըրաւ:

Թ. Ոզիա կամ Ազարիա Ամասիայի որդին տասնըվեց տարուան էր՝ երբոր թագաւոր դրին իր հօրը ետևէն: Աս ալ առջի տարիները բարեպաշտութեամբ ու աստուածպաշտութեամբ կը կառավարէր իր տէրութիւնը. անոր համար բանը կ՚աջողէր, ու յաղթութիւններ կ՚ընէր այլազգի թագաւորներուն դէմ. և իր երկիրն ալ շատ շինութիւններ ըրաւ, ու զինուորական բաները անանկ շտկեց կարգի դրաւ, քաղքըներուն պարիսպները նորոգեց ամրցուց որ՝ ուրիշ տէրութիւնները ամէնը իրմէ կը վախնային: Բայց ասանկ երջանկութեամբ թագաւորելէն ետքը՝ կամաց կամաց սիրտը այնչափ մեծցաւ հպարտա-

ցաւ որ, ուզեց քահանայական բաներու ալ խառնուիլ: Անոր համար մէկ օր մըն ալ երբոր Աստուծոյ տաճարին մէջ՝ բուրվառը ձեռքը սեղանը ելած քահանայի պէս խունկ որ կը ծխէր, Ազարիա քահանայապետը հետը ութսուն քահանաներ առած՝ իրեն դիմացը ելաւ ու յանդիմանելով ըսաւ թէ՝ "Ատ քու բանդ չէ, հապա Ահարոնի ցեղին քահանաներուն միայն տուած է՝ որ Աստուծոյ առջեւը խունկ մատուցանեն. ուստի նայէ չըլլայ թէ ատով Աստուծոյ հաճոյ բան ընելու տեղը՝ զինքը բարկացընես": Ոզիա թագաւորն ալ քահանայապետին դէմ սաստիկ սրդողելէն ինի՝ յանկարծակի Աստուծոյ պատիժը վրան հասաւ, որ հօնտեղը չարաչար մարմինը բորոտեցաւ. աս որ եղաւ՝ շուտ մը ձգեց տաճարէն դուրս ելաւ. եւ անկէ ետեւ իր տունը քաշուեցաւ, անանկ բորոտած կեցաւ մինչեւ իր մահը, որ յիսունուերկու տարի թագաւորեց. եւ ան ատենէն իր Յովաթամ ըսուած որդին դրաւ՝ որ ժողովուրդը կառավարէ:

Դ. Յովաթամ քսանըհինգ տարուան էր՝ երբոր հօրը մեռնելէն ետեւ սկսաւ ինքնագլուխ թագաւորութիւն ընել, ու տասնըվեց տարի աստուածպաշտութեամբ եւ խաղաղութեամբ կառավարեց իր տէրութիւնը, եւ ինքն ալ շատ շինութիւններ ըրաւ իր երկրին մէջը: Ինքը մէկ պատճառով մը հետը պատերազմ որ բացին Ամոնացիները, յաղթեց՝ զանոնք իրեն հարկատու ըրաւ, որ տարին հարիւր տաղանդ արծաթ, տասը հազար քոռ ցորեն, ու տասը հազար քոռ գարի կը բերէր իրեն Ամոնացւոց թագաւորը: Յուդայի տէրութեան վրայ կ՚ուզէր ելլել Փակէէ որդի Ռոմելեայ ըսուած Իսրայէ-

լացւոց թագաւորը՝ Ռասոն Ասորւոց թագաւորին հետ. բայց դեռ պատերազմը չսկսած՝ մեռաւ Յովաթամ ու Երուսաղէմ թաղուեցաւ։

ԺԱ. Աքազ Յովաթամի որդին իր հօրը ետեւէն թագաւորութիւնն որ առաւ, Աստուծոյ պատուհասէն չվախնալով՝ որ ժողովրդոց մեղացը համար՝ ինչպէս ըսինք ալ գալու վրայ էր, եւ ժողովուրդն ալ անոր հոտը առնելով՝ ահու դողի մէջ էր, (որ ան ատենը Եսայի մարգարէն զիրենք մխիթարելու համար՝ իրենց ետքի ազատութիւնը եւ ան թշնամիներուն կործանումը մարգարէացաւ), այսու ամենայնիւ ինքը մտիկ չըրաւ՝ նորէն կռապաշտութիւն մոցուց իրեն տէրութեան մէջը, Իսրայելացւոց թագաւորներուն օրինակը նայելով, ու այնչափ չարացաւ որ՝ ուրիշ այլազգի կռապաշտներուն պէս իր տղաքն ալ կուռքերուն առջեւը կ՚երէր զոհ կ՚ընէր։ Աստուած ալ վրան սաստիկ բարկանալով՝ թող տուաւ, որ մէյ մը առաջ Ռասոն Ասորւոց թագաւորը եկաւ, որ աղէկ մը զիրենք ջարդելէն ետեւ՝ խել մըն ալ գերի բռնեց Դամասկոս տարաւ։ Անոր ետեւէն եկաւ Փակէէն որդի Ռոմելայ Իսրայելացւոց թագաւորը, ու ինքն ալ անանկ ջարդ մը տուաւ իրենց, որ մէկ օրուան մէջը հարիւր քսան հազար հոգի կոտորուեցան Յուդայի դիէն, ու երեք հարիւր հազար ալ իրենց կնիկներով տղաքներով Իսրայելացիները գերի բռնեցին, ուրիշ կողոպուտներուն հետը առին Սամարիա տարին, թէպէտ ետքը Ովդեդ մարգարէին խրատը մտնելով՝ խղճացին վրանին, ու իրենց պիտանաւորութիւնը հոգալով՝ անանկ ետ դարձուցին ան ողորմելի գերիները։ Բայց սով ալ երբոր Աքազ իրեն բռնած չար ճամբէն ետ

որ չկեցաւ , Աստուած նորէն Ռասոն Ասորւոց թագաւորը՝ ուրիշ պլտագլխներուն հետը անոր վրան հանեց , որ եկան Յուդայի երկիրներէն շատ տեղուանք առին ։ Ան ատենը Աքազ ալ ճարը հատած՝ իր գանձը ու տաճարին գանձը ժողվեց Թագղաթփաղասար ըսուած Ասորեստանի թագաւորին խրկեց , որ գայ ինքը անոնց ձեռքէն խալըսէ ։ Բայց անանկ ալ ճար չեղաւ ․ ինչու որ՝ Թագղաթփաղասարը ան մէկալ թագաւորները յաղթելէն ետև՝ նորէն ինքն ալ Աքազին վրան եկաւ , ու իրեն և իր իշխաններուն բոլոր մնացած ստակը քաշեց առաւ , զինքը հարկատու ըրաւ ։ Աքազ աս ամէն թշուառութիւնները տեսնելով՝ ճար չեղաւ խելքը գլուխը ժողվեց , հապա իրեն կռապաշտութեանը մէջ հաստատ կեցած՝ մոլորած կ՚ըսէր թէ “ Ասորեստանի աստուածները աւելի զօրաւոր են եղեր՝ որ զիս յաղթեցին ․ անոր համար ես ալ այսուհետև ան աստուածները կը պաշտեմ՝ անոնց զոհ կ՚ընեմ , որ ինծի ալ օգնութիւն հասնին „ ․ ու Դամասկոսի կուռքերուն սեղանին օրինակին որ հոն տեսեր էր , անոր պէս Երուսաղէմ Աստուծոյ տաճարին մէջը շինել տուաւ , և անոր վրայ ինքն ալ զոհ կը մատուցանէր ․ ետքը հոն հասաւ որ՝ Աստուծոյ տաճարին դռներն ալ բոլորովին գոցել տուաւ ։ Այսպիսի անօրէնութեամբ տասնըվեց տարի թագաւորութիւն ըրաւ Աքազ՝ ու անանկ մեռաւ ։

ԳԼՈՒԽ Լ.

Եզեկիա թագաւորին պատմութիւնը, և իր նմանն եղած Յուդայի ցեղին թագաւորներուն՝ մինչուան վերջը:

Ամ աշխարհի 3278: (Դ. Թագ. ԺԸ. ԺԹ. Ի. ԻԱ:— Բ. Մնաց. ԻԹ. Լ. ԼԱ:)

ԺԲ. Աքազի ետեւէն՝ Եզեկիա անոր որդին թագաւորութիւնը առաւ, որ քսանըհինգ տարուան էր: Ասոր պէս բարեպաշտ ու աստուածավախ թագաւոր չեղաւ բոլոր Յուդայի ցեղին թագաւորներուն մէջ, որ նստելուն պէս՝ իր հօրմէն և անկէ առջի թագաւորներէն մնած բոլոր կուռքերը ու կռապաշտական բաները ջնջեց վերցուց, Աստուծոյ տաճարին դուռը նորէն բացաւ՝ առջինին պէս մաքրեց զարդարեց տաճարը, և քահանաները ու Ղեւտացիները իրենց կարգին կանոնին մէջ դրաւ, որ անպակաս զոհերը ու պատարագները ըլլան՝ ինչպէս որ Դաւիթ և Սողոմոն սահմաներ էին, ու աստուածային տօները իրենց ատենովը կատարուին: Նաև իր նստած առջի տարին՝ բոլոր Իսրայելացւոց երկիրը չորս դին թղթով մարդիկ խաւրեց, ու յորդորելով՝ մէկալ Իսրայելացւոց ցեղերէն ալ շատ մարդ ժողվեց Երուսաղէմ բերաւ, և անոնց հետ մէյտեղ անանկ փառաւոր զատկի տօնախմբութիւն մը ըրաւ, որ Սողոմոնի ատենէն 'ի վեր՝ այնպիսի աստուածպաշտութեան հանդէս տաճարին մէջը եղած չէր. որ երկու հազար կով՝ ու տասնըեօթը հազար ոչխար Աստուծոյ զոհ ըրին: Եւ տասնըչորս օր աս տօնախմբու-

թիւնը դիմմանալէն ետև՝ ժողովուրդը իրենց տեղն որ դարձան, այնուհետև սկսան կուռքերը վերցընել, ու կատարեալ աստուածապաշտութիւն ընել: Անոր համար Աստուած ալ Եզեկիա թագաւորին բանը աջողեց, որ իր հօրը ժամանակէն կորսընցուցած տեղուանքը նորէն այլազգիներուն ձեռքէն ետ առաւ, սկսաւ իր տէրութեան սահմանը մեծցընել, ու ուժովնալ:

Այսու կերպով երբոր Ասորեստանի թագաւորին տուրքն ալ չուզեց վճարել, որ ինչպես ըսինք՝ իր հօրը ատենէն 'ի վեր վրանին դրած էր, ան պատճառովը իրեն թագաւորութեանը տասնըչորս տարին՝ Սենեքերիմ Ասորեստանի թագաւորը սաստիկ ուժով Եզեկիայի վրայ պատերազմ ելաւ, ու ետեւէ ետև քաղաքները առնելով առաջ որ եկաւ՝ Լաքիս ըսուած քաղաքը որ հասաւ, ալ Եզեկիա վախցաւ թէ Երուսաղէմ ալ կու գայ կ'առնէ. անոր համար շատ տաղանդ արծաթ ու ոսկի ճարեց ժողվեց իրեն խրկեց՝ որ հետը հաշտութիւն ընէ՝ վրայէն երթայ: Բայց Սենեքերիմ զան հերիք չսեպելով՝ այսու ամենայնիւ հպարտութեամբ խրկեց Ռափսակ ըսուած իր մեծ զօրապետը, որ երթայ Եզեկիայի ըսէ թէ "Ճա՛ր չկայ պէտք է որ քաղքիդ դռները ինծի բանաս, որ գամ առանց մէկու մը զէն հասցընելու խաղաղութեամբ ներս մտնեմ„: Ռափսակն ալ եկաւ, ու քաղքին պարսպին առջևը կեցած բոլոր ժողովրդոց կանչելով ըսաւ թէ՝ "Եզեկիայի բերանը նայելով՝ ձեր Աստուծոյն վրայ յոյս մ'ունենաք՝ որ ձեզ իմ ձեռքէս խալըսէ. ո՞ւր է, ըսաւ, ինծի կրցա՞ն մի դէմ կենալ այնչափ երկիրներուն աստուածները, որ ես իմ ուժովս զամէնը յաղթեցի ներքևս առի,

որ ձեր Աստուածը Երուսաղէմը իմ ձեռքէս ազատէ ”։ Աս հայհոյական բաներս որ լսեց Եզեկիա՝ սոսկալով վրայի լաթերը պատռեց, ու մէկ քուրձ մը առաւ հագաւ՝ անանկ խոնարհութեամբ ելաւ Աստուծոյ տաճարը գնաց՝ սկսաւ աղաչել պաղատիլ, որ ասոր ճարը ինքն հոգայ իր անհուն ողորմութեամբը. նաև մարդիկ խրկեց Եսայի մարգարէին ըսաւ թէ՝ “ Հիմա է նեղութեան և տառապանաց օրը. քու աղօթից կը կարօտինք, որ Աստուած աս Ռափսակայ հայհոյական խօսքերը լսէ՝ ու մեզի ողորմի ”։ Եսայի մարգարէն ալ ան մարդիկը նորէն Եզեկիայի դարձուց խրկեց, որ իրեն ըսեն թէ սիրտը ամուր բռնէ չվախնայ՝ Աստուած կեցեր է, որ Սենեքերիմ ոչ Երուսաղէմ մտնէ՝ և ոչ գայ պաշարէ, հապա խալխը խայտառակ եղած ետ դառնայ ուսկից որ եկաւ նէ։ Եւ շատ չուշացաւ՝ անանկ մարգարէին ըսածին պէս եղաւ. որ անոր ետևի գիշերը Աստուած մէկ հրեշտակ մը խրկեց Սենեքերիմի բանակը, ու հոնտեղը հարիւր ութսունըհինգ հազար հոգի սպաննեց գետինը փռեց։ Սենեքերիմ առտուանց որ ելաւ աս բանս տեսաւ՝ ինքն ալ արտորնօք մնացածներովը փախաւ Նինուէ իր երկիրը գնաց, և հոն ալ շատ չանցաւ՝ որ իր երկու որդիքը մէկ պատճառով մը զինքը սպաննեցին, ու իրենք Հայաստան փախան։

Ետքը ինչպէս կ'ըսեն ան սաստիկ նեղութենէն՝ Եզեկիայի մէկ ծանր հիւանդութիւն մը եկաւ, անանկ որ՝ Եսայի մարգարէն երբոր քովը գնաց տեսնելու, իրեն ըսաւ թէ “ Կտակդ ըրէ՝ դու կը մեռնիս չես խալըսիր ”։ Եզեկիան ալ ան ատենը լալով Աստուծոյ դիմեց որ իրեն

ողորմի. Աստուած ալ նորէն քովը խաւրեց Ե-
սայի մարգարէն, որ իրեն ըսաւ թէ՝ «Քու ա-
ղօթքդ լսեցի. ուստի քեզի անանկ կատարեալ
բժշկութիւն կու տամ, որ ասկէց իրեք օրէն
կարող ըլլաս տաքի վրայ ելլել՝ տաճարը եր-
թալ»: Նաև ասկէ 'ի զատ՝ Եզեկիայի խոս-
տացաւ թէ տասնըհինգ տարի ալ պիտի ապրի,
և Սենեքերիմի ձեռքէն բոլորովին պիտոր խալը-
սի ինքը՝ և Երուսաղէմ քաղաքը. ետքը աս ը-
սածներուս ճշմարտութեանը՝ Եսայի մարգարէն
նշան ալ տուաւ իրեն, որ Աքազու ըսուած ա-
րևի ժամացուցին շուքը հրաշքով տասը աստի-
ճան ետ շարժի: Եզեկիա ալ անանկ ըսածին
պէս կատարեալ որ ողջնցաւ՝ 'ի շնորհակալու-
թիւն Աստուծոյ ան օրհնութիւնը շինեց՝ որ կը
սկսի. Ես ասացի 'ի կիսաւուրց: Ան ատենը Բա-
բելացւոց թագաւորն ալ որ Եզեկիայի հետ բա-
րեկամ էր, անոր հրաշքով եղած բժշկութիւնը
լսելով՝ ինքն ալ դեսպաններով իրեն աչքիլուսի
թուղթ խրկեց, ու ընծաներ ալ հետը: Եզե-
կիա շատ սիրով ընդունեց անոր դեսպանները,
ու պարծենալով առջևնին բացուեցաւ՝ բոլոր իր
ունեցած մեծութիւնը և հարստութիւնը ցու-
ցուց իրենց: Բայց աս բանս Աստուած չհաւնե-
ցաւ. ուստի խրկեց Եսայի մարգարէն, որ Աս-
տուծոյ կողմանէ եկաւ յանդիմանեց զինքը, ու
ըսաւ թէ՝ «Մէկ օր մը աս բոլոր ցուցըցած
բաներդ Բաբելոն պիտոր երթան, ու քու տղաք-
ներդ ալ թոռներդ ալ Բաբելացւոց թագաւորին
քով պիտի ծառայ ըլլան»: Եզեկիա ալ աս չա-
փիս շնորհակալ եղաւ Աստուծոյ, որ իր օրը պի-
տի չըլլայ ան թշուառութիւնները: Այսպիսի
բարեպաշտութեամբ քսանըինը տարի թագաւո-

րելէն ետքը՝ մեռաւ Եզեկիա, ու Երուսաղէմ քաղաքը փառաւորապէս թաղուեցաւ։

ԺԳ. Եզեկիայի ետեւէն թագաւոր նստաւ Մանասէ իր որդին, որ տասուերկու տարուան տղայ էր. բայց վարքը ամենեւին չէր նմաներ հօրը բարեպաշտութեանը։ Անոր համար տէրութիւնը առածին պէս՝ փոխեց իր հօրը դրած ճամբան, նորէն կռապաշտութիւն դարձուց ժողովուրդը, ու անանկ ըրաւ որ՝ ալ պլաղփինե-րուն մէջը կուռք չմնաց որ չառնէ պաշտել չտայ ժողովրդոցը. նաև Աստուծոյ տաճարին մէջը կուռք տնկեց՝ տաճարը պղծեց կռատուն ըրաւ, ու իր տղոցմէն ալ ան կուռքերուն զոհ կը մատուցանէր ուրիշ կռապաշտներուն պէս. նաև կախարդական՝ և ուրիշ այսպիսի կերպ կերպ չար բաներու տուեր էր զինքը։ Աս ալ հերիք չէ, իրեն քարոզողները խրատ տուողները՝ որ ետ կենայ այսպիսի անօրէնութենէն՝ կը բռնէր կը սպաննէր. որ անանկ շատ անմեղ մարդու արիւն մտաւ, և ասոնցմէ մէկն ալ կ՚ըսեն թէ Եսայի մարգարէն եղաւ, որ զինքը խրատելուն համար՝ փայտէ սղոցով (այսինքն տէստէրէով) մէջքէն երկուք կտրել տուաւ՝ այնպէս չարաչար սպաննեց։ Աս Մանասէին ըրած անօրէնութիւնները, որ անցուց բոլոր իրմէ առջի եղած Յուդայի և Իսրայէլի չար թագաւորներուն ըրածները, այնչափ սրդողցուց զԱստուած, որ ալ կատարեալ վճիռը կտրեց ըսաւ թէ՝ "Ինչպէս Իսրայէլացւոց թագաւորութիւնը բոլորովին ջնջեցի վերցուցի, ասանկ Յուդայի տէրութիւնն ալ պիտի ջնջեմ„։ Բայց այսու ամենայնիւ իր անհուն ողորմութեամբը՝ ուզելով որ Մանասէ ապաշխարութեան օրինակ մը ըլլայ բոլոր աշխարհքիս,

թող տուաւ որ Ասորեստանի թագաւորը գայ Երուսաղէմ առնէ, ու Մանասէն երկաթէ շղթաներով կապած Բաբելոն տանի, և հոն բանտին մէջը Աստուած իրեն շնորհք տուաւ որ ճանչնայ իր ըրածները՝ ու մեղայ գոչէ Աստուծոյ, և ապաշխարելով, ինչպէս կ'աւանդեն՝ ան զղջական աղօթքը ընէ, որ կը սկսի. Տէր ամենակալ, Աստուած Աբրահամու: Ետքը ասանկ որ սրտանց դարձ եկաւ Մանասէն, Աստուած ալ իրեն ողորմեցաւ, որ ան գերութենէն ազատեց, նորէն իր առջի թագաւորութիւնը դարձուց. ու ինքն ալ անկէ ետև Աստուծոյ առջևը խոնարհած՝ վերցուց բոլոր իր դրած կուռքերը և կռապաշտական բաները, ու հրամայեց որ առջինին պէս աստուածպաշտութիւն ըլլայ, և մնացած կեանքը բարեպաշտութեամբ անցընելով՝ յիսունըհինգ տարի թագաւորութիւն ընելէն ետքը խաղաղութեամբ մեռաւ:

ԺԴ. Ամոն Մանասէի որդին քսանուերկու տարուան թագաւոր նստաւ իր հօրը ետևէն. ասիկայ իր հօրը առջի չար ճամբուն հետևեցաւ, նորէն կռապաշտութիւն մտցուց, բայց անոր ապաշխարութեան չնայեցաւ՝ բարի օրինակ չառաւ: Անոր համար Աստուած ալ զինքը պատժեց, որ թագաւորութեանը տասուերկու տարին իր ծառաները գացին տանը մէջ զինքը բռնեցին սպաննեցին՝ որ տեղը ուրիշ մը թագաւոր նստեցընեն:

ԺԵ. Ետքը ժողովուրդը մէկ եկած՝ թագաւորին սպանողները մեռցուցին, ու Յովսիա ըսուած Ամոնի որդին (որ ութը տարուան անմեղ տղայ մըն էր) առին թագաւոր նստեցուցին: Աս Յովսիան խիստ բարեպաշտ ըլլալով՝ բոլոր իր

հօրը դրած կուռքերը և անկէց առաջ ալ մնացած կռապաշտական բաները ուզեց որ վերցընէ մաքրէ Յուդայի երկրէն. նաև բոլոր Իսրայելացւոց երկրէն ձեռքը հասած տեղուանքը կուռքերը ու անոնց սեղանները կործանեց. ինչպէս որ իրեք հարիւր վաթսուն տարիի չափ առաջ՝ մարգարէն ըսեր էր Յերոբովամի Իսրայելացւոց Թագաւորին: Անկէ ետքը Յովսիա երբոր ձեռք զարկաւ որ Աստուծոյ տաճարը նորոգէ զարդարէ, տաճարին մէջը քահանաները խառնել շըռկելնինի՝ օրինաց գիրք մը գտան հնուց՝ ինչպէս ոմանք կ՚ըսեն Մովսէս մարգարէին ձեռքովը գըրած. աս գիրքս երբոր Թագաւորին առջևը տարին կարդացին, և հոն հասան՝ որ մէջը աստուածային օրէնքները չպահողներուն պատիժները կը գրէր, ան ատենը Թագաւորը միտքը բերելով թէ՝ իր հայրը և իրեն պապերը ինչեր ըրեր են Աստուծոյ դէմ, որով զԱստուած այնչափ սրդողցուցեր են, սաստիկ կսկիծէն վրայի լաթերը բռնեց պատռեց, ու շուտ մը մարդիկ խրկեց որ երթան մէկ մարգարէի մը հարցընեն թէ՝ ինտոր պիտոր ըլլայ իրենց բանը: Մարդիկն ալ երբոր գացին Ողդան ըսուած մէկ կնիկ մարգարէի մը քով, անիկայ Աստուծոյ դիէն անոնց ըսաւ թէ՝ “Բոլոր ան գրքին մէջի գրած պատիժները պիտի գան. բայց Թագաւորին բարեպաշտութեանը համար Աստուած իրեն կ՚ողորմի, որ ինչուան իր մահը խաղաղութեամբ ապրի, որ ան գալու վայերը չտեսնէ„: Յովսիա Թագաւորը աս բանս լսածին պէս՝ բոլոր իշխանները քովը ժողվեց, և անանկ միաբան ժողովուրդն ալ մէկտեղ գացին տաճարը, ու հոն նորէն ան գրքին բաները առջևնին կարդալէն ե-

տև՝ ուխտ ու գաշինք ըրին, որ անկէ ետև Աս-
տուծոյ պատուիրանքները բոլոր սրտով պահեն՝
ու կուռքերուն բաները մէջերնէն վերցընեն, և
Աստուծոյ միայն հաւատարմութեամբ ծառայեն։
Ասանկ պատուիրանապահութեամբ շտկուեցաւ
բոլոր ժողովուրդը՝ Յովսիա թագաւորին բարի
օրինակը միշտ առջևնին ունենալով։ Նաև աս-
կէ 'ի զատ Յովսիա մէկ փառաւոր զատիկ մըն
ալ ըրաւ բուն մովսիսական օրինաց ըսածին պէս,
անանկ որ՝ նմանը իրմէ առաջ մէկ թագաւոր մը
չէր ըրած, որ երսուն հազար ոչխար ու այծ, և
իրեք հազար կով զոհեց ան ատենը. և Աստու-
ծոյ տապանակն ալ մեծարանքով առաւ տաճա-
րին մէջը իր տեղը դրաւ։ Աս ամէն բարիքները
Յովսիա ընելէն ետքը՝ իր թագաւորութեան
երսուներմէկ տարին կամեցաւ Աստուած որ ալ
աշխարհքէս զինքը վերցընէ, ու ժողովրդոց վրան
գալու պատիժները չտեսնէ՝ ինչպէս շատ անգամ
սպառնացեր էր. անոր համար թոյլ տուաւ որ
ինքիրեն պատերազմ բանայ Նեքաւով ըսուած
Եգիպտացւոց թագաւորին դէմ, որ Ասորեստանի
վրայ ելեր էր պատերազմ կ'երթար։ Աս պա-
տերազմիս մէջը Յովսիա մէկ նետով մը չարա-
չար զարնուեցաւ, անանկ որ ինչուան Երուսա-
ղէմ բերելին նէ՝ մեռաւ. ու իրեն մահուանը հա-
մար սաստիկ սուգ մտաւ ժողովուրդը, և փառա-
ւորապէս իր գերեզմանը տարին թաղեցին, ու
Երեմիա մարգարէն ալ վրան ողբ մը շինեց։

ԺԶ. Յովսիայի ետևէն ժողովուրդը անոր
տղոցը մէկը Յովաքազ ըսուած քսանուիրեք տա-
րուան՝ թագաւոր դրին վրանին, որ իրեն հօրը
բարեպաշտութիւնը թողուց, անկէ առջի չար
թագաւորներուն հետևեցաւ։ Անոր համար Աս-

տուած ալ իրեն Թագաւորութիւնը կարծրցուց, անանկ որ՝ իրեք ամենէն ետքը երբոր ան վերը ըսուած Նեքաւով Եգիպտացւոց Թագաւորը Ասորւոց պատերազմէն դարձաւ, Երուսաղէմ եկաւ՝ Յովաքազ Թագաւորը աթոռէն ձգեց, ու շղթաներով կապած՝ առաւ հետը Եգիպտոս տարաւ, որ հոն մեռաւ ։ Ու իր տեղը Թագաւոր դրաւ անոր մեծ եղբայրը քսանըհինգ տարուան՝ Եղիակիմ ըսուած, որ ինքը փոխեց անունը Յովակիմ դրաւ, ու վրան ծանր տուրքեր կապեց որ տարիէ տարի իրեն վճարէ ։

ԺԷ. Աս Եղիակիմ կամ Յովակիմ ըսուածս ալ՝ չէ թէ միայն իր Յովսիա հօրը նման չելաւ, հապա մէկալ եղբօրմէն ալ չար ու անօրէն ճամբայ բռնեց. և թէպէտ շատ անգամ կը խրատէր զինքը Երեմիա մարգարէն, բայց շահ մը չէր ըներ ։ Ասոր չորս տարիէն ետև Նաբուգոդոնոսոր Բաբելացւոց Թագաւորը եկաւ Երուսաղէմ առաւ, ու Յովակիմ Թագաւորը շղթաներով կապած բռնեց Բաբելոն տարաւ, և քիչ մը ատեն քովը պահելէն ետև՝ վրան ծանր տուրք դրած անանկ թող տուաւ ։ Յովակիմ ալ առջի բերանը աս տուրքս վճարեց. բայց ետքը գլուխ որ քաշեց ապստամբեցաւ Նաբուգոդոնոսորէն, ան ատենը նորէն վրան եկան Բաբելացիքը ու Քաղդէացիքը, և երկայն ատեն հետը պատերազմ ընելով՝ վերջը Երուսաղէմ առին մտան կողոպտեցին, ու Յովակիմ Թագաւորն ալ տասնըմէկ տարի Թագաւորելէն ետև չարաչար սպաննեցին ։

ԺԸ. Ասկէ Թագաւոր նստաւ իրեն որդին Յեքոնիա՝ որ Յովակիմ ալ կ'ըսուէր, տասնըութը տարուան. ասոր չարութիւնն ալ իր հօրմէն

վար չէր մնար ։ Ուստի շատ չանցաւ իրեք ամսէն ետքը նորէն եկաւ Նաբուգոդոնոսոր՝ Երուսաղէմը պաշարեց առաւ, և բոլոր քաղքին ու տաճարին ոսկին ու արծաթը կողոպտելով, նաև Թագաւորն ալ իր բոլոր պալատի մարդիկներովը ու իշխաններովը և ուրիշ հազարաւոր գերիներով՝ Երուսաղեմէն հանեց Բաբելոն տարաւ, և հոն մնացածներուն վրայ Թագաւոր դրաւ իրեն իշխանութեան ներքև՝ Սեդեկիա ըսուած ան վերի Յովսիա Թագաւորին պզտի տղան՝ քսանըմէկ տարուան ։

ԺԹ․ Աս Սեդեկիայի չարութիւնները և անօրէնութիւնները անցուց իր եղբայրներուն ըրածը, անանկ որ՝ իր չար օրինակովը բոլոր տակը մնացած ժողովուրդն ալ աւրեց, որ կռապաշտներէն վար չէին մնար, և ամենևին մարգարէից քարոզութիւնները չէին մտեր, հապա ծաղր ալ կ՚ընէին մարգարէները ։ Անոր համար Թող տուաւ Աստուած, որ իրենց երդումին դէմ՝ նորէն գլուխ քաշեն Նաբուգոդոնոսոր Թագաւորէն, որ անոր ձեռքովը ալ բոլոր բովանդակ ջնջէ վերցընէ աս Յուդայի ցեղի մնացած տէրութիւնը, ինչպէս Իսրայելացւոց տասը ցեղինը առաջ ըրեր էր ։ Այսպէս որ ըրին, Նաբուգոդոնոսոր ալ անհամար զօրքով նորէն Հրէաստան եկաւ, ու առաջ Եգիպտացիքը յաղթելով՝ որ Հրէից օգնական եկեր էին, ետքը գնաց Երուսաղեմի վրայ, և երկու տարի չարաչար պաշարելէն ետև՝ սաստիկ ուժով մը վրայ տուաւ պարըսպին մէկ կողմէն փլցուց քաղաքը մտաւ ։ Ան ատենը գիշերանց քաղքի մարդիկը փախչող փախչողի, անոնց հետ Սեդեկիա Թագաւորն ալ քաղքէն դուրս սկրդեցաւ ելաւ որ փախչի․ Քաղ-

դէացիքը զինքը ճանչցան՝ ու ետեւէն ինկան բռնեցին՝ Նաբուգոդոնոսորի առջեւը տարին ․ Նաբուգոդոնոսոր ալ իրեն ըրած անհաւատարմութիւնը երեսը զարնելով՝ հոն բերել տուաւ իրեն տղաքը և իր խորհրդակից իշխանները՝ ու աչացը առջեւը զանոնք սպաննել տուաւ ․ ետքը իրեն երկու աչքն ալ հանել տուաւ , ու շղթաներով կապած անանկ Բաբելոն տարաւ ։

Ետև Նաբուզարդան դահճապետ ըսուած՝ Նաբուգոդոնոսորի իշխաններէն մէկը Երուսաղէմ եկաւ , Աստուծոյ տաճարը ու թագաւորին պալատը թալլեց՝ ամէն բանը վերցուց , ու կրակ տուաւ էրեց , և քաղաքին պարիսպները հիմնայատակ փլցուց ․ ու բոլոր մեծամեծքը և ունեւոր մարդիկը բռնեց Բաբելոն գերի տարաւ , անանկ որ՝ միայն աղքատները ու բանի չեկող անշահ մարդիկը և երկրագործները հոն մնացին , և ան մնացած ժողովրդին վրայ Նաբուգոդոնոսորի հրամանովը Հրէից ազգէն մէկ իշխան մը դրաւ՝ Գոդողիա ըսուած որդի Աքիկամայ , որ Մասեփա կը նստէր ։ Անիկայ քիչ մը ատեն խաղաղութեամբ կառավարեց , ինչուան որ մէկ ուրիշ մարդ մը Յուդայի թագաւորական ցեղէն Իսմայէլ որդի Նաթանայ ըսուած՝ գնաց խաբեբայութեամբ ան Գոդողիան իրեն հետը միաբանած Հրէաներովը սպաննեց , ու ետքը երբոր անկէց թալլած բաներովը ելեր կը փախչէր , Յովնաթան որդի Կարէի ըսուած մէկ մը՝ զօրքով անոր ետեւէն ինկաւ , որ ան ալ թալլած բաները թողուց՝ ձորով գլուխը փրցուց Ամոնացւոց թագաւորին քովը գնաց , որ իրեն դրդմամբը Գոդողիան սպաններ էր ։ Ետքը աս Յովնաթան ըսուածս , որ ան մնացած Հրէաները քովը ժող-

ված՝ ինքը անոնց իշխանութիւն կ՚ըներ, իրեն սիրտն ալ վախ մտաւ թէ Բաղդէացիք նորէն իր վրայ ալ գան. և ասոր համար թէպէտ հարցուց Երեմիա մարգարէին, և անկէց ալ Աստուծոյ հրամանովը լսեց, որ ըսաւ թէ չվախնայ տեղէն չշարժի, բայց այսու ամենայնիւ Երեմիայի խօսքը չմտեց՝ բոլոր ժողովուրդը մէյտեղ առաւ Եգիպտոս փախաւ. որ ետքը հոն իրենց պատիժնին տուաւ Աստուած:

Այսպէս բոլոր Իսրայելացւոց թագաւորութիւնը Սաւուղէն սկսած հինգ հարիւր ութը տարի քշելէն ետև, և իրեք հարիւր ութսունըութը տարի՝ տասը ցեղին տէրութեանը բաժնուելէն, և հարիւր երսունըչորս տարի անոնց թագաւորութիւնը վերցուելէն՝ բոլորովին վերջացաւ Յուդայի թագաւորութիւնն ալ, ինչպէս շատ անգամ սպառնացեր էր Աստուած՝ իրենց մեղքերը և անօրէնութիւնները մարգարէներուն (և մանաւանդ Երեմիա մարգարէին) բերնովը երեսնին տալով, ու ըսելով որ թէ որ չդառնան նէ՝ զիրենք բոլորովին պիտի կործանէ, և այլազգիներուն ձեռքը գերութեան պիտոր մատնէ, ինտոր եղաւ: Անկէց եօթանասուն տարիէն ետև թէպէտ նորէն ողորմեցաւ Աստուած՝ որ իրենց երկիրը դառնան, բայց միշտ ուրիշի տէրութեան ներքևը եղան, և մէյ մըն ալ ան իրենց առջի ինքնագլուխ ազատութիւնը ձեռք չձգեցին. ինչպէս որ կարգով իր տեղովը պիտի պատմենք: Հիմա ասկէ ետքը պատշաճ կ՚երևայ որ՝ մասնաւոր անձանց վերաբերեալ պատմութիւնները դնենք, որ Իսրայելացւոց և Յուդայի թագաւորութեան, կամ ետքը՝ անոնց գերութեան ատենը եղեր են:

ՄԱՍՆ ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ԱՆՁԱՆՑ, ՈՐ ԻՍՐԱՅԵԼԱՑԻՈՑ ԹԱԳԱՒՈՐՈՒԹԵԱՆ, ԿԱՄ ԵՏՔԸ ԳԵՐՈՒԹԵԱՆ ԱՏԵՆԸ ԵՂԵՐ ԵՆ

ԳԼՈՒԽ Ա.

Պատմութիւն Տոբիթայ։

Ամ աշխարհի 3290։

ՏՈԲԻԹ *Իսրայելացի էր Նեփթաղիմի ցեղէն՝ Թեզբուէ ըսուած քաղքէն, Իսրայելացւոց տասը ցեղին կռապաշտութեան ատենը, որ ինքը միշտ աստուածպաշտութեամբ և բարեպաշտութեամբ ապրելով՝ ան Յերոբովամի դրած հորթերը չէր պաշտեր, հապա Մովսիսական օրինաց հետևելով, ամէն աստուածային տօնախմբութեան օրերը կ'ելլէր Յուդայի երկիրը կ'անցնէր՝ Երուսաղէմ տաճարը կ'երթար, հոն իր ուխտը և աղօթքը կը կատարէր։ Երբոր Իսրայելացւոց տասը ցեղը գերի տարաւ Սաղմանասար Ասորեստանի թագաւորը, Տոբիթ ալ հետերնին առնուեցաւ Նինուէ գնաց. ու հոն ալ իր Աննա ըսուած կնկանը հետ՝ մէկհատիկ Տոբիա տղեկովը ան կռապաշտներուն մէջը իր բարեպաշտութիւնը չթողուց, և իրեն ազգին գերիներուն շատ օգնութիւն կը հանէր։ Անոր համար Սա-*

տուած ալ զէնքը օրհնեց, որ Սաղմանասար Թագաւորին այնչափ սիրելի եղաւ որ՝ իրեն վաճառական (այսինքն վէքիլխարճ) ըրաւ, ու Տոբիթի ազատութիւն տուաւ՝ որ ուր ուզէ նէ երթայ քալէ : Սաղմանասարին ետեւէն երբոր Սենեքերիմ թագաւոր եղաւ, ու Եզեկիային պատերազմէն (ինչպէս վերը ըսինք) յաղթուած դարձաւ նէ՝ իր տակը եղած Իսրայելացւոց հետ սաստիկ թշնամութեամբ կը վարուէր, և շատ մարդիկ կը բռնէր կը սպաննէր : Տոբիթ ալ գիշերանց գաղտուկ կ'երթար անոնց մեռելները կը թաղէր . աս բանիս համար թագաւորը ուզեց որ Տոբիթն ալ սպաննէ . ան ալ փախաւ երեսը պահեց . ուստի Տոբիթի բոլոր բաները թագաւորական դիէն յափշտակեցին : Երբոր սպաննուեցաւ Սենեքերիմ, Տոբիթ նորէն իր տունը դարձաւ, և իր առջի բարեպաշտական գործքերը ձեռքէ չէր թողուր կ'ընէր : Ինչպէս մէկ օր մըն ալ փառաւոր սեղան պատրաստած իր ազգականներուն հետ կերակուր որ պիտի ուտէր, սիրտը չդիմացաւ՝ իր Տոբիա որդին խրկեց որ երթայ պտըտի՝ Իսրայելացւոց ազգէն աղքատ ու կարօտ մը որ գտնէ նէ, բերէ իրենց հետ սեղան նստեցընէ . գնաց տղան ու շուտ մը դարձաւ հօրը պատմեց թէ՝ Իսրայելացւոցմէ մէկ մը սպաննած փողոցը ձգած է : Աս որ լսեց Տոբիթ, առջեւի կերակուրը թողուց՝ շուտ մը գնաց վերցուց ան մեռելը տուն բերաւ՝ գաղտուկ պահեց, ու ետքը գիշերանց մարդ չիմացած գնաց թաղեց զանիկայ, և ան գիշերը մովսիսական օրինաց ըսածին պէս՝ պիղծ սեպուելով՝ տունը չմտաւ պառկելու, հապա դուրսը պատին տակը յոգնած կռնըկին վրայ ինկաւ, ու աչքը բաց հոն քնանալնինի վե-

ըէն ճնճղուկներն որ կը ծրտէին, ան ծիրտը տաք տաք Տօբիթի աչացը մէջ երթալով՝ աչուըները կուրցաւ, անանկ որ՝ ալ ճար չեղաւ բացուելու ։ Բայց Տօբիթ աս նեղութիւնս ալ, որ եղբայրսիրութեան պատճառով իրեն հանդիպեցաւ, զարմանալի համբերութեամբ կը քաշէր, ու փառք կու տար Աստուծոյ. մանաւանդ երբոր անկէ ետև աղքատութիւնն ալ աւելի վըրան կոխեց, անանկ որ միայն կնկանը ձեռքը կը նայէր, որ անիկայ մանած մանելով՝ խղճաբար իր տունը կը պահէր ։ Սա թշուառութեանս մէջը Տօբիթ կարծելով թէ ալ ինքը պիտի մեռնի երթայ, քովը կանչեց իր մէկ հատիկ Տօբիա որդին, անոր բարի բարի խրատներ կտակ ընելով՝ ապսպրեց որ ելլէ Մարաց երկիրը երթայ, որ հոն Գաբայէլ ըսուած մէկ մարդէ մը իր ատենով տասը քանքար (կամ քէսէ) փոխ տուած ստակը առնէ իրեն բերէ. անոր ձեռաց գիրն ալ հանեց տղին տուաւ ։ Տօբիան ալ աս ճամբորդութեանս ընկեր գտնելու համար տնէն դուրս ելածին պէս՝ շուտ մը աջևը մէկ կորիճ մը տեսաւ ճամբորդի կերպարանքով, որ ան Ռափայէլ հրեշտակն էր, որ Աստուած իրեն խրկեր էր. ինքն ալ զանիկայ կանչեց առաւ իր հօրը քովը բերաւ ։ Տօբիթն ալ հրեշտակին ըսածին պէս՝ կարծելով թէ ինքը Անանիայի իր բարեկամին որդին է, ուրախութեամբ Տօբիան անոր յանձնեց՝ որ Մարաց երկիրը տանի, և հետը խօսք դրաւ որ իրեն օրը դրամ մը վարձք տայ, ու իր կերակուրը, և աս գործքս կատարելէն ու առողջութեամբ դառնալէն ետքը՝ խօսք տուաւ ուրիշ բան ալ իրեն տալու, ու այնպէս օրհնելով ղրկէնք ճամբայ դրաւ ։

Երբոր ասոնք գացին Եփրատ գետը հասան , ու Տոբիա գետին քովը գնաց որ քիչ մը լուացուի հանգչի , յանկարծակի անդիէն մէկ մեծ ձուկ մը վրան վազեց . ան ատենը Ռափայել հրեշտակը իրեն ըսաւ թէ “ Մի՛ վախնար՝ բռնէ դուրս քաշէ ” . ան ալ ցամաքը քաշեց , ու հրեշտակին տուած խրատին պէս՝ ան ձկան սիրտը , լերդը ու լեղին հանեց մէկ դի դրաւ պահեց , ու ձուկը եփեցին կերան : Անկէց ետքը երբոր ալ Եկբատան ըսուած Մարաց երկիրը հասան , հրեշտակը դարձաւ Տոբիայի ըսաւ թէ՝ “ Երթանք աս գիշերս հոս Ռագուէլի տունը կենանք , որ օտար մարդ չէ՝ քու ազգականդ է . և աս մէկհատիկ Սառա աղջիկ մը ունի , խելօք ու իմաստուն . քեզի կը վայլէ որ դուն առնես զանիկայ . կ՚ուզես նէ ես հօրը հետ կը խօսիմ՝ բանը կը շինեմ ” : Տոբիա ալ իրեն ըսաւ թէ “ Ես կը վախնամ . լսեր եմ որ եօթը հոգի ան աղջիկը առնելու եղեր են , ու ան եօթն ալ հարսնիքին առջի գիշերը մէկ դև մը եկեր մեռցուցեր է . ես հօրս ու մօրս մէկհատիկն եմ , թէ որ ինծի ալ անանկ պատահի նէ՝ մեղք է իմ ծնողացս ” : Հրեշտակը նորէն սիրտ տուաւ տղին որ չվախնայ , ու սորվեցուց իրեն թէ ինչպէս աս փորձանքէս պիտի խալըսի . ապըսպրեց որ առջի գիշերը հետը քիչ մը կրակ առնէ , և ան ձկան սիրտը ու լերդը անոր վրայ դնէ ծխէ , և հարսին հետ մէկտեղ աղօթք ընեն աղաչեն Աստուծոյ . “ Ան հոտէն , ըսաւ , ան դևը կը փախչի կը կորսուի , ու Աստուծոյ օրհնութեամբը մէկտեղ կը ծերանաք , զաւկըներու տէր կ՚ըլլաք . ինչու որ աս աղջիկս քեզի միայն պահեր էր Աստուած ” : Ետքը Եկբատան Ռագուէլի տունը որ գացին , Ռափայել հրեշտակը

ինչպէս որ ըսեր էր, մէջ մտաւ խօսեցաւ աղջը-
կանը հօրը մօրը հետ․ անոնք ալ շատ ուրախա-
ցան ասոր վրայ որ աղջիկնին Տոբիայի պիտի տան,
որ իրենց ազգական էր։ Խօսքը դրածին պէս եր-
բոր սկսան հարսնիքը ընել, և ան գիշերը Տոբիա
ալ հրեշտակին ապըսպրածը ընելով՝ բանը որ յա-
ջող գնաց, ամէնքը փառք տալով Աստուծոյ՝
տասնըչորս օր ալ երկնցուցին հարսնիքին ուրա-
խութիւնը։ Եւ ան օրերը գնաց հրեշտակը ու-
ստակն ալ (ինչ պատճառով որ ճամբայ ելեր եկեր
էին) Գաբայէլի քովէն առաւ բերաւ, ու անանկ
Տոբիայի հետ հարսը մէկտեղ առած իր օժիտ-
ներովը բաներովը ելան որ դառնան՝ Նինուէ գան․
որ Տոբիթ ալ իրեն կնկանը հետ աչուընին ճամ-
բան կը սպասէին, սրտերնին կը հալէր կը մաշէր՝
կը վախնային թէ այնչափ ուշանալով տղին փոր-
ձանք մը հանդիպած ըլլայ։ Երբոր Նինուէ քա-
ղաքը մօտիկցան, հրեշտակը Տոբիայի հետ ա-
ռաջ անցան՝ տուն եկան, և ան ատենը Տոբիան
հրեշտակին ըսածին պէս ան պահած ձկան լեղին
հանեց հօրը աչքը քսեց, և անով շուտ մը
բժշկուեցաւ Տոբիթ՝ աչուըններն բացուեցան, ու
ինքն ալ ուրախութեամբ իր սիրելի զաւկին վի-
զը պլլուելով՝ փառք կու տար Աստուծոյ, մանա-
ւանդ երբոր Տոբիայէ կը լսէր թէ ան ճամբոր-
դութեանը ատենը ինչպէս ողորմեցաւ Աստուած,
որ ամէն բանը աղէկ յաջողեցաւ, ու ինքը իր ազ-
գէն հարս բերաւ իր տունը․ անոր համար եօթը
օր ալ Տոբիթ նորէն հարսնիքի ուրախութիւն ը-
րաւ։ Ետքը Տոբիթ իր տղին հետ խորհուրդ ը-
րաւ որ, ան բերած ստըկին կէսը աս ճամբայ ցու-
ցընող կորիճին վարձք տան, որ իրենց այսպիսի
ծառայութիւններ ըրաւ, հարսը բժշկեց, ստակը

գնաց հաւատարմութեամբ առաւ բերաւ, ու իրեն կուրցած աչուըները բացուելու պատճառ եղաւ։ Ուստի երբոր զանիկայ առջեւնին կանչեցին՝ ու ան բերած ստըկին կէսը իրեն վարձք տալու որ եղան, ան ատենը անիկայ ալ ըսաւ յայտնեց անոնց թէ ինքը Ռափայէլ հրեշտակն է։ Աս որ լսեցին՝ սրտերնին վախ ինկաւ սաստիկ շփոթեցան. ան ալ իրենց ըսաւ թէ "Մի վախնաք, հապա փառք տուէք Աստուծոյ, որ ձեր ըրած ողորմութիւնները և ուրիշ բարեգործութիւնները տեսնելով՝ զիս ղրկեց որ ձեզի օգնեմ. և հիմա ալ ատենը հասաւ որ՝ նորէն զիս ղրկողին քովը դառնամ". ու անանկ՝ անոնց աչքը առջեւէն աներեւոյթ եղաւ հրեշտակը։ Ան ատենը Տոբիթ փառք տալով Աստուծոյ օրհնութիւն մը շարադրեց, որ անոր մէջը շնորհակալ կ'ըլլայ Աստուծոյ ըրած բարերարութեանցը վրայ, ու կը մարգարէանայ թէ Իսրայելացիքը իրենց գերութենէն պիտի դառնան, ու Երուսաղէմ նորէն պիտի շինուի։ Անկէ ետքը Տոբիթ բարի ծերութեամբ ապրեցաւ ինչուան որ հարիւր յիսուն տարուան եղաւ, և մահուան ատենը Տոբիայի զարմանալի խրատներ կտակ ընելով՝ անանկ հոգին աւանդեց։ Տոբիա ալ հօրը ապսպրածին պէս՝ զինքը և իր Աննա մայրը՝ Նինուէ քաղաքը թաղելէն ետև՝ իրեն Սառա կնիկովը ելաւ Եկբատան աներոջը քովը գնաց. հոն ալ աներն ու զոքանչը ինքը թաղեց, ու բոլոր անոնց ունեցածն ալ ինքը ժառանգեց. և իր հօրը խրատներովը միշտ բարեպաշտութեամբ ապրելով, ինքն ալ աստուածային օրհնութեամբը ծերացած՝ հարիւր քսանըեօթը տարուան վախճանեցաւ։

ԳԼՈՒԽ Բ.

Պատմութիւն Յուդիթայ ։

Ամ աշխարհի իբր 3348 ։

Նաբուգոդոնոսոր Ասորեստանի թագաւորը՝ Արփաքսադ ըսուած Մարաց մեծ թագաւորն որ յաղթեց, անով աւելի սիրտ առած՝ անանկ քիթը մեծցաւ հպարտացաւ, որ ալ կ'ուզէր բոլոր աշխարհքիս տիրապետել, և ամենէն Աստուծոյ պէս պաշտուիլ ։ Ուստի ընտրեց իր զօրապետներուն մէջէն մէկ մը աւելի քաջ ու զօրաւոր՝ Հողեփեռնէս անունով, և անոր ձեռքը հարիւր քսան հազար հետեւակ (այսինքն եայան) զօրք տուաւ, այնչափ ալ ձիաւոր, որ ինչուան ուր որ հասնի նէ երթայ զամէնը իր իշխանութեան ներքեւը առնէ ու դէմ կեցողին չխնայէ, ջարդէ աւրէ ոչնչացընէ ։ Հողեփեռնէս այսպիսի մեծ պատրաստութեամբ Նինուէ քաղքէն ելաւ, առջեւը հանդիպած տէրութիւնները և ազգերը անողորմաբար կոտրելով՝ թալլելով ու իր տակը առնելով՝ եկաւ հասաւ Հրէաստանի քովը, և հոն բանակը դրաւ կանգ առաւ ամիս մը չափ՝ որ զօրացը ուտելիք պատրաստէ ։ Հրէայքը երբոր աս իմացան՝ ու տեսան որ ալ կարգը իրենց հասաւ, մեծ վախի մէջ ինկան. մանաւանդ ան ալ կը լսէին թէ ամէն տեղաց կուռքերը չաստուածները Հողեփեռնէս կը վերցընէր, անոնց տեղը Նաբուգոդոնոսորը պաշտել կուտար. անոր համար բոլոր սրտով՝ պաքով աղօթ-

քով Աստուծոյ դիմեցին, որ Իր տաճարը իրենց ազգովը խալըսէ աս բռնաւորիս ձեռքէն, ու իրենք ալ ձեռուընին եկածին չափ իրենց սահմանին բերդերը զօրք դրին ամրցուցին ։ Բեթիղուա ըսուած Հրէից քաղաք մը կար՝ Թշնամիներուն դրած բանակին առջևը, որ Հրէաստանի դրան պէս էր. աս ալ աղէկ մը ամրցուցած դէմ կեցեր էր ։

Հողեփեռնէս երբոր աս Հրէից պատրաստուԹիւնը իմացաւ՝ կրակ կտրեցաւ վրանին, քովը կանչեց ժողովեց ան տեղացի իշխանները, ու զարմանալով պատճառը հարցուց Թէ՝ " Աս Իսրայելացի ըսուած պզտի ազգ մը՝ իրենց ի՞նչ բանին վրայ յուսալով՝ սիրտ կ'ընեն կոր ինծի դէմ կենալու ,, ։ Ան ատենը Աքիոր ըսուած Ամոնացւոց գլխաւոր իշխանը սկսաւ զրուցել Թէ ով են աս Հրէաները և ի՞նչպէս զօրաւոր Աստուած ունին, որ քանի որ անոր տուած օրէնքները կը պահեն նէ, մարդ զանոնք չկրնար յաղԹել. " Անոր համար հիմա հետերնին իյնալու ժամանակը չէ, ըսաւ, որ աղէկ կ'երԹան իրենց Աստուծոյն հետ. սպասենք որ մեղանչեն՝ հետը աւրուին, ան ատենը բան մը կը հոգանք. չըլլայ Թէ հիմա վրանին ելլենք նէ՝ խախք ըլլանք ,, ։ Աս որ լսեց Հողեփեռնէս՝ սաստիկ սըրդողեցաւ Աքիորի վրայ, Թէ ինչո՞ւ բանի տեղ չսեպելով Նաբուգոդոնոսորի ուժը՝ անանկ յանդըգնուԹեամբ դէմ խօսեցաւ ։ Ուստի ասոր պատիժ հրամայեց որ ոտքը ձեռքը կապած տանին Աքիորը Բեթիղուայի բերդին տակը ձգեն, որ " Երբոր, ըսաւ, գամ քաղաքը մտնամ նէ, դուն ալ անոնց հետ քու պատիժդ կատարեալ գտնես ,, ։ Աստանկ որ ըրին, Իսրայելացւոց պա-

հապանները զան տեմնելուն պէս՝ բերդէն ելան վրան վազեցին, ու Աքիորը առին Բետիղուա բերին. ան ալ հոնտեղը ամենուն առջևը պատմեց թէ՝ ինչ պատճառով Հողեփեռնէս իրեն ասանկ ըրաւ, և ինչպէս ինքը կը պատրաստուի կոր գալու զիրենք ջարդելու: Ժողովուրդը աս լսելով ահռեցան, ու սկսան պաղատիլ Աստուծոյ՝ որ նայի անոր հպարտութիւնը, ու իրենց ողորմի. մանաւանդ անկեց ետքը երբոր տեսան որ Հողեփեռնէս իր բոլոր անհուն զօրքով ալ եկեր բերդը չորս դին պաշարեր՝ քաղքին ջուրն ալ կտրեց: Երեսունըչորս օր որ աս Բետիղուայի պաշարումը քշեց, ալ ծարաւէն ճարերնին հատած՝ քաղքին իշխանները կը մտմտային որ, թէ հինգ օրէն ալ Աստուած իրենց չողորմի չազատէ նէ, քաղաքը բանան Թշնամիին ձեռքը տան:

Աս Բետիղուա քաղքիս մէջը մէկ ունևոր որբևարի կնիկ մը կար Մանասէի ցեղէն Յուդիթ ըսուած, խիստ աղուոր տեսքով, և անանկ զարմանալի պարկեշտ, աստուածավախ ու առաքինի որ՝ իր Մանասէ ըսուած էրկանը մեռնելէն ետքը ալ չուզեց նորէն կարգուիլ, հապա առանձնացած իր տունը կը նստէր, ու պահքով աղօթքով այնպէս սրբութեամբ կ'ապրէր: Յուդիթ երբոր լսեց իմացաւ աս բաները, և ինչպէս կ'ըսեն՝ Աստուծմէ լուսաւորած, քովը կանչեց քաղքին իշխանները՝ յանդիմանեց զիրենք ան թերհաւատական բանին վրայ, որ ըսեր էին թէ հինգ օրէն Աստուած մեզի չողորմի նէ՝ քաղաքը Թշնամիին ձեռքը տանք: Ետքը ուրիշ խրատներով ու օրինակներով ալ յորդորեց զանոնք՝ որ Աստուծմէ յոյսերնին չկտրեն, և իրենց ըսաւ թէ՝ « Միայն դուք աղօթից մի դադարիք,

աս հինգ օրուանս մէջ կը յուսամ որ Աստուած իմ ձեռքովս ձեզի բարի ելք մը տայ. բայց դուք իմ ետեւէս մ'իյնաք իմանալու՝ թէ ես ինչ պիտոր ընեմ,,: Ասանկ գնաց Յուդիթ իր աղօթք ընելու տեղը, ու վրան քուրձ մը հագած և գլլուխը մոխիր ցանած՝ ապաշխարութեան նշան, ինկաւ Աստուծոյ առջև, ու աղաչանքով պաղատանքով խնդրեց Աստուծոյ՝ որ ողորմի իր ժողովըրդոցը, և իրեն ուժ տայ, որ ինչպէս լըս տուեր է ընելու նէ՝ այնպէս բանը աջողութեամբ կատարէ: Ետքը ելաւ լուացուեցաւ սրբուեցաւ, մազերը հիւսեց շտկեց, ու իրեն փառաւոր հագուստները հանեց՝ գլխէն ինչուան ոտքը զարդարուեցաւ. և այնպէս հագուած կապուած՝ հետը առաւ աղախինը, ու անոր ձեռքը տուաւ իր կերակուրին ամանը՝ անանկ Բետիւղուա քաղքէն դուրս ելան:

Երբոր քիչ մը առաջ գացին, շուտ մը վրանին հասան Հողեփեռնեսի զինուորները, զարմանալով թէ այնպիսի կնիկ ինչ բան ունի հոն տեղուանքը, անանկ զինքը առին Հողեփեռնեսի առջևը տարին: Հողեփեռնէս երբոր Յուդիթը տեսաւ, խելքը գնաց սաստիկ սիրտը կապուեցաւ անոր աղուորութեանը վրայ. հարցուց իրեն թէ “Ո՞վ ես, ուսկից կու գաս,,. Յուդիթ ալ խելացի կերպով անուշ շարժմունքներով, (որ անոր սիրտը եւելօք իրեն քաշէ՝ ու զինքը խաբէ) անոր պատասխան տուաւ. “Տէր իմ, ըսաւ, տեսայ որ Աստուած բարկացեր է մեր ազգին, ու Աստուծոյ երեսէն ինկած՝ պիտի չարաչար թշնամիներուն ձեռքը մատնուի մեր ազգը. անոր համար ես փախայ՝ քու քովդ եկայ քեզի աղախին ըլլալու: Բայց աս ալ գիտնաս

որ՝ ես աստուածապաշտ եմ. ուստի կը խնդրեմ որ ինծի հրաման տաս, որ մարդ չդպչի՝ գիշերները մինաւոր բանակէն դուրս ելլեմ, որ իմ աղօթքս առանձին կատարեմ, ու դառնամ. ու ես անանկ իմ Աստուծմէս ատենը իմանալով, առանց մէկ մը քու զօրքէդ կոտրուելու՝ քեզ առնեմ Երուսաղեմի մէջը տանիմ”: Հողեփեռնէս աս բաներս լսելով՝ սիրտը աւելի կապուեցաւ ու տաքցաւ Յուդիթի վրան, և անոր բոլոր ըսածներուն հաւտալով՝ հրամայեց որ ներսը իր քովը առնեն բերեն զինքը, ու ապսպրեց որ իր աղէկ կերակուրներէն և աղնիւ գինիներէն անոր տան. բայց Յուդիթ աղաչեց ըսաւ որ՝ “Ես ձեր կերակուրներուն չեմ կրնար դպչիլ. անոր համար հետս ինծի կերակուր բերեր եմ, կը հրամմես նէ՝ ես անկէց կ'ուտեմ”: Անանկ իրեք օր իրեք գիշեր Յուդիթ Հողեփեռնեսի հետը անցուց, ու ըսածին պէս գիշերները մինաւոր բանակէն դուրս կ'ելլէր՝ Աստուծոյ առջև կ'իյնար աղօթքը կ'ընէր, որ ինչ բանի համար եկեր է նէ՝ աջողի: Չորրորդ իրիկունը Հողեփեռնէս ուզեց որ մէկ փառաւոր սեղան մը ուրախութիւն մը ընէ իր զօրապետներուն. Յուդիթն ալ հոն կանչեցին, որ հագուած կապուած եկաւ, ինքն ալ նստած՝ իր հետը բերածներէն կ'ուտէր. և ան ատենը Հողեփեռնէս Յուդիթի վրայ որչափ կը նայէր, այնչափ ցանկութիւնը աւելի շարժելով զինքը կը կորսնցընէր՝ ու գինին կը խմէր: Երբոր սեղանը լմնցաւ՝ ամէն մարդ ելան իրենց տեղը գացին, միայն Յուդիթ ու Հողեփեռնէս հոն մնացին. Հողեփեռնէս ալ աստուածային նախախնամութեամբը՝ թմրած ինկաւ իր մահիճին վրայ պառկեցաւ՝ առանց

Յուդիթի դպչելու ։ Երբոր խորունկ քնոյն մէջն էր Հոլեփեռնէս, ան ատենը Յուդիթ ըսաւ թէ Հիմա է ժամանակը, ու քովը գնաց անոր թուրը հանեց՝ մէկ ձեռքովը մազերէն բռնեց՝ “Տէր Աստուած, ըսաւ, դու ինձի օգնէ”, ու մէկալ ձեռքովը երկու հեղ զարնելուն պէս՝ Հոլեփեռնեսի գլուխը կտրեց վրայէն փրցուց․ անանկ առաւ դուրս ելաւ իր աղախինին տուաւ՝ որ ան իրեն կերակրին ամանին մէջը դնէ ։ Ու այսպէս մարդ չիմացած՝ (որ ամէնքը յոգնած քուն էին) գիշերանց անոնց բանակէն ելաւ Բեթուղուային պարսպին տակն որ հասաւ, սկըսաւ ուրախութեամբ պահապաններուն կանչել ըսել թէ՝ “Ալ դռները բացէք՝ Աստուած մեզի հետ է”։ Պահապաններն ալ շուտ մը վազեցին բացին, և ան որ լսեցին՝ ամէնքը հան եկան, ջահերով ճրագներով վրան թափեցան, որ տեսնեն թէ ինչ է․ Յուդիթ ալ ամանէն հանեց ցուցուց իրենց․ “Ահա, ըսաւ, Հոլեփեռնեսի գլուխը, որ ամբարտաւանութեամբ մեր Աստուածը կը քամահրէր, որ ինծի պէս մէկ կնկան մը ուժ տուաւ որ ես իմ ձեռքովս զինքը սպաննեմ”։ Ժողովուրդն ալ փառք տուին Աստուծոյ, ու ուրախութենէն չէին գիտեր ինչպէս շնորհակալ ըլլան Յուդիթի՝ որ զինքը այսպիսի վտանգներուն մէջ ձգեց զիրենք ազատելու համար ։ Հոնտեղը կանչել տուաւ Յուդիթ ան վերը ըսուած Աքիոր Ամոնացւոց իշխանը, որ երբոր եկաւ աս բաներս լսեց՝ ու Հոլեփեռնեսին գլուխը տեսաւ, զարմանալէն խելքը թռաւ, ու Յուդիթի ոտքը ինկած՝ գովասանքներ կուտար իրեն․ և ան պատճառով ինքն ալ դարձաւ աստուածպաշտ եղաւ ։

Ետքը երբոր լուսցաւ առտու եղաւ, Յուդիթի ըսածին պէս՝ առաջ ելան ան Հողեփեռնեսի գլուխը իրենց բերդին վրայ կախեցին. ետքը դուրս վազեցին գացին թշնամիներուն բանակին վրայ։ Անոնք ալ աս բանս տեսնելով՝ շուտ մը գացին Հողեփեռնեսի ձայն տալու, որ ելլէն ինչպէս պէտք է նէ ասոնց դէմ պատերազմին։ Երբոր Հողեփեռնեսի պառկած տեղը մտան, ու տեսան որ անիկայ արիւնթաթախ գետինը փռուած ինկած՝ գլուխն ալ վրան չէ, բանը իմացան, սկսան կանչել վայ տալ իրենց, որ մէկ Իսրայելացի կնիկ մը խայտառակ ըրեր է զիրենք, ու շփոթած ամէն բաներնին հոն թողուցին՝ ցիրուցան սկսան փախչիլ։ Եւ ան ատենը Իսրայելացիք ալ ետեւնին ինկած՝ շատ մարդ ջարդեցին. ու բոլոր ունեցածնին թալեցին առին, անանկ որ երեսուն օր քշեց աս բոլոր թշնամեաց բանակին բաները վերցընելը՝ քաղաքը բերելը. ու Հողեփեռնեսի խորանը (այսինքն չատըրը) իր բոլոր արծաթեղէն և ոսկեղէն բաներովը Յուդիթի հանեցին ընծայ տուին. որ ան ալ ետքը Երուսաղեմի տաճարին նուիրեց։ Եւ 'ի շնորհակալութիւն աս Յուդիթի ըրած քաջութեանը՝ չորս դիէն ամէն քաղքըներէն մեծամեծները՝ էրիկ մարդ կնիկ մարդ կու գային Յուդիթ տեսնելու, ու աչքիլոյս ընելու։ Նաև Երուսաղեմէն Յովակիմ քահանայապետն ալ եկաւ, ու օրհնենքներ կարդաց վրան. Յուդիթ ալ աս իր ըրած քաջութիւնը և փառաւոր յաղթութիւնը Աստուծոյ նուիրելով՝ մէկ յորդորական օրհնութիւն մը կարդաց աստուածային ամենակարողութեանը։ Այսպիսի ուրախութիւնս իրեք ամիս քշեցին ետքը, Յուդիթ նո-

րէն իր առջևի ճամբան բռնեց՝ գնաց իր տունը առանձնացած կը կենար, և անանկ բարի վարքով ապրեցաւ մինչուան հարիւրհինգ տարի, ու հոն Բետիղուա քաղաքը թաղուեցաւ իրեն էրկանը քովը:

Գ Լ Ո Ւ Խ Գ.

Պատմութիւն Եսթերայ:

Ամ՛ աշխարհի 3448:

Արտաշէս՝ մեծ ու զօրաւոր Պարսից թագաւորը, իր թագաւորութեան երրորդ տարին երբոր փառաւոր յաղթութիւն մը ըրաւ՝ որ հարիւր քսանըեօթը գաւառ Հնդկաստանի երկրէն իր տակը առաւ, ուզեց մէկ մեծ կոչունք մը ուրախութիւն մը ընել իր իշխաններուն՝ Սուսա ըսուած թագաւորական քաղքին մէջը, որ վեց ամիսի չափ ատեն քշեց. անկեց ետքը նմանապէս վեց օր ալ ռամիկ (այսինքն պայաղի) մարդիկներուն ըրաւ: Աս կոչունքներս այնչափ փառաւոր և ամէն դիէն զարմանալի եղաւ, որ չէ լսուած թէ անոր նմանը եղած ըլլայ աշխարհքիս մէջ. և աս՝ չէ թէ միայն էրիկ մարդոց, հապա անոր պէս զատ կոչունք ալ ըրաւ Ասթինէ թագուհին՝ կանանց կողմը (այսինքն հարէմը) բոլոր մեծամեծաց կնիկներուն: Աս ուրախութիւններուս ետքի օրը Արտաշէս թագաւորը աւելի զուարճացած (այսինքն քէֆ չաթմիշ ըրած) խրկեց որ Ասթինէ թագուհին ելլէ ասդին գայ, որ իր իշխաններուն և բոլոր մարդոց առջևը երևնայ ցուցընէ իր գեղեցկութիւնը: Երբոր Աս-

թինէ չհնազանդեցաւ թագաւորին՝ ու չուզեց գալ, թագաւորը շատ սրդողեցաւ վրան. ուստի իր իշխաններուն հետ խորհուրդ ըրաւ ըսաւ որ՝ «Աս բանս առանց պատիժ տալու թողունք նէ, ամենուն կնիկները ասկէց չար օրինակը կ'առնեն՝ իրենց էրիկնին չեն սեպեր՝ ոտից տակ կ'առնեն». անոր համար Աստինէն թագուհիութենէ վար ձգեց՝ հանեց. և բոլոր Պարսից տէրութեան մէջ հրաման եղաւ որ՝ գեղեցիկ աղջիկներ ժողվուին, որ անոնցմէ Աստինէի տեղը ուրիշ մը թագուհի ընտրուի:

Ան ժամանակները Սուսիս քաղաքը հրէայ մը կար Մուրտքէ անունով՝ Բենիամինի ցեղէն, որ Նաբուգոդոնոսորի ատենին գերի եկածներէն էր. անիկայ իր հօրը եղբօրը աղջիկը, որ որբ մնացեր էր՝ Եսթեր ըսուած, պզտըկուցմէ քովը առած կը պահէր. աս Եսթերս ալ խիստ աղուոր ըլլալով Արտաշէս թագաւորին համար ընտրուած աղջիկներուն մէջը առին: Երբոր ատենը եկաւ՝ ան աղջիկները թագաւորին առջեւն որ հանեցին, մէջերնէն թագաւորը Եսթերը հաւնեցաւ ընտրեց որ՝ իրեն թագուհի ըլլայ Աստինէին տեղը. և անոր համար փառաւոր թագաւորական հարսնիք ըրաւ: Բայց Եսթեր Մուրտքէի խրատը պահելով՝ առջի բերանը չյայտնեց իր ինչ ազգէ ըլլալը, ու գաղտուկ ներսուանց իր աստուածպաշտութիւնը ձեռքէն չթողուց. ինչպէս Մուրտքէն ալ անանկ կ'ընէր, որ ինքն ալ թագաւորական պալատին ծառայութեանը մէջ էր: Եւ ան ատենները աս ալ պատահեցաւ որ՝ երկու ներքինի (կամ թագաւորական հարէմին վերակեցուներէն) մէկ պատճառով մը թագաւորին վրայ ոխ պահելով՝ գաղտուկ խօսք դրին որ թագաւորը

մեռցընեն․ Մուրդքէն երբոր աս իմացաւ՝ կամաց մը հասկըցուց ներսը Եսթեր Թագուհիին․ Թագաւորն ալ անկեց բանը իմանալով՝ բռնեց կախել տուաւ ան ներքինիները, ու հրամայեց որ Մուրդքէի ըրած աս հաւատարմութիւնը՝ յիշատակարանը գրուի։

Բայց Արտաշէս Թագաւորին իշխաններուն մէջը գլխաւոր մէկ մը կար՝ Համան ըսուած, հպարտ ու ամբարտաւան մարդ մը․ ասիկայ աւելի երես գտնալով Թագաւորին առջեւը, հրաման հանել տուաւ որ՝ բոլոր պալատի մարդիկը Թագաւորէն ետքը զինքը Ճանչնան՝ և իրեն երկրպագութիւն ընեն․ ամէնքն ալ հնազանդեցան անանկ կ'ընէին, ու միայն Մուրդքէն եղաւ որ ինքը չուզեց Համանի գլուխ ծռել երկրպագութիւն ընել։ Համան աս բանիս վրայ այնչափ առնուեցաւ ու կատղեցաւ, որ անոր ոխը բոլոր Հրեաներէն կ'ուզէր հանել, գիտնալով թէ Մուրդքէն հրեայ է․ ուստի աստանկ հասկըցուց Թագաւորին՝ թէ “Աս Հրէից ազգը մէկ խաբեբայ խռովարար ու վնասակար ազգ մըն է, պէտք է բոլորովին մեր մէջէն վերցուի, որ Պարսից տէրութիւնը խաղաղութիւն գտնէ„։ Անոր համար Թագաւորական հրովարտակով (այսինքն Ֆէրմանով) հրաման հանել տուաւ որ՝ Հրէից ազար ամսուն տասուերկէքին բոլոր Պարսից իշխանութեան մէջ եղած Հրեաները, ուր քաղաք որ գտնուինէ՝ էրիկ մարդ, կնիկ մարդ, ծեր, տղայ, ամէնքը ան մէկ օրուան մէջ թրէ անցընեն, ու բոլոր իրենց բաները Թագաւորին գանձը առնեն․ և աս հրովարտակս առաջ հոն Թագաւորական քաղաքը կարդացուեցաւ, ու անկէց չորս դին խրկուեցաւ՝ որ ան ըսած օրը ա-

մէնը պատրաստ կենան : Հրեաները երբոր աս բանս լսեցին, ալ սաստիկ յուսահատած՝ չէին գիտեր ինչ ընեն, պաքով ու աղօթքով Աստուծոյ կ'աղաչէին որ ան փորձանքէն զիրենք խալըսէ :

Մուրդքէն ալ երբոր աս իմացաւ՝ խելքը գըլխէն թռաւ. ուստի վրայի լաթերը պատառ պատառ ըրած, և մէկ քուրձ մը հագած՝ գլուխը մոխիր ցանած՝ փողոցները ինկեր ասդին անդին կը կանչէր կ'ըսէր թէ՝ "Ինչ ըրաւ իմ ազգս, որ ասանկ պարապ տեղը պիտի կորսուի„ : Ետքը մէկ ներքինիի մը ձեռքով խրկեց ներսը Եսթերի հասկըցուց թէ՝ "Յիշէ զիս՝ և քու ազգդ, ու թագաւորին խօսք անցուր որ աս փորձանքէս ազատինք„ : Եսթեր ալ պատասխան խրկեց թէ՝ "Չեմ կրնար, ինչպէս դուն ալ գիտես օրէնքը, որ եթէ թագաւորը չկանչած առջեւը մարդ ելլելու ըլլայ նէ՝ կը մեռնի, և աս պատճառովս, ըսաւ, երսուն օր է՝ որ ես ալ թագաւորին քով չեմ գացեր„ : Մուրդքէ նորէն իրեն խրկեց ըսաւ թէ՝ "Եսթեր, չկարծես որ աս փորձանքէս դուն ազատ ես. հապա թէ որ դուն անհոգ ըլլաս, գիտցիր որ Աստուած կարող է մեզ ամէնքս ազատել, ու քեզ քու ազգականներովդ պատժել, որ ձեռքէդ կրնար գալ աս բանիս ճար մը հոգալու, ու չընես նէ„ : Աս որ լսեց Եսթեր՝ տակնուվրայ եղաւ, անճրկեցաւ չէր գիտեր որ դին դառնայ՝ ինչ ընէ. ուստի խըրկեց ապսպրեց Մուրդքէի, որ երթայ ան Միսիս քաղքի Հրեաները մէկտեղ բերէ՝ և իրեք օր գիշեր ցորեկ ծոմ պահեն իրեն հետ՝ ու աղօթք ընեն, որ Աստուած իրեն ուժ կարողութիւն տայ՝ թագաւորին առջեւը ելլելու. "Թէ

և, ըսաւ, ասով իմ կենացս ղէն մըն ալ հանելու ըլլայ”։ Ուստի Եսթեր ալ ան ատենը իր թագաւորական փառաւոր լաթերը հանեց վրայէն, ու մէկ քուրձ մը հագաւ, և անուշահոտ եղերը խունկերը քովէն վերցուց՝ մոխիր ու աղբ ցանեց գլուխը, ապաշխարութեան նշան. անանկ ինկաւ Աստուծոյ առջև, ու խոնարհութեամբ աղօթք ընելով կ'աղաչէր որ՝ իրեն լոյս տայ ցուցընէ թէ ինչ ընելու է ։

Անանկ երեք օր ապաշխարութեամբ աղօթելէն ետև՝ երրորդ օրը վրայէն հանեց ան քուրձերը, ու իր փառաւոր լաթերը հագած զարդարուած, հետը երկու աղախին առաւ՝ այնպէս սիրտ ըրաւ գնաց թագաւորին առջևը ելաւ ։ Բայց երբոր թագաւորին երեսը սրդողածի պէս տեսաւ, որ առանց կանչելու իր առջևը ելեր է, Եսթեր սաստիկ վախէն մարեցաւ իյնալու պէս որ եղաւ, ան ատենը Աստուած թագաւորին սիրտը շարժեց, որ շուտ մը ցատքեց աթոռէն՝ ելաւ եկաւ բռնեց վերցուց զինքը, ու անուշ խօսքերով սիրտ տալով իրեն ըսաւ. “Մի վախնար, Եսթեր տիկին, զիս քու եղբայրդ սեպէ՝ ու անանկ համարձակ հետս խօսէ”. աս ըսելով՝ ոսկիի գաւազանը առաւ վրան դրաւ ։ Եսթեր ասոր վրայ քիչ մը իրեն եկաւ. բայց խօսինինի մէջ մ'ալ սիրտը դող ինկաւ՝ ու մարեցաւ նէ, թագաւորը իր ծառաներուն հետ նորէն վրան գուրգուրալով՝ բռնեցին վերցուցին, ու ըսաւ թէ՝ “Եսթեր տիկին, ինչ է քու ուզածդ. գիտնաս որ կէս թագաւորութիւնս ալ ուզես նէ՝ քեզի կու տամ”։ Եսթեր ալ ան ժամանակը բերանը բացաւ ըսաւ. “Իմ ուզածս աս է. այսօր ես մէկ սեղան մը պատրաստեր

եմ, կը խնդրեմ որ՝ Համանը հետդ առնես հրամ-մէս իմ սեղանս գաս „ ։ Թագաւորն ալ " Խիստ աղէկ „ ըսաւ ․ շուտ մը Համանը կանչել տուաւ , ու անանկ մէյտեղ ան օրը ելան Իսթերի պատրաստած սեղանը գացին ․ երբոր կերան խմեցին , Թագաւորը նորէն Իսթերի ըսաւ որ՝ " Ինծմէ խնդրէ ինչ որ կ'ուզես նէ՝ որ քեզի ընեմ „ ․ Իսթեր ալ ըսաւ ․ " Կը խնդրեմ որ հրամմէս Համանի հետ վաղը նորէն իմ սեղանս գաս „ ։ Աս բանիս վրայ Համանն ալ սաստիկ ուրախանալով՝ երբոր ելաւ տուն կը դառնար , Ճամբան պատահմամբ Մուրդքէն դիմացը տեսնելով՝ որ իրեն երկրպագութիւն չըրաւ , նորէն բարկութիւնը շարժեցաւ վրան ։ Ինքը տուն որ գնաց , խընտումով իր փառքը պատիւը սկսաւ իր կնկանը և բարեկամներուն առջեւը պատմել , ու պարծենալով աս ալ ըսաւ թէ՝ " Իսթեր Թագուհին Թագաւորին սեղան ըրաւ , ու անոր հետը ինծմէ 'ի զատ՝ ալ ուրիշ մարդ մը չկանչեց ։ Բայց ասոնք , ըսաւ , առջեւս բան մը չեն երեւար՝ երբոր կը տեսնեմ ան Մուրդքէն , որ մէկ անշահ հրեայ մը Թագաւորին պալատը մտեր՝ գլխ չսեպեր „ ։ Անոնք ալ ըսին թէ " Ատ մէկ դժուար բան մը չէ ․ յիսուն կանգուն բարձր մէկ փայտ մը շինել տուր , վաղը գնա Թագաւորէն հրաման առ՝ անանկ բռնէ անկեց կախել տուր Մուրդքէն „ ։ Աս բանիս Համանի միտքն ալ պառկեցաւ ․ ուստի շուտ մը հրամայեց որ ան ըսած փայտը պատրաստեն ։ Բայց տես Աստուծոյ բանը , որ ան իրիկունը Թագաւորն որ Իսթերի սեղանէն դարձաւ՝ ամենեւին քունը չտարաւ , ելաւ նստաւ՝ ուզեց որ անցած գացած բաներուն յիշատակարանները առջեւը բերեն կարդան ։ Երբոր կը կար-

դայլին՝ ու հոն հասաւ որ գրած էր թէ երկու ներքինի կ'ուզէին թագաւորը մեռցընել, ու Մուրդքէն հաւատարմութեամբ թագաւորին յայտնեց անոնց խորհուրդը, ան ատենը թագաւորը դարձաւ հարցուց թէ՝ "Ասոր համար մենք Մուրդքէին ինչ վարձք տուինք"․ ծառաներն ալ ըսին թէ "Բան մը չեղաւ իրեն"։ Ետքը թագաւորը աս բանիս վրայ ինքնիրեն մտմտալով, առտուանց կանուխ ելաւ հարցուց թէ՝ "Ո՞վ կայ դուրսը եկած"․ (Համանն ալ ան վերը ըսածին պէս կանուխ ելեր թագաւորին դուռը եկեր էր, որ հրաման առնէ Մուրդքէն կախելու)․ ծառաները նայեցան, ըսին թէ "Համանը եկեր է"։ Թագաւորն ալ Համանը ներս կանչել տուաւ, ու աս հարցուց իրեն․ "Դուն ըսէ, ըսաւ, թէ որ ես մէկը ուզեմ փառաւորել նէ՝ ինչ պէտք է որ անոր ընեմ"։ Համանն ալ մըտմըտաց թէ՝ "Ինծմէ 'ի զատ ով պիտոր փառաւորէ թագաւորը"․ ուստի պատասխան տուաւ թէ "Կը վայլէ որ ան մարդուն՝ թագաւորական հագուստը հագցընեն, ու թագաւորին ձին հեծցընեն․ ետքը թագաւորին խիստ սիրելիին ձեռքը տան, որ ան առնէ բոլոր քաղաքը քալեցընէ, ու անոր առջեւէն քարոզ (այսինքն թելլալ) կանչուի թէ Ասանկ կ'ըլլայ ան մարդուն՝ ով որ թագաւորը ուզէ փառաւորել"։ Աս Համանի ըսածին թագաւորն ալ հաւնեցաւ՝ "Խիստ աղէկ է, ըսաւ․ գնա ատ բոլոր ըսածներդ Մուրդքէի ըրէ, որ ատենով մեզի անանկ հաւատարմութիւն ցուցուցեր է"։ Համանն ալ այսու կերպով իր խօսքովը բռնուած՝ շուտ մը հնազանդեցաւ թագաւորին գնաց ան բաները Մուրդքէին ըրաւ․ և ասոր վրայ սաստիկ սիրտը

կտրած՝ գլուխը կախ անանկ տուն դարձաւ։ Ետքը երբոր ժամանակը եկաւ՝ Եսթեր Թագուհին սեղանը գնաց, հոն Թագաւորը ուտել խմելէն ետև՝ նորէն Եսթերի հարցուց թէ՝ «Ի՞նչ է քու խնդիրքդ. գիտնաս որ՝ Թագաւորութեանս կէսն ալ ուզես նէ, քեզի կու տամ»։ Եսթեր ալ ան ատենը սիրտ առաւ, ու բանը բացաւ ըսաւ թէ՝ «Տէր Թագաւոր, ես իմ՝ և իմ ազգիս կեանքը միայն քեզմէ կը խնդրեմ, որ աս բանսարկու ու խաբեբայ Համանը քեզի ծուռ հասկցընելով՝ ուզեց որ մեզ բոլորս ջարդէ՝ աշխարհքէս վերցընէ»։ Ա՛ս որ լսեց Թագաւորը, ներքև վրայ եղաւ՝ սեղանը ձգեց դուրս ելաւ. Համան ալ ան ատենը մինաւոր որ մնաց, ելաւ դողալով Եսթերի ոտքը ինկաւ՝ կ'աղաչէր որ իրեն խնայէ։ Անոր վրայ նորէն որ դարձաւ Թագաւորը՝ ու զան տեսաւ, բարկութենէն կրակ կտրեցաւ, կարծեց թէ Թագուհիին բռնաբարութիւն կ'ընէ. ուստի շուտ մը հրամայեց որ բռնեն տանին զինքը ան փայտէն կախեն, որ օրով առաջ ինքը Մուրդքէի համար պատրաստեր էր։ Այս ան օրը մէկէն Թագաւորը բոլոր Համանի ունեցած բարիքը հանեց Եսթերի պարգև տուաւ. նաև աս ալ իմանալով որ Մուրդքէն Եսթերի ազգականն է եղեր, Համանի իշխանութիւնը Մուրդքէին վրայ դարձուց. ու շուտ մը ան Հրէից վրայ եղած հրովարտակին դէմ՝ նորէն ուրիշ հրովարտակ շինեց՝ առջի ըսածները դարձուց ետ կանչեց, ներհակ հրաման հանեց որ՝ Հրեաները իրենց թշնամիները ջարդեն ադար ամսուն տասնուիրեքին, ան օրն որ իրենք պիտի ջարդուէին, ինչպէս որ Համանը սահմաներ էր. անանկ որ՝ միայն Ախոս Թագաւորա-

կան քաղաքը ան օրը հինգ հարիւր հոգի սպաննեցին · ու Համանի տասը զաւակներուն հետ հարիւրաւոր հոգի ալ Հրէից Թշնամիներէն կախեցին · և բոլոր Պարսից տէրութեան մէջ ասդին անդին աս պատճառով հազարներով սպաննեցին : Ետքը աս ազատութեանս համար ՚ի շնորհակալութիւն Աստուծոյ Հրեաներն ալ տօն հաստատեցին ադար ամսուն տասնըչորսը , որ ինչուան այսօրս կը պահեն , ու իրենց լեզուովը Փուրիմ կ'ըսեն , որ Վիճակ ըսել է · պատճառն որ՝ աս օրս վիճակ ձգելով հանեց սահմանեց Համան՝ որ Հրեայքը ջարդէ , բայց իրենք Աստուծոյ ողորմութեամբը ան օրը իրենց Թշնամիները կոտրել տուին :

ԳԼՈՒԽ Դ ·

Պատմութիւն մարգարէից :

Ամ աշխարհի 3246 · 3390 · 3410 : (Եսայ · Զ : — Երեմ · Ա · ԼԸ : — Եզեկ · Ա · ԼԸ :)

Աստուածաշունչին մէջը շատ մարգարէներ կը յիշուին , որ անոնցմէ ոմանք մենք ալ տեղովը մէջ բերեր ենք · բայց մասնաւոր գիրքով մարգարէութիւն գրող , բաց ՚ի Մովսէս մարգարէէն, որ աստուածաշունչը ծայրէն ինչուան իր ժամանակի պատմութիւնը ինքը գրեր է , ու Սամուէլ մարգարէէն , որ ան ալ ինչպէս կ'ըսեն՝ դատաւորաց ատենէն ինչուան իր մահը եղած պատմութիւնները գրեց , մնացածը միայն տասնըվեց են՝ որ իրենց գրուածքը Սուրբ Գիրք սեպուեցան : Անոնց չորսը , այսինքն Եսայի , Երեմիա , Եզե-

կիէլ, Դանիէլ, իրենց մարգարէական գրուածքին շատութեանը համար՝ Մեծ Մարգարէ ըսուեցան. իսկ մէկալ տասուերկուքը, որ մարգարէական գրուածքնին կարճկեկ է, Փոքր Մարգարէ ըսուեցան։ Հիմա կարգը կը բերէ, որ անոնց վրայ ալ համառօտ կերպով տեղեկութիւնը տանք, ու իրենց գրուածքէն երևելի պատմութիւնները հոս դնենք։

Եսայի մարգարէն որդի Ամովսայ՝ Յուդայի ցեղին տէրութեան մէջը՝ Ոզիա թագաւորին ատենէն սկսաւ իր մարգարէութիւնը, և ինչուան Եզեկիայի ատենը քշեց, որ իրեն շատ օգնութիւն հասաւ Աստուծոյ կողմանէն, ինչպես տեղովը ըսեր ենք։ Եսայի մարգարէին մեսիային վրայ գրած մարգարէութիւնները անանկ տեղն 'ի տեղը բաց ու յայտնի են, մանաւանդ անոր հրաշալի ծնունդը՝ ու նախատալից մահը, որ կարծես թէ աւետարանչի պէս եղածը անցածը կը պատմէ։ Անոր տեսիլքներուն մէջը գլխաւորը ան եղաւ որ՝ իր մարգարէութեան սկիզբը տաճարին մէջը տեսաւ զԱստուած՝ բարձր փառահեղ աթոռ նստած, և բոլոր տաճարը լուսաւոր հրեշտակներով լեցուն, սերոբէները՝ Աստուծոյ չորս դին պատած վեց վեց թևերով (այսինքն քանատներով), որ Աստուծոյ առջեն երկու թևովը երեսնին կը գոցէին, երկուքովը ոտուընին կը ծածկէին, և մէկալ երկուքովը կը թռչըտէին, ու դաս դաս կանչելով կ'ըսէին. Սուրբ, սուրբ, սուրբ Տէր զօրութեանց, լի է ամենայն երկիր փառօք նորա, և անոնց ձայնէն բոլոր տաճարը աշռելով կը թնդար։ Աս որ տեսաւ մարգարէն, ինքն ալ սոսկալով "Վայ ինծի, ըսաւ, որ ես աղորմելիս Տէր զօրութեանցը աչքիս առ-

ջեր կը տեսնամ, ու ասանկ կապուած կեցեր եմ. պատճառն որ՝ պիղծ բերան մարդ եմ ես, ու պիղծ բերան ժողովրդոց մէջ կը կենամ,,: Ան ատենը սերովբէներէն մէկը ունելիով (այսինքն մաշայով) սեղանին վրայէն մէկ կրակի կայծ մը առաւ բերաւ մարգարէին բերանը մօտեցուց ու ըսաւ. "Ասիկայ քու բերնիդ դպչելով՝ կը սրբէ կը մաքրէ քու մեղքերդ ու անօրէնութիւններդ,,: Ետքը Եսայի լսեց որ Աստուած կը հարցնէր կ՚ըսէր թէ "Ո՞վ խրկեմ, ո՞վ երթայ ան ժողովուրդին քովը,,. Ինքն ալ պատասխան տուաւ թէ՝ "Ահա ես կեցեր եմ, զիս խրկէ,,: Աստուած ալ ան ժամանակին խրկեց զինքը, որ երթայ քարոզէ Իսրայելացւոց: Եւ շատ տարի քարոզելէն ետեւ՝ ինչպէս վերը ըսեր ենք, Մանասէ թագաւորին հրամանովը սղոցուելով վախճանեցաւ:

Երեմիա մարգարէն որդի Քեղկեայ՝ ղեւտացի քահանայական ցեղէն Անաթովթ քաղաքը ծնաւ, զոր մօրը փորէն Աստուած սրբեց՝ իրեն մարգարէ ընտրեց. ուստի պզտիկուց սկսաւ մարգարէութիւն ընել՝ Յովսիա Յուդայի թագաւորին ատենէն ինչուան որ բոլորովին կործանեցաւ Հրէից տէրութիւնը: Աստուած Երեմիայի շատ տեսիլքներ ցուցուց, որով Հրէից վերջի գալու մօտ կործանումը կ՚իմացընէր: Ան տեսիլքներուն մէջը մէկն ալ աս եղաւ որ՝ երկինքը հիւսիսային դիէն մէկ կաթսայ մը (այսինքն քազան մը) սաստիկ բոցով կրակի վրայ դրած կ՚եռար կոր. և ասով Աստուած իմացուց որ՝ ան կողմէն պիտոր Քաղդէացիքը Հրէից վրայ խրկէ իրենց մեղացը պատիժ: Երեմիա ամէն մարգարէներէն աւելի իր ազգին անօրէնութեանցը ու թը-

շուառութեանցը վրայ կը հալէր կը մաշէր ու կու-
լար, որ ետքը ալ յուսահատութեամբ ան խղճ-
ճալի ողբը ըսաւ վրանին՝ որ կը սկսի. Զ՜իարդ
[illegible] նստաւ միայնացեալ քաղաքն բազմամարդոն: Ե-
րուսաղեմի պաշարման ատենը Երեմիա այսպիսի
էրած սրտով՝ Աստուծմէ իր բերանը դրած խօս-
քերը ու յանդիմանութիւնները համարձակ որ
կը քարոզէր Հրէից, անոնք դառնալու ապաշ-
խարելու տեղը՝ սաստիկ կ'ատէին ու կը հալա-
ծէին զինքը. և աս հերիք չէ, ետքը խօսք ալ
դրին որ բռնեն սպաննեն, իբր թէ ինքը ասանկ
քարոզութիւններով ժողովրդին ձեռքը կը թու-
լցնէ, որ թշնամիին դէմ չեն կրնար աղէկ պա-
տերազմ ընել: Ուստի երբոր զինքը բռնեցին՝
Սեդեկիա թագաւորին առջեւը տարին, և ան
ալ մեղքընցաւ բան չուզեց ընել, անոնք բռնու-
թեամբ առին Երեմիան մահապարտներուն գու-
բը (այսինքն քանըլը քույուն) ձգեցին՝ որ երթայ
մեռնի. և հոն կը մեռնէր, թէ որ Աբդամելէք
եթովպացի ըսուած իշխանը շուտ մը մէջ չմըտ-
նար՝ թագաւորին հասկըցնէր թէ՝ „Ասնեղու-
թեան ատենը այսպիսի սուրբ մարդ մեղի հար-
կաւոր է„ ըսելով. ու անանկ Երեմիան գուբէն
հանեց, որ անկէ ետև ինչուան Երուսաղեմի ա-
ռումը բանտը կեցաւ: Ետքը երբոր Նաբուզար-
դան դահճապետը եկաւ Հրէաները գերի բռ-
նեց Բաբելոն տարաւ, Երեմիան անկեց խըն-
դրեց որ ինքը իր Բարուք ըսուած աշակերտին
հետը՝ (որ ան ալ մարգարէութիւն կ'ընէր Երե-
միայի ձեռաց ներքեւը) երկուքնին Երուսաղէմ
մնան: Բայց անկէ ետև Յովնաթան որդի Կա-
րէի ըսուածը երբոր տիրեց մնացած Հրէանե-
րուն վրայ, ու Նաբուգոդոնոսորէն վախնալով՝

ժողովուրդը մէյտեղ առած Եգիպտոս փախաւ , զԵրեմիա ալ ան ատենը անոնց հետ տարաւ · և հոն Եգիպտոս կ'ըսեն թէ՝ Հրեաները չդիմանալով իրեն ըրած քարոզութիւններուն՝ վերջը քարկոծելով մեռցուցին սուրբ մարգարէն ։

Եզեկիէլ մարգարէն որդի Բուզեայ՝ ղեւտացի քահանայ էր · որ՝ Նաբուգոդոնոսոր երբոր եկաւ՝ Յովակիմ կամ Յեքոնիա թագաւորը Երուսաղեմէ բռնեց Բաբելոն տարաւ , Եզեկիէլ ալ ուրիշ Հրէից գերիներուն հետը մէյտեղ հոն գնաց · ու բոլոր մարգարէութիւնները և աստուածային տեսիլքները հոն իրեն յայտնուեցան ։ Առջի տեսիլքը Աստուած Եզեկիէլի այսպիսի կերպով ցուցուց · որ երբոր մէկ անգամ մը ինքը Քոբար գետին քովը կեցեր էր , յանկարծակի երկինքը ամպերուն մէջը մէկ սոսկալի մեծ կառք մը տեսաւ՝ ամէն դիէն աչուըներով լեցուն , որ չորս կենդանի զանիկայ կը քաշէին կը տանէին , ու կենդանիներուն մէկը մարդու կերպարանք ունէր , երկրորդը՝ առիւծի , երրորդը՝ կովու , ու չորրորդը արծուի , և ասոնց ամէնը չորս չորս երես ունէին , ու չորսական թևերով էին , որ երկուքովը մարմիննին ծածկեր էին , ու մէկալ երկուքովը կը թռչէին , և անանկ լուսաւոր էին կը փայլէին ասոնք , որ աչք չէր դիմանար վրանին նայելու տեսնելու՝ կարծես թէ կայծակներ կը ցատքեցընէին իրենց վրայէն ։ Ու ասոնց վրան երկինքը սաստիկ պայծառ ու լուսաւոր բացուած՝ մէջ տեղը տեսաւ որ մէկ փառահեղ մարդ մը աթոռը նստած , ու չորս դին բոլոր ծիրանի գօտիի պէս Ճառագայթներով պատած ինքը մէջը արևու պէս կը փայլէր ։ Աս տեսիլքովս , ինչպէս կ'ըսեն ոմանք՝ Աստուած ուզեց Հրէից ցու-

ցընել թէ իրենց չեղած տաճարին՝ և հոն տեղը դրած քերոբէից ինքը կարօտ չէ . որ իրենք իրենց տաճարին վրայ պարծենալով՝ մարգարէից դէմ կ՚ըսէին թէ "Քանի որ մեր տաճարը Երուսաղէմ կեցեր է, մեզի թշնամին չկրնար մօտենալ„ . որ ասանկ չէ, հապա ամէն տեղ անկէց ալ շատ փառաւոր ու սքանչելի կերպով ինքը կը պաշտուի իրեն ստեղծուածներէն . և թէ որ մեղքերնին չդառնան նէ, չմնայեր՝ ան տաճարը Նաբուգոդոնոսորի ձեռքը կու տայ, որ թէպէտ բնութեամբ մարդ է, բայց Աստուած իրեն անանկ զօրութիւն պիտոր տայ որ՝ առիւծի պէս ուժով ըլլայ, արծուի պէս աչքըբաց սրատես, ու կովու պէս ջարդուբուրդ ընող, որ այնպէս հիմնայատակ ընէ զիրենք իրենց տաճարովը: Բայց Եզեկիել աս տեսածին պէս՝ սարսափելով երեսին վրայ որ ինկաւ, ան ատենը ձայն մը լսեց, որ իրեն կ՚ըսէր . "Որդի մարդոյ, ելիր ոտից վրայ կեցիր՝ որ ըսածիս լսես„ . ու անանկ Աստուած սկսաւ իրեն գանգատիլ Իսրայելացւոց ըրած ապերախտութիւնը, ու հրամայեց որ երթայ քարոզէ իրենց, որ ծուռ ճամբանին թողուն՝ Աստուծոյ դառնան: Ետքը դէպ 'ի ինքը ձեռք մը երկնցաւ, որ մէկ գիրք մը բռներ իրեն կու տար ու կը հրամայէր որ բերանը դնէ ուտէ, ու ան գրքին ներսը դուրսը ողբ ու վայ գրուած էր . մարգարէին ալ անանկ երևցաւ որ՝ ան ուտելուն պէս բերանը անուշցաւ, ու Աստուած հրամայեց որ անով լեցուած՝ երթայ քարոզէ:

Ու Եզեկիել մարգարէս Իսրայելացւոց մեղքը և անօրէնութիւնները երեսնին տալով՝ իրենց վրայ եկած և գալու թշուառութիւնները շատ առակներով ու օրինակներով քարոզելէն

ետև , Աստուած Իսրայելացւոց մէկ ուրախական տեսիլք մըն ալ իրեն յայտնեց , որ ան իրենց գերութեամբը բոլորովին չյուսահատին . ու ասանկ եղաւ ։ Մէկ օր մը Աստուած Եզեկիելը մէկ դաշտ մը (այսինքն օվա տեղ մը) տարաւ , ու չորս դին պտըտցուց , տեսաւ որ բոլոր մեռելներու չորցած ոսկորներով լեցուն էր ան դաշտը . ու հոն Եզեկիելի ըսաւ որ կանչէ հրամայէ՝ որ ամէն մէկ մարդու ոսկորները իրենց տեղը գան շարուին , ջիլով (այսինքն սինիրով) կապուին , միս գայ լեցուի , ու մորթը վրանին պատէ ։ Երբոր ըսածին պէս անանկ կատարեալ մարմիններ եղան , Նորէն իրեն հրամայեց Աստուած որ "Ըսէ որ չորս դիէն հով փչէ վրանին „ . ու ան հովէն ան մարմինները կենդանութիւն առին՝ ամէնքը ելան ոտքի վրայ կայնեցան , այնպէս որ բոլոր դաշտը անհամար մարդով լեցուեցաւ ։ Եւ ասով հաստատեց Աստուած իր Իսրայելացւոց ըրած խոստմունքը , որ մէկ օր մը պիտի զանոնք չորս դիէն գերութենէ ազատէ մէյտեղ բերէ՝ մեռնելէն յարութիւն առածի պէս ։ Ասկէ 'ի զատ Աստուած Եզեկիէլ մարգարէին տեսիլքներուն մէջը Երուսաղէմի տաճարին մէկ նոր ձև մը ցուցուց , որ ինչպէս կ'ըսեն՝ Իսրայելացիք գերութենէն դառնալու ատենը անոր պէս նորէն շինեն Աստուծոյ տաճարը ։

ԳԼՈՒԽ Ե.

Պատմութիւն Դանիէլի մարգարէին:

Ամ աշխարհի 3398. 3401: (Դան. Ա. ԵՒ. Բ:)

Նաբուգոդոնոսոր Բաբելացւոց Թագաւորը երբոր եկաւ Երուսաղէմ առաւ, ու մէջի մարդիկը հետը քշեց Բաբելոն գերի տարաւ նէ, իր իշխաններէն Ասփանեզ ըսուած մէկին յանձնեց, որ ան Հրէից գերիներէն՝ շնորհալի, խելացի ու սրամիտ տղաքներ ընտրէ, Թագաւորական ծախքով առնէ պահէ, ու իրենց Քաղդէացւոց լեզուն՝ և ուրիշ ուսումներ սորվեցընէ: Աս ընտրածներուն մէջէն էին՝ Դանիէլ Յուդայի Թագաւորական ցեղէն, և իրեն իրեք ընկերները, Անանիա, Միսայէլ ու Ազարիա, որ անոնց անունը Ասփանեզ փոխեց, Դանիէլի անունը Բաղտասար դրաւ, և մէկալընոնցը՝ Սեդրաք, Միսաք, Աբեդնաքով: Թագաւորը ապսպրեր էր, որ աս տղոցս կերակուրը իրեն սեղանէն երթայ, աղէկ ուտելիքներ ու ըմպելիքներ տան: Բայց Դանիէլ և իրեն իրեք ընկերները մովսիսական օրէնքը պահելով՝ վերակեցուին աղաչեցին որ իրենց միայն հնտեղէն տայ ուտելու, ու սոսկ ջուր տայ խմելու: Ան ալ առջի բերանը աս բանիս թող չտուաւ, վախնալով թէ տղաքը անանկ կը հալին կը մաշին, ու ետև ինքը Թագաւորէն խօսք կը լսէ: Բայց ետքը փորձեց տեսաւ որ, ան չորսը անանկ ձգնաւորի պէս հունտ ուտելով՝ մէկալ տղոցմէն (որ Թագաւորին փառաւոր կերակուրներէն կ՚ուտէին) աւելի

գէր ու կայտառ էին ։ Երբոր աս տղոցը սորվելու ատեննին լմնցաւ , և փորձելու տեսնելու համար Թագաւորին առջևն որ ելան , Դանիէլ և իրեն իրեք ընկերները ամենէն աւելի գիտուն ու իմաստուն երևցան , որ ինչ որ կը հարցընէր Թագաւորը , ամէն բանին պատասխան տեղն 'ի տեղը կու տային , մանաւանդ Դանիէլ . անանկ որ՝ բոլոր Բաբելացւոց կարդացողներուն բերանը բաց կը մնար , և իրենց չգիտցածները անիկայ կը զրուցէր , ու կը մեկնէր ։

Աս Դանիէլ մարգարէս , ինչպէս կ'ըսեն՝ տասուերկու տարուան տղայ էր՝ որ իր իմաստութեամբը Շուշան բարեպաշտ կինը մեռնելէն խալըսեց . որ ասանկ եղաւ բանը ։ Հրէից Բաբելոն եկած բնակած գերիներէն մէկ մարդ մը կար Յովակիմ անուննով , որ մէկ Շուշան անունով կնիկ մը ունէր՝ տեսքով՝ խիստ աղուոր . և հոն պէտք եղած ատենը Հրէաներուն ծերերը ասոր տունը կու գային՝ իրենց մէջի դատաստանը կը տեսնէին ։ Աս ծեր դատաւորներէն երկուքը՝ շատ գալով երթալով Յովակիմի տունը՝ Շուշանին աչք զարկին , ու դիպուկ ատեն կը փնտըռէին որ իրենց չար ցանկութիւնը կշտացընեն ։ Ուստի մէկ օր մը որ Շուշանը խիստ տաքէն նեղացած ելաւ իր պարտէզը գնաց , որ հոն աւազանը մտնայ լուացուի , ու երբոր իր աղախինները քովէն խրկեց որ երթան օճառ (այսինքն սապոն) բերեն , ու ինքը մինաւոր մնաց , ան ատենը աս երկու դատաւորները որ ետևէն գացեր պարտեզին մէկ կողմը պահուըտեր էին , եկան Շուշանի վրայ հասան , ու կը բռնաբարէին որ իրենց չար կամքը կատարէ . "Հապա թէ չէ՝ քեզ կը մատնենք , ըսին , թէ մէկու մը հետ

բռնեցինք՝ որ մեղք կը գործէր ,, ։ Աս բանս որ տեսաւ Շուշան՝ " Ա՛հ, ըսաւ, ո՛ր դին դառնամ նէ՝ գէշ է. ատ բանը ընելը՝ ինծի մեռնելու չափ է, և թէ որ չընեմ՝ ձեր ձեռքէն պիտի չխալըսիմ. բայց այսու ամենայնիւ աւելի կ՚ընտրեմ ատ չարութիւնը չընել՝ ու ձեր ձեռքը մատնուիլ, քան թէ Աստուծոյ առջև մեղանչեմ ,,. ասանկ ըսաւ Շուշան՝ ու սկսաւ կանչուըռտել ։ Ան ատէնը անոնք ալ կանչուըռտեցին, ու երբոր մարդիկ վրայ հասան՝ անոնց ըսին թէ " Մենք պարտէզը ժուռ գալնինի տեսանք որ Շուշան մէկ կտրիճի մը հետ մեղք կը գործէր, և երբոր վրանին երթալու եղանք՝ մարդը ձգեց փախաւ ,, ։ Ասանկ զրպարտութիւն ընելով՝ մէկալ օրն որ դատաստան հանեցին անմեղ Շուշանը, ո՛վ որ զինքը կը ճանչնար նէ՝ կը զարմանար, որ ասանկ բանի՝ մարդ կարծիք չունէր Շուշանի վրան. բայց ետքը ան երկու ծերերն հաւտալով վճիռ կտրեցին թէ " Մովսիսական օրէնքով պէտք է որ մեռնի ,, ։ Շուշանն ալ ան ժամանակը կանչեց. " Աստուած յաւիտենական, ըսաւ, դուն որ ամէն գաղտուկ բաները ըլլալէն առաջ գիտես, աս ալ գիտես որ՝ ասոնք սուտ կը վկայեն կոր իմ վրաս, և այնպիսի անօրէնութեան համար կը մեռնիմ՝ որ չեմ ըրած ,, ։ Աստուած ալ լսեց Շուշանի աղօթքը. ուստի երբոր ալ մեռցընելու՝ կը տանէին, ճամբան Հոգին սուրբ լոյս տուաւ Դանիէլի, որ ժողովուրդին մէջէն ամուր ձայնով սկսաւ կանչել թէ " Ես անպարտ եմ ատոր արիւնը մոնալէն ,, ։ Երբոր աս լսեց բոլոր ժողովուրդը՝ կանգ առին, ու հարցուցին թէ ինչ կ՚ըսէ ։ Ան ալ ըսաւ. " Ատանկ անխելք եղաք որ՝ առանց բանը իմանալու դատա-

պարտեցիք աս անմեղը․ դարձէք նորէն դատաստան ըրէք ,, ։ Դարձաւ բոլոր ժողովուրդը, նորէն դատաստան նստան, ու Դանիէլը առին մէջ տեղերնին նստեցուցին, իրեն աղաչեցին որ՝ ինքը աս դատաստանը նորէն տեսնէ․ ան ալ կանչեց ան երկու չար դատաւորները, ու մէկիկ մէկիկ հարցընելով՝ անոնց ստութիւնը և չարութիւնը յայտնի ցուցուց․ ու անանկ մեռնելէն խալըսեց անմեղ Շուշանը․ և անոր տեղը սպաննեցին ան երկու ծեր դատաւորները ։ Ասով Դանիէլի անունը շատ հռչակուեցաւ Հրէաներուն մէջը, և օրէ օր մեծնալով՝ Բաբելացւոց առջևն ալ շատ անուն առաւ, մանաւանդ երբոր ետքը Նաբուգոդոնոսորի տեսիլքները կամ երազները մեկնեց․ ինչպէս որ հիմա կը պատմենք ։

Անգամ մը Նաբուգոդոնոսոր թագաւորը քընոյն մէջը երազ մը տեսաւ, ու երբոր արթընցաւ, անոր վախէն շփոթած՝ բոլորովին մոռցաւ մտքէն ելաւ տեսած երազը․ ուստի շուտ մը հրամայեց՝ առջևը կանչել տուաւ բոլոր Բաբելացւոց կարդացողները և իմաստունները, որ իրեն ըսեն թէ ինչ էր երազը, ու անոր մեկնութիւնը տան ։ Երբոր ասոնք չկրցան գիտնալ, Նաբուգոդոնոսոր սաստիկ սրդողեցաւ վրանին, հրամայեց որ բոլոր Բաբելացւոց կարդացողները սպաննեն ։ Աս բանս Դանիէլի՝ և իրեն իրեք ընկերներուն ականջը հասաւ, որ իրեքն ալ ան կարդացողներուն մէջը կը սեպուէին․ ան ատենը Դանիէլ խնդրեց որ մէկ օր մը ատեն տան իրեն, որ ան երազը ինքը զրուցէ թագաւորին․ ուստի ան գիշերը Աստուծոյ դիմեց աղաչեց, որ աս բանս իրեն յայտնէ․ ու առտուանց գնաց

Թագաւորին առջեւը ելաւ , խնդրեց որ դադրին՝
պարապ տեղը չսպաննեն ան կարդացողները ։
“ Ինչու որ , ըսաւ , ատ քու հարցուցած բանդ
ադամորդի չկրնար գիտնալ , թէ որ Աստուած
երկնքէն անոր չյայտնէ նէ , ինչպէս ինծի յայտ-
նեց՝ որ քեզի ըսեմ ։ Երազիդ մէջը , ըսաւ , Թա-
գաւոր , դուն մէկ մեծ արձան մը տեսար առջեւդ
կայնած՝ ահաւոր կերպարանքով ։ ատոր գլուխը
ոսկիէ էր , ձեռուըները կուրծքը ու թեւերը՝ ար-
ծըթէ , մէջքէն ինչուան ծնկուըները՝ պղընձէ ,
սրունքները երկըթէ , և ոտուըներուն կէսը եր-
կըթէ ու կէսը հողէ ։ Աս նայինինի՝ տեսար որ
անդիէն լեռնէն մէկ քար մը փրթաւ՝ եկաւ անոր
ոտուըներուն զարկաւ , ու ձգեց ջախջախեց փոշի
դարձուց ան արձանը ։ ետքը փոշին ալ հովը փը-
չեց տարաւ , ու ան քարը աճեցաւ՝ մէկ մեծ լեռ
մը եղաւ , այնչափ որ՝ բոլոր աշխարհքս լեցուց ” ։
Ետեւէն աս երազիս մեկնութիւնն ալ զրուցեց
Դանիէլ ։ “ Ան արձանին , ըսաւ , ոսկի գլուխը՝
քեզ կը նշանակէ , որ թագաւորներուն թագա-
ւորն ես ։ քու ետեւէդ ուրիշ թագաւորութիւն
մը պիտոր ելլէ քեզմէ վար , որ ան արծաթը կը
ցուցընէ ։ անոր ետեւէն մէկ ուրիշ մըն ալ աւելի
տկար ։ ու անկէց ետքը չորրորդը՝ երկաթովը կը
ցուցընէ որ՝ անիկայ իր ուժովը պիտոր մէկալ-
նոնք կործանէ ։ բայց անոր կէսը հողէ ըլլալը՝
անոր ալ տկարութիւնը կ'երեւցընէ ։ Ետեւ ատոր
ատենը՝ Աստուած մէկ նոր թագաւորութիւն մը
պիտոր հանէ , որ բոլոր թագաւորները պիտի
կործանէ իր տակը առնէ ։ ինչպէս ան քարը՝ որ
զամէնը ջախջախեց , ինքը միայն լեցուց բռնեց
բոլոր աշխարհքս , ու ինքը մինակ յաւիտեան
պիտի մնայ ” ։ (Աս ետքի ըսուած թագաւորու-

Թիւնը՝ Թէպէտ ոմանք Հռոմայեցւոց վրայ ուզեցին իմանալ, բայց ամէն կողմանէ աւելի յարմար կը մեկնեն Եկեղեցւոյ վարդապետները Մեսիայի Թագաւորութեան վրայ հոգեւորապէս իմանալով աս բանս):

Նաբուգոդոնոսոր երբոր աս լսեց, շուտ մը ելաւ Դանիելի առջեւը ինկաւ երկրպագութիւն ըրաւ, ու հրամայեց որ անոր խունկ ու զոհ մատուցանեն, և ըսաւ իրեն թէ "Հիմա իմացայ որ՝ ձեր Աստուածն է բոլոր աստուածներուն Աստուածը ու Թագաւորներուն Թագաւորը, որ ինքը միայն գիտէ բոլոր ծածուկ բաները՝ որ աս բանս ալ քեզի յայտնեց": Աս պատճառով Թագաւորը Դանիելի շատ պարգեւներ տալէն ետեւ՝ զինքը գլխաւոր դրաւ Բաբելացւոց իշխաններուն ու բոլոր կարդացողներուն վրայ: Դանիէլ ալ Թագաւորէն խնդրեց, որ իրեն իրեք ընկերները Անանիան, Միսայէլը և Ազարիան առաջ քաշէ՝ Թագաւորական բանի վրայ դնէ:

ԳԼՈՒԽ Զ.

Երեք մանկանց պատմութիւնը:

Ամ աշխարհի 3434: (Դան. Գ:)

Նաբուգոդոնոսոր իր Թագաւորութեան տասնըութը տարին ոսկիէ արձան մը կամ կուռք մը շինել տուաւ, վաթսուն կանգուն երկայնքը, ու վեց կանգուն լայնքը, և զաս բերաւ կայնեցուց Դէերա ըսուած դաշտին մէջը Բաբելացւոց երկիրը: Ետքը չորս դին իր տէրութեանը մէջ խրկեց հրաման հանեց, որ բոլոր մեծամեծները ու

իշխանները և գլխաւոր մարդիկը գան հոն ժողվուին, ու մեծ հանդէսով աս արձանը պաշտեն։ Ան արձանին քովն ալ մէկ հնոց մը կամ կրակի փուռ մը շինել տուաւ, որ ով որ չհնազանդի՝ ան չպաշտէ նէ, հոն կրակը ձգեն զինքը։ Թագաւորին ըսածին պէս եկան ամէնքը, ու կերպ կերպ նուագարաններ (այսինքն չալղըներ) չալելով աս հանդէսը կ՚ընէին, և ամէնքը երկրպագութիւն կը մատուցանէին ան արձանին։ Աս բանին՝ Դանիէլի իրեք ընկերները Անանիան, Միսայէլը, Ազարիան չհնազանդեցան՝ չեկան պաշտելու․ անոր համար Նաբուգոդոնոսորը որ իմացաւ՝ սրդողելով զանոնք իր առջևը բերել տուաւ, ու հարցուց թէ՝ “Իրա՞ւ է որ դուք չեկաք իմ արձանս պաշտելու„․ ետքը խրատ տուաւ յորդորեց որ իրենք ալ երթան երկրպագութիւն ընեն․ “Հապա թէ չէ, ըսաւ, գիտնաք որ՝ ձեզ ան կրակին մէջը ձգել կու տամ․ ան ատենը տեսնենք թէ ո՞ր աստուածը պիտոր գայ ձեզ իմ ձեռքէս խալըսէ„ ըսաւ։ Անոնք ալ չվախցան, համարձակ իրեն ըսին թէ՝ “Թագաւոր, աս բանիս համար աւելորդ է որ մենք քեզի պատասխան տանք․ բայց նորէն քեզի կ՚ըսենք որ՝ մենք քու կուռքդ չենք պաշտեր, մենք մեր Աստուածը ունինք երկինքը, մենք զան կը պաշտենք, որ քու կրակէդ մեզ կարող է ազատել, և քու ձեռքէդ ալ մեզ կը խալըսէ„։ Երբոր աս բանս լսեց Նաբուգոդոնոսոր, սաստիկ բարկութեամբ կատղեցաւ վրանին․ շուտ մը հրամայեց որ հնոցին կրակը չափէն աւելի վառեն, և զասոնք մէջը ձգեն՝ որ երթան էրին մոխիր դառնան․ Թագաւորին տուած հրամանն որ կատարեցին, աս երեք կտրիճները իրենց վրայի լաթե-

րովը բռնեցին կապեցին ան սոսկալի կրակին մէջը որ ձգեցին, ետեւէ ետև այնչափ կսկծեցուցին կրակը՝ որ բոցը քառասունըինը կանգուն վեր կ'ելլէր, ու չորս դին գտնուած մարդիկը կ'էրէր կը լափէր: Ան ատենը Աստուած հրեշտակ մը խըրկեց կրակին մէջը, որ եկաւ զիրենք կրակէն պահեց, անանկ որ մէկ բաներնին չէրեցաւ, և պաղուկ հով մըն ալ փչել տուաւ հնոցին մէջը, որ տաքէն ալ չէին նեղուեր. ու իրենք ան հրեշտակին հետը մէկտեղ կրակին մէջը ժուռ գալով ուրախութեամբ փառք կու տային ու կը գոհանային Աստուծոյ, և ան տեղը Ազարիան իրեն մէկալ ընկերներուն հետ ան օրհնութիւնը ըսաւ, որ կը սկըսի. Օրհնեալ ես տէր Աստուած հարցն մերոց. գովեալ և փառաւորեալ է անուն քո յաւիտեան: Աս ձայներս ու օրհնութիւններս երբոր Թագաւորին հասկըցուցին, ինքն ալ վազեց եկաւ որ նայի, ու զարմանալով կը հարցնէր թէ՝ “Աս ինչ բան է. մենք երեք հոգի կապած կրակին մէջը ձգեցինք, ու ես հիմա չորս մարդ կը տեսնեմ, որ արձակ հանգիստ ժուռ կու գան կոր, և ան չորրորդը, ըսաւ, Աստուծոյ որդի կը նմանի”, (որ զան՝ ինչպէս կ'ըսեն, իր կուռքերուն տղոցը մէկը կարծեց). ետքը հնոցին բերանը գնաց ու կանչեց. “Սեդրաք, Միսաք, Աբեդնագով ծառայք Աստուծոյ բարձրելոյ՝ ելէք դուրս եկէք”: Անոնք ալ երբոր ելան, ամէնքը եկան վրանին թափեցան՝ ու տեսան որ ամենուն կրակը չէ թէ միայն իրենց զեն մը չէր ըրած, հապա վրայի հագուստներուն ալ չէր դպած՝ չէր խանձած: Ան ատենը Նաբուգոդոնոսոր աս մեծ հրաշքը տեսնելով՝ ինքն ալ զարմացաւ մնաց, ու սկսաւ փառք տալով Աստուծոյ՝

ըսել թէ "Իրաւի ամենէն մեծ Աստուածը ան է՝ որ այսպիսի կարողութիւն ունի, և այսուհետև, ըսաւ, ով որ անոր դէմ զրուցէ նէ՝ կը մեռցընեմ զինքը": Եւ աս պատճառաւ Անանիայի, Միսայելի և Ազարիայի՝ առաջինէն աւելի պատիւ ու իշխանութիւն տուաւ:

ԳԼՈՒԽ Է.

Դանիէլ մարգարէին ուրիշ պատմութիւնները:

Ամ աշխարհի 3434. 3444. 3449: (Դան. Դ. Ե. Զ. Է. Ը. ԺԴ:)

Աս բաներէս ետև՝ Նաբուգոդոնոսոր թագաւորը նորէն ուրիշ տէրութիւններու դէմ յաղթութիւն ընելով, ու աղէկէն անդին շատ կողոպուտներ ձեռք ձգելով, անով Բաբելոն քաղաքը որ եւելօք հարստացուց՝ մեծցուց, իր սիրտն ալ չափէն աւելի մեծցաւ ու հպարտացաւ: Եւ ան ատենը մէկ երազ մը տեսաւ, որ երկրիս մէջ տեղը մէկ ծառ մը տնկուած կեցեր էր, անանկ մեծ որ՝ անոր բարձրութիւնը երկինքը կը հասնէր, ու լայնութիւնը աշխարհքիս չորս դին կը տարածուէր. ասոր տերևները շատ աղուոր լեցուն, ու պտուղը այնչափ շատ էր՝ որ ամենուն կ'օգտէր ուտելու. իր շուքին տակը կը բնակէին բոլոր գազանները, և իր ճիւղերուն վրայ թառեր էին բոլոր թռչունները, ու անկէց կը կերակրուէին բոլոր կենդանիները: Անկէ ետքը տեսաւ որ՝ երկինքէն մէկ հրեշտակ մը իջաւ, կանչեց թէ՝ "Կտրեցէք աս ծառը, իրեն տերևները թափեցէք, պտուղները ցիրուցան ըրէք, ա-

Լ. Է. Թ. Ի.
ԳՐԱԴԱՐԱՆ

նոր ներքևէն ու վրայէն գաղաններն ու թռչուն-
ները ելլեն, միայն անոր արմատը երկրիս վրայ
թողէք՝ երկաթէ ու պղնձէ շղթայով կապած,
որ երթայ բաց տեղը խոտերուն մէջը գազաննե-
րուն հետը կենայ, մարդկային սիրտը անկէց
վերցուի, ու անոր տեղը գազանի սիրտ տրուի
իրեն՝ ինչուան եօթը ժամանակ „: Նաբուգոդո-
նոսոր աս երազիս վրայ շատ շփոթեցաւ. ուստի
բոլոր կարդացողները քովը կանչեց՝ որ իմանայ
թէ աս ինչ պիտոր ըլլայ, ու մէկը չկրցաւ աս ե-
րազս մեկնել, ինչուան որ Դանիէլը եկաւ՝ ու
իրեն սկսաւ մէկիկ մէկիկ զրուցել. “Այն ծառը,
ըսաւ, մեծ ու բարձր՝ դուն ես, թագաւոր, որ
այնչափ մեծցար ու ժողցար որ՝ քու տէրութիւնդ
բոլոր աշխարհքիս վրայ տարածուեցաւ: Ու ան
հրեշտակը որ եկաւ ըսաւ. Կտրեցէք ու ապակա-
նեցէք աս ծառդ, գիտնաս, տէր իմ թագաւոր,
որ Աստուած քու վրադ ասանկ վճիռ կտրեր է,
որ մարդիկներուն մէջէն դուն պիտոր վռնտուիս
ելլես, ու անբան անասուններուն հետ դուրս
տեղը կենաս, եզան պէս խոտ ուտես՝ եօթը
տարիի չափ, ինչուան որ իմանաս թէ Աստուած
կը տիրէ աս մարդկային թագաւորութիւններուն
վրայ, և ինքը որուն որ կ'ուզէ նէ՝ անոր կու
տայ: Ու ան որ ըսաւ թէ՝ Միայն արմատը թո-
ղէք, կ'իմացընէ թէ՝ Աստուծոյ կարողութիւ-
նը իմանալէդ ետքը, թագաւորութիւնդ նորէն
քու ձեռքդ պիտոր դառնայ: Անոր համար աս
խրատս քեզի կու տամ, ով թագաւոր. նայէ որ
քու մեղքերդ և անօրէնութիւններդ՝ աղքատաց
ողորմութիւն տալով սրբես. կարելի է որ Աս-
տուած այսպիսի բարեգործութիւններ տեսնե-
լով՝ քու մեղքերդ թողու „:

Սրան շատ չանցաւ որ՝ աս բոլոր Դանիէլի ըսածները եկաւ ելաւ ։ Մէկ տարիէն ետքը օր մը երբոր աս Նաբուգոդոնոսոր Թագաւորը իր պալատին վրան ելած՝ Բաբելոն քաղքին վրայ նայելով ու զուարճանալով կը քալէր, և հպարտութեամբ կ'ըսէր թէ՝ "Աս ան Բաբելոնը չէ՞ մի, որ ես իմ ուժովս՝ իմ փառացս և պատուոյս համար շինեցի", ան տեղը դեռ խօսքն որ բերանը կը զրուցէր՝ մէյ մ'ալ երկինքէն ձայն մը եկաւ թէ՝ "Քեզի կ'ըսեմ, Նաբուգոդոնոսոր Թագաւոր. Թագաւորութիւնդ քեզմէ վերցուած է, մարդոց մէջէն ելլես՝ ու գազաններու և անասուններու հետ կենաս". և ան վայրկենին մէջը Նաբուգոդոնոսոր գետինը ինկաւ, ինչպէս կ'ըսեն՝ մէկ եզան մը կերպարանք փոխուեցաւ, որ տարին ուրիշ անասուններուն քովը կապեցին, անոնց հետ խոտ կ'ուտէր ։ Անանկ եօթը տարի կենալէն ետև, խելքը վրան եկաւ՝ ճանչցաւ Աստուծոյ կարողութիւնը և ինքնիշխան տէրութիւնը. ուստի Աստուած ալ նորէն իր առջի կերպարանքը դարձուց զինքը, որ եկաւ իր թագաւորութիւնը նստաւ ։

Աս Նաբուգոդոնոսորի, որդի մը՞ կ'ըլլայ՝ կամ թոռը ըսենք՝ Բաղտասար անունով, որ իրմէ ետև Բաբելացւոց Թագաւոր նստաւ, անգամ մը մէկ մեծ սեղան մը ըրաւ իր մեծամեծ իշխաններուն հազար հոգիի չափ մարդու, և հոն ուտել խմելնին՝ Բաղտասար Թագաւորը հրամայեց որ երթան ան ոսկիէ ու արծըթէ ամանները՝ որ ատենով Նաբուգոդոնոսոր Երուսաղէմի տաճարէն կողոպտեր առեր էր, հոն սեղանը բերեն՝ որ անով ալ խմեն ։ Երբոր աս Աստուծոյ նուիրած ամաններովը՝ ալ Թագաւորը զուար-

ճացած իր իշխաններուն հետ՝ իր կնիկներովը ու հարճերովը խնտումով գինի կը խմէին իրենց կուռքերուն կենացը, և ճշմարիտ Աստուծոյ յիշատակը ամենևին մտքերնին չէր անցներ, ան ատենը յանկարծակի ասոնք դիմացնին տեսան, որ մէկ ձեռք մը ելաւ՝ ու ճրագին լուսոյն առջևը պատին վրայ բան մը գրեց: Աս որ եղաւ՝ Թագաւորը ահռեցած խունկ կտրեցաւ, ու կը դողար. ուստի շուտ մը հոն կանչեց բերել տուաւ բոլոր Բաբելացւոց մոգերը ու կարդացողները, ու խոստացաւ իրենց թէ՝ “Ո՛վ որ աս գրուածքըս կարդայ նէ՝ իրեն մեծ պատիւ կ՚ընեմ, ինչուան թագաւորութեանս երրորդ մասը իրեն կու տամ„ կ՚ըսէր. բայց մարդ չգտնուեցաւ որ ան գիրը կարդայ, ուր մնաց որ մեկնէ. որ անանկ շատ իրար անցում եղաւ մէջերնին: Աս շփոթութեանս մէջը յանկարծ թագուհին միտքը ինկաւ, թագաւորին ըսաւ որ Դանիէլը կանչեն, որ Նաբուգոդոնոսորի ատենը շատ այսպիսի խորհրդական բաներ մեկներ էր: Երբոր կանչեցին՝ եկաւ Դանիէլ, թագաւորը շատ մեծարանքով առաւ հետը խօսեցաւ, ու ան մէկալնուն ըրած խոստմունքները իրեն ալ ըրաւ, միայն թէ ան գիրը կարդայ՝ իրեն մեկնէ: Դանիէլ ալ իրեն պատասխան տուաւ թէ “Քու ընծաներդ քեզի ըլլայ, և աս պատիւդ ուրիշի տուր. ես, ըսաւ, ան գիրը ձրի (այսինքն ճապա) կը կարդամ՝ կը մեկնեմ քեզի„. ու թագաւորին երեսը տալով Աստուծոյ դէմ ըրած ապերախտութիւնը, որ իր հօրը վրայ եկած պատիժներովը ինքը չխրատուելով՝ Աստուծոյ տաճարին սուրբ ամանները առեր պղծեր է, ետքը դարձաւ գրին վրայ նայեցաւ ու ըսաւ. “Ասանկ գրուած է.

ՄԱՆԷ. ԹԵԿԷՂ. ՓԱՐԷՍ: Մանէ՝ ըսել է թէ, համրեց Աստուած քու թագաւորութեանդ օրերը, ու վերջացուց: Թեկէղ, կշիռքով կշռուեցար, ու պակաս ելար: Փարէս՝ երկուք բաժնուեցաւ քու թագաւորութիւնդ, կէսը Մարաց տրուեցաւ, կէսը Պարսից„: Աս բանիս վրայ թագաւորը շուտ մը հրամայեց որ Դանիէլի կապայ հագցնեն, ոսկի շղթայ վիզը ձգեն, ու առջեւէն քարոզ (այսինքն թելլալ) կանչէ թէ՝ "Իշխան եղաւ Դանիէլ թագաւորութեանը երրորդ մասին„: Բայց Դանիէլի տուած մեկնութիւնը շատ չուշացաւ՝ շուտով կատարուեցաւ. ինչու որ՝ Դարեհ Մարաց թագաւորը որ եկեր Բաբելոնը պաշարեր էր, ան գիշերը մտաւ քաղաքը, ու Բաղտասարը սպաննեց՝ անոր թագաւորութիւնն ալ ինքը առաւ:

Դանիէլ աս Դարեհ թագաւորին ալ շատ սիրելի եղաւ՝ իրեն իմաստութեամբը և հաւատարմութեամբը, այնչափ որ՝ թագաւորը զինքը իր իշխաններուն գլուխ էր ըրեր. և աս պատճառաւ բոլոր իշխանները կը նախանձէին վրան, ու ետեւէ էին որ վրան մէկ պակասութիւն մը գտնեն՝ անով զինքը թագաւորին աչքէն հանեն: Ասոնք աս ճամբով ուզեցին որ զինքը ձգեն. թագաւորին ասանկ հրաման մը հանել տուին, որ երսուն օր մարդ մէկէ մը խնդիրք չընէ, ոչ մարդէ և ոչ Աստուծմէ, հապա միայն թագաւորէն ըլլայ խնդիրքը, և ով որ ասոր դէմ ընէ՝ առիւծներուն գուբը ձգուի: Աս հրամանիս Դանիէլ մտիկ չըրաւ, հապա ինչպէս սովորութիւն որ ըրեր էր՝ օրը իրեք անգամ իր տունը կ'երթար, ու վերնատունը կ'ելլէր պատուհանին առջեւը՝ որ դէպ 'ի Երուսաղէմ կը նայէր՝

Աստուծոյ իր աղօթքը կ՚ընէր ։ Դանիէլի թըշնամիները աս որ իմացան՝ շուտ մը գացին հակըցուցին թագաւորին թէ “Դանիէլ քու հրամանիդ չհնազանդեցաւ „ ․ Թագաւորն ալ շատ ջանաց որ Դանիէլը աս պատիժէս խալըսէ ․ բայց ետքը ճարը հատաւ՝ հրաման տուաւ որ ան առիւծներուն գուբը ձգեն ․ և իրեն ասանկ ըսաւ թէ՝ “Քու Աստուածդ որ միշտ կը պաշտէիր՝ քեզ կը խալըսէ „ ․ ուստի երբոր անանկ տարին Դանիէլը հոն ձգեցին , մեծ քարով մը գուբին բերանը գոցեցին՝ ու թագաւորին մատնիովը կնքեցին , որ մարդ չբանայ խալըսէ ։ Ան իրիկունը թագաւորը տրտմութենէն ոչ բան կերաւ՝ ոչ քունը տարաւ ․ ուստի առտուանց կանուխ ելաւ գնաց՝ գբին բերանը բանալ տուաւ , ու տեսաւ որ Դանիէլը ողջ առողջ կեցած՝ փառք կու տար Աստուծոյ , որ զինքը ազատ պահեր է ան առիւծներէն ․ ասոր վրայ թագաւորը խիստ ուրախացաւ ․ շուտ մը գուբէն հանել տուաւ Դանիէլը , ու հրամայեց որ անոր տեղը իր թշնամիները իրենց տղաքներովը ու կնիկներով գուբը ձգեն ․ որ անոնք դեռ վար գետինը չհասած՝ առիւծները վրանին ցատքեցին բզիկ բզիկ ըրին ։ Ասանկ Աստուծոյ օգնականութեամբը իր իշխանութեանը մէջը մնաց Դանիէլ՝ բոլոր Դարեհի թագաւորութեան ատենը ․ և անոր ետևէն Կիւրոսի ժամանակն ալ , որ Պարսից թագաւոր ըլլալով՝ Դարեհի մեռնելէն ետքը եկաւ Բաբելացւոց թագաւորութիւնն ալ ինքը առաւ ։

Աս Կիւրոս թագաւորին ատենը Բաբելացիք մէկ կուռք մը ունէին Բէլ ըսուած , որ շատ մեծարանքով զասիկայ կը պաշտէին ․ անանկ որ ամէն օր կայուած (կամ թային եղած) էր անոր՝

տասուերկու արդու (կամ քիլէ) բարակ ալիւր , քառասուն ոչխար , ու վեց մար (կամ մէտրէ) գինի ։ Թագաւորն ալ կը պաշտէր աս կուռքս ․ ուստի մէկ օր մը Դանիէլի հարցուց թէ՝ “Դուն ինչո՞ւ չես պաշտեր Բէլ աստուածը ”․ Դանիէլ ալ պատասխան տուաւ թէ՝ “Ես մարդու ձեռքով շինուած կուռք չեմ պաշտեր , հապա կենդանի Աստուածը կը պաշտեմ, որ երկինքն ու երկիրս ինքը ստեղծեր է ։ Ան ատենը Թագաւորը դարձաւ իրեն ըսաւ ․ “Ի՞նչ , կարծես որ Բէլը կենդանի աստուած չէ՞ մի ․ չե՞ս տեսներ որ ամէն օր որչափ կ'ուտէ կը խմէ ”․ Դանիէլ ալ խնդալով իրեն ըսաւ ․ “Մի խաբուիր , Թագաւոր , ատ Բէլդ ներսէն հողէ է , ու դրսէն պղնձէ շինուած է ․ ամենեւին ատ ոչ կերեր է՝ ոչ խմեր է ”։ Աս բանիս վրայ Թագաւորը սրդողելով՝ ան կուռքին քուրմերը կանչեց իրենց ըսաւ ․ “Թէ որ ինծի չըսէք որ՝ ո՛վ կ'ուտէ ան կերակուրները նէ՝ ձեզ կը սպաննեմ ․ հապա թէ յայտնի ցուցընէք որ ան բոլորը Բէլը կ'ուտէ՝ Դանիէլը կը մեռցընեմ, որ ասանկ հայհոյանք ըրաւ Բէլին դէմ ”․ Դանիէլ ալ Թագաւորին ըսաւ որ՝ “Անանկ ըսածիդ պէս թող ըլլայ ”։ Ուստի Թագաւորը Դանիէլի հետ ելան եկան Բէլին տաճարը , ու հոն քուրմերը գացին ըսին որ “Ահա մենք դուրս կ'ելլենք , ու դուն , Թագաւոր , Բէլին առջեւը կերակուրները ու գինիները դիր , դռները գոցէ մատնիքովդ կնքէ ․ ետքը առտուն գանք տեսնենք ․ թէ որ Բէլը կերած չէ ատ բաները , ան ատենը մենք մեռնինք ․ հապա թէ կերեր է , Դանիէլը մեռնի , որ մեր վրայ ատանկ սուտ բան զուրցեց ”։ Քուրմերը աս բանիս վրայ վախ չունէին՝ ապահով էին ․ պատճառն որ՝ սեղանին ներ-

քաղէն մէկ ծածուկ ճամբայ մը ըրեր էին, որ միշտ անկէց կը մտնէին ան դրած կերակուրները կ'ուտէին ։ Երբոր դուրս ելան ասոնք, ու Թագաւորը ըսածին պէս ան կերակուրները Բէլին առջեւը դրաւ, ան ատենը Դանիէլ մոխիր բերել տուաւ, և ուրիշներէն գաղտուկ Թագաւորին աչաց առջեւը բոլոր տաճարին գետինը ցանել տուաւ. անանկ դուրս ելան դուռը գոցեցին ու Թագաւորին մատնիովը կնքեցին՝ ելան գացին ։ Ան գիշերն ալ քուրմերը, որ եօթանասուն հոգի էին, իրենց սովորութեանը պէս կնիկներովը ու տղոցմովը ան ըսած գաղտուկ ճամբովը տաճարը մտան, ու բոլոր բաները կերան խմեցին՝ ելան գացին ։ Առտուանց կանուխ Թագաւորը Դանիէլը հետը առած եկաւ տաճարին դուռը, ու Դանիէլի ցուցընելովը որ ինչպէս ամբողջ կեցեր է իր դրած կնիքը (այսինքն մէօհիւրը) երբոր դուռը բացաւ տեսաւ որ կերակուրները հատած են, ուրախութեամբ սկսաւ կանչել թէ "Մեծ ես դուն, ով Բէլ, ամենեւին խաբեբայութիւն չկայ եղեր քու վրադ": Ան ատենը Դանիէլ ծիծաղելով բռնեց Թագաւորը որ ներս չմտնէ, ու իրեն ըսաւ. "Մէյ մը գետինը նայէ, տես թէ ինչ ոտուըներու նշան է ատ": Թագաւորն ալ նայեցաւ, ըսաւ թէ "Մարդու, կնկտոց, ու տղոց ոտքի նշաններ կ'երեւայ կոր". այսպէս որ իմացաւ քուրմերուն ըրած խաբեբայութիւնը, ետքը ան գաղտուկ շինուած ճամբան ալ որ տեսաւ, սաստիկ սրդողեցաւ վրանին՝ հրամայեց որ զանոնք ամէնքը իրենց տղոցմովը և կնիկներովը մեռցընեն. Բէլին կուռքըն ալ Դանիէլի ձեռքը տուաւ որ ջարդէ, ու անոր տաճարն ալ կործանէ ։

Ան ատենները Բաբելացիք մէկ ահաւոր վիշապ մը (այսինքն աժտէր մը) կը պահէին, որ ամէնքը սոսկալով՝ Աստուծոյ տեղ դրած զանիկայ կը պաշտէին ։ Բէլ կուռքին բանն որ ասանկ եղաւ, Թագաւորը դարձաւ Դանիէլի ըսաւ թէ "Աս վիշապիս համար ալ չես կրնար ըսել թէ պղընձէ շինուած է. ահա կենդանի է, կ'ուտէ կը խմէ. ուստի դուն ալ մեզի հետ ասոր երկրպագութիւն ըրէ"։ Դանիէլ իրեն պատասխան տուաւ թէ "Ես իմ Աստուծոյս երկրպագութիւն կ'ընեմ, որ կենդանի ու անմահ Աստուած է. և թէ որ, ըսաւ, ինծի հրաման կու տաս նէ՝ ես աս վիշապը քու առջևդ առանց թուր կամ գաւազան բանեցընելու սպաննեմ"։ Թագաւորն ալ հրաման որ տուաւ, Դանիէլ՝ քիչ մը եղ, ու ձիւթ (այսինքն զիֆթ) առաւ, մէջը ճարպ ու մազ դրաւ՝ մէկտեղ եփեց կունտ մը շինեց, ան վիշապին բերանը ձգեց, որ ուտելուն պէս ան տեղը ճաթեցաւ վիշապը. ու Դանիէլ իրենց երեսը տուաւ ըսաւ թէ "Նայեցէք որ ինչ կը պաշտէիք"։ Բաբելացիքը աս բանիս վրայ սաստիկ կատղեցան, ու Թագաւորին դէմ ելան կ'ըսէին թէ "Թագաւորը հրեայ եղաւ, որ Բէլը կործանեց, վիշապը սպաննեց ու քուրմերը ջարդեց". ուստի գացին Թագաւորին քովէն Դանիէլը քաշեցին առին տարին առիւծներուն գուբը ձգեցին ։ Հոն եօթը առիւծ կային. ասոնց սովորութիւն էր որ օրը երկու մարդու մարմին ու երկու ոչխար կու տային. բայց երբոր Դանիէլը առջևնին ձգեցին, ան ատենը բան մը չտուին՝ որ երթան շուտով մեռցընեն ուտեն ։ Ան օրերը Ամբակում մարգարէն որ Հրէաստան կ'ըլլար, ապուր եփեր էր ու մէջը հաց ալ բրդած,

անանկ ամանի մէջ դրած առեր արտը կը տանէր որ իր բանուորներուն տայ. Ճամբան իրեն հրեշտակ մը հանդըպեցաւ, ըսաւ որ՝ "Սա կերակուրդ Բաբելոն Դանիէլի տար, որ առիւծներուն գուբը կ'ըլլայ". Ամբակում ալ անոր ըսաւ. "Տէր, ես Բաբելոն գնացած չեմ, ու գուբը չեմ գիտեր ուր է": Հրեշտակը ան ատենը անոր գլխուն մազերէն բռնեց վեր վերցուց, ու զինքը շուտ մը Բաբելոն տարաւ՝ առիւծներուն գուբը խնջեցուց, և ձեռքի եղած կերակուրը հոն Դանիէլի տալէն ետքը՝ ան վայրկեանը նորէն Ամբակումը իր տեղը դարձուց: Դանիէլ անանկ վեց օր գուբին մէջը կենալէն ետև երբոր եօթներորդ օրը Թագաւորը գուբին բերանը գնաց՝ որ ցաւակից ըլլայ Դանիէլի վրան, ու նայեցաւ տեսաւ որ՝ հոն Դանիէլը ողջ նստեր էր, պաղեցաւ մնաց, ու կանչելով ըսաւ. "Մեծ ես, տէր Աստուած Դանիէլի. իրաւ որ քեզմէ ուրիշ Աստուած չկայ". և հրամայեց որ շուտ մը անկեց վեր հանեն խալըսեն, և անոր տեղը իր թշնամիները ձգեցին, որ ան գազաններուն առջևը խնկածնին պէս բզիկ բզիկ եղան:

Դանիէլ մարգարէին Աստուած շատ խորհըրդաւոր տեսիլքներէն 'ի զատ՝ մեսիային գալըստեանը վրայ ալ ստոյգ ատենովը յայտնեց: Որ ասիկայ երբոր անգամ մը ազգին գերութեանը վրայ տրտմած պաք պահելով Աստուծոյ աղօթք կ'ընէր, ու ինչպէս կ'ըսեն՝ ան Երեմիա մարգարէին ըսածին վրայ կը մտմտար թէ՝ երբ պիտի լմննայ հրէից գերութեանը եօթանասուն տարին, որ Աստուած աս չափս դրեր էր, յանկարծակի Գաբրիէլ հրեշտակը իրեն երևցաւ, ու սիրով բարևելով "Դանիէլ, այր ցան-

կալի, ըսաւ, Աստուած քու աղօթքդ լսեց. ուստի եկայ որ քու ուզած խնդիրքդ քեզի հասկըցընեմ,,: Ու անանկ սկսաւ իրեն տեղն 'ի տեղը զուրցել՝ մեսիային գալը, և իրեն մահը, որ մինչև ան ատենը եօթանասուն եօթներորդ պիտի ըլլայ, որ ամէն մէկ եօթներորդը աստուածաշնչի ոճովը եօթը տարի իմանալով՝ կ'ընէ չորս հարիւր իննսուն տարի, ինտոր որ ճշմարտապէս ատենովը կատարուեցաւ: Անոր համար ետքէ եկած անհաւատ Հրէաները՝ աս մարգարէական բանին դէմ ուրիշ ճար չգտնելով, սկսան Դանիէլ մարգարէն սուտ մուտ խաբեբայ պատճառներով՝ մարգարէներուն կարգէն դուրս սեպել. իբր թէ՝ մէկ սուրբ պատմագիր մըն էր կ'ըսեն, որ եղած հանդըպած բաները գրեց:

ԳԼՈՒԽ Ը.

Երկոտասան մարգարէները:

Ինչպէս վերը ըսինք՝ չորս մեծ մարգարէներէն 'ի զատ տասուերկու մարգարէութիւն գրող ալ եղան, որ իրենց գրուածքին քիչութեանը համար՝ Փոքր Մարգարէ ըսուեցան. և ասոնք ալ մէկալնոնց ատենները աստուածային յայտնութենէն մարգարէութիւն կ'ընէին Իսրայելացւոց մէջը, ու Աստուծոյ հրամանովը շատէն քիչը գրի վրայ անցուցին իրենց մարգարէութիւնը. ու իրենց անունները աս են. Ովսէէ, Ամովս, Միքիէ, Յովէլ, Աբդիու, Յովնան, Նաւում, Ամբակում, Սոփոնիա, Անգէոս, Զաքարիա, Մաղաքիա: Ասոնցմէ որովհետև միայն Յովնան մարգարէին՝ Նինուէացւոց քարոզութեան պատ-

մութիւնը աստուածաշունչին մէջը տեղն 'ի տեղը երկայն գրուած է, (որով բոլոր իր մարգարէութիւնը կը բովանդակի), ուստի հիմա զան կը պատմենք։

Յովնան մարգարէին պատմութիւնը։

Ամ աշխարհի եբր 3197։

Յովնան որդի Ամաթեայ, որ Բ Յերոբովամ Իսրայելացւոց թագաւորին ատենը Հրէաստան մարգարէութիւն կ'ընէր, Աստուած հրամայեց իրեն՝ որ երթայ Նինուէ ըսուած այլազգիներուն մեծ թագաւորական քաղաքը երթայ, ու հոն իրենց քարոզութիւն ընէ, որ մեղքերնէն դառնան ապաշխարեն, որ Աստուած չպատուհասէ՝ քաղաքնին վրանին չկործանէ։ Յովնան մարգարէն ալ աս նոր կերպ Աստուծոյ հրամանին վրայ զարմանալով, որ Իսրայելացւոցմէ դուրս զինքը այլազգիներուն կը խրկէ որ քարոզէ, ու նաև աս ալ մտմտալով որ Աստուած ողորմած է, անոնք որ ապաշխարելու ըլլան՝ պիտի ըսած պատիժը չտայ, և ան ատենը ինքը սուտ մարգարէ պիտոր երևնայ Նինուէացւոց առջևը, ուստի՝ (ինչպէս կ'ըսեն՝ շփոթած սանկ կարծիք երթալով թէ Աստուծոյ յայտնութիւնը միայն Իսրայելացւոց երկրին մէջը կ'ըլլայ, ու անկէց դուրս ելլէ նէ՝ կը խալըսի աս վտանգէս) ինքն ալ փախաւ. ելաւ Յոպպէ քաղաքը գնաց, ու անկէց նաւ մը մտաւ՝ որ Թարսիս ըսուած հեռու այլազգիներու երկիրը երթայ՝ երեսը Աստուծմէ ծածկէ։ Բայց երբոր նաւը ծովը ելաւ քիչ մը առաջ գնաց, յանկարծակի Աստուած մէկ սանկ սաստիկ մրրիկ մը (այսինքն քայ մը) հանեց ծովուն մէջը, որ ա-

լեկոծութենէն նաւը կը ջարդուէր կոր. ուստի նաւարարները դողալով ամէնը իրենց աստուածները օգնութիւն կը կանչէին, ու բեռերնին ծովը կը ձգէին՝ որ թեթեւնան խալըսին: Ան ատենը Յովնան մարգարէն ալ, վախէն մի կ'ըլլայ կամ սաստիկ տրտմութենէն՝ նաւուն մէկ կողմը քաշուած մտած խռկալով որ կը քնանար, նաւապետը գնաց չեխելով զինքը արթընցուց՝ "Ատ ինչ է, ըսաւ, որ անհոգ պառկեր կը խռկաս. դուն ալ ելիր քու աստուծոյդ աղօթք ըրէ, կարելի է որ ան լսէ՝ մեզ աս փորձանքէս խալըսէ": Այսպէս որ ճար չէր ըլլար չէր դադրեր ան ծովուն ալէկոծութիւնը, նաւարարները ըսին թէ՝ "Ըլլայ որ մէջերնիս մէկուն գաղտուկ մեղացը համար աս Աստուծոյ պատիժը վրանիս եկաւ". ուստի խորհուրդ ըրին որ մէջերնին վիճակ ձգեն՝ տեսնեն թէ որուն համար է: Երբոր ձգեցին՝ ու վիճակը Յովնանու վրայ ելաւ, սկսան իրեն հարցընել թէ "Դուն ո՛վ ես՝ ինչ բան ունիս, ո՛ւր կ'երթաս". ան ժամանակը Յովնան ալ իրենց յայտնեց թէ "Ես Աստուծոյ ծառան եմ, որ ծովն ու ցամաքը ինքը ստեղծեր է, և անոր ձեռքէն ուզեցի որ փախչիմ. անոր համար աս պատիժս դուք ալ հետս կը քաշէք կոր": Անոնք ալ որ անճրկած չէին գիտեր ինչ ընեն, Յովնան իրենց ըսաւ որ բռնեն զինքը ծովը ձգեն՝ որ ան ալեկոծութենէն խալըսին: Նաւարարները այսու ամենայնիւ մեղքընցան վրան, ու կը ջանային նաւը դէպ 'ի ցամաքը դարձընել. ետքը ալ բոլորովին որ ճարերնին հատաւ, առաջ Աստուծոյ աղաչելով՝ որ ան բանը մեղք չսեպէ, և իրեն ըսածին պէս՝ երբոր բռնեցին Յովնանը ծովը ձգեցին, շուտ մը հովը դադրեցաւ՝ ծովը խաղա-

ղեցաւ. մարդիկն ալ աս հրաշքը տեսնելով՝ փառք տուին Աստուծոյ ու զոհ մատուցին ։ Ան ատենը ծովուն մէջը Աստուած մէկ մեծ ձուկ մը խրկեց, որ եկաւ Յովնան մարգարէն կլլեց. ու իրեք օր իրեք գիշեր անոր փորուն մէջը ողջ կեցաւ Յովնան, և իր ըրած մեղացը թողութիւն խնդրելով՝ ան աղօթքը կ'ըսէր, որ կը սկսի. Ի նեղութեան իմում աղաղակեցի առ Տէր Աստուած իմ ։

Ետքը Աստուծոյ հրամանովը մէկ ցամաքի մը քով գնաց ան ձուկը՝ ու հոն ողջ ողջ դուրս որ փսխեց Յովնան մարգարէն, Աստուած նորէն իրեն հրամայեց որ ինչպէս առաջ ըսեր էր՝ Նինուէ քաղաքը երթայ քարոզէ ։ Յովնան ալ ան ժամանակը հնազանդելով Աստուծոյ՝ Նինուէ գնաց, որ աս անանկ մեծ քաղաք մըն էր որ՝ իրեք օր կ'ուզէր բոլորը քալելու. առջի օրն որ իրեն քարոզութիւնը լսեցին Նինուէացիքը, որ կը կանչէր թէ՝ Աստուած իրենց մեղացը պատիժ՝ իրեք օրէն ետև պիտի Նինուէ քաղաքը վրանին կործանէ, շուտ մը մարգարէին ըսածին հաւատացին, ու սկսան մեղայ գոչել ։ Նաև թագաւորն որ աս իմացաւ, ինքն ալ վրայի լաթերը հանեց՝ քուրձ մը հագաւ մոխիրի մէջը նստաւ, ու հրաման հանեց որ մեծ ու պզտիկ, ինչուան անբան անասունները՝ ամէնքը քուրձ հագած ծոմ պահեն ապաշխարեն ։ Նինուէացիքը ասանկ սըրտանց իրենց մեղացը վրայ որ զղջացին, Աստուծոյ գութն ալ շարժեցին, որ ողորմեցաւ մեղքերնին թողուց, ու ըսած պատիժը չխրկեց ։ Ասոր վրայ սաստիկ դժուարը եկաւ Յովնան մարգարէին, որ սուտղուրուց երևցաւ անոնց առջև. ուստի սկսաւ Աստուծոյ գանգատիլ. "Ահա աս էր, ըսաւ, պատճառն որ ես փախայ՝ չուզեցի

որ հոս գամ քարոզեմ. գիտէի որ դուն Աստուած ողորմած գթած երկայնամիտ ես, որ զղջացողներուն մեղացը թողութիւն կու տաս. անոր համար կը խնդրեմ, ըսաւ, որ հոգիս առնես մեռնիմ երթամ,,: Եւ ասանկ տրտմած գլուխը քաշեց ելաւ՝ Նինուէ քաղաքին դիմացը իրեն մէկ տեղ մը շինեց՝ հոն պարտըկուեցաւ, որ անկեց տեսնէ թէ՝ այսու ամենայնիւ քաղաքին պատիժ մը կու գայ մի, անոր վերջը ինչպէս պիտոր ըլլայ: Աստուած ալ ան տեղը մէկ դդմենի մը (կամ քապաքի Փիտան մը) բուսցուց, որ շուտ մը մեծցաւ՝ տերեւներովը շուք ըրաւ Յովնանի վրայ՝ ան սաստիկ արեւուն տաքէն կը պահպանէր, որ ինքն ալ շատ ուրախացաւ ասոր վրայ: Բայց այսպէս հանգիստ մէկ օր մը կենալէն ետեւ՝ անոր մէկալ օրը առտուանց Աստուած մէկ որդ մը խրկեց, որ գնաց ան դդմենին արմատէն կտրեց. ետքը արեւն որ ելաւ, տաք հով մըն ալ զարկաւ վրան՝ դդմենին չորցաւ. ան ատենը Յովնան ան արեւուն տաքէն սաստիկ տանջուելով, նորէն սկսաւ Աստուծոյ գանգըտիլ թէ՝ “Մեռնէի ու աս տառապանքէս խալըսէի,,: Ան ժամանակը Աստուած ալ դարձաւ խրատելով իրեն ըսաւ. “Դուն այդչափ կը ցաւիս ու կը տանջուիս աս մէկ դդմենիին համար, որ դուն չես աշխատեր անկեր մեծցուցեր, ինքիրեն մէկ գիշերուան մէջ բուսեր է՝ ու մէկալ գիշերը չորցեր է. հապա ինչպէս կ՚ուզէիր որ ես չողորմէի անանկ մեծ՝ Նինուէ քաղաքին՝ ու շուտ մը կործանէի, որ հարիւր քսան հազար հոգիէն աւելի են՝ միայն անոր անմեղ տղաքը, որ չարը բարին չեն գիտեր. թող տուր իրենց անհամար անբան անասունները,,:

ՄԱՍՆ ՎԵՑԵՐՈՐԴ

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ԵԶՐԱՍԱՅ ԵՒ ՄԱԿԱԲԱՅԵՑԻՈՑ ԳՐՔԵՐՈՒՆ. ՀՐԷԻՑ ԳԵՐՈՒԹԵՆԷ ԴԱՌՆԱԼԷՆ ԵՏԵՒ ՀԱՆԴԸՊԱԾՆԵՐԸ

ԳԼՈՒԽ Ա.

Հրէայք Բաբելացւոց գերութենէն կը դառնան:

Ամ աշխարհի 3468. 3489: (Ա. Եզր Բ. Գ: — Բ. Եզր Ա: — Գ. Եզր Բ:)

ԱՍՏՈՒԾՈՅ *բարկութեան չափը երբոր լըմընցաւ, որ եօթանասուն տարի ատեն սահմաներ էր աս Իսրայէլացւոց գերութիւնը, Կիւրոս ըսուած Պարսից թագաւորին սիրտը շարժեց, որ Բաբելացւոց վրայ թագաւոր նստելուն ատենը հրաման հանեց որ՝ իր տէրութեան մէջ գտնուած Հրէաները բոլոր իրենց բաներովը ելլեն Երուսաղէմ դառնան, և հոն երթան Աստուծոյ տաճարը նորէն շինեն: Անոր համար որչափ ոսկիէ ու արծաթէ ամաններ կար՝ որ ատենով Նաբուգոդոնոսոր Երուսաղէմէ կողոպտեր առեր Բաբելոն տարեր էր, բոլորը հանեց Կիւրոս Հրէից տուաւ, որ իր տեղը դարձընեն. և ասկէ 'ի զատ հրաման ալ տուաւ, որ ան տաճարը շինելու համար որչափ ստակ կամ նիւթ (այսինքն*

քերեստէ) պէտք ըլլայ նէ՝ թագաւորական գանձէն տրուի ։

Աստի աւելի բերանը աս հրամանիս վրայ յիսուն հազարի չափ Հրէայ՝ իրենց առաջնորդ ունենալով Զօրաբաբելը Սաղաթիելեանց ըսուած, որ Յեքոնիա Յուդայի թագաւորին թոռն էր, և Յեսուն Յովսեդեկեանց, որ ան ատենը Հրէից քահանայապետն էր, ելան Երուսաղէմ եկան, ու առաջ սկսան քիչ մը քաղաքը նորոգել, ետքը շուտ մը ձեռք զարկին տաճարը շինելու ։ Բայց աս շինուածքներս առաջ չգնաց ան ատենը. պատճառն որ՝ հոն իրենց մօտ եղած Սամարացւոց ազգը՝ Հրէից դէմ թշնամի ըլլալով, գրեցին՝ բան խառնեցին թագաւորին իշխաններուն հետ. որ անանկ՝ ուշացաւ շինուածքը, մինչեւ Կիւրոսի ետևէն ուրիշ թագաւոր նստաւ, որ անոր օրը՝ աս Սամարացիքը ալ կատարեալ հրաման հանել տուին որ տաճարին շինուածքը խափանուի ։ Այնպէս տասնըհինգ տարիի չափ բոլորովին խափանուած մնաց, մինչեւ Դարեհ թագաւորին երկրորդ տարին, որ նորէն հրաման հանեց որ տաճարը ու Երուսաղէմ քաղաքին պարիսպները շինուին ։ Եւ աս ազատութեանս հրամանը այսպէս կերպով եղաւ ։

Դարեհ թագաւորը մէկ մեծ փառաւոր սեղան մը ըրաւ իր իշխաններուն, և աս ուրախութենէս ետքը երբոր ելաւ իր սենեակը գնաց որ քիչ մը քուն ըլլայ հանգչի, ան ատենը թագաւորին երեք սենեկապանները, այսինքն անմիջապէս իր քովը ծառայողները, որ ատոնց մէկն էր Զօրաբաբելը, (կարելի է թէ նորէն Հրէաստանէ դարձած եկեր թագաւորին ծառայու-

թեանը մօտեր էր), մէկտեղ խորհուրդ ըրին՝ որ
ամէն մէկը զատ զատ մէյմէկ խելացի բան գը-
րեն, ու որուն բանին որ Թագաւորը աւելի հա-
նի նէ՝ անիկայ մեծամեծ պարգեւներ առնէ, ու
մեծութեան հասնի. անանկ որ՝ Թագաւորէն ե-
տեւ ինքը ըլլայ, ու Թագաւորին պինտ առջի բա-
րեկամը սեպուի. ուստի անանկ իրեքն ալ գրե-
ցին իրենց կարծիքը, ու Թղթերնին կնքած՝
Թագաւորին բարձին ներքեւը դրին: Անոնց առ-
ջինը գրեր էր Թէ՝ ամէն բանէն յաղթողն ու
զօրաւորը գինին է. երկրորդը Թէ՝ ամենէն
յաղթողն ու զօրաւորը Թագաւորն է, և երրոր-
դը՝ որ Զօրաբաբէլն էր, գրեր էր Թէ՝ ամենէն
յաղթող ու զօրաւոր կնիկ մարդիկն են, և ա-
նոնցմէ ալ աւելի յաղթող՝ ճշմարտութիւնն է:
Թագաւորը երբոր արթնցաւ՝ ու ան Թղթերը
տեսաւ կարդաց, առջեւը կանչել տուաւ իր բո-
լոր մեծամեծները ու իշխանները, և անոնց առ-
ջեւ հրամայեց աս իրեքին՝ որ ամէն մէկը իր
գրածը պատճառներով հաստատէ ցուցընէ: Եր-
բոր ասոնք ելան մէյմէկու ետեւէ խօսեցան ի-
րենց գրած բնաբանին վրայ, ամէնքը առհասա-
րակ Զօրաբաբէլին ըսածին հաւնեցան, ու
սկսան կանչել Թէ՝ "Մեծ է ճշմարտութիւնը,
ու ամենէն յաղթողը և զօրաւոր ան է": Այս-
պէս որ եղաւ, Դարեհ Թագաւորն ալ Զօրա-
բաբէլի ըսաւ. "Խնդրէ ինծմէ ինչ որ կ'ուզես
նէ, որ գրածներէդ աւելի բան ալ կու տամ. ո-
րովհետեւ ամենէն աւելի իմաստուն դուն գըտ-
նուեցար": Ան ատենը Զօրաբաբէլն ալ ուրիշ
բան չուզեց, որ Երուսաղեմի տաճարին շինուած-
քը, որ Կիւրոս Թագաւորին ատենէն խափանուած
կեցեր էր, հրաման տայ որ շինուի խալըսի:

Թագաւորն ալ շուտ մը հրաման հանեց չորս դին գրեց թէ՝ թագաւորական գանձէն ինչ որ պէտք է նէ՝ տան, որ Երուսաղէմի մէջ Աստուծոյ տաճարը շինուի։ Եւ անանկ ինքը Զօրաբաբէլը իշխան կեցած Հրէից ազգին վրայ՝ չորս տարուան մէջ բանը գլուխ տարաւ՝ շինեց լմնցաւ տաճարը, ու ետքը ուրախութեամբ շատ զոհեր մատուցանելով նուիրեցին Աստուծոյ։ Անկէ ետև Եզրաս քահանան ալ Արտաշէս թագաւորին հրամանովը, որ Դարեհի ետևէն նստաւ, եկաւ Երուսաղէմ, ու Հրէից (որ աստուածպաշտութեան ճամբէն թուլցեր էին) նորէն մովսիսական օրէնքները առջևնին կարդաց, սորվըցուց իրենց։ Նաև աս Արտաշէս թագաւորին ատենը Նեէմիաս ըսուած Հրէից գլխաւորներէն մէկը, որ թագաւորին քովը կը ծառայէր, և իրեն շատ սիրելի էր եղեր, ասիկայ ալ նորէն հրաման առաւ թագաւորէն, ու ինքն ալ գնաց Երուսաղէմ քաղքին պարիսպները վրայ կեցաւ շինել տուաւ։ Թէպէտ ասոր վրայ ալ նախանձելով Սամարացւոց իշխանները՝ Սանաբաղատ ու Տուբիա ըսուած՝ և թագաւորին ծուռ բան հասկըցընելով շատ ետևէ ինկան որ խափանեն, բայց բան մը չկըրցան ընել. անանկ որ յաջողութեամբն Աստուծոյ քիչ ատենի մէջ կատարեց Նեէմիաս, ու քաղաքական բաներն ալ կարգի դրաւ, ինչպէս Եզրաս քահանան՝ աստուածային օրինացը բաները։ Ասանկ Երուսաղէմը և ուրիշ Հրէաստանի քաղքըներն ալ կամաց կամաց շինուելով, նորէն Հրէայքը ասդիէն անդիէն հոն եկան ժողվուեցան՝ Յուդայի և Բենիամինի ցեղէն 'ի զատ՝ նաև մէկալ Իսրայելացւոց ցեղերէն ալ, որ

Սաղմանասար թագաւորին ատենէն 'ի վեր ուրիշ տէրութեանց մէջը ցրուած էին :

ԳԼՈՒԽ Բ.

Երուսաղէմ նորէն շինուելէն ետեւ Հրէից ազգին հանգրուանները :

Ամ աշխարհի 3684 · 3727 : (Ա. Մակ. Ա : — Գ. Մակ. Ա. Բ. Գ :)

Հրէայք գերութենէն դառնալէն ետքն ալ՝ քահանայապետէն 'ի զատ իրենց ազգէն ուրիշ ինքնագլուխ թագաւոր մը կամ իշխան մը չունէին. հապա անանկ Պարսից տէրութեանը ներքեւը մնացին երկու հարիւր քսան կամ երսուն տարիի չափ, որչափ որ քշեց Պարսից տէրութիւնը. ինչուան որ մեծն Աղեքսանդր եկաւ Պարսիկները զարկաւ, ու բոլոր աշխարհքիս տիրապետեց : Աղեքսանդրի մեռնելէն ետեւ չորս կտոր որ բաժնուեցաւ իր տէրութիւնը, Հրէաստան Պտղոմէոսի (որ Սոտեր ալ կ'ըսուէր) տակը ինկաւ, որ Եգիպտացւոց թագաւոր եղաւ : Ասոր՝ ու իր երկու յաջորդ թագաւորներուն օրերը Հրէայքը հանգիստ անցուցին :

Բայց անոնց ետեւէն՝ Պտղոմէոս Փիլոպատորը Անտիոքոսի յաղթելէն ետքը երբոր Երուսաղէմ եկաւ, Հրէայքը զինքը սիրով ընդունեցին. ու ինքն ալ ուրախութեամբ տաճարին մէջը զոհ մատուցանելէն ետեւ, ալ չափը անցընելով՝ հետաքրքրութեամբ սրբութիւն սրբոյն ալ ուզեց մտնալ տեսնել, որ հոն քահանայապետէն 'ի զատ ուրիշ մարդ չէր կրնար մտնալ : Աս բա-

նախ շատ դէմ կեցան Հրէայքը, բայց ճար չեղաւ. ուստի երբոր գնաց ներս մտաւ, Աստուծմէ իր յանդգնութեան պատիժը գտաւ, որ ան տեղը դող մը եկաւ վրան՝ ու ասդին անդին զարնուելով անդամալոյծ գետինը փռուած ինկաւ, անանկ որ՝ վրան հասան իր ծառաները բռնեցին դուրս քաշեցին, և խել մը ատենէն ետև ճորով խելքը վրան եկաւ: Երբոր ասիկայ իր երկիրը դարձաւ, ըղձալուն տեղը՝ չարաչար ոխ պահելով Հրէից վրայ, հրաման հանեց որ բոլոր իր թագաւորութեան մէջը եղած Հրէաները իրենց հաւատքը թողուն՝ կուռք պաշտեն, և ով որ չհընազանդի նէ՝ բռնեն շղթաներով կապած Աղեքսանդրիա քաղաքը բերեն: Շատ Հրէայ բռնեցին աս պատճառով՝ երիկ մարդ՝ կնիկ մարդ, ծեր, տղայ, մարդու չէին խնայեր. ու թագաւորին հրամայածին պէս զանոնք ժողվեցին բերին մէկ մեծ տեղ մը դրին, ու հինգ հարիւրի չափ փիղեր պատրաստեցին՝ որ կատղեցուցած անոնց վրայ թողուն, որ կոխկռտելով՝ անանկ տանջանքով ան ողորմելիները սպաննեն: Երբոր աս բանիս պատրաստութիւնը կը տեսնէին, Հրէայքն ալ մէկ դին Աստուծոյ առջևը ինկած կանչուըռտելով կու լային կ՚աղաչէին որ ողորմի՝ զիրենք աս փորձանքէս խալըսէ: Ան ատենը յանկարծակի երկինքէն երկու հրեշտակ ինջան, ու թշնամիներուն մէջը մէկ անանկ վախ մը և շփոթութիւն մը ձգեցին, որ ան փիղերը իրար անցնելով սկսան իրենց տէրերը կոխկռտել սպաննել: Եւ ան ժամանակը թագաւորին սիրտն ալ կակղցուց Աստուած, որ սկսաւ մեղքընալ ան խեղճ Հրէաները, ու հրամայեց որ արձըկեն՝ թողուն զիրենք. և աս հերիք չէ՝ նաև ուր որ

պիտի ան ողորմելի սպանութիւնը ըլլար, հրամայեց որ Թագաւորական սորկով ան տեղը սեղան ըլլուի, ու եօթն օր ուտելով խմելով ուրախութիւն ընեն Հրէայքը իրենց ազատութեանը համար: Նաև անոնց ճամբուն պիտանաւորութիւնը հոգալով՝ անանկ մեծարանքով զամէն մարդ իրենց տեղը ճամբեց՝ ուսկից որ բերել տուեր էր:

Անկէ ետքը աւելի սէր կապեց Պտղոմէոս Հրէից վրայ, ու Հրէայք ալ հաւատարմութեամբ իրեն տակը կեցան. ինչուան որ անոր մեռնելէն ետև եկաւ Անտիոքոս Մեծ ըսուած Ասորւոց Թագաւորը, ու Եգիպտացւոց Թագաւորութիւնը տակը առնելով՝ Հրէաստանի վրայ ալ տիրեց. և ասիկայ ալ շատ սիրով բարեկամութեամբ գնաց Հրէից հետ, այնչափ որ՝ տարեկան տուրք ալ կապեց տաճարին զոհերուն համար: Իր մեռնելէն ետև՝ իր որդին ալ Սելևկոս Փիլոպատոր ըսուածը, ինքն ալ առջի բերանը հօրը ճամբան բռնեց՝ բարեկամութեամբ կը վարուէր Հրէից հետ. Հրէաներն ալ ան ատենները խիստ հանգիստ ու բարեկարգութեամբ կ'երթային՝ Օնիա ըսուած բարեպաշտ ու խոհեմ քահանայապետին կառավարութեան ներքև:

ԳԼՈՒԽ Գ.

Հեղիոդորոսի պատիժը:

Ամ աշխարհի 3828: (Բ. Մակ. Գ:)

Աս Սելեւկոսի ատենի Հրէից հանգստութիւնը տակնուվրայ ըրաւ Սիմոն ըսուած մէկ գլխաւոր Հրեայ մը, որ իր անկարգութեանը համար Ոնիա քահանայապետէն յանդիմանուելով, և անոր պատճառով քահանայապետին վրայ ոխ պահելով՝ գնաց Ապողոնիոսի (որ ան կողմերուն վերակացու զօրապետն էր) մատնեց ականջը լեցուց թէ՝ "Երուսաղէմ տաճարը անհամար գանձ պահուած կայ. թէ որ թագաւորին պէտք էր նէ, ըսաւ, կրնար անկէց առնել,,: Սելեւկոս թագաւորն ալ երբոր աս բանը իմացաւ, շուտ մը Երուսաղէմ խրկեց Հեղիոդորոս ըսուած մէկը իր իշխաններէն, որ երթայ ան ըսած գանձը առնէ իրեն բերէ: Երբոր եկաւ Հեղիոդորոս աս գանձս ուզեց, Ոնիա քահանայապետը առջևը ելաւ ըսաւ թէ՝ "Իրաւ չորս հարիւր քանքար արծաթ՝ ու երկու հարիւր քանքար ոսկի կայ, բայց ասոնք որբերուն ու որբեւայրիներուն ապրուստն են, որ տաճարին հաւտացեր տուեր են, ու անկէց կ'ապրին ան ողորմելիները,,. որ մեծ անիրաւութիւն կ'ըլլար ատ յափշտակելը: Հեղիոդորոս մտիկ չէր ըներ, կ'ըսէր թէ "Պէտք է որ թագաւորին հրամանը առաջ երթայ, ու ատ գանձը իրեն հասնի,,. ուստի օր սահմանեց որ, ինքը երթայ տաճարը

մտնէ՝ անկեց իր ձեռքովը առնէ ։ Անանկ ատենն որ եկաւ՝ Հեղիոդորոս տաճարը մտաւ, քահանայապետը իր բոլոր քահանաներով, ու բոլոր քաղաքը իրար անցած՝ սկսան լալ ու աղաչել Աստուծոյ, որ աս բանիս ճարը ինքը հոգայ՝ ողորմի ան խեղճ որբերուն ։ Աստուած ալ լսեց անոնց աղաչանքը. ուստի հոն տեղը տաճարին մէջը Հեղիոդորոս իր հետը մարդիկներովը թուլցած թմրած գետինը ինկան փռուեցան, ու յանկարծակի մէկ փառաւոր ձիաւոր մարդ մը հետը երկու աղուոր կտրիճներով (որ հրեշտակներ էին) Հեղիոդորոսի վրայ եկան՝ ու չարաչար ծեծելով զինքը մահուան դուռը հասուցին, որ ալ մեռելի պէս ինկած բան չէր իմանար, միայն շունչը վրան մնացեր էր. ու այնպէս վերցուցին տաճարէն դուրս հանեցին. ան ատենը Հեղիոդորոսի հետ եղողները Օնիա քահանայապետին ոտքը ինկան՝ որ աղօթք ընէ վրան որ բժշկուի ։ Քահանայապետն ալ անոր համար Աստուծոյ զոհ մատուցանելու ատենը՝ նորէն ան փառաւոր կտրիճները ինջան եկան Հեղիոդորոսի ըսին թէ՝ "Գնա շնորհակալ եղիր Օնիա քահանայապետին, որ Աստուած անոր աղօթքովը քու կեանքդ քեզի դարձուց. և դուն աս քաշած պատիժդ գնա ամենուն պատմէ՝ քարոզէ Աստուծոյ մեծ կարողութիւնը". ու անանկ աներեւոյթ եղան ։

Հեղիոդորոս ալ ան ժամանակը բժշկուելով՝ ելաւ ինքն ալ զոհ մատուցանել տուաւ Աստուծոյ. ու շնորհակալութեամբ պարգեւներ տալով Օնիա քահանայապետին՝ դարձաւ թագաւորին քովը եկաւ, և որուն որ կը հանդիպէր նէ՝ աս հրաշքները կը պատմէր ։ Բայց թագաւորին միտքը աս բանիս վրայ աղէկ մը չպառկելով՝ եր-

քոր ուզեց որ նորէն մէկ ուրիշ մարդ մը խրկէ , ան ատենը Հեղիոդորոս երած սրտով իրեն ըսաւ թէ " Օ՛վ որ քեզի թշնամի կը համարիս , կամ քեզի դէմ մեծ յանցանք մը ըրեր է , ու դուն զինքը պատժել կ՚ուզես նէ՝ զանիկայ աս բանիս համար Երուսաղէմ խրկէ , ու կը տեսնես թէ ինչպէս չարաչար ծեծուած փետտուած կը դառնայ , միայն թէ չմեռնի ողջ մնայ . աս ստոյգ է , ըսաւ , որ աստուածային զօրութիւն մը կայ ան տաճարին մէջը , որ ով որ անոր դըպչելու ըլլայ՝ չարաչար կը պատժուի ,, ։

ԳԼՈՒԽ Դ.

Հրէից խաղաղութիւնը նորէն վրայ կ՚ըլլայ Անտիոքոսին առնելը :

Ամ աշխարհի 3829 . 3836 : (Բ . Մակ . Դ . Ե . Զ :)

Սելևկոսի մեռնելէն ետքը Անտիոքոս Եպիփան կամ Երևելի ըսուած անոր եղբայրը յափըշտակեց թագաւորութիւնը , որ սաստիկ թըշնամի էր հրէական օրինաց ։ Ան ատենը Յասոն Ոնիա քահանայապետին եղբայրը՝ գնաց թագաւորին աւելի տուրք տալ խոստացաւ , և իրեն խօսք տուաւ որ՝ Հրէից մէջը կռապաշտական բաներ մտցընէ , կամաց կամաց զանոնք կռապաշտութիւն դարձընէ . անանկ Ոնիայի ձեռքէն քահանայապետութիւնը ինքը առաւ յափշտակեց ։ Բայց աս չար Յասոնը՝ իրեք տարի իր ըսածին պէս՝ Հրէից բարեկարգութիւնը ու աստուածպաշտութիւնը աւրելէն ետքը , երբոր Մենեղաւոս ըսուած մէկի մը ձեռքովը իր տարեկան

տուրքը Անտիոքոս Թագաւորին խրկեց, Մենեղաւոսը գնաց Թագաւորին սիրտը իրեն դարձուց, ու Յասոնի վրայ ինքը տարեկան տուրքը աւելցընելով՝ եկաւ Յասոնի ձեռքէն յափշտակեց քահանայապետութիւնը։ Ետքը աս Մենեղաւոսը տեսնելով որ չկրնար այնչափ խոստացած Թագաւորին տուրքը լեցընել, գաղտուկ տաճարին արծըթեղէններուն ձեռք զարկաւ, ու անկէց խել մը Անդրոնիկոսի կաշառք տուաւ (որ Թագաւորին մեծ իշխաններէն մէկն էր) ու կէս մըն ալ ծախեց։ Ետև երբոր իմացաւ որ՝ Ոնիա քահանայապետը աս իր ըրած գողութիւնը դուրս հանեց, Անդրոնիկոսի ձեռքովը անողորմաբար բռնեց մորթել տուաւ սուրբ քահանայապետը։ Աս Անդրոնիկոսի ըրած անօրէնութեանը վրայ սաստիկ ցաւեցաւ ժողովուրդը. ուստի երբոր գացին Թագաւորին գանգըտելով աս անողորմութիւնս որ հասկըցուցին, անոր ալ անանկ գութը շարժեցաւ՝ սիրտը լեցուեցաւ անմեղ մարդուն վրայ, որ շուտ մը հրամայեց որ Անդրոնիկոսի վրայէն իշխանական լաթերը հանեն, ու անանկ խայտառակ բոլոր քաղաքը պըտըտցընելէն ետև՝ ան Ոնիայի սպաննուած տեղը տանին՝ գլուխը կտրեն։

Աս ատենները Լիւսիմաքոս Մենեղաւոսի եղբայրը, զոր Մենեղաւոս Թագաւորին քովը երթալնին՝ իր տեղը Երուսաղէմ քահանայապետ դրեր էր, ու իրեն յանձներ էր որ տաճարին արծաթները կամաց կամաց կողոպտէ իրեն խրկէ, ժողովուրդն որ աս բանս իմացան՝ ոտք ելան զէնքը ձգել կ'ուզէին։ Լիւսիմաքոս ալ անոնց վրայ իրեք հազար հոգի հանեց. ու երկու դիէն իրար անցած՝ մէկմէկէ շատ մարդ սպաննեցին. և աս

խռովութիւններուս պատճառով Թէպէտ Հրէից
կողմանէ Թագաւորին առջեւ ամբաստանուեցաւ
Մենելաւոս, բայց ինքը Թագաւորին բարեկամին
մէկուն ստակ խոստանալով՝ անոր ձեռքովը բանը
անանկ դարձուց որ, իր տեղը ան ամբաստանող-
ները յանցաւոր ինկան, ու սպաննուեցան: Ու
Երուսաղեմի խեղճութեանս առենը Աստուած
ալ վերէն նշան տուաւ՝ եղածները ու գալու Թը-
շուառութիւնները յայտնելով. որ քառսուն օր
Երուսաղեմի վրայ երկինքը ձիաւոր մարդիկ կ'ե-
րեւնային պատերազմական գործիքներ ձեռուը-
նին, ու մէյմէկու հետ կը զարնուէին, անանկ
որ՝ անոնց ձայնն ալ կը լսուէր. ու ժողովուրդը
սոսկալով կ'աղաչէին Աստուծոյ, որ 'ի բարին կա-
տարէ ան ցուցուցած նշանները:

Անկէ ետքը Անտիոքոս Թագաւորը Եգիպ-
տացւոց վրայ պատերազմ որ գնաց, ու հոն քիչ
մը ուշացաւ, ասդին Երուսաղեմի կողմերը սուտ
ձայն մը ելաւ Թէ՝ Թագաւորը մեռեր է. և ա-
սոր վրայ Հրէայքը ուրախութիւն որ կը ցուցը-
նէին, անդին Յասոնն ալ որ Ամմոնացւոց երկի-
րը փախստական էր եղեր, ինքն ալ շուտ մը հա-
զար մարդով եկաւ Երուսաղէմ մտաւ՝ որ քա-
հանայապետութիւնը նորէն ձեռք ձգէ, ու Մե-
նելաւոսը անկէց փախցընելով՝ ինքը սկսաւ տի-
րապետել, և իր ազգին հայրութիւն ընելու տե-
ղը՝ դահիճի պէս մարդու չէր խնայեր անողոր-
մաբար կը ջարդէր: Բայց շատ չքշեց՝ որ իմա-
նալուն պէս Թէ Անտիոքոս Թագաւորը ողջ է,
նորէն ելաւ փախաւ, ու տեղէ տեղ փախստա-
կան պտըտելով՝ և ամենուն ատելի ըլլալով ետ-
քը անանկ օտար երկիրները չարաչար մեռաւ:
Անտիոքոս երբոր աս Հրէից մէջը եղածները ի-

մնացաւ, կարծիք երթալով թէ Հրէայքը իրմէ ապստամբիլ կ'ուզեն, Եգիպտացւոց յաղթելէն ետքը՝ գաղանի պէս կատղած իր բոլոր զօրքով Երուսաղեմի վրայ եկաւ. ու քաղաքը մտածին պէս՝ հրամայեց որ ամենևին մէկու մը չխնայեն բռնածնին ջարդեն. և անանկ՝ միայն երեք օրուան մէջը ութսուն հազար հոգի կոտորուեցան, ու քառասուն հազար ալ բռնեցին գերիի պէս ծախեցին:

Ետքը այսչափով ալ չկշտացաւ, հապա Մենեղաւոսի մատնութեամբը տաճարին ալ ձեռք զարկաւ, յանդգնութեամբ տաճարը մտաւ՝ և բոլոր բովանդակ արծաթեղէնները ու ոսկեղէնները ուրիշ պաշտօնու բաներու հետ՝ հազար եօթը հարիւր քանքարի չափ ժողվեց առաւ՝ Անտիոք իր թագաւորական քաղաքը տարաւ. ու Երուսաղէմ մնացած Հրէից վրայ մէկ Փիլիպպոս անունով փռիւգացի չար բարբարոս մարդ մը իշխան դրաւ, որ անխնայ չարչարէ Հրէայքը: Անկէ ետև Ապողոնիոս ըսուած մէկ զօրապետ մը քսան հազարով Հրէից վրայ խրկեց, որ երթայ թագաւորական տուրքերը ժողվէ անոնցմէ, ու չափահաս մարդիկը՝ որ զինուորութեան կրնան գալ՝ ջարդէ, և իրենց մնացած կնիկները ու տղաքները գերի ծախէ: Ապողոնիոս առջի բերանն որ եկաւ՝ սիրով վարուեցաւ Հրէից հետ, սպասեց մինչև շաբաթ օրը, և ան ատենը ապահով ըլլալով թէ Հրէայք շաբաթը սուրբ պահելու համար դէմ չեն կրնար կենալ, յանկարծակի վրանին ելաւ՝ ու խել մը մարդ ջարդեց: Ետքը շատ չանցաւ, որ Անտիոքոս թագաւորը մէկ ծեր իշխան մըն ալ Հրէաստան խրկեց՝ Աթենոբիոս անունով, որ ինչ կ'ը-

նէ ընել՝ բոլոր Հրէաները կռապաշտական օրէնքը դարձընել , վերցընել զոհ մատուցանելը , շաբաթ պահելը , և Աստուծոյ տաճարը կռատուն շինել , անանկ որ՝ " Հրէայ անունը մէջ մ'ալ չըլսուի ,, ըսաւ ։ Ան ալ եկաւ այնպիսի խստութեամբ սկսաւ թագաւորին հրամանը առաջ տանիլ , որ ով որ չէր հնազանդեր՝ հրամանին դէմ կ'ընէր , ամենուն առանց խնայելու կը սպաննէր ։ Անոր համար երբոր լսեց թէ երկու կնիկ ան օրերը իրենց նոր ծնած տղաքը մովսիսական օրինաց պէս թլփատեր են , զանոնք բռնել տուաւ , տղաքնին ծծերնէն վար կախած՝ անանկ մերկ խայտառակ բոլոր քաղաքը պտըտցընելէն ետև՝ բարձր պարիսպէն վար ձգել տուաւ ․ ու ալ ուրիշ աստանկ անողորմ տանջանքներով կը սպաննէր՝ ով որ իր հրէութեան հաւատքը չէր ուրանար ։ Ու աս պատճառով շատ մարդիկ ելան ասդին անդին անպավարի անապատ տեղուանք փախան , որ հօն գաղտուկ իրենց աստուածպաշտութիւնը պահեն ։

ԳԼՈՒԽ Ե․

Նահատակութիւն Եղիազար ծերունիին , և եօթը եղբարց Մակաբայեցւոց՝ իրենց մօրը հետ ։

Ամ․ աշխարհի 3837 ։ (Բ․ Մակ․ Զ․ Է ։)

Ասսատիկ հալածանացս ատենը քահանայ մըն ալ բռնեցին՝ Եղիազար անունով , որ մէկ տարիքը առած շնորհալի ու աստուածավախ իմաստուն վարդապետ մըն էր ․ ասոր բերանը դայլ (այսինքն քէլէփչէ) դրած՝ անանկ բռնի բացած՝

խոզու միս կը խոթէին, որ օրինաց դէմ ընէ՝ ուտէ: Ան ալ բոլոր ուժովը ասոր դէմ կեցած՝ կ'ըսէր որ "Աւելի կ'ուզեմ մեռնիլ՝ քան թէ օրինաց դէմ ընել„, ու յօժարութեամբ տանջանաց տեղը կը վազէր կ'երթար: Տանջողներուն մէջէն իր ճանչուորները վրան խղճալով՝ գաղտուկ խրատ կու տային՝ կը յորդորէին թէ "Քեզի ուրիշ միս կու տանք որ ուտես. միայն դուն երեւցուր թէ թագաւորին կը հնազանդիս խոզու միս կ'ուտես, որ գոնէ ասանկ խաբելով մեռնելէն ազատիս„: Բայց Եղիազար "Քաւ լիցի, կ'ըսէր, ատ բանդ ինծի չվայլեր՝ որ կեղծաւորութեամբ խղճմտանքս մաքուր պահելու համար՝ կտրիճ մարդիկ գայթակղեցընեմ, որ ըսեն թէ՝ Նայէ Եղիազարը իննսուն տարուան ծեր մը՝ ալ մահուն դուռը հասած՝ չհամբերեց գնաց այլազգի եղաւ. ասով իրենց չար օրինակ ըլլամ, եւ ծերութեանս ատենը աս դէշ անունը իմ ետեւէս թողում: Թէ որ, ըսաւ, ուրանալովս այնչափ տարի ալ տան ինծի, որ հանգիստ ապրիմ որչափ ապրեցայ նէ, այսու ամենայնիւ Աստուծոյ ձեռքէն ոչ կենդանութեանս ատենը՝ եւ ոչ մեռնելէս ետքը կրնամ մէկ տեղ մը փախչիլ. ուստի աղէկը ան է, որ իմ ծերութեանս ինչպէս կը վայլէ նէ՝ քաջութեամբ աս աշխարհքէս ելլեմ, ու բարի օրինակ թողում կտրիճներուն. որ անոնք ալ ինծի պէս առանց վախնալու սըրտանց մեր սուրբ օրինացը վրայ կեանքերնին տան„: Ասանկ ըսելով՝ սիրով զինքը տանջողներուն ձեռքը տուաւ. ետքը հոգին աւանդելու ատենը հառաչելով՝ "Տէր իմ, ըսաւ, դու որ ամէն բանը գիտես, աս ալ կը տեսնես որ ես կրնայի մեռնելէս խալըսիլ, բայց քու արդար

դատաստանէդ վախնալով՝ մարմնոյս չարաչար կը տանջուիմ, ու հոգւոյս սիրով կը համբերեմ„ . և անանկ հոգին տուաւ ։

Ան ատենները ուրիշ եօթը եղբայր իրենց մօրը հետ մէյտեղ՝ բռնեցին Թագաւորին առջևը հանեցին . երբոր իրենց հաւատոյն վրայ ատոնց սկսան հարցընել, մեծ եղբայրնին առաջ ելաւ՝ ու ըսաւ . "Ի՞նչ կեցեր պարապ տեղը մեզի բան կը հարցընէք . մենք պատրաստ ենք որ կեանքերնիս տանք՝ քան թէ մեր հայրենական օրէնքները թողունք„ ։ Ասոր վրայ սաստիկ սրդողեցաւ Թագաւորը, հրամայեց որ շուտ մը անոր լեզուն ու ոտուըներուն ձեռուըներուն մատներուն ծայրերը կտրտեն, ու գլխուն կաշին քերթեն երեսին վրայ դարձընեն . աս տանջանքներէս ետև երբոր տեսաւ որ դեռ ողջ է տղան, հրամայեց որ կրակին վրայ դնեն տապկեն ։ Մէկալ եղբարքը մօրերնուն հետ աս սոսկալի տանջանքներս տեսնելով՝ սկսան մէկմէկու սիրտ տալ, ըսել թէ՝ "Մենք ալ ասանկ քաջութեամբ մեռնինք, ու մեր անունը՝ և հոգինիս փրկենք 'ի փառս Աստուծոյ„ ։ Անոր ետևէն երկրորդ եղբայրը առաջ քաշեցին, ասոր ալ գլխուն կաշին մազերովը քերթեցին երեսին վրայ ձգեցին, ու կ՚ըսէին . "Հնազանդէ խոզի միս կեր՝ բոլոր մարմինդ կտոր կտոր չեղած„ . ան ալ հաստատուն կենալով իր օրինացը վրայ՝ ան տանջանքով վախճանեցաւ, և հոգին տալու ատենը Թագաւորին ըսաւ . "Ով հպարտ ամբարտաւան, դուն մեզ աս կեանքէս կը զրկես, բայց գիտնաս որ՝ բոլոր աշխարհքին Թագաւորը Աստուած մեզի յարութիւն առնել կու տայ յաւիտենական կենօք, որ հիմա իրեն օրինացը համար կը մեռ-

նինք կոր ,, ։ Անկէց ետև երրորդ եղբայրը կանչեցին, և ասոր ալ երբոր լեզուն ուզեցին որ դուրս հանէ, շուտ մը հանեց. ու անանկ առանց վախնալու ձեռուըներն ալ երկնցուց որ կտըրտեն, որ Թագաւորն ալ զարմացաւ մնաց տղին քաջասրտութեանը վրայ ։ Անոր մեռնելէն ետքը չորրորդ եղբօրն ալ ան տանջանքը տուին, որ մեռնելուն ատենը Թագաւորին ըսաւ. "Երանի է մեզի, որ նորէն յարութիւն առնելու յուսով՝ աս աշխարհքէս կը բաժնուինք կ'երթանք, քան թէ քեզի՝ որ կենդանի ես, ու ան յարութենէն զրկուած ես ,, ։ Երբոր հինգերորդ եղբայրը ետևէն սկսան տանջել՝ դէպ 'ի Թագաւորը նայեցաւ ու ըսաւ. "Դուն մահկանացու մարդ մը ըլլալով՝ մարդկային իշխանութեամբդ ինչ որ կ'ուզես նէ կ'ընես. բայց ասով չկարծես թէ մեր ազգն ալ Աստուծոյ երեսէն բոլորովին ինկած խեղճ մնացեր է. քիչ մը կեցիր որ տեսնես Աստուծոյ մեծ կարողութիւնը՝ թէ ինչպէս քեզ քու ազգովդ պիտի տանջէ ,, ։ Վեցերորդն ալ նոյն տանջանքով մեռնելու ատենը դարձաւ Թագաւորին ըսաւ. "Անով մի խաբուիր ու հպարտանար՝ որ մեզի այսչափ բան կրցար ընել. մենք Աստուծոյ դէմ մեղանչելնուս համար աս չարչարանքներս կը քաշենք կոր. ուստի զարմանք չէ. բայց դուն ալ որ Աստուծոյ դէմ ելեր պատերազմ կ'ընես, չկարծես թէ ասոր պատիժը պիտի չքաշես ,, ։ Ասոնք նահատակուելու ատենը երանելի մայրերնին քովերնին կեցած՝ իրենց լեզուովը, որ ուրիշները չէին հասկընար, ամէն մէկուն սիրտ կու տար կը յորդորէր որ սիրով ու քաջութեամբ ան տանջանքներուն համբերեն 'ի փառս Աստուծոյ ։ Ետքը երբոր կարգը եօթնե-

բորդ եղբօրը հասաւ, որ ամենէն պզտիկն էր, Թագաւորը աս իրեն ամօթ սեպեց՝ որ գոնէ ասոնցմէ մէկը իր տուած տանջանքներովը չկրցաւ դարձընել. անոր համար աս պզտիկին ետեւէն շատ ինկաւ՝ քովը կանչեց անուշ անուշ խօսքերով յորդորեց զինքը, ու մեծամեծ պարգեւներ և մեծութիւն իրեն խոստացաւ տալու, միայն թէ իր հայրենական օրինացը դառնայ. և ետքը տեսնելով որ անանկ ալ ճար չեղաւ տղին միտքը փոխելու, կանչեց մօրը տուաւ՝ որ ան ալ աս բանիս վրայ իրեն խրատ տայ: Մայրն ալ առջի բերանը չուզեց խօսիլ. բայց երբոր շատ վրայ տուաւ Թագաւորը՝ ինքն ալ անոր դէմ սկսաւ տղան յորդորել ու ըսել. "Ողորմէ՛ ինծի, իմ սիրելի որդեակս, յիշէ՛ որ ինը ամիս քեզ արգանդս կրեր եմ, և իրեք տարի իմ գիրկս կաթով պահեր եմ, աս հասակդ քեզ հասուցեր եմ. քե՛զ տեսնեմ, որդի. նայէ՛ երկինքը Աստուած կայ քեզի օգնական, չըլլայ որ աս անողորմ դահիճը քեզ վախցընէ. դո՛ւն ալ մէկալ եղբայրներուդ համբան բռնէ, մեռնիլը աւելի լաւ սեպէ՝ քան թէ աս աշխարհքիս կեանքը. որ անդին Աստուծոյ ողորմութեան ատենը՝ քեզ ալ քու եղբայրներուդ հետ նորէն մէկտեղ ինծի առնեմ ընդունիմ": Ան ատենը դեռ խօսքը մօրը բերանն էր, որ տղան եւելօք սիրտ առնելով՝ սկսաւ կանչել. "Որո՞ւն կը սպասէք, ի՞նչ կ՚ուշանաք կոր. Թագաւորին հրամանին չեմ հնազանդիր, հապա մեր օրինացը հնազանդեր եմ, որ Աստուած Մովսէսի ձեռքովը տուեր է": Ետքը դէպ 'ի Թագաւորը դարձաւ ու ըսաւ. "Դուն ալ, ով պիղծ անօրէն մարդ, որ Աստուծոյ ծառաները այսպէս կը տանջես, գիտնաս որ անոր արդար

դատաստանէն պիտի չխալըսիս , ու քու հպարտութեանդ և անգթութեանդ արժանաւոր պատիժը քաշելուդ ատենը՝ իմանաս որ ինքն է միայն ճշմարիտ Աստուածը . նաև աս ալ գիտնաս որ՝ ես իմ եղբայրներուս հետ մեր հայրենական օրինաց համար մարմիննիս ու կեանքերնիս աս չարչարանքներուս տալով, կը յուսանք յԱստուած՝ որ մեզի ասոր տեղը յաւիտենական կեանք կու տայ , և ասով՝ մեր բոլոր ազգին մեղացը թողութիւն ալ ընէ ,, : Թագաւորը երբոր աս բաները լսեց , աւելօք կատղեցաւ աս պզտիկին վրայ . ուստի աւելի սաստիկ տանջանքով զինքն ալ հօն տեղը սպաննել տուաւ : Ետքը ամենէն ետև՝ ան եօթը երանելի տղոցը քաջասիրտ և երանելի մայրը , որ ամէն մէկ որդւոցը հետ կեցած՝ ինքն ալ սրտովը կը նահատակուէր , ու մէկիկ մէկիկ զանոնք Աստուծոյ ձեռքը կը նուիրէր , ինքն ալ նոյն տանջանքներով՝ չուշացաւ ետևնին հասաւ , որ անոնց հետ մէկ տեղ վայելէ Աստուծոյ պատրաստած բարիքը :

ԳԼՈՒԽ Զ.

Մատաթիա քահանային և իր որդւոցը բարեպաշտութիւնը և անոնց քաջութիւնները :

Ամ աշխարհի 3837 : (Ա . Մակ . Բ :)

Անտիոքոսի սաստիկ հալածանաց ատենը՝ անուանի ու սրբակաց քահանայ մը կար Երուսաղէմ՝ Մատաթիա ըսուած , որ հինգ հատ հասած կորիճ որդիք ունէր . մէկուն անունը Յովհաննէս , երկրորդինը՝ Շմաւոն , երրորդինը՝ Յուդա

Մակաբէ, չորրորդին՝ Եղիազար Աւառան, հինգերորդին՝ Յովնաթան: Անկայ տեսնելով բոլոր Հրէաստանի՝ մանաւանդ Երուսաղէմի այսպիսի խեղճութիւնները, ալ չդիմացաւ՝ իր որդիքը առաւ գնաց Մոդիմ ըսուած քաղաքը քաշուեցաւ. և հոն անոնց հետ անմխիթար կ'ողբային ու կու լային իրենց ազգին ողորմելի գերութեանը վրայ. թէ ինչպէս Աստուծոյ տաճարը պղծուեր է, և իրեն սուրբ կահ կարասիքը կողոպտուեր են. և աս բաներուս համար սաստիկ սրտացաւէն վրայի լաթերնին պատռտած քուրձ կը հագնէին: Այն ատենները Անտիոքոս թագաւորէն խրկուած մարդիկը Մոդիմ քաղաքն ալ եկան, Հրէաները կը ստիպէին որ կուռք պաշտեն. ու շատ մարդ վախերնէն հնազանդեցան՝ կռապաշտութիւն դարձան: Բայց Մատաթիա առանց վախնալու համարձակ իրենց պատասխան տուաւ ըսաւ թէ՝ “Աշխարհքիս բոլոր ազգերն ալ թագաւորին հրամանին հնազանդելու որ ըլլան, և բոլոր Իսրայելացիք ալ իրենց օրէնքը թողուն, այսպէս գիտնաք որ՝ ես ու իմ որդիքս և եղբայրներս մեր հայրենական օրէնքը չենք թողուր՝ կուռք չենք պաշտեր„: Անգամ մը աս բանս ըսելնին՝ տեսաւ Մատաթիա որ անդիէն մէկ ուրացող հրէայ մը եկաւ հոն տեղը իր առջևը կուռքին զոհ մատուցանելու. ինքն ալ ան ատենը սաստիկ աստուածային նախանձայուզութենէն չդիմացաւ՝ անոր վրան վազեց ու ոտքով անանկ զարկաւ որ, ան տեղը կուռքին առջևը սատկեցուց զանիկայ: Նաև ան թագաւորական մարդը որ եկեր զինքը կը յորդորէր՝ զան ալ ան տեղը մեռցուց, գնաց կուռքը կործանեց. ու սկսաւ ամուր ձայնով կանչուըռտել թէ՝ “Ո՛վ որ

հայրենական աստուածային օրինաց կ՚ուզէ տէր կայնիլ պահպանել՝ իմ հետս գայ »: Եւ անանկ ինքը իր տղոցմով իրենց ամէն բաները հոն թողուցին, քաղքէն դուրս ելան մէկ լեռ մը գացին քաշուեցան. անոր նայելով՝ շատ աստուածապաշտ մարդիկ իրենց տնով տեղովը ելան քովը գացին, ու մէկտեղ հոն լեռը այրերու մէջ անառիկ տեղուանք կը բնակէին: Թշնամիները աս բանս որ իմացան, շաբաթ օր ելան վրանին եկան, ու կը յորդորէին որ դառնան՝ թագաւորին հրամանին հնազանդին: Ետքը երբոր տեսան թէ շաբաթ օրուան պատճառով ան հրէաներէն իրենց դէմ կեցող չկայ, ալ համարձակ վրանին վազեցին՝ ու հազար հոգի ջարդեցին անոնցմէ: Աս բանիս վրայ Մատաթիա շատ ցաւեցաւ. ուստի ժողվեց խորհուրդ ըրաւ որ՝ անկէց ետև շաբաթ օր թէ որ վրանին թշնամի գալու ըլլայ նէ, առանց խղճմտանքի՝ աստուածային օրինացը համար պատերազմին: Անկէ ետև ուրիշ հրէաներ ալ Մատաթիային քով եկան հետը միաբանեցան, ու այնչափ շատցան որ՝ ալ խումբ կապած կ՚ելլէին կռապաշտից հետ կը պատերազմէին, կուռքերուն նուիրուած տեղուանքը կ՚աւրէին կը կործանէին, ուրացողները կը ջարդէին, և աստուածային օրէնքները պահել կու տային: Աս քաջութիւններս ընելէն ետքը՝ տեսնելով Մատաթիա որ օրէ օր ալ իր մահը կը մօտենայ կոր, առջևը կանչեց իր որդիքը, ու բարի խրատներով յորդորեց զիրենք որ թշնամիներէն չվախնան, հապա սկսած բարին քաջութեամբ առաջ տանին, աստուածպաշտութիւնը նորէն հաստատեն. ու Շմաւոն եղբայրնին՝ իրենց գլխաւոր ու հօր տեղ դնելով, և Յուդա Մակաբէն՝ ի-

րենց զօրապետ, աստանկ իր հայրական օրհնութիւնը անոնց տալով՝ հոգին աւանդեց ։

ԳԼՈՒԽ Է.

Յուդա Մակաբէին քաջութիւնները ։

Ամ աշխարհի 3838 ։ (Ա. Մակ. Գ ։ — Բ. Մակ. Ը. Թ ։)

Յուդա Մակաբէն հօրը մեռնելէն ետև երբոր զօրապետութիւնը ձեռք առաւ՝ ջանաց որ իր զօրքը շատցընէ . ու զանոնք միայն կ'ընտրէր հետը կ'առնէր, որ միշտ աստուածային օրինաց մէջը հաստատ մնացեր էին ։ Առջի բերանը բոլոր վեց հազարի չափ մարդով Ապողոնիոսի դէմ ելաւ, որ աւելի զօրքով իրեն վրայ եկեր էր, ու Յուդա աստուածային օգնութեամբը անանկ յաղթեց զանիկայ՝ որ բռնեց իր ձեռքովը Ապողոնիոսը մեռցուց, ու ուրիշ շատ կողոպուտներէն 'ի զատ՝ Ապողոնիոսի թուրը որ վրայէն առաւ, անկէ ետքը զանիկայ ինքը սկսաւ բանեցընել ։ Աս յաղթութեամբ Յուդայի անունը որ մեծցաւ չորս դին տարածուեցաւ, Լրէն կամ Սերոն ըսուած Ասորեստանի կողմին մեծ զօրապետը՝ նորէն աւելի զօրքով Յուդայի դէմ ելաւ ։ Յուդայի զօրքը իրենց քիչութիւնը տեսնելով՝ վախցան դէմ դնելու . Յուդա ալ յորդորելով զիրենք որ չվախնան՝ Աստուծոյ ապաւինին՝ անանկ քաջութեամբ վրանին վազեց, ու ութը հարիւր հոգի ջարդելով՝ թշնամիներուն բանակը ցիրուցան ըրաւ փախցուց ։ Աս ատենը Անտիոքոս թագաւորը աս Յուդայի ըրած յաղթութիւնները լսելով՝ շատ դժուարը եկաւ, մտմտաց որ իր բո-

լոր տէրութենէն նորէն զօրք ժողվէ, ու ինքը իր բոլոր ուժովը անոր դէմ ելլէ, ջնջէ վերցընէ Հրէից ազգը․ բայց տեսնելով որ աս բանս առաջ տանելու բաւական ստակ չունի իր գանձին մէջը, անոր համար ուզեց որ առաջ Պարսից երկիրը երթայ զարնէ՝ անկէց ստակ հանէ։ Ուստի երթալու ատենը՝ իր տեղը Լիւսիաս անունով մէկ իշխան մը թողուց, անոր յանձնեց աս պատերազմիս բաները․ և իր Անտիոքոս ըսուած որդին ալ անոր ձեռքը հաւատաց՝ որ ինքը պահէ մեծցընէ։ Լիւսիաս ալ խորհուրդ ընելով Փիլիպպոսի հետ, (որ Երուսաղեմի քաղաքապետն էր, ինչպէս վերը ըսինք) աս Հրէից դէմ պատերազմին վրայ երեք հոգի զօրապետ ընտրեց՝ Պտղոմէոսը, Նիկանորը ու Գորգիասը․ և ասոնց ձեռքը տուաւ քառասուն հազար հետևակ զօրք, ու եօթը հազար ձիաւոր, որ երթան բոլոր Հրէաստանի երկիրը աւրեն, ու Հրէայքը բոլորովին աշխարհքէս վերցընեն, ինչպէս որ Անտիոքոս թագաւորը մտմտացեր էր։ Աս բանիս յաջողութեանը վրայ անանկ ստոյգ էր Նիկանոր՝ որ վաճառականներ կանչեր հետերնին խօսք կապեր էր, որ աս պատերազմիս մէջ գերի բռնուած Հրէաները իրենց ծախէ՝ իննսուն մարդ՝ մէկ քանքարի, ու կը կարծէր որ՝ միայն աս Հրէից գերիներուն գնովը Հռոմայեցւոց հարիւր կամ երկու հարիւր քանքարի տարեկան թագաւորական տուրքը վճարուի։

Յուդա Մակաբէին հետ եղած զօրքը՝ որ միայն վեց հազարի չափ էին, երբոր թշնամիներուն պատրաստութիւնը իմացան՝ շատ վախ ինկաւ սրտերնին։ Յուդա ալ քաջութեամբ սկսաւ իրենց սիրտ տալ, ու առջևնին դրաւ այն-

չափ մեծամեծ հրաշքները, որ Աստուած ատեն ատեն ըրեր էր՝ իրենց նախահայրքը թշնամիներուն ձեռքէն խալըսելու համար ։ Ետքը բոլոր Հրէից աղօթք ու պահք ապըսպրելով՝ որ Աստուած աս պատերազմիս բարի կատարումն տայ, զօրքը կարգի դրաւ, Աստուծոյ օգնութեամբը անանկ յաղթութիւն մը ըրաւ՝ որ ան պատերազմին մէջը Հրէայքը ինը հազար հոգի թշնամիներէն ջարդեցին, ու մնացածէն ալ՝ որ ասդին անդին ցրուած կը փախչէին՝ իրեք հազարի չափ կոտրեցին. և իրենց ամբարտաւան Նիկանոր զօրապետը աղքատի լաթեր հագած՝ որ չճանչնուի ու ինքն ալ բռնուի, այսպէս խայտառակաբար Անտիոք փախաւ ։ Ասկէ 'ի զատ Հրէայքը թշնամիներուն բանակէն խել մը կողոպուտ ալ ձեռք ձգեցին. և ան վաճառականները որ շատ ոսկով Նիկանորի ըսածին պէս գերենք գնելու որ եկեր էին, զանոնք ալ բռնեցին՝ ու ստակնին ձեռուընէն առին. և աս կողոպուտները Յուդայի հրամանովը զինուորաց ինկած բաժինէն 'ի զատ՝ առատապէս աղքատաց ու որբոց բաժնեցին ։ Ասկէ ետև Յուդա նորէն յաղթութիւն մըն ալ ըրաւ մէկալ երկու զօրապետներուն՝ Տիմոթէոսի ու Բաքիդի դէմ, քսան հազար ալ անոնց զօրքէն ջարդեց, փախցուց զիրենք, ու անոնցմէ ալ շատ կողոպուտ առաւ ։

Լիւսիաս, որ Անտիոքոսի տեղը կեցեր էր, Յուդա Մակաբէին յաղթութիւնները որ տեսաւ, ուզեց որ ինքն ալ դէմը ելլէ անոր ուժը փորձէ. ուստի մէկ տարիէն ետքը վաթսուն հազար հետևակ զօրքով ու հինգ հազար ձիաւորով Հրէաստան եկաւ ։ Յուդա ալ բոլոր տասնըմէկ հազարով միայն անոր դէմ ելաւ, ու ա-

զօրքով իր բոլոր յոյսը Աստուծոյ վրայ դնելով՝
երբոր սկսան պատերազմիլ, մէկէն հինգ հազար
հոգի ջարդեցին թշնամիներէն, և անով բոլոր
բանակը ցիրուցան ըրին փախցուցին ։ Այսպէս
որ յաջողեցաւ Հրէից բանը՝ ու ալ գրեթէ բո-
լոր այլազգիները Հրէաստանէ հանեցին փախ-
ցուցին, անկէ ետև Յուդա Մակաբէն՝ որ ալ
բոլոր Հրէից իշխան էր եղեր, Երուսաղէմ
գնաց, որ իրեք տարի կռապաշտ այլազգիներուն
ձեռքը մատնուած էր․ ու բոլոր կուռքերու և
կռապաշտական բաներու նշանները անկէց վեր-
ցուց կործանեց, ու ձեռք զարկաւ Աստուծոյ
տաճարը մաքրելու նորոգելու ։ Անոր մէջը ամէն
կահ կարասիները նորէն շինեց, ու քահանանե-
րը զատեց իրենց կարգին կանոնին մէջը դրաւ․ և
ասոր յաջողութեանս համար 'ի շնորհակալութիւն
Աստուծոյ եօթը օր տօնախմբութիւն սահմա-
նեց, որ բոլոր Հրէայքը ուրախութեամբ կա-
տարեցին ։ Այսպիսի Հրէից յաջողութիւնները
տեսնելով իրենց սահմանակից կռապաշտ ազգե-
րը, նորէն սկսան թշնամութիւն ընել Հրէից
դէմ․ Յուդա ալ զանոնք ամէնը յաղթեց յայտ-
նի Աստուծոյ օգնականութեամբը․ անանկ որ՝
անգամ մըն ալ կը պատմուի թէ հինգ փառա-
ւոր ձիաւոր կտրիճներ երկինքէն իջած երև-
ցան պատերազմին մէջը, որ Յուդան մէջերնին
առած կը պահպանէին, ու թշնամիներուն վրայ
նետ ձգելով կը կուրցընէին զանոնք, որ շփոթած
իրար կ'անցնէին, ու անանկ կը յաղթուէին ։

ԳԼՈՒԽ Ը.

Անտիոքոս թագաւորին սատակումը, և անոր ետևէն նստած թագաւորներուն պատերազմը Հրէից դէմ :

Ամ՛ աշխարհի 3840 : (Բ . Մակ . Թ . Ժ . ԺԱ . ԺԲ :)

Անտիոքոս Թագաւորին միտքը դրածը՝ Պարսկաստան որ չյաջողեցաւ, և անկեց խայտառակ ետ դարձաւ Բաբելոնի կողմերն որ հասաւ, հոն լսելով ան իր զօրապետներուն Հրէիցմէ յաղթուիլը, և Յուդա Մակաբէէին Հրէաստան տիրապետելը, սաստիկ կատղեցաւ աս բանիս վրայ . ուստի ուզեց որ այնուհետև ինքը իր զօրքով Հրէից վրայ ելլէ՝ չխնայէ զամէնքը թրէ անցընէ, Երուսաղէմ քաղաքը հիմնայատակ ընէ : Երբոր ճամբայ ելաւ՝ ու իր կառքը նստած սաստիկ արտորնօք կրակի պէս քշել կու տար, որ օր մը ժամ մը առաջ հասնի՝ աս միտքը դրած անօրէնութիւնները կատարէ, ան ատենը Աստուծոյ պատուհասն ալ վրան հասաւ, որ յանկարծակի կառքէն վար ինկաւ՝ ջարդուբուրդ եղաւ բոլոր մարմինը . ու ներսէն ալ աղիքներուն զէն դպաւ՝ որ խոցուեցան, և քիչ քիչ անանկ փտտեցաւ ներսի դին՝ որ չորս դիէն որդեր դուրս կը թափէին, և սաստիկ գարշահոտութենէն մարդ քովը չէր կրնար մօտենալ : Անտիոքոս սանկ մահուան դուռն որ հասաւ, ան ատենը խելքը վրան եկաւ, իմացաւ որ աս պատիժս անմեղ Հրէից վրայ ըրած անօրէնութիւններուն համար կը քաշէ . ուստի սկսաւ առաջադրութիւն ընել թէ առողջանալու ըլլայ

նէ՝ Հրէից ամէն բաները իրենց դարձընէ, և տաճարը իր սովորով առջինին պէս ամէն կողմանէ զարդարէ. ու նաև ինքն ալ Հրէայ ըլլայ, և Աստուծոյ մեծ կարողութիւնը ամէն տեղ քարոզէ: Բայց Աստուծոյ ողորմութեան չափը լցուելով՝ իր արդար դատաստանովը երեսէ ձգեց թողուց, որ երթայ անանկ չարաչար սատկի օտար աշխարհքի մէջ:

Լիւսիաս երբոր Անտիոքոսի մեռնիլը լսեց, շուտ մը անոր տղան Անտիոքոս անունով՝ հօրը տեղը թագաւորական աթոռը անցուց, և անոր մականուն դրաւ՝ Եւպատոր կամ Հօրամոյն, այսինքն ազնիւ հօրէ ծնած. ու ինքը Լիւսիաս՝ անոր փոխարքայ (այսինքն վէզիր) եղաւ: Աս ալ իր հօրը ճամբան բռնեց՝ Հրէից դէմ թշնամութիւն ցուցընելով. ուստի նորէն պատերազմ բացաւ վրանին: Բայց Յուդա Մակաբէին ըրած քաջութիւններէն յաղթուելով, (որ աս համառօտութեանս մէջը կը թողունք չենք երկընցըներ), ետքը հաշտութիւն ըրաւ հետերնին: Անկէ ետև շատ չանցաւ որ՝ Դեմետրիոսը իրեն հօրեղբօրը որդին եկաւ Անտիոք քաղաքը մտաւ, ու սպաննել տալով աս Անտիոքոս թագաւորը՝ Լիւսիան ալ հետը, ինքը տիրապետեց անոր տէրութիւնը:

Ան ատենը շուտ մը Ալկիմոս ըսուած մէկ Հրէայ մը՝ որ առջի պղտորութեան ժամանակը Երուսաղէմ քահանայապետութիւն էր ըրեր, ու ետքը բարեկարգութեան ատենը՝ ինկած անկէց վռնտուած էր, գնաց թագաւորին սանկ հասկըցուց թէ՝ "Բանի որ Յուդա Մակաբէն կեցեր է, ոչ քու տէրութիւնդ Հրէաստանի վրայ ապահով է, և ոչ մեր ազգը հանգիստ

խաղաղ կ՚ըլլայ„ ։ Այս ըսածիս ուրիշներն ալ վրայ տուին՝ Թագաւորը դրդեցին, որ Ալկիմոսը մէկ Բաքիդ ըսուած զօրապետի մը հետ Երուսաղէմ խրկեց՝ որ երթան աս Հրէից բաները կարգի դնեն ։ Բայց երբոր ասոնք եկան խաբէբայութեամբ խել մը մարդ Յուդայի բարեկամներէն բռնեցին սպաննեցին, և Յուդայի ալ ետևէն որ ինկան, ու տեսան որ Յուդան իր եղբայրներովը իրենց դէմ յայտնի պատերազմի պատրաստութիւն կը տեսնէ կոր, ան ատենը թողուցին թագաւորին քով դարձան, ու նորէն Յուդայի վրայ անանկ գրգռեցին՝ սրդողցուցին թագաւորը, որ ան ալ անոնց տեղը մէկ երևելի իշխան մը՝ Նիկանոր ըսուած՝ աւելի շատ զօրքով խրկեց որ երթայ Յուդան բռնէ, ու իր զօրքը ցրուէ վերցընէ, Ալկիմոսը Հրէաստանի քահանայապետ դնէ ։ Երբոր եկաւ Նիկանոր՝ տեսաւ որ Յուդա զօրքովը իրեն դէմ պատրաստուած կեցեր է, և անոր կտրճութիւնն ալ գիտնալով՝ սիրտ չըրաւ հետը պատերազմ ընել. հապա ուզեց որ խաղաղութեամբ բանը լմնցընէ ։ Բայց Յուդա միշտ իր զգուշութիւնը ընելով՝ որ չըլլայ թէ խաբէութեամբ բան մը ընէ, թող տուին որ Նիկանոր Երուսաղէմ եկաւ, ու Յուդայի հետ սկսաւ անանկ սաստիկ սիրով բարեկամութեամբ վարուիլ, հետը խնամութիւն ալ ընել, որ Ալկիմոս կարծիք գնաց թէ Նիկանորի միտքը բոլորովին փոխուեցաւ. անոր համար ինքն ալ շուտ մը գնաց թագաւորին ամբաստանեց ։ Թագաւորն ալ շատ սրդողեցաւ, գրեց Նիկանորի թէ „Ատ ձեր ըրած բարեկամութեանը չեմ հաւնիր. հապա ինչպէս հրամայեցի նէ՝ ոտուըները ձեռուըները կապած

Յուդան ինծի խրկես „ . աս բանս որ իմացաւ Յուդա՝ երեսը ծածկեց ։ Նիկանոր ալ ամենայն կերպով ետևէ ինկաւ զինքը բռնելու . ուստի գնաց Երուսաղէմ տաճարը քահանաներուն կը-պաւ , “ Ինչ որ , ըսաւ , Յուդան պահեր էք նէ՝ հանեցէ՛ք ձեռքս տուէք „ . և ձեռքը Աստուծոյ տաճարին վրայ զարնելով՝ “ Չէ նէ , ըսաւ , աս տաճարս հիմնայատակ կ՚ընեմ, և ասոր տեղը կուռքի մեհեան կը շինեմ „ ։ Քահանաները աս որ լսեցին , սոսկալով տաճարը մտան՝ ու լալով կ՚աղաչէին Աստուծոյ որ պահէ իր տաճարը , և անոր ըրած հայհոյանքը իրեն չթողու ։ Նիկանոր ալ ասկէ ետև կատղած՝ մարդու չէր ողորմեր , Հրեայքը սկսաւ տակնուվրայ ընել ։

Աս ատեններս Երուսաղէմ՝ Հռաքս ըսուած մէկ աստուածապաշտ ու խելացի անուանի ծեր մը կար . Նիկանոր ասոր ետևէն ինկած վրան հինգ հարիւրի չափ զինուոր խրկեր էր՝ որ ողջ բռնեն իրեն բերեն ։ Բայց ասիկայ աւելի ընտրեց քաջութեամբ մեռնիլ , քան թէ ան կռապաշտին ձեռքը իյնալ . ուստի երբոր ալ զինքը բռնելու եղան , ան ատենը իրեն ալ ճարը հատած՝ ինք իր ձեռքով թուրը փորը խոթեց ճըղքեց , ու անանկ զինքը պարսպէն վար ձգեց , և հոն դեռ չմեռած՝ այնպէս արիւնլուայ ոտք ելաւ կայնեցաւ , փորոտիքը ձեռքը առած դէպ 'ի վեր երկինքը վերցուց ցուցուց՝ ու ըսաւ . “ Տէր , այսպէս դուն ալ իրեն հատուցանես „ . ու անանկ ինկաւ հոգին աւանդեց ։

Երբոր Նիկանոր իմանալով որ Յուդա Մակաբէն Սամարիայի կողմերը զօրք ժողված պատրաստ կեցեր է , սպասեց ինչուան շաբաթ , և ան օրը ուզեց որ իր բոլոր ուժովը վրան վազէ ։

Նիկանորի զօրաց մէջը շատ հրեայք ալ կային․ ասոնք երբոր աղաչեցին որ ան օրը թողու՝ շաբաթը սուրբ պահեն՝ ինչպէս Աստուած հրամայեր է, Նիկանոր ասոնց սրդողելով Աստուծոյ դէմ հայհոյեց ու ըսաւ․ "Աստուած թող երկինքը հրամայէ․ երկրիս վրայ ով որ ուժով է նէ՝ ան կը հրամայէ, որ զէնք վերցընեն պատերազմին„ : Յուդա Մակաբէ ալ անդին իր զօրքը յորդորելու և սիրտ տալու ատենը՝ Աստուած իրեն մէկ տեսիլք մը յայտնեց, որ իր մարդոցը պատմելով՝ աւելի զօրացան․ ու տեսիլքը աս էր : Տեսաւ որ Ոնիա սուրբ քահանայապետը իր շնորհալի կերպարանքով երեւցած՝ ձեռուըները տարածած Հրէից համար աղօթք կ'ընէր, ու ցուցընելով մէկ ուրիշ փառահեղ ծերունի մը անդին կեցած՝ կ'ըսէր թէ "Աս Երեմիա մարգարէն է, որ եղբայրսիրութեամբ միշտ և հանապազ ձեզի համար կ'աղաչէ Աստուծոյ„ ․ աս ըսելէնին՝ Երեմիան մէկ ոսկիով պատած թուր մը Յուդայի ձեռքը կու տայ ու կ'ըսէ․ "Առ աս Աստուծմէ պարգեւած սուրբ թուրս, ու ասով քու բոլոր թշնամիներդ սպաննէ„ : Ետքը երբոր ալ Նիկանորի հետ դէմադէմ եկան, Հրեայքը որ քիչուոր էին՝ իրենց Յուդա զօրապետին յորդորանքովը սիրտ առնելով և բոլորովին Աստուծոյ ապաւինելով, անանկ քաջութեամբ պատերազմ ըրին, որ ան մէկ զարնուելուն մէջը երսունհինգ հազար հոգի թշնամիներէն կոտորեցին, Նիկանորն ալ անոնց մէջը, ու մնացածը ցիրուցան ըրին : Ետքը ուրախութեամբ օրհնենք տալով Աստուծոյ՝ հրամայեց Յուդա որ Նիկանորի գլուխը և աջ թեւը կտրեն վերցընեն վրայէն․ ու հետը առաւ Երուսաղէմ բերաւ ա-

մենուն ցուցուց. և անոր հայհոյիչ լեզուն հանեց կտոր կտոր ջարդեց՝ Թռչուններուն առջևը ձգեց, գլուխը բերդին վրայ կախել տուաւ, և ան ձեռքը որ տաճարին զարկեր սպառնացեր էր թէ Պիտի հիմնայատակ ընեմ՝ տաճարին առջևը կախեցին: Ետքը աս յաղթութեան օրս ալ մեծ տօն սահմանեցին 'ի շնորհակալութիւն Աստուծոյ:

ԳԼՈՒԽ Թ.

Յուդա Մակաբէին մեռնելն Յովնաթան անոր տեղը կ'անցնի:

Ամ աշխարհի 3843: (Ա. Մակ. Ը. Թ. Ժ:)

Նիկանորը յաղթուելէն ետքը՝ Հրէաստանի երկիրը քիչ մը ժամանակ խաղաղեցաւ. ուստի Յուդան ալ ատեն գտաւ Հռոմայեցւոց դեսպան խրկելու, որ շատոնցմէ մէջերնին եղած ուխտ ու դաշինքը նորէն ամուրցընեն: Բայց Դեմետր թագաւորը Նիկանորի մեռնելէն ետև՝ նորէն Բաքիդը Աղկիմոսի հետ քսան հազար հետևակ զօրքով և երկու հազար ձիաւորով Յուդայի դէմ խրկեց: Յուդայի զօրքը, որ ան ատենը միայն իրեք հազար էին, երբոր թշնամիներուն շատուորութիւնը տեսան՝ սրտերնին կոտրեցաւ յուսահատեցան, ու շատն ալ քովէն զատուեցան ցրուեցան, որ միայն ութը հարիւր ձիաւորով մնաց Յուդա, ու ասոնք ալ կը յորդորէին զինքը թէ "Աս անգամ որ ասանկ քիչուոր մնացինք՝ ետ կենանք, ինչուան որ նորէն մարդ ժողվենք": Յուդա իրենց պատասխան

տուաւ. “Քա՛ւ լիցի որ ես թշնամիներէս երեսս
դարձընեմ փախչիմ. հապա թէ որ ժամանակը
հասեր է նէ՝ քաջութեամբ մեռնինք մեր եղ-
բայրները ազատելու համար„: Ասանկ ըսաւ՝ ու
ան ութը հարիւրով թշնամիներուն մէջը մտաւ,
և առտուանց մինչուան իրիկուն անանկ քաջու-
թեամբ պատերազմեցաւ, որ բանակին աջ թևը
զարկաւ յաղթեց: Բայց ետքը անոնց ետևէն
իյնալնին, ձախ թևին զօրքը եկան զինքը իր
մարդիկներովը մէջ առին, և ան ատենը Յու-
դա ալ Աստուծոյ այնպէս կարգաւորելովը՝ ինկաւ.
ու մնացած զօրքը փախան ցիրուցան եղան: Ետ-
քը Շմաւոն ու Յօնաթան իր եղբարքը՝ եկան
Յուդային մարմինը անկէց վերցուցին տարին ի-
րենց հայրենական գերեզմանը թաղեցին. ու
վրան մեծ սուգ ըրին Իսրայելացիքը: Յուդայի
մեռնելէն ետև անտէր որ մնացին Հրէայքը,
շատ նեղութիւն կրելով Բաքիդի ձեռքէն՝
Յօնաթանը անոր եղբայրը իրենց քահանայա-
պետ ու առաջնորդ դրին: Բաքիդ ետևէն ին-
կաւ որ բռնէ սպաննէ. Յօնաթան ալ հետը
զօրք ժողված մէկ անապատ տեղ մը քաշուե-
ցաւ. Բաքիդ վրան գնաց՝ ու շաբաթ օր մը որ
պատերազմ բացաւ հետը, Յօնաթան ասոր
դէմ ելաւ, ու անանկ քաջութեամբ հետը պա-
տերազմեցաւ, որ հազար հոգի կոտրեց Բաքիդի
զօրքէն՝ անանկ զինքը փախցուց: Ասկէ ՚ի զատ
նաև ուրիշ անգամ մ՚ալ Բաքիդ Յօնաթա-
նի թշնամիներէն գրգռուելով ու հետը պատե-
րազմելով երբոր յաղթուեցաւ, ալ խելքը կըտ-
րեց որ Յօնաթանի քաջութիւնն ալ Յուդայէն
վար չմնար. ուստի Յօնաթանի ուզած հաշ-
տութեանը՝ Բաքիդ խօսք տալով, Հրէաստա-

նէն ելաւ՝ Անտիոք քաղաքը դարձաւ. մանաւանդ որ հոն Դեմետր Թագաւորն ալ նեղութեան մէջ էր Աղեքսանդր Եպիփան ըսուածին կողմանէ, որ նոր Թագաւորութիւն հաստատեց իր սահմանին քովը: Ասոր վրայ քիչ մը հանգիստ գտաւ Յովնաթան, ու Մաքմաս քաղաքը նստած՝ սկսաւ ժողովուրդը կառավարել. պատճառն որ՝ Երուսաղեմի բերդը դեռ Դեմետր Թագաւորին զօրաց ձեռքն էր:

ԳԼՈՒԽ Ժ.

Յովնաթան քահանայապետին ուրիշ պատմութիւնները:

Ամ աշխարհի 3843: (Ա. Մակ. Ժ. ԺԱ. ԺԲ:)

Յովնաթանի քաջութիւնը չորս դին հռչակուելով՝ աս երկու Հրէաստանի սահմանակից Թագաւորները Դեմետր ու Աղեքսանդր, որ մէկմէկու դէմ էին, իրարու ձեռքէն Յովնաթանը կը ջանային իրենց կողմը դարձընել՝ գիտնալով որ անոր օգնութիւնը իրենց շատ ուժ կու տար: Բայց Յովնաթան խոհեմութեամբ երկու դին ալ հաւասար կը բռնէր, թէպէտ միտքը բերելով Դեմետրի Հրէից դէմ ըրած անօրէնութիւնները՝ անոր ըրած բարեկամական խոստմունքներուն այնչափ չէր հաւատար. հապա Աղեքսանդրին վրայ աւելի հաւատարմութիւն ունէր, որ զինքը քահանայապետ ճանչնալով՝ ոսկի թագ ու ծիրանի կապայ իրեն խրկեց, որ աս մեծ սիրոյ ու բարեկամութեան նշան էր: Ետքը Դեմետր ալ աս բանս լսելով՝ թէպէտ նորէն բարեկամութեան թուղթ գրեց Հրէից,

որով շատ ազատութիւններ իրենց կու տար, բայց այսու ամենայնիւ Հրէայք իրեն չհաւատացին, հաստատ կեցան Աղեքսանդրի հետ։

Ասկէ ետքը Աղեքսանդրը պատերազմ ելաւ Դեմետրի վրայ, ու քաջութեամբ յաղթելով սպաննեց Դեմետրը. և երբոր անոր տէրութիւնը բոլոր իր տակը առաւ, Պտղոմէոս Եգիպտացւոց թագաւորին հետն ալ ուզելով բարեկամանալ՝ անոր Կղէոպատրա ըսուած աղջիկը իրեն կին առաւ։ Երբոր աս թագաւորական հարսնիքիս պատճառովը ան երկու թագաւորները մէյտեղ Պտղոմայիս քաղաքն էին, Յովնաթան ալ Աղեքսանդր թագաւորէն հրաւիրուած՝ մեծ մեծ պարգևներով ան հարսնիքը գնաց, ու հոն Աղեքսանդրը զինքը եւելօք մեծարեց, ու նորէն ծիրանի կապայ հագցընելով փառաւորեց. և ամէն ժիր մտիկ չըրաւ Յովնաթանի թշնամիներուն՝ որ գացեր վրան ամբաստանութիւն կ՚ընէին. ու անանկ փառաւորապէս ելաւ նորէն Երուսաղէմ դարձաւ։ Աս Աղեքսանդր թագաւորը քիչ մը ատենէն ետքը՝ կամաց կամաց թուլնալով՝ և զինքը ուրախութեան (կամ զէֆքի սէֆայի) տալով, անդիէն մեռած Դեմետր թագաւորին մեծ որդին Դեմետր՝ Նիկանովր ըսուած՝ ելաւ իր հօրը տէրութիւնը նորէն ձեռք ձգեց, ու Անտիոք քաղաքը եկաւ նստաւ։ Ասիկայ ոխ պահելով Յովնաթանի վրայ՝ թէ ինչու իր հօրմէն զատուեցաւ Աղեքսանդրի դին եղաւ, անոր համար Ապոլոնիոս մէկ մը զօրապետ դրաւ, ու ութը հազար հետեւակ զօրքով և իրեք հազար ձիաւորով՝ Հրէաստան Յովնաթանի վրայ խրկեց։ Ասոր դէմ ելաւ Յովնաթան իր Շմաւոն եղբօրը հետը տասը հազար

զօրքով, ու անանկ քաջութեամբ պատերազմ ըրաւ, որ անոր ութը հազարը ջարդեց, և Դրագոն կուռքին տաճարը՝ հոն փախչողներուն վրան երեց, ու անոնցմէ շատ կողոպուտ առած՝ անանկ Երուսաղէմ դարձաւ: Աս բանիս համար եւելօք ուրախանալով Աղեքսանդր թագաւորը, նորէն Յովնաթանին թագաւորական նշան՝ պարգև խրկեց, ու անոր իշխանութեան երկիրը մեծցուց: Անկէ ետև շատ չանցաւ որ Աղեքսանդրը մեռցուցին, ու Պտղոմէոսն ալ մեռաւ՝ որ խաբեբայութեամբ մտեր յափշտակեր էր Աղեքսանդրի տէրութիւնը, և իր Կղէոպատրա աղջիկը անկեց հաներ Դեմետր թագաւորին տուեր էր: Ասոր երկուքին մեռնելէն ետքը Դեմետրը աւելի զօրացաւ, ու բոլոր իր հօրը թագաւորութիւնը տիրապետեց. և ան վերի ըսուած պատերազմէն ետև ինքն ալ սկսաւ Յովնաթանի հետ բարեկամութիւն ընել. Յովնաթան ալ անկէ ետև զինքը գլուխ ճանչնալով՝ շատ պարգևներով գնաց առջևը ելաւ. ան ալ զինքը նորէն մեծարելով՝ Հրէից ազատութեան գիր տուաւ:

Ան ատենները Տրիփոն անունով մէկ զօրապետ մը, մեռած Աղեքսանդր թագաւորին տղան Անտիոքոս ըսուած՝ կ'ուզէր որ հօրը տեղը թագաւոր դնէ. անոր համար Դեմետրի վրայ որ պատերազմ ելաւ՝ Յովնաթան Դեմետրի ուզածին պէս իրեն իրեք հազար Իսրայելացի զօրք օգնական խրկեց, որ եկան քաջութեամբ տասը հազար հոգի թշնամիներէն ջարդելով՝ ձեռուընէն խալըսեցին Դեմետր թագաւորը: Բայց Դեմետրը ինչ որ խոստացեր էր՝ աս բարերարութեանս փոխարէն Հրէից ընելու, ազատուե-

լէն ետև՝ խօսքէն դարձաւ չկատարեց. անոր համար ինքն ալ պատիժը գտաւ, որ ետքը բոլոր զօրքը զինքը թողուցին՝ ան Տրիփոնին հետ մէկ եղան, ու զինքը փախցընելով՝ Անտիոքոսը թագաւոր ճանչցան իր տեղը: Ան ալ երբոր աթոռը նստաւ՝ ուխտ ու դաշինք հաստատեց Յովնաթանին հետ, և զինքը Հրէից քահանայապետ ու գլուխ ճանչնալով՝ իրեն թագաւորական ընծաներ խրկեց, և անոր Շմաւոն եղբայրն ալ զօրապետ դրաւ: Ետքը աս երկու եղբարքս ալ շատ քաջութիւններ ըրին՝ որ Անտիոքոս թագաւորը իրեն թշնամիներուն ձեռքէն պահեն. անոնցմէ մէկն ալ Տրիփոնն էր, որ Անտիոքոսը սպաննել կ՚ուզէր՝ որ ինքը անոր տեղը թագաւոր ըլլայ. բայց երբոր տեսաւ որ Յովնաթան քառասուն հազար ուժով զօրքով կեցեր է, վախցաւ դէմը պատերազմ բանալու. ուստի սկսաւ խաբէութեամբ Յովնաթանի հետը բարեկամութիւն ցուցընել. ու անանկ զօրքը քովէն հեռացընելով՝ միայն հազար հոգի հետը առած Պտղոմայիս քաղաքն որ մտաւ Յովնաթան, Տրիփոն քաղքին դռները վրան գոցել տուաւ. այնպէս զինքը բռնեցին կապեցին, հետը եղած մարդիկը բոլոր թրէ անցուցին. ու անկէ ետև Տրիփոն նորէն զօրք ժողվեց, պատրաստուեցաւ որ Հրէաստանին վրայ ելլէ:

ԳԼՈՒԽ ԺԱ.

Շմաւոն կը յաջորդէ Յովնաթանի տեղը ։

Ամ աշխարհի 3860. 3869։ (Ա. Մակ. ԺԳ. ԺԴ. ԺԵ. ԺԶ.)

Երբոր Յովնաթան ասանկ խաբուելով բըռնուեցաւ, Հրէաստան անանկ ձայն ելաւ թէ մեռած է. ուստի սաստիկ տրտմած՝ և գրեթէ յուսահատած էին Հրէայքը։ Ան ատենը Շմաւոն (որ ինչպէս ըսինք՝ Մատաթիայի հինգ որդւոց մէջը պինտ մեծերնին էր), Հրէայքը քովը կանչեց, մխիթարելով սիրտ տուաւ իրենց՝ ու ըսաւ թէ "Ես ալ իմ եղբայրներուս պէս՝ Աստուծոյ օրինացը և մեր ազգին ազատութեանը համար պատրաստ եմ իմ կեանքս տալու"։ Ժողովուրդն ալ շատ ուրախացաւ ասոր վրայ, ու զինքը Յովնաթանի տեղը իրենց առաջնորդ ընտրեցին։ Ետքը Տրիփոն երբոր Հրէից վրայ եկաւ՝ տեսաւ որ Շմաւոնը ալ զօրապետ եղած պատերազմի աղէկ պատրաստութիւն տեսեր է, ինքն ալ խաբեբայութեամբ բանը փոխեց, Շմաւոնի դեսպան խրկեց ըսելու թէ՝ "Յովնաթանը հարիւր քանքար արծաթ տալիք ունէր թագաւորական գանձին, անոր համար քովս բռնուած կեցեր է. ուստի եթէ կ՚ուզէք որ ազատի, աս ստակս խրկեցէք, և անոր երկու տղաքն ալ իմ ձեռքս պատանդ տուէք, որ զինքը թողում"։ Շմաւոն թէպէտ իմացաւ անոր չար միտքը, բայց այսու ամենայնիւ ըսածին պէս խրկեց ան ստակը ու անոր տղաքը, մտմտաց որ՝ չըլլայ թէ ասդին Հրէաներէն ետքը գլխացա-

ւութիւն քաշէ, որ ըսեն թէ՝ ազատութեամբ ստակը չտուաւ, ու ան պատուական մարդը կորսընցուց ։ Բայց Տրիփոն աս բաները առնելէն ետև՝ չէ թէ Յովնաթանը չխալըսեց, հապա բռնեց մեռցուց ալ. ու ինքը ելաւ իր տեղը դարձաւ ։ Ան որ լսեց Շմաւոն, մարդիկ խրկեց անկեց վերցուց Յովնա՛թանի մարմինը Մոդիմ քաղաքը բերել տուաւ՝ իր հօրը և մէկալ եղբարց գերեզմանը դրաւ. և ան գերեզմաններուն վրայ փառաւոր քարաշէն շինուածք շինեց, որ յիշատակնին անմոռաց մնայ ։ Անկէց ետև ալ Շմաւոն զգուեցաւ Տրիփոնէ, որ աս Յովնա՛թանի ըրած անգթութենէն 'ի զատ գնաց գաղտուկ Անտիոքոս թագաւորը սպաննել տուաւ, ու ինքը անոր թագաւորութիւնը յափշտակեց ։ Եւ ան ալ իմանալով Շմաւոն՝ որ անդիէն Դեմետր թագաւորը նորէ՛ն իր տէրութիւնը կ'ուժովցընէ կոր, ինքն ալ անոր ընծաներով դեսպան խրկեց, և անկէց Հրէից շատ ազատութիւններ առաւ ։

Ասոր վրայ խել մը ատեն խաղաղութեամբ վարեց Շմաւոն իր իշխանութիւնը, ինչուան որ Անտիոքոս՝ ըսուած մէկ մը՝ թագաւորական ցեղէն, որ սկիզբը Շմաւոնի բարեկամութիւն կը ցուցընէր, ետքը երբոր ելաւ Տրիփոնը յաղթեց ու անոր թագաւորութիւնը բոլորովին տիրապետեց, սկսաւ Շմաւոնի հետ թշնամութեամբ երթալ, Շմաւոնի տուած ընծաները և երկու հազար իրեն օգնութեան համար խրկած զօրքը քամահրելով ետ դարձուց ։ Ետքը Աթենոբիոս իր բարեկամը Շմաւոնի խրկեց ըսելու թէ՝ «Իմ հայրենական քաղաքներս որ այսչափ տարի բռնութեամբ տիրապետեր էք, և այնչափ

տեղուանք աւրեր էք նէ՝ անոնց գինը տուէք, ու անկէ 'ի զատ այսչափ ատենի թագաւորական խափանուած մնացած տուրքերը տուէք, թէ որ չէք ուզեր որ բռնութեամբ վրանիդ ելլեմ„։ Շմաւոն ալ չվախցաւ իրեն պատասխան տուաւ՝ թէ “Օտարի երկիրը մենք յափշտակած չենք, մեր հայրենական երկիրները թշնամիներուն ձեռքէն առեր ենք․ միայն Յոպպէ ու Գազարա քաղաքներուն համար որ դուք հարիւր քանքար կ՚ուզէք, անոր ստակը կու տանք„։ Այս պատասխանն որ լսեց Անտիոքոս թագաւորը, սաստիկ սրդողեցաւ․ ուստի Կենդեբոս ըսուած մէկ զօրապետ մը շատ զօրքով Հրէաստան խրկեց։ Շմաւոն ալ ան ատենը քսան հազար զօրք տուաւ իր երկու տղոցը ձեռքը, որ անոնց մէկը Յուդա կ՚ըսուէր ու մէկալը Յոհան, և իրենց սիրտ տուաւ յորդորեց որ՝ այսուհետև իրենք Հրէից ազգին թշնամիներուն դէմ ելլեն պատերազմին, որովհետև ինքը՝ ալ ծերացեր էր։ Անանկ Աստուծոյ օգնութեամբը որ ելան ասոնք, շատ ջարդ տուին՝ թշնամիները յաղթեցին․ ու Յոհան փախստականներուն ետևէն իյնալով՝ տարաւ Ազոտոսի կողմերը մէկ բերդ մը հասցուց, և ան բերդը վրանին էրելով՝ երկու հազար հոգի ալ հոն մեռցուց, և այսպիսի քաջութեամբ Հրէաստան դարձաւ։

Ան ատենները Պտղոմէոս Աբուբբենց ըսուած մէկ մը կար՝ որ Շմաւոնի փեսայ էր եղեր, ու Երիքովի կողմերը իշխան դրուած էր։ Ասիկայ Շմաւոնի տէրութեանը վրայ աչք տընկելով՝ անգամ մը Շմաւոն ան կողմերը տես երթալնին, Դովք ըսուած քաղաքը՝ Պտղոմէոս խաբէութեամբ զինքը սեղան մեծարեց՝ և իր եր-

կու տղաքն ալ հետը Մատաթի ու Յուդա. ու հօն տեղը ուրախութեամբ ուտել խմելէն ետքը՝ յանկարծ Պտղոմէոս, որ իր մարդիկներովը պատրաստուած էր, վրան վազեց՝ Շմաւոնը իր տղաքներովը և ծառաներովը սպաննեց: Ետքը աս բանս շուտ մը ղրկեց իմացուց Անտիոքոս թագաւորին որ՝ իրեն օգնական զօրք ղրկէ, որ Հրէաստանը բռնեն տիրապետեն, Մակաբայեցւոց ձեռքէն հանեն. ու Գազարա քաղաքն ալ մարդիկ ղրկեց՝ որ Շմաւոնի մէկալ Յովհան տղան ալ հօն բռնեն մեռցընեն: Բայց Յովհան աս բաներս առաջուց իմանալով՝ շուտ մը ան եկողները ձեռք ձգեց սպաննեց, և իր հօրը տեղը ինքը անցաւ քահանայապետ եղաւ:

Հոս կը վերջանայ Մակաբայեցւոց գիրքը, ու Հրէից բոլոր պատմութիւնը, որ հին կտակարանաց գրքերուն մէջ կը պատմուի: Բայց յարմար կ՚երևայ որ ասկէց սկսեալ ինչուան Յիսուսի Քրիստոսի Տեառն մերոյ ծնունդը, այսինքն մնացած հարիւր երսունըմէկ տարուան ատենի գլխաւոր Հրէից ազգին հանդիպածները՝ համառօտ պատմենք, որով շարունակեալ կը կապի հին կտակարանին պատմութիւնը նոր կտակարանին հետ:

ԳԼՈՒԽ ԺԵ:

Յաւելուած Հրէից պատմութեանն՝ մինչև Քրիստոսի ծնունդը :

Ամ աշխարհի 3869 : Եւ նախ քան զՔրիստոս 131 :
(Ի պատմագրութենէն Յովսեպոսի :)

Յոհան Շմաւոնի որդին որ Հիւրկանոս ալ կոչուեցաւ, ինչպէս կ'ըսեն՝ Հիւրկանիա գաւառը մէկ յաղթութիւն մը ընելու պատճառով, անիկայ Պտղոմէոսը յաղթելէն ետև սկսաւ բոլոր Հրէաստանի ինքը տիրապետել իրեն հօրը տեղը : Եւ թէպէտ անկէ ետքը Անտիոքոս իր թշնամիներէն խաղաղանալով նորէն բոլոր ուժովը եկաւ Երուսաղէմ պաշարեց, բայց Յոհան քաջութեամբ պատերազմելով՝ բանը հոն հասցուց, որ ալ գրեթէ անոր ճարը հատած հետը հաշտութիւն ըրաւ : Ետքը աս Անտիոքոս այնչափ բարեկամացաւ Յոհանի հետ, և քաջութեան դիէն անանկ մեծ կը սեպէր զանիկայ, որ Պարսից դէմ պատերազմ ելլալու ատենը Յոհանն ալ իր զօրքովը հետը առաւ, որ հոն շատ յաղթութիւններ ըրաւ : Բայց ետև Անտիոքոսի բանը ձախորդ երթալով՝ երբոր ինքը զինքը սպաննեց, ու ան պատճառով զօրքն ալ ցրուեցան, ան ատենը Յոհան փառաւորապէս Հրէաստան դարձաւ, ու բոլորովին ազատութիւն գտնելով՝ Հրէաստանի սահմանը նորէն մեծցուց, բոլոր քովը եղած մանր ազգերը քաջութեամբ իր տակը առաւ : Միայն թէ աս ալ կը պատմուի որ՝ ան ատենները Հրէից մէջ Սա-

դուկեցիի ու Փարիսեցիի աղանդները տարածուած ըլլալով, Յոհան ետքերը զինքը Սադուկեցիներուն կողմը ցուցուց. որով Մակաբայեցւոց բարի անունը աւրեց, և ասով ինքն ալ իր զաւկըներովը Հրէից ատելի եղաւ։

Յոհանի հինգ տղոցը մէջէն Արիստոբուղոս ըսուածը՝ հօրը մեռնելէն ետև առաւ իշխանութիւնը, ու ինքը զինքը Հրէաստանի թագաւոր անուանեց։ Եւ աս անունս հաստատ պահելու համար՝ իր մայրը, որ ան ալ իշխանութեան ետևէ էր, մեռցուց, ու իրեք եղբայրները բանտի մէջ գցել տուաւ. և մէկալ եղբայրը Անտիգոնոս ըսուած, որ իրեն թագաւորութեան ընկեր էր առեր, անգամ մը պատերազմէն յաղթութեամբ դառնալնին, անոր վրայ ալ Արիստոբուղոս կարծիք առնելով՝ թէ ինքը կ'ուզէ թագաւորութիւնը յափշտակել, անոր համար անողորմաբար զան ալ մորթել տուաւ։ Բայց Աստուծոյ դատաստանն ալ շատ չուշացաւ՝ վրան հասաւ, որ մէկ տարիէն աւելի չքշեց իր իշխանութիւնը. հապա ինչպէս կը պատմեն՝ ուր որ իր եղբօրը անմեղ արիւնը թափել տուաւ, ան տեղը իրմէ այնքան արիւն եկաւ՝ որ ալ խեղդուած ինկաւ հոգին փչեց։

Արիստոբուղոսի կնիկը զաւակ չունենալով՝ էրկանը մեռնելէն ետև իր տագերը մէկը Աղեքսանդրոս Յաննէոս ըսուածը՝ բանտէն հանել տուաւ, ու հետը կարգուեցաւ, և առջի էրկանը տեղը զանիկայ թագաւոր ընտրեց։ Ասիկայ երբոր իշխանութիւնը ձեռք ձգեց՝ թէպէտ պատերազմական քաջութեամբ Հրէաստանի սահմանը շատ մեծցուց, բայց իր անկարգութեամբը և մանաւանդ անգութ անողորմութեամբը սաս-

տիկ ատելի եղաւ Հրէից, անանկ որ՝ ալ սկսան գաղտուկ ետեւէն պտըտիլ որ զինքը սպաննեն։ Աղեքսանդրոս աս իմանալով՝ աւելի կատղեցաւ, եւ ինչպէս կ'ըսեն՝ վեց տարուան մէջը յիսուն հազար հոգիի գլուխ կտրեց. եւ մէկ հեղ մ'ալ ութը հարիւր հոգի Հրէից մեծամեծներէն, որ աս իրեն ըրած բռնակալութիւնները չէին հաւներ՝ իրեն դէմ կը խօսէին, զանոնք բռնել տուաւ, ու ինքը սեղան նստած ուրախութեամբ ուտել խմելու ատենը՝ մէկէն զանոնք խաչի վրայ կախել տուաւ. եւ աս հերիք չէ, անոնց մեռելներուն կնիկները ու զաւկըները իրենց աչաց առջեւը բերաւ մորթել տուաւ։ Աս Աղեքսանդրոս թագաւորը եօթերը չափէն աւելի զինքը գինիի տալով, եւ անոր պատճառովը իրեք տարի ալ հիւանդութիւն քաշելէն ետեւ՝ իր իշխանութեանը քսանըեօթը տարին մեռաւ։ Ետեւէն թէպէտ երկու որդիք թողուց, մէկը Հիւրկանոս ու մէկալը Արիստոբուղոս ըսուած, բայց ասոնք դեռ պզտիկ ըլլալով՝ թագաւորութեան ժառանգութիւնը իր Աղեքսանդրա ըսուած կնկանը յանձնեց. որ ան ալ քահանայապետութիւնը Հիւրկանոսի տուաւ, ու միայն թագաւորական կառավարութիւնը ինքը կ'ընէր, Փարիսեցիները առաջ քաշելով՝ եւ զանոնք իրեն կռնակ ընելով. որովհետեւ, ինչպէս կ'ըսեն, անոր ժամանակները աս Փարիսեցիները բռներ էին, իրենց խօսքը խիստ անցուկ էր։

Աղեքսանդրա թագուհին՝ որ Սողոմէ ալ կ'ըսուի, ինը տարի խելօք ու խաղաղութեամբ կառավարելէն ետքը երբոր մեռաւ՝ բոլորովին Հիւրկանոսի ձեռքը մնաց իշխանութիւնը։ Բայց Հիւրկանոս մէկ թոյլ ու անզօր մարդ մը ըլլա-

լով՝ և Արիստոբուղոս իր եղբայրը անոր ներհակ յանդուգն ու տաքարիւն՝ (որ իրեն մօրը ամենէն ինքը գլուխ քաշեր էր), Հիւրկանոսի վրան պատերազմ ելաւ. ու Հիւրկանոսը յաղթուելով՝ դէմ չկրնալով դնել, խոնարհեցաւ գնաց հաշտութիւն խնդրեց եղբօրմէն։ Արիստոբուղոս ալ աս դաշամբ հետը հաշտութիւնը ըրաւ որ՝ թագաւորական ու քահանայապետական իշխանութիւնը ինքը ընէ, Հիւրկանոս երթայ իր տունը հանգիստ նստի։ Ասանկ իրեք տարիի չափ խաղաղութեամբ կենալէն ետքը, մէկ Անդիպատրոս ըսուած ունեւոր մարդ մը եդոմայեցի կամ ասկաղոնացի՝ նորէն Հիւրկանոսը դրդեց, որ գնայ Արետաս Արաբացւոց թագաւորին ինկաւ՝ որ իրեն իրաւունքը պաշտպանէ. Արետաս ալ զօրքով Արիստոբուղոսի վրայ եկաւ, ու Արիստոբուղոսը փախցնելով՝ ինքը սկսաւ Հրէաստանի վրայ տիրապետել. ինչուան որ Սկաւրոս ըսուած մէկ Հռոմայեցւոց զօրապետ մը Արիստոբուղոսէ չորս հարիւր քանքար առաւ՝ Արետասի աչքը վախցուց, որ Երուսաղեմէ ելաւ գնաց. ու նորէն Արիստոբուղոս Հիւրկանոսի վրան վազեց եօթը հազար հոգի ջարդեց, անանկ ինքը առաւ տէրութիւնը։

Բայց ան ատենները Պոմպէոս Հռոմայեցւոց մեծ զօրապետը Ասորեստանի կողմերը գտնուելով, (որ Տիգրան Հայոց թագաւորը Հռոմայեցւոց հետ հաշտութիւն ընելով իրենց թողուցեր էր, որով բոլոր Հրէաստանը Հռոմայեցւոց տէրութեան ներքեւը անցեր էր), աս երկու եղբարքս՝ Հիւրկանոս ու Արիստոբուղոս՝ Պոմպէոսի պարգեւներով դեսպան խրկեցին, աղաչեցին որ իրենց դատաստանը ինքը կտրէ՝ իրաւուն-

քը ցուցընէ ։ Պոմպէոս ալ երբոր Հրէաստան երթալու եղաւ որ աս բանս տեսնէ, Արիստոբուղոս իր վրայ վախ ունենալով՝ սկսաւ բերդերը ամրացընել ու պատերազմի պատրաստութիւն տեսնել ։ Բայց աս բանս աւելի գէշ եղաւ . ինչու որ՝ Պոմպէոս ալ թշնամութեամբ գնաց Երուսաղէմ զարկաւ առաւ, ու Իւրկանոսը նորէն քահանայապետ ու թագաւոր դրաւ . և Հրէայքը Հռոմայեցւոց հարկատու ընելով, աս տուրքերուս Անդիպատրոսը վերակացու դըրած՝ ինքը Արիստոբուղոսը իր զաւկըներովը կապած հետը առաւ որ, անանկ յաղթութեամբ Հռոմ դառնայ ։ Աս ճամբորդութեանս մէջը Աղեքսանդրոս ըսուած Արիստոբուղոսի տղոց մէկը ձեռքէն փախաւ Հրէաստան եկաւ, ու իրեն հետ խել մը զօրք ժողվեց մէկ քանի բերդ մը առաւ՝ սկսաւ Հռոմայեցւոցմէ գլուխ քաշել տիրապետել . անոր վրայ ալ Գաբինիոս Հռոմայեցւոց զօրապետը հասաւ յաղթեց ցրուեց զինքը, ու Աղեքսանդրոսը փախցուց ։ Եօթը տարիէն ետքը Արիստոբուղոս իր մէկալ Անտիգոնոս ըսուած տղովը Հռոմայի բանտէն ինքն ալ փախած Հրէաստան եկաւ, և երբոր Աղեքսանդրոս տղին հետ պատրաստութիւն կը տեսնէր որ նորէն գլուխ քաշէ, Հռոմայեցիք բռնեցին զինքը ու նորէն իր երկու տղաքներովը Հռոմ խրկեցին ։ Անկէ ետքն ալ թէպէտ Յուլիոս կայսեր հրամանովը ազատեցան, բայց ինքը Արիստոբուղոս մէյ մ'ալ ետ չդարձաւ, հապա հոն Պոմպէոսի բարեկամներէն դեղով մեռաւ, ու Աղեքսանդրոս ալ եկաւ Անտիոք քաղաքը բռնուեցաւ՝ հոն սպաննուեցաւ ։

Աս ատեններս Յուլիոս Հռոմայեցւոց կայս-

ըր՝ Պոմպէոսի Թշնամին՝ Ասորեստանի կողմերը գտնուելով, Թէպէտ Անտիգոնոս Արիստոբուլոսի որդին՝ գնաց լալով անոր ոտքը ինկաւ, ու իր հօրը և եղբօրը մահը առջևը դնելով, (որ միայն իրեն կողմը ըլլալուն համար՝ Պոմպէոսի բարեկամներէն սպաննուեցան), Հրէաստանի իշխանութիւնը ինքը ուզեց առնել, բայց բան մը չկրցաւ ընել· որովհետև Անդիպատրոս (որ Հիւրկանոսի հետ խիստ բարեկամութեամբ կապուելով՝ մէյտեղ եղբօր պէս կը կառավարէին Հրէաստանը) Յուլիոսի աչքը անանկ մտած էր՝ որ նորէն անոնց իշխանութիւնը հաստատեց Յուլիոս։ Ետքը Անդիպատրոս կամաց կամաց կառավարութեան մէջ խոթեց իր երկու որդիքը, մէկին անունը Փասայէլ ըսուած որ Երուսաղէմ դրաւ, և մէկալը Հերովդէս՝ Գալիլեայի կողմերը։ Աս երկուքս ալ իրենց կառավարութեան մէջը շատ խելք և քաջութիւններ ցուցընելով՝ ամենուն սիրելի եղան, մանաւանդ Հերովդէսը· անանկ որ Հիւրկանոսի անունը միայն կար, ու բոլոր կառավարութիւնը Անդիպատրոս իր տղոցմովը կը տեսնէր· ինչուան որ ինքն ալ մէկ ուրիշէ մը դեղուած մեռաւ· ու անկէ ետքը Հերովդէս ալ աւելի երես գտնելով Հռոմայեցւոցմէ՝ սկսաւ ինքնիշխան Թագաւորի պէս վարել իր տէրութիւնը։

Այն ժամանակը Անտիգոնոսն ալ, ինչպէս ըսինք՝ տեսնելով որ Հռոմայեցւոց աղաչելով բան մը չկրցաւ ընել, դարձաւ Բարզափրան ըսուած Հայոց մեծ զօրապետին դիմեց, (որ Տիգրան Թագաւորը զինքը նորէն շատ զօրքով Հռոմայեցւոց դէմ ղրկեր էր), ու անոր խոստացաւ որ՝ եթէ Հիւրկանոսի տեղը զինքը Երուսաղէմի քա-

հանայապետ ու թագաւոր դնէ, իրեն հազար քանքար ոսկի՝ և հինգ հարիւր ալ աղուոր կնիկներ տայ։ Հիւրկանոս ու Փասայել տեսնելով Բարզափրանի մեծ ուժը, որ զօրքը Պնել զօրապետին ձեռքը տուած՝ վրանին խրկեց, ալ դէմ չդրին՝ հետը հաշտութիւն ըրին, սիրով ընդունեցան զիրենք. բայց Հերովդէս աւելի շատգէտ փրթաւ, որ շուտ մը տունը տեղը ժողվեց գնաց մէկ անառիկ բերդ մը մտաւ, ու ետքը անկեց ալ մինաւոր ելաւ Հռոմ փախաւ։ Ետքը երբոր Հիւրկանոս ու Փասայելը անանկ խաբուած ելան Բարզափրան զօրապետին քով գացին՝ որ իրենց բանը հոգայ, ան ատենը Բարզափրան երկուքն ալ կապած Անտիգոնոսի ձեռքը տուաւ։ Անտիգոնոս ալ մէկէն Հիւրկանոսի ականջները կտրել տուաւ, կամ ինչպէս կ՚ըսեն՝ կտրած ինքը վրան վազեց խածնելով փրցուց, որ թէ մէկ մըն ալ բանը փոխուի նէ՝ քահանայապետ չկրնայ ըլլալ. ինչպէս մովսիսական օրէնքը կ՚արգիլէ, որ այսպիսի պակասաւոր մարդ քահանայապետ չըլլայ։ Փասայէլն ալ բանտը դըրուած՝ ձեռուըներն որ կապուած կեցեր էր, յուսահատութենէն ինք իրեն գլուխը քարի զարնելով՝ մեռցուց զինքը։ Ուստի Բարզափրան՝ անանկ Անտիգոնոսը Երուսաղէմ թագաւոր ու քահանայապետ դնելով՝ Հիւրկանոսը բռնած ուրիշ Հրէից գերիներուն հետը տարաւ Հայաստան Տիգրան թագաւորին տուաւ։ Ետքը ատենով աս Հիւրկանոսը թէպէտ գերութենէն դարձաւ, բայց մէկ մըն ալ քահանայապետութիւն չըրաւ։

Իսկ Հերովդէս, ինչպէս ըսինք՝ Հռոմ որ գնաց աս բաներս պատմեց, անկեց Անտոնինոս

Հիւպատոսին ձեռքովը (որ առաջուց իրեն հօրը և իր հետը շատ բարեկամ էր) Հռոմայեցւոց շատ տուրք խոստանալով, բոլոր Հրէաստանի թագաւորութիւնը ինքը առած՝ Հռոմայեցւոց զօրքովը դարձաւ Անտիգոնոսի վրայ եկաւ։ Անտիգոնոս ալ Հայոց մնացած զօրքը իրեն կռնակ ունենալով՝ իրեք տարիի չափ անանկ դէմ դրաւ Հերովդեսի՝ որ բան չկրցաւ ընել։ Բայց ետքը երբոր եկաւ Անտոնիոս Հռոմայեցւոց մեծ զօրապետը՝ ու Սոսիոս ըսուած զօրապետը վրան խրկեց, հինգ ամսի չափ պաշարելէն ետև Երրուսաղէմը առաւ՝ Հերովդեսը հոն թագաւոր դրաւ, ու Անտիգոնոսը կապած Անտիոք քաղաքը Անտոնիոսի խրկեց, որ Հերովդեսի ուզածին պէս ան տեղը խայտառակաբար գլուխը կտրել տուաւ։ Աս Անտիգոնոսը ալինտ ետքի իշխանը եղաւ Մակաբայեցւոց ըսուած Ղևտացի քահանայական ցեղէն. և անկէ ետև՝ ալ մէյ մըն ալ Հրեից ազգէն իրենց իշխան չնստաւ. որովհետև Քրիստոսի Մեսիային գալստեան ատենը ալ եկեր հասեր էր, որ ինքն էր ճշմարիտ թագաւոր և քահանայապետ. որ ասկէ երսունուիրեք տարին ետքը ծնաւ, ինչպէս որ Յակոբ նահապետը մարգարէացեր էր, որ կ՚ըսէ (Ծնընդոց խթ. 10). Մի պակասեսցէ իշխան ՚ի Յուդայ, և մի պետ յերանաց նորա՝ մինչև եկեսցէ նա, որոյ իւրն է հանդերձեալն, և նա է ակնկալութիւն հեթանոսաց։

ԼԷՕԻ
ԳՐԱԴԱՐԱՆ

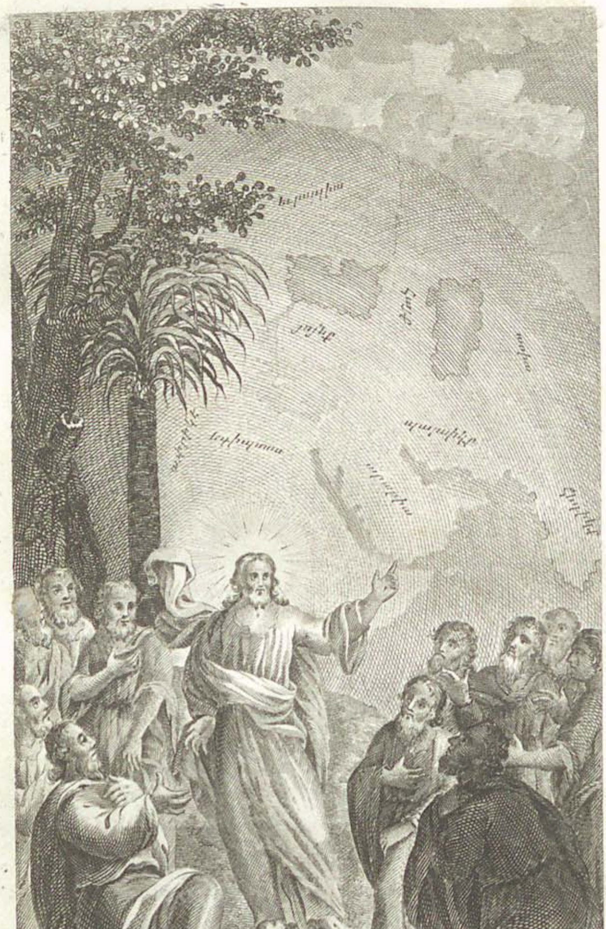

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

ԱՍՏՈՒԱԾԱՇՈՒՆՉ ԳՐՈՑ

ՆՈՐ ԿՏԱԿԱՐԱՆԻ

ՄԱՍՆ ԱՌԱՋԻՆ

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՎԱՐՈՒՑ ՅԻՍՈՒՍԻ ՔՐԻՍՏՈՍԻ ՏԵԱՌՆ ՄԵՐՈՑ ՀԱՒԱՔԵԱԼ Ի ՉՈՐԻՑ ԱՒԵՏԱՐԱՆՉԱՑ

ԳԼՈՒԽ Ա.

Գաբրիէլ հրեշտակապետը աւետիս կու տայ Զաքարիայի, և կուսին Մարիամու:

Ամ աշխարհի 3999: *Ամ Քրիստոսի* 0: (*Ղուկ.* Ա:)

Երբոր ալ Աստուծմէ սահմանուած ժամանակը հասաւ, որ Մեսիան աշխարհքիս փրկիչ խրկէ, ինչպէս մարգարէին բերնովը շատ անգամ խոստացեր էր, պինտ առաջ անոր կարապետը (այսինքն քըլաւուզը) Աստուած ուզեց որ խրկէ, այս կերպովս: Վերը ըսուած Հերովդեսի թագաւորութեան ատենը, իբր անոր երսունըհինգ տարին, Հրէաստան մէկ քահանայ մը կար Զաքարիա անունով, որ կնիկ մը ունէր Եղիսաբեթ ըսուած. ասոնք երկուքն ալ սուրբ ու արդար, ամուլ էին՝ որ ինչուան ծերութեան

տանմնին իրենց զաւակ չէր եղած ։ Այս Զաքարիաս անգամ մը Երուսաղեմի տաճարը խորանը մտած Աստուծոյ առջևը խնկարկելնին՝ հրեշտակ մը իրեն երևցաւ, ու ըսաւ. "Մի վախնար, Զաքարիա, քու աղօթքդ Աստուած լսեց, որ քու Եղիսաբեթ կնիկդ քեզի որդի մը պիտի ծնանի. անոր անունը Յովհաննէս դնես (որ կը նշանակէ՝ Շնորհք Աստուծոյ), և ան զաւակը՝ քեզի և ուրիշ շատ մարդիկներուն ուրախութեան պատճառ պիտի ըլլայ. և Աստուծոյ խիստ սիրելի ըլլալով՝ դեռ մօրը փորէն Հոգւոյն Սրբոյ շնորհքովը պիտոր լցուի. որ Իսրայելացւոյմէ շատ մարդիկ պիտոր դարձընէ իրենց տէր Աստուծոյն, ու անոր առջևէն երթալով՝ Եղիա մարգարէին պէս նախանձայոյզ քաջութեամբ ժողովրդոց սիրտը անոր հետ պիտի կապէ"։ Նաև աս ալ ալըսպրեց հրեշտակը որ, աս զաւակս Աստուծոյ ուխտաւոր ըլլալուն համար՝ զգուշանայ որ գինի ու օղի չխմէ ։ Զաքարիա երբոր աս լսեց, տարակուսեցաւ ու ըսաւ. "Աս ինչպէս կ'ըլլայ՝ որ ես ծերացեր եմ, ու կնիկս ալ տարիքը առած է"։ Հրեշտակն ալ իրեն ըսաւ թէ "Ես Գաբրիէլ հրեշտակն եմ, որ Աստուած զիս ղրկեց աս բանս քեզի աւետիս տալու. բայց դուն որ ըսածիս չես հաւտար, անոր համար ահա քեզի պատիժ ըլլայ, որ համր (այսինքն տիլսիզ) մնաս ինչուան ան օրը՝ որ ըսածս իր ատենովը կատարուի"։ Եւ ըսածին պէս շուտ մը անտեղը Զաքարիայի լեզուն կապուեցաւ պապանձեցաւ. Ետքը երբոր ելաւ տուն գնաց, մէկ քանի օրէն ետև Եղիսաբեթը յղացաւ, ու ան ալ պատճառը իմանալով՝ փառք կու տար Աստուծոյ՝ որ աս շնորհքս իրեն ըրաւ ։

Ասոր վրայ հինգ ամիս անցնելէն ետև՝ Աստուած նորէն Գաբրիէլ հրեշտակը խրկեց Գալիլեայի մէկ քաղաքը՝ Նազարէթ ըսուած, որ հոն կը բնակէր Կոյսն Մարիամ (որ նշանուած էր Յովսէփայ արդարոյն հետը՝ որ ան ալ իրեն պէս Դաւիթ մարգարէին ցեղէն էր). և Կուսին Մարիամու եկաւ հրեշտակը բարև տալով ըսաւ. Ուրախ լեր, բերկրեալդ, Տէր ընդ քեզ: Կոյսն Մարիամ ան հրեշտակին որ տեսաւ, և աս բանս լսեց՝ շփոթեցաւ, սկսաւ ինքիրեն մտածել թէ՝ աս բարևս ինչ պիտոր ըլլայ: Հրեշտակն ալ նորէն դարձաւ ըսաւ. “Մի՛ վախնար, Մարիամ, դուն Աստուծոյ այնչափ սիրելի եղար՝ որ ահա պիտոր յղանաս որդի մը ծնանիս, ու անոր անունը՝ Յիսուս դնես (որ կը նշանակէ՝ Փրկիչ կամ Ազատիչ), որ մեծ պիտոր ըլլայ, ու Որդի Բարձրելոյն պիտի ըսուի. և Աստուած ալ անոր Դաւիթ հօրը աթոռը իրեն պիտի տայ, ու յաւիտեանս յաւիտենից թագաւորէ Յակոբայ՝ այսինքն Իսրայելացւոց ազգին վրայ”: Ան ատենը Կոյսն Մարիամ ալ դարձաւ հրեշտակին ըսաւ. “Ինչպէս աս բանը ինծի պիտոր ըլլայ, որ ես էրիկ մարդ չեմ ճանչնար”: Հրեշտակն ալ պատասխան տուաւ. “Հոգին Սուրբ քեզի կու գայ, ու աստուածային ամենակարողութեամբը աս բանը կը կատարէ. որովհետև ան սուրբ զաւակը որ քեզմէ պիտոր ծնանի նէ՝ Որդի Աստուծոյ պիտոր ըսուի: Նաև աս ալ գիտնաս որ, ըսաւ, քու Եղիսաբեթ ազգականդ ալ՝ որ ամուլ կ'ըսուէր, աս ծերութեան ատենը ան ալ վեց ամիս կ'ըլլայ որ յղի է. որովհետև Աստուծոյ առջևը անկարելի բան չկայ”: Մարիամ ալ ան ժամանակը ըսաւ. “Ահա ես Աստուծոյ աղա-

խնամ եմ, ինծի ինչպէս որ ըսիր նէ՝ անանկ թող ըլլայ ,, . և աս խօսքս ըսելուն պէս՝ յղացաւ Քրիստոս տէրն մեր իր ամենասուրբ արգանդին մէջը : Եւ այնպէս հրեշտակը քովէն ելաւ գնաց :

ԳԼՈՒԽ Բ.

Կոյսն Մարիամ աչքիլոյս կ'երթայ Եղիսաբեթի, ու Եղիսաբեթ Յովհաննէս Մկրտիչը կը ծնանի :

(Ղուկ. Ա.)

Աւետումը առնելէն ետքը՝ Կոյսն Մարիամ ելաւ որ Եղիսաբեթի աչքիլոյս երթայ՝ տեսնէ. ու անոր տունը մտած զինքը բարևելուն պէս, Եղիսաբեթի փորուն մէջը վեց ամսուան յղացած տղան՝ շարժեցաւ. և ան ատենը շուտ մը Եղիսաբեթ Հոգուով Սրբով իմացաւ թէ որպիսի շնորհքով լցուած է իրեն քովը եկողը. ուստի կանչելով՝ Կուսին Մարիամու ըսաւ. " Օրհնեալ ես դու ՚ի կանայս, եւ օրհնեալ է պտուղ որովայնի քո. աս ի՞նչ մեծ պատիւ է ինծի՝ որ իմ Աստուծոյս մայրը ելլէ իմ տեղս գայ. և աս բանով կ'իմանամ որ, քու բարևելուդ ձայնը լսելուս պէս՝ տղաս փորուս մէջը ուրախութենէն շարժեցաւ. և երանի ան մարդուն որ Աստուծոյ յայտնած խորհուրդներուն կը հաւատայ՝ թէ ատենովը պիտի կատարուի ,, : Կոյսն Մարիամ ալ ան ժամանակը շնորհակալութեամբ փառք տալով Աստուծոյ՝ սկսաւ ան խորհրդաւոր օրհնութիւնը ըսել. Մեծացուսցէ անձն իմ զՏէր, և այլն. ու անանկ Եղիսաբեթի քով իրեք ամիս կենալէն ետքը՝ նորէն իր տունը դարձաւ :

Եղիսաբեթին ատենը երբոր հասաւ՝ որ տը-ղան ծնաւ, իր ազգականները քովը ժողվեցան շատ ուրախութիւն ըրին՝ ու փառք կու տային Աստուծոյ: Ետքը ութերորդ օրը մովսիսական օրինաց պէս տղան թլփատելուն ատենը ուզե-ցին որ անունը հօր պէս Զաքարիա դնեն. մայրը “Չէ, կ'ըսէր, հապա Յովհաննէս դրէք„. ու-րիշները չէին ուզեր, կ'ըսէին թէ “Չըլլար, ձեր ազգին մէջ աս անունը չկայ„. Ետեւ նշմարով հօրը որ հարցուցին թէ ինչպէս կ'ուզէ, ան ալ չկրնա-լով բերնով ըսել՝ երբոր տախտակ մը ձեռքը ա-ռաւ սկսաւ գրել թէ՝ “Յովհաննէս է ատոր անունը„, ան ատենը շուտ մը Զաքարիային լե-զուն արձըկուեցաւ, ու ինքն ալ Հոգւով Սրբով լցուած սկսաւ մարգարէանալով ան օրհնութիւնը ըսել. Օրհնեալ տէր Աստուած Իսրայէլի, և այլն: Աս հրաշալի բաներս ան կողմերը չորս դին որ հռչակուեցաւ, լսողները կը սոսկային ու զարմա-նալով մէյմէկու կ'ըսէին թէ “Արդեօք որպիսի մեծ մարդ պիտոր ըլլայ աս տղան, որ Աստուծոյ շնորհքը միշտ վրան է„: Յովհաննէս ալ անանկ սրբութեամբ մեծնալուն պէս՝ գնաց անապատը քաշուեցաւ կեցաւ, ինչուան որ ժամանակը ե-կաւ՝ Աստուած զինքը խրկեց որ երթայ Իսրայե-լացւոց մէջը քարոզութիւն ընէ:

ԳԼՈՒԽ Գ.

Յիսուսի Քրիստոսի ծնունդը :

Ամ աշխարհի 4000 : Քրիստոսի 1 : (Մատ. Ա : — Ղուկ. Բ :)

Կոյսն Մարիամ երբոր Եղիսաբեթի քովէն ելաւ՝ Նազարեթ իր տունը դարձաւ, Յովսէփ իր նշանուածը անոր դրսի նշաններէն տեսնելով որ յղացեր է, և չգիտնալով թէ Հոգւով Սրբով եղած է բանը՝ շատ շփոթեցաւ վրան. բայց ինքը բարի ու արդար մարդ ըլլալով՝ չուզեց մովսիսական օրինաց ըսածին պէս բանը դուրս ձգէ՝ խայտառակէ զինքը, հապա կը մտմտար որ առանց ձայն ձուն հանելու՝ քովէն զինքը ձամբէ : Երբոր Յովսէփ աս բանը ասանկ միտքը դրած կը քնանար, հրեշտակ Աստուծոյ երևցաւ իրեն ու ըսաւ. “Յովսէփ որդի Դաւթի, մի վախնար Մարիամ հարսդ քովդ պահելու. գիտնաս որ անոր յղութիւնը Հոգւով Սրբով եղած է. ուստի անկէ ծնած տղին անունը՝ Յիսուս դնես, պատճառն որ՝ ան պիտոր ազատէ իրեն ժողովուրդը իրենց մեղքերէն : Ու գիտնաս որ անոր վրայ կը կատարուի ան Աստուծոյ ըսածը Եսայի մարգարէին բերնովը, թէ՝ Ահա կոյսն յղասցի և ծնցի որդի, և կոչեսցեն զանուն նորա Էմմանուէլ, որ թարգմանի՝ Ընդ մեզ Աստուած ,, : Աս բանիս վրայ Յովսէփ որ արթնցաւ, ալ սիրտը հանդչեցաւ, հրեշտակին ըսածին պէս ըրաւ. իր քովը պահեց Մարիամ Կոյսը, ու միշտ հետը սրբութեամբ ապրեցաւ :

Երբոր Յիսուսի ծնանելուն ատենը եկաւ, որ մարգարէներուն ըսածին պէս Բեթղեհէմ քաղաքը պիտոր ըլլար, Աստուած անանկ կարգաւորեց որ, Օգոստոս ըսուած՝ ան ատենի Հռոմայեցւոց կայսրը հրաման հանեց, որ բոլոր իր իշխանութեան ներքեւ եղած մարդոց անունները՝ իրենց ցեղովը և քաղաքներովը գրուին: Աս պատճառովս Յովսէփ ալ կոյսն Մարիամ հետը առած՝ Նազարեթէն ելաւ Բեթղեհէմ երթալու՝ իրենք ալ Դաւիթ մարգարէին ցեղէն ըլլալնուն համար, որ բեթղեհեմցի էր: Հոն հասածնին պէս՝ Կուսին Մարիամու ատենն ալ եկաւ, որ իրեն առջինեկ մէկ հատիկ զաւակը ծընաւ. և ան իրենց մտած իջեւանին (այսինքն քոնաքին) մէջը օրորոց (այսինքն պէշիկ) կամ ուրիշ յարմար տեղ չգտնալով, նոր ծնած տղան խանձարուրով փաթթած՝ մսուրը (այսինքն կենդանիներուն եէմլիքը) դրաւ:

Գիշեր ատեն ըլլալով Յիսուսի ծնունդը՝ հովիւներ կային ան կողմերը, որ բացը արթուն կեցած իրենց ոչխարները կը պահէին. ան ատենը ասոնց սաստիկ լուսաւորութեամբ հրեշտակ Աստուծոյ երեւցաւ, որ իրենք ալ ահռեցան մնացին: Հրեշտակը իրենց ըսաւ. «Մի վախնաք. ես եկեր եմ մէկ մեծ ուրախական բան մը ձեզի աւետիս տալու, որ ան՝ բոլոր աշխարհքի ալ ուրախութիւն է. գիտնաք որ Դաւիթի Բեթղեհէմ քաղաքը ձեզի այսօր փրկիչ ծնաւ, որ է օծեալ Տէր, կամ Քրիստոս Աստուած. ու նշանը աս ըլլայ ձեզի՝ որ դուք զանիկայ ճանչնաք, կ՚երթաք մէկ տղեկ մը կը գտնէք խանձարուրով փաթթած՝ մսուրը դրած»: Աս ըսելուն պէս մէյ մ՚ալ յանկարծակի ուրիշ անհամար

հրեշտակներ անոր հետը երեւցան, ու սկսան Աստուծոյ օրհնութիւն կարդալով ըսել. Փառք 'ի բարձունս Աստուծոյ, և յերկիր խաղաղութիւն, 'ի մարդիկ հաճութիւն։ Ետքը երբոր ալ երկինքը ելան աներեւոյթ եղան ան հրեշտակները, հովիւները շուտ մը ելան Բեթղեհէմ եկան. ու հոն փնտռելով երբոր գտան Մարիամը ու Յովսէփը՝ և հրեշտակին ըսածին պէս ան տղեկը մսուրը դրած, շնորհակալ ըլլալով փառք կու տային Աստուծոյ. և ով որ աս քաներս հովիւներէն կը լսէր, ամէնքը կը զարմանային։ Անկէ ետև ութը օր եղածին պէս՝ մովսիսական օրէնքը կատարելով աս տղեկս թլփատեցին, ու անունը Յիսուս դրին, ինչպէս որ հրեշտակը առաջուց իրենց ապըսպրեր էր։

ԳԼՈՒԽ Դ.

Իրեք մոգերը Յիսուսի երկրպագութեան կու գան, և ան պատճառովը Հերովդէս Բեթղեհէմի մանկունքը կը ջարդէ։

(Մատթ. Բ։)

Յիսուսի ծնած ատենը՝ իրեք մոգ, կամ ինչպէս կ'ըսեն աստղաբաշխ (այսինքն մինէճիմ) թագաւորներ՝ արևելքի երկիրներէն մէկտեղ միաբանած՝ Երուսաղէմ եկան, ու աստոր անոր կը հարցընէին թէ “Ո՞ւր է ան նոր ծնած Հրէից թագաւորը, որ մենք անոր աստղը տեսանք մեր երկիրը՝ որ զինքը կը ցուցընէր, անոր համար եկեր ենք որ իրեն երկրպագութիւն ընենք„։ Հերովդէս (որ Հրէաստանի թագաւորութիւնը ինքը յափշտակեր բռներ էր) աս բանս

որ լսեց՝ շատ վախցաւ, և բոլոր Երուսաղեմցիք ալ անոր պատճառով տակնուվրայ եղան: Ուստի Հերովդէս քովը կանչեց բոլոր Հրէից քահանայապետները ու կարգացողները, հարցուց իրենց թէ՝ ան Քրիստոսը կամ գալու Մեսիան ո՞ւր տեղ պիտոր ծնանի: Անոնք ալ ըսին թէ՝ «Բեթղեհէմ քաղաքը, ինչպէս որ Միքիա մարգարէն կը գրէ»: Ան ատենը Հերովդէս գաղտուկ քովը կանչեց ան իրեք մոգերը, և տեղն 'ի տեղը աստղին երևնալուն բանը անոնցմէ իմանալէն ետև՝ թող տուաւ որ Բեթղեհէմ երթան, ու իրենց ապսպրեց որ՝ աս ծնած տղան գտնելու որ ըլլան, անոր տեղը իրեն ալ իմացընեն, որ ինքն ալ երթայ անոր երկրպագութիւն ընէ: Երբոր մոգերը Հերովդէսի քովէն ելան, ան աստղը նորէն իրենց երևնալով՝ առջևնին ինկաւ ինչուան Բեթղեհէմ բերաւ, ու երթալով Յիսուսի եղած տեղին վրայ կենալով, անանկ իրենց ցուցուց: Անոնք ալ երբոր մտան տեսան Յիսուս տղեկը իր մօրը հետը, ուրախանալով անոր առջևը ինկան երկրպագութիւն ըրին, ու հանեցին իրեն պարգև տուին՝ ոսկի, կնդրուկ (կամ անուշահոտ խունկ) ու զմուռս (կամ ասըլպէնտ): Ետև՝ ան գիշերը մոգերը հրեշտակէն իմանալով Հերովդէսի չար միտքը՝ ալ անոր քով չդարձան, հապա մէկ ուրիշ ճամբով մը ելան իրենց տեղը գացին:

Հերովդէս երբոր տեսաւ որ մոգերը մէյ մ'ալ քովը չդարձան, շատ սրդողեցաւ. և վախնալով թէ չըլլայ որ՝ աս Բեթղեհէմ ծնած տղան մէկ օր մը ելլէ իր ձեռքէն թագաւորութիւնը առնէ, անոր համար զինուորներ խրկեց՝ ջարդել տուաւ բոլոր Բեթղեհէմի և

անոր քովի տեղերուն մանր տղաքը՝ երկու տարուընէ 'ի վար, որ անոնց մէջը Յիսուս ալ սպաննուի: Բայց խաբուեցաւ Հերովդէս. պատճառն որ՝ Յովսէփ առաջուց հրեշտակէն իմանալով Հերովդեսի չար կամքը, Յիսուսը առեր մօրը հետ Եգիպտոս աշխարհքը փախուցեր էր. ու հոն կեցաւ՝ մինչուան որ Հերովդեսի մեռնելէն ետքը նորէն հրեշտակը երևցաւ ըսաւ որ Իսրայելացւոց երկիրը դառնայ: Յովսէփ ալ երբոր եկաւ տեսաւ որ Արքեղայոսը Հերովդեսի տղան թագաւոր նստեր էր, (որ անոր չարութիւնն ալ հօրմէն շատ վար չէր մնար), վախցաւ նորէն Երուսաղէմ կամ Բեթղեհէմ երթալ, հապա հրեշտակին առաջնորդութեամբը Գալիլեայի կողմերը 'Նազարէթ քաղաքը գնաց բնակեցաւ, որ Արքեղայոսի իր եղբօրը՝ Անդիպաս Հերովդէս ըսուածին իշխանութեան տակն էր:

ԳԼՈՒԽ Ե.

Յիսուսի տաճարը ընծայուիլը, և տասներկու տարուան տաճարին մէջը գտնուիլը:

Ամ Քրիստոսի 12: (Ղուկ. Բ:)

Մոգերուն գալէն առաջ, կամ (ինչպէս կ'ըսեն ուրիշները) անոնցմէ քիչ մը ետքը՝ Բեթղեհէմի տղոցը կոտորուելէն առաջ, երբոր ալ Յիսուս 'մանուկը քառսուն օրուան եղաւ, մովսիսական օրինացը ըսածին պէս՝ երկու տատրակի (այսինքն քումրուի) կամ երկու աղաւնիի (այսինքն կէօվէրճինի) ձագ հետերնին առած՝ Յիսուս Ս-

րուսաղէմի տաճարը տարին որ Աստուծոյ ընծայեն : Այն ատենը Երուսաղէմ մէկ սուրբ ու արդար ծերունի մարդ մը կար Սիմէոն անունով, որ Մեսիային կը սպասէր, ու Հոգին Սուրբ ալ յայտներ էր իրեն թէ ինչուան որ զան չտեսնէ նէ՝ պիտի ինքը չմեռնի : Աս ծերունիս ալ ան ժամանակը Աստուծմէ իրեն յայտնութիւն ըլլալով՝ տաճարը եկաւ, ու ուրախութեամբ գիրկը առաւ Յիսուս մանուկը, փառք տալով Աստուծոյ՝ ըսաւ . " Տէր, ինչպէս ըսիր նէ՝ ալ ասկէ ետև թող տուր որ երթայ խաղաղութեամբ հանգչի քու ծառադ . որովհետև աս աչուըներս տեսան քու աշխարհք գալ փըրկելդ, հեթանոսները լուսաւորելով, ու Իսրայէլացիքը որ քու ժողովուրդդ են՝ աւելի փառաւորելով ,, : Ետքը դարձաւ դէպ 'ի Կոյսն Մարիամ, ու իրեն մարգարէանալով ըսաւ թէ՝ " Ասիկայ Իսրայելացւոց շատին կործանում և շատին փրկութիւն պիտոր ըլլայ, և ասոր վրայ շատ ներհակութիւն պիտի ըլլայ, այնչափ որ՝ քու սիրտդ ալ իբրև թէ սրով պիտի խոցուի աս բաներուս համար ,, . (ինչպէս որ ետքը հանդըպեցաւ Յիսուսի չարչարանաց ատենը) : Ան ժամանակը Աննա մարգարէն ալ, որ եօթը տարի էրկանը հետ ապրելէն ետքը ինչուան ութսունըչորս տարին որբևարի կեցեր էր, ու գիշեր ցերեկ պաքով և աղօթքով տաճարէն չէր զատուէր, ինքն ալ ուրախութեամբ փառք տալով Աստուծոյ՝ Յիսուսի մեսիա ըլլալը սկսաւ քարոզել անոնց, որ յուսով կը սպասէին : Անանկ օրինաց ըսածին պէս կատարելէն ետքը, մէյտեղ առին Յիսուսը՝ նորէն իրենց Նազարէթ քաղաքը դարձան : Յիսուս ալ աստուածային

շնորհքովը օրէ օր սկսաւ աճիլ ու մեծնալ, և իմաստութեամբ զօրանալ։

Յովսէփ ու Կոյսն Մարիամ սովորութիւն ունէին որ տարին հեղ մը զատկին՝ Երուսաղէմ տաճարը ուխտ կ'երթային. մէկ անգամ ալ երբոր Յիսուս տասուերկու տարուան էր՝ ասանկ որ ելան ուխտ գացին, անկէց դառնալնին՝ ինչպէս եղաւ որ առանց իրենց գիտնալուն Յիսուսը Երուսաղէմ մնաց։ Իրենք ալ կարծելով թէ ուրիշ ճամբորդներու հետ մէյտեղ կու գայ՝ առջի թերանը հոգ չըրին. ետքը օրուան մը ճամբայ ընելէն ետև՝ երբոր աղէկ անդին փընտռեցին՝ ու չգտան նէ, նորէն Երուսաղէմ դարձան, և հոն իրեք օր վեր վար պտըտելէն ետքը՝ տաճարը գտան, որ վարդապետներուն մէջը նըստած՝ անոնց ըսածները մտիկ կը դնէր, ու իրենց բաներ կը հարցընէր. անանկ որ՝ ամէն լսողները կը զարմանային իրեն իմաստութեանը ու շնորհալի կերպով զուրցուածքներուն վրայ։ Ան ատենը Կոյսն Մարիամ զարմանալով դարձաւ իրեն ըսաւ. “Որդի, աս ինչ բան ըրիր մեզի, որ ինչուան հիմա կը չարչրկէինք՝ ետևէդ ինկեր քեզ կը փնտռէինք,,։ Յիսուս ալ ըսաւ. “Օխ ինչո՞ւ ուրիշ տեղ կը փնտռէիք. չէի՞ք գիտեր որ ես իմ հօրս տանը մէջ պիտի ըլլամ,,։ Ետքը ելաւ հետերնին Նազարէթ եկաւ, ու անոնց ձեռաց ներքևը հնազանդութեամբ կեցաւ, և օրէ օր աւելի աճելով հասակով ու իմաստութեամբ, և աստուածային շնորհքովը լցուած՝ անանկ մարդիկներուն ալ սիրելի կ'ըլլար։

ԳԼՈՒԽ Չ.

Յիսուսի մկրտութիւնը, ու սատանայէն փորձուիլը:

Առ Քրիստոսի 30: (Մատ. Գ. Դ:— Ղուկ. Գ. Դ:)

Յիսուսի Քրիստոսի աշխարհքիս յայտնուելու ատենը հասնելով՝ Յովհաննէս Մկրտիչ, որ ինչուան ան ժամանակը անապատը կը ձգնէր, Աստուծոյ հրամանովը ինքն ալ եկաւ Յորդանան գետին քովերը, ու սկսաւ ժողովրդոցը ապաշխարութիւն քարոզելով՝ սանկ ըսել թէ "Ապաշխարեցէք, մօտեցաւ Աստուծոյ թագաւորութիւնը": Յովհաննու Մկրտչի քով ով որ կ'երթար՝ անոր քարոզութիւնը մտիկ կ'ընէր ու զեղջ կու գար ապաշխարելով մեղքը կը խոստովանէր, Յովհաննէս զիրենք կը մկրտէր 'ի նշան ապաշխարութեան: Ետքը բոլոր ժողովուրդը տեսնելով իր բարի վարքը ու սրբակաց կերպը՝ իմացան թէ յԱստուծոյ ղրկուած մէկ մարդ մըն է Յովհաննէս Մկրտիչը. նաև վրան կարծիք գնացին թէ՝ մեսիան ինքը ըլլայ: Ասոր համար երբոր մէկալ Հրեայքն ալ քահանաներ խրկեցին իրեն՝ որ հարցընեն թէ "Դուն ով ես", Յովհաննէս Մկրտիչը պատասխան տուաւ թէ՝ "Ես մեսիան չեմ, հապա անոր կարապետը (այսինքն քըլաւուզն) եմ, ինչպէս Եսայի մարգարէն ըսեր է ինծի համար. Ձայն բարբառոյ յանապատի. որ ելեր մեսիային առջեւէն կու գամ՝ ճամբաները շտկելու ու պատրաստելու, որ իմ ետեւէս պիտոր ան ալ հասնի. որ ես արժանի ալ չեմ ծառայի պէս անոր կօշիկները

(այսինքն ոտից փոստալները) քակելու կամ վերցընելու ։ Ես միայն ջրով ձեզ կը մկրտեմ ՚ի նշան ապաշխարութեան . բայց անիկայ պիտի ձեզ մկրտէ Հոգւով Սրբով՝ որ կրակի պէս ձեր մեղքը կ'երէ ” ։ Երբոր Յովհաննէս աս քարոզութիւնները ու մկրտութիւնները կ'ընէր, Յիսուս՝ ալ երսուն տարուան չափ եղած Նազարէթէն Յորդանան գետը գնաց, որ ինքն ալ մկըրտուի ։ Յովհաննէս երբոր զինքը տեսաւ, “ Քաւ լիցի, ըսաւ, ինծի պէտք է որ քեզմէ մկրտուիմ, ու դուն իմ ո՛տքս կու գաս որ քեզ մկրտեմ ” ։ Յիսուս ալ իրեն պատասխան տուաւ . “ Հիմակու հիմա թո՛ղ տուր՝ որ ասանկ ըլլայ . որովհետեւ, ըսաւ, մեզի կը վայլէ որ բոլոր արդարութեան պարտքը կատարենք ” ։ Այսպէս ըսելով երբոր մկրտուեցաւ Յիսուս, ու ջրէն դուրս ելած աղօթք որ կ'ընէր, յանկարծ երկինքը պատռեցաւ բացուեցաւ՝ լոյս ծագեց, ու Հոգին Սուրբ աղաւնիի կերպարանքով Յիսուսի գլխուն վրայ ինջաւ . երկինքէն ալ ահաւոր ձայն մը եկաւ թէ “ Դուն ես իմ սիրական որդիս՝ որ քեզի եմ հաւներ ” ։

Յիսուս մկրտուելէն ետքը անապատը գնաց քաշուեցաւ . և հոն քառսուն օր քառսուն գիշեր ծոմ պահելէն ետեւ որ անօթեցաւ, ան ատենը սատանան եկաւ որ զինքը փորձէ, ու ըսաւ իրեն . “ Թէ որ դուն Աստուծոյ որդին ես նէ՝ հրամայէ որ աս քարերս հաց ըլլան ” ։ Յիսուս ալ պատասխան տուաւ թէ “ Աստուածաշունչին մէջը գրուած է որ՝ միայն հացով մարդ չապրիր, հապա բոլոր Աստուծոյ տուած պատուիրանքներովը ” ։ Ետքը սատանան Յիսուսը վերցուց Երուսաղէմ տարաւ, ու տաճարին

բարձր աշտարակին (այսինքն քուլէին) վրայ կեցուցած՝ իրեն ըսաւ. “Թէ որ Աստուծոյ որդին ես նէ, քեզ անկէ վար ձգէ. որովհետեւ գրուած է (Սաղմոսին մէջը) թէ Աստուած քեզի համար իր հրեշտակներուն ապսպրեր է՝ որ քեզ ձեռքերնուն վրայ վերցընեն բռնեն, որ չըլլայ թէ ոտքդ քարի զարնես”: Յիսուս ալ ըսաւ. “Անտեղ աս ալ գրուած է թէ՝ Չըլլայ որ փորձես քու տէր Աստուածդ”: Անկէ ետքը սատանան առաւ Յիսուսը մէկ բարձր լերան մը վրայ հանեց, անկէց բոլոր աշխարհքիս թագաւորութիւնները, փառք ու պատիւը ցուցընելով՝ իրեն ըսաւ. “Աս ամէն բաներս քեզի կու տամ՝ թէ որ առջեւս ինկնիս ինձի երկրպագութիւն ընես”: Ան ատենը Յիսուս դարձաւ “Գնա՛, ըսաւ, քովէս, կորի՛ր սատանայ. գրուած է որ՝ քու տէր Աստուծոյդ երկրպագութիւն ընես, ու զան միայն պաշտես”: Աս փորձութիւններէս ետեւ հրեշտակներ եկան Յիսուսի քովը, ու իրեն սեղան դրած կը ծառայէին: Ասկէ որ ելաւ դարձաւ Յիսուս՝ որ ալ աշխարհքիս յայտնուի, եւ նորէն Յորդանան գետին քովէն անցնելնին՝ երբոր տեսաւ զինքը Յովհաննէս Մկրտիչը, (որ միշտ հոն կեցած կը քարոզէր Քրիստոսի աշխարհք գալուն վրայ, ու իր քովը մարդիկ առած իրեն աշակերտ ալ ըներ էր), Յիսուսը իրեն աշակերտներուն ցուցընելով ըսաւ. “Ահա սա է իմ ձեզի քարոզած Քրիստոսը Աստուծոյ գառը, որ աշխարհքիս մեղքը պիտի վերցընէ”: Աս որ լսեցին՝ ան աշակերտներէն երկուքը ելան Յիսուսի ետեւէն գացին. եւ անկէ ետքը ուրիշներ ալ սկըսան Յիսուսի աշակերտ ըլլալ:

ԳԼՈՒԽ Է.

Կանա Գալիլեացւոց հարսնիքը, և անկէ ետև Քրիստոսի հանդիպած բաները:

(Յովհ. Բ. Գ:)

Կանա ըսուած Գալիլեայի մէկ քաղաքը՝ հարսնիք մը եղաւ, որ հոն Յիսուսի մայրը Կոյսն Մարիամ հարսնևորներուն մէկն էր, Յիսուս ալ հոն կանչուեցաւ՝ իր աշակերտներովը գնաց: Երբոր աս հարսնիքին մէջը գինին պակսեցաւ՝ որ ալ չմնաց, Կոյսն Մարիամ եկաւ Յիսուսի ըսաւ թէ՝ "Գինի չունին": Յիսուս ալ պատասխան տուաւ. "Մեր ինչ վրան պէտք է. իմ ատենս ալ չէ եկեր": Բայց Կոյսն Մարիամ գիտնալով Յիսուսի միտքը՝ ծառաներուն ապըսպրեց որ, Յիսուս ինչ որ ըսէ նէ՝ անանկ ընեն: Հոն հարսնիքին տունը վեց քարէ թակոյկ (այսինքն ջրի տէստի) կար, որ ամէն մէկը երկու կամ իրեք մար (այսինքն քառսուն կամ վաթսուն հոխայի չափ) բան կ՚առնէր. Յիսուս հրամայեց որ զասոնք ջրով լեցընեն, ու տաճարապետին (այսինքն սոֆրաճը պաշիին) բերեն ցուցընեն: Անոնք ալ անանկ ինչուան բերանը ջրով լեցուցին, ու տաճարապետին բերին. ան ալ երբոր համը առաւ նէ՝ տեսաւ որ պատուական գինի է եղեր. և չգիտնալով թէ աս ուսկից է, (բայց ծառաները գիտէին, որ ջուրը իրենք լեցուցին), դարձաւ փեսային ըսաւ թէ "Սովորութիւնը չէ՞ս գիտեր՝ որ առաջ աղէկ գինին կը բաժնեն կու տան, և ետքը երբոր ալ խմած կ՚ըլլան, ան ատէնը գէշը կու տան. ու դուն ա-

սոր ներհակը՝ ինչուան հիմա ինչո՛ւ պահեցիր աս պատուական գինին ,, ։ Յիսուս աս հրաշքովս պինտ առաջ ան մորգիկներուն յայտնեց իր մեծութիւնը , և ասով աշակերտներն ալ աւելի հաւատացին իրեն ։

Անկէ ելաւ Յիսուս՝ իր մօրը և աշակերտներուն հետ Կափառնաում եկաւ , ու անկէց ալ մէկ քանի օրէն ետքը զատկին պատճառովը Երուսաղէմ գնաց ։ Երբոր տաճարը մտաւ տեսաւ՝ որ հօն տեղը կով , ոչխար , աղաւնի կը ծախէին , ու լումայափոխները (այսինքն սառաֆները) նստած առուտուր կ՚ընէին , Յիսուս մէկ չուանէ խարազան մը (այսինքն քամչի մը) շինեց , ու անոնց վրայ սրդողելով՝ զիրենք ծեծելով՝ սեղաննին (այսինքն թէզկեահնին) կործանեց , ստակնին ցրուեց , անանկ զամէնքը դուրս ըրաւ վռնտեց , ըսելով թէ՝ " Տարէք ասկէց կորսընցուցէք , իմ հօրս տունը առուտուրի տուն մի ընէք ,, ։ Ան ատենը Հրէաները դարձան իրեն ըսին ․ " Ի՞նչ նշանով կրնաս հաստատել մեզի՝ որ դուն աս բանը ընելու իրաւունք ունենաս ,, ․ Յիսուս ալ առակով իրենց պատասխան տուաւ , (իբր թէ ըսելով՝ Նշանը աս ըլլայ) ․ " Քակեցէ՛ք , ըսաւ , աս տաճարը , ու տեսնէք որ ես զան իրեք օրուան մէջը նորէն կայնեցընեմ ,, ։ Հրէաներն ալ ըսին թէ՝ " Քառասունըվեց տարի շինուեցաւ աս տաճարս , դուն ինչպէս իրեք օրուան մէջ պիտի շինես ,, ։ Ու անանկ չիմացան որ Յիսուս իր մարմինը՝ տաճարի նմանցընելով աս բանը ըսաւ ․ ինչպէս աշակերտներն ալ Յիսուսի մեռնելէն և իրեք օրէն յարութիւն առնելէն ետքը՝ աս բանս մտուընին բերին , ու ըսածը իմացան որ ճշմարիտ է եղեր ։

Ու զատկին ատենը շատ մարդիկ տեսնելով Յիսուսի ըրած հրաշքները՝ իրեն հաւատացին. բայց Յիսուս չէր խաբուէր, ու զինքը իրենց չէր հաւտար, աղէկ գիտնալով մարդկային անհաստատութիւնը :

Ու ատենս հաւատացեալներէն մէկն ալ Նիկոդեմոսը եղաւ՝ որ իշխան մըն էր փարիսեցի աղանդով, որ ուրիշ Հրէաներէն գաղտուկ գիշերով Յիսուսի քովը եկաւ, որ Ճշմարիտ հաւատքին բանը իմանայ. ու Յիսուսէ սորվեցաւ որ՝ մարդ չկրնար երկնային արքայութիւնը երթալ՝ ինչուան որ մկրտուելովը անոր հոգին նորէն չըծնանի. և ասկէ 'ի զատ Յիսուսի մարդեղութեան խորհուրդը սորվեցաւ, ու իմացաւ թէ Աստուծոյ սիրելուն չափը հոն հասաւ որ՝ չըխնայեց իր մէկ հատիկ որդին անոնց սիրոյն համար տուաւ, որ երթայ խաչուի ու մեռնի. և ով որ անոր հաւատայ նէ՝ փրկուի, ու ով որ չհաւատայ նէ՝ դատապարտուի :

Ետքը Երուսաղեմէն դէպ 'ի Յորդանանի կողմը դարձաւ Յիսուս, ու ինքն ալ իր աշակերտներուն հետ սկսաւ քարոզ տալ՝ մկրտութիւն ընել: Ասոր վրայ Յոհաննու Մկրտչին աշակերտները նախանձութիւն ցուցընելով՝ երբոր գացին իրենց վարդապետին գանգըտեցան, Յոհաննէս անոնց խրատ տուաւ ցուցուց թէ՝ Յիսուս Ճշմարիտ Մեսիան է. ու “Ես, ըսաւ, անոր առաքեալը ըլլալով՝ ինչպէս որ ձեզի քարոզեր էի, ալ հիմա ժամանակը եկաւ որ՝ ան աճի մեծնայ, ու ես քաշուիմ պզտիկնամ”: Աստուած ալ անանկ կարգաւորեց, որ ասկէ ետև շատ չանցաւ՝ Յովհաննէս Մկրտիչը Հերովդէսը խրատելուն համար՝ բռնուեցաւ բանտը մտաւ :

ԳԼՈՒԽ Ը.

Սամարացի կնկանը պատմութիւնը, ու թագաւորազին տղին բժշկութիւնը:

Ամ Քրիստոսի 31: (Յովհ. Գ: — Ղուկ. Դ:)

Յիսուս երբոր լսեց թէ Յովհաննէս Մկրտիչ բռնուեցաւ, ու գիտնալով Փարիսեցւոց իրեն դէմ նախանձութիւնը՝ ան կողմերէն ուզեց հեռանալ նորէն Գալիլեա երթալ. Ճամբան Սամարացւոց երկրէն անցնելնին, կէս օրուան դէմ յոգնած՝ մէկ հորու մը քով նստաւ որ քիչ մը հանգչի: Ան ատենը Սամարիա քաղքէն մէկ կնիկ մը եկաւ որ ան հորէն ջուր առնէ: Յիսուս ալ անկէց խմելու ջուր որ ուզեց, կամաց կամաց մէջերնին խօսք բացուեցաւ մեսիայի աշխարհք գալուն վրայ, և բանը հոն հասաւ որ՝ կնիկը դարձաւ հաւատաց Յիսուսի, ու շուտ մը վազեց քաղաքը քարոզեց ըսաւ թէ՝ "Ասանկ մէկ մարգարէ մարդ մը կայ, որ կ'երևայ թէ Քրիստոսն է": Երբոր կնիկը Յիսուսի քովէն գնաց, աշակերտները տեսնելով որ Յիսուս կերակուրը մոռցեր բան չուզեր կոր ուտելու՝ միտքը ձգեցին որ հաց ուտէ: Յիսուս ալ պատասխան տուաւ թէ՝ "Ես ուտելու կերակուր ունիմ, որ դուք չէք գիտեր": Աշակերտները սկսան մէկմէկու հարցնել թէ՝ ո՞վ իրեն ուտելու բան բերաւ: Ան ժամանակը Յիսուս ալ ըսաւ. "Իմ կերակուրս ան է՝ որ զիս ղրկողին կամքը ընեմ ու անոր գործքը կատարեմ": Երբոր աս բաները կը խօսէին, մէյ մ'ալ տեսնեն

որ կնիկը անդիէն խեղ մը մարդիկ հետը առած Յիսուսի քով բերաւ . ու անոնք ալ Յիսուսի հաւատացին . ետքը աղաչելով Յիսուսը առին հետերնին տարին՝ երկու օր հոն քովերնին բռնեցին . և նորէն Յիսուսի տուած քարոզները լսելով՝ ուրիշ ալ շատ մարդիկ Սամարացւոյմէ հաւատացին , անանկ որ՝ ան կնկանը կ՚ըսէին թէ “Այսուհետև չէ թէ քու խօսքիդ համար կը հաւատանք , հապա մենք մեր ականջովը լսեցինք , ու գիտցանք որ աս է ճշմարիտ փրկիչը բոլոր աշխարհքիս ”:

Անկէ ալ երբոր ելաւ Յիսուս Գալիլեա եկաւ՝ ու իր Նազարէթ քաղաքը գնաց , ան ատենը հանդըպեցաւ կ՚ըսեն Յիսուսի՝ Հրէաներուն ժողովարանը կամ սինակոկան մտնելը , ու Եսայի մարգարէին գրածը կարդալը թէ՝ Հոգի Տեառն ՚ի վերայ իմ : Ու երբոր Յիսուս աս բանս իր վրայ մեկնեց , ու Հրէից կուրութիւնը և ապերախտութիւնը երեսնին տուաւ , այնչափ նախանձեցան ու սրդողեցան Յիսուսի վրայ , որ բռնեցին զինքը քաղքէն դուրս լերան գլուխը հանեցին , որ անկէց վար ձգեն մեռցընեն . բայց Յիսուս հրաշքով մէջերնէն դուրս ելաւ խալըսեցաւ :

Ետքը երբոր նորէն Կանա Գալիլեացւոց գընաց , ան տեղը մէկ թագաւորական ցեղէ մարդ մը կար , որ լսելով թէ Յիսուս եկեր է՝ քովը գնաց կ՚աղաչէր որ հետը Կափառնաում գայ իր որդին բժշկէ , որ մեռնելու վրայ էր . Յիսուս ալ իրեն պատասխան տուաւ թէ “Ինչուան հրաշք մը չտեսնէք նէ՝ չէք հաւատար ”: Ան ալ կ՚արտորցընէր կ՚ըսէր . “Տէր , շուտ ըրէ հասիր՝ որդիս չմեռած ”: Յիսուս ալ ըսաւ . “Գնա

գնա՛ քու որդիդ ողջ է „: Մարդն ալ հաւատաց, ու երբոր Ճամբայ ելաւ երթալու, մէյ մ'ալ տեսաւ որ իր ծառաները դիմացը ելան՝ իրեն աւետիս տուին թէ “Որդիդ ալ աղէկ է „: Հայրն ալ ան ատենը հարցուց իրենց՝ թէ երբ բժըշկուեցաւ. անոնք ալ ըսին թէ՝ “Երէկ եօթը ժամին ջերմը դադրեցաւ „: Ան ատենը ինքն ալ իմացաւ որ՝ Յիսուս ըսելուն պէս թէ Որդիդ ողջ է, ան վայրկեանը անդին տղան բժշկուեր է. ուստի աս բանիս վրայ ինքն ալ իր տնովը տեղովը դարձաւ հաւատաց Յիսուսի: Ասկէց ետքը Յիսուս երբոր Կափառնաում գնաց, հոն ալ քարոզութիւն ընելով շատ հիւանդներ ու դիւահարներ բժշկեց, որ ասով Յիսուսի անունը չորս դին հռչակուեցաւ:

ԳԼՈՒԽ Թ.

Առաքելոց՝ հրաշքով ձուկ բռնելը, ծովին ալեկոծութիւնը դադրիլը, և Գերգեսացւոց դիւահարներուն բժշկութիւնը:

(Ղուկ. Ե: — Մատ. Ը: — Մարկ. Դ:)

Անգամ մը Յիսուս Գալիլէա գաւառին մէջ Գենեսարէթ ըսուած պզտի ծովուն քովը գտնուեցաւ, ու հոն ժողովրդոց բազմութենէն նեղուած՝ տեսաւ որ երկու ձկնորսի նաւ կար պարապ կեցած. ասոնց մէկը Սիմոն Պետրոսին էր, և մէկալը Յակոբոսի ու Յովհաննու՝ Զեբեդեայի որդւոցը. Յիսուս ալ Սիմոնին նաւը մտաւ, ու անկէց սկսաւ ժողովրդոցը քարոզ տալ: Երբոր քարոզը լմնցաւ, Յիսուս Սի-

մնի ըսաւ որ՝ դէպ 'ի ծովը բացուի, ու ուռկանը
ձգէ ձուկ բռնէ ։ Սիմոն Պետրոսն ալ գանգը-
տեցաւ թէ ՙՙ Վարդապետ, բոլոր գիշերս աշ-
խատեր ենք՝ բան մը չը՛նք բռներ · բայց հիմա,
ըսաւ, քու ըսածիդ կը հնազանդինք,, · և ա-
նանկ երբոր ուռկանը ձգեցին՝ այնչափ ձկներով
լեցուեցաւ, որ եթէ մէկալ նաւը վրայ չհասնէր
օգնէր նէ՝ պատառ պատառ կ'ըլլար ուռկանը ·
և ան մէկ քաշելովը երկու նաւն ալ ձկով անանկ
լեցուեցան՝ որ ալ քիչ մնաց կ'ընկղմէին ։ Երբոր
Սիմոն Պետրոս աս հրաշքս տեսաւ, ահռելով ե-
կաւ Յիսուսի ոտքը ինկաւ ու ըսաւ · ՙՙ Տէր,
քովէս հեռու կեցիր · որովհետև ես մէկ մեղա-
ւոր մարդ մըն եմ,, · այնպէս ալ՝ վախցան մէկալ
իր հետը եղողները Յակոբոսը ու Յովհաննէ-
սը ։ Յիսուս ալ ըսաւ · ՙՙ Մ՚ի վախնար, այսու-
հետև քու արուեստդ ձկան տեղը մարդ բըռ-
նել պիտի ըլլայ՝ որ արքայութիւն տանիս,, ։
Ետքը նաւը ցամաքին քովը քաշեցին, և ամէն
բաներնին հոն թողուցին՝ վազեցին Յիսուսի ե-
տևէն գացին, ու մէյ մ՚ալ ձկնորսութիւն ընե-
լու չդարձան ։

Ասկէ ետև շատ չանցաւ որ՝ մէկ օր մըն ալ
Յիսուս ուզեց որ իր աշակերտներուն հետ նա-
ւով ան Գալիլեայի ծովուն մէկալ դին Գեր-
գեսացւոց երկիրը անցնի · երբոր նաւը մը-
տան սկսան բացուիլ երթալ, Յիսուս մէկդին
նաւուն խելքին (այսինքն քըչին) վրայ գլուխը
բարձին դրաւ՝ ու կը քնանար ։ Ան ատենը յան-
կարծ մէկ սաստիկ հով մը ելաւ անանկ ալէկո-
ծեց ծովը՝ որ կարծէին թէ նաւը ընկղմելու
վրայ է ։ Աս որ տեսան աշակերտները՝ վախեր-
նին սրտերնին փրթաւ, ու Յիսուսը արթընցու-

նելով կ՚ըսէին. «Վարդապետ վարդապետ, կը կորսուինք կոր, ելի՛ր մեզ խալըսէ»։ Յիսուս ալ արթըննցաւ ու ըսաւ. «Ի՞նչ կայ. ձեր հաւատքին պակասութիւնն է որ այդչափ վախցաք». ու ելաւ՝ ծովուն հրամայելուն պէս թէ Դադրէ՛ պապանծէ՛, շուտ մը հովը կտրեցաւ՝ ու ծովուն ալիքը դադրեցան, խաղաղեցան։ Նաւին մէջը եղողները ամէնքը երբոր աս հրաշքս տեսան, սոսկալով սկսան մէկմէկու նայիլ ըսել թէ՝ «Աս ո՞վ պիտոր ըլլայ, որ ասանկ հովն ու ծովը մէկէն հրամանին կը հնազանդին կոր»։ Երբոր անդին ցամաքը Գերգեսացւոց երկիրը ելան, մէյ մ՚ալ դիմացէն գերեզմաններէն երկու կատղած դիւահարներ կու գային, որ անանկ ցուցանքաւոր բան էին՝ որ մարդ չէր կրնար ան ճամբէն անցնիլ. ու ասոնք մերկ հոն տեղուանքը կը կենային, գիշեր ցորեկ կանչուըռտելով քարերով կը ծեծկուէին, և մարդ կարող չէր զասոնք բռնել՝ շղթայով ալ կապել։ Աս դիւահարները հեռուանց Յիսուս տեսնելնուն պէս վազեցին եկան առջևը ինկան, ու կանչուըռտելով կ՚ըսէին. «Յիսուս, Որդի Աստուծոյ, մենք քեզի հետ ի՞նչ բան ունինք՝ որ եկեր ես ատենէն առաջ մեզ կը տանջես կոր». պատճառն որ՝ Յիսուս կը հրամայէր սատանային որ անոնցմէ ելլէ։ Հարցուց Յիսուս թէ «Ձեր անունը ի՞նչ է». անոնք ալ ըսին. «Մենք Լէգէոն կ՚ըսուինք», (որ կը ցուցընէ թէ շատ սատանաներ էին մէկտեղ եկած մտած)։ Ետքը ելլելու որ եղան՝ Յիսուսի աղաչեցին որ զիրենք դժոխքը չխրկէ, հապա ան կողմերը խոզեր կ՚արծէին, իրենց հրաման տայ որ ան խոզերուն մէջը մտնեն. Յիսուս ալ հրամայեց որ անանկ

ըլլայ ։ Ան ատենը աս սատանաները ան մար-
դիկներէն ելած խոզերուն մէջը մտնելուն պէս ,
խոզերը՝ որ երկու հազարի չափ կային , անանկ
դիւահարեցան որ՝ բարձր տեղայ զիրենք ծովը
նետեցին ու բոլորը խղդուեցան ․ խոզերուն պա-
հապաններն ալ սոսկալով փախան քաղաքը գա-
ցին աս բաներս պատմելու ։ Քաղքի մարդիկն
ալ երբոր եկան տեսան որ դիւահարին մէկը
խելօքցած Յիսուսի առջև նստած էր , զարմա-
ցան մնացին եղած հրաշքին վրայ ․ ու վախնա-
լով Յիսուսի զօրութենէն՝ աղաչեցին որ ելլէ
իր տեղը երթայ ։ Երբոր Յիսուս ալ նաւ մտաւ
որ դառնայ , աս բժշկուած դիւահարն ալ իրմէ
չէր բաժնուեր՝ կ՚ուզէր որ հետը երթայ ․ բայց
Յիսուս չթողուց , հապա՝ “ Տունդ դարձիր , ը-
սաւ , ու գնա պատմէ Աստուծոյ քեզի ըրած ո-
ղորմութիւնը ” ։

ԳԼՈՒԽ Ժ․

Անդամալուծին բժշկութիւնը , Մատթէոս առաքելոյն կոչումը , Յայրոսի աղջկանը ու արիւնահոս կնկանը բժշկութիւնը ։

(Ղուկ․ Ե ։ — Մատ․ Թ ։ — Մարկ․ Բ ։)

Երբոր Յիսուս Գերգեսացւոցմէ ելաւ Գա-
լիլեա դարձաւ , ու Կափառնաում քաղաքը մէկ
օր մը տանը մէջ կը քարոզէր Հրէից վարդա-
պետներուն և կարդացողներուն առջևը , որ չորս
դիէն իր քովը ժողվուեր էին որ լսեն , ան ատե-
նը չորս հոգի մէկ անդամալոյծ մը իր մահիճովը
(այսինքն եաթաղովը) վերցուցած եկան որ՝ Յի-

սուսի առջևը դնեն որ բժշկէ ։ Բայց երբոր ա-
տոնք տեսան որ այնչափ ժողովրդոց բազմու-
թենէ ճար չկայ որ դռնէն ներս խոթեն, կեր-
պով մը ան Յիսուսի կեցած տեղին տանիքին
վրայ ելան, ու առաստաղը քակելով բանալով,
անկէց վերէն 'ի վար կախած՝ անդամալոյծը իր
մահիճովը Յիսուսի առջևը իջեցուցին ։ Յի-
սուս ալ տեսնելով անոնց հաւատքը՝ դարձաւ
անդամալուծին ըսաւ ․ "Որդի, թողութիւն ըլ-
լայ քու մեղքերուդ ,, ։ Աս որ լսեցին իր քովը
եղած կարդացողները, սկսան մտքերնուն մէջը
դատել թէ Յիսուս հայհոյական բան կ՚ըսէ ․
որ՝ միայն Աստուած կրնայ մարդուն մեղացը
թողութիւն տալ ։ Յիսուս ալ իմանալով անոնց
ծուռ միտքը՝ իրենց հարցուց ․ "Ատ ինչ է որ
կը մտածէք ․ մէկ անդամալուծի մը որը դիւրին
(այսինքն քօլայ) է ըսելը ․ ա՞ս թէ՝ Թողութիւն
ըլլայ քու մեղքերուդ, թէ ըսելը՝ Ելի՛ կայնէ
մահիճդ վերցո՛ւր ասկէ գնա՛ ։ Բայց դուք, ը-
սաւ, ա՛ս ալ գիտնաք որ՝ ես երկրիս վրայ իշխա-
նութիւն ունիմ մեղաց թողութիւն տալու ․ ա-
հա կը հրամայեմ քեզի (ըսաւ անդամալուծին)
որ ելլես մահիճդ առնես քու տունդ երթաս ,, ։
Աս որ ըսաւ Յիսուս, անդամալոյծը շուտ մը ե-
լաւ կայնեցաւ՝ ներքևը եղած մահիճը կռնակը
զարկաւ, ու փառք տալով Աստուծոյ անանկ
տունը դարձաւ ։ Ու աս հրաշքս ամէն տեսնող-
ները զարմացուց, որ իրենք ալ փառք տալով
Աստուծոյ կ՚ըսէին թէ "Անանկ բան տեսնուած
չէր ,, ։

Անկէ ետքը տնէն դուրս ելաւ Յիսուս, ու
քարոզելով՝ մաքսատան (այսինքն կէօմրիւկին)
կողմերը քալէնլինի՝ մէկ մարդ մը տեսաւ Մատ-

Թէոս անունով, որ մաքսաւորութիւն կ'ընէր . Յիսուս դարձաւ անոր ըսաւ . "Ելի՛ր իմ հետս եկուր ,, : Ան ալ շուտ մը ամէն բանը թողուց՝ Յիսուսի ետևէն գնաց : Ետքը ասիկայ Յիսուսը առաւ իր տունը տարաւ , ու փառաւոր սեղան մը ըրաւ Յիսուսի՝ իր աշակերտներուն հետ , և աս սեղանս ուրիշ իրեն բարեկամ մաքսաւորներ ալ կանչուած էին : Մաքսաւորութեան արուեստը Հրէից մէջը դէշ անուն ունենալով , և պիղծ ու անօրէն սեպուելով մաքսաւորները՝ Փարիսեցիները ու կարդացողները երբոր աս իմացան , սկսան Յիսուսի և իր աշակերտացը վրայ մռմռալ թէ՝ մաքսաւորներուն ու մեղաւորներուն հետ կը նստին . Յիսուս ալ անոնց պատասխան տուաւ թէ "Ողջերուն բժիշկ պէտքը չէ , հապա՝ հիւանդներուն . Ես ալ չէ՛ թէ արդարներուն՝ հապա մեղաւորներուն համար եկեր եմ, որ զիրենք ապաշխարութիւն ընելու կանչեմ ,, : Ասոր վրայ մէկ խօսք մ'ալ ելաւ որ՝ Յովհաննու Մկրտչին ու Փարիսեցիներուն աշակերտները շատ պաք կը պահեն՝ երկայն աղօթք կ'ընեն , ու Յիսուսինները՝ ուտելու խմելու հետ են : Յիսուս ալ աս բանիս առակով պատասխան տալէն ետքը՝ ըսաւ . "Ատենը կու գայ որ՝ իմ աշակերտներս ալ ասանկ ճգնութիւններ պիտի ընեն ,, :

Երբոր աս բաները Յիսուս կը խօսէր , մէկ Հրէից իշխան մը Յայրոս անունով եկաւ Յիսուսի ոտքը ինկաւ՝ կ'աղաչէր որ իր մէկ հատիկ տասուերկու տարուան աղջիկը , որ ալ մահուան դուռը հասեր էր՝ շուտով գայ ձեռքը վրան դնէ բժշկէ : Յիսուս ալ երբոր իր աշակերտներով ելաւ՝ որ հետը երթայ , ճամբան բազմութեան

ժողովրդոց մէջը մէկ տեռատես կնիկ մը, (որ խեղճը տասուերկու տարի աս հիւանդութեամբս կը տանջուէր, ու բոլոր ունեցածը բժիշկներու տալով՝ իրեն ցաւուն ճար մը չէր տեսած, հապա աւելցեր ալ էր) Յիսուսի ըրած բժշկութիւնները լսելով, հոն եկաւ՝ ու բարի հաւատքով կամացուկ մը ետևէն Յիսուսի լաթերուն դպաւ, ու շուտ մը կատարեալ բժշկուեցաւ: Ան ատենը Յիսուս ալ իր ամենագիտութեամբը աս բանս իմանալով՝ ետեւը դարձաւ դէպ 'ի ժողովուրդը, ու հարցուց թէ "Ո՞վ իմ լաթերուս դպաւ": Աշակերտներն ալ ըսին որ "Վարդապետ, այսչափ ժողովրդոց մէջը սխմուեր ես, ու կը հարցընես թէ Ո՞վ ինծի դպաւ": Յիսուս ալ ըսաւ. "Գիտեմ որ մէկը ինծի մտմտալով կերպով մը դպաւ, և ինծմէ զօրութիւն մը ելաւ": ու նորէն սկսաւ չորս դին նայիլ՝ որ աս բանս ընողը գտնէ: Ան ժամանակը երբոր տեսաւ կնիկը որ ըրած բանը ալ չծածկուիր, գողտուկ ընելուն համար վախնալով ու դողալով՝ ինքիրեն եկաւ Յիսուսի ոտքը ինկաւ, ու տեղն 'ի տեղը պատմեց թէ՝ ինչո՞ր իրեն դպչելուն պէս բժշկուեցաւ: Յիսուս ալ ըսաւ իրեն. "Սիրտդ ամուր բռնէ, աղջիկս, քու հաւատքդ քեզ բժշկեց, խաղաղութեամբ երթաս": Աս կնկանը բանը լմնցընելու վրայ էր Յիսուս՝ որ անդիէն Յայրոս իշխանին տնէն մարդիկ վրայ հասան, ու հօրը ըսին թէ "Աղջիկդ մեռաւ, ալ վարդապետը մի աշխատցըներ": Յիսուս ալ երբոր աս լսեց, դարձաւ սիրտ տուաւ իշխանին որ չվախնայ. "Թէ որ, ըսաւ, հաւատքդ ամուր բռնես նէ՝ ան կ'ողջըննայ": Ասանկ երբոր Յիսուս տունը հասաւ, ու տեսաւ բազմութիւն

հոն ժողվուած՝ լալկաններով գոռում գոչումը, (ինչպէս սովորութիւն է Հրէից որ մեռելին վրայ կ՚ընեն), անոնց ըսաւ. «Ի՞նչ շփոթած կու լաք. աղջիկը մեռած չէ, հապա քուն է»: Անոնք ալ ըսածին վրայ կը խնդային, հաստատ մտուընին դնելով թէ մեռած է: Ետքը Յիսուս միայն իրեք աշակերտը ու աղջկանը հայրը մայրը հետը առած՝ գնաց մօտեցաւ մեռելին քովը, ու անոր ձեռքէն բռնեց ըսաւ. «Աղջիկ, քեզի կը հրամայեմ որ ելլե՛ս կայնիս»: Ան ըսելուն պէս շուտ մը ողջընցաւ աղջիկը, ու ցատքեց ելաւ սկսաւ քալել: Յիսուս ալ աս հրաշքըս հաստատ ցուցընելու համար՝ հրամայեց ծնողացը, որ աղջկանը կերակուր տան որ ուտէ: Ու անկէ ելլելէն ետքը՝ Յիսուս ուրիշ բժշկութիւններ ալ ըրաւ՝ կոյրերու ու դիւահարներու:

ԳԼՈՒԽ ԺԱ.

Պրոպատիկէի անդամալուծին, ու ձեռքը չորցած մարդուն, և ուրիշ ցաւագարներուն բժշկութիւնը:

(Յովհ. Ե: — Մատթ. ԺԲ: — Ղուկ. ԺԳ:)

Անգամ մըն ալ զատկի տօնին Յիսուս Երուսաղէմ գնաց. հոն մէկ աւազան մը (այսինքն հաւուզ մը) կար Պրոպատիկէ կամ Բեթհեզդա ըսուած. աս աւազանին քովը կերպ կերպ ցաւագարներ կեցած կը սպասէին, որ երբոր հրեշտակ Աստուծոյ ան ջուրը գայ խառնէ նէ՝ զիրենք մէջը ձգեն. ու ով որ ան ջուրը խառնելու ատենը առաջ զինքը կը ձգէր նէ՝ ան միայն

կատարեալ կը բժշկուէր, ինչ ցաւի տէր որ ըլլար նէ։ Յիսուս աս տեղս մէկ մարդ մը տեսաւ, որ երսունըութը տարի էր որ անանկ ցաւագար մնացեր էր. ասոր քովը գնաց հարցուց իրեն թէ “Ողջըննալ կ'ուզե՞ս մի”։ Ան ալ ըսաւ. “Տէր, մէկ մը չունիմ որ զիս ատենովը բռնէ աւազանը ձգէ. ու ես մինչուան որ շարժիմ՝ միշտ ուրիշը իմ կարգս կ'առնէ”։ Ան ժամանակը Յիսուս իրեն ըսելուն պէս թէ՝ “Ելի՛ր կայնէ՛ վերցուր մահիճդ ու գնա՛”, շուտ մը մարդը ողջընցաւ, ու իր մահիճը կռնակը առած ելաւ կը պտըտէր. բայց ան օրը շաբաթ ըլլալով՝ Հրէաները երբոր աս տեսան, սկսան մարդուն վրայ սրդողիլ ըսել թէ “Ինչո՞ւ շաբաթ օր, որ արգելուած է յօրինաց, մահիճդ վերցուցեր կը տանիս”։ Ան ալ իրենց պատասխան տուաւ թէ՝ “Զիս բժշկողը ինծի ըսաւ որ այսպէս ընեմ”։ Հրէաներն ալ հարցուցին թէ՝ “Ան ինչ մարդ է որ քեզի անանկ ըսաւ”։ Բժշկուածն ալ չէր գիտեր ով է. ինչու որ՝ Յիսուս բժշկելուն պէս անտեղէն գնաց երեսը պահեց։ Բայց ետքը տաճարին մէջը աս մարդուս հանդիպեցաւ Յիսուս, ու ըսաւ իրեն. “Ահա ողջընցար, նայէ՛ որ մէկ մըն ալ չմեղանչես, որ աւելի գէշ չըլլայ բանըդ”։ Մարդն ալ անկէ ետքը գնաց Հրէաներուն պատմեց թէ՝ զինքը բժշկողը Յիսուսն էր։ Անոր համար Հրէաներն ալ սկսան Յիսուսը հալածել, որ շաբաթ օր անանկ բան ըրեր է։ Յիսուս ալ իրենց պատասխան տուաւ թէ՝ “Ինչպէս իմ Հայրս միշտ գործք կ'ընէ, անոր հետ ես ալ կ'ընեմ”։ Եւ աս բանիս համար աւելի կը կատղէին Հրէաները՝ ու կ'ուզէին որ Յիսուսը սպաննեն, ինչու որ՝ չէ՛ թէ միայն շաբաթ օր

չէր պահեր, հապա զԱստուած ալ իրեն հայրն է կ'ըսէր, ու ասով զինքը Աստուծոյ հետ հաւասար կ'ընէր։ Ան ժամանակը Յիսուս ալ երկայն վարդապետութեամբ աս Հրէից իրեն վրայ առած կարծիքնին հաստատեց թէ ինքը Հօր Աստուծոյ հաւասար՝ Որդի Աստուծոյ է։

Անկէ ետև մէկ հեղ մ'ալ Յիսուս իր աշակերտներուն հետ շաբաթ օր արտերուն մէջէն անցնելնին, աշակերտները անօթենալով՝ անկէց գարիի կամ ցորենի հասկեր փրցուցին, ու ափերնուն մէջը շփելով ստրկեցին ու կերան։ Ասոր վրայ ալ երբոր Փարիսեցիքը սկսան մռմռալ թէ շաբաթ օրը սուրբ չեն պահեր՝ կը բանին, Յիսուս Դաւիթ մարգարէին՝ ու քահանաներուն օրինակներովը զիրենք պապանձեցուց։ Բայց անոնք կուրացեալ ըլլալով, մանաւանդ Փարիսեցիները, նորէն անոր մէկալ շաբաթը Յիսուս սինակոկային մէջը քարոզ տալնինին՝ և հոն ժողովրդոց մէջը մէկ մարդ մըն ալ կար որ աջ ձեռքը չորցեր էր, Յիսուսի վրայ ուզելով չարախօսութիւն ընել՝ փորձելով իրեն հարցուցին թէ “Շաբաթ օր բժշկութիւն ընել կ'ըլլա՞յ մի„։ Յիսուս ալ անոնց չար միտքը հասկընալով՝ ան ձեռքը չորցած մարդը առջևը կանչեց կայնեցուց, ու դարձաւ անոնց հարցուց թէ “Շաբաթ օրը բարի բան ընե՞լը մի աղէկ է՞ թէ չարութիւն գործելը. մէկին կեանքը, ըսաւ, ապրեցընե՞լը մի, թէ թողու որ կորսուի. ո՞րը աղէկ է„։ Նաև աս ալ հարցուց թէ “Ձեզմէ մէկը ոչխար մը ունենայ, ու անիկայ շաբաթ օրը երթայ փոս մը իյնալու ըլլայ նէ՝ չերթա՞ր մի ան ոչխարը բռներ անկէց հաներ. հապա մարդը, ըսաւ, որ ոչխարէն շատ աւելի պիտուական

է, պէտքը չէ՞ որ շաբաթ օր բժշկուի,,: Եւ աս ըսածներովս Յիսուս նորէն զանոնք պապանձեցընելով՝ հրամայեց այն մարդուն որ ձեռքը երկընցընէ. այն ալ շուտ մը բժշկուեցաւ՝ ու ձեռքը երկընցուց, որ մէկալ ձեռաց պէս ողջ առողջ եղաւ։

Ասոր պէս ուրիշ անգամ մ'ալ Յիսուս շաբաթ օր սինակոկան քարոզելէնինի, այն ժողովըրդոց մէջը մէկ կնիկ մը կար, որ տասնըութը տարի էր որ սատանան անոր մէջը մտեր էր, ու մէջքը ծռած բռնուեր էր՝ որ վեր չէր կրնար նայիլ։ Յիսուս աս կնիկը առջեւը կանչեց, ու ձեռքը վրան դրած՝ ըսելուն պէս թէ "Կնիկ, դուն ա՛լ հիւանդութենէդ խալըսեր ես,,, շուտ մը այն ողորմելին բժշկուեցաւ շտկուեցաւ, ու փառք կու տար Աստուծոյ։ Սինակոկային վերակեցուն զաս երբոր տեսաւ, Յիսուսի ըրածին վրայ սըրդողելով՝ չեխեց ժողովուրդը ու ըսաւ. "Շաբթուն մէջը վեց օր գործք ընելու համար է. այն օրերը եկէք որ բժշկուիք, չէ թէ շաբաթ օրը,,: Յիսուս ալ ասանկ պատասխանեցուց զինքը թէ՝ "Շաբաթ օր օրէնքը թող կու տայ որ ամէն մարդ իր անասունը ախոռէն արձըկէ տանի ջուր տայ. հապա, ըսաւ, աս կնիկս որ Աբրահամ նահապետին զաւակներէն ըլլալով՝ տասնըութը տարի է որ սատանայէն կապուած էր, պէտքը չէ՞ր մի՝ շաբաթ օրը արձըկել ազատել,,:

ԳԼՈՒԽ ԺԲ.

Տասներկու առաքելոց ընտրութիւնը, քարոզին և հարիւրապետին ծառային բժշկութիւնը:

(Ղուկ. Զ: — Մատթ. Ե. Ը:)

Յիսուս մէկ հեղ մը լեռը ելաւ՝ որ մինակը աղօթք ընէ, և ան բոլոր գիշերը հոն անցընելէն ետքը՝ առտուանց ինջաւ քովը կանչեց իր հաւատացեալները, ու անոնցմէ տասներկու հոգի ընտրեց՝ իրեն առաքեալներ անուանեց, որ միշտ հետը գտնուին՝ և պէտք եղած ատենը ղրկենք ասդին անդին խրկէ քարոզելու ու բժըշկութիւն ընելու: Աս ասոնց անունները կ'ըսուէին. Ա. Սիմոն, որ Յիսուս անունը փոխեց Պետրոս դրաւ. Բ. Յակոբոս. Գ. Յովհաննէս աւետարանիչը. ասոնք երկու եղբայր Զեբեդեայի որդիքն էին, և ասոնց անունն ալ Յիսուս փոխեց՝ Բանէրեգէս դրաւ, որ Որդիք Որոտման ըսել է. Դ. Անդրէաս՝ Սիմոն Պետրոսի եղբայրը. Ե. Փիլիպպոս. Զ. Բարդուղիմէոս. Է. Մատթէոս մաքսաւորը, որ աւետարանիչ եղաւ. Ը. Թովմաս. Թ. Յակոբոս Պզտի ըսուածը՝ Ալփէոսի որդին. Ժ. Թադէոս, որ Յուդա ալ կ'ըսուէր. ԺԱ. Սիմոն Կանանացի կամ Նախանձայոյզ. ԺԲ. Յուդա Իսկարիովտացի, որ ետքը Յիսուսը մատնեց: Աս առաքեալները ընտրելէն ետև՝ Յիսուս իրենց մասնաւոր խրատներ տուաւ. և ան ատենը երբոր ժողովուրդն ալ վրայ եկան Թափեցան, նստաւ իրենց ան երկայն քարոզութիւնը ըրաւ, սկսելով ինը երանութե-

նէն ։ Ետքը երբոր լմնցաւ լեռնէն վար իջաւ Յիսուս , առջեւը մէկ բորոտ մարդ մը ելաւ , որ երկրպագութիւն ընելով կ՚ըսէր ․ “ Տէր , թէ որ կամենաս նէ՝ կարող ես զիս բժշկել ,, ։ Յիսուս ալ իրեն ըսելուն պէս թէ՝ “ Կ՚ուզեմ որ բժշկուիս ,, , շուտ մը բորը վրայէն գնաց՝ սրբուեցաւ ․ ու ետքը Յիսուս իրեն ապսպրեց որ ասդիս անդին չձայնձընած՝ մովսիսական օրինաց ըսածին պէս երթայ ինքզինքը քահանային ցուցընէ , և աս բժշկութեանս նշան՝ Աստուծոյ զոհ մատուցանէ ։

Անկէ ետև Յիսուս երբոր Կափառնաում քաղաքը գնաց , հոն մէկ հարիւրապետ մը (այսինքն իւզպաշի մը) կար , որ իրեն մէկ հատիկ սիրական ու պիտուական ծառան սաստիկ հիւանդութենէ պառկած՝ ալ մեռնելու վրայ էր ․ ասիկայ այլազգի ըլլալով և ինքիրեն սիրտ չընելով որ Յիսուսի գայ , Հրէից խօսքի տէր մարդիկը խրկեց՝ որ երթան Յիսուսի աղաչեն , որ գայ բժշկէ ։ Յիսուս ալ անանկ երբոր ելաւ որ երթայ , ու ալ անոր տունը մօտեցեր էր , հարիւրապետը իր բարեկամները Յիսուսի դէմը խըրկեց աղաչելու , որ չաշխատի՝ ինչուան տուն չգայ ․ որովհետև , ըսաւ , ինքը անարժան էր աս պատուոյս ․ անանկ որ՝ ինքն ալ սիրտ չըրաւ Յիսուսի առջեւը գալ երևնալ ։ Բայց այսու ամենայնիւ ետքը երբոր իմացաւ որ Յիսուս մտիկ չըներ առաջ կու գայ , ան ատենը հարիւրապետը վազեց Յիսուսի առջև ելաւ , ու խոնարհութեամբ սկսաւ իրեն ըսել ․ “ Տէր , մի աշխատիր ինծի գալու ․ ես արժանի չեմ որ իմ տունս մըտնես , հապա մէկ խօսքդ միայն հերիք է իմ մարդս բժշկելու ,, ։ Աս որ լսեց Յիսուս՝ վրան շատ զար-

մանք ցուցուց, ու դարձաւ իր հետը եղած ժողովրդոց ըսաւ. "Ճշմարիտ կ'ըսեմ ձեզի, որ Իսրայելացւոց մէջն ալ այսչափ հաւատք չեմ տեսեր. ուստի գիտնաք որ չորս դիէն արեւելքէն ու արեւմուտքէն պիտոր թափին արքայութիւնը՝ Աբրահամու, Իսահակայ ու Յակոբայ հետ. ու անոնց որդիքը դուրս պիտոր ելնան դժոխք երթան": Ետքը հարիւրապետին ալ ըսաւ. "Տեղըդ դարձիր գնա՛, ու ինչպէս հաւատացիր նէ թող անանկ ըլլայ": Եւ աս բանս ըսելուն պէս՝ հիւանդը բժշկուեցաւ:

ԳԼՈՒԽ ԺԳ.

Նային քաղքին մեռելին ողջնալը, մեղաւոր կնկանը դարձը, սերմանացանին առակը:

(Ղուկ. Է: — Մատթ. ԺԱ. ԺԲ: — Մարկ. Գ:)

Ասոնց մէկալ օրը Յիսուս իր աշակերտներովը ելաւ որ Նային ըսուած քաղաքը երթայ. ու երբոր քաղքին դրանը մօտիկցան, տեսնեն որ անկէց մէկ մեռել մը կը հանէին, որ որբեւարի կնկան մը մէկ հատիկն էր, ու հետը շատ ժողովուրդ ալ կային: Երբոր մօրը լացը տեսաւ Յիսուս՝ իր գութն ալ շարժեցաւ վրան, գնաց Ճաղին մօտեցաւ, ու մօրը ըսաւ թէ "Մի՛ լար". ետքը դարձաւ մեռելին՝ ըսածին պէս թէ "Ո՛վ պատանի, քեզի կը հրամայեմ որ ելլես", շուտ մը մեռելը ողջընցաւ ելաւ նստաւ, ու սկսաւ խօսիլ զուրցել: Ասոր տեսան ժողովուրդը՝ զարմացան մնացին, ու Աստուծոյ փառք տալով սկըսան ըսել. "Աստուած մեզ կը սիրէ եղեր՝ որ մէջերնիս այսպէս մեծ մարգարէ մը հանեց":

Ու բանս չորս դին Հրէաստանի մէջ տարածուելով, նաև բանտին մէջը Յովհաննէս Մկրտչին գացին պատմեցին թէ՝ Յիսուս այսպիսի մեծամեծ սքանչելագործութիւններ կ՚ընէ. ան ալ իր աշակերտները Քրիստոսի հաւատքին վրայ հաստատելու համար՝ անոնցմէ երկուքը խրկեց Յիսուսի հարցընելու թէ "Դուն գալու մեսիա՞ն ես՝ թէ ուրիշի սպասենք": Յիսուս ալ ան ատենը անոնց առջևը հիւանդներու, կուրերու ու դիւահարներու բժշկութիւններ ընելով՝ իրենց ապըսպրեց որ երթան տեսածնին Յովհաննէս Մկրտչին պատմեն: Ու անկէ ետքը Յիսուս սկսաւ ժողովրդոց առջևը Յովհաննու Մկրտչին վրայ փառաւոր գովասանքներ ընել, թէ անոր պէս մեծ մարգարէ աշխարհքս եկած չէ, ու վա՜յ տուաւ Հրէից, որ այսպիսի մարդու քարոզութեամբը չշարժեցան՝ իրենց մեղքէն չդարձան:

Անկէ ետև մէկ օր մը փարիսեցիին մէկը Սիմոն ըսուած՝ Յիսուս իր տունը հացի կանչեց. ու երբոր Յիսուս անոր սեղանը նստեր էր, ան քաղքին մէջը մէկ յայտնի մեղաւոր կնիկ մը կար, ասիկայ իմանալով որ Յիսուս հոն է, հետը ազնիւ անուշահոտ եղ առած՝ եկաւ Յիսուսի ոտքը ինկաւ, և այնպէս կու լար՝ որ արցունքովը Յիսուսի ոտուըները կը թրջէր, գլխուն մազերովը կը սրբէր, ու ոտուըները պագնելով՝ ան եղը վրան կը քսէր: Սիմոն փարիսեցին երբոր աս տեսաւ, ինք իրեն մտքին մէջը կ՚ըսէր թէ՝ "Յիսուսը թէ որ մարգարէ մարդ մը ըլլար նէ, կ՚իմանար թէ՝ աս մեղաւոր կնիկ մըն է որ իրեն կը դպչի": Յիսուս անոր միտքին դատողութիւնը իմանալով՝ իրեն ըսաւ.

“Սիմոն, մէկ բան մը քեզի պիտոր հարցընեմ. մէկ մարդու մը երկու հոգի պարտըկան էին, մէկը հինգ հարիւր դահեկան տալիք ունէր, ու մէկալը յիսուն. պարտքին տէրը տեսնելով որ ատոնք կարողութիւն չունին՝ երկուքին ալ շնորհեց թողուց իրենց տալիքը. հիմա ինչ կ՚ըսես, ըսաւ. աս երկուքէս ո՞րը աւելի կը սիրէ ան պարտքը թողուցող մարդը„: Սիմոնն ալ պատասխան տուաւ թէ “Ինծի անանկ կ՚երևայ թէ ան՝ որ շատ պարտք ունէր„: Յիսուս ալ իրեն ըսաւ. “Շիտակ է ըրած դատաստանդ„. ու ետքը դէպ ՚ի կնիկը դարձաւ՝ նորէն Սիմոնին ըսաւ. “Կը տեսնե՞ս աս կնիկը ինչ ըրաւ. ես քու տունդ եկայ՝ ու դուն (ինչպէս հիւրասիրութեան սովորութիւնն է) ջրով ոտքս չլուացիր, ասիկայ իր արցունքովը ոտքս թրջեց՝ ու մազերովը դրաւ սրբեց. դուն մէկ սիրոյ համբոյր մը ինծի չտուիր, ու աս քանի որ ներս եմ՝ ոտուըներս պագնելէն չդադրիր. եղով դուն իմ գլուխս չօծեցիր, ու ա՛ս անուշահոտ եղով օծեց. ուստի քեզի աս կ՚ըսեմ որ՝ իր այնչափ ըրած մեղքերուն թողութիւն ըլլայ, պատճառն որ՝ զիս շատ սիրեց„: Ետքը կնկանն ալ դարձաւ ըսաւ. “Բոլոր մեղքերուդ թողութիւն ըլլայ„: Աս որ ըսաւ, ան տեղը նորէն ուրիշները սկսան մտքերնուն մէջը դատել թէ՝ Յիսուս ո՛վ է որ մարդու մեղաց թողութիւն կու տայ. Ան ատենը Յիսուս ալ նորէն կնկանը ըսաւ. “Քու հաւատքդ քեզ փրկեց, խաղաղութեամբ ելիր տեղդ գնա„:

Յիսուս ասկէ ետև քաղքըները ու գեղերը պտըտելով, և ժողովըդոց կերպ կերպ առակներով քարոզութիւն ընելով, աս առակս ալ ըսաւ թէ “Մէկ սերմանացան մը (այսինքն էքինճի մը)

իր արտը որ կը ցանէր, ան հունտերէն մէկ մասը ճամբուն վրայ ինկաւ, որ կոխուեցաւ՝ ու թռչունները եկան կերան. մէկ մասն ալ ապառաժ տեղուանք ինկաւ, որ հողուն մէջը արմատ չունենալով՝ ծլելուն պէս արեւուն տաքէն չորցաւ. և մէկալ մասը փուշերու մէջ ինկաւ, ու հոն բուսնելով՝ խղդուեցաւ պտուղ չտուաւ: Բայց ան մասը որ աղէկ ու պարարտ տեղը ինկաւ, բուսաւ աճեցաւ առատ պտուղ տուաւ, անանկ որ՝ ասոնցմէ ոմանք մէկին երսուն, ոմանք՝ վաթսուն, ու ոմանք ալ հարիւր տուին: Աս առակս աշակերտները աղէկ մը որ չհասկըցան՝ ետքը նորէն հարցուցին. Յիսուս ալ մեկնեց իրենց. “Հունտը, ըսաւ, Աստուծոյ խօսքն է. ճամբան, ուր որ հունտը ինկաւ՝ լսողներուն մէկ մասն է, որ շուտ մը կուգայ սատանան՝ անոնց մտքէն Աստուծոյ խօսքը կը վերցընէ, որ չըլլայ թէ հաւտան ու փրկուին: Ապառաժ երկիրը անոնք են, որ Աստուծոյ խօսքը լսելուն պէս՝ թէպէտ առջի բերանը մէկէն ուրախութեամբ կ'ընդունին, բայց արմատ չըձգելով՝ քիչ մը ատեն կը հաւտան, ու ետքը փորձութիւն մը կամ նեղութիւն մը վրանին գալուն պէս՝ կը յաղթուին կ'իյնան: Փուշերու մէջ ինկած հունտը զանոնք կը նշանակէ, որ թէպէտ Աստուծոյ խօսքը կը լսեն, բայց աշխարհքիս զբաղմունքներով կամ հարստութիւններով և ուրիշ բաներով խղդուած՝ պտուղ չեն 'ի տար: Իսկ աղէկ երկիրը ինկած հունտը զանոնք կը ցուցընէ, որ բարի սրտով Աստուծոյ խօսքը կ'ընդունին՝ կը պահեն, ու համբերութեամբ պտուղ կու տան, մէկին հարիւր՝ կամ վաթսուն՝ կամ երսուն,,:

ԳԼՈՒԽ ԺԳ.

Յովհաննու Մկրտչի գլխատումը, Յիսուսի հինգ հացով, և եօթը հացով հազարաւոր մարդ կշտացընելը, և ծովուն վրայ երևնալը :

Ամ Քրիստոսի 32 : (Մատթ. ԺԴ : — Մարկ. Զ : — Ղուկ. Թ : — Յովհ. Զ :)

Հերովդէս Չորրորդապետ ըսուած Հրէաստանի թագաւորը խել մը ատենէն 'ի վեր Յովհաննէս Մկրտիչը բռներ բանտը դրեր էր. պատճառն որ՝ Յովհաննէս կը յանդիմանէր ու կը խրատէր զինքը իր գայթակղական պղծագործութեանը համար, որ իրեն եղբօրը կնիկը Հերովդիա ըսուածը՝ ինքը առեր յափշտակեր էր : Աս բանիս համար թէպէտ Հերովդէս կ'ուզէր որ Յովհաննէս Մկրտիչը սպաննէ, բայց ժողովուրդէն կը վախնար. որովհետև ամէնքը Յովհաննէսը մեծ մարգարէ կը սեպէին, այնչափ որ Հերովդէս ալ սուրբ ու արդար մարդու տեղ դրեր էր զինքը : Այսու ամենայնիւ երբոր Հերովդէսի ծննդեան օրը եկաւ, որ ան ատենը Հերովդէս իր իշխաններուն թագաւորական սեղան ըրաւ, անոնց առջևը Հերովդիայի աղջիկը երբոր ելաւ խաղաց, Հերովդէս այնչափ հաւնեցաւ ասոր խաղը, որ երդում ըրաւ՝ աղջըկանը ըսաւ թէ "Ի՛նչ պարգև որ կ'ուզես նէ կու տամ, թագաւորութեանս կէսն ալ ուզես նէ" : Աղջիկը աս բանիս վրայ առաջուց իր մօրմէն խրատուած ըլլալով՝ ձեռքը մէկ սկուտեղ մը (այսինքն թէփսի մը) բռնած Հերովդէսէն

խնդրեց որ Յովհաննու Մկրտչին գլուխը անոր վրայ դրած իրեն տայ ։ Հերովդէս առջի բերանը աս բանիս դժուարութիւն ցուցուց․ բայց ետքը ըրած երդումը պատճառ բերելով՝ խրկեց բանտին մէջը գլխատել տուաւ, ու աղջըկանը ուզածին պէս սկուտեղով գլուխը բերին իր ձեռքը տուին․ ան ալ տարաւ իր Հերովդիա մօրը տուաւ ։ Ետքը Յովհաննու Մկրտչին աշակերտները գացին մարմինը վերուցին, ու եկան աս բանս Յիսուսի պատմեցին ։

Ան ատենը Յիսուս ալ Հերովդէսի ըրած չարութիւնը լսելով, և գիտնալով թէ իր վրայ ալ իմացեր է, ու ետևէ ինկեր կը փնտռէ թէ ո՞վ պիտոր ըլլայ Յիսուսը՝ ինքն ալ Հերովդէսի իշխանութեան տեղէն ելաւ, աշակերտներով նաւը մտաւ դէպ 'ի Բեթսայիդա գնաց ։ Ժողովուրդն որ իմացաւ՝ չորս դիէն Յիսուսի վրան ժողվեցան․ ինքն ալ անոնց հետ մէկ անապատ լեռ մը ելաւ, ու հոն իրենց քարոզ կու տար, անոնց ցաւագարները կը բժշկէր ։ Երբոր ասանկ քարոզութիւնը երկնցաւ՝ որ կերակուրին ատենն ալ հասաւ, Յիսուսի գութը շարժեցաւ ժողովըրդոցը վրայ, ու փորձելով Փիլիպպոսի հարցուց թէ՝ “Այսչափ մարդու ուսկի՞ց հաց պիտոր գնենք որ ուտեն ” ։ Ան ալ ըսաւ որ “Երկու հարիւր դահեկանի հացը ասոնց հերիք չէ՝ մէկ մէկ պատառ ալ ուտելու որ ըլլան ” ։ Անկէ ետև քիչ մ'ալ որ անցաւ, առաքեալները Յիսուսի ըսին թէ՝ “Ալ իրիկուն եղաւ․ թո՛ղ տուր որ ժողովուրդը ամէն մարդ իրենց տեղը երթան հացերնին ուտեն ” ։ Յիսուս իրենց ըսաւ․ “Պէտքը չէ՛ որ երթան, անոնց ուտելիքը դո՛ւք տուէք ” ։ Անդրէաս ալ ըսաւ թէ “Մենք քովերնիս բան

չունինք. հապա հոս մէկ մանչ մը կայ որ միայն հինգ գարիէ հաց՝ ու երկու ձուկ ունի. բայց ան ի՞նչ պիտոր ըլլայ այնչափ մարդոցը,,: Յիսուս ալ անոր ըսածը առջեւը բերել տուաւ, ու հրամայեց որ ժողովուրդը դաս դաս հարիւր հարիւր՝ յիսուն յիսուն խոտերուն վրայ նստեցընեն. և ան հինգ հացը ու երկու ձուկը ձեռքը առաւ օրհնեց, ու մանրելով աշակերտներուն տուաւ՝ որ ան մարդոցը բաժնեն. որ հինգ հազարի չափ էին՝ կնիկներէն ու տղաքներէն 'ի զատ: Ան տեղը ասոնք ամէնը աղէկ մը կշտանալէն ետքը՝ Յիսուս աշակերտացը ապսպրեց որ աւելցուկ կտորուանքը ժողվեն մէկտեղ պահեն. որ տասուերկու սակառի (կամ սէփէթ) լեցուց, ու խել մըն ալ ձուկէն աւելցաւ: Աս մեծ հրաշքս ժողովուրդը տեսնելով Յիսուսի վրայ խիստ սէր ձգեցին, սկսան ըսել թէ “Աս ճշմարիտ մեսիան է,,, ու անանկ մէջերնին խորհուրդ ըրին, որ երթան առնեն զինքը՝ իրենց թագաւոր դնեն: Բայց Յիսուս աս բանս որ իմացաւ, երեսը ծածկեց՝ ելաւ մինաւոր նորէն լեռը քաշուեցաւ, ու աշակերտաց ըսաւ որ՝ իրենք նաւով ծովին մէկալ դին անցնին, ինչուան ինքն ալ ցամաքէն քալելով ետեւնին գայ: Երբոր աշակերտները նաւը մտան՝ բացուեցան, ու գիշերն ալ վրայ հասած՝ զիրենք մէկ սաստիկ հով մը առաւ՝ և անանկ ալեկոծելով որ կ'երթային, մէյ մ'ալ տեսնեն որ անդիէն ալիքներուն վրայ Յիսուս քալելով դէպ իրենց կու գար: Ան ատենը ասոնք շփոթած սկսան կանչուրռտել. Յիսուս ալ անդիէն իրենց կանչեց թէ՝ “Աս եմ, սրտերնիդ ամուր բռնեցէք, մի վախնաք,,: Պետրոս շուտ մը ցատքեց ըսաւ. “Տէր, թէ որ դուն ես՝ հրամայէ

ինծի որ ջրին վրայ քալելով քովդ գամ,,։ Յիսուս ալ ըսելուն պէս թէ "Եկո՛ւր եկուր,,, Պետրոս նաւէն վար ինջաւ, ու ծովուն վրայէն քալելով դէպ 'ի Յիսուս որ մօտեցաւ, ան ատենը ան խոշոր ալիքներէն վախ մը ինկաւ Պետրոսի սիրտը՝ ընկղմելու պէս եղաւ, ու սկսաւ կանչուըռտել թէ՝ "Տէր, զիս խալըսէ,,։ Յիսուս ալ շուտ մը ձեռքը երկնցուց բռնեց, "Թերահաւատ, ըսաւ, ինչո՞ւ տարակուսեցար,,։ Ետքը Յիսուս հետերնին նաւը մտնելուն պէս՝ ծովը ինջաւ խաղաղեցաւ, և նաւը եղողները աս հրաշքս որ տեսան՝ ամէնքը Յիսուսի առջևը ինկան երկրպագութիւն ըրին, ու ըսին թէ "Ճշմարտապէս դուն Որդի Աստուծոյ ես,,։

Ուրիշ անգամ մըն ալ Յիսուս անանկ անապատ տեղ մը՝ վրան բազմութիւն ժողված, իրեք օր անդադար իրենց քարոզութիւն ընելէն ետև՝ երբոր տեսաւ որ անօթի են բան չունին ուտելու, գութը շարժեցաւ վրանին. ուստի աշակերտացը քովը գտնուած միայն եօթը հացէն ու քիչ մը ձկնեղէնէն՝ չորս հազար հոգի կշտացուց, կնիկներէն ու տղոցմէն 'ի զատ. և հոն ալ եօթը զամբիղ լեցուն՝ ան հացին կտորուանքներէն եւելցաւ։

ԳԼՈՒԽ ԺԵ.

Քանանացի կնկան աղջկանը բժշկութիւնը։

(Մատթ. ԺԵ։— Մարկ. Է։)

Մէկ հեղ մը Յիսուս՝ իր նախանձոտ թշնամիներէն քիչ մը ատեն երեսը պահելու համար, Հրէաստանէ ելաւ Տիւրոս Սիդոնի ըսուած այ-

լազգիներու կողմերը գնաց ։ Հոն իր առջեւը մէկ քանանացի այլազգի կնիկ մը ելաւ, եւ դէպ 'ի ինքը կանչելով կ'աղաչէր ու կ'ըսէր․ "Տէր, որդի Դաւթի, ողորմէ ինծի՛ որ աղջիկս սատանայէն բռնուած կը տանջուի„ ։ Յիսուս ալ առջի բերանը անոր երեսը չնայեցաւ՝ պատասխան չտուաւ․ ետքը երբոր աշակերտները Յիսուսի աղաչեցին թէ՝ "Աս կնիկը ճամբէ, որ ձայնը կտրի„, ան ատենը Յիսուս իրենց ըսաւ թէ "Ես չէ՛ թէ ուրիշի, հապա Իսրայելացւոց կորսուած ոչխարներուն համար խրկուած եմ„ ։ Կնիկը նորէն եկաւ Յիսուսի առջեւը ինկաւ, ու երկրպագութիւն ընելով կ'աղաչէր կ'ըսէր․ "Տէր, ինծի օգնէ„ ։ Յիսուս ալ իրեն նորէն պատասխան տուաւ թէ՝ "Աղէկ որ առաջ տղաքը կշտանան․ չվայլեր որ տղոցը առջեւէն հացը առնուի՛ ու շուներուն ձգուի„ ։ Ան ալ ըսաւ․ "Տէր, ըսածդ ճշմարիտ է․ բայց շուներն ալ իրենց տիրոջը սեղանէն ինկած փշրանքները կ'ուտեն„ ։ Ան ժամանակը Յիսուս իրեն ըսաւ․ "Կնիկ, քու հաւատքդ մեծ է․ անոր համար՝ ինչպէս որ կ'ուզես նէ անանկ ըլլայ„․ եւ Յիսուս աս բանս ըսելուն պէս՝ անոր դիւահար աղջիկը բժշկուեցաւ ։

Ետքը աս տեղուանքը Յիսուսի առջեւը բերին մէկ խուլ ու համր (այսինքն տխլախ) մարդ մը՝ որ բժշկէ․ Յիսուս ալ բժշկեց, ու իրենց ապսպրեց որ ասդին անդին չձայնձընեն, որ Փարիսեցւոց նախանձը իր վրայ աւելի չգրգռեն․ բայց ճար չէր ըլլար՝ բժշկուողները կ'ելլէին չորս դին կը զուրցէին ։ Անկէ ետքը երբոր նորէն Իսրայելացւոց Դեկապոլիս (?) ըսուած երկիրը եկաւ, հոն Յիսուսի առջեւը մէկ կոյր մը բերին, ու զան

ալ բժշկեց աչքը բացաւ : Ասկէ ետեւ՝ ալ սկսաւ Յիսուս կամաց կամաց իր աշակերտներուն բանալ թէ ինքը շատ չարչարանքներ պիտոր քաշէ Հրէից քահանայապետներէն ու կարգացողներէն, և պիտի սպաննուի, բայց իրեք օրէն ետքը պիտոր յարութիւն առնէ :

ԳԼՈՒԽ ԺՁ.

Յիսուսի այլակերպութիւնը, մէկ լուսնոտի մը բժշկութիւնը, մանր տղոցը խոնարհութեան օրինակ ըլլալը :

Ամ Քրիստոսի 33 : (Մատթ. ԺԷ : — Մարկ. Թ : — Ղուկ. Թ :)

Աս բաներէս ետքը՝ Յիսուս իր հետը առած միայն իրեք աշակերտները, Պետրոս, Յակոբոս ու Յովհաննէս՝ մէկ բարձր լերան մը վրայ ելաւ (որ Թափոր լեռն է կ՚ըսեն), ու հոն աղօթք ընելնին՝ Յիսուսի կերպարանքը բոլորովին փոխուեցաւ, անանկ որ՝ երեսը արեւու պէս կը ճառագայթեր, ու վրայի հագուստը ձիւնի պէս ճերմակ լուսաւոր կը փայլէր : Ան որ եղաւ, Յիսուսի քովը երկու փառաւոր մարդիկ եկան երեւցան, որ Մովսէս մարգարէն ու Եղիա մարգարէն էր . և ասոնք սկսան Յիսուսի հետ խօսիլ իրեն չարչարանացը ու մահուանը վրայ, որ Երուսաղէմի մէջ պիտոր ըլլար : Աշակերտները որ ան ատենը թմրած կը քնանային, երբոր արթնցան աս բանս տեսան՝ զարմացան մնացին : Ետքը երբոր ալ Մովսէս ու Եղիա Յիսուսի քովէն անյայտ եղան, Պետրոս սահմռկած ու

շփոթած՝ ըսածը չգիտնալով, սկսաւ Յիսուսի աղաչել թէ՝ “Վարդապետ, աղէկ կ'ըլլար որ մենք ալ հոս մնայինք, ու իրեք տաղաւար (այսինքն չատրը) շինէինք, մէյ մը քեզի, մէյ մը Մովսեսի, ու մէյ մ'ալ Եղիայի, որ մէջը կենայինք,,: Աս բանս որ կ'ըսէր՝ մէկէն 'ի մէկ լուսէ ամպ մը վրանին եկաւ ծածեց զիրենք, ու անկէց ասանկ ձայն մը եկաւ թէ “Աս իմ սիրական որդիս է՝ որ իրեն հաւներ եմ, անոր ըսածին մտիկ ըրէք,,: Աշակերտները աս ձայնս լսածնուն պէս՝ անտեղը վախերնուն երեսնին վրայ ինկան: Ետքը զիրենք ոտք հանեց Յիսուս, ու սիրտ տալով ապսպրեց որ աս տեսիլքդ մարդու չպատմեն՝ ինչուան որ ինքը յարութիւն առնէ:

Անոր մէկալ օրը երբոր Յիսուս լեռնէն ինջաւ, տեսնէ որ՝ իր մէկալ աշակերտներուն հետ բազմութիւն ժողովրդոց իրար անցած կը զրուցէին ու հակաճառութիւն կ'ընէին: Յիսուս ալ երբոր ասոր պատճառը հարցուց, ան ատենը մէկը եկաւ Յիսուսի առջեւը ինկաւ՝ ու ըսաւ. “Վարդապետ, ես մէկ հատիկ տղայ մը ունիմ, որ չարաչար սատանան բռներ ասդին անդին՝ կրակ ըլլայ՝ ջուր ըլլայ՝ կը ձգէ զինքը, ու կը փրփրցնէ՝ սատտիկ կը տանջէ զան ողորմելին. ես ալ առի քու աշակերտներուդ բերի որ բժշկեն, բայց անոնք բան մը չկրցան ընել,,: Յիսուս մարդուն սրդողելով պատասխան տուաւ. “Ո՛վ ազգ անհաւատ, ըսաւ, ինչուան երբ ձեզի հետ կենամ, ու ձեզի համբերեմ. առջեւս բերէք, ըսաւ, որ տեսնեմ,,: Երբոր բերին, ու դիւահարը Յիսուսն որ տեսաւ, աւելի կատղեցաւ զինքը գետինը զարկաւ, ու բերնէն փրփուրներ կը վազցընէր: Յիսուս ալ հօրը հաւատքը նայելով ո-

ղորմեցաւ իրեն, ըսաւ. “Պիղծ սատանայ, քեզի կը հրամայեմ որ ատկէց ելլես, և մէյ մ՚ալ հոտ չմտնես”: Ան ատենը շուտ մը պոռալով դևը անանկ սաստիկ տանջեց տղան ու մեռելի պէս գետինը ձգեց, որ տեսողները կ՚ըսէին թէ՝ Մեռաւ ողորմելին. բայց Յիսուս ձեռքէն բռնեց վերցուց, ու ողջառողջ հօրը ձեռքը տուաւ, որ ամէնքը զարմացած մնացին աս մեծ հրաշքիս վրայ: Ետքը երբոր աշակերտները տուն դարձան, հոն առանձին Յիսուսի հարցուցին թէ՝ “Մենք ինչո՞ւ աս դիւահարը չկրցանք բժշկել”: Յիսուս ալ ըսաւ. “Ձեր թերահաւատութեանը համար եղաւ. և աս բանս ճշմարիտ ձեզի կ՚ըսեմ. թէ որ մանանեխի (այսինքն հարտալի) հատի չափ պզտիկ կամ քիչ հաւատքով ալ ըսէք սա դիմացի լերանս՝ որ անդին երթայ, հաւատքով ըսածնիդ կը կատարուի, ու ձեր առջևը անկարելի բան չըլլար: Բայց աս ալ գիտնաք որ՝ այսպիսի սատանան միայն աղօթքով ու պաքով կ՚ելլէ”:

Անկէ ետքը Յիսուս հեղ մը Ճամբան երթալնին աշակերտներուն մէջը մէկ հակաճառութիւն մը եղաւ, թէ Յիսուս՝ որ (ինչպէս իրենք աս կարծիքս ունէին) թագաւոր նստի նէ, իրենցմէ որերնի՞ն առաջ պիտոր ելլէ՝ մեծնայ: Այսպէս խօսելով երբոր տուն հասան, Յիսուս իրենց հարցուց թէ՝ “Ճամբան ի՞նչ կը զրուցէիք”. աշակերտներն ալ ամըչնալնուն ան ատենը պատասխան չկրցան տալ. ու ետքը նորէն Յիսուսի հարցուցին թէ “Երկնից արքայութիւնը՝ մեր մէջէն մեծը ո՞վ պիտոր ըլլայ”: Յիսուս ալ անանկ պատասխան տուաւ. “Ձեզմէ ո՛վ որ կ՚ուզէ առջինն ու մեծ ըլլալ, ամէնէն ետքինը՝ ու ամէնուն ծառան ըլլայ”: Եւ աս բանս Յի-

սուս օրինակով ալ ուզեց ցուցընել. ուստի քովը մէկ պզտի տղայ մը կանչեց, գիրկը առաւ ու ըսաւ. «Ձեզի ճշմարիտ կ՚ըսեմ. թէ որ ատ կարծիքէն չդառնաք, և աս պզտի տղին պէս անմեղ ու խոնարհ չըլլաք նէ՝ երկնից արքայութիւնը չէք մտներ»:

Ուրիշ հեղ մըն ալ Յիսուսի առջևը մանր տղաք բերին՝ որ օրհնէ զիրենք, ու աղօթք ընէ վրանին: Աս բանիս երբոր աշակերտները դէմ կեցան ու վռնտեցին՝ կարծելով որ Յիսուսի նեղութիւն ըլլայ, Յիսուս իրենց ըսաւ. «Թող տուէք որ քովս գան. ինչ կը կարծէք, արքայութիւնն Աստուծոյ այդպիսիներուն է». և անանկ գիրկը առաւ օրհնեց զան տղաքը:

ԳԼՈՒԽ ԺԷ.

Պարտքկալին ու ծառայակցին առակները, և տասը բորոտներուն բժշկուիլը:

(Մատ. ԺԸ: — Ղուկ. Ժ. ԺԷ:)

Յիսուս մէկ հեղ մը եղբայրական յանդիմանութեան վրայ քարոզ տալով ըսաւ թէ՝ «Եղբայրդ եօթը անգամ ալ քեզի դէմ մեղանչէ, ու եօթն անգամն ալ դառնայ քեզի մեղայ ըսէ նէ, իրեն թողութիւն տուր»: Աս բանիս վրայ Պետրոս տարակուսելով, և ուզելով իմանալ թէ աս եօթը համրանքին վրա՞յ մի կապուած է թողութիւն տալը՝ երբոր հարցուց Յիսուսի, Յիսուս ալ պատասխան տուաւ թէ՝ չէ՛ թէ միայն եօթը անգամ, հապա եօթը անգամ եօթանասուն ալ ըլլայ նէ, այսինքն առանց համրանքի՝ քանի հեղ որ հանդըպի նէ. և աս բանն՝

աս առակովը հաստատեց. «Թագաւոր մը, ըս-
սաւ, ուզեց հաշիւ ընել (այսինքն հիսապ տես-
նել) իրմէ ծառաներուն վրայ անցածներուն. ու
եղաւ որ անոնցմէ մէկը թագաւորին պարտական
ելաւ տասը հազար քանքար (կամ քէսէ ստակ).
ասիկայ երբոր կարողութիւն չունեցաւ այսչափ
ստակը վճարելու, թագաւորը հրամայեց որ առ-
նեն զինքը իր կնկանը ու որդիքներուն հետ ծա-
խեն՝ և իր բոլոր ունեցածը, որ անանկ պարտ-
քը վճարուի: Ան ատենը աս պարտըկան ծա-
ռան թագաւորին ոտքը ինկաւ աղաչեց որ իրեն
քիչ մը ատեն տայ՝ որ կարող ըլլայ պարտքը
վճարել. թագաւորն ալ վրան գութը շարժեցաւ՝
ան պարտքը իրեն թողուց, ու ազատեց որ եր-
թայ: Ասիկայ խալըսելուն պէս՝ ելաւ իրեն ըն-
կերներէն մէկուն հանդըպեցաւ, որ հարիւր
դահեկան (կամ ղուռուշ) իրեն պարտըկան էր.
գնաց բռնեց ան իր պարտըկանը՝ ու կը խղդէր
զինքը թէ «Ընելիքս տուր»: Ան ողորմելին
ալ ասոր ոտքը ինկած կ՚աղաչէր կ՚ըսէր թէ
«Քիչ մը համբերէ՝ կու տամ». ան մտիկ չէր
ըներ. այնչափ որ՝ տարաւ զինքը բանտը դնել
տուաւ, մինչուան որ պարտքը վճարէ: Աս անո-
ղորմութիւնս որ տեսան թագաւորին մէկալ ծա-
ռաները, շատ ցաւեցան ան ողորմելի մարդուն
վրայ, ու եկան թագաւորին պատմեցին անոր
ըրածը. թագաւորն ալ զինքը նորէն առջևը բե-
րել տուաւ, ու վրան սաստիկ սրդողելով իրեն
ըսաւ. «Ո՛վ չար ծառայ, ես քու աղաչանքիդ
նայելով քեզի ողորմեցայ՝ քու բոլոր պարտքդ
թողուցի. քեզի ալ պէտքը չէ՞ր որ ինծմէ օրինակ
առնէիր՝ քու ընկերոջդ ողորմէիր»: Անանկ նո-
րէն բռնեց՝ զինքը դահիճներուն ձեռքը տուաւ,

որ չթողուն ինչուան որ բոլոր պարտքը չվճարէ
նէ ,, ։ Ետքը աս առակէն Յիսուս աս պտուղը
հանեց . " Նոյնպէս ալ, ըսաւ , իմ երկնաւոր
Հայրս ձեզի կ'ընէ՝ թէ որ դուք ալ ձեր եղբօրը
մեղացը սրտանց թողութիւն որ չտաք ,, ։

Ուրիշ անգամ մըն ալ մէկ օրինագէտ վար-
դապետ մը փորձելով Յիսուսը՝ հարցուց թէ
" Ի՞նչ ընեմ որ արքայութիւն երթամ ,, ։ Յի-
սուս ալ իրեն ըսաւ . " Օրինաց մէջը ինչպէս
գրուած է ,, ։ Ան ալ պատասխան տուաւ . Սի-
րեսցես զՏէր Աստուած քո յամենայն սրտէ քումմէ , և
այլն . և զընկեր քո իբրև զանձն քո ։ Յիսուս ալ
ըսաւ . " Աղէկ պատասխան տուիր . ատ ըսածդ
կատարես նէ՝ կը փրկուիս ,, ։ Ան ալ հպարտու-
թեամբ՝ ու պարծենալով ցուցընելով թէ այն-
պէս ըրեր է , ըսաւ . " Ուրիշ ինծի ընկեր ո՞վ կը
գտնուի ,, ։ Ան ատենը Յիսուս զինքը յանդիմա-
նելով՝ աս առակս պատմեց . " Մէկ հրեայ մը ,
ըսաւ , Երուսաղեմէ Երիքով քաղաքը երթա-
նինի՝ աւազակները ասոր վրայ եկան , և բոլոր
բաները թալլելէն ետև՝ զինքն ալ վիրաւորեցին ,
ու հոն ճամբուն վրայ մեռելի պէս թողուցին
ձգեցին՝ ելան գացին ։ Աս ճամբէս՝ հանդըպե-
ցաւ որ մէկ քահանայ մը անցաւ , և աս ողորմե-
լին հոն տեղը տեսնելով՝ անհոգ եղաւ անոր ճար
մը չըրաւ , անանկ ելաւ բանը գնաց ։ Ետևէն
մէկ ղևտացի մըն ալ անցաւ անկէց , և ասոր ալ
հոգը չեղաւ՝ ելաւ գնաց ։ Անկէ ետքը մէկ սա-
մարացի մարդ մըն ալ անկէց անցաւ . երբոր աս
խեղճ մարդս տեսաւ , վրան գութը շարժեցաւ ,
առաւ անոր խոցերուն վրայ ձէթ ու գինի քսեց
փաթթեց որ բժշկուի . և անանկ զինքը իր ձիուն
վրայ դրած , մէկ պանդոկ (այսինքն լօդէրխա

մը) տարաւ՝ որ երթայ հանգչի. և անոր մէկալ օրը երբոր ինքը ալ ճամբայ ելլալու եղաւ, հանեց երկու դահեկան ալ տուաւ պանդոկապետին՝ որ անոր պէտ ընէ, և “Ալ ինչ որ աւելի ստակ երթայ նէ, ըսաւ, նորէն ասկէ դառնալուս ատենը՝ բոլորը քեզի կը վճարեմ”: Աս առակս պատմելէն ետքը՝ Յիսուս դարձաւ ան վարդապետին հարցուց. “Հիմա, ըսաւ, աս իրեքէս ո՞րը քեզի աւելի բարեկամ կ'երևնայ ան խեղճ մարդուն”: Ան ալ պատասխան տուաւ թէ “Անիկայ, որ այսպիսի ողորմութեան գործքեր ըրաւ”: Յիսուս ալ ըսաւ. “Գնա՛ դուն ալ անանկ ըրէ”:

Մէկ անգամ մը Յիսուս Գալիլեայի ու Սամարիայի մէջ տեղէն անցնիլ երթալնին՝ ճամբան տասը բորոտ իրեն հանդըպեցան, ու հեռուանց կեցած դէպ 'ի ինքը կը կանչէին. “Յիսուս վարդապետ, մեզի ողորմէ”: Յիսուս ալ իրենց ըսաւ. “Գնացէ՛ք ձեզ քահանաներուն ցուցուցէք”. երբոր ասոնք ելան որ երթան՝ շուտ մը ամէնքը բժշկուեցան: Ասոնցմէ մէկը որ հրեայ չէր՝ հապա սամարացի էր, երբոր բժշկուեցաւ, փառք տալով Աստուծոյ՝ շուտ մը դարձաւ եկաւ Յիսուսի ոտքը ինկաւ, ու իրեն շնորհակալ կ'ըլլար: Ան որ տեսաւ Յիսուս՝ ըսաւ. “Տասը հոգի չէի՞ն մի բժշկուողները. հապա մէկալ ինը ո՞ւր են, ինչո՞ւ չդարձան որ փառք տան Աստուծոյ, ու միայն աս այլազգի մարդս ըրաւ”. ետքը իրեն ըսաւ. “Ելի՛ր գնա՛, քու հաւատքդ քեզ ազատեց”:

ԳԼՈՒԽ ԺԲ.

Եօթանասուներկու աշակերտները, Մարթա ու Մարիամ, 'ի ծնէ կոյրին բժշկուիլը, Յիսուսի իր աստուածութիւնը յայտնի քարոզելը :

(Ղուկ. Ժ: — Յովհ Թ. Ժ:)

Տասուերկու առաքեալներէն 'ի զատ՝ եօթանասունուերկու աշակերտ ալ ընտրեց Յիսուս, և անոնց խրատ տալով՝ թէ ինչպէս պիտի վարուին ժողովրդոց հետ, երկու երկու կը խրկէր աստին անդին Հրէաստանի քաղաքները, որ իրմէ առաջ երթան քարոզեն: Աս աշակերտները երբոր Յիսուսի հրամանը կատարեցին, ու քովը դարձան՝ և սկսան ուրախութեամբ պատմել ու ըսել Յիսուսի թէ "Տէր, սատանաներն ալ մեզի կը հնազանդին՝ երբոր քու անունդ կու տանք", Յիսուս իրենց ըսաւ. "Ատոր վրայ պիտի չզարմանաք. որովհետև ձեզի իշխանութիւն տուեր եմ՝ որ զանոնք ոտքի տակ առնէք. հապա աւելի անոր վրայ ուրախացէք, որ ձեր անունները երկինքը գրուած են": Ան ատենը Յիսուսի սիրտն ալ մասնաւոր ուրախութեամբ լեցուեցաւ, ու երկինքը նայելով ըսաւ. "Գոհութիւն կը մատուցանեմ քեզի, ով Հայր, տէր երկնի և երկրի, որ աս խորհուրդս իմաստուններէն ու գիտուններէն գոցեցիր, ու միամիտ տղաքներուն յայտնեցիր":

Անգամ մը Բեթանիա ըսուած գեղը գնաց Յիսուս, ու հոն Մարթա ու Մարիամ Ղազարի քոյրերը Յիսուսը իրենց տունը ձայնեցին. Մարթան շուտ մը վազեց գնաց կերակուրներ

պատրաստելու, ու Մարիամ Յիսուսի առջևը նստած՝ խօսածներուն մտիկ կը դնէր։ Աս որ տեսաւ Մարթա, եկաւ Յիսուսի գանգըտելով ըսաւ թէ “Նայէ քոյրս զիս մինակ թողեր է՝ որ կ'աշխատիմ կոր, իրեն ըսէ որ ելլէ ինծի օգնէ”։ Յիսուս ալ պատասխան տուաւ. “Մարթա, Մարթա, դուն, ըսաւ, շատ բաներու ետևէն ինկած՝ պարապ տեղը կը չարչրկիս, որ հոս քիչ մը բանն ալ հերիք է. Մարիամին ընտրած բաժինը աւելի լաւ է, որ միշտ իր հետը կը մնայ”։

Ասկէ ետև Յիսուս մէկ հեղ մը շաբաթ օրը Երուսաղէմ ճամբան երթալնին մէկ մուրացկանի մը հանդըպեցաւ, որ երկու աչքը կոյր էր։ Աշակերտները երբոր աս տեսան, Յիսուսի հարցուցին թէ “Ասոր կուրութեան վնասը (այսինքն քապահաթը) որո՞ւնն է. իր հօրը մօ՞րը թէ իրենը, որ ասանկ կոյր ծնաւ”։ Յիսուս ալ ըսաւ թէ “Մարդու մը չէ, հապա Աստուած այնպէս թող տուեր է, որ ետքը բժշկուելով ինքը աւելի փառաւորուի”։ Ետքը Յիսուս անոր քովը գնաց՝ գետինը թքաւ, անով կաւ (այսինքն չամուռ) շինեց, առաւ կուրին աչուըներուն վրայ ծեփեց, ու հրամայեց որ Սելովամ ըսուած աղբիւրը երթայ լուացուի։ Կոյրն ալ անանկ ընելուն պէս՝ աչուըները բացուեցան։ Աս կուրին դրացիները ու ճանչուորները երբոր զինքը տեսան, զարմացան, վրան տարակոյսի կ'երթային թէ՝ աս ան մա՞րդն է մի. ետև իրեն հարցնելով՝ իմացան որ Յիսուս բժշկեր է զինքը։ Բայց Փարիսեցիները աս բանս լսելով՝ սկսան Յիսուսի վրայ մռմռալ թէ շաբաթ օր ըրեր է. և աս բժշկութիւնս նորէն ստուգելէն

եւե՝ ան մարդն ալ առջեւնին կանչեցին ու իրեն
ըսին. «Աստուծոյ փառք տուր որ քեզ բժշկեց.
Յիսուս մեղաւոր մարդ մըն է, ան ինչ կրնայ
քեզի ընել»: Ան ալ ըսաւ. «Ես անոր մեղա-
ւոր ըլլալը չեմ գիտեր. աս միայն գիտեմ որ կոյր
էի՝ ու ան զիս բժշկեց, որ հիմա կը տեսնեմ կոր.
բայց աս ալ գիտենք որ Աստուած մեղաւորնե-
րուն աղօթքը մտիկ չըներ, հապա սուրբ ու ար-
դար մարդիկներուն. և աս բանս ալ ինչուան
հիմա լսուած չէ՝ թէ մէկը 'ի ծնէ կուրի աչք բա-
ցած ըլլայ. ուստի ան մարդը թէ որ Աստուծմէ
եկած չըլլար նէ՝ զաս չէր կրնար ընել»: Փարի-
սեցւոց խիստ դժուարնին եկաւ աս խօսքս, ու
չեխելով զինքը՝ ըսին. «Դուն բոլորովին մեղաց
մէջ ծներ ես, ու հիմա կեցեր մեզի վարդապե-
տութիւն կ'ընես». անանկ քամահրելով քո-
վերնէն վռնտեցին: Ետքը ան մարդուն հան-
դըպեցաւ Յիսուս, ու իրեն յայտնեց թէ ինքը
Որդի Աստուծոյ է. ան ալ սիրով երկրպագու-
թիւն ըրաւ Յիսուսի, ու դարձաւ հաւատացեալ
եղաւ:

Մէկ անգամ մը Յիսուս ձմեռ ատեն տաճա-
րին Նաւակատիքի տօնախմբութեան օրը՝ հոն
սրահին մէջ քալելնին, Հրեաները վրան թա-
փեցան, սկսան իրեն ըսել թէ՝ «Ինչուան երբ
մեզ տարակուսանքի մէջ ձգելով հոգիներս կը
հանես. թէ որ դուն Քրիստոսը կամ Մեսիան
ես նէ, մեզի բաց ըսէ որ գիտնանք»: Յիսուս
ալ պատասխան տուաւ թէ՝ «Ձեզի ըսեր եմ,
ու դուք ինծի չէք հաւատար. այնչափ գործքե-
րը որ ես իմ Հօրս անունովը կ'ընեմ՝ անոնք ին-
ծի վկայ կ'ըլլան, ու դուք չէք ուզեր հաւատալ.
պատճառն որ՝ դուք իմ ոչխարներէս չէք: Իմ

ոչխարներս իմ ձայնս կը լսեն, ու ես զիրենք կը ճանչնամ. իմ ետեւէս կու գան, ես ալ իրենց յաւիտենական կեանք կու տամ, որ յաւիտեանս յաւիտենից չեն կորսուիր. և մարդ մը զանոնք իմ ձեռքէս պիտի չյափշտակէ. որովհետև իմ Հայրս որ զանոնք ինծի տուեր է՝ ամէն բանէ մեծ է, ու ամենեւին մէկը իմ Հօրս ձեռքէն ալ չկրնար յափշտակել. և աս ալ գիտնաք որ՝ ես ու իմ Հայրս մէկ ենք„: Աս որ լսեցին Հրեաները, շուտ մը ձեռուընին քար առին որ զինքը քարկոծեն: Յիսուս ալ իրենց հարցուց թէ՝ "Իմ ո՞ր ըրած բարի գործքերուս համար զիս քարկոծել կ'ուզէք„: Անոնք ալ ըսին թէ՝ "Բարի գործքերու համար քեզ չենք քարկոծեր, հապա հայհոյութիւն ընելուդ համար, որ դուն մարդ ես, ու քեզ Աստուծոյ տեղ կը դնես„: Յիսուս ալ աստուածաշունչի խօսքերովը անանկ պապանձեցուց զիրենք, ու ցուցուց թէ՝ ինքը Հօր Աստուծոյ ճշմարիտ Որդին Աստուած է, որ ալ Հրեայքը կ'ուզէին զինքը բռնել, թէ որ Յիսուս քովերնէն չհեռանար երեսը ծածկէր:

ԳԼՈՒԽ ԺԹ.

Անառակ որդւոյն առակը:

(Ղուկ. ԺԵ:)

Հրեից փարիսեցիները և ռաբբիները տեսնելով որ Յիսուս մաքսաւորները ու մեղաւոր մարդիկը վրան ժողված իրենց քարոզութիւն կընէր, կը մռմռային թէ Յիսուս ինչու ասանկ մարդոց հետ կը վարուի: Յիսուս ալ անոնց աս

առակովս պատասխան տուաւ․ “Ձեզմէ մէկը որ, ըսաւ, հարիւր ոչխար ունենայ, և անոնցմէ թէ որ միայն մէկ հատ մը կորսընցընէ նէ, ան իննըսունըինը ոչխարը լեռը մէկդի կը թողու, ու կ'երթայ ան մէկալ կորսուածին ետևէն այնչափ կը պտըտի որ՝ ինչուան գտնէ․ ու գտածին պէս ուրախութեամբ կռնակը կ'առնէ, տուն կ'երթայ՝ կը տանի, իր բարեկամները դրացիները կը կանչէ, որ իր հետը խնտան ուրախութիւն ընեն՝ ան մէկ կորսուած ոչխարը գտնելուն համար։ Ասանկ ալ, ըսաւ, երկինքը ուրախութիւն կ'ըլլայ մէկ մեղաւորի մը համար, երբոր դառնայ ապաշխարելու որ ըլլայ”։

Ետքը աս ըսածիս վրայ աս առակս ալ պատմեց․ “Մէկ մարդ մը երկու որդի ունէր․ անոնցմէ պզտիկը՝ հօրմէն ուզեց առաւ իրեն ինկած ժառանգութիւնը, թողուց ելաւ մէկ հեռու երկիր մը գնաց․ ու հոն տեղը շռայլութեամբ (այսինքն սէֆիհութեամբ) ապրելով՝ բոլոր ունեցածը հատուց։ Ետքը ան երկիրը մէկ սաստիկ սով մըն ալ որ ինկաւ, ան ատենը սկսաւ աս անառակ որդին բոլորովին աղքըտնալ, անանկ որ՝ ալ ճարը հատաւ գնաց մէկու մը քով ծառայութեան մտաւ․ ան ալ դրաւ որ երթայ իր խոզերը արծէ․ և ան ժամանակը անառակն ալ անօթութենէն՝ ան խոզերուն կերածէն կ'ուզէր որ փորը լեցընէ, բայց ան ալ իրեն տուող չկար։ Այսպէս որ եղաւ, յանկարծակի ասոր միտքը եկաւ թէ՝ անգին իր հօրը տունը քանի՜ ծառաներ կան կերած կշտացած, ու ինքը հոս անօթութենէն կը մեռնի կոր․ ուստի “Ասանկ չըլլար, ըսաւ, կ'ելլեմ հօրս կ'երթամ, ու իրեն կ'ըսեմ․ Հայր, մեղայ յերկինս և առաջի քո․ այսուհետև ես

արժանի չեմ որ քու որդիդ ըսուիմ, հապա զիս քու ծառաներէդ մէկը ըրէ ,,: Երբոր անանկ ելաւ իր հօրը քովը եկաւ, հայրն ալ հեռուանց որ զինքը տեսաւ՝ շուտ մը տղին դէմը ելաւ, ու վազեց գնաց զինքը գրկեց պագաւ: Տղան դեռ խօսքը չլմնցած՝ թէ "Հայր մեղայ յերկինս ,,, հայրը շուտ մը հրամայեց ծառաներուն, որ անոր առջի փառաւոր լաթերը բերեն հագցընեն, մատնին ձեռքը դնեն, ու կօշիկները ոտքը. և պահած գիրցուցած եզն ալ բերեն մորթեն՝ "Որ ուտենք, ըսաւ, ու ուրախանանք աս իմ տղին համար, որ մեռած էր՝ ու հիմա ողջընցաւ, կորսուած էր՝ ու գտնուեցաւ ,,: Աս ուրախութիւնս որ կ՚ընէին՝ ան ատենը մեծ որդին դուրսէն տուն կը դառնար. երբոր հեռուէն խաղերուն ու պարերուն ձայնը լսեց, բանը չգիտնալով՝ ինքիրեն կը զարմանար. ետքը իմանալով որ իր անառակ եղբօրը դառնալուն համար է եղեր ան ուրախութիւնը՝ սաստիկ սրդողելէն տուն չէր ուզեր մտնել: Հայրը գնաց աղաչելու որ գայ. ինքն ալ հօրը պատասխան տուաւ թէ "Այսչափ տարի է որ ես քեզի կը ծառայեմ, և ամենևին խօսքէդ դուրս չեմ ելած. ու ինչուան հիմա դուն ինծի մէկ ուլ մը չես տուեր, որ երթայի իմ բարեկամներուս հետ ուրախանայի. և երբոր ան քու որդիդ եկաւ, որ գացեր պոռնիկներուն հետ նստեր իր բոլոր ունեցածը կերեր է՝ դուն գիրցուցած եզը անոր համար մորթեցիր ,,: Հայրն ալ ըսաւ թէ "Որդի, դուն միշտ իմ հետս ես, և իմ բոլոր ունեցածս քուկդ է. բայց աս ուրախութիւնս ալ քու եղբօրդ համար պէտք է ընել, որ մեռած էր՝ ու ողջընցաւ, կորսուած էր՝ ու գտնուեցաւ ,,:

ԳԼՈՒԽ Ի.

Տնտեսին, ու անողորմ մեծատան առակները:

(Ղուկ. ԺԶ:)

Անկէ ետքը Յիսուս աս առակս պատմեց իր աշակերտներուն. "Մէկ հարուստ մարդ մը տընտես մը (այսինքն վէքիլխարճ մը) ունէր. ասոր վրայ լսեց թէ՝ իր բաները վատնելով (այսինքն խարաֆ ընելով) կը փճացընէ կոր: Ան ալ աս տնտեսս առջեւը կանչեց ու ըսաւ. "Աս ինչ է որ քու վրադ կը լսեմ. նայէ որ տնտեսութեանդ համարը (այսինքն հիսապը) տաս, և գիտնաս որ ալ ինծի տնտես չես կրնար ըլլալ": Տնտեսն ալ ան ատենը ինքիրեն մտմտաց թէ ինչ ընէ՝ որ անկէ ետքը կարող ըլլայ ապրիլ. "Որովհետև, ըսաւ, ես չեմ կրնար բանիլ որ վաստըկիմ, ու կ'ամըչնամ որ երթամ մուրամ". ուստի ասանկ ըրաւ որ երբոր տնտեսութենէն ելլէ նէ, մարդիկ հետը բարեկամանալով՝ զինքը իրենց տունը առնեն: Շուտ մը գնաց մէկիկ մէկիկ իր տիրոջը պարտըկանները առջև կանչեց. մէկուն հարցուց. "Դուն իմ տիրոջս որչափ պարտք ունիս". ան ալ ըսաւ թէ "Հարիւր աման ձէթ" (այսինքն զէյթին եղ). տնտեսն ալ ըսաւ. "Ա՛ռ քու գիրդ (այսինքն թէմէսիկդ), ու շուտ մը նստէ նորէն յիսուն աման գրէ": Ասանկ մէկալին ալ հարցուց. "Դուն ինչ պարտք ունիս". ան ալ "Հարիւր քոռ (այսինքն քիլէ) ցորեն" ըսաւ. անոր ալ քսան վար ինջաւ՝ ութսուն գրել տուաւ: Աս ըրած բանը որ իմացաւ

տէրը, գովեց այն անիրաւ տնտեսը՝ որ խելքով իր բանը հոգաց „: Ետքը Յիսուս աս առակէս այսպիսի պտուղ հանեց. “Ես երկրաւոր բարիքներովս, ըսաւ, որ անիրաւ (այսինքն լայըքսըզ) մամոնայ կ՚ըսուին, որչափ ձեր ձեռքն է նէ, ձեզի բարեկամ շինեցէք, որ ձեռուընէդ ելլելէն ետքը՝ անոնք ձեզի օգնեն որ արքայութիւն երթաք „:

Ասոր ետեւէն մէկ ուրիշ առակ մըն ալ պատմեց Յիսուս, ըսաւ. “Մէկ հարուստ մարդ մը կար, որ բեհեզ ու ծիրանի (այսինքն բարակ թիւլպէնտներ ու զէրպաթներ) կը հագնէր, և ամէն օր սեղանը առատ ուրախութիւն կ՚ընէր: Աս մարդուս դրանը քով ինկած կը կենար մէկ Ղազարոս անունով աղքատ մը՝ բոլոր մարմինը վիրաւորուած, ու այն հարուստին սեղանէն ինկած փշրանքներուն կարօտ էր, տուող չկար. ու շներն ալ կու գային աս ողորմելիին խոցերը կը լզէին: Երբոր մեռաւ աս աղքատը, հրեշտակները առին զինքը գոգն Աբրահամու տարին. վրան շատ չանցաւ որ այն հարուստ մեծատունն ալ մեռաւ թաղուեցաւ, ու դժոխքը գնաց տանջանաց մէջը՝ աչքը բացաւ հեռուանց տեսաւ որ Աբրահամ նահապետը Ղազարոսը գիրկը առած հանգիստ նստեր էր. ուստի կանչեց ըսաւ. “Հայր Աբրահամ, ողորմէ ինծի, Ղազարոսը խրկէ, որ գոնէ մատին ծայրը ջրով թրջէ՝ գայ իմ լեզուս պաղըշտըկցընէ, որ աս տաքէս փրփրած սաստիկ կը տանջուիմ կոր „: Աբրահամ ալ իրեն պատասխան տուաւ. “Որդի՛, միտքդ բեր քու աշխարհքի վրայ ապրած ատենիդ ունեցած բարիքներդ, ու Ղազարոսի ալ՝ իր չարչարանքները. անոր համար հիմա Ղազարոսը հոստեղը

հանգիստ կ'ուրախանայ, ու դուն աս տեղը կը տանջուիս. ասկէ 'ի զատ, ըսաւ, մեր մէջը ու ձեր մէջը մեծ վիհ (այսինքն հէնտէկ) կայ, որ մէկմէկու չենք կրնար անցնիլ,,: Ան ալ ըսաւ. “Անանկ է նէ, հայր, քեզի կ'աղաչեմ որ՝ Ղազարոսը իմ հօրս տունը ղրկես. հոն ուրիշ հինգ եղբայր ալ ունիմ, որ երթայ անոնց աս բաներս պատմէ քարոզէ, որ չըլլայ թէ անոնք ալ աս տանջանքս գան,,: Աբրահամ ալ ըսաւ. “Անոնք Մովսեսի ու մէկալ մարգարէից գրքերը ունին քովերնին, թող անոնց մտիկ ընեն,,: Ան ալ նորէն պատասխան տուաւ. “Անանկ չէ, ըսաւ, հայր Աբրահամ. հապա թէ մեռելներէն մէկը դառնայ քովերնին երթայ նէ, ան ատենը կ'ապաշխարեն,,: Աբրահամ ալ ըսաւ. “Թէ որ Մովսեսի ու ուրիշ մարգարէից մտիկ չեն ըներ նէ, մեռելներէն ալ որ մէկը յարութիւն առնէ՝ անոր ալ չեն մտեր,,:

ԳԼՈՒԽ ԻԱ.

Դատաւորին, ու փարիսեցիին և մաքսաւորին առակները:

(Ղուկ. ԺԸ:)

Ուրիշ հեղ մըն ալ Յիսուս մէկ առակ մը պատմեց ան բանին վրայ թէ՝ աղօթքէն պէտք չէ ձանձրանալ (այսինքն պէզար ըլլալ), հապա միշտ պէտք է աղօթք ընել. “Ինչպէս, ըսաւ, դատաւոր մը կար մէկ քաղաք մը, որ Աստուծմէ վախ չունէր ու մարդիկներէն ալ չէր ամչնար: Այս քաղքին մէջը մէկ որբևարի մըն ալ կար, որ

անդադար կու գար աս դատաւորին կ'աղաչէր՝ որ իրեն դատաստանը տեսնէ, և իր ոսոխին (այսինքն տաւաճիին) ձեռքէն զինքը խալըսէ: Դատաւորն ալ ասոր դատաստանը խել մը ատեն երկընցընելէն ետքը՝ ալ ձեռքէն ձանձրացած ինքիրեն մտմտաց ըսաւ թէ "Իրաւ ես մէկ մարդ մըն եմ որ Աստուծմէ վախ չունիմ ու մարդիկներէն ալ չեմ ամըչնար, բայց աս որբևարիին ձեռքէն խալըսելու համար, որ միշտ կու գայ գլուխս կ'ուտէ, իրեն դատաստանը տեսնեմ": Ետքը աս առակէս Յիսուս աս պտուղը հանեց. "Թէ որ, ըսաւ, մէկ անիրաւ դատաւոր մը ասանկ ըրաւ նէ, հապա Աստուած ինչպէս պիտոր չըսէ տէր չկենայ՝ իրեն ծառաներուն, որ գիշեր ու ցորեկ իրեն կը դիմեն կ'աղաչեն":

Նոր ետևէն մէկ ուրիշ առակ մ'ալ Յիսուս պատմեց անոնց վրայ, որ հպարտութեամբ կը պարծենան թէ իրենք արդար են, ուրիշները բանի տեղ չեն սեպեր. "Երկու հոգի, ըսաւ, տաճարը գացին որ աղօթք ընեն. անոնց մէկը փարիսեցի մարդ էր, (որ բարեպաշտ կը համըրուէր Հրէից մէջը), ու մէկալը՝ մաքսաւոր (այսինքն կէօմրիւկճի, որ մեղաւոր կը սեպուէր ան ատենը): Փարիսեցին մէկ կողմը կայնած՝ ինքիրեն ասանկ սկսաւ աղօթք ընել. "Աստուած իմ, քեզի գոհութիւն կը մատուցանեմ, որ ուրիշ մարդիկներու պէս յափշտակող, կամ անիրաւ, կամ շնացող չեմ, ինչպէս աս մաքսաւորն է. հապա շաբաթը երկու անգամ պաք կը պահեմ, և իմ բոլոր ունեցածներուս տասանորդը կու տամ Աստուծոյ": Մաքսաւորն ալ մէկալ դին քաշուած՝ Աստուծոյ ահէն կը վախնար աչուըները վեր վերցընել, հապա գետինը նայե-

լոլ՝ կուրծքը կը զարնէր ու կ՚ըսէր. “Աստուած,
Թողութիւն տուր իմ մեղքերուս”։ Աս առակը
պատմելէն ետքը ըսաւ Յիսուս. “Ճշմարիտ
կ՚ըսեմ որ՝ աս մաքսաւորս շատ արդար տաճարէն
տունը դարձաւ, քան թէ ան փարիսեցին. ինչու
որ՝ ով որ զինքը վեր կը վերցընէ նէ, վար կ՚իյ-
նայ կը խոնարհի, և ով որ կը խոնարհի նէ՝ վեր
կ՚ելլայ կը բարձրանայ”։

ԳԼՈՒԽ ԻԲ.

*Հարուստ մարդուն դժուար է արքայութիւն երթալը, և
մշակներուն առակը:*

(Մատթ. ԺԹ. Ի: — Մարկ. Ժ.)

Մէկ հեղ մը Յիսուս իր աշակերտներուն
հետ ճամբան երթալնին՝ մէկ հարուստ կտրիճ
մարդ մը իրեն դէմը ելաւ եկաւ առջևը չոքեցաւ՝
ու հարցուց. “Վարդապետ բարի, ըսաւ, ի՞նչ
բարի գործք ընեմ՝ որ արքայութիւն երթամ”։
Յիսուս ալ պատասխան տուաւ թէ “Ինչո՞ւ ին-
ծի բարիին համար կը հարցընես. չե՞ս գիտեր որ
բարին մէկ մինն է՝ որ է Աստուած. ուստի թէ
որ արքայութիւն կ՚ուզես երթալ նէ, անոր պա-
տուիրանքները պահէ”։ Ան ալ հարցուց թէ
“Ո՞ր պատուիրանքները”։ Յիսուս ալ ըսաւ.
“Հա ասոնք. մի՛ սպաններ, մի՛ շնար, մի՛ գողնար”,
և այլն։ Կտրիճն ալ ըսաւ. “Ատ ամէնքը պզ-
տըկուցմէ 'ի վեր պահեր եմ. ալ ի՞նչ ինծի կը
պակսի”։ Ան ատենը Յիսուս մարդուն վրայ սէր
մը կապեց՝ ու ըսաւ իրեն. “Մէկ բան մըն ալ
քեզի կը պակսի. թէ որ կ՚ուզես կատարեալ ըլ-

լաւ՝ գնա՛ ինչ որ ունիս նէ ծախէ, անոնց գինը աղքատներուն տուր, որ անանկ քու գանձդ երկինքը գնես, ու ելի՛ր իմ հետս եկուր,,: Սա բանս որ կտրիճը լսեց՝ տրտմած երեսը կախեց սկսաւ քովէն բաժնուիլ երթալ. պատճառն որ՝ ինքը շատ ունեւոր էր: Յիսուս ալ ան ժամանակը դարձաւ աշակերտներուն ըսաւ. “Տեսէ՛ք, որդի՛ք, թէ ո՛րչափ դժուար է՝ որ հարուստը, որ իր ունեցածներուն հետ սիրտը կապուած՝ վրան յոյսը դրեր է, արքայութիւն երթայ. աւելի հեշտ է որ մալուխը (կամ տէվէն) ասեղին բարակ ծակէն անցնի, քան թէ հարուստը Աստուծոյ արքայութիւնը մտնէ,,: Աշակերտներն ալ աս բանիս վրայ շատ զարմացան, ու մէկմէկու սկսան ըսել թէ “Անանկ է նէ՝ ո՛վ կրնայ փըրկուիլ,,: Յիսուս ալ նայեցաւ իրենց՝ ու ըսաւ. “Մարդուն մնայ նէ՝ իրա՛ւ որ անկարելի բան է, բայց Աստուծոյ առջեւ ամէն բան կարելի է,,: Ան ատենը Պետրոս ալ դարձաւ Յիսուսի ըսաւ. “Հապա մեզի ինչ պիտոր ըլլայ, որ ամէն բաներնիս թողուցինք՝ ու քու ետեւէդ եկանք,,: Յիսուս ալ պատասխան տուաւ թէ “Ձեզի ճըշմարիտ կ'ըսեմ որ՝ երբոր նորէն աշխարհքս դառնալու ըլլամ, որ փառաւորապէս աթոռ նստած դատաստան տեսնեմ, դուք ալ որ իմ ետեւէս եկաք՝ պիտո՛ր իմ հետս տասուերկու աթոռ նստիք՝ տասուերկու Իսրայելացւոց ազգին դատաստանը տեսնելու,,: Ետքը աս ալ ըսաւ թէ՝ ան վերջին դատաստանին օրը շատ մարդիկ որ հիմա մեծցեր առաջ ելեր են՝ թէ որ բարի գործք չունենան նէ, ետ կը ձգուին, ու ետ ձգուածները՝ իրենց բարեգործութեամբը առաջ պիտի ելլեն:

Ետեւ աս բանիս վրայ մէկ առակ մըն ալ պատ-

մեզ. "Արքայութիւնն Աստուծոյ, ըսաւ, մէկ տանուտէրի մը կը նմանի, որ առտուանց կանուխ կ'ելլէ իր այգիին մշակ (կամ պաղՃի) բանելու. ու հետերնին աւուրչէք՝ օրը դահեկան մը խօսք դնելով (կամ պազար ընելով) իր այգին կը խրր-կէ: Ետքը ժամը (այսինքն սահաթը) իրեքին նորէն կ'ելլէ ուրիշ պարապ մարդիկ կը գտնէ, անոնց ալ կ'ըսէ թէ "Դուք ալ այգիս գացէք բանեցէք. եւ ինչ որ պէտք է նէ ձեզի կը վը-Ճարեմ": Ասանկ ժամը վեցին ալ, իննին ալ մարդ կը գտնէ՝ ու եւէ եւ այգին կը խրկէ: Անկէ եւ իրիկուան դէմ ժամը տասնըմէկին ալ ելած՝ պարապ մարդիկ կը տեսնէ, անոնց կը հարցնէ թէ՝ "Ինչու բոլոր օրը հոս պարապ կեցեր էք". անոնք ալ կ'ըսեն թէ՝ "Հապա մեզ մարդ չբռնեց". ան ալ զիրենք մէկալնոնց պէս այգին կը խրկէ, ու իրենց խօսք կու տայ թէ "Ինչ որ պէտք է նէ՝ դուք ալ կ'առնէք": Երբոր ալ իրիկուն եղաւ, տանուտէրը իր գա-ւառապետին (այսինքն վէքիլխարՃին) ըսաւ որ ան բանուորները առջեւը կանչէ, ու ետքիններէն սկսի կարգով ինչուան առջինը աւուրչէքնին վը-Ճարէ: Ուստի եկան տասնըմէկ ժամին բանուոր-ները՝ ու մէյմէկ դահեկան առին. անոնցմէ եւ առջի բանուորները, որ իրենք մտքերնին դրեր էին թէ աւելի առնեն; ու երբոր տեսան թէ իրենց ալ ան մէկալներուն պէս մէկ մէկ դահե-կան տուաւ, սկսան տանտիրոջը վրայ տռտռալ թէ "Աս ինչ արդարութիւն է որ՝ անոնք միայն մէկ ժամ մը բանեցան, ու մեզի հետ հաւա-սար վարձք վՃարեցիր անոնց, որ մենք բոլոր օրը ան տաքին դատեր ենք": Տանուտէրն ալ ասանկ պատասխան տուաւ անոնց մէկուն. "Եղ-

բայց, ըսաւ, քեզի ի՞նչ զըկանք ըրի. հետս մէկ դահեկան մը խօսք չըրի՞ր մի, ա՛ռ անիկայ՝ ու բանդ գնա՛. ես իմ ստըկիս տէր չե՞մ մի՝ որ ինչպէս ուզեմ նէ անանկ ընեմ. ի՞նչ կը նախանձիս իմ ան մէկալնոնցը ըրած բարերարութեանս վրայ„:

Ասպէս ալ, ըսաւ Յիսուս, ետքինները առջին պիտի ըլլան, ու առջինները ետքին. պատճառն որ կոչուածները շատ են, բայց անոնցմէ ընտրուածները քիչ են„:

ԳԼՈՒԽ ԻԳ.

Ղազարոսի բարեկամին Քրիստոսի յարութիւնը :

Ամ Քրիստոսի 33 : (Յովհ . ԺԱ .)

Ղազարոս ըսուած մէկ մարդ մը կար Յիսուսի բարեկամ, որ երկու քոյր ունէր՝ Մարիամ ու Մարթա, որ մէյտեղ Բեթանիա ըսուած գեղը կը բնակէին: Աս Ղազարոսը երբոր ինկաւ հիւընդցաւ, իր քոյրերը Յիսուսի խրկեցին ըսելու թէ՝ “Քու սիրականդ հիւանդ է„: Յիսուս ան ատենը Հրէաստանէ դուրս հեռու տեղ մը քաշուեր էր՝ նախանձոտ Հրէաներուն ձեռքէն, որ զինքը քարկոծել մեռցընել կ՚ուզէին: Երբոր աս լսեց Յիսուս, երկու օր ալ հոն տեղը կեցաւ, ու ետքը աշակերտներուն ըսաւ թէ “Ելլենք նորէն Հրէաստան դառնանք„: Աշակերտները դէմ կեցան կ՚ըսէին. “Շատ չէ որ Հրէաները քեզ քարկոծել կ՚ուզէին՝, ու հիմա ինչպէս հոն կ՚երթաս„: Յիսուս ալ անոնց առակով ըսաւ թէ “Ղազարոս մեր բարեկամը քնացեր է, կ՚երթամ որ զինքը արթնցընեմ„. ա

նոնք ալ բանը չհասկընալով՝ կը զարմանային թէ
ինչ կ՚ըսէ։ Ետքը ալ բա՛ց ըսաւ Յիսուս․ “Ղա-
զարոսը մեռաւ․ բայց ես ուրախ եմ որ ձեր հա-
ւատքը ասով աւելլի պիտի հաստատուի իմ վը-
րաս„։ Անանկ երբոր եկաւ Բեթանիա հասաւ
Յիսուս, Ղազարոս չորս օրուան մեռած ու գե-
րեզմանը դրուած էր․ Մարթա որ իմացաւ թէ՝
Յիսուս կու գայ կոր, ելաւ առջեւը վազեց ու ը-
սաւ․ “Տէր, թէ որ հոս գտնուած ըլլայիր նէ՝
եղբայրս չէր մեռներ․ բայց այսու ամենայնիւ կը
հաւատամ որ՝ ինչ որ Աստուծմէ խնդրես նէ,
Աստուած քեզի կու տայ„։ Յիսուս ալ ըսաւ․
“Մի՛ վախնար՝ եղբայրդ յարութիւն կ՚առնէ„․
ու անտեղը Յիսուս Մարթայի միտքը շինելով՝
անոր աղէկ մը հաւտացուց թէ ինքը Քրիստոս
Որդի Աստուծոյ է։ Ետքը երբոր գնաց Մար-
թան՝ որ իր քոյրը Մարիամը Յիսուսի քովը
կանչէ, ան ատենը բոլոր անոր քովը եղած սգաւոր
բարեկամներն ալ հետ եկան՝ Յիսուսի վրայ թա-
փեցան, ու ամէնքը մեռելին վրայ կու լային։ Յի-
սուսի ալ խիստ գութը շարժեցաւ, հարցուց թէ՝
ո՞ւր է անոր գերեզմանը ; ու գերեզմանին քովն որ
գնաց՝ Յիսուսի ալ լացը եկաւ, ու հրամայեց որ
վրայի դրած քարը վերցընեն։ Մարթա ալ ըսաւ․
“Տէր, ինչպէս կ՚ըլլայ, չորս օրուան է մեռելը,
ալ կը հոտի„։ Յիսուս ալ ըսաւ․ “Քեզի չըսի՞
թէ Հաւատք որ ունենաս նէ՝ Աստուծոյ հրաշքը
կը տեսնես„։ Ետև վրայի քարը մէկդի առնել
տուաւ, ու Հօր Աստուծոյ աղօթք ընելով՝ եր-
բոր ամուր ձայնով մը կանչեց․ “Ղազարոս, ե-
լիր դուրս եկուր„, ան ատենը շուտ մը մեռելը,
որ ոտուըները ու ձեռուըները պատանքով փաթ-
թած կապուած էր, ողջընցաւ կայնեցաւ, ու

Յիսուս հրամայեց որ արձըկեն թողուն որ ելլէ քալէ ։

Ու բանս տեսնողներէն շատը Յիսուսի հաւատացին, ու ոմանք ալ գնացին Փարիսեցիներուն պատմեցին, որ Յիսուսի սաստիկ թշնամի էին ։ Ուստի քահանայապետները և Փարիսեցիները մէկ տեղ եկան ժողովք ըրին, ու նախանձով կուրցած աս պատճառս բերին թէ "Յիսուսը ասանկ որ թողունք, իր հրաշքներովը բոլոր ժողովուրդը իրեն կը դարձընէ հաւատացեալ կը շինէ. և ան ատենը Հռոմայեցիք կու գան մեզ հիմնայատակ կ'ընեն„. անոր համար Կայիափա քահանայապետն ալ խորհուրդ տուաւ ըսաւ. "Աւելի լաւ է որ մէկ հոգի մը մեռնի՝ քան թէ բոլոր ազգերնիս կորսուի„. ու անանկ մէջերնին խօսքը հաստատեցին որ Յիսուսը բռնեն սպաննեն ։ Յիսուս ալ աս լսելով, նորէն երեսը ծածկեց՝ գնաց քիչ մը ատեն Եփրայիմ ըսուած մէկ գեղ մը կեցաւ ։

ԳԼՈՒԽ ԻԳ.

Զաքէոսի դարձը, աղքատական առակը, և Մարիամու Յիսուսը եղով օծելը ։

(Մատթ. Ի. ԻԶ: — Ղուկ. ԺԹ: — Մարկ. ԺԴ:)

Զատկին տօնը երբոր մօտեցաւ, անկէց ելաւ Յիսուս որ նորէն Երուսաղէմ երթայ. ու ճամբան աշակերտաց յայտնեց թէ աս տօնախմբութեանս ատենը մարգարէից իր վրայ գըրածները պիտի Երուսաղէմի մէջ կատարուի. որ պիտոր չարչարեն զինքը՝ ու խաչ հանելով սպան-

նեն, և ինքն ալ իրեք օրէն ետքը նորէն յարութիւն պիտոր առնէ։ Ան ատենը Յակոբոս ու Յովհաննէս Զեբեդեայի որդիքը, իրենց մայրը՝ (որ Յիսուսի ազգական էր) բերան ըրին, ու Յիսուսէն խնդրեցին որ՝ (ինչպէս կարծիք ունէին) ինքը թագաւոր նստի նէ, զիրենք առաջ քաշէ։ Յիսուս ալ խրատեց զանոնք ու ըսաւ թէ "Իմ թագաւորութիւնս աշխարհքիս թագաւորաց պէս չէ, որ հպարտութեամբ մեծութեան ետեւի իյնալով ըլլայ, հապա խոնարհութեամբ ու համբերութեամբ"։

Ետքը երբոր Յիսուս Երիքով քաղաքը մօտեցաւ, ճամբուն վրայ մէկ մուրացկան կոյր մը բժշկեց։ Աս քաղաքս մէկ գլխաւոր խիստ հարուստ մաքսապետ մը (այսինքն կէօմրիւկճի պաշի մը) կար՝ Զաքէոս ըսուած, որ Յիսուսի անունը լսեր էր, ու շատ կ՚ուզէր որ զինքը տեսնէ. անոր համար երբոր Յիսուս Երիքով գնաց, ու սկսաւ քալել՝ բազմութիւն վրան ժողված որ հետը կ՚երթային, աս Զաքէոսը կարճ մարդ մը ըլլալով՝ ժանտաթզենի ըսուած ծառը ելաւ, որ բարձրէն աղէկ մը տեսնէ։ Յիսուս ալ անոր առջեւէն անցնելու ատենը վեր նայեցաւ ու ըսաւ. "Զաքէոս, շուտ ըրէ վար իջիր. այսօր պէտք է որ ես քու տունդ գամ հանգչիմ"։ Ան ալ շուտ մը իջաւ ուրախութեամբ առաւ Յիսուսը իր տունը տարաւ. ասոր վրայ ժողովուրդը սկսաւ մռմռալ թէ՝ ինչպէս մեղաւոր մարդու քով գնաց Յիսուս։ Բայց Զաքէոս Յիսուսի առջեւը ելաւ ու ըսաւ. "Տէր, ահա իմ բոլոր ունացածիս կէսը աղքատաց կու տամ, և որուն որ զրկանք ըրեր եմ նէ՝ չորս անգամ աւելի հատուցումն կ՚ընեմ իրեն"։ Ան ատենը Յիսուս ալ

ըսաւ. "Այսօր աս տունս փրկուեցաւ, որ ասի-
կայ ալ Աբրահամու զաւակ էր. և ես անոր հա-
մար եկայ որ կորսուածները փնտըռեմ, ու փըր-
կեմ": Ետքը Յիսուս մէկ առակ մը ըսաւ իր Ե-
րուսաղէմ երթալուն վրայ, որ իր թագաւորու-
թիւնը յայտնէ. "Մէկ ազնուական (այսինքն
պէյզատէ) մարդ մը մէկ հեռու երկիր մը եր-
թալու եղաւ, որ ան տեղի մեծէն իր թագաւո-
րական իշխանութիւնը առնէ՝ ու դառնայ: Ասի-
կայ իր ծառաները կանչեց քովը, ու մարդ գը-
լուխ՝ տասը տասը մնաս (կամ քէսէ ստակ) տուաւ,
ու ըսաւ որ՝ զասոնք բանեցընեն մինչուան ինքը
դառնայ: Երբոր ելաւ գնաց, իր քաղքի մար-
դիկը որ զինքը չէին սիրեր՝ ետևէն խրկեցին ան
մեծին հասկցընելու թէ "Ասիկայ մենք չենք
ուզեր որ վրանիս թագաւոր ըլլայ": Բայց այ-
սու ամէնայնիւ երբոր ասիկայ թագաւորութիւ-
նը ձեռք առած դարձաւ, առջևը կանչեց ան
ծառաները՝ որ նայի տեսնէ թէ ինչ վաստակ
ըրին: Անոնցմէ առջինը եկաւ ըսաւ թէ "Տէր,
քու տուած տասը մնասը՝ վրան տասը շահ տը-
ւաւ": Ան ալ գովեց զինքը ու ըսաւ. "Բարի
ծառայ, որովհետև աս քիչ բանին վրայ հաւա-
տարիմ եղար, քեզ տասը քաղաքներու վրայ իշ-
խան կ'ընեմ": Մէկալն ալ եկաւ ըսաւ թէ
"Տուածեդ հինգ մնաս շահ ելաւ". ան ալ զին-
քը հինգ քաղաքներու վրայ իշխան դրաւ: Ե-
տևէն երրորդ ծառան եկաւ՝ ու գանգըտելով
սկսաւ ըսել. "Տէր, ես վախնալով որ դուն մէկ
անանկ ստամբակ (այսինքն եառամազ) մարդ մըն
ես, որ ձեռքովդ տեղ մը չդրած բանը՝ կը վերցը-
նես կ'առնես, ու չցանածդ կը հնձես (այսինքն
պիճմիշ կ'ընես), անոր համար ահա առ քու մը-

նամներդ որ ծրարեր պահեր էի”։ Ան ատենը տէրն ալ սրդողելով ըսաւ. “Քու խօսքովդ քեզ կը դատապարտեմ, ո՛վ անհաւատ ծառայ. Թէ որ դուն գիտէիր որ ես ասանկ մարդ մըն եմ նէ, ինչո՞ւ իմ ստակս սեղանաւորի (այսինքն սա-ռաֆի) չտուիր, որ ես հիմա գայի անկէց շահա-վը առնէի”։ Ուստի հրամայեց որ շուտ մը ան ստակը առնեն, առջի տասը շահեցընողին տան. ու ըսաւ թէ “Ով որ ունի նէ՝ արժան է որ ա-նոր աւելովը տրուի, ու չունողին քովէն ան քիչ մը ունեցածն ալ ետ առնուի”։ Անկէ ետև իրեն թշնամիները, որ իր թագաւոր ըլլալը չէին ու-զեր, զանոնք ալ առջևը կանչեց սպաննել տուաւ”։

Ասկէ ետքը Յիսուս Երիքովէ ելած Երուսա-ղէմ երթալնին Ճամբան նորէն Բեթանիա որ հանդըպեցաւ, հոն Սիմոն Բորոտ ըսուած մէկ մը զինքը հացի կանչեց. ու աս սեղանին ինչպէս կ՚ըսեն՝ կը ծառայէր Մարթան, և իր Ղազար եղբայրն ալ, որ քիչ մը առաջ Յիսուս յարուցեր էր, ան ալ սեղանը նստողներէն մէկն էր։ Ասոնց Մարիամ ըսուած քոյրերնին ան ատենը ձեռքը ամանով լիտր մի (կամ հոխա մը ըսենք) ազնիւ անուշահոտ եղ առած, եկաւ Յիսուսի ոտուը-ները լուաց՝ ու իր գլխուն մազերովը բռնեց սըր-բեց. ետքը ան ամանն ալ կոտրեց բացաւ՝ Յի-սուսի գլուխը ու ոտուըները օծեց ան պատուա-կան եղովը, որ բոլոր տունը անոր անուշ հոտը բռնեց։ Հոն նստողները՝ ասոր վրայ մռմռացին. “Ափսոս, ըսին, աս եղին, որ իրեք հարիւր դե-նարէն (կամ ղուռուշէն) աւելի կրնար ծախուիլ, ու աղքատներուն ողորմութիւն տրուիլ”։ Յի-սուսի աշակերտաց մէջէն Յուդան ամենէն աւե-լի ցաւ ցուցուց աս բանիս վրայ. պատճառն որ՝

Յիսուսի գանձանակը (որ աղքատաց համար ստակ կը ժողվէին) ինքը կը պահէր, ու անկէց ալ ինքը ուզած ատենը կը գողնար: Բայց Յիսուս կնկանը տէր կենալով ըրածը գովեց, "Խորհրդաւոր բան է, ըսաւ. նաև աղքատները ամէն ժամ ձեր հետ են, ըսաւ. երբոր ուզէք նէ՝ անոնց ողորմութիւն կրնաք ընել. բայց ես միշտ ձեր հետը չեմ":

ԳԼՈՒԽ ԻԵ.

Յիսուս փառաւորապէս Երուսաղէմ կ'երթայ, ու հոն նորէն հրաշքներ կ'ընէ:

(Մատթ. ԻԱ: — Մարկ. ԺԱ: — Ղուկ. ԺԹ:)

Անոր մէկալ օրը՝ որ ինչպէս կ'ըսեն կիրակի օր կ'իյնայ, Յիսուս Բեթանիայէ ելաւ որ Երուսաղէմ երթայ. ու Ձիթենեաց լերան տակը հասաւ նէ՝ աշակերտներէն երկու հոգի խրկեց, որ իրենց դիմացի գեղը երթան, "Ու հոն, ըսաւ, դուրսը մէկ էշ մը իր քուռակովը կապած կը գտնէք, որ դեռ մարդ վրան նստած չէ, զանիկայ արձըկեցէք ինծի բերէք. ու թէ որ մարդ արգիլելու ըլլայ նէ՝ ըսէք թէ Իրենց տիրոջը պէտք են": Աշակերտներն ալ Յիսուսի ըսածին պէս գացին ան էշը գտան, ու իր քուռակովը առին Յիսուսի բերին. ետքը ասոնց վրայ իրենց լաթերնին ձգեցին, ու Յիսուսը՝ ինչպէս կ'ըսեն՝ քիչ մը մէկին քիչ մը մէկալին վրան հեծցուցած, ելան ամէնքը մէկ տեղ դէպ 'ի Երուսաղէմ եկան: Ան ատենը Երուսաղէմի ժողովուրդն ալ լսելով թէ Յիսուս կու գայ կոր՝ ամէնքը թափեցան

դէմը երան, ու ձեռուընին արմաւենիի և ձիթենիի կանանչ ճիւղեր առած՝ անանկ մեծ ցնծումով ուրախութեամբ Յիսուսի առջեւէն ինկած՝ մէկ թագաւորի մը պէս զինքը կը բերէին: Ոմանցմէ ոմանք վրայի հագուստնին ուքին տակը գետինը կը փռէին, ոմանք ծառերու ճիւղերով ճամբաները կը զարդարէին, և ամէնը մէկ բերան աշակերտներուն հետ ուրախութեամբ կ'երգէին. Օրհնութիւն որդւոյ Դաւթի, օրհնեալ եկեալ յանուն Տեառն. օրհնութիւն 'ի բարձունս. և առով Զաքարիա մարգարէին ըսածը կատարուեցաւ թէ՝ Ասացէք դստեր Սիոնի. Ահա թագաւոր քո գայ քեզ, հեծեալ յէշ եւ յաւանակի էշոյ: Փարիսեցիները ու կարգացողները՝ որ Յիսուսի թշնամի էին, երբոր աս բաներս տեսան՝ սաստիկ նախանձէն չէին գիտեր ինչ ընեն. մանաւանդ երբոր կը լսէին ան օրհնութեան ձայները, որ մեծ ու պզտիկ կը կանչէին. Օրհնեալ որ գայ թագաւորդ յանուն Տեառն. ուստի եկան Յիսուսի ըսին որ՝ ինքը անոնց արգիլէ որ ասանկ չկանչեն: Յիսուս ալ իրենց պատասխան տուաւ ըսաւ. “Թէ որ ասոնք ձայն չհանեն նէ՝ ան ատենը քարերը կը սկսին կանչուըռտել”: Ինքը Յիսուս երբոր Երուսաղեմի քաղքին ալ մօտեցաւ, վրան նայեցաւ ու արցունք թափելով սկըսաւ ըսել. “Գոնէ հիմա խելքդ վրադ ժողվէիր ու զգաստանայիր. հապա թէ չէ՝ գիտնաս որ քու թշնամիներդ վրադ պիտի հանեն, ու քեզ պաշարեն և անանկ հիմնայատակ ընեն որ՝ քար քարի վրայ պիտոր չթողուն. որովհետև դուն չճանչցար Աստուծոյ ողորմութեան ատենը որ իրեն դառնայիր”: Այսպիսի փառաւորութեամբ թագաւորի պէս Յիսուս Երուսաղէմ մտնելէն

ետքը՝ տաճարը գնաց, ու հոն՝ ինչպէս մէկ ուրիշ անգամ մըն ալ հանդըպեր էր, տեսնելով որ մարդիկ նստեր բան կը ծախէին առուտուր կ'ընէին՝ վրանին սրդողելով զամէնքը անկէց դուրս վռընտեց, ու իրենց ըսաւ թէ " Մարգարէից գրքերուն մէջ Աստուած կը հրամայէ որ՝ իր տունը աղօթքի տուն ըլլայ, որ դուք աւազակներու այր (այսինքն ճէլալիներու մաղարա) էք ըրեր ,, : Ու հոն տաճարին մէջը նորէն կոյրեր ու կաղեր բժշկելէն ետքը՝ իրիկուան դէմ քաղքէն դուրս ելաւ, աշակերտներուն հետ անտեղը մօտ Բեթանիա գեղը գնաց որ հանգչի :

Մէկալ օրը առտուանց նորէն Յիսուս աշակերտներուն հետ Երուսաղէմ դառնալնին՝ անօթեցաւ, ու ճամբուն վրայ մէկ թզենի մը (այսինքն ինճիրի ծառ մը) տեսաւ բոլոր տերեւներով լեցուած. երբոր առոր քովը մօտեցաւ ու նայեցաւ որ վրան ամենեւին պտուղ չունի՝ որ փրցընէ ուտէ, ան ատենը զանիկայ անիծելով ըսաւ. " Մէյ մ'ալ ասկէ ետեւ քեզմէ մարդ պտուղ չուտէ ,,. և աս ըսելուն պէս՝ շուտ մը ան թզենին սկսաւ չորնալ, (որ Հրէից սինակոկային օրինակը եղաւ) : Միւս օրը մէկ մ'ալ նորէն Յիսուս աշակերտներովը անկէց անցնելնինի, զարմացան աշակերտները՝ ու Յիսուսի ցուցուցին թէ " Նայէ ինչպէս շուտ մը բոլոր արմատէն չորցեր է ծառը ,, : Յիսուս ալ իրենց պատասխան տուաւ թէ " Ճշմարիտ կ'ըսեմ ձեզի. թէ որ կատարեալ հաւատքով՝ չէ թէ միայն թզենիին, հապա ատ լերանդ ալ ըսէք թէ Ելիր ծովը ինկիր, անանկ կ'ըլլայ. և ինչ որ հաւատքով ձեր աղօթքին մէջը խնդրէք նէ՝ կ'առնէք ,, :

ԳԼՈՒԽ ԻԶ.

Յիսուս նորէն առակներով կը խօսի՝ ու կը պապանձեցընէ Հրեայքը:

(Մատթ. ԻԱ: — Ղուկ. Ի:)

Երկու օրէն ետև երբոր Յիսուս նորէն տաճարը գնաց, կերպ կերպ հարցմունքներով քահանայապետները ու կարդացողները սկսան փորձել զինքը: Յիսուս ալ այսպիսի առակներով յանդիմանեց զիրենք. "Մէկ մարդ մը, ըսաւ, երկու որդի ունէր. անիկայ մէկուն ըսաւ թէ "Տղայ, այսօր այգին գնա բանէ,,: Ան ալ "Հրամեր ես կ'երթամ,, ըսաւ, ու չգնաց: Երբոր տեսաւ թէ անիկայ չգնաց, դարձաւ մէկալ տղին ըսաւ որ ինքը երթայ: Ան ալ առջի բերանը պատասխան տուաւ թէ "Չեմ երթար,,. բայց ետքը զղջացաւ՝ ու գնաց այգին բանեցաւ: Ըս պատմելէն ետքը Յիսուս հարցուց թէ՝ "Ըս երկուքէն ո՞րը իր հօրը կամքը կատարեց,,. անոնք ալ ըսին թէ ետքինը: Յիսուս ալ ըսաւ. "Ճշմարիտ կ'ըսեմ որ՝ աստանկ ալ մաքսաւորները և պոռնիկները ձեզ մէկդի կը թողուն, ու իրենք արքայութիւն կ'երթան,,:

Նոր ետևէն՝ Յիսուս "Ըս առակս ալ լսեցէք, ըսաւ: Մէկ տանուտէր մը այգի տնկեց, ու ամէն կողմանէ աս այգիս հոգալէն՝ պէտ ընելէն ետքը՝ մշակներուն ձեռքը տուաւ, ու ինքը ելաւ մէկ հեռու տեղ մը գնաց: Երբոր ալ այգին կթելու ժամանակը մօտեցաւ, իր ծառաները անոնց խրկեց, որ այգիին պտուղը ժողվեն

առնեն ։ Մշակներն ալ բռնեցին աս ծառաներուս մէկը տանջեցին, մէկը սպաննեցին, ու մէկալը քարկոծեցին ։ Տանուտէրը նորէն առջինէն շատ ուրիշ ծառաներ խրկեց. մշակները ասոնց ալ անանկ ըրին ։ Ետքը տանուտէրը իր մէկ հատիկ սիրական որդին խրկեց. “Կարելի է որ, ըսաւ, մշակները ասկէց ամչնան” ։ Բայց մշակները ան որդին որ տեսան, մէջերնին ըսին որ “Ահա աս տանուտիրոջը ժառանգն է. զասիկայ սպաննելու է, որ ասոր ժառանգութիւնը մեզի մնայ”. ուստի անանկ այգիէն դուրս հանեցին՝ ու զան ալ սպաննեցին ։ “Հիմա, ըսաւ Յիսուս, ինչ կը կարծէք. երբոր այգիին տէրն որ դառնայ՝ ինչ կ'ընէ անոնց” ։ Լսողներն ալ պատասխան տուին թէ “Ան անօրէն մշակները չարաչար կը սպաննէ, ու այգին կ'առնէ ուրիշ մշակներու ձեռքը կու տայ, որ ատենովը պտուղը իրեն հասցընեն” ։ Ետքը երբոր իմացան Հրէայքը աս առակիս միտքը՝ որ իրենց սինակոկային վրայ է, “Քաւ լիցի, ըսին, Աստուած չընէ որ ատանկ ըլլայ” ։

Մէկ ուրիշ առակ մըն ալ Յիսուս անոնց պատմեց. “Արքայութիւնն երկնից, ըսաւ, կը նմանի մէկ թագաւորի մը, որ իր տղին ուզեց հարսնիք ընել, ու ծառաները խրկեց որ երթան հարսնեւորները կանչեն ։ Երբոր տեսաւ որ անոնք գալ չուզեցին, նորէն ուրիշ ծառաներ խրկեց իրենց ըսաւ թէ “Ահա սեղանիս ամէն բաները պատրաստ է, գիրցուցած կենդանիներս մորթուած կեցեր են, ելէք հարսնիքս եկէք” ։ Բայց այսու ամենայնիւ անոնց հոգը չեղաւ մտիկ չըրին. հապա ամէն մարդ ցրուեցան ելան իրենց բանը գացին, մէկը իր արտը, մէկալը իր առուտուրին ետեւէն. նաեւ անոնցմէ ոմանք ալ բռնեցին աս

ծառաները քամահրելով սպաննեցին ։ Ու որ լսեց Թագաւորը սաստիկ սրդողեցաւ վրանին՝ զինուորներ խրկեց ան սպաննողները մեռցուց․ ու իրենց քաղաքը վրանին երել տուաւ ։ Ետքը դարձաւ ըսաւ իր ծառաներուն․ “Հարսնիքս պատրաստ էր, ու հարսնեւորները անոր արժանի չեղան․ ուստի դուք ալ գնացէք փողոցներէն (այսինքն սոխախներէն) մարդիկը հարսնիքս կանչեցէք”։ Անոնք ալ ելան՝ ով որ գտան նէ չար ու բարի ժողվեցին բերին, ու անանկ բոլոր նըստելու տեղուանքը հարսնեւորներով լեցուեցաւ ։ Ետքը երբոր ասոնց քով եկաւ Թագաւորը, ու մէջերնին մէկը տեսաւ որ հարսնիքի լաթ չէր հագած, դարձաւ ասոր ըսաւ․ “Դուն ինչպէս հոս եկար մտար՝ որ հարսնիքի լաթ չունէիր”։ Ան ալ պապանձեցաւ՝ չկրցաւ պատասխան տալ ։ Թագաւորն ալ շուտ մը հրամայեց ծառաներուն որ անոր ոտքը ձեռքը կապած դուրս ձգեն զինքը ։ Որովհետեւ կոչուածները շատ են․ բայց անոնցմէ ընտրուածները քիչ են”։

Ասկէ ետքը մէկտեղ խօսք դրին Փարիսեցիքը՝ որ Յիսուսը իր բերնովը Թագաւորական բանի վրայ յանցաւոր (այսինքն սուչլու) ձգեն, ու բռնել տան․ ուստի կեղծաւորութեամբ եկան ըսին թէ “Վարդապետ, գիտենք որ դուն ճըշմարտախօս մարդ մըն ես, ու մարդու երեսպաշտութիւն չես ըներ շիտակը կը զրուցես․ ուստի մեզի ըսէ․ քեզի ինչպէս կ՚երեւայ, պէտք է որ մենք Հռոմայեցւոց կայսերը հարկ (այսինքն հարաճ) տանք՝ թէ չէ”։ Յիսուս ալ իմանալով անոնց սատանութիւնը՝ իրենց ըսաւ․ “Կեղծաւորներ, ինչու զիս կ՚ուզէք փորձել․ հարկին ստակը ինծի ցուցըցէք որ տեսնեմ”։ Անոնք ալ

հանեցին ձեռքը մէկ դահեկան մը տուին: Յիսուս ալ հարցուց անոնց թէ "Ասոր վրայի պատկերքը ու գրուածքը որո՞ւնն է,,. անոնք ալ ըսին. "Հռոմայեցւոց կայսերին է,,: Ան ատենը Յիսուս ալ անոնց պատասխան տուաւ. "Անանկ է նէ, ըսաւ, գնացէք կայսերը բանը՝ կայսեր տուէք, ու Աստուծոյ բանը Աստուծոյ,,: Աս որ լսեցին՝ զարմացան, ու պապանձած թողուցին ելան գացին:

Ասոնց ետեւէն Սադուկեցիները Յիսուսի քով եկան, (որ անանկ աղանդ կամ մէսէպ ունէին՝ որ յարութիւն մեռելոց չէին ընդունէր), ասոնք ալ փորձելով՝ աս տարակուսանքս Յիսուսի առջեւը դրին. "Վարդապետ, ըսին, Մովսէս մարգարէն օրինաց մէջը գրեր է. Թէ որ մէկ կարգուած մարդ մը առանց զաւկի մեռնելու ըլլայ նէ, եղբայրը՝ անոր որբեւարի կնիկը առնէ, ու անկէց իր եղբօրը զաւակ թողու: Դանք որ, ըսին, ատենով եօթը եղբայր կային. ասոնց առջինը կարգուեցաւ, ու առանց զաւկի որ մեռաւ, զան կնիկը՝ երկրորդ եղբայրը առաւ, ու ան ալ անկէց զաւակ չունեցաւ, և ասանկ ան եօթը եղբայրն ալ մէկմէկու ետեւէ աս կնիկը առին՝ ու առանց զաւկի մեռան. ետքը անոնց ետեւէն կնիկն ալ մեռաւ. Հիմա ըսէ, ըսին, վերջի դատաստանին երբոր ամէնը յարութիւն առնելու ըլլան նէ, աս եօթը եղբայրներէն որո՞ւն պիտոր ըլլայ աս կնիկը, որ առաջ եօթն ալ անոր հետը կարգուած էին,,: Յիսուս ալ իրենց պատասխան տուաւ թէ "Դուք մոլորեալ էք, անոր համար չէք գիտեր սուրբ գիրքը ինչ գրած է, ու չէք իմանար Աստուծոյ կարողութիւնը: Աս աշխարհքիս մարդիկը, ըսաւ, կը կարգուին. բայց ով որ արժանի կ'ըլլայ անդիի աշխարհքը երթա-

լու՝ հոն կարգուիլ չկայ, ու մեռնիլ չկայ, հապա հրեշտակաց պէս ամէնքը Աստուծոյ որդի կ'ըլլան : Բայց մեռելոց յարութեան վրայ չէ՞ք կարդացեր Մովսէսի գիրքը՝ որ կ'ըսէ. Ես եմ Աստուած Աբրահամու, Աստուած Իսահակայ, և Աստուած Յակոբայ. ուստի թէ որ ասոնք հոգւով կենդանի չըլլային նէ՝ ասանկ չէր ըսեր Աստուած. որովհետև ինքը չէ թէ մեռած ուչընչացածներուն, հապա կենդանիներուն Աստուած է ,, :

ԳԼՈՒԽ ԻԷ.

Յիսուսի ետքի վարդապետութիւնները և առակ մը :

(Մարկ. ԺԲ : — Ղուկ. ԻԱ : — Մատթ. ԻԵ :)

Յիսուս ետքի առենները մէկ հեղ մը տաճարը գանձանակին դիմացը կեցեր՝ կը նայէր թէ ինչպէս ժողովուրդը գանձանակը ստակ կը ձգէ. ու տեսաւ որ՝ շատ հարուստ մարդիկ եկան՝ առատ տուրք ձգեցին. ետքը տեսնէ որ մէկ որբևարի աղքատ կնիկ մըն ալ եկաւ՝ երկու լումայ (այսինքն մանղըր) ձգեց ան գանձանակը : Ան առենը Յիսուս դարձաւ իր աշակերտներուն ըսաւ. " Ձեզի ճշմարիտ կ'ըսեմ որ աս աղքատ որբևարիս ամենէն շատ ձգեց գանձանակը. ինչու որ՝ մէկալնոնք ամէնքը իրենց աւելցած ստըկէն Աստուծոյ ընծայ տուին. բայց աս կնիկս բոլոր իր ունեցածը, որ իրեն ապրուստին էր, հանեց տուաւ ,, : Նաև երբոր Յիսուս տաճարէն դուրս ելլելու եղաւ, աշակերտները ան տաճարին փառաւոր շէնքին վրայ զարմանալով՝ սկը-

տան իրեն ցուցընել : Յիսուս ալ անոնց պատաս-
խան տուաւ թէ “Ասո որ հիմա ատանկ կը տես-
նէք, պիտոր ատեն գայ՝ որ ատոր մէկ քարը մէ-
կալին վրայ պիտի չթողուն” : Անկէ ետքը եր-
բոր գնացին Ձիթենեաց լեռը նստան՝ որ տա-
ճարին դիմացն էր, Յիսուս նորէն աս բանիս
վրայ երկայն խօսեցաւ՝ թէ ինչպէս սոսկալի
պատերազմներով Երուսաղէմ պիտի կործանի,
և իրեն հաւատացեալները ինչ նեղութիւններ
պիտի քաշեն, ու թէ աշխարհքիս ետքը ինչպէս
պիտի մարդիկ իրար անցնին, և ինքը ինչպէս
փառաւորութեամբ պիտոր գայ՝ որ վերջին դա-
տաստանը ընէ :

Աս բաներուս ետևէն՝ աս առակս ալ պատ-
մեց. “Ան ատենը, ըսաւ, արքայութիւնն երկ-
նից կը նմանի տասը կուսանքներուն, որ իրենց
լապտերները (այսինքն ֆէնէրները) ձեռուը-
նին առած գացին որ փեսան ու հարսը դի-
մաւորեն : Ասոնցմէ հինգը յիմար (այսինքն ան-
խելք կամ խենթ) էին, ու մէկալ հինգը իմաս-
տուն էին : Յիմարները լապտերնին վառած ձե-
ռուընին որ առին, չմտածեցին որ՝ հետերնին
ուրիշ եղ ալ առնեն. բայց իմաստունները իրենց
լապտերներուն հետը ուրիշ ամանով եղ ալ ա-
ռին : Առջի բերանը փեսան երբոր ուշացաւ չե-
կաւ, անոնց ամենուն քունը տարաւ քնացան.
ետքը կէս գիշերուն յանկարծ ձայն ելաւ թէ
“Ահա փեսան կու գայ կոր, շուտ ըրէք առջևը
ելէք” : Ան ատենը աս ամէն կուսանքը ելան՝ ու
սկսան լապտերնին շինել : Բայց յիմարները տես-
նելով որ եղերնին կարճ կու գայ կոր, իմաս-
տուններուն ըսին թէ “Ձեր եղէն քիչ մը մե-
զի տուէք, որ լապտերնիս չմարի” : Իմաստուն-

ներն ալ ըսին . «Թող որ մեր եղէն ձեզի ալ տալու ըլլանք նէ, ան ատենը ոչ մեզի՝ ոչ ձեզի կ՚օգտէ . ուստի կ՚ուզէք նէ գնացէք ձեզի համար խանութէն եղ գնեցէք»: Երբոր անոնք գնելու գացին, ան ատենը փեսան ալ եկաւ հասաւ, ու ով որ պատրաստ կար նէ՝ հետը հարսնիքին տունը մտան, դուռը գոցուեցաւ: Ետքէն երբոր եկան ան յիմարները՝ ու դուռը զարնելով կ՚ըսէին . «Տէր, տէր, դուռը բաց մեզի», ներսէն պատասխան տուաւ թէ «Ճշմարիտ կ՚ըսեմ որ ես ձեզ չեմ ճանչնար»: Ետքը ըսաւ Յիսուս . «Ուրեմն պէտք է որ միշտ արթուն ու պատրաստ կենաք . ինչու որ չէք գիտեր անոր գալու օրը ու ժամը»:

Ասկէ ետքը Յիսուս ան ալ ըսաւ թէ՝ ինքը վերջի դատաստանին ինչպէս փառաւորապէս պիտի գայ՝ բոլոր հրեշտակներն ալ իր հետը, ու յաթոռ փառաց նստած՝ բոլանդակ աշխարհքիս մարդիկը առջևը պիտի ժողվին . և զանոնք երկու դաս պիտի բաժնէ, արդարները աջ դին՝ ու մեղաւորները ձախ դին: Արդարներուն ըրած բարի գործքերը իրենց առջևնին դնելով պիտոր ըսէ . «Եկէք, իմ հօրմէս օրհնուածները, մտէք վայելեցէք արքայութիւնը՝ որ ձեզի համար պատրաստուած էր»: Նաև մեղաւորներուն չար գործքերը երեսնին տալով՝ անոնց ալ պիտի ըսէ . «Հոսկէ գնացէք կորէք, անիծեալներ, յաւիտենական կրակին մէջը, որ պատրաստուած է սադայելի ու իր սատանաներուն»: Ու «Ան ատենը, ըսաւ, ասոնք յաւիտենական տանջանքը կ՚երթան, ու արդարները յաւիտենական կեանքը»:

Աս քարոզներս տալէն ետքը, Յիսուս յայտնեց իր աշակերտացը՝ թէ ասկէ երկու օրէն զատիկ

կ'ըլլայ, ու ան զատկին ատենը զինքը պիտի Հրէաները բռնեն խաչ հանեն ։

ԳԼՈՒԽ ԻԸ·

Յիսուսի մատնութիւնը, և վերջին ընթրիքը ։

(Մատթ․ ԻԶ ։ — Մարկ․ ԺԴ ։ — Ղուկ․ ԻԲ ։ — Յովհ․ ԺԳ ։)

Զատկէն երկու օր առաջ՝ Յիսուս աս վերի բաները ժողովրդոց կը քարոզէր, Հրէից քահանայապետները ու ռաբբիները ան ատենը մէկտեղ ժողվեցան Կայիափա քահանայապետին քովը, ու խօսք դրին որ՝ Յիսուսը մէկ կերպով մը բռնեն սպաննեն. բայց աս ալ մտմտացին որ՝ ան տօնին օրերը չըլլան. չըլլայ թէ ըսին ժողովուրդին մէջը մէկ չփոթութիւն մը ելլէ ։ Ան ատենն ալ Յիսուսի աշակերտներուն մէկը, որ Յուդա Իսկարիովտացի կ'ըսուէր, սատանան անոր փորը մտաւ ; որ գնաց անոնց ըսաւ թէ " Ինծի ինչ կու տաք որ ես Յիսուսը ձեր ձեռքը մատնեմ ,, ։ Անոնք ալ շատ ուրախացան ասոր վրայ, ու իրեն խոստացան որ երսուն արծաթի (կամ զօլաթա) տան, թէ որ աս բանս գլուխ տանի ։ Յուդա ալ ան ատենէն ետեւէ էր որ առանց ժողովուրդը ոտք հանելու՝ Յիսուսը մատնէ՝ անոնց ձեռքը տայ ։

Բաղարջակերաց (այսինքն համուրսուզի) առջի օրը աշակերտները Յիսուսի միտքը ձգելով հարցուցին թէ " Ո՞ւր կ'ուզես որ երթանք պատրաստենք զատկական գառը ուտելու ,, ։ Յիսուս ալ ան ատենը Զիթենեաց լեռը գտնուելով

Պետրոս ու Յովհաննէս առաքեալը խրկեց որ աս բանս տեսնեն, իրենց ըսաւ. "Գնացէք Երուսաղէմ, ու քաղաքն մտնելնուդ պէս մէկ մարդ մը դիմացնիդ կ'ելլէ, որ սափորը կռնակը ջուր կը տանի. անոր ետեւէն գացէ՛ք, ու ո՛ր տունը որ ան մտնէ նէ՝ անոր տանտիրոջը ըսէք թէ "Վարդապետը մեզ քեզի խրկեց ըսելու, որ Ալ իմ ատենս մօտեցեր է, կ'ուզեմ որ զատիկը քու քովդ ընեմ իմ աշակերտներուս հետ". ան ալ ձեզի մէկ մեծ զարդարած վերնատուն մը (այսինքն տիվանհանէ մը) կը ցուցնէ. ու հոն, ըսաւ, սեղանը պատրաստեցէ՛ք": Անոնք ալ գացին ըսածին պէս ամէն բանը անանկ գտան, ու պատրաստեցին: Իրիկուան դէմ Յիսուս ալ ելաւ հոն եկաւ, ու երբոր սեղան նստաւ տասուերկու աշակերտներուն հետ՝ Յիսուսի առջի խօսքը աս եղաւ. "Խիստ կը բաղձայի, ըսաւ, որ աս զատիկս իմ չարչարուելէս առաջ՝ ձեզի հետ ուտեմ": Ետքը ուտելու ատենը դարձաւ աշակերտներուն ըսաւ թէ "Ձեզմէ մէկը պիտոր զիս մատնէ": Ասոր վրայ անոնք ալ իրար անցան, ու ցաւելով սկսան մէկը մէկալը իրեն հարցնել թէ "Արդեօք ես եմ մի": Յիսուս ալ պատասխան տուաւ թէ "Ա՛ն է, որ իր ձեռքը իմ հետս սկաւառակը (այսինքն թապաքը) երկընցուց, խոթեց": Ան ատենը Յուդա որ աս բանս կ'ընէր՝ ինքն ալ հարցուց թէ "Արդեօք ես եմ վարդապետ": Յիսուս ալ իրեն ըսաւ. "Դուն ըսիր": Կերակուրը ալ լմննալու ատենը՝ Յիսուս ձեռքը հաց մը առաւ օրհնեց, գոհութիւն տուաւ Աստուծոյ, ու զան մանրեց աշակերտացը բաժնելով ըսաւ. "Առէ՛ք կերէ՛ք, աս իմ մարմինս է որ ձեզի կը տրուի. ետքը

դուք ալ աստանկ ըրէք զիս յիշելու համար,,: Անոր ետեւէն բաժակը (այսինքն գինիով գաւաթը) ձեռքը առաւ օրհնեց, ու երկնցուց աշակերտներուն ըսաւ թէ "Ամէնդ ասկէց խմեցէք, որ իմ արիւնս է՝ նոր ուխտի, որ ամենուդ մեղացը թողութեան համար պիտի թափուի,,: Ու աս բանով՝ Յիսուս Պատարագին սուրբ խորհուրդը հաստատեց:

Երբոր ալ սեղանը խալըսելու եղաւ՝ Յիսուս վրայի լաթերը մէկդի դրաւ, ու մէկ ղենջակ մը (այսինքն փեշտիմալ մը) առաւ վրան, ու կոնքին (այսինքն լէենին) մէջը ջուր լցած՝ սկսաւ աշակերտներուն ոտքը լուանալ, և ան ղենջակովը սրբել: Լուացուելու կարգը երբոր Պետրոսի հասաւ, Պետրոս ետ քաշուելով ըսաւ. "Տէր, աս ինչ է, դուն իմ ոտքս պիտոր լուանաս. քաւ լիցի, աս բանը չեմ թողուր որ ընես,,: Յիսուս ալ իրեն ըսաւ. "Աս ինչ որ կ՚ընեմ նէ՝ դուն հիմա չես գիտեր, բայց ետքը կ՚իմանաս. թէ որ քեզ չլուանամ նէ՝ հետս մասն ու բաժին չես ունենար,,: Ան ատենը Պետրոս ալ ըսաւ. "Տէր, անանկ է նէ՝ չէ թէ միայն ոտքս, հապա ձեռքս ալ գլուխս ալ լուա,,: Յիսուս ալ ասոր պատասխան տուաւ թէ "Արան գլուխը լուացուած մարդուն՝ ոտուըներէն 'ի զատ պէտքը չէ որ ուրիշ տեղն ալ լուացուի, որ անով բոլորովին մաքուր կ՚ըլլայ,,: Անանկ ամէն աշակերտաց ոտքը լուանալէն ետև՝ Յիսուս նորէն լաթերը վրան առաւ նստեցաւ, ու ըսաւ իրենց. "Գիտէք ինչու համար ձեզի աստանկ ըրի. դուք զիս վարդապետ կ՚ըսէք, տէր կը կանչէք, և շիտակը կ՚ըսէք՝ ինչպէս եմ նէ. ուրեմն թէ որ ես ձեր տէրն ու վարդապետը ըլլալով՝ ձեր ոտքը լուա-

ցի, պէտք է որ դուք ալ մէկզմէկու ոտքը լուա-նաք, ինչպէս որ ձեզի օրինակ տուի,,:

Ասոր ետեւէն Յիսուս քիչ մըն ալ խօսելէն ետքը՝ նորէն ըսաւ թէ “Ձեզմէ մէկը պիտի զիս մատնէ,,: Աշակերտները մէյ մ'ալ սկսան աս բանիս վրայ շփոթիլ. և այն տեղը Յիսուսի քով նստած ըլլալով Յովհաննէս իր սիրելի աշակերտը՝ ազդիէն Պետրոս անոր աչք ըրաւ որ հարցընէ թէ ո՞վ պիտոր ըլլայ այն մատնիչը: Յիսուս ալ իրեն պատասխան տուաւ թէ “Որուն որ ես աս թրջած պատառս տամ նէ՝ ան է,,. ու երկընցուց Յուդայի տուաւ. և այն ատենը սատանան ալ Յուդայի սրտին մէջը աւելի հաստատեց՝ Յիսուսի դէմ ատելութիւնը, ու իր ագահութեան ախտը: Անոր համար Յիսուս ալ իրեն ըսաւ թէ “Ինչ որ պիտի ընես նէ շուտով ըրէ,,. բայց աս ըսածիս միտքը ուրիշները չիմացան. հապա ոմանք անանկ կարծէք դացին թէ, իրենց գանձանակը Յուդայի քով ըլլալով Յիսուս ասով իրեն ապսպրած ըլլայ թէ “Աս տօնի օրերս ինչ որ պէտք է նէ գնէ կամ գնա աղքատները հոգա,,: Յուդան աս բանս որ լսեց, շուտ մը դուրս ելաւ, և այն գիշեր ատենը վազեց Յիսուսի թշնամիներուն քովը գնաց՝ որ ալ մատնութեան բանը հոգայ, ինչպէս որ հետերնին խօսք դրեր էր: Յիսուս ալ անոր երթալէն ետքը պատրաստուեցաւ՝ որ ինքն ալ մէկալ աշակերտացը հետ Ձիթենեաց լեռը երթայ: Ու այն ատենը աշակերտներուն իր վերջի սիրոյ կտակը ընելէն ետքը՝ ըսաւ թէ “Աս գիշերս դուք զիս երեսէ պիտի ձգէք,,: Ասոր վրայ շուտ մը Պետրոս դարձաւ ըսաւ թէ “Ատ բանդ ամէնքն ալ ընելու ըլլան նէ՝ ես չեմ ըներ. հապա պատրաստ

եմ քեզի հետ բանտը երթալ՝ ու մեռնիլ ալ”: Յիսուս ալ իրեն պատասխան տուաւ թէ “Ի՞նչ կ'ըսես ինծի համար մեռնիլ. Ճշմարիտ կ'ըսեմ քեզի, Պետրոս, որ աս գիշեր դուն դեռ հաւը (այսինքն հօռօզը) երկու հեղ չկանչած՝ իրեք հեղ պիտի զիս ուրանաս”: Բայց Պետրոս իր խօսքին վրայ կեցած կ'ըսէր թէ “Օ՛չ մեռցընելու ալ ըլլան նէ՝ քեզ չեմ ուրանար”. և ասանկ մէկալ աշակերտներն ալ ըսին:

ԳԼՈՒԽ ԻԹ.

Յիսուսի պարտէզը աղօթելը, բռնուիլն, դատապարտուիլը, և Պետրոսի ուրանալը:

(Մատթ. ԻԶ:—Մարկ. ԺԴ:—Ղուկ. ԻԲ:—
Յովհ. ԺԸ:)

Աս բաներէս ետքը՝ գիշերանց ելաւ Յիսուս իր աշակերտներովը դէպ'ի Ձիթենեացլեռը երթալու. ու Կեդրոն ըսուած ձորէն (այսինքն տէրէյէն) որ անդին կողմը անցաւ, հոն մէկ Գեթսեմանի ըսուած գեղ մը աշակերտները թողուց, ու միայն անոնցմէ իրեքը, այսինքն Պետրոսը, Յակոբոսը ու Յովհաննէսը հետը առած՝ քիչ մը առաջ գնաց մէկ պարտէզ մը մտաւ, և դարձաւ անոնց ըսաւ թէ “Շատ մեծ տրտմութեան ու նեղութեան մէջ եմ. դուք հոս տեղս արթուն կեցէք սպասեցէք ինծի”: Ու ինքը անոնցմէ քիչ մը առաջ գնաց հեռացաւ, ու երեսին վրայ ինկաւ Հօր Աստուծոյ աղօթք ընելով ըսաւ. “Հայր, թէ որ կարելի է նէ՝ աս իմ վրայ գալու չարչարանքներէն զիս խալըսէ.

հապա թէ չէ՝ ինչպէս որ կը կամենաս նէ, անանկ թող ըլլայ „. ու ան ատենը սաստիկ նեղութենէն արիւն քրտինք սկսաւ թափել. և ան տեղը երկինքէն մէկ հրեշտակ մը եկաւ քովը՝ որ մխիթարէ սիրտ տայ իրեն։ Ետքը ելաւ եկաւ տեսաւ որ՝ ան իրեք աշակերտները սաստիկ տրտմութենէն ինկած կը քնանային. արթնցուց զանոնք, ըսաւ որ ելլէն աղօթք ընեն որ փորձութեան մէջ չիյնան. ու ինքը նորէն գնաց աղօթելու։ Ետքը մէկ մ'ալ դարձաւ քովերնին՝ նորէն արթնցուց, ու գնաց։ Երրորդ անգամը որ եկաւ, “ Այսուհետև, ըսաւ, պառկեցէք ու հանգչեցէք. ահա ժամանակս հասաւ որ թըշնամիներուս ձեռքը մատնուիմ. անանկ է նէ ելլէնք առջևնին երթանք „։

Ան որ կ'ըսէր՝ մէյ մ'ալ տեսնես որ անդիէն խել մը մարդիկ՝ բռնող զինուորներ ալ հետերնին, Յուդա առջևնին ինկած, ջահերով (այսինքն մաշալաներով), որը թուր ձեռքը առած, որը բիր (այսինքն սոփա), եկան Յիսուսի մօտեցան։ Ան ատենը Յուդա՝ ինչպէս որ անոնց նշան տուեր էր Յիսուսը ճանչնալու ու բռնելու, գնաց Յիսուսը պագնելով ըսաւ. “ Բարև քեզ, վարդապետ „։ Յիսուս ալ պատասխան տուաւ. “ Յուդա, ըսաւ, զիս պագնելո՞վ եկեր կը մատնես „։ Ետքը Յիսուս ան բազմութեան առջևը ելաւ կեցաւ, ու իրենց հարցուց թէ “ Ո՞վ կը փնտռէք կ'ուզէք „։ Անոնք ալ ըսին. “ Յիսուս Նազովրեցին կ'ուզենք „։ Յիսուս ալ անոնց ըսելուն պէս թէ “ Ան ես եմ „, Յուդային հետ ան ամէնքը սոսկալով ետ ետ գացին ու գետինը զարնուեցան։ Ան որ եղաւ, նորէն մէյ մ'ալ Յիսուս անոնց հարցուց թէ “ Ո՞վ կ'ուզէք „.

անոնք ալ նորէն ըսին. “Յիսուս Նազովրեցին„: Յիսուս ալ պատասխան տուաւ թէ “Ձեզի ըսի որ ես եմ. ուստի թէ որ զիս միայն կ'ուզէք նէ, թող տուէք, ըսաւ մեկալ աշակերտներուն համար, որ բաներնին երթան„: Ան ատենը երբոր Յիսուս ասանկ թոյլ տուաւ, զինքը բռնեցին կապեցին. բայց աշակերտները աս բանիս չզիմանալով՝ սկսան դէմ կենալ, ու Յիսուսէն հրաման ուզեցին որ դանակով զանոնք զարնեն. և ան շփոթութեան մէջը շուտ մը Պետրոս մէկուն վրայ թուրը ինջեցուց՝ ու աջականջը թռուց վրայէն, որ աս՝ քահանայապետին ծառաներէն մէկն էր՝ Մաղքոս ըսուած: Բայց Յիսուս հոն տեղը վրայ հասաւ ականջը բժշկեց, ու Պետրոսի ըսաւ թէ “Թուրդ տե՛ղը դիր, Հօր Աստուծոյ ինծի տուած չարչարանաց բաժակը պիտի ես չխմե՞մ մի. ինչ կարծես, ըսաւ, չե՞մ կրնար իմ Հօրս աղաչել, որ հիմա հոս եօթանասուներկու հազարէն աւելի հրեշտակ խրկէ՝ որ զիս անոնց ձեռքէն խալըսէ. բայց ան ատենը, ըսաւ, չէր կատարուեր ան գրուած մարգարէութիւնները, որ ըսեր են թէ՝ պէտք է որ ասանկ ըլլայ„:

Ետքը Յիսուսը անանկ բռնած կապած՝ առաջ առին Աննա քահանայապետին տարին, որ Յիսուսի սկսաւ հարցընել փնտռել իր աշակերտներ ժողվելուն՝ և ըրած քարոզութիւններուն վրայ. Յիսուս ալ իրեն պատասխան տուաւ թէ “Ես ծածուկ բան չե՛մ խօսած, իմ տուած քարոզներս ամէնքը լսեր են. ինծի ինչ կը հարցընես, լսողներուն հարցուր„: Աս որ ըսաւ Յիսուս, ան ատենը քահանայապետին ծառաներէն մէկը՝ ապտակ մը (այսինքն շամառ մը) զարկաւ

Յիսուսի, "Ատա՞նկ, ըսաւ, քահանայապետին պատասխան կու տաս ,,: Յիսուս ալ իրեն ըսաւ. "Թէ որ ծուռ բան մը խօսեցայ նէ՝ ըսէ ինչ է. հապա թէ ըսածս շիտակ է նէ, ինչու ինծի կը զարնես ,,: Ետքը Յիսուսը անկէց ալ հանեցին Կայիափա քահանայապետին առջեւը բերին, եւ հոն ալ բոլոր քահանաները ու կարդացողները մէկտեղ եկեր էին՝ որ Յիսուսի դատաստանը տեսնան. ասոնք սխալ սուտ վկայ փնտռել, որ անով Յիսուսը դատապարտեն ու սպաննեն. բայց ձրիով երկու հոգի գտան, որ աս բանս վրան վկայեցին թէ "Մենք մեր ականջովը ասկէց լսեցինք որ կ'ըսէր թէ "Ես կրնամ Աստուծոյ տաճարը քակել, ու իրեք օրուան մէջ նորէն շինել ,,: Բայց այսու ամենայնիւ աս վկաներուս ըսածն ալ մէկմէկու նման չէր: Ան ատենը քահանայապետը ելաւ կայնեցաւ՝ Յիսուսի ըսաւ թէ "Ինչու ասոր պատասխանը չես ի տար ,,. Յիսուս ամենեւին լուռ կեցաւ բան չըսաւ: Քահանայապետը նորէն Յիսուսի ըսաւ. "Քեզ Աստուծոյ անունովը կ'երդուընցընեմ որ ըսես թէ՝ դուն Քրիստոսն ես Աստուծոյ Որդին ,,: Ան ժամանակը Յիսուս պատասխան տուաւ թէ "Դուն կ'ըսես որ ես եմ, որ վերջին դատաստանին օրը աստուածային կարողութեամբս երկինքին ամպերուն վրայ պիտոր իմ գալս տեսնէք ,,: Աս որ լսեց քահանայապետը, կատղեցաւ վրայի լաթերը պատռեց ու ըսաւ. "Տեսէք սըւոր ըրած հայհոյանքը. ասուհետեւ վկայ ալ պէտքը չէ, որ ամէնքդ լսեցիք. ուրեմն ինչպէս կ'երեւնայ ձեզի ,,: Անոնք ալ պատասխան տուին թէ "Մեռնելու արժանի է ,,. եւ անտեղը շուտ մը մէկը մէկալը սկսան

նախատելով Յիսուսի երեսը թքնել, զարնել, ու հազար քամահրանք նախատինք ըսել իրեն, և ոմանք ալ գլուխը լաթ մը ձգեցին որ չտեսնայ, ու անանկ կը զարնէին՝ ծաղր ընելով կը հարցընէին. “Թէ Քրիստոս ես նէ՝ մարգարէացիր գիտցիր թէ ո՛վ է քեզի զարնողը”:

Ու ատենս Պետրոս՝ որ ինքն ալ Յիսուսի ետևէն քահանայապետին տունը եկեր էր, երբոր դուրսը ծառաներուն հետ կրակին քովը նստեր կը տաքնար, ան տեղը քահանայապետին աղախինը եկաւ՝ իրեն նայեցաւ ու ըսաւ. “Հա՛ դուն ալ Յիսուս Նազովրեցիին հետ էիր”: Պետրոս ալ ամենուն առջևը ուրացաւ ըսաւ թէ “Ես զան չեմ ճանչնար, չեմ գիտեր դուն ինչ կ՚ըսես”. ու աս որ եղաւ՝ ետևէն մէկ մը հաւը կանչեց: Ետքը երբոր նստած տեղէն ելաւ դուրս եկաւ, ուրիշ կնիկ մըն ալ զինքը տեսաւ, ան ալ անտեղը եղած մարդիկներուն ըսաւ թէ “Աս ալ Յիսուս Նազովրեցիին հետ էր”. անոնք ալ վրայ տալով որ հարցուցին, Պետրոս մէկ մ՚ալ ուրացաւ երդում ընելով ըսաւ թէ “Ես զան մարդը չեմ գիտեր չեմ ճանչնար”: Անկէ ետքը քիչ մըն ալ որ անցաւ՝ քահանայապետին ծառաներուն մէկը, որ ան ականջը կըտրուած Մաղքոսին ազգական էր, ասիկայ ալ Պետրոսը տեսածին պէս ըսաւ թէ “Դուն ան չե՞ս մի, որ ես քեզ պարտէզը տեսայ Յիսուսին հետը”. աս բանիս ուրիշներն ալ տէր ելան, ըսին թէ “Իրաւ որ աս ալ Յիսուսի հետ է, որ ինքն ալ գալիլեացի է՝ ինչպէս իր լեզուն կը ցուցընէ”: Ան ատենը Պետրոս երրորդ անգամ սկսաւ նզովելով (այսինքն նալէթ տալով) երդուըննալ թէ “Ես զան մարդը չեմ ճանչնար չեմ գիտեր”.

ու շուտ մը ըսածին պէս՝ հաւն ալ երրորդ անգամ կանչեց ։ Յիսուս ալ ան ատենը որ անդին չարչարանաց մէջ էր՝ գլուխը վերցուց դէպ 'ի Պետրոսը նայեցաւ . և աս նայելովն՝ Պետրոսի միտքը ինկաւ Յիսուսի ըսածը , ու շուտ մը ինքիրեն գալով՝ սաստիկ զղջացաւ , ձգեց անկեց դուրս ելաւ , ու սկսաւ լալ ողբալ իր ըրած ուրացութիւնը ։

ԳԼՈՒԽ Լ.

Յիսուսը Պիղատոսի դատաստանը կը հանեն , և չարչարելէն ետև կը դատապարտեն որ խաչուի ։

(Մատթ. ԻԷ ։ — Մարկ. ԺԵ ։ — Ղուկ. ԻԳ ։ — Յովհ. ԺԹ ։)

Յիսուս այսպէս ան հինգշաբթի գիշերը տանջուելէն ետքը՝ ուրբաթ օրը առտուանց կանուխ նորէն մէկտեղ ժողվեցան բոլոր քահանաները ու կարգացողները՝ խօսք դրին որ ալ չուշացընեն զինքը շուտով սպաննեն ։ Բայց Հրեաները իշխանութիւն չունենալով աս բանս գլուխ տանելու՝ առին Յիսուսը Պիղատոսի տարին , որ Հռոմայեցւոց դիէն դատաւոր դրուած էր Երուսաղեմի վրայ ։ Ան ատենը Յուդան ալ տեսնելով որ Յիսուս դատապարտուեցաւ որ մեռնի՝ իրեն մէկ զղջում մը եկաւ . ուստի տարաւ քահանայապետներուն ետ տուաւ ան իր առած երսուն արծաթը ու ըսաւ թէ “ Մեղայ որ ասանկ արդար մարդու արիւնը մտայ ” ։ Անոնք ալ ըսին թէ “ Մեր ինչ հոգն է , դուն գնա մտմտա ” ։ Յուդա ալ ան ստակը տարաւ տաճարը ձգեց ,

ու յուսահատութենէն գնաց ինք զինքը կախեց խեղդեց ։ Քահանայապետներն ալ՝ ան ստակը արիւնի գին է ըսելով՝ արժանի չտեսան որ տաճարը առնեն , հապա խորհուրդ ըրին՝ անով մէկ բրուտի ագարակ մը (այսինքն չէօմլէկճիի թառլա մը) գնեցին , որ օտարականներու (այսինքն ղարիպներու) գերեզմաննոց ըլլայ . և աս պատճառով ետքը ան տեղը՝ Արիւնի Ագարակ ըսուեցաւ ։

Հիմա գանք որ՝ երբոր Յիսուսը Պիղատոսի առջև հանեցին , սկսան վրան սուտ բաներ ըսել թէ “ Աս մարդս մեր ազգը կը մոլորցընէ , ու թող չտար որ Հռոմայեցւոց կայսերը դրած հարկը կամ տուրքը վճարենք տանք , և կ'ըսէ թէ ինքը Քրիստոսը՝ այսինքն Մեսիան է , ու թագաւոր է ” ։ Պիղատոս ալ Յիսուսը առանձին քովը կանչեց առաւ , ու իրեն հարցուց թէ “ Դուն Հրէաներուն թագաւո՞րն ես մի ” ։ Յիսուս ալ պատասխան տուաւ թէ “ Անանկ է՝ ինչպէս որ ըսիր . բայց իմ թագաւորութիւնս աս աշխարհքիս վրայ չէ . հապա թէ անանկ ըլլար նէ՝ իմ ծառաներս չէին թողուր , որ աս Հրէաներուն ձեռքը իյնամ . հապա ես աշխարհք եկեր եմ որ ճշմարտութիւնը քարոզեմ ” ։ Պիղատոս նորէն տարաւ Յիսուսը ան Հրէաներուն առջևը հանեց , ու ըսաւ թէ “ Ես աս մարդուս վրայ վնաս (այսինքն սուչ) չեմ գտներ , որ զինքը սպաննել տամ ” ։ Ան ատենը անոնք նորէն կատղած՝ սկսան կերպ կերպ բաներ ըսել Յիսուսի վրայ ։ Յիսուս ալ ամենևին պատասխան չէր ի տար , այնչափ որ՝ Պիղատոս ալ զարմացաւ թէ Յիսուս ինչպէս բերանը չբանար իրեն անմեղութիւնը ցուցըներ ։ Ետքը անոնց ըսածէն երբոր իմացաւ Պիղատոս որ Յիսուս Գալիլեացի է , որ

ատով Հերովդէսի իշխանութեան ներքև կ'իյնար, վրայէն թօթվեց՝ Յիսուսը Հերովդէսի խրկեց, որ ան ալ ան օրերը Երուսաղէմ եկեր էր ։ Հերովդէս առջի բերանը երբոր Յիսուսը տեսաւ, շատ ուրախացաւ. ինչու որ՝ շատոնցմէ լսեր էր Յիսուսի վրայ, ու հետաքրքրութեամբ կ'ուզէր որ մէկ հրաշք մըն ալ Յիսուս իր առջևը ընէ. ուստի սկսաւ շատ բաներ Յիսուսի հարցընել ։ Բայց Յիսուսէն ամենևին մէկ պատասխան մը որ չլսեց, անոր համար Հերովդէս ալ զինքը քամահրելով ու ծաղր ընելով՝ վրան ճերմակ լաթ մը ձգել տուաւ, ու նորէն Պիղատոսի դարձուց, որ երթայ ինքը Յիսուսի դատաստանը տեսնէ ։

Ան ատենը Պիղատոս Յիսուսի ամբաստանողներուն յայտնի ըսաւ թէ “ Դուք զանիկայ ինծի բերելք ըսիք թէ՝ մէկ խռովարար մարդ մըն է. բայց ինչպէս դուք ալ տեսաք՝ ես վրան ատ ձեր ըսածներէն բան մը չեմ գտներ. ինչպէս Հերովդէս ալ տեսաւ որ անանկ բան մը չէ ըրեր՝ որ մեռնելու արժանի ըլլայ. ուրեմն քիչ մը պատիժ տանք ասոր՝ ու թողունք որ երթայ, ինչպէս դուք ալ սովորութիւն ունիք՝ որ զատկին մէկ բանտարկեալ մը ազատէք, թող աս՝ Յիսուս Քրիստոս ըսուածը ըլլայ անիկայ ” ։ Աս ատեններս բանտը մէկ չարագործ մարդասպան աւազակ մը կար՝ Յեսու Բարաբբա անունով. ուստի երբոր Պիղատոս աս բանս առջևնին դրաւ, քահանայապետները և իշխանները ժողովուրդը յորդորեցին, անանկ ամէնքը մէկ բերան կանչեցին թէ “ Կ'ուզենք որ Բարաբբան արձըկես, ու Յիսուսը մեռցընես ” ։ Ասոր վրայ Պիղատոս ալ աղէկ հասկընալով Յիսուսի անմեղութիւնը՝ ու

անոնց չար նախանձը, և ուզելով որ Յիսուսը խալըսէ՝ բանը ուշացուց, նորէն իրենց հարցուց թէ “Հապա ի՞նչ կ'ուզէք որ ընեմ ձեր Հրէից թագաւորը”: Անոնք ալ կանչեցին թէ “Խաչը հանէ, թո՛ղ խաչուի”: Ան ալ ըսաւ. “Ինչո՞ւ, ի՞նչ չար բան գործեց. ես մեռնելու վնաս մը անոր վրայ չտեսայ”: Անոնք ալ ամէնքը աւելի կատղած ոտք կոխեր՝ կը կանչուըռտէին թէ “Կուզենք որ խաչ հանես”: Պիղատոս ան ատենը ջուր ուզեց առջևնին ձեռքը լուաց՝ ըսաւ թէ “Ես իմ ձեռքս աս արդար մարդուն արիւնովը չեմ պըղշտըկեր, դուք գիտէք”: Նոր երբոր բոլոր ժողովուրդն ալ պատասխան տուաւ թէ “Թո՛ղ մեր վրայ և մեր տղոցը վրայ ըլլայ ատոր արիւնը”, ան ատենը Պիղատոս ալ Յիսուսը իր զինուորներուն ձեռքը տուաւ որ տանջեն: Զինուորները ան ատենը նորէն Յիսուսը աղէկ մը ծեծելէն ետև, մէջերնին առին՝ լաթերը վրայէն հանեցին, ու ծաղր ընելով վրան մէկ կարմիր լաթ մը ձգեցին, մէկ փուշէ ոլըրած պըսակ մը՝ թագի տեղ գլուխը անցուցին, ու ձեռքը մէկ եղէգ մը (այսինքն քամըշի մը կտոր) տուին գաւազանի տեղ. և զինքը անանկ նստեցուցած՝ կու գային, առջևը ծունկ կը չոքէին, ու ծաղր ընելով կ'ըսէին. “Ո՛ղջ լեր, Թագաւոր Հրէից”. ետքը կ'ելլէին երեսը թքնելով ան եղէգը ձեռքէն կ'առնէին՝ անով գլխուն կը զարնէին. ու ոմանք ալ երեսը ապտակ (այսինքն շամառ) կը զարնէին:

Ետքը Պիղատոս Յիսուսը այսպիսի ողորմելի կերպարանքով նորէն Հրէաներուն առջևը հանեց ու ըսաւ. “Գիտնաք որ ես ասոր վրայ դատապարտելու բան չգտայ. ահա ձեր մարդը ձեզի,

դո՛ւք առէք ինչպէս կ՚ուզէք նէ խաչեցէ՛ք ,,: Ա-
նոնք ալ պատասխան տուին Թէ "Մեր օրէնքը
կ՚ըսէ որ այդպիսի մարդը պէտք է որ խաչուի.
ինչու որ՝ ինքը զինքը Աստուծոյ որդւոյ տեղ կը
դնէ ,,: Աս որ լսեց Պիղատոս՝ սիրտը վախ մը
ինկաւ. ուստի նորէն Յիսուսը առանձին առաւ,
սկսաւ իրեն հարցընել Թէ "Դուն ի՞նչ ես,
ուսկի՞ց եկեր ես ,,: Յիսուս ալ աս բանիս ամե-
նեւին պատասխան չտուաւ: Պիղատոս ալ ըսաւ.
"Ատ ի՞նչ է, հետս չե՛ս ուզեր խօսիլ. չե՞ս գի-
տեր որ իմ ձեռքս է իշխանութիւնը քեզ խաչ
հանելու կամ Թէ խալըսելու ,,: Ան ատենը
Յիսուս ալ ըսաւ. "Դուն իմ վրաս իշխանու-
Թիւն չէիր ունենար՝ Թէ որ վերէն քեզի տուած
չըլլար նէ. անոր համար ա՛լ որ զիս քեզի մատ-
նեց նէ՝ մեծ յանցաւորը (այսինքն սուչլուն) ան
է ,,: Աս բանիս վրայ Պիղատոսի խղճմտանքը
աւելի զարկաւ, կ՚ուզէր որ Յիսուսը ազատէ.
բայց Հրէաները նորէն սկսան կանչուըռտել, ու
Պիղատոսի ասանկ ըսել Թէ "Ատ մարդը ազա-
տես նէ՝ Հռոմայեցւոց կայսերը բարեկամը չե՛ս.
ինչու որ՝ ով որ զինքը Թագաւոր կ՚ըսէ նէ, անի-
կայ կայսերը դէմ գլուխ կը վերցընէ ,,: Ան ա-
տենը Պիղատոս նորէն Յիսուսը Հրէից առջեւը
հանեց ու ըսաւ. "Ահա ձեր Թագաւորը ձեզի
կու տամ ,,: Անոնք ալ նորէն սկսան կանչել.
"Վերցո՛ւր վերցո՛ւր մեր մէջէն ատ մարդը, ու
խա՛չ հանէ ,,: Պիղատոս ալ հարցուց ըսաւ Թէ
"Ի՞նչ է՝ կուզէք որ ես ձեր Թագաւորը խա՛չ
հանեմ ,,: Քահանայապետներն ալ ասոր պա-
տասխան տուին Թէ "Մենք կայսերմէն 'ի զատ
Թագաւոր չունինք ,,: Նոքը երբոր ալ ուրիշ
ճար չտեսաւ Պիղատոս, ինքն ալ վճիռը կտրեց

ան ուրբաթ օրը Հրէից պասքայի տօնին կէս աւուր ատենը, ձեռուընին տուաւ որ առնեն տանին ուզածնին պէս Յիսուսը խաչը հանեն, ու Յեսու Բարաբբա աւազակը ազատեն :

ԳԼՈՒԽ ԼԱ.

Յիսուսի խաչելութիւնը ու թաղումը :

(Մատթ. ԻԷ: — Մարկ. ԺԵ: — Ղուկ. ԻԳ: — Յովհ. ԺԹ:)

Պիղատոսի զինուորները ան ատենը Յիսուսը բռնեցին մէջերնին առին, ան կարմիր լաթը վրայէն հանեցին՝ ու իր լաթերը նորէն հագուցին, անանկ խաչը ուսը (այսինքն օմուզին վրայ) դրած սկսան դէպ 'ի Գողգոթա լեռը տանիլ: Ճամբան երթալնին մէկ մարդ մը դիմացնին ելաւ, որ Սիմոն կիւրենացի կ'ըսուէր. զասիկայ ալ բռնեցին որ Յիսուսի հետ վերցընէ տանի ան խաչափայտը: Յիսուսի ետեւէն շատ ժողովուրդ էրիկ մարդ կնիկ մարդ կ'երթային, ու զուլթերնին շարժելով կու լային Յիսուսի խեղճութեանը վրայ: Յիսուս ալ դարձաւ անոնց ըսաւ. "Դստերք Երուսաղեմի, իմ վրաս մի լաք, հապա ձեր վրայ և ձեր որդւոցը վրայ լացէք. ատեն պիտոր գայ որ՝ երնեկ ըսեն ամուլներուն որ զաւակ չեն բերեր. և սաստիկ նեղութենէն լեռներուն պիտի ըսեն թէ՝ Սրանխ փլէք մեզ ծածկեցէք, որ աս խեղճութիւններս չտեսնենք. թէ որ դալար կամ կանանչ ծառին այսպէս կ'ընեն՝ ինչպէս կը տեսնէք իմ վրաս, հապա չորցած ծառին ինչ պիտի ըլլայ":

Երբոր ալ Գողգոթա լեռը հասան, Յիսուսի լեղիով խառնած գինի տուին. ան ալ համը առաւ նէ՝ չուզեց խմել։ Ետքը լաթերը վրայէն հանած անանկ մերկ Յիսուսը խաչին վրայ հանեցին գամեցին. ու իրեն երկու դին մէկ մէկ աւազակ մարդիկ ալ Հրէաները ան օրը բերին խաչել տուին, որ ասով աւելի նախատինք ըլլայ Յիսուսի։ Յիսուս որ խաչին վրայ ելաւ, առջի խօսքը իր խաչ հանողներուն վրայ աղօթելը եղաւ՝ որ ըսաւ. “Հայր իմ, ասոնց թողութիւն տուր որ չեն գիտեր ինչ կ՚ընեն„։ Պիղատոս մէկ տախտակի մը վրայ՝ Յիսուսի վրան դրած յանցանքները (այսինքն սուչը) ասանկ գրել տուաւ՝ թէ Ասիկայ է Յիսուս Նազովրեցի Թագաւոր Հրէից. և աս բանս իրեք ազգի լեզուով՝ այսինքն հրէարէն, հռոմայեցիերէն ու հոռմերէն ըրաւ, անանկ խաչին վրայ դնել տուաւ, որ ամէնքը կարդան ու իմանան։ Ան որ տեսան Հրէաները, Պիղատոսի աղաչեցին որ անանկ չգրէ՝ Թագաւոր Հրէից, հապա ասանկ թէ՝ Ինքը ըսաւ որ Թագաւոր եմ Հրէից։ Պիղատոս ալ իրենց պատասխան տուաւ թէ “Գրածս գըրուած է, փոխել չըլլար„։ Ան ատենը զինուորները Յիսուսի լաթերը առին չորս բաժին ըրին՝ մէջերնին բաժնեցին, ու պատմուճանը կամ կապան վերէն 'ի վար բոլորը հիւսուածքով գործուած ըլլալով՝ մեղքընցան կտրտել. ուստի վրան վիճակ ձգեցին, որ անանկ մէկուն ինկաւ։

Հրէից քահանայապետները ու իշխանները իրենց մարդիկներովը՝ ան ժամանակը Յիսուսի առջեւը եկած՝ ծիս կանչելով հազար նախատանք ու հայհոյանք կու տային Յիսուսի, ու քամահրելով կ՚ըսէին. “Թէ որ քու ըսածիդ պէս

դուն Աստուծոյ Որդի ես նէ՝ քեզ հիմա խալըսէ, ատ խաչէդ վա՛ր իջի՛ր՝ որ քեզի հաւատանք. տեսէ՛ք սըւոր, կ՚ըսէին, որ ուրիշները ազատեց, ու ինքը զինքը չկրնար ազատել. Թէ որ իր յոյսը Աստուծոյ վրայ դրեր է նէ, թո՛ղ Աստուած հիմա զինքը ասկէց ազատէ,,: Զինուորներն ալ անոնց ըրածը տեսնելով՝ իրենք ալ ծաղր ընելու բաներ կ՚ըսէին: Եւ աս հերիք չէ՝ նաև ան Յիսուսի քով խաչուած աւազակներուն մէկը դարձաւ ինքն ալ Յիսուսի ըսաւ. "Թէ որ դուն Քրիստոսն ես նէ, քեզ ալ մեզի հետ ասկէց ազատէ,,: Բայց ան ժամանակը մէկալ աւազակը զանիկայ չեխեց թէ "Աստուծմէ չես վախնար, որ դուն ալ ան պատիժը կը քաշես կոր. մենք, ըսաւ, արժանապէս մեր ըրածին պատիժը առեր ենք, բայց ասիկայ մէկ չար բան մը չէ՛ գործած,,: Ետքը դարձաւ Յիսուսի ըսաւ. "Տէր, յիշէ զիս երբոր քու Թագաւորութեամբդ գալու որ ըլլաս,,: Յիսուս իրեն պատասխան տուաւ թէ "Ճշմարիտ կ՚ըսեմ քեզի՝ որ այսօր դրախտը իմ հետս մէյտեղ պիտի ըլլաս,,:

Յիսուսի խաչելութեան ատենը իրեն ազգականներէն ալ քովը եկեր կեցեր էին. ասոնց մէջը Յիսուս իր մայրը Կոյսն Մարիամ տեսնելով, և իր սիրական Յովհաննէս աշակերտը, մօրը ցուցընելով ան աշակերտը՝ ըսաւ թէ "Ահա՛ քու որդիդ,,, ու աշակերտին ալ իր մայրը ցուցընելով ըսաւ. "Ահա քու մայրդ,,. և անկէ ետքը Յովհաննէս ալ զԿոյսն Մարիամ որ Յիսուսէ որբ մնացած էր՝ իր տունը առաւ պահեց: Յիսուս կէս օրուան դէմ վեց ժամին (այսինքն սահաթին) խաչին վրայ բևեռուելուն պէս՝ արևը

խաւարեցաւ, եւ բոլոր աշխարհք մթընցաւ իրեք ժամի չափ, ու ինը ժամին ատենները՝ կէսօրը իրեք ժամ անցած՝ Յիսուս ամուր ձայնով կանչեց. «Էլի էլի լամա սաբաքթանի, որ ըսել է. Աստուած իմ, Աստուած իմ, ինչու զիս երեսէ թողեր ես»։ Ետքը երբոր ըսաւ թէ «Ծարաւեր եմ», շուտ մը մէկը վազեց՝ սպունգը (այսինքն սիւնկերը) հոն քացախը թաթխեց՝ ու եղեգի մը վրայ անցուցած դէպ 'ի Յիսուսի բերանը երկընցուց։ Յիսուս ալ երբոր ան քացախը բերանը առաւ, ըսաւ. «Ալ ամէն բան լմընցաւ». ու նորէն ամուր ձայնով կանչեց ըսաւ. «Հա՛յր, քու ձեռքդ կ'աւանդեմ իմ հոգիս». անանկ գլուխը վար ծռեց՝ հոգին տուաւ։ Ան ատենը Երուսաղեմի տաճարին վարագոյրը վերէն 'ի վար երկուք ճղքուեցաւ, երկրաշարժութիւն եղաւ, որ ապառաժ քարեր պատռեցան, գերեզմաններ բացուեցան, ու շատ արդար մարդիկներ յարութիւն առած՝ Երուսաղեմի մէջը շատ մարդոց երեւցան՝ Յիսուսի ճշմարիտ յարութիւնը հաստատելու համար։ Ան տեղը հարիւրապետն ալ իր զինուորներուն հետ աս հրաշքները տեսնելով, սոսկացին՝ ու Յիսուսի համար ըսին թէ «Ճշմարիտ աս մարդս Աստուծոյ Որդի էր»։ Նմանապէս բոլոր գտնուած ժողովուրդն ալ Յիսուսի վրայ խղճալով՝ կուրծքերնին զարնելով ելան ետ դարձան։ Երբոր ալ իրիկունը մօտեցաւ, Հրէաները խղճմտանք ընելով թէ օրինաց դէմ՝ չըլլայ որ ան խաչուածներուն մարմինները ինչուան մէկալ օրը խաչին վրայ մնան, որ ան շաբաթն օրը իրենց մեծ տօնախմբութիւն էր, գացին Պիղատոսէն ուզեցին որ անոնց ծընկուըները ջարդեն՝ որ շուտով մեռնին, ու անկէց

վերցուցին ։ Ուստի եկան զինուորները առաջ ան երկու աւազակներուն ծնկուըները ջարդելով մեռուցին . եւ երբոր Յիսուսը տեսան որ հոգին աւանդեր է , անորը չջարդեցին . հապա զինուորներուն մէկը ձեռքի տէգովը (այսինքն մզրաքովը) Յիսուսի կողը խոցեց , ու շուտ մը արիւն ու ջուր բղխեց կողէն ։

Ան ատենը Յովսէփ Արեմաթացին , որ ինքն ալ Հրէից իշխաններէն մէկն էր , և գաղտուկ Յիսուսի աշակերտութիւն կ'ընէր՝ գնաց Պիղատոսէն հրաման առաւ , որ ինքը երթայ Յիսուսի մարմինը խաչէն իջեցընէ գերեզման դնէ ։ Ուստի Նիկոդեմոս ըսուած իշխանին հետ (որ ան ալ ծածուկ Յիսուսի աշակերտներէն էր) եկան խաչէն իջեցուցին Յիսուսի մարմինը , մեծարանքով զմռսեցին , ու մաքուր կտաւով պատած՝ հոն խաչելութեան տեղին մօտ մէկ պարտեզի մը մէջ՝ նոր քարէ փորած գերեզմանը դրին , ու մէկ մեծ քարով մը գերեզմանը գոցեցին՝ ելան գացին ։ Բայց շաբաթ առտուանց քահանայապետները ու Փարիսեցիները նորէն Պիղատոսի գացին ըսին թէ " Մը յիշենք որ ան խաբեբայն ողջ էր նէ կ'ըսէր թէ Երեք օրէն ետև յարութիւն պիտի առնեմ . ուստի հրաման տուր որ՝ գերեզմանին քով աս իրեք օրս պահապան կենայ , որ չըլլայ թէ իր աշակերտները գիշերանց գան մարմինը գողնան , ու ժողովրդին մէջը ձայն հանեն թէ յարութիւն առաւ . և աս վերջի մոլորութիւնը առջինէն գէշ ըլլայ „ ։ Պիղատոս ալ ըսաւ թէ " Գացէք ինչպէս կ'ուզէք նէ՝ անանկ ըրէք „ ։ Անոնք ալ գացին գերեզմանին քարը աղէկ մը ամրցուցին , կնիք (այսինքն մէօ-

ԳՐԱԴԱՐԱՆ

հիւր) զարկին վրան , ու անանկ քովը զինուորներ պահապան դրին ։

ԳԼՈՒԽ ԼԲ.

Յիսուսի փառաւոր յարութիւնը , աշակերտաց երեւումը ։

(Մատթ. ԻԸ ։ — Մարկ. ԺԶ ։ — Ղուկ. ԻԴ ։ — Յովհ. Ի. ԻԱ ։)

Շաբաթ իրիկունը իւղաբեր կանայքը , այսինքն Մարիամ Մագդաղենացին , Մարիամ Յակոբայ ըսուածը , Յոհաննա ու Սողոմէ՝ մէկտեղ եկան , խունկեր ու անուշահոտ եղեր առին , պատրաստեցին՝ որ երթան Յիսուսի մարմինը նորէն օծեն՝ աւելի պատիւ ընեն ։ Առտու առտուանց կանուխ երբոր ելան որ գերեզմանը երթան , ճամբան անձրկեր էին թէ՝ ան գերեզմանին մեծ քարը վրայէն ով պիտոր վերցընէ . բայց հոն հասնելնուն պէս՝ յանկարծակի մէկ շարժ մը եղաւ , ու երկինքէն լուսաւոր ձիւնի պէս ճերմակ լաթերով հրեշտակ մը ինջաւ , ու ան դրանը քարը մէկդի դրած վրան նստաւ ։ Աս բանս որ եղաւ , ան զինուոր պահապանները վախէն մեռելի պէս հոն տեղը գետինը ինկան . և անոնցմէ ոմանք ալ քաղաքը վազեցին քահանայապետներուն աս հրաշքս պատմեցին . անոնք ալ մէյտեղ խորհուրդ ըրին , ու շատ ստակ տուին անոնց , որ աս բանս գաղտուկ պահեն՝ մարդու չըլուցեն , հապա անանկ ձայն հանեն թէ՝ գիշերանց իրենք որ քուն էին , Յիսուսի աշակերտները եկեր անոր մարմինը գողցեր են .

և իրենց աս ալ ըսին. “Թէ որ ձայնը դատաւորին ականջը հասնի նէ, դուք մի վախնաք անհոգ կեցէք, մենք բանը կը շինենք„ ։ Եւ անանկ Հրէաներուն մէջը աս սուտ խօսքս փըռուեցաւ ։

Հիմա գանք որ, երբոր աս իւղաբեր կանայքը գերեզմանին դուռը ասանկ բաց գտած ներս որ մտան, հոն Յիսուսի մարմինը չգտան. հապա անոր տեղը երկու լուսաւոր հրեշտակ տեսան, որ մէկը դարձաւ ասոնց ըսաւ. “Մի վախնաք, դուք եկեր էք Յիսուսը կը փնտռէք. բայց հոս չէ՝ ինքը յարութիւն առեր է, ինչպէս որ ձեզի առաջուց ըսեր էր„. և իրենց աս ալ ըսաւ որ՝ երթան Յիսուսի աշակերտացը աս բանս աւետիս տան ։ Բայց ասոնցմէ Մարիամ Մագդաղենացին, ինչպէս կ՚ըսեն՝ առջի բերանը շուտ մը տեսածին պէս որ Յիսուսի մարմինը գերեզմանին մէջը չէ՝ վազեց եկաւ Պետրոսն ու Յովհաննէսը գտաւ, իրենց ըսաւ թէ “Մեր տէրը գերեզմանէն վերցուցեր են, չենք գիտեր ուր դրեր են„ ։ Անոնք ալ ելան հետը գերեզմանը եկան՝ տեսան որ իրաւ ըսածին պէս Յիսուսի մարմինը հոն չկայ. ուստի իրենք ալ թողուցին նորէն դարձան որ մէկալ աշակերտներուն աս բանս պատմեն ։ Ան ատենը Մագդաղենացին որ մինակ գերեզմանին քովը կեցած կու լար, ան հրեշտակները իրեն հարցուցին թէ “Կնիկ, ինչու կու լաս„ ։ Ան ալ ըսաւ թէ “Հապա իմ տէրս աս գերեզմանէս վերուցեր են, ու չեմ գիտեր ուր տարեր դրեր են„. աս ըսելնին՝ ինչպէս եղաւ որ՝ դէպ 'ի ետքը դարձաւ մէկ մարդ մը տեսաւ, որ Յիսուսն էր. ու ինքը չճանչցաւ, կարծեց թէ պարտէզպան մըն է ։ Յիսուս ալ

հարցուց իրեն. “Կնիկ, ինչու կու լաս, զո՞վ կը փնտռես”։ Ան ալ պատասխան տուաւ թէ “Տէր, թէ որ դուն առիր նէ, խնդրեմ որ ինծի ըսես՝ ո՞ւր տարիր դրիր, որ ես երթամ՝ անկեց վերցընեմ”։ Ան ատենը Յիսուս ալ իր սովորական ձայնովը զինքը կանչածին պէս՝ “Մարիամ”, Մագդաղենացին շուտ մը իմացաւ, ու իրեն պատասխան տուաւ. “Ռաբբունի”, այսինքն Հրամմէ, Վարդապետ, ու վազեց որ ոտուըներուն պլլուի. բայց Յիսուս չթողուց որ ան ժամանակը իրեն մօտենայ, հապա ապսպրեց որ երթայ աշակերտներուն պատմէ, ու ըսէ թէ ինքը առ Աստուած պիտի համբառնայ։ Ետքը Յիսուս ան տեղէն անյայտ եղածին պէս՝ Մագդաղենացին ալ շուտ մը վազեց գնաց աս բանս աշակերտներուն պատմելու։

Ան օրը Յիսուսի մէկալ աշակերտներէն երկու հոգի՝ Էմմաուս գեղը որ կ'երթային աս բաներս մէջերնին խօսելով, Յիսուս առանց զինքը անոնց յայտնելու՝ քովերնին եկաւ, ու հետերնին երթալով՝ ինքն ալ հարցուց իրենց թէ “Աս ինչ բանի վրայ է ձեր խօսքը, ինչու ատանկ տրտում կ'երթաք”։ Անոնցմէ մէկը որ Կղէոպաս կ'ըսուէր՝ դարձաւ իրեն ըսաւ թէ “Դուն միայն մնացեր ես Երուսաղէմ՝ որ աս օրերս հոն եղած բաները չես իմացեր. որ ինտոր ան Յիսուս Նազովրեցին սուրբ ու արդար մարդը՝ մեր իշխանները բռնեցին խաչին վրայ սպաննել տուին. որ մենք յոյսերնիս վրան դրեր էինք թէ ան պիտի Իսրայելացիքը փրկէ”. ու ետքը աս ալ ըսին թէ՝ ինչպէս ան կնիկները հրեշտակներէն լսեր են թէ Յիսուսը ողջ է։ Աս բաներս լսելով՝ Յիսուս ալ երեսնին տուաւ

որ ինչպէս մտուընին չէն բերեր մարգարէից Քրիստոսի վրայ ըսածները՝ որ կատարուեցաւ . ետքը մէկիկ մէկիկ անոնց տնօրինական խորհուրդները մեկնելով՝ երբոր ալ իրիկուան դէմ Էմմաուս գեղը հասան, Յիսուս անանկ ցուցուց թէ ինքը ալ առաջ պիտոր երթայ . անոնք ալ իրիկուն է ըսելով չթողուցին՝ հոն հետերնին բռնեցին : Էտքը երբոր մէկտեղ սեղան նստան որ ուտեն, Յիսուս հացը ձեռքը առաւ օրհնեց, ու կտրտելով իրենց ձեռքը տալուն պէս՝ աչուընին բացաւ, որ ճանչցան զինքը . ու ինքը շուտ մը աչքէնէն աներևոյթ եղաւ : Անոնք ալ ելան նորէն Երուսաղէմ մէկալնոց քով եկան, ու դեռ իրենք իրենց հանդըպած բանը չըսած՝ լսեն որ մէկալ առաքեալները իրենց կը պատմէին թէ՝ Յիսուս յարութիւն առեր է, ու Պետրոսի երևցեր է :

Հոն առաքեալքը մէկտեղ ժողված Հրեաներուն ահէն դռները գոց, երբոր աս բաներուս վրայ չփոթած կը զրուցէին, Յիսուս նորէն յանկարծ մէջերնին երևցաւ . "Ողջոյն ձեզ, ըսաւ, ես եմ՝ մի վախնաք" . անոնք ալ որ ահռած կեցեր էին, Յիսուս "Եկէք, ըսաւ, ձեռքս ու ոտքս բռնեցէք որ իմանաք թէ ես եմ" : Էտև աս բանս հաստատելու համար՝ իրենցմէ կերակուր ուզեց . անոնք ալ քիչ մը խորված ձուկ ու մեղր ունէին, ան տուին . Յիսուս ալ առաւ աջընին կտոր մը անկեց կերաւ . ու ետքը իրենց Հոգւոյն Սրբոյ շնորհքը պարգևելով՝ հրաման տուաւ որ ալ երթան չորս դին աշխարհք քարոզեն . անանկ աներևոյթ եղաւ : Աս ատենը Թումաս առաքեալը հոն չէր . ուստի ետքը երբոր դարձաւ առաքելոց քով եկաւ, և անոնցմէ

լսեց որ կ'ըսէին թէ "Մենք հիմա Յիսուսը տեսանք ..", Թովմաս ըսաւ որ "Ես ինչուան որ իմ աչքովս անոր ձեռացը մէջի գամին նշանը չտեսնեմ, ու ձեռքովս չբռնեմ, և ձեռքս խոցուած կողը չխոթեմ նէ՝ չեմ հաւտար ..: Անոր համար ասկէ ութը օրէն ետքը երբոր բոլոր աշակերտները նորէն հոն տեղը ժողված՝ Թովմաս ալ մէջերնին էր, Յիսուս մէկ մ'ալ երեւցաւ իրենց, ու ողջոյն տալէն ետեւ՝ դարձաւ Թովմասի ըսաւ. "Եկուր ձեռքովդ իմ ձեռուըներուս խոցերուն տեղը բռնէ նայէ, ու ձեռքդ կողս խոթէ, անանկ անհաւատ մ'ըլլար, հապա հաւատացեալ եղիր ..: Ան ժամանակը Թովմաս ալ հաւատալով կանչեց ըսաւ. "Տէր իմ և Աստուած իմ ..: Յիսուս ալ իրեն պատասխան տուաւ թէ "Դուն զիս տեսար՝ ու անանկ հաւատացիր. երանի անոնց որ զիս չտեսած՝ ինծի հաւատան ..:

Ասկէ ետքը անգամ մըն ալ աշակերտները Տիբերիայ ծովուն քովը ձուկ բռնելու ատենը՝ իրենց երեւցաւ Յիսուս. և անոնք որ բոլոր գիշերը դատեր էին՝ ու բան չէին բռնած, Յիսուս իրենց ծովուն մէկ կողմը ցուցուց որ ուռկաննին հոն ձգեն. երբոր անանկ ըրին, շուտ մը հարիւր յիսունի չափ խոշոր ձկներ ուռկանին մէջը առին, անանկ որ՝ ձորով առանց պատռելու վեր քաշեցին: Աս հրաշքիս վրայ աշակերտներն ալ իմացան որ ինքը Յիսուսն է. ուստի քովը եկան ժողվեցան, ու մէյտեղ նստան ան ձկները եփեցին կերան: Ուտելէն ետքը Յիսուս Պետրոսի իրեք հեղ հարցուց թէ "Զիս կը սիրես մի ... Պետրոս ալ որ սրտով պատասխան տուաւ որ՝ "Այո, Տէր. դուն ալ գիտես որ քեզ կը սի-

ըեմ,, ․ Յիսուս ալ իրեն ըսաւ ․ "Ատանկ է նէ՝ դուն ալ իմ գառներս ու իմ ոչխարներս արածէ,,։ Ու Յիսուս ասով Պետրոսի իրեք անգամ ուրացութեան մեղաց դեղը դրաւ, ու իրեն թողութիւն տուաւ՝ հետը հաշտուեցաւ։ Ետքը Յիսուս Պետրոսի վրայ աս մարգարէութիւնս ալ ըրաւ՝ որ ծերութեան ատենը իր Ճշմարիտ հաւատոյն համար մարտիրոսութեամբ կեանքը պիտի տայ։

Աս մէկ քանի պատմածներէս 'ի զատ Յիսուս յարութիւն առնելէն ետեւ ուրիշ շատ անգամ (ան քառասուն օրը՝ որ աշխարհքիս վրայ կեցաւ) իր աշակերտացը երեւցաւ, ու քրիստոնէական հաւատքին բաները իրենց սորվեցուց։ Ետքի անգամ որ երեւցաւ, իրենց ապսպրեց որ սպասեն ինչուան ինքը Հոգին Սուրբը խրկէ, որ գայ զիրենք շնորհքով լեցընէ, ու անկէ ետքը ալ երթան իր աւետարանը բոլոր աշխարհքիս քարոզեն։ Անկէ ետեւ Յիսուս մէյտեղ ժողվեց իր աշակերտները ու առաւ զանոնք Բեթանիայի քովը Ձիթենեաց ըսուած լեռը ելաւ, և հոն օրհնելով զիրենք՝ անոնց աչաց առջևը դէպ 'ի երկինքը համբարձաւ գնաց։ Երբոր ալ ամպերուն մէջը մտաւ աներեւոյթ եղաւ, ան տեղը երկու հրեշտակ ճերմակ լաթեր հագուած եկան աշակերտներուն երեւցան ու ըսին ․ "Ով գալիլեացիք, ի՞նչ զարմացեր դէպ 'ի երկինքը կը նայիք ․ աս Յիսուսը որ հիմա ձեզմէ զատուեցաւ երկինքը գնաց, նոյն կերպովը փառաւորապէս պիտի մէկ օր մը նորէն դառնայ գայ,,։ Աշակերտներն ալ անանկ Յիսուսի երկրպագութիւն ընելով և ուրախութեամբ փառք տալով Աստուծոյ Երուսաղէմ դարձան։

ՄԱՍՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ԳՈՐԾՈՑ ԱՌԱՔԵԼՈՑ

ԳԼՈՒԽ Ա.

Հոգւոյն Սրբոյ գալուստը՝ ու հաւատացելոց շատնալը :

Ամ Քրիստոսի 32: (Գործ. Ա. Բ:)

ՔՐԻՍՏՈՍ տէրն մեր երկինքը համբառնալուտենը ինչպէս որ ապսպրեր էր՝ բոլոր առաքեալները և աշակերտները մէյտեղ մէկ տուն մը ժողվեցան, Կոյսն Մարիամ ալ հետերնին, ու անդադար աղօթք ընելով կը սպասէին Հոգւոյն Սրբոյ գալուն որ իրենց խոստացեր էր խըրկելու. որ ան գայ զիրենք աստուածային շնորհքով լուսաւորէ, որ Քրիստոսի Նոր եկեղեցւոյն առջի հիմունքը պիտի ըլլային: Ան օրերը Պետրոս առաքեալը մէջերնին ելաւ ըսաւ որ՝ Յուդայի մատնիչին տեղը, որ կորեր գացեր էր, մէկ ուրիշ մը ընտրենք, որ տասուերկու առաքելոց համրանքը լման ըլլայ: Ուստի երկու հոգի, որ ինչպէս կ'ըսեն՝ ան Քրիստոսի աշակերտներէն էին, ընտրեցին առաջ բերին, մէկին անունը Յովսէփ կամ Յուստոս ըսուած, մէկալինը՝ Մատաթիա. և աղօթք ընելով վիճակ որ ձգեցին անոնց վրայ,

Մատաթիայի ելաւ վիճակը, ու անանկ ինքը տասուերկու առաքելոց համրանքը մտաւ :

Համբարձմանէն տասն օր որ անցաւ՝ որ Պէնտէկոստէ կ՚ըսուէր, այսինքն զատկէն յիսուն օր ետև, առտուան դէմ յանկարծակի երկինքը գոռալով մէկ սաստիկ հով մը ելաւ՝ եկաւ ան տունը մտաւ թնդացուց, ուր որ ասոնք ժողված կեցեր կը սպասէին. ու իրենց ամէն մէկուն գլխուն վրայ մէյմէկ կրակի բոցի պէս լեզուի ձևով լոյս երևցաւ, (որ ան դրսուանց նշան եղաւ թէ Հոգւոյն Սրբոյ շնորհքը եկեր է վրանին) : Աս եղածին պէս, ամէնքը Հոգւով Սրբով լեցուած՝ սկսան կերպ կերպ լեզուներով համարձակ զրուցել ու քարոզել Քրիստոսի հաւատքը : Ան ատենը դրսի ուրիշ երկիրներէն շատ Հրէաներ որ Երուսաղէմ ուխտ եկեր էին՝ երբոր աս բանս իմացան, վազեցին հոն եկան, տեսան որ ասոնք իրենց գիտցած լեզուները համարձակ կը զրուցեն կոր, մէկը պարսկերէն, մէկը պարթևերէն, մէկը հռոմերէն, մէկը արապերէն, ու ալ ուրիշ շատ կերպ լեզուներ. պաղեցան մնացին, “Աս ինչ զարմանալի բան է, ըսին, որ աս միամիտ գալիլեացի մարդիկը այսչափ լեզուներ կը խօսին,,: Ան մարդիկներէն ոմանք ալ եղան որ՝ սկսան քամահրելով ըսել թէ “Ասոնք գինովցեր են,,: Պետրոս առաքեալը ան ատենը մէկալ առաքեալներուն հետը մէկ բերան եղած՝ ասոնց պատասխան տուաւ թէ “Քաւ լիցի, գինով չենք. դեռ առտու է, աս ատենը գինի չխմուիր. հապա Հոգւով Սրբով լցուած ենք, ինչպէս Յովէլեայ մարգարէին բերնովը Աստուած առաջուց ըսեր էր թէ “Հեղից յոգւոյ իմմէ ՚ի վերայ ամենայն մարմնոյ, և մարգարէասցեն ուստերք

ձեր եւ դստերք ձեր ,,, և այլն ։ Ետքը Յիսուսի վրայ խօսքը դարձընելով՝ համարձակ առջևնին դըրաւանոց քարոզեց թէ “ Նոյն Յիսուս Նազովրեցին , որ այնչափ հրաշքներովը (որ դուք ալ տեսեր էք) հաստատեր է թէ ինքը ճշմարիտ Մեսիան է , ու դուք երբոր զանիկայ բռնեցիք խաչին վրայ մեռցուցիք , ինքն ալ մարգարէից ըսածին պէս որ մեռնելէն յարութիւն առաւ երկինքը համբարձաւ , անկէց Հոգին Սուրբ խրկեց մեզի , որոյ նշանը դուք հիմա մեր վրայ կը տեսնէք և մեզմէ կը լսէք ,, ։ Այսպիսի քարոզութեամբը ան լսողներէն իրեք հազար հոգիի չափ զղջացան՝ դարձան , և ան օրը մկրտուեցան՝ Քրիստոսի հաւատացեալ եղան ։ Եւ ասոնք ամէնը առաքելոց քովէն չէին բաժնուեր , միշտ անոնց քարոզները մտիկ կը ընէին . հացերնին , աղօթքնին , ամէն բաներնին մէկտեղ . անանկ որ՝ մէջերնին խռով քուկդ չկար . Աստուած ալ առաքելոց ձեռքովը շատ հրաշքներ գործելով՝ մէկալ ժողովուրդն ալ իրենցմէ կը պատկառէր , և ամէն օրէ օր հաւատացեալքը կը շատնային ։

ԳԼՈՒԽ Բ.

Ի ծնէ կաղին բժշկութիւնը ։

(Գործ . Գ ։)

Առաքեալները ան օրերը շատ անգամ տաճարը կ'երթային աղօթք ընելու . անգամ մը հանդըպեցաւ որ Պետրոս ու Յովհաննէս առաքեալը մէկտեղ իրիկուան ժամուն երթալնին՝ տե-

սան որ տաճարին դուռը մէկ կաղ (կամ քէօթ-
րիւմ) մարդ մը քառասուն տարեկան, որ միշտ
հոն կը բերէին կը դնէին որ ողորմութիւն մու-
րայ, իրենցմէ ալ ողորմութիւն ուզեց: Պետրոս
առաքեալն ալ դարձաւ ըսաւ իրեն. “Նայէ ինչ
կ'ըսեմ. ես արծաթ ու ոսկի չունիմ, հապա՝ ունե-
ցածս աս է քեզի կու տամ. Յիսուսի Քրիստո-
սի Նազովրեցիին անունովը կ'ըսեմ որ՝ ոտքի վրայ
ելլես քալես երթաս”. այսպես ըսելով անոր
ձեռքէն որ բռնեց վեր վերցուց, շուտ մը մարդը
բժշկուեցաւ, ելաւ վազելով ինքն ալ հետերնին
տաճարը մտաւ, ու շնորհակալ ըլլալով փառք
կու տար Աստուծոյ: Աս հրաշքիս պատճառովը՝
շատ ժողովուրդ զարմանալով եկան առաքեալնե-
րուն վրան թափեցան, մանաւանդ տեսնելով որ
ան բժշկուած մարդն ալ որ իրենք ալ աղէկ կը
ճանչնային՝ եկեր քովերնին կեցեր ամենուն կը
ցուցընէր զանոնք: Պետրոս առաքեալն ալ ան-
տեղը նորէն անոնց Յիսուսի վրայ քարոզելով՝ որ
անոր անունովը աս բժշկութիւնս կատարուե-
ցաւ, և յորդորելով զիրենք որ դառնան Յիսուսի
դէմ ըրած անօրէնութիւններնին ապաշխարեն, ա-
նանկ զղջում բերաւ որ՝ ան օրն ալ հինգ հազար
հոգի դարձան հաւատացեալ եղան: Բայց ա-
ռաքեալներուն դեռ աս քարոզութիւնը բերան-
նին էր, որ Հրէից քահանայապետները և տա-
ճարին իշխանները սրդողելով՝ եկան վրանին հա-
սան, ու երկուքն ալ բռնեցին ան գիշերը բանտը
դրին. և մէկալ առտուն Աննա ու Կայիափա քա-
հանայապետներուն առջևը ժողով ժողված՝ հոն
բերին զասոնք, ու իրենց սկսան հարցընել թէ
“Դուք որո՞ւն ուժովը կամ անունովը աս կաղը
ոտք հանեցիք”: Ան ատենը Պետրոս Հոգւոյն

Սրբոյ շնորհքով լցուած՝ պատասխան տուաւ թէ "Աս ինչ զարմանալի բան է, որ դուք որ Իսրայելացւոց իշխաններն էք մեզ դատապարտել կ'ուզէք ան ողորմելի մարդուն աս բարիքս ընելուս համար, որ Յիսուսի Քրիստոսի անունովը բժշկուեցաւ, ան որ դուք խաչ հանեցիք, ու Աստուած իրեն յարութիւն առնել տուաւ, և զինքը բոլոր ստեղծուածոց գլուխ դրաւ, անանկ որ՝ առանց Յիսուսի Քրիստոսի մարդ չկրնար փրկութեան հասնիլ": Հրէից իշխաններն ալ տեսնելով առաքելոց այսպիսի խորունկ բաներով համարձակ զրուցուածքը՝ կը զարմանային վրանին. գիտէին կը ճանչնային որ ասոնք ռամիկ տգէտ մարդիկ էին՝ որ Յիսուսի հետը կը քալէին. և մէկալ դին ալ ան բժշկուած մարդը առջևնին տեսնելով՝ պապանձեցան մնացին: Ուստի խորհուրդ ըրին որ բանը ժողովրդոց մէջ շատ չտարածուած՝ իրենց աղէկ մը ապըսպրեն որ, մէյ մըն ալ Յիսուսի անունը բերաննին չառնեն, անոր վրայ մարդու բան չխօսին: Առաքեալներն ալ ասոր պատասխան տուին թէ "Աս ըլլալու բա՞ն է որ Աստուծոյ հրամանը թողունք՝ ու ձեզի հնազանդինք. մենք չենք կրնար մեր տեսածը և լսածը պահել չզրուցել": Անոնք ալ ճարերնին հատած, որ չըլլայ թէ ասոնց պատիժ տան նէ՝ ժողովուրդը ոտք ելլէ, անանկ թող տուին որ երթան. և երբոր եկան մէկալ առաքելոց ու հաւատացելոց աս բաները պատմեցին՝ ամէնքը մէյտեղ փառք տուին Աստուծոյ: Ետքը միաբան աղօթք ըրին աղաչեցին Աստուծոյ, որ իրենց ուժ կարողութիւն տայ համարձակ Քրիստոսի աւետարանը քարոզել, ու հրաշքներով հաստատել. Աստուած ալ նշան թէ իրենց

աղօթքը լսեր է՝ ան կեցած տեղերնին շարժ մը հանեց, ու Հոգւոյն Սրբոյ նոր ուժ զօրութիւն եկաւ վրանին :

ԳԼՈՒԽ Գ.

Անանիայի ու Սափիրայի պատիժը, և առաքելոց քարոզութիւնը:

(Գործ. Դ. Ե:)

Աս նոր Քրիստոսի հաւատացեալներն որ ըսինք՝ ամէնքը միաբան առաքելոց հետ մէկ սիրտ մէկ հոգի եղած՝ իրենց ունեցած ստակնին և ուրիշ բաներնին կը բերէին առաքելոց ձեռքը կու տային, որ անոնք ամենուն հաւասար բաժնելով՝ բոլոր հաւատացելոց պիտանաւորութիւնը թէ հոգևոր թէ մարմնաւոր՝ իրենք կը հոգային: Անանկ որ գետին կամ տեղ ունեցողներն ալ՝ տեղերնին կը ծախէին, ու անոր ստակը լման առաքելոց կու տային. ինչպէս որ ասանկ ըրաւ Յովսէփ ըսուած մէկը՝ որ ետքը անունը Բառնաբաս կոչուեցաւ: Բայց ասոնցմէ մէկ մարդ մը Անանիա անունով՝ իր Սափիրա ըսուած կնկանը հետ մէյտեղ խօսք դրած՝ երբոր իրեն ագարակը (այսինքն չիֆթլիկը) որ ծախեց, անոր ստակը առաւ իր քովը վար դրաւ. ու միայն քիչ մը բան հանեց տարաւ առաքելոց ձեռքը տուաւ, անանկ ցուցընելով թէ՝ այնչափ է եղեր ան ագարակին գինը: Պետրոս առաքեալը իմանալով աս մարդուս խաբեբայութիւնը՝ քովը գնաց յանդիմանելով իրեն ըսաւ. "Անանիա, ինչու դուն սատանայի մտեցիր, ու Հոգին Սուրբը խաբե-

լով՝ ան ստըկէն խորեցիր․ ասանկ գիտնաս որ՝ դուն սուտ չէ թէ մարդ՝ հապա զԱստուած ուզեցիր որ խաբես „ ։ Անանիան աս ըսածին պէս՝ անտեղը Աստուծոյ պատիժը վրան եկաւ գետինը ինկաւ հոգին տուաւ․ ու շուտ մը եկան իր ծառաները անկէց վերցուցին տարին զինքը թաղեցին ։ Ասոր վրայ իրեք ժամ որ անցաւ, կնիկը իր երկանը գլուխը եկածը չգիտցած՝ երբոր ինքն ալ եկաւ Պետրոսի առջեւը ելաւ, Պետրոս անոր ալ նորէն հարցուց․ “ Իրաւ, ըսաւ, դուք այնչափ ստըկով ծախեցիք ան տեղը „ ․ կնիկն ալ ըսաւ թէ “ Հրամեր ես այնպէս է „ ։ Ան ատենը Պետրոս անոր ալ երեսը տուաւ թէ “ Ատ ինչ է որ դուք երկուքդ ալ մէյտեղ խօսք դրեր էք որ Հոգին Սուրբը փորձէք․ ահա, ըսաւ, անոնք որ քու էրիկդ դրանը առջեւը թաղեցին՝ քեզ ալ հոն տանին թաղեն „ ։ Կնիկն ալ շուտ մը հոն յանկարծակի եկաւ, ինքն ալ ինկաւ մեռաւ․ ու ըսածին պէս զան ալ տարին երկանը քովը թաղեցին․ և աս պատիժներս շատ ահ ու սոսկում ձգեց լողներուն սիրտը ։

Անկէ ետեւ առաքեալները Հոգւով Սրբով լցուած՝ շատ հրաշքներ բժշկութիւններ ըսկսան ընել․ այնչափ որ՝ աս բաներս ձայնձընուելով՝ ուրիշ քաղքըներէն ալ հիւանդներ ու ցաւագարներ կ'առնէին Երուսաղէմ կը բերէին․ ու պարապ ատեն չգտնալով որ ամէնը առաքելոց քովը տանին՝ ոմանք ալ անանկ իրենց հիւանդները պատգարակով (այսինքն թէձկերով) ճամբուն վրայ կը դնէին, որ Պետրոս անկէ անցնիլնին՝ գոնէ շուքը վրան զարնէ՝ ու անով բժշկուին ։ Աս հրաշքները տեսնելով և քարոզութիւններ լսելով՝ շատ մարդ կը դառնային հաւատացեալ

կ՚ըլլային . և անով բոլոր ժողովուրդը առաքեալներէն կը պատկառէին , որ իրենց թշնամիներն ալ սիրտ չէին ըներ առաքելոց դպչելու ։ Բայց երբ քահանայապետը Սադուկեցւոց հետ մէկ եղած՝ սաստիկ նախանձէն ալ չդիմացան , առաքեալները բռնել տուին բանտը դրին . և ան գիշերը Հրեշտակ Տեառն՝ մարդ չիմացած եկաւ բանտը բացաւ , ու իրենց ըսաւ որ չվախնան երթան տաճարը երթան առջինին պէս քարոզութիւննին ընեն ։ Առտուանց քահանայապետը մարդիկ խրկեց՝ որ բանտէն առնեն իրենց սինոդոսին առջեւը բերեն . անոնք ալ գացին հոն մարդ չգտան , ու դարձան ըսին թէ “ Գացինք տեսանք որ բանտը աղէկ գոց էր , ու պահապանները դրանը քով կեցեր կը պահպանէին . երբ բանտը բանանք նայինք որ մէջը մարդ չկայ ” ։ Աս բանիս վրայ սինոդոսն ալ շփոթած որ կը զարմանար, ան ատենը մէկ ուրիշ մը եկաւ իրենց պատմեց թէ “ Ան ձեր բանտը դրած մարդիկը հիմա տաճարը կեցած ժողովրդոց քարոզ կու տան ” ։ Անոր համար նորէն ետևնին մարդ խրկեցին , որ գնաց ժողովուրդին վախէն անուշութեամբ կանչեց բերաւ առաքեալները . ու քահանայապետը վրանին սրդողելով ըսաւ թէ “ Ձեզի չապսպրեցինք չըսի՞նք որ մէյ մ՚ալ ան Յիսուսին վրայ բերաննիդ չբանաք , որ դուք բոլոր Երուսաղէմ քաղաքը ատ ձեր աղանդովը լեցուցիք . և անով մեզ ալ անիրաւ կ՚ուզէք երևցընել թէ՝ մենք պարապ տեղը ան մարդուն արիւնը մտած ըլլանք ” ։ Պետրոս ալ մէկալ առաքեալներուն հետ իրեն պատասխան տուին թէ “ Պէտք է որ մենք աւելի Աստուծոյ հնազանդինք՝ քան թէ մարդու ” . և անանկ համարձակ խօսեցան Յի-

սուսի վրայ , ու իրենց ըրած անօրէնութիւնը ե-
րեսնին տուին , որ անոնք ալ աս բաները լսելով
նորէն աւելի կատղեցան , ու ալ սկսան խորհուրդ
ընել որ առաքեալները մեռցընեն ։ Բայց ան ա-
տենը մէջերնին Գամաղիէլ ըսուած մէկ ռաբբի
մը , որ օրինագէտ ու խօսքի տէր մարդ էր , ասի-
կայ ելաւ իրենց խորհուրդ տուաւ ըսաւ որ "Ատ
մարդիկը թող տուէք , դուք բան մ'ընէք ատոնց .
տեսնենք , թէ որ մարդկային է ատոնց բռնած
ճամբան նէ՝ ինքիրեն կ'ոչընչանայ կ'երթայ .
Ինչպէս որ , ըսաւ , քիչ մը առաջ ելաւ Թեւդա-
սը , և անոր ետեւէն մէջ մ'ալ Յուդա գալիլեա-
ցին , որ խել մը մարդիկ գլուխ հանեցին , ու ետ-
քը ցիրուցան եղան կորան գացին . հապա թէ ,
ըսաւ , Աստուծմէ է , գիտնաք որ ատոնք չէք կըր-
նար աւրել՝ վերցընել . և անով աստուածամարտ
ալ կը սեպուիք ": Աս Գամաղիէլի ըսածին
թէպէտ ամէնքը հաւնեցան , բայց այսու ամե-
նայնիւ մէկ ծեծ մը քաշեցին առաքելոց , նորէն
ապսպրեցին որ մէյ մ'ալ Յիսուսի վրայ քարոզ
չտան , ու անանկ թողուցին որ երթան ։ Անոնք
ալ եւելօք ուրախութիւն ցուցուցին ասոր վրայ՝
որ Յիսուսի համար նախատուելու արժանի ե-
ղան . ու մտիկ չըրին՝ նորէն իրենց քարոզութիւ-
նը չէին դադրեր կ'ընէին ։

ԳԼՈՒԽ Դ.

Ստեփանոսի Նախավկային պատմութիւնը ։

Ամ Քրիստոսի 34 ։ (Գործ. Զ. Է ։)

Երբոր ալ օրէ օր շատցան հաւատացեալքը, անոնց մարմնաւոր հոգն ալ աւելցաւ առաքելոց վրայ. ուստի աս բանիս համար առաքեալքը ժողովք ըրին՝ սահմանեցին որ աշակերտներէն եօթը հոգի ընտրեն դնեն, որ ասոնք հաւատացելոց մարմնաւոր պիտանաւորութիւնը հոգան, ու իրենք բոլոր հոգւովին և քարոզութեան հետ ըլլան ։ Ու ան ընտրուածները ասոնք էին. Ստեփանոս, Փիլիպպոս, Պրոքորոն, Նիկանովրա, Տիմոնա, Պարմենա, Նիկողայոս ։ Ու եօթը հոգիին մէջ (որ սարկաւագ ըսուեցան) գլխաւորը Ստեփանոս՝ մէկ բարի Հոգւոյն Սրբոյ շնորհքով լցուած մարդ մըն էր, որ Աստուած անոր ձեռքովը շատ հրաշքներ կ՚ընէր, ու քարոզութեամբ և վիճաբանութեամբ անանկ կը պապանձեցընէր Հրեայքը, որ ալ ճար չունենալով անոր դէմ բերան բանալ բան զրուցել, սկսան վրան զրպարտութիւն (այսինքն իփտիրա) ընել՝ թէ ինքը Աստուծոյ ու Մովսէսի դէմ միշտ հայհոյանք կը խօսի ։ Անանկ բռնեցին զինքը քահանայապետին առջևը դատաստան քաշեցին. ու երկու սուտ վկայ դրին, որ կ՚ըսէին թէ “Մենք լսեցինք որ աս մարդս կ՚ըսէր թէ՝ Յիսուս Նազովրեցին աս տեղս պիտի կործանէ, ու Մովսէսի մեզի տուած օրէնքը պիտի փոխէ„ ։ Քահանայապետը երբոր հարցուց իրեն թէ անանկ է

մի, ան ատենը Ստեփանոս բերանը բացաւ ու շնորհալի կերպով սկսաւ իրենց տեղն 'ի տեղը երկայն աստուածաշունչէն ցուցընել՝ թէ իր ըրած քարոզութիւնը Յիսուսի վրայ ճշմարիտ ու շիտակ է, ու երեսնին տուաւ Հրէից ազգին խստասրտութիւնը և չարութիւնը, որ այնչափ սուրբ մարգարէներ հալածեր մեռցուցեր են, որ ամէնը Յիսուսի Քրիստոսի գալուստը կը մարգարէանային, ու ետքը եկան զան ալ մատնեցին սպաննեցին :

Աս բաներս խօսելէն ետև՝ Ստեփանոս երբոր դէպ 'ի երկինքը նայեցաւ ու ըսաւ. "Ահա երկինքը բացուած կը տեսնեմ որ՝ Յիսուսը Աստուծոյ աջ դին կեցեր է", ան ատենը լողները իբր թէ Աստուծոյ դէմ հայհոյանք ըրածի պէս ականջնին գոցեցին, ու կանչուըռտելով կատղած Ստեփանոսի վրան վազեցին բռնեցին՝ սկսան զինքը քարկոծել։ Ան Հրէից մէջը մէկ մարդ մըն ալ կար Սաւուղ անունով, (որ ետքը Պօղոս ըսուեցաւ՝ ու ինքն ալ առաքելոց կարգը մտաւ), ասիկայ ալ ան ժամանակը անանկ թշնամի էր հաւատացելոց որ՝ ան Ստեփանոսը քարկոծողներուն վրայի լաթերնին ինքը առեր կը պահէր, որ անոնք հանգիստ բաներնին տեսնան : Երբոր այսպէս կը քարկոծէին, Ստեփանոսը կանչելով կ'ըսէր. "Տէր Յիսուս, հոգիս քեզի կը յանձնեմ, դուն առ" : Ետև ալ հոգին տալու ատենը ծունկ չոքեցաւ ու ամուր ձայնով կանչեց. "Տէր, ասոնց ըրածը մեղք մի սեպեր". ու աս ըսածին պէս անտեղը ինկաւ վախճանեցաւ : Ետքը բարեպաշտ հաւատացեալքը եկան, ու ողբով լացով մարմինը անկէց վերցուցին՝ տարին թաղեցին :

ԳԼՈՒԽ Ե.

Սիմոն մոգը առաքեալներէն կը նզովուի. ներքինին հաւատացեալ կ'ըլլայ։

(Գործ. Ը։)

Հրէաները Ստեփանոսը մեռցընելէն ետեւ՝ նո-
րէն անանկ սաստիկ հալածանք հանեցին հաւա-
տացելոց վրայ, որ աշակերտներէն շատը Երու-
սաղեմէն ելան՝ ասդին անդին ցիրուցան եղած
այնպէս իրենց քարոզութիւննին կ'ընէին։ Ա-
նոնցմէ մէկն ալ Փիլիպպոս ըսուած՝ Սամարա-
ցւոց քաղաքը գնաց քարոզելու. ու հոն հրաշք-
ներ գործելով, եւ ցաւագարներ բժշկելով՝ շատ
մարդ դարձուց մկրտեց՝ հաւատացեալ ըրաւ։
Աս Սամարացւոց մէջը Սիմոն անունով մէկ կա-
խարդ մարդ մը կար, որ իր կախարդական գործ-
քերովը մեծ անուն ունէր մէջերնին. ասիկայ
ալ հոնտեղը մկրտուեցաւ, ու Փիլիպպոսի քովէն
չէր զատուէր, եւ անոր ըրած հրաշքները տես-
նալով շատ կը զարմանար։ Ան առենները Պետ-
րոս ու Յովհաննէս առաքեալներն ալ Սամա-
րիա եկան, ու մկրտուածներուն (ինչպէս կ'ըսեն՝
դրոշմ ընելով) Հոգին Սուրբ տան։ Սիմոն մո-
գը տեսնելով որ աս առաքեալները ձեռուընին
մարդու վրայ դնելով՝ Հոգւոյն Սրբոյ շնորհքը
յայտնի կ'երեւայ կոր մկրտելոց վրայ, ինքն ալ
հանեց անոնց ստակ տուաւ՝ ըսաւ որ իրեն ալ աս
իշխանութիւնս տան, որ որուն վրայ ձեռք դնէ
նէ՝ Հոգին Սուրբ առնէ։ Ասոր՝ Պետրոս առա-
քեալը սաստիկ սրդողելով՝ տուած ստակը երեսը

շարկաւ ու ըսաւ . " Քու ստակդ քեզի հետ երթայ կորուստի, որ կարծեցիր թէ Աստուծոյ պարգեւը ստըկով պիտի գնես . դուն աս բանիս մէջը մասն ու բաժին չունիս, որովհետեւ սիրտդ Աստուծոյ հետ շիտակ չէ . ուստի աչքդ բաց ապաշխարէ որ Աստուած քու մեղացդ թողութիւն տայ " :

Անկէ ետքը հրեշտակ Աստուծոյ Փիլիպպոսի հրամայեց որ՝ երթայ Երուսաղեմի ու Գազա քաղքին ճամբուն վրայ : Փիլիպպոս ալ հոն հասածին պէս՝ տեսաւ որ կառքով մէկ ներքինի մը կ'երթար կոր, որ Եթովպացւոց թագուհիին գանձապետն էր՝ որ Երուսաղէմ ուխտ էր գացեր . Փիլիպպոս Հոգւոյն Սրբոյ դրդմամբը անոր քովը մօտեցաւ, տեսաւ որ ասիկայ Եսայի մարգարէին գիրքը կը կարդար . իրեն հարցուց թէ " Կարդացածդ կը հասկընա՞ս մի " : Ան ալ ըսաւ . " Ի՞նչպէս պիտի հասկընամ՝ ինչուան որ մէկը ինծի չմեկնէ " . ու Փիլիպպոսի աղաչեց որ ելլէ հետը կառքը քովը նստի . և Աստուծոյ կարգաւորութեամբը անոր կարդացածն ալ Եսայի մարգարէին ան խօսքն էր, որ Քրիստոսի վրայ կ'ըսէ թէ " Ո՛չխարի մը պէս զինքը մորթելու տարին, ու մէկ գառի մը պէս իր բուրդը կտրողին առջեւը բերան չբացաւ ձայն չհանեց ", և այլն : Ուստի ներքինին Փիլիպպոսի հարցուց թէ " Մ՛արգարէն աս բանս որո՞ւն համար ըսեր է " : Փիլիպպոս ալ ան ժամանակը սկսաւ տեղն 'ի տեղը Քրիստոսի վրայ իրեն քարոզ տալ՝ ու քրիստոնէական հաւատքը սորվեցընել : Ետքը ճամբան առաջ որ գացին, և երբոր մէկ ջրի մը քով հասան, ներքինին ալ կատարեալ սրտով հաւատալով Քրիստոսի՝ Փիլիպ-

պոսի աղաչեց որ զինքը մկրտէ ։ Իսկ հոնտեղը մկրտուելէն՝ և Հոգին Սուրբ ալ վրան իջնալէն ետև, հրեշտակը յանկարծակի քովէն Փիլիպպոսը յափշտակեց վերցուց՝ ուրիշ տեղ տարաւ որ քարոզէ. ու անանկ ներքինին ալ ուրախութեամբ փառք տալով Աստուծոյ՝ ելաւ իր Ճամբան առաջ գնաց ։

ԳԼՈՒԽ Զ.

Սաւուղի կամ Պօղոս Առաքելոյն դարձումը ։

Ամ Քրիստոսի 35 ։ (Գործ. Թ ։)

Այն ատեններն Սաւուղը ինչպէս վերը ըսինք՝ ամենէն աւելի մոլեռական օրինաց ջատագով ըլլալով սաստիկ ետևէ էր Քրիստոսի հաւատացեալները հալածելու. ուստի երբոր իմացաւ թէ հաւատացեալքը Դամասկոս քաղաքը փախած՝ հոն կը շատնան կոր, Երուսաղէմ քահանայապետէն թուղթ (կամ ֆէրման մը) հանել տուաւ, ու ինքը առաւ ելաւ որ Դամասկոս երթայ՝ աս Քրիստոսի հաւատացեալները բռնէ կապած Երուսաղէմ բերէ ։ Բայց Ճամբան երթալնին Երբոր Դամասկոսի մօտեցաւ, մէյ մ'ալ տեսնէ որ յանկարծակի երկինքէն մէկ սաստիկ լոյս մը իջած չորս դին պատեց ու զինքը ձգեց գետինը զարկաւ. և ան ատենը ասանկ ձայն մը եկաւ իրեն. “Սաւուղ, Սաւուղ, դուն ինչու ետևէս ինկեր զիս կը հալածես,, ։ Սաւուղն ալ սոսկալով հարցուց թէ “Տէր, դուն ով ես,, ։ Նորէն իրեն ձայն եկաւ թէ “Ես Յիսուս Նազովրեցին եմ, որ դուն զիս կը հալածես,, ։ Սա-

ւուղ ալ հարցուց. “Տէր, ինչ կ'ուզես որ ես ընեմ”: Ան ալ ըսաւ. “Ոտք ելիր կայնէ քաղաքը գնա, ու հոն քեզի կ'ըսուի թէ ինչ պիտոր ընես”: Սաւուղի հետ եղած մարդիկն ալ զարհուրած մնացեր էին՝ չէին տեսներ թէ խօսողը ով էր: Ուր որ եղաւ, Սաւուղը այնպէս կուրցաւ որ՝ աչուըները բաց բան չէր տեսներ. ուստի հետի մարդիկը իրեն ձեռքէն բռնած առին զինքը Դամասկոս տարին: Հոն անանկ կոյր՝ սիրտը կոտրած իրեք օր անօթի կենալէն ետքը, Աստուած հրամայեց Անանիա ըսուած մէկ աշակերտին՝ որ Դամասկոս էր, որ երթայ Սաւուղը գտնէ՝ բժշկէ ու մկրտէ զինքը: Անանիան առջի բերանը վախցաւ՝ ետ կեցաւ չուզեց երթալ, գիտնալով որ ինչպէս հաւատացելոց թշնամի մարդ է ան Սաւուղը: Բայց Աստուած իրեն սիրտ տուաւ ըսաւ թէ “Գնա՛ մի՛ վախնար. ես ան մարդը ինծի առեր եմ, որ իմ անունս բոլոր աշխարհք պիտի քարոզէ, ու ինքն ալ ինծի համար շատ չարչարանք պիտի քաշէ”: Ան ատենը Անանիա եկաւ զինքը գտաւ, ու ձեռքը վրան դրաւ ըսաւ. “Սաւուղ եղբայր, Տէր Յիսուսը որ ճամբան քեզի երեւցաւ՝ ան զիս խրկեց որ քու աչուըներդ բժշկուի և Հոգւով Սրբով լեցուիս”: Ուր որ ըսաւ, շուտ մը Սաւուղի աչուըներէն կճեպի պէս բան թափեցան բացուեցան, որ սկսաւ տեսնել. ու ելաւ մկրտուեցաւ: Անկէ ետև Սաւուղ հաւատացելոց մէջը մտաւ. ու շուտ մը ինքն ալ սկսաւ քարոզել, և Հրէից դէմ հակաճառութիւն ընել ցուցընել թէ՝ Յիսուս Քրիստոս ճշմարիտ մեսիան է. անանկ որ՝ ով որ կը տեսնէր ու կը լսէր, կը զարմանար թէ աս մարդս հաւատացեալները հալածելուն տե-

ըլ՝ ինչպէս հիմա ինքը անոնց հաւատքը առեր կը քարոզէ ։ Անոր համար անոնք ալ այնչափ կատղեցան Սաւուղի դէմը, որ կ՚ուզէին բռնել սպաննել, թէ որ աշակերտները գիշերանց զինքը Դամասկոսէ Երուսաղէմ չփախցընէին նէ ։ Սաւուղ ալ երբոր սանկ նորէն Երուսաղէմ դարձաւ՝ ու հաւատացելոց մէջը ուզեց մտնել, առջի բերանը անոնք բանը չգիտնալով՝ իրմէ վախցան քաշուեցան, մինչեւ որ Բառնաբաս աշակերտը առաւ զինքը առաքեալներուն քովը տարաւ, ու տեղն 'ի տեղը հասկըցուց որ ինչպէս Յիսուս իրեն երեւցեր է, ու հետը խօսեր է, և ինքն ալ Դամասկոս ինտո՞ր քարոզութիւն կ՚ընէ եղեր ։ Ետքը Սաւուղ Երուսաղէմ ալ սկսաւ համարձակ Յիսուսը քարոզել, ու Հրեից հետ հակաճառութիւն ընել ։ Բայց քիչ մը օրէն ե- տեւ՝ երբոր իմացան հաւատացեալքը որ Հրեա- ները հոն ալ մէկտեղ խօսք դրեր են որ զինքը մեռցընեն, անկեց փախցուցին Տարսոն քաղաքը խրկեցին ։

ԳԼՈՒԽ Է.

Կոռնելիոս հարիւրապետին դարձումը ։

(Գործ. Թ. ԺԱ ։)

Պետրոս առաքեալը աս ժամանակս Լիւդիա ու Յոպպէ ըսուած քաղաքները կը քարոզէր, և շատ բժշկութիւններ կ՚ընէր. ասոնց մէջը մէկ ութը տարուան անդամալոյծ մը Ենեա ըսուած՝ բժշկեց ոտք հանեց. ու մէկ բարեպաշտ հաւա- տացեալ կնիկ մը Տաբիթա անունով՝ որ հիւընդ-

ցեր մեռեր էր, հրաշքով ողջընցուց։ Նոյն ատենը Կեսարիա Պաղեստինացւոց քաղաքը՝ հարիւրապետ մը կար Կոռնելիոս անունով, որ թէպէտ հրէայ չէր՝ այլազգի էր, բայց մէկ բարեպաշտ ու աստուածավախ մարդ մը ըլլալով՝ անպակաս ողորմութիւն կու տար, և ամէն օր ատենովը իր աղօթքը աղաչանքը Աստուծոյ կ'ընէր։ Մէկ օր մը ասիկայ աղօթք ընելնին՝ հրեշտակ Աստուծոյ երևցաւ իրեն ու ըսաւ թէ “Քու աղօթքդ և ըրած ողորմութիւններդ Աստուծոյ ընդունելի եղան. ուստի Յոպպէ քաղաքը մարդ խրկէ՝ ու անկէց Պետրոս առաքեալը կանչէ, որ գայ քեզի սորվեցընէ թէ՝ ինչ պիտոր ընես որ փրկուիս”։ Կոռնելիոս ալ շուտ մը իր ծառաներէն իրեք հոգի խրկեց, որ երթան Պետրոս առաքեալը անկէց առնեն իրեն բերեն։ Անոնք ալ երբոր գացին Յոպպէ մօտեցան, ան ատենը Պետրոս կէս օրուան դէմ տանիքը ելեր աղօթք կ'ընէր. ու ալ կերակուրին ատենը ըլլալով՝ որ անօթեցեր էր, յանկարծակի մէկ տեսիլք մը տեսաւ, որ երկինքը բացուեցաւ, ու անկէ մէկ կտաւ մը (կամ չարշաֆի պէս լաթ մը) չորս ծայրէն բռնուած կախուած առջևը ինջաւ. և ասոր մէջը կերպ կերպ կենդանիներ՝ օձեր ու թռչուններ կային։ Պետրոս ալ աս բանիս վրայ զարմացած որ կը նայէր, երկինքէն իրեն ձայն մը եկաւ թէ “Պետրոս, ելիր մորթէ ու կեր ասոնք”։ Պետրոս պատասխան տուաւ թէ “Քաւլիցի որ ընեմ, որ ես դեռ իմ բերանս պիղծ բան դրած չեմ”։ Ետքը մէյ մըն ալ ձայն եկաւ թէ “Աստուծոյ սրբած բանը դուն պիղծ մի սեպեր”. ու ասանկ իրեք հեղ ըսելէն ետև՝ վերցաւ անյայտ եղև ան տեսիլքը։ Աս տեսիլքիս

վրայ Պետրոս ալ որ սկսաւ մոմոալ, ան ատենը Կոռնելիոսի խրկած մարդիկն ալ հոն հասան, որ փնտըռելով տունը գտան՝ քովը գացին, ու Կոռնելիոսի հանդըպած տեսիլքը իրեն պատմեցին, և աղաչեցին որ ելլէ հետերնին դայ։ Հոգին Սուրբ ալ տուն տուաւ Պետրոսի, որ անանկ անոր մէկալ օրը հետը Հրեաներէն մէկ քանի հոգի մը առած՝ ելաւ Կեսարիա Կոռնելիոսի քով եկաւ, որ ան ալ բոլոր իր ազգականները ու բարեկամները մէկ տեղ ժողված կը սպասէր։ Երբոր Պետրոս տունը մտաւ, Կոռնելիոս առջևը վազեց ոտքը ինկաւ։ Պետրոս ալ բռնեց զինքը վերցուց, "Ի՞նչ կ'ընես, ըսաւ. ես ալ քեզի պէս մարդ մըն եմ". ու ետքը իրեն բանը բացաւ թէ "Դուն ալ գիտես որ Հրեաներուն օրինաց դէմ է՝ այլազգիներուն քովը երթալը հետերնին խառնուիլը, բայց Աստուած ինծի տեսիլք ցուցուց յայտնեց որ այսուհետև աս խտրանքները (այսինքն այլը սեչլին) պիտի մեր մէջը չըլլայ. անոր համար ես ալ դէմ չկեցայ ելայ քովդ եկայ. ուստի ինծի ըսէ՝ պատճառն ինչ է որ զիս կանչեր ես"։ Կոռնելիոս ալ սկսաւ կարգով իրեն երևցած հրեշտակին տեսիլքը Պետրոսի պատմեց, ու ետքը ըսաւ թէ "Ահա մենք ամէնքս քու առջևդ ժողվեր ենք՝ որ քեզմէ Աստուծոյ հրամանը լսենք"։ Ան ժամանակը Պետրոս առաքեալն ալ բերանը բացաւ, ու սկսաւ իրենց տեղն 'ի տեղը Յիսուսի Քրիստոսի վրայ քարոզել. ետև տեսնելով որ յայտնի Հոգւոյն Սրբոյ շնորհքն ալ անոնց վրան իջաւ՝ շուտ մը զամէնքը հոնտեղը մկրտեց, Քրիստոսի հաւատացեալ եղան։ Աս բանս կատարելէն ետքը մէկ քանի օրէն ետև Պետրոս Երուսաղէմ

որ եկաւ, Հրէաներէն դարձած հաւատացեալները Պետրոսի վրան զայթակղած սկսան իրեն ծուռ ծուռ նայիլ թէ՝ գացեր այլազգիներուն մէջը մտեր է ու հետերնին ալ նստեր հաց կերեր է։ Բայց ետքը իմանալով Պետրոսի Աստուծմէ եղած յայտնութիւնը և Կոռնելիոսի տեսիլքին բանը՝ ամենուն միտքը շինուեցաւ, սկսան փառք տալ Աստուծոյ, որ անով յայտնեց թէ այլազգի կռապաշտներուն մէջն ալ Աստուած կ՚ուզէ որ Քրիստոսի հաւատքը տարածուի։

ԳԼՈՒԽ Ը.

Պետրոս առաքելոյն բանտէն ազատուիլը։

Ամ Քրիստոսի 44։ (Գործ. ԺԲ։)

Աս բաներէս ետև Հերովդէս Ագրիպպաս ըսուած Հրէաստանի թագաւորը ուզելով որ աւելի Հրէից աչքը մտնայ սիրելի ըլլայ՝ հալածում հանեց հաւատացելոց վրայ, ու առաջ Յակոբոս առաքեալը՝ Յովհաննէս աւետարանչին եղբայրը՝ բռնեց գլուխը կտրել տուաւ։ Ետքը տեսնելով որ աս բանս Հրէայք շատ հաւնեցան՝ ետևէն Պետրոս առաքեալն ալ բռնել տուաւ բանտը դրաւ, որ զատկէն ետև զան ալ սպաննէ. անոր համար բոլոր Երուսաղէմ եղած հաւատացեալքը աղօթք կ՚ընէին՝ որ Աստուած զինքը խալըսէ։ Եկաւ ան գիշերն՝ որ ալ առտուանց Հերովդէս պիտի բանտէն հանէր մեռցընէր. և Պետրոս շղթաներով կապած՝ պահապանները չորս դին առած որ կը քնանար, լուսաւոր հրեշտակ մը եկաւ Պետրոսի քով, ու մշտելով զին-

քը արթնցուց ըսաւ . « Շուտ ըրէ ելիր կայնէ » . ան ատենը յանկարծակի բոլոր շղթանները վրայէն արձըկուեցան գետինը ինկան ։ Հրեշտակն ալ ըսաւ . « Գօտիդ կապէ հողաթափներդ հագիր՝ լաթդ վրադ առ, ու ետեւէս եկուր » . Պետրոս ալ զարմացած շփոթած չէր գիտեր թէ աս իրաւ բան է մի՝ թէ երազ է , ու աս պահապաններուն մէջէն անցնելով հրեշտակին ետեւէն կ'երթար . երբոր բանտին երկըթէ դուռը հասաւ , ան ալ ինքիրեն բացուեցաւ , ու դուրս ելածին պէս հրեշտակը քովէն աներեւոյթ եղաւ ։ Նոյն ատենը Պետրոսի խելքը վրան եկաւ , իմացաւ որ Աստուած հրեշտակ խրկեր է որ զինքը խալըսէ . ուստի Աստուծոյ փառք տալով՝ ելաւ ան տունը եկաւ , ուր որ հաւատացեալքը մէկտեղ ժողված իրեն համար աղօթք կ'ընէին կոր ։ Դուռն որ զարկաւ , շուտ մը մէկ աղախին մը վազեց որ նայի . ու երբոր լսեց ձայնէն ճանչցաւ թէ Պետրոսն է , ալ ուրախութենէն շփոթած՝ դուռը չբացաւ , ներս վազեց ըսաւ թէ « Պետրոսը դուռն է » ։ Անոնք ալ սաստիկ զարմանալով և ամենեւին կարծիք չունենալով՝ « Բա՛ խենթեցար » ըսին . Պետրոս անդին դուռը ափ առեր կը զարնէր . ետքը ինչ և իցէ վազեցին բացին , ու երբոր զինքը տեսան՝ ամէնքը ան տեղը պաղեցան մնացին ։ Պետրոս ալ Աստուծմէ իր վրայ եղած հրաշքը անոնց պատմելէն ետքը՝ Երուսաղէմէն ելաւ գնաց Կեսարիա քաշուեցաւ ։ Բայց առտուանց երբոր Հերովդէս Պետրոսը ուզեց , ու չգտաւ նէ՝ պահապանները բռնեց սպաննել տուաւ , վրանին անանկ կարծիք երթալով թէ՝ իրենք Պետրոսը փախուցած ըլլան ։

ԳԼՈՒԽ Թ.

Պօղոս առաքելոյն քարոզութիւնները:

(Գործ. ԺԳ. ԺԴ. ԺԵ:)

Ստեփանոսի հալածման ատենը, ինչպես ըսինք՝ շատ հաւատացեալներ Երուսաղեմէն ելան աստին անդին ցրուեցան. ատոնցմէ Անտիոք քաղաքն ալ գնացին, և հոն կամաց կամաց շատ մարդիկ վաստըկեցան հաւատացեալ ըլլին. անոր համար ետքը Բառնաբաս աշակերտն ալ ելաւ հոն գնաց, որ ինքն ալ շատ պտուղ ըրաւ: Ետքը Տարսոն քաղաքը գնաց, անկէց առաւ հետը բերաւ Սաւուղը կամ Պաւղոսը, ու երկուքը մէկտեղ տարիի մը չափ Անտիոք քարոզելով՝ կռապաշտներէն ալ խել մը հոգի շահեցան. և աս Քրիստոսի հաւատացեալները հոնտեղը պինտ առաջ Քրիստոնեայ ըսուեցան: Անկէ ետև մէկ օր մը հոն աշակերտները մէյտեղ աղօթք որ կ'ընէին, Հոգին Սուրբ յայտնեց որ՝ աս երկուքս, Բառնաբաս ու Պաւղոս, ելլեն կռապաշտից երկիրները քարոզութեան երթան. ուստի իրենք ալ առաջ՝ նաւով Կիպրոս (այսինքն Գըպրըզ) գացին, ու հոն սկըսան քարոզել շատ հոգի շահիլ: Կիպրոսի մէջ Պափոս ըսուած քաղաքը մէկ կախարդ սուտ մարգարէ մը կար՝ Բարեյեսու անունով. ասիկայ իր խաբեբայութեամբը ետևէ էր ինկեր՝ որ Սերգի Պաւղոս ըսուած փոխանակ բդեշխին (կամ վէզիր քեահեասին ըսենք) հաւատքէն հանէ, զոր Սաւուղը ինքը դարձուցեր քրիստո-

նեայ էր ըրեր, (և ինչպէս կ՚ըսեն՝ անկէց առա֊
քելոյն անունն ալ փոխուեցաւ՝ ետքը Սաւուղ
ըսուելուն տեղը Պաւղոս կամ Պօղոս ըսուեցաւ)։
Անոր համար Պօղոս առաքեալը յանդիմանելով
ան կախարդը ըսաւ. “Ո՜վ խաբեբայ սատանայի
որդի, որ միշտ ետևէ ես՝ որ Աստուծոյ շիտակ
ճամբան ծռես. ուստի Աստուծոյ պատիժը վրադ
ըլլայ, որ կուրնաս լոյս չտեսնես՝ ինչուան որ
խելքդ գլուխդ գայ”։ Ու ըսածին պէս եղաւ՝
շուտ մը կուրցաւ. Սերգի իշխանն ալ աս հրաշ֊
քըս որ տեսաւ, աւելի հաստատեցաւ իր հա֊
ւատքին վրայ։

Ետքը Պօղոս Բառնաբասի հետ Կիպրոսէ ե֊
լաւ Անտիոք Պիսիդեայ ըսուած քաղաքը եկաւ,
ու հոն Հրէից սինակոկան մտաւ քարոզելու։
Երբոր ասոնք իրեն քարոզութիւնը չընդունե֊
ցան և մանաւանդ ան տեղի կռապաշտներն ալ
ոտք հանեցին որ քաղաքէն հալածեն դուրս ը֊
նեն, առաքեալները անկէց ելան Իկոնիոն եկան.
և հոն ալ Հրէից ձեռքովը հալածուելով՝ նորէն
փախան Լիւստրա գացին։ Աս տեղս Պօղոս՝ մէկ
մօրէ ծնած կաղ մարդու մը հանդըպեցաւ, որ
սիրով մտիկ կ՚ընէր իր քարոզութիւնը. Պօղոս
ալ ան կռապաշտ ժողովրդոց առջևը աս մարդուս
կանչեց՝ ըսաւ. “Քեզի կ՚ըսեմ Տեառն մերոյ
Յիսուսի Քրիստոսի անունովը, որ ելլես ոտքի
վրայ շիտակ կայնիս”. ու անանկ շուտ մը մարդը
բժշկուեցաւ՝ ոտք ելաւ սկսաւ վազելով քալել։
Աս հրաշքս որ տեսան ան կռապաշտները, կար֊
ծելով թէ Բառնաբասը ու Պօղոսը իրենց
կուռքերն են՝ զարմանալով սկսան կանչել թէ
“Աստուածները մարդու կերպարանքով երկին֊
քէն իջեր եկեր են”. ու շուտ մը իրենց քուր֊

մը կամ կուռքերուն քահանան վազեց հոն տեղը կովեր բերաւ, որ զոհ մատուցանէ առաքելոց առջեւը: Ան ատենը Պօղոս ու Բառնաբաս սըր-դողելով վրայի լաթերնին պատռեցին, ու կան-չուըռտելով անոնց կ'ըսէին թէ " Մարդիկ, ատ ինչ է որ կ'ընէք. մենք ալ ձեզի պէս մահկա-նացու մարդ ենք, որ եկեր ձեզի կը քարոզենք որ՝ այդպիսի փուճ բաները թողուք, ու դառնաք կենդանի Աստուածը ճանչնաք, որ աս բոլոր աշ-խարհքս ինքը ստեղծեր է ": Ասանկ ըսելով ճո-րով դադրեցուցին ժողովուրդը՝ որ իրենց զոհ չը-մատուցանեն:

Բայց ան մէկալ ըսած քաղաքներուն հրէա-ները երբոր իմացան թէ՝ հոս առաքեալները քարոզելով ժողովուրդ կը շահին կոր, ելան ե-կան, ու այնչափ ըրին գրգռեցին ժողովուրդը, որ քարկոծելով չարչարելով անանկ քաղքէն դուրս ըրին Պօղոս առաքեալը: Ան ալ նորէն Բառ-նաբասի հետ անկէց ելաւ ուրիշ շատ Յունաս-տանի քաղաքները պտըտելով քարոզութիւն կ'ը-նէր, և ամէն տեղ շատ մարդիկ դարձուց քրիս-տոնեայ ըրաւ:

Աս ատեններս հաւատացելոց մէջը մէկ կռիւ մը վէճ մը ինկաւ, որ հրէաներէն դարձածնե-րը՝ կռապաշտներէն դարձածներուն կ'ըսէին թէ " Մինչուան որ դուք ալ Մովսիսական օրինաց պէս չթլփատուիք նէ՝ չէք փրկուիր ". ուստի Պօղոսը ու Բառնաբասը Երուսաղէմ խրկեցին, որ մէ-կալ առաքելոց հետ աս բանիս վրայ մտմտան՝ խօսքը կտրեն: Ասանկ երբոր առաքելոց ժողովք եղաւ, ուրիշ բաներու հետ աս ալ սահմանուեցաւ որ՝ կռապաշտներէն դարձածները չթլփատուին. ու ետքը նորէն Պօղոս Անտիոք դարձաւ:

ԳԼՈՒԽ Ժ.

Պօղոս առաքելոյն քարոզութեան պատճառով քաշած նեղութիւնները :

(Գործ. ԺԶ. ԺԷ. ԺԸ. ԺԹ.:)

Անկէ ետքը Պօղոս Շիղայի հետ նորէն քաղաքէ քաղաք քարոզելով, և շատ մարդիկ դարձընելով՝ Աստուած յայտնեց իրեն որ Յունաստան Մակեդոնիայի կողմերը երթայ քարոզէ ։ Հոն պատահեցաւ որ մէկ դիւահար աղախին մը՝ քանի անգամ որ ճամբան Պօղոսը իր աշակերտներուն հետ մէյտեղ կը տեսնէր, անոնց ետևէն կը կանչէր թէ "Աս մարդիկս Աստուծոյ ծառաներն են, որ ձեզի փրկութեան ճամբան կը քարոզեն" ։ Մէկ օր մը Պօղոս դարձաւ սատանային ըսաւ. "Յիսուսի Քրիստոսի անունովը քեզի կը հրամայեմ որ ատկէց ելլես". ու շուտ մը դևը անկէց ելաւ՝ ազատեցաւ կնիկը ։ Անոր վրայ շատ սրդողեցան անոր տիրուըտանքը. պատճառն որ՝ աս դիւահարը սատանային դրդմամբը գաղտուկ բաներ իրենց կը զրուցէր, ու իրենք ալ ան ճամբով ստակ կը վաստըկէին. ուստի տեսնալով որ իրենց շահը կտրեցաւ՝ իրենք ալ ըսին թէ "Աս մարդիկս եկեր շփոթութիւն կը ձգեն մեր քաղաքը, նոր հաւատք մեզի կը քարոզեն", ու անանկ չարաչար ծեծելով առաքեալները՝ ոտուըրնին կոճեղը (այսինքն թօմրուքը) զարկած բանտը դրին ։ Բայց կէս գիշերուն երբոր առաքեալները ելեր աղօթք կ'ընէին, յանկարծակի բանտը շարժ մը եղաւ՝ բոլոր դըռ-

ները բացուեցան , ու իրենց ալ վրայի կապերը արձըկուեցան ։ Բանտին վերակացուն ալ ան ձայնէն արթընցաւ՝ ու տեսաւ որ բանտին դըռները բաց են . կարծելով՝ որ բանտարկեալները փախեր են , ինքն ալ յուսահատութենէն երբոր թուրը քաշեց որ ինքը զինքը սպաննէ՝ Պօղոս անդիէն աս տեսնալուն պէս շուտ մը կանչեց թէ “ Ինչ կ'ընես . մի վախնար՝ մենք ամէնքս հոս ենք ” ։ Ինքն ալ ան ժամանակը ճրագով ներս գնաց քովերնին , ու երբոր տեսաւ զիրենք , և իմացաւ ան եղած հրաշքը՝ ահով դողով առաջելոց ոտքը ինկաւ . անանկ ետքը առաւ զանոնք մեծարանքով իր տունը տարաւ , վրանին լուաց սրբեց , և ինքն ալ բոլոր իր տնով տեղովը ան գիշերը մկրտուեցաւ քրիստոնեայ եղաւ ։ Առտուանց կանուխ երբոր դատաւորները բանտը մարդ խրկեցին որ ալ ազատեն առաքեալները , Պօղոս ան ատենը իրենց պատասխան տուաւ թէ “ Մեզի պէս ազատ հռոմայեցի գրուած անմեղ մարդիկ՝ հրապարակաւ (այսինքն հալքին առջևը) ծեծելով բանտը դրին , ու հիմա գաղտուկ կը հանեն . անանկ չըլլար , ըսաւ , հապա թող իրենք գան իրենց ձեռքովը հանեն ” ։ Անոնք ալ իմանալով որ ասոնք հռոմայեցի են եղեր՝ շատ վախցան , ու ետքը եկան թողութիւն խնդրելով՝ աղաչեցին որ ելլեն անկէց երթան ։

Ետքը Պօղոս ալ իր ընկերներովը անկէ ելաւ Թեսաղոնիկէ (այսինքն Սելանիկ) եկաւ , ու հոն ալ շատ մարդիկ շահեցաւ ։ Բայց աս տեղի Հրեաներն ալ վրան նախանձելով , ու զինքը քաղաքէ քաղաք հալածելով՝ այնչափ ըրին որ , վերջը ելաւ գնաց Պօղոս Աթէնք (այսինքն Աթինա) քաղաքը ։ Աս Աթէնք քաղաքը որ փի-

լիսոփաներուն տեղն էր, հետաքրքրութեամբ ասոնք Պօղոս առաքելոյն վրան եկան Թափեցան, որ անոր ըրած քարոզութիւնը իմանան թէ ինչ է ։ Պօղոս ալ Թէպէտ իրենց ինչպէս պէտք էր նէ խօսեցաւ զրուցեց քրիստոնէական հաւատքին վրայ, բայց անոնցմէ քիչ մարդ շահեցաւ. որ աս հաւատացեալներէն մէկն ալ Դիոնեսիոս արիսպագացին եղաւ ։ Ետև Պօղոս Աթէնքէն ելաւ Կորնթոս (այսինքն Կէօրտէս) քաղաքը գնաց. և հոն ալ տարի ու կէս կենալով՝ շատ մարդ դարձուց քրիստոնեայ ըրաւ, մանաւանդ կռապաշտներէն քան թէ Հրեաներէն. որ աս Հրեաները Թէպէտ իրեն դէմ ալ կեցան՝ ու Գաղլիոն ըսուած փոխանակ բդեշխին մատնեցին, բայց ետքը խախք եղան անոր բան մը չկրցան ընել ։ Ետև անկէց ալ ելաւ Պօղոս, ու աստին անդին ուրիշ շատ տեղ պտըտելով և անդադար քարոզելով՝ նորէն Յանաստան դարձաւ՝ Եփեսոս քաղաքը գնաց ։ Ու հոն երկու տարիէն աւելի կեցաւ. ու քարոզութեամբ և հրաշքներ գործելով՝ եւելօք պտուղ ըրաւ. անանկ որ՝ Պօղոսի քրտինքը սրբելու Թաշկինակը կամ վարշամակը երբոր կը տանէին ցաւագարներուն ու դիւահարներուն կը դպցընէին նէ՝ անով կը բժշկուէին ։ Ու Եփեսոս քաղաքս մէկ Սկևա ըսուած հրէայ քահանայապետի մը եօթը տղաք կային, որ երդմնեցուցիչ կ՚ըսուէին՝ մարդէ դև հանելու ետևէ էին. ասոնք Պօղոս առաքելոյն նայելով որ Յիսուսի անունովը դև կը հանէ կոր՝ իրենք ալ յանդգնեցան ուզեցին որ անանկ ընեն ։ Ասոր մէկ հեղ մը երբոր դիւահարի մը ըսին թէ "Քեզ կ՚երդուընցընենք Յիսուսի անունովը՝ որ Պօղոսը կը քարոզէ", շատ

մը ան դիւահարը ասանկ պատասխան տալով թէ "Յիսուսը գիտեմ ու Պօղոսն ալ կը ճանչնամ, բայց դուք ո՞վ էք" ըսելով կատղած անոնց վրան վազեց, ու անոնց երկուքը բռնեց անանկ չարչարեց որ՝ ճորով ողորմելիները մերկ ու վիրաւորուած տնէն դուրս գլուխնին փրցուցին ձեռքէն փախան ազատեցան : Ասոր վրայ բոլոր ժողովուրդը ահռեցան, ու երկիւղածութեամբ կ'երթային մեղքերնին կը խոստովանէին՝ և կախարդական գրուածքնին կրակը կը ձգէին կ'երէին . և այսպիսի բաներով Քրիստոսի հաւատքը ան քաղքին մէջը ուժելօք տարածուեցաւ : Բայց մէկ Դեմետրիոս ըսուած արծաթագործ մը որ կուռքեր կը շինէր, երբոր տեսաւ որ ասանկ քրիստոնէութիւն մտնալով ան կողմերը՝ իր շահը կը դադրի կոր, բոլոր իր արուեստին մարդիկը (այսինքն էսնաֆը) դրդեց Պօղոսի դէմ ոտք հանեց, այնչափ ըրաւ որ՝ Պօղոս ալ թողուց Եփեսոսէ ելաւ . և նորէն ան առջի քարոզած տեղուանքը պտըտելով, ու աշակերտած հաւատացեալները իրենց հաւատքին վրայ հաստատելով՝ ետքը նաւով ճամբայ ելաւ որ Երուսաղէմ դառնայ :

ԳԼՈՒԽ ԺԱ.

Պօղոս Երուսաղէմ կը բռնուի, ու անկէց Հռոմ կ'երթայ որ իր դատաստանը հոն տեսնուի :

Ամ Քրիստոսի 60 : (Գործ . ԻԱ . ԻԲ . ԻԳ . ԻԴ . ԻԵ . ԻԸ :)

Պօղոս առաքեալը երբոր Կեսարիա հասաւ, որ անկէց ալ Երուսաղէմ պիտոր երթար, հոն տեղը Ագաբոս ըսուած մէկ աշակերտ մը՝ հո-

գւով Սրբով մարգարէացաւ Պօղոսի վրան, թէ Երուսաղէմ Հրէաները զինքը կապած կապաշտներուն ձեռքը պիտի մատնեն ։ Աս որ լսեցին ան տեղի հաւատացեալքը, լալով սկսան իրեն աղաչել որ Երուսաղէմ չերթայ. Պօղոս ալ անոնց պատասխան տուաւ թէ "Ես Յիսուսի Քրիստոսի համար պատրաստ եմ չէ թէ միայն բանտուելու կապուելու, հապա Երուսաղէմին մէջը մեռնելու ալ"։ Ասոր անանկ երթոր Երուսաղէմ գնաց հասաւ, Հրէաները որ միշտ իր վրայ կը նախանձէին ու կը մռմռային, մէկ օր մը տաճարին մէջ Պօղոսի վրան թափեցան՝ իբր թէ հեթանոս մարդ հետը առեր օրինաց դէմ տաճարը մտցուցեր է. և աս պատճառիս համար կանչուըռտելով աղմուկով բոլոր քաղաքը վրան ժողված՝ ծեծելով առաքեալը հոն կը սպաննէին, թէ որ Հռոմայեցւոց դատաւորին մարդը չըգար բռնութեամբ անոնց ձեռքէն առնէր ։ Ետքը երբոր Պօղոսի ոսոխներուն (այսինքն տաւաճիններուն) դատաւորին դիմացը որ ելան, Պօղոս ամենուն առջևը իր ով ըլլալը՝ և բոլոր գլխէն անցածները մէկիկ մէկիկ կարգով պատմեց, թէ ինչպէս ինքը Հրէայ ըլլալով՝ Աստուած հրաշքով իրեն դարձ տուաւ, ու խրկեց զինքը որ երթայ աշխարհքիս քարոզէ մեսիային ճշմարիտ հաւատքը ։ Իր թշնամի Հրէաները աս բաները լսելով՝ աւելի կատղեցան, ու մէկ բերան սկսան դատաւորին դէմ կանչել թէ "Այսպիսի մարդը արժանի չէ որ աշխարհքիս վրայ ապրի, հապա վերցուր աշխարհքէս"։ Դատաւորն ալ կռապաշտ ըլլալով և Հրէից օրինաց բաներէն չհասկընալով Պօղոսի դատաստանը Հրէից քահանայապետին ձգեց, որ անոր առ-

ջւը տեսնուի ։ Պօղոս ալ աս դատաստանին մէջը երբոր տեսաւ որ անոնց կէսը Սադուկեցի աղանդէն էին ու կէսը Փարիսեցի, ինքն ալ կանչեց թէ “Գիտնաք որ ես փարիսեցիի որդի փարիսեցի եմ, որ հանդերձեալ կեանք ու յարութիւն քարոզելուս համար՝ ես բռնուած հիմա ձեր առջևը կը դատուիմ կոր”։ Ասանկ ըսելով թէպէտ իր կողմը շահեցաւ բոլոր Փարիսեցիքը, որ ըսին թէ “Անանկ է նէ աս մարդս մեղք չունի”, բայց Սադուկեցիքը աւելի կատղեցուց, այնչափ որ՝ ալ մէջերնին երդումով խօսք դրին որ չուտեն չխմեն մինչուան որ Պօղոսը մեռցընեն ։ Աս բանս որ դատաւորին ականջը հասաւ՝ շուտ մը անոնց մէջէն Պօղոսը առաւ, ու զգուշութեամբ Կեսարիա քաղաքը Փելիքս ըսուած մեծ դատաւորին ղրկեց, որ Հրեայքը հոն երթան՝ ու անոր առջևը Պօղոսի դատաստանը տեսնուի ։ Երբոր եկան՝ ու երկու դիէն ալ խօսուեցաւ, ան ատենը Փելիքսն ալ իմացաւ որ Պօղոս անմեղ է. բայց այսու ամենայնիւ Հրէից երեսպաշտութիւն ընելու համար՝ չազատեց առաքեալը, հապա բանտը դրաւ պահեց, մինչուան որ ինքը փոխուեցաւ՝ իր տեղէն Փեստոս անունով ուրիշ դատաւոր մը տեղը եկաւ ։

Աս Փեստոսը երբոր Երուսաղէմ գնաց, Պօղոսի թշնամիները չարութեամբ գացին իրեն աղաչեցին որ Պօղոսը Կեսարիայէ վերցընէ Երուսաղէմ բերէ. ինչու որ՝ մէջերնին խօսք դրեր էին որ բերելնին՝ ճամբան բռնեն Պօղոսը սպաննեն ։ Բայց Փեստոս ասանկ չուզեց, հապա անոնց հրամայեց որ իրենք ելլեն Կեսարիա գան, ու հոն նորէն իր առջևը Պօղոսի դատաստանը տեսնուի ։ Աս դատաստանիս մէջը երբոր

տեսաւ Պօղոս որ Փեստոսն ալ Հրէից երեսպաշտութիւն ընելով՝ զինքը չազատեր՝ ու բանը կ'երկընցընէ կոր, ինքն ալ Հռոմայի կայսերը դատաստանին բողոքեց. ուստի բանը անանկ կըտրուեցաւ որ Պօղոսը Հռոմ խրկեն ։ Անկէ ետքը Հերովդեսի որդին Ագրիպպաս ըսուած Հրէաստանի թագաւորը՝ իր կնիկովը ու իշխաններովը երբոր Կեսարիա Փեստոսի քով եկաւ բարեւելու, Փեստոս ուզեց որ Պօղոսը անոնց առջեւն ալ հանէ. ան ատենը Պօղոս իր անմեղութիւնը ցուցընելով՝ այնպիսի շնորհալի քարոզութիւն մը ըրաւ Քրիստոսի վրայ, որ Ագրիպպաս ըսաւ թէ " Քիչ մնաց որ զիս ալ քրիստոնեայ ընես ,, ։ Ետքը ասոնք սկսան մէջերնին ըսել. " Թէ որ կայսերը բողոքած չըլլար նէ՝ պէտք էր, որ աս մարդս ազատուէր ,, ։

Երբոր Պօղոս առաքեալը աս պատճառով Հռոմայեցւոց կայսեր առջեւը խրկելու որ եղան, բռնեցին մէկ Յուլիոս ըսուած հարիւրապետի մը ձեռքը տուին, որ ինքը առնէ նաւով Իտալիա տանի առաքեալը ։ Շատ երկայն քշեց աս Պօղոսի ճամբորդութիւնը խառնակ ու ներհակ հովերուն պատճառով ։ Այս նաւարկութեանս ատենը շատ անգամ սաստիկ փորձանքաւոր նաւակոծութեան հանդիպելով՝ ուրիշ ճամբորդները 'ի կենաց որ կը յուսահատէին, Պօղոս վրանին կեցած միշտ իրենց սիրտ կու տար կը յորդորէր, որ չվախնան կերակուրնին ուտեն որ ուժ առնեն. եւ մէկ հեղ մը աս ալ պատմեց որ " Հրեշտակ Աստուծոյ ինծի երեւցաւ, ըսաւ թէ " Պօղոս, մի վախնար՝ դուն կայսերը դիմացն ալ պիտոր ելլես. անոր համար բոլոր նաւին մէջը եղած մարդոց կեանքն ալ Աստուած քեզի շնոր-

հեց, որ քու պատճառովդ իրենք ալ զենի չըգան,,։ Պինտ ետքը նաւը սաստիկ ալեկոծութեամբ մէկ ցամաքի մը զարնելով երբոր սկսաւ քայքայիլ, ան ատենը պահապան զինուորները մէջերնին խորհուրդ ըրին՝ որ իրենց հետը բըռնած կապածները սպաննեն, որ չփախչին ազատին. բայց հարիւրապետը ուզելով որ Պօղոս առաքեալը խալըսի՝ աս բանս թող չտուաւ, հրամայեց որ ով որ կրնայ նէ՝ թող լողալով ցամաք ելլէ. և այսպէս ամէնքը ազատեցան ցամաքն որ ելան, տեսան որ ան՝ Մէլիտինէ ըսուած կղզին է եղեր։

Աս կղզին բնակիչքը թէպէտ լեռնցի կոպիտ մարդիկ էին, բայց սիրով առին ընդունեցան աս նաւաբեկութենէն խալըսած ճամբորդները, որ Պօղոս ալ հետերնին էր, և անձրևէն ու ցրտուն առին կրակ ըրին անոնց, որ վրանին գլուխնին չորցընեն՝ տաքնան հանգստանան։ Ան ատենը Պօղոս ալ կրակին վրայ խռիւ (այսինքն չալըչըրփը) դնելնին՝ մէջէն օձ մը ելաւ, Պօղոսի ձեռքէն բռնած խածած կախուեցաւ։ Աս որ տեսան մարդիկը, սկսան ըսել թէ "Ասանկ է նէ աս մէկ չարագործ մըն է եղեր, որ Աստուած զինքը ծովու ու ցամաքի վրայ կ'ուզէ պատժել մեռցընել,,։ Բայց ետքը Պօղոս շուտ մը ձեռքը կրակին վրայ թօթվելուն պէս՝ օձը փրթաւ կրակին մէջը ինկաւ, ու իրեն ամենևին զէն մը չեղաւ. անոր վրայ մարդիկն ալ խօսքերնին փոխեցին, ու նորէն զարմանալով կ'ըսէին թէ "Աս մեր աստուածներէն մէկը պիտոր ըլլայ,,։ Աս Մէլիտինէ կղզին Պօղոս իրեք ամիս կեցաւ, և շատ հիւանդներ բժշկելէն ետև՝ նորէն նաւ մտաւ. ու երբոր ալ Հռոմ գնաց հասաւ, ան

տեղը եղած Հրէաներուն հասկըցուց իր Հռոմ երթալուն պատճառը ։ Ու ան տեղը երկու տարին չափ իր դատաստանին բանը որ երկընցաւ , մէկ առանձին տուն մը բռնած՝ հոն կը նստէր , և քովը եկողներուն համարձակ կը քարոզէր ու կը սորվեցընէր Քրիստոսի հաւատքը ։

Ինչուան հոս կը պատմէ Գործք Առաքելոց գիրքը . որով կը լմննայ Նոր կտակարանին պատմութիւնը ։

ԳԼՈՒԽ ԺԲ .

Յաւելուած պատմութեան առաքելոց Քրիստոսի ։

Գործք Առաքելոց գրքին մէջը եղած Քրիստոսի Տեառն մերոյ առաքելոց և աշակերտաց պատմութիւնները կարգով համառօտ պատմելէն ետև , պատշաճ կ'երևայ որ սուրբ գրքին ուրիշ տեղերէն առած՝ քիչ մըն ալ տեղեկութիւն տանք անոնց գրուածքներուն վրայ ։ Քրիստոս Տէրն մեր՝ ինչպէս աւետարանը կ'ըսէ , տասուերկու առաքեալ և եօթանասունուերկու աշակերտ իրեն ընտրեց առաւ . և իր Նոր օրինաց հաւատքը պինդ առաջ ասոնց սորվեցընելով , (որ ասով իրենք՝ Նոր եկեղեցւոյ առջի հիմունքը եղան) հրամայեց որ երթան չորս դին բոլոր աշխարհքս քարոզեն իր սուրբ հաւատքը ։ Ետքը տասուերկու առաքելոց մէջէն Յուդան որ պակսեցաւ , աստուածային կամօքը անոր տեղը ուրիշ երկու հոգի ընտրուեցան մտան առաքելոց կարգը , մէկը՝ Մատաթիա , ու մէկալը՝ Պօղոս , ինչպէս որ վերը պատմեր ենք ։

Աս բոլոր առաքելոց և աշակերտաց մէջէն

միայն ութը հոգին Աստուած ընտրեց, որ գրուածքով ալ իրեն քրիստոնէական քարոզութիւնը թողուն ետքէն եկող հաւատացելոցը. անանկ որ՝ ասոնց գործքը աստուածաշունչի կամ սուրբ գրոց կարգը անցաւ։ Պինտ առաջ՝ ասոնցմէ չորսը, այսինքն Մատթէոս առաքեալը, Մարկոս աշակերտը, Ղուկաս աշակերտը ու Յովհաննէս առաքեալը՝ Յիսուսի Քրիստոսի բուն համառօտ վարքը և վարդապետութիւնները գրեցին, ու անոր համար իրենց գրուածքն ալ Աւետարան կոչուեցաւ, որ ըսել է՝ Ուրախական բանի (կամ մուժտէի) գիրք, որ մարդուն կը ծանուցանէ կամ աւետիս կու տայ իր Աստուծոյ հետ հաշտուիլը և փրկութիւնը։ Երկուքը աս չորս աւետարանիչներէս ասկէ 'ի զատ ուրիշ բան ալ գրեցին։ Մէկը Ղուկաս՝ Գործք Առաքելոցը գրեց, որ Քրիստոսի համբարձմանէն ետև նոր եկեղեցւոյ սկզբնաւորութիւնը կը պատմէ, ինչպէս աս վերջի մասիս մէջը տեսանք։ Մէկալը Յովհաննէս՝ իրեք թուղթ ալ գրեց, որ առջինին մէջը Քրիստոսի Բանն Աստուած ըլլալը հերետիկոսաց դէմ հաստատելէն ետև՝ բոլորը սիրոյ կամ եղբայրսիրութեան վրայ կը քարոզէ։ Նաև ասոնցմէ 'ի զատ Յայտնութեան գիրքն ալ գրեց, որ ինչպէս կ'ըսեն՝ աւետարանը գրելէն առաջ երբոր աս սուրբ առաքեալը քրիստոնէութեան համար Պատմոս ըսուած Յունաստանի կղզին աքսորուեցաւ, Աստուած ան տեղը յայտնեց իրեն ան տեսիլքները, որ բոլորը առակով մարգարէութիւն են՝ ինչ որ Քրիստոսի առջի գալստենէն մինչուան վերջի գալուստն որ պիտոր կատարուի եկեղեցւոյ մէջը։ Ամանք աս տեսիլքներս ալ սուրբ գրոց պատմութեան ետևէն դը-

բան՝ կարգով կը պատմեն . բայց մենք տեսնելով որ՝ ըստ ինքեան անոնք եղած պատմութիւն չեն . մէյ մըն ալ որ՝ անանկ առանց մեկնութեան դնելը՝ անպտուղ բան մը մեզի երեւնալով, իսկ մեկնութեամբը՝ եւելօք կ'երկընցընէր գրուածքնիս . և ան ալ շատ անգամ անորոշ պիտոր ըլլար, (որովհետև խիստ խրթին ու անանկ խորհրդաւոր են ան տեսիլքները, որ ինչուան աս օրս վարդապետները կը տառապին՝ և անոնց բուն մեկնութիւնը չեն կրնար տալ). անոր համար մենք ալ զանց ըրինք՝ աս համառօտութեանս մէջը չդրինք ։

Աւետարանիչներէն 'ի զատ՝ Պետրոս առաքեալն ալ երկու թուղթ գրեց Հրէից ազգին հաւատացելոցը, որ բոլոր աշխարհք ուրիշ կռապաշտ ազգերուն մէջը ցրուած էին ։ Ու անոնց մէջը կը ցուցընէ թէ՝ Քրիստոսի տնօրէնութիւնները մարգարէք առաջուց քարոզեցին, ու հոգեշարժ յորդորանքներով մեծ ու պզտիկ կը խրատէ՝ որ ամէնքը իրենց պարտքը ընեն, և հերետիկոսներէն զգուշանան, անոնց խօսքին մտիկ չընեն՝ չխաբուին ։ Նոյն պէս նաև Յակոբոս առաքեալը, որ Եղբայր Տեառն կոչուեցաւ, ինքն ալ թուղթ մը գրեց Հրէայ հաւատացելոց՝ կերպ կերպ երկայն զարմանալի խրատներով ։ Ինչպէս իր եղբայրը Յուդա առաքեալն ալ, որ Թադէոս ալ կ'ըսուի, ան ալ մէկ համառօտ թուղթ մը գրեց ան նոր հաւատացելոցը, որ աչուընին բանան չխաբուին հերետիկոսաց ըրած ծուռ վարդապետութենէն ։ Ու ըսած չորս առաքելոց եօթը թուղթը՝ Կաթողիկեայ ըսուեցան, որ կը նշանակէ ընդհանրական . որովհետև՝ ինչպէս կ'ըսեն, աշխարհքիս չորս դին ուր որ

Հրէից ազգէն հաւատացեալ կար՝ անոնց գըրուեցաւ ։

Իսկ Պօղոս երեքտասան առաքեալը, որ աշխարհքէ աշխարհք պտըտելով՝ գրեթէ իր բոլոր քարոզութիւնը կռապաշտից ըրաւ, որ ան պատճառով ալ Վարդապետ Հեթանոսաց կոչուեցաւ, տասնըչորս թուղթ գրեց՝ ասդին անդին մանաւոր հաւատացելոց եկեղեցիներուն, որ մեծ մասը ինքը իր քրտինքովը հիմը դրեր հաստատեր էր ։ Ասոնց իր թղթերն մէկը՝ խրկեց Հռոմայեցւոց, երբոր ինքը Կորնթոս էր. և աս թուղթս՝ ինչպէս կ'երևայ, ինքը տուն կու տար՝ ու Տերտիոս ըսուած իրեն մէկ աշակերտը կը գրէր ։ Նաև աս թղթովս առաքեալը՝ կը ջանայ որ խաղաղեցընէ դարձած Հրէից և հաւատացեալ հեթանոսաց կռիւը, որ մէյմէկու վրայ կը պարծենային՝ ու մէկզմէկ վար կը զարնէին ։ Երկու խրատական թուղթ ալ գրեց Կորնթացւոց, որ ատենով Յունաստանի մեծ քաղաքներէն մէկն էր. ասոնց առջինը Եփեսոսէ կամ Փիլիպպէէ հոն խրկեց, ու մէկալը Մակեդոնիայէն ։ Չորրորդ թուղթը գրեց Գաղատացւոց, որ Փոքր Ասիային (այսինքն Անատօլուի) մէջը կ'իյնայ. ու աս թուղթը Հռոմայէ, կամ ըստ այլոց՝ Եփեսոսէն հոն խրկեց ։ Հինգերորդ թուղթն ալ Հռոմայի բանտէն գրեց՝ Եփեսացւոց, որ հին ատենը Եփեսոս՝ ծովեզերեայ մայրաքաղաք էր Փոքր Ասիայի, ու Տիւքիկոս աշակերտին հետ խրկեց իրենց ։ Վեցերորդ թուղթը Փիլիպեցւոց գրեց, որ Մակեդոնիայի (կամ Ռումէլիի) կողմը մէկ ծովեզերեայ քաղաք մըն էր, և ինչպէս կ'ըսեն՝ զաս ալ Հռոմայի բանտէն խրկեց Եպափրոդիտէս ըսուած մէկու մը ձեռ-

Լ Ի Օ Ի
ԳՐԱԴԱՐԱՆ

քովը ։ Եօթներորդը՝ Կողոսացւոց գրած թուղ-
թըն է՝ Հռոմայէ խրկած, որ հին ատենը աս ալ
Փոքր Ասիայի քաղաքներէն մէկն էր ։ Ութե-
րորդը և իններորդը՝ Թեսաղոնիկեցւոց գրած եր-
կու թղթերն են. առջինը Աթէնք քաղքէն խըր-
կած է կ'ըսեն, ու երկրորդը՝ Կորնթոսէ կամ
Հռոմայէ. աս Թեսաղոնիկէ ծովեզերեայ քա-
ղաքը՝ հին ատենը մայրաքաղաք էր Մակեդոնիա
գաւառին, որ հիմա Սելանիկ կ'ըսուի ։ Տասնե-
րորդը՝ Եբրայեցւոց թուղթն է, որ ինչպէս կ'ը-
սեն Պօղոս Իտալիայէ գրեց՝ ու դէպ 'ի Հրէաս-
տան խրկեց հաւատացեալ Հրէից, սիրտ տալով
իրենց՝ որ հեթանոսաց ու անհաւատ Հրէից
ձեռքէն քաշածներուն սիրով համբերեն ։ Պօ-
ղոս առաքեալը որ մէկալ ամէն թղթերուն ծայ-
րը իր անունը կը դնէ, միայն աս թղթիս վրայ
չդնէր ։ Ասոր պատճառը կարելի է թէ աս է
կ'ըսեն, որ գիտնալով թէ ինքը նախանձու-
թեամբ ատելի ըլլալով՝ իր ազգին մէջը, անով՝
ըսածն ալ մէկալ լսողներուն ընդունելի չըլլայ.
կամ թէ՝ ինքը զինքը աւելի վարդապետ հեթա-
նոսաց կ'ըսէր՝ քան թէ առաքեալ Հրէից. անոր
համար մէկալ թղթերուն վրայ որ հեթանոսաց
դարձածներուն խրկուեցաւ՝ յայտնի գրեց իր
անունը, ու ասոր վրայ զանց ըրաւ ։ Տասնըմէկ
և տասուերկուերրորդը՝ Տիմոթէոսի գրած երկու
թուղթն են, որ իրեն սիրելի աշակերտն էր, ու
ինքը զանիկայ Եփեսոսի եպիսկոպոս ձեռնադրեր
էր. ասոնց մէկը Մակեդոնիայէն գրեց, ու մէ-
կալը Հռոմայէն ։ Տասուերեքերորդ թուղթը
Տիտոսի գրեց որ, աս ալ իրեն աշակերտն էր, ու
ինքը եպիսկոպոս ըրեր էր Կրետացւոց (այսինքն
Կիրիտի). և աս թուղթս իրեն խրկեց Նիկոպո-

լիս ըսուած Մակեդոնացւոց քաղքէն ։ Տասնըչորսերորդ վերջին Թուղթը՝ գրեց իր Փիլիմոն ըսուած բարեկամին, անոր Ոնեսիմոս ծառային պատճառովը, որ յանցանք ըրած տիրոջը քովէն փախեր Հռոմ եկեր էր. Պօղոս ալ զինքը խրատով ճամբայ բերելով զանիկայ աս Թղթովս նորէն իր տիրոջը կը յանձնէ ։ Աս Պօղոս առաքելոյն գրած տասնըչորս Թղթերուն մէջը՝ բոլոր քրիստոնէական հաւատոյ ուսումը, ու բարոյական և հոգևոր վարդապետութիւնը այնպիսի զօրաւոր կերպով գրուած է, որ կարդացողին միտքը կը կապուի. մանաւանդ անոնց մէջը յայտնի տեսնելով Աստուծոյ մեծագործութիւնը, որ իրեն հաւատքը հալածողը և իր անունը հայհոյողը՝ անանկ քարոզութիւն ընէ աւետարանին վրայ, որ չէ թէ միայն կենդանութեան ատենը, հապա ինչուան այսօրս իր գրած Թղթերովը պապանձեցընէ հաւատոյ թշնամիքը ։

ՑԱՆԿ ԳԼԽՈՑ

ԱՍՏՈՒԱԾԱՇՈՒՆՉ ԳՐՈՑ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆՍ

ՀԻՆ ԿՏԱԿԱՐԱՆ

ՄԱՍՆ ԱՌԱՋԻՆ

Ա. Ստեղծումը աշխարհքիս՝ և առաջին մարդուն . 7

Բ. Նախահարց մեղքը ու պատիժը 9

Գ. Կայէնի և Աբէլի պատմութիւնը 11

Դ. Աստուած մարդոց չարութիւնը ջրհեղեղով կը պատժէ 13

Ե. Բաբելոնի աշտարակը 16

Զ. Հայր Աբրահամու կոչումը, ու իրեն ուրիշ գործքերը 18

Է. Աբրահամու հետ Աստուած ուխտ ու դաշինք կ'ընէ, և իրեն Իսմայելը զաւակ կու տայ . . 20

Ը. Աբրահամու և Ղովտայ հիւրասիրութիւնը, ու Սոդոմացւոց պատիժը 22

Թ. Իսահակը ծնանելէն ետև՝ Աբրահամ Իսմայելը քովէն կը ճամբէ 25

Ժ. Աստուած կը հրամայէ Աբրահամու՝ որ Իսահակը իրեն ողջակէզ ընէ 26

ԺԱ. Աբրահամ Իսահակը կը կարգէ, և այնպէս կը վախճանի 28

ԺԲ. Իսահակայ որդիքը՝ Եսաւ ու Յակոբ 30

ԺԳ. Յակոբ հօրը օրհնութիւնը եղբօրը ձեռքէն կը յափշտակէ, ինքը կ'առնէ 32

ԺԴ. Յակոբ Միջագետք երթալնին տեսիլք կը տեսնէ, ու հոն կերթայ կը կարգուի տուն տեղ կ'ըլլայ 35

ԺԵ․ Յակոբ կ'ելլէ իր երկիրը դառնալու 38
ԺԶ․ Յակոբայ ճամբորդութեան մէջ ուրիշ հանդիպած բաները 39
ԺԶ․ Յակոբայ մէկալ տղոցը նախանձը և դաւաճանութիւնը Յովսէփ գեղեցկին վրայ 43
ԺԸ․ Յովսէփ Եգիպտոսի մէջ կը ծախուի, ու հոն զրպարտութեամբ բանտ կը մտնէ 46
ԺԹ․ Յովսէփ փարաւոնի երազները մեկնելով՝ բանտէն կը խալըսի, և իշխանութեան կը հասնի . 50
Ի․ Յովսեփայ եղբայրները սովին պատճառովը իրեն որ կը դիմեն, Յովսէփ զանոնք կը փորձէ . 53
ԻԱ․ Յովսէփ իր եղբայրները քիչ մըն ալ փորձելէն ետև՝ զինքը անոնց կը յայտնէ 57
ԻԲ․ Յակոբ բոլոր ընտանիքովը կ'ելլէ Եգիպտացւոց երկիրը կ'երթայ․ և հոն իր զաւկըները օրհնելովը բարի ծերութեամբ կը վախճանի . 61
ԻԳ․ Յովսէփ իր հայրը կը թաղէ․ և եղբայրներուն թողութիւն տալէն ետև՝ ինքն ալ կը վախճանի 64

ՄԱՍՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

Ա․ Իսրայէլացւոց հալածումը և նեղութիւնը Եգիպտացւոց ձեռքէն 67
Բ․ Փարաւոնի աղջիկը՝ Մովսէսը գետէն կը խալըսէ՝ իրեն որդեգիր կ'առնէ 69
Գ․ Մովսէս ազգասիրութեան պատճառով Մադիանացւոց երկիրը կը փախչի, և մորենւոյն հրաշքը կը տեսնէ 70
Դ․ Մովսէս Եգիպտոս կը դառնայ, որ Իսրայէլացիքը Եգիպտացւոց ձեռքէն խալըսէ . . . 74
Ե․ Եգիպտացւոց տասը հարուածները կամ պատիժները 77
Զ․ Տասներորդ Եգիպտացւոց հարուածը, ու Իսրայէլացւոց Եգիպտոսէ ելլելը 83
Է․ Իսրայէլացիք Կարմիր ծովէն կ'անցնին, ու փարաւոն իր զօրքովը հոն կը խղդուի 86

Ը․ Անապատը Աստուած խրայէլացւոց ջրին պակասութիւնը կը հոգայ, և մանանան իրենց կերակուր կու տայ 88
Թ․ Ամաղեկացիքը կը Ջարդուին խրայէլացիներէն ։ Յոթոր կու գայ Մովսէսը բարևելու . . . 91
Ժ․ Աստուած Սինա լեռը տասնաբանեայ պատուիրանքները կու տայ խրայէլացւոց . . . 93
ԺԱ․ Խրայէլացիք զԱստուած կը թողուն՝ հորթ կը պաշտեն 96
ԺԲ․ Խորանին ու տապանակին շինելը, և ուրիշ աստուածպաշտութեան ծէսերը 99
ԺԳ․ Նաբադ ու Աբիուդ, և ուրիշ յանցաւորները կը պատժուին 102
ԺԴ․ Խրայէլացիք Աստուծոյ դէմ կը տրտնջան, ու կը պատժուին 103
ԺԵ․ Ահարոն ու Մարիամ կը պատժուին 105
ԺԶ․ Մովսէս լրտեսներ կը խրկէ աւետեաց երկիրը․ և խրայէլացիք նորէն կը պատժուին . . . 107
ԺԷ․ Կորխը, Դաթանը և Աբիրոնը կը պատժուին, ու Ահարոնին գաւազանը կը ծաղկի 111
ԺԸ․ Խրայէլացւոց Ճամբորդութեան վերջի տարին հանդըպած բաները 115
ԺԹ․ Բաղաամու պատմութիւնը 117
Ի․ Մովսէս մարգարէն կը վախճանի, Յեսու որդի Նաւեան անոր տեղը կ՚անցնի 122
ՅԱՒԵԼՈՒԱԾ․ Յոբ երանելւոյն պատմութիւնը . . . 125

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

Ա․ Յեսու կ՚առաջնորդէ խրայէլացւոց, որ Յորդանան գետը կ՚անցնին 131
Բ․ Երէքով ու Գայի ըսուած քաղքըներուն առումը 134
Գ․ Գաբաւոնացւոց խաբեբայութիւնը, և Քանանացւոց հինգ թագաւորներուն ջարդուիլը . 138
Դ․ Յեսու բոլոր աւետեաց երկիրը տիրապետելով՝

զանիկայ իսրայելացւոց կը բաժնէ, ու անանկ կը վախճանի 141
Ե. Յեսուայ ետև՝ դատաւորաց ատենի իսրայելացւոց որպիսութիւնը 145
Զ. Դեբորայի, Բարակայ, Սիսարայի և Յայելի պատմութիւնը 149
Է. Գեդէոն զօրապետ կ'ընտրուի՝ իսրայելացիքը Մադիանացւոց ձեռքէն կ'ազատէ 151
Ը. Աբիմելէքայ բռնակալութիւնը 157
Թ. Յեփթայէի պատմութիւնը 161
Ժ. Սամփսոնի պատմութիւնը 164
ԺԱ. Միքայի պատմութիւնը, և Բենիամինի ցեղին ջարդուիլը 172
ԺԲ. Հռութայ պատմութիւնը 175
ԺԳ. Աննայի աղօթքով Սամուէլը կը ծնանի՝ ու Աստուծոյ կը նուիրուի 177
ԺԴ. Հեղի իր տղաքներովը կը պատժուի՝ քահանայութենէն կ'իյնայ, անոր տեղը Սամուէլ կ'ընտրուի 179
ԺԵ. Այլազգիները տապանակին պատճառով կը պատժուին՝ ու զան նորէն իսրայելացւոց կը դարձնեն 183

ՄԱՍՆ ՉՈՐՐՈՐԴ

Ա. Իսրայելացիք իրենց թագաւոր կ'ուզեն դնել. Աստուած ալ Սաւուղը առջի թագաւոր կ'ընտրէ իսրայելացւոց 187
Բ. Սաւուղ մեծ յաղթութիւն մը ընելէն ետև՝ նորէն թագաւոր կ'օծուի 190
Գ. Սաւուղ նորէն այլազգիները կը յաղթէ, ու անհնազանդութեանը համար Աստուծոյ աչքէն կ'իյնայ: Յովնաթան իր ըրած քաջութեամբը մեռնելէն կ'ազատի 192
Դ. Սաւուղ Ամաղեկացւոց խնայելով բոլորովին Աստուծոյ աչքէն կ'ելլայ 195

Ե. Դաւիթը Թագաւոր կ'օծուի 197
Զ. Դաւիթ Գողիաթը կը սպաննէ, և անով բոլոր այլազգիները կը յաղթուին 198
Է. Սաւուղին նախանձութիւնը Դաւթի վրայ . . 202
Ը. Դաւիթ Սաւուղի ձեռքէն կը հալածուի՝ փախստական կը պտըտի 205
Թ. Նաբաղի ու Աբիգեայի պատմութիւնը, և Դաւթի ուրիշ դիպուածները 210
Ժ. Սաւուղի մահը, ու Դաւթի անոր վրայ ըրած բարի հատուցումը 214
ԺԱ. Սաւուղի տունը կը մարի, ու Դաւթի Թագաւորութիւնը կ'աջողի 217
ԺԲ. Դաւիթ Աստուծոյ տապանակը կը վերցնէ Երուսաղէմ կը տանի 220
ԺԳ. Դաւթի ուրիշ յաղթութիւնները, ու իր մեծ մեղքը՝ և ապաշխարութիւնը 223
ԺԴ. Աբիսողոմի ձեռքէն Դաւթի քաշած նեղութիւնները՝ իրեն մեղացը պատիժ 229
ԺԵ. Աբիսողոմ կը սպաննուի, ու Դաւիթ նորէն իր տեղը կը դառնայ 234
ԺԶ. Իսրայելացիք մահտարաժամով կը պատժուին . 238
ԺԷ. Դաւիթ իր ետևէն Սողոմոնը Թագաւոր կը դնէ՝ ու ինքը կը վախճանի 240
ԺԸ. Սողոմոնի Թագաւորութիւնը 243
ԺԹ. Սողոմոն տաճարը և իր պալատը կը շինէ: Սաբա Թագուհին իրեն տես կու գայ 247
Ի. Սողոմոնի մեղքը՝ ու իրեն մահը 251
ԻԱ. Իսրայելացւոց Թագաւորութիւնը երկուք կը բաժնուի 253
ԻԲ. Յերոբովամի Իսրայէլացւոց Թագաւորին մեղքը, և իրեն չար յաջորդները 255
ԻԳ. Եղիա մարգարէն Աքայաբի չարութիւնը կը յանդիմանէ՝ ու զինքը կը պատժէ 259
ԻԴ. Աքայաբի ուրիշ գործքերը, և իր չար սատակումը . 263
ԻԵ. Ոքոզիայի պատիժը, և Եղիա մարգարէին երկինքը վերանալը 266

ԻԶ. Եղիսէ մարգարէին հրաշագործութիւնները . . 269
ԻԷ. Յէու Աքայաբի ցեղը կը ջնջէ՝ ինքը կը թագաւորէ, և անոր ետևէն նստած Իսրայէլացւոց թագաւորները 277
ԻԸ. Յուդայի ցեղին թագաւորները՝ Յորոբովամէ սկսած մինչև Յովրամ 282
ԻԹ. Յուդայի ցեղին թագաւորները Ոքոզիայէ սկսած մինչև Աքազ 289
Լ. Եզեկիա թագաւորին պատմութիւնը, և իր ետևէն նստած Յուդայի ցեղին թագաւորները՝ մինչև վերջը 297

ՄԱՍՆ ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ

Ա. Պատմութիւն Տոբիթայ 309
Բ. Պատմութիւն Յուդիթայ 315
Գ. Պատմութիւն Եսթերայ 322
Դ. Պատմութիւն Մարգարէից 330
Ե. Պատմութիւն Դանիէլի մարգարէին 337
Զ. Իրեք մանկանց պատմութիւնը 342
Է. Դանիէլ մարգարէին ուրիշ պատմութիւնները . 345
Ը. Երկոտասան մարգարէները 355
Յովնան մարգարէին պատմութիւնը 356

ՄԱՍՆ ՎԵՑԵՐՈՐԴ

Ա. Հրէայք Բաբելացւոց գերութենէն կը դառնան . 361
Բ. Երուսաղէմ նորէն շինուելէն ետև՝ Հրէից ազգին հանդըպածները , ... 365
Գ. Հեղիոդորոսի պատիժը . . . . : 368
Դ. Հրէից խաղաղութիւնը ներքև վրայ կ՚ըլլայ Անտիոքոսի ատենը 370
Ե. Նահատակութիւն Եղիազար ծերունւոյն, և եօթը եղբարց Մակաբայեցւոց՝ իրենց մօրը հետ . 374
Զ. Մատաթիա քահանային և իր որդւոցը բարեպաշտութիւնը, և անոնց քաջութիւնները . . . 379
Է. Յուդա Մակաբէին քաջութիւնները 382

Ը. Անտիոքոս Թագաւորին սատակումը, և անոր ետևէն նստած Թագաւորներուն պատերազմը Հրէից դէմ 386
Թ. Յուդա Մակաբէին ետևէն՝ Յովնաթան անոր տեղը կ'անցնի 391
Ժ. Յովնաթան քահանայապետին ուրիշ պատմութիւնները 393
ԺԱ. Շմաւոն կը յաջորդէ Յովնաթանի տեղը 397
ԺԲ. Յաւելուած Հրէից պատմութեանը՝ մինչև Քրիստոսի ծնունդը 401

ՆՈՐ ԿՏԱԿԱՐԱՆ

ՄԱՍՆ ԱՌԱՋԻՆ

Ա. Գաբրիէլ հրեշտակապետը աւետիս կու տայ Զաքարիայի, և կուսին Մարիամու 409
Բ. Կոյսն Մարիամ աչքիլուսի կ'երթայ, ու Եղիսաբէթ Յովհաննէս Մկրտիչը կը ծնանի 412
Գ. Յիսուսի Քրիստոսի ծնունդը 414
Դ. Իրեք մոգերը Յիսուսի երկրպագութեան կու գան, և ան պատճառովը Հերովդէս Բեթղեհեմի մանկունքը կը ջարդէ 416
Ե. Յիսուսի տաճարը ընծայուիլը, և տասուերկուտարուան տաճարին մէջը գտնուիլը 418
Զ. Յիսուսի մկրտութիւնը, ու սատանայէն փորձուիլը 421
Է. Կանա Գալիլեացւոց հարսնիքը, և անկէ ետև Քրիստոսի հանդըպած բաները 424
Ը. Սամարացի կնկանը պատմութիւնը, ու Թագաւորազին տղին բժշկութիւնը 427
Թ. Առաքելոց՝ հրաշքով ձուկ բռնելը, ծովին ալեկոծութիւնը դադրիլը, և Գերգեսացւոց դիւահարներուն բժշկութիւնը 429

Ժ. Անդամալուծին բժշկութիւնը, Մատթէոս առաքելոյն կոչումը, Յայրոսի աղջկանը ու տեռատես կնկանը բժշկութիւնը 432
ԺԱ. Պրոպատիկէի անդամալուծին, ու ձեռքը չորցած մարդուն, և ուրիշ ցաւագարներուն բժշկութիւնը 436
ԺԲ. Տասներկու առաքելոց ընտրութիւնը, բորոտին և հարիւրապետին ծառային բժշկութիւնը . 440
ԺԳ. Նային քաղքին մեռելին ողջնալը, մեղաւոր կընկանը դարձը, սերմնացանին առակը . . . 442
ԺԴ. Յովհաննու Մկրտչի գլխատումը, Յիսուսի հինգ հացով, և եօթը հացով հազարաւոր մարդ կշտացընելը, և ծովուն վրայ երևնալը . . 446
ԺԵ. Քանանացի կնկան աղջկանը բժշկութիւնը . . 449
ԺԶ. Յիսուսի այլակերպութիւնը, մէկ լուսնոտի մը բժշկութիւնը, մանր տղոցը խոնարհութեան օրինակ ըլլալը 451
ԺԷ. Պարտըկանին ու սամարացիին առակները, և տասը բորոտներուն բժշկութիւնը 454
ԺԸ. Եօթանասուներկու աշակերտները. Մարթա ու Մարիամ, 'ի ծնէ կուրին բժշկութիւնը. Յիսուսի իր աստուածութիւնը յայտնի քարոզելը. 458
ԺԹ. Անառակ որդւոյն առակը 461
Ի. Տնտեսին, ու անողորմ մեծատան առակները . . 464
ԻԱ. Դատաւորին, ու փարիսեցիին և մաքսաւորին առակները 466
ԻԲ. Հարուստ մարդուն դժուար է արքայութիւն երթալը, և մշակներուն առակը 468
ԻԳ. Ղազարոսի բարեկամին Քրիստոսի յարութիւնը . 471
ԻԴ. Զաքէոսի դարձը, ազնուականին առակը, և Մարիամու Յիսուսը եղով օծելը 473
ԻԵ. Յիսուս փառաւորապէս Երուսաղէմ կ'երթայ, ու հոն նորէն հրաշքներ կ'ընէ 477
ԻԶ. Յիսուս նորէն առակներով կը խրատէ՝ ու կը պապանձեցընէ Հրեայքը 480
ԻԷ. Յիսուսի ետքի վարդապետութիւնները և մէկ առակը 484

ԻԸ. Յիսուսի մատնութիւնը, և վերջին ընթրիքը . . . 487
ԻԹ. Յիսուսի պարտէզը աղօթելը, ըմբռնումն, դատապարտուիլը, և Պետրոսի ուրանալը 491
Լ. Յիսուսը Պիղատոսի դատաստանը կը հանեն, և չարչարելէն ետև կը դատապարտեն որ խաչուի. 496
ԼԱ. Յիսուսի խաչելութիւնը ու թաղումը 501
ԼԲ. Յիսուսի փառաւոր յարութիւնը, և աշակերտաց երևումը 506

ՄԱՍՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

Ա. Հոգւոյն Սրբոյ գալուստը ու հաւատացելոց շատնալը 513
Բ. Ի ծնէ կաղին բժշկութիւնը 515
Գ. Անանիայի ու Սափիրայի պատիժը, և առաքելոց քարոզութիւնը. 518
Դ. Ստեփանոսի նախավկային պատմութիւնը . . 522
Ե. Սիմոն մոգը առաքեալներէն կը նզովուի, ներքինին հաւատացեալ կ'ըլլայ 524
Զ. Սաւուղի կամ Պօղոս առաքելոյն դարձումը . . 526
Է. Կուռնելիոս հարիւրապետին դարձումը . . . 528
Ը. Պետրոս առաքելոյն բանտէն ազատուիլը . . . 531
Թ. Պօղոս առաքելոյն քարոզութիւնները 533
Ժ. Պօղոս առաքելոյն քարոզութեան պատճառով քաշած նեղութիւնները 536
ԺԱ. Պօղոս Երուսաղէմ կը բռնուի, ու անկէց Հռոմ կ'երթայ՝ որ իր դատաստանը հոն տեսնուի . 540
ԺԲ. Յաւելուած պատմութեան առաքելոց Քրիստոսի. 544